

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
АУДИТОРСЬКА ПАЛАТА УКРАЇНИ
ФЕДЕРАЦІЯ ПРОФЕСІЙНИХ БУХГАЛТЕРІВ ТА АУДИТОРІВ
УКРАЇНИ
ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «ПРОФЕСІЙНА ОРГАНІЗАЦІЯ
АУДИТОРІВ, БУХГАЛТЕРІВ ТА ВИКЛАДАЧІВ ОКД»
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВОДНОГО ГОСПОДАРСТВА ТА
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ
ЛЬВІВСЬКИЙ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
МОЛДАВСЬКА ЕКОНОМІЧНА АКАДЕМІЯ
(м. Кишинів, Республіка Молдова)
АКАДЕМІЯ ПРИКЛАДНИХ НАУК ІМЕНІ СТЕФАНА БАТОРІЯ
(м. Скерневиці, Республіка Польща)
УНІВЕРСИТЕТ «UNIVERSITAT JAUME I»
(м. Кастельйон-де-ла-Плана, Іспанія)

Матеріали XIII Міжнародної науково-практичної конференції
«ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ОБЛІКУ, АНАЛІЗУ ТА
АУДИТУ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ»

22 травня 2025 р.

ОДЕСА 2025

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
АУДИТОРСЬКА ПАЛАТА УКРАЇНИ
ФЕДЕРАЦІЯ ПРОФЕСІЙНИХ БУХГАЛТЕРІВ ТА АУДИТОРІВ
УКРАЇНИ
ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «ПРОФЕСІЙНА ОРГАНІЗАЦІЯ
АУДИТОРІВ, БУХГАЛТЕРІВ ТА ВИКЛАДАЧІВ ОКД»
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВОДНОГО ГОСПОДАРСТВА ТА
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ
ЛЬВІВСЬКИЙ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
МОЛДАВСЬКА ЕКОНОМІЧНА АКАДЕМІЯ
(м. Кишинів, Республіка Молдова)
АКАДЕМІЯ ПРИКЛАДНИХ НАУК ІМЕНІ СТЕФАНА БАТОРІЯ
(м. Скерневиці, Республіка Польща)
УНІВЕРСИТЕТ «UNIVERSITAT JAUME I»
(м. Кастельйон-де-ла-Плана, Іспанія)

Матеріали XIII Міжнародної науково-практичної конференції
«ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ОБЛІКУ, АНАЛІЗУ ТА
АУДИТУ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ»

22 травня 2025 р.

ОДЕСА 2025

УДК 657

ББК 65.052.2

О17

Відповідальні за випуск:

Голова оргкомітету конференції – **Ковальов Анатолій**, ректор ОНЕУ, д-р екон. наук, професор

Члени оргкомітету:

Артюх Оксана – професорка кафедри бухгалтерського обліку, аналізу та аудиту ОНЕУ, д-р екон. наук;

Белен Гілл де Абборноз Ногуер – професорка кафедри фінансів та бухгалтерського обліку Університету «Universitat Juame I» (Іспанія), д-р в бізнес адмініструванні;

Каменська Тетяна – голова Аудиторської палати України, д-р. екон. наук;

Кричун Петро – президент Федерації професійних бухгалтерів та аудиторів України, канд. екон. наук;

Кузіна Руслана – професорка кафедри бухгалтерського обліку, аналізу та аудиту ОНЕУ, д-р екон. наук;

Куцик Петро – ректор Львівського торговельно-економічного університету, д-р. екон. наук;

Лазарь Ліліана – доцент, завідувачка Департаменту бухгалтерського обліку, аудиту та економічного аналізу Молдавської економічної академії (Республіка Молдова), канд. екон. наук;

Левандовська Ханна – професор факультету економіки та менеджменту Академії прикладних наук імені Стефана Баторія (Республіка Польща), д-р екон. наук, координатор з академічної співпраці з країнами-партнерами Erasmus+;

Літвінов Олександр – проректор з наукової роботи ОНЕУ, д-р. екон. наук;

Лоханова Наталія – завідувачка кафедри бухгалтерського обліку, аналізу та аудиту ОНЕУ, д-р екон. наук;

Парфенюк Наталія – президент Громадської організації «Професійна організація аудиторів, бухгалтерів та викладачів ОКД», член Ради Аудиторської палати України, практикуючий аудитор, керуючий партнер АФ «ТЕО-АУДИТ»;

Позняковська Наталія – завідувачка кафедри обліку і аудиту Національного університету водного господарства та природокористування, канд. екон. наук;

Яцунська Олеся – ст. викладач кафедри бухгалтерського обліку, аналізу та аудиту ОНЕУ, канд. екон. наук.

Перспективи розвитку обліку, аналізу та аудиту в контексті євроінтеграції : матеріали XIII Міжнародної науково-практичної конференції. Одеса : ОНЕУ, 2025. 301 с.

За точність викладення матеріалу та достовірність наведених фактів, прізвищ, цитат відповідальність несуть автори.

©ОНЕУ, 2025

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ОБЛІКУ ТА ЗВІТНОСТІ У СВІТЛІ ІНТЕРГАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Bajan Maia. Accounting education in the era of artificial intelligence: challenges and development prospect	8
Gherasimov Mihail. Problems of financial reporting at the enterprise of Moldova	10
Lazari Liliana, Balan Gheorghe. Aspects related to the recognition and measurement of equity items	13
Ozeran Alla. Sustainability accounting and reporting in the conditions of European integration: implementation of EU regulations in Ukraine	16
Popovici Angela, Caus Lidia. Challenges and solutions for the public sector and public-private partnerships in the Republic of Moldova in the context of European integration	19
Tugulschi Iuliana. Challenges in accounting for government subsidies	22
Shchyrbа Iryna, Shchyrbа Mykola. The impact of neo-institutionalism on the formation of enterprise accounting policy	25
Velichina Ana, Grabarovschi Ludmila. Peculiarities of income statement preparation: national practice and international approach	27
Акімова Наталія, Янчева Ліана. Підходи до формування управлінської звітності з використанням принципів МСФЗ	30
Арестов Дмитро. Сучасні підходи науковців до тлумачення категорії управлінського обліку	33
Бабічева Аліна. Форс-мажорні обставини: підготовка та виконання зед-контрактів в умовах воєнного стану	35
Бачинський Василь. Обліково-калькуляційні системи управління витратами: аспекти організації	39
Богомаз Олександр, Кащена Наталія. Звітність зі сталого розвитку в інформаційній системі підприємства	41
Валькова Наталія. Проблеми та виклики запровадження звітності зі сталого розвитку в Україні	43
Голов Сергій. Контури нової парадигми обліку	45
Головчак Ганна. Esg reporting as a tool for European integration opportunities	48
Головчак Юрій. Digital transformation of accounting and auditing through cloud solutions	50
Гриненко Юлія. Механізми протидії ухиленню від оподаткування: аналіз інструментів ОЕСР та їхнє значення для України	52
Гулак Олександр, Макеєв Владислав. Бухгалтерський облік у хмарному середовищі: переваги, виклики, перспективи	54
Демко Ірина, Вагнер Ірина. Особливості застосування міжнародних стандартів фінансової звітності в Україні	56
Добрунік Тетяна. Проблемні аспекти відображення земельних ресурсів в обліку аграрних підприємств	59
Ішук Ольга. Відображення в обліку втрати активів через військові дії	61
Кидисюк Христина. Формування облікової політики в бюджетних установах: виклики та рішення	63
Коряк Олена. Деякі кроки України на шляху до Євроінтеграції	65
Кузьмін Тетяна, Мисюк Христина. Модернізація бухгалтерського обліку в умовах воєнної економіки	68
Кузьмін Тетяна, Німчук Діана. Організація бухгалтерського обліку реалізації продукції, виконання робіт і надання послуг	70

Лега Ольга, Сіренко Ігор. Психологія договору: як емоції та довіра впливають на ухвалення рішень	71
Ляпун Олександр, Кащена Наталія. Стан та перспективи розвитку інтегрованої звітності в Україні	74
Максимів Юлія. Бухгалтерський облік у циркулярній економіці: виклики адаптації до вимог ЄС	75
Малишкін Олександр. Електронний документообіг у розрахунках з покупцями: бухгалтерський, юридичний й податковий аспекти	78
Меліхова Тетяна, Меліхов Євгеній. Методологічні основи обліку МНМА та МШП у системі управління	81
Мисака Ганна, Дерун Іван. Вплив мотиваційних теорій на сучасні тренди практики звітування зі сталого розвитку	84
Москаль Наталія. Сучасні проблеми та перспективи оцінки резервів у фінансовому обліку	87
Москалюк Ганна, Новак Анастасія. Впровадження звітності зі сталого розвитку на підприємствах аграрного сектору	89
Нашкерська Галина. Оподаткування сукупного доходу українськими підприємствами	92
Негоденко Вікторія. Проблеми та перспективи впровадження інтегрованої звітності для бізнесу в умовах глобалізації	93
Нестеренко Ірина, Ковалевська Надія. Штучний інтелект у системах обліку та звітності: перспективи застосування в інтегрованому середовищі	95
Оглобліна Вікторія, Загородній Сергій. Гармонізація фінансової звітності України з європейськими стандартами: виклики та перспективи	98
Озеран Володимир. Актуальні проблеми калькулювання собівартості продукції (робіт, послуг) в умовах сучасної економіки	101
Петришина Дар'я. Роль документації у забезпеченні достовірності бухгалтерського обліку	103
Печена Анна. Інкотермс 2020 й 2010: відмінності, проблемні аспекти та рекомендації	105
Познанська Світлана. Дискусійні питання визначення митної вартості товарів	108
Позняковська Наталія. Перспективи обліку сталого розвитку громадянського суспільства	110
Пономарьова Наталія. Вплив вимог по складанню нефінансової звітності на МСФЗ	112
Сіроштан Юлія. Актуальні питання визначення та обліку курсових різниць у зовнішньоекономічній діяльності	115
Сиротенко Наталія. Вплив інтеграційних процесів на розвиток системи обліку суб'єкта господарювання	118
Старенька Ольга. Впровадження МСФЗ фінансовимо установами України: перспективи та виклики	119
Тарновецька Олеся. Облікове відображення курсових різниць неприбутковими організаціями за отриманими грантами в іноземній валюті	123
Терновський Олексій. Підходи до оцінки нематеріальних активів за стадіями життєвого циклу	125
Топищенко Анастасія, Артюх Оксана. Аналіз типових помилок при складанні податкової звітності та шляхи їх уникнення	127
Ходзицька Валентина. Розкриття принципу ланцюга вартості в стандартах звітності зі сталого розвитку	129
Хоча Надія. Бухгалтерський облік криптовалют: класифікація, оцінка та відображення у фінансовій звітності	130
Чабанюк Одарка, Лобода Наталія. Напрями та перспективи цифровізації обліку	133

Чілікін Олександр. Процес підготовки облікової інформації для формування фінансових результатів діяльності підприємства	136
Черкашина Тетяна. Роль соціальної відповідальності бізнесу у забезпеченні стійкого розвитку компаній	138
Чугай Анна, Садовська Ірина. Особливості податку на додану вартість в країнах ЄС	141
Шигун Марія, Безверхий Костянтин. Класифікація корпоративної звітності в контексті вимог сталості	143
Шкроміда Надія, Семчук Христина. Адаптація облікових систем до умов воєнного стану	146
Яценко Вікторія. Обліково-аналітичне забезпечення екологічного менеджменту: облік витрат на матеріальний потік (MFCA)	148

СЕКЦІЯ 2 НАПРЯМИ РОЗВИТКУ АУДИТУ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ: ДОСВІД ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Андрусова Надія. Трансформація аудиту в умовах цифровізації економіки	151
Бахмутян Вікторія. Важливість аудитів кібербезпеки для об'єктів критичної інфраструктури	153
Бондаренко Наталія. Аудит інвестиційної діяльності підприємства	156
Висоцький Юрій. Місце і роль внутрішнього аудиту в системі економічної безпеки суб'єкта господарювання	158
Гаман Галина. Перспективи залучення штучного інтелекту в сферу аудиту	160
Гришук Ганна, Лінива Катерина. Перспективи розвитку е-аудиту в умовах цифровізації економіки	162
Дрозд Ірина. Адаптованість казначейської системи до викликів воєнного часу	164
Згурська Світлана. Планування аудиту для формування фазового портрету дій аудитора до деструктивних впливів	167
Іванков Павло. Методологія судово-економічної експертизи як умова її юридичної прийнятності	169
Кармазіна Наталія. Детермінанти забезпечення процесу оцінки та реагування на ризики шахрайства під час аудиту фінансової звітності	171
Лега Ольга, Андрусенко Вікторія, Срібна Ольга. Аудит договорів оренди земельних ділянок: значення, етапи та ключові аспекти	174
Лоханова Наталія. Переваги і проблемні аспекти застосування прикладних програмних продуктів з автоматизації аудиту	177
Лубенченко Ольга. Міжнародний стандарт із забезпечення сталого розвитку (ISSA) 5000	179
Мирошниченко Ірина. Оцінка відстрочених податкових активів та зобов'язань під час аудиту фінансової звітності	181
Мудрик Ольга, Пелех Уляна. Напрями розвитку аудиту в Україні та світі: досвід та перспективи	184
Новак Уляна, Кравчук Максим. Аудит основних засобів як інструмент попередження шахрайства на автотранспортних підприємствах	186
Олійник Владислав. Фінансовий контроль використання бюджетних коштів в умовах воєнного стану	188
Попівняк Юлія, Кащук Анастасія. Вплив цифрових технологій на ефективність бухгалтерського обліку і внутрішнього аудиту підприємства	190
Роздобудько Валерій. Чесність і професійна сміливість у розумінні глобальних стандартів внутрішнього аудиту	192

Рубітель Ольга. Ідентифікація подій і умов як стимул до шахрайства під час фінансового звітування	193
Сазін Дмитро. Звітування резидентів дія сіті та аудиторська практика	196
Сарахман Оксана, Шурпенкова Руслана. Оцінка ризиків у внутрішньому аудиті банку: підходи, фактори та сучасні інструменти	199
Селіванов Віталій. Аудит очима розробника програмного забезпечення: перші завдання з аудиту – залишки на початок періоду	202
Сидоренко Олександра, Артюх Оксана. Інформаційні технології у системі управління податковими ризиками	204
Сирцева Світлана, Крижова Вікторія. Екологічний DUE DILIGENCE як інструмент управління ризиками у системі інвестування	206
Стоєв Володимир. Проблеми обліку та аудиту окремих видів заборгованості	208
Суворов Олександр. Проблеми застосування ризик-орієнтованого підходу при організації та проведенні перевірок з контролю якості аудиторських послуг в Україні	210
Таратута Лілія. Ознаки шахрайства в практиці аудиту отримувачів	213
Татенко Мирослав. Аналітичні процедури аудиту зовнішньоекономічної діяльності сільськогосподарських підприємств	215
Татенко Назар. Аналітичні процедури аудиту оподаткування великих підприємств	217
Тенюх Зоряна. Штучний інтелект як інструмент підвищення якості обліку та аудиту в умовах євроінтеграції	219
Царенко Оксана. Щільність взаємозв'язків між стандартами аудиту для адаптивного реагування до ризиків шахрайства	222
Циганок Юрій. Міжнародні стандарти аудиту як квазі-джерело права у системі правового регулювання аудиторської діяльності в Україні	224
Швагер Андрій. Регулювання аудиту звітності зі сталого розвитку в контексті впровадження нових міжнародних стандартів	227
Шульга Світлана. Процедурне забезпечення фінансового моніторингу в аудиторській фірмі	229
Яцюк Олег, Кащена Наталія. Аудит ризиків зовнішньоекономічної діяльності підприємств: методи оцінки та управління	230

СЕКЦІЯ 3 НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ЕКОНОМІЧНОГО АНАЛІЗУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Tusiachenko Darina, Chernyshova Liudmyla. The essence of economic analysis in the conditions of european integration during the period of martial state	234
Артюх Оксана, Андросова Марія. Еволюція судово-економічної експертизи в Україні	237
Баранова Кристина, Чернишова Людмила. Роль цифрових технологій у сучасному економічному аналізі	239
Бойко Руслан. Аналіз обсягів капітальних інвестицій у львівському регіоні	241
Воробець Євген. Моделі впровадження та структури стратегічного управлінського обліку логістичної діяльності підприємства	242
Гріщенко Ірина. Методика аналізу виробничих запасів на сільськогосподарських підприємствах	245
Грунковська Анна., Чернишова Людмила. Інноваційні підходи до аналізу фінансової стійкості підприємств	249
Жиляков Сергій. Удосконалення методологічних підходів до оцінки конкурентоспроможності підприємства через економічний аналіз в умовах VUCA-середовища	251

Зікул Вероніка. Економічна оцінка витрат на оплату праці як елементу операційних витрат на підприємстві	254
Милашко Микола. Баланс підприємства як основа аналізу його фінансової стійкості	256
Морєва Анастасія, Чернишова Людмила. Аналіз фінансової стійкості на прикладі ТОВ «НОВА ПОШТА»	258
Наумова Тетяна, Замятіна Анастасія. Аналіз ефективності фінансово-господарської діяльності як індикатор стратегії сталого розвитку підприємств роздрібної торгівлі	261
Нужна Оксана, Маржановський Павло. Аналіз динаміки власного капіталу підприємств поліграфічної промисловості України	264
Нужна Оксана. Аналіз середньомісячної заробітної плати штатних працівників за видами економічної діяльності в Україні: гендерні аспекти	266
Парасій-Вергуненко Ірина, Мельник Катерина. Стратегічний аналіз фінансової стійкості підприємств харчової промисловості в умовах нестабільності	268
Семенова Катерина. Аналіз оборотних активів підприємств України	271
Сисоєва Інна, Погрішук Олег. Облік аграрної реальності: аналітичні та аудиторські дилеми воєнного часу	273
Степанюк Ольга. Обліково-аналітичне забезпечення оптимізації податкових розрахунків фермерських господарств відповідно до ПКУ	276
Тлучкевич Наталія. Оцінка обсягів виробництва продукції (товарів, послуг) підприємств з виробництва і розподілу газу	278
Устиловська Вікторія, Чернишова Людмила. Аналіз банкрутства підприємств в умовах воєнного стану	281
Фіалка Юрій, Бандура Звенислава. Оцінка динаміки та структури запасів у торгівлі: практичний інструментарій економічного аналізу	283
Цибик Н. Р. Аналіз активів ТОВ “КЕТ ЛОДЖИТИК” та джерел їх формування	286
Чебан Олександр. Аналіз показників ділової активності на прикладі ТОВ «САНДОРА»	288
Чередниченко Валерія. Аналіз показників платоспроможності на прикладі АТ «ОДЕСЬКИЙ КОНСЕРВНИЙ ЗАВОД ДИТЯЧОГО ХАРЧУВАННЯ»	290
Шкроміда Надія, Ребрик Наталія. Шляхи оптимізації витрат підприємства на основі даних маржинального аналізу	292
Ясишена Валентина, Дубова Світлана. Оптимізація витрат малого бізнесу: управлінський аспект	294
Nederița Alexander, Grabarovschi Ludmila. Conceptual approaches to determining and applying materiality	297

СЕКЦІЯ 1

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ОБЛІКУ ТА ЗВІТНОСТІ У СВІТЛІ ІНТЕРГАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Bajan Maia

*PhD in Economics, Associate professor of Accounting,
Analysis and Auditing Department
Academy of Economic Studies of Moldova
Chisinau, Republic of Moldova*

ACCOUNTING EDUCATION IN THE ERA OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE: CHALLENGES AND DEVELOPMENT PROSPECTS

Artificial intelligence (AI) is profoundly transforming the educational and professional landscape, including in the field of accounting. In the context of accounting university education, AI opens up new horizons for improving the teaching-learning process, developing digital skills and adapting to the demands of the labor market. This article explores the main challenges, perspectives and opportunities offered by AI in accounting university education.

The development of information technology has been and will be closely connected with the evolution of accounting. From a historical perspective, the emergence of the computer and accounting programs has been a development factor for the accounting profession. The integration of artificial intelligence (AI) in accounting education represents a significant transformation, redefining the way accountants carry out their work, as well as the level of training of future accountants. AI is not just a technical tool, but a driving force that changes the role of the accountant from a simple registrar to a strategic consultant.

With the advent of artificial intelligence, various accounting tasks involving repetitive activities are being replaced by process automation technologies. The large volume of data and its diversity of information, reporting deadlines and the demands of decision-makers have naturally led to the need to use automation, data analysis and the use of artificial intelligence in accounting processes. Thus, automation has led to a transition in which accountants are tasked with providing essential information based on complex analyses and to support the decision-making process of entities. In this context, the development of accounting through automation and artificial intelligence will not only improve the efficiency and accuracy of financial reporting, but will also increase the strategic value that accountants can offer to their clients and entities. Accountants will place more emphasis on developing digital skills through a continuous learning process to remain compatible with new technologies and applications in the field of artificial intelligence.

In the era of artificial intelligence, accounting education faces a series of challenges that require the development of a set of skills to prepare future accountants for the needs of the market, as well as their increased flexibility to adapt to future developments in the accounting profession. In this context, a study conducted by ACCA highlights the key role of accounting in the use of AI within entities. According to it, the integration of artificial intelligence in the financial-accounting field brings opportunities for innovation, efficiency and improvement of the decision-making process.

Among the main challenges generated by artificial intelligence in university accounting education, we can list:

- *adapting the curriculum to the new demands of the labor market*, which necessitates the reconfiguration of the traditional curriculum, based on classical accounting principles, to include knowledge in the field of information technology, data analysis, basic programming, as well as aspects regarding the use of AI;

- *training and continuous education of teaching staff*, arising from the finding that not all academic staff have formal training in the field of artificial intelligence. This becomes essential in the continuous professional development of teaching staff in order to be able to provide students with relevant training;
- *difficulties in developing skills*, there remains the risk of an excessive focus on automatic tools that will neglect the formation of critical thinking in students, professional ethics and understanding of fundamental accounting principles;
- *dependence on automation*, there is a danger that students will become overly dependent on automated solutions, to the detriment of essential professional skills – such as the ability to interpret a balance sheet or present a financial analysis independently;
- *academic assessment in the context of AI*, is based on AI tools that can be useful in assessing knowledge, but at the same time can generate limits in the appreciation of creativity, analytical thinking or in preventing plagiarism.

The challenges of artificial intelligence presented offer the possibility of finding opportunities for innovation and adaptation of university education to the realities of the AI era. The responsible, equitable and ethical integration of AI in accounting education is not only a necessity, but also a shared responsibility of all educational actors. Thus, as the accounting profession evolves with the development of information technologies, accounting education must be responsive to rapid changes and have staff capable of integrating AI into the teaching process with the aim of developing the skills and competencies necessary for students to meet the demands of the future. To meet these demands, universities must invest in teaching staff through advanced training courses and practical workshops in the field of digital technologies, by creating interdisciplinary academic communities to support the exchange of good practices and the constant updating of knowledge.

The transformations generated by artificial intelligence in accounting education offer the educational system various opportunities to adapt and modernize to the current demands of the labor market, including:

- *personalized learning*, AI allows the development of educational platforms that adapt in real time to the style and pace of each student. By analyzing learning behavior, intelligent systems can provide personalized recommendations, additional exercises or remedial materials, thus improving academic results;
- *automation of administrative and teaching tasks*, AI tools can take over repetitive tasks such as: checking quizzes, generating reports;
- *training of students' skills*, integrating AI into the educational process contributes to the development of essential skills for future accountants: data analysis, algorithmic thinking, use of intelligent software, interpretation of data visualizations;
- *intelligent support for students and teachers*, AI virtual assistants can answer students' questions 24/7, provide additional explanations, recommend useful resources or guide the necessary steps in solving an accounting problem.
- *connecting university education with the professional environment*, by integrating AI applications used in practice.

Based on the opportunities presented by artificial intelligence, there is a need to introduce disciplines or topics within existing disciplines to incorporate artificial intelligence. Traditional methods used in accounting education may generate restrictions for students, but the integration of AI technology will lead to improved learning outcomes and better prepare students for current market demands. By introducing different methods and approaches to teaching artificial intelligence in accounting education, it will not only develop students' communication skills, critical thinking, problem solving and interdisciplinary collaboration, but will also encourage them to explore AI technology.

Summarizing the information mentioned in this article, we conclude that the future of accounting education is subject to the process of daily digitalization, and accounting has managed

to cope with these innovations. Thus, accountants will play an increasingly important role in strategic advice, using AI-assisted analysis and forecasting to support business decisions.

In the era of artificial intelligence, the accounting profession will fulfill its role more effectively and with even greater value to the economy. AI is radically transforming the field of accounting education, bringing significant benefits in terms of efficiency and analytical and predictive capabilities. Teachers who prepare future accountants must be flexible and adapt to the changes that occur in order to fully exploit the potential of AI. At the same time, companies must adopt a mindset of continuous innovation, constantly investing in the development of employee skills, ensuring that they remain competitive and able to respond quickly to emerging changes. Entities must also adopt rigorous security and privacy practices to protect sensitive data and maintain the integrity of accounting processes.

Based on the information presented in this article, we can conclude that university accounting education is in a moment of profound redefinition. Artificial intelligence, through its transformative potential, seems to force educational institutions to rethink teaching approaches, content and roles of the actors involved. The challenges cannot be ignored, but neither can the missed opportunities, so the balanced and responsible integration of AI in education is not just a desideratum, but an essential condition for the relevance and sustainability of university training.

References

1. Gușe, G.R. and Mangiuc, M.D., 2022. Digital Transformation in Romanian Accounting Practice and Education: Impact and Perspectives. *Amfiteatru Economic*, 24(59), pp. 252-267. DOI: 10.24818/EA/2022/59/252. Disponibil: https://www.amfiteatruconomic.ro/temp/Articol_3077.pdf
2. Dumitrașcu, L.-M. (2024), The Artificial Intelligence, Challenges for Accounting Profession. The Case of ChatGPT, *Audit Financiar*, vol. XXII, no. 1(173)/2024, pp. 146-161, DOI: 10.20869/AUDITF/2024/173/005. Disponibil: https://revista.cafr.ro/temp/Articol_9691.pdf
3. Claudiu Brândaș, Ioan Minda, Dezvoltarea contabilității prin automatizare și inteligența artificială, *CECCAR Business Review*, No 12/2024, pp. 2-8, <http://dx.doi.org/10.37945/cbr.2024.12.01>
4. Luana Cosăcescu, Expertul contabil și inteligența artificială – concurență, antagonism sau parteneriat?, *CECCAR Business Review*, No 10/2023, pp. 1-9, <http://dx.doi.org/10.37945/cbr.2023.10.01>
5. Nicolae Bobițan, Diana Dumitrescu, Pregătirea contabililor pentru asigurarea unui viitor sustenabil. Evaluarea integrării cunoștințelor și abilităților necesare raportărilor de sustenabilitate în educație, *CECCAR Business Review*, No 8/2024, pp. 211, <http://dx.doi.org/10.37945/cbr.2024.08.01>

Gherasimov Mihail

*PhD in Economics, Associate professor
of Accounting, Analysis and Auditing
Department Academy of Economic studies
of Moldova Chisinau, Republic of Moldova*

PROBLEMS OF FINANCIAL REPORTING AT THE ENTERPRISE OF MOLDOVA

The New Year 2025 has come. For many, this is just a year, but for accounting personnel, for: accountants, economists, financial managers, and for heads of enterprises - any coming year is, in addition to the calendar, both financial and tax, which is enshrined not only in the Law on Accounting and Financial Reporting, but also the Tax Code of the Republic of Moldova.

In everyday life, from each new year we expect surprises, which sometimes we get. Taxpayers: individuals and legal entities sometimes present certain surprises every year, both good and not so good, regarding: payments, increases in tax rates and fees, etc. Legal entities - enterprises are doubly offended - since reporting forms are added, and even worse - changes in reporting forms, which must be understood and timely submitted both to the tax office and to the financial departments of statistics.

From January 1, 1998, the Republic of Moldova switched to National Accounting Standards (hereinafter, the NSBU), a new Chart of Accounts for financial and economic activities and the New Tax Code.

At the same time, it should be recalled and noted that the Republic of Moldova carried out such a transition not gradually, as was carried out by other republics of the former CIS, but overnight and, moreover, one of the first.

It is impossible not to recall that most of the accounting and management personnel simply became illiterate and helpless at some point.

Despite the fact that sometimes courses and seminars on accounting and reporting were held, there were a lot of questions and specialists - developers of the NSBU, as well as specialists who accept reports or specialists of bodies vested with the right to control - could not answer them.

What has changed over the years in terms of financial reporting? According to the aforementioned Accounting and Financial Reporting Act [1], there are positive aspects:

1. the head of the enterprise is responsible for the organization of accounting, preservation of documentation and preparation of financial statements;
2. financial statements before;
3. the deadlines for submitting financial statements have been changed - it was until March 31 until 2019, today - until May 30;
4. financial statements can be presented both in full and in an abbreviated version of the presentation, depending on the types of enterprise [1];
5. simplified procedure for presentation of financial statements: it is possible through the on-line system.

Comments on the above points, in our opinion, are superfluous.

Purpose and composition of financial statements

The purpose of financial reports is to provide useful information necessary for making economic decisions by a wide range of users, such as: owners (shareholders, participants), creditors, clients, employees, public institutions and the public. To achieve this objective, financial statements provide information on:

- 1) assets;
- 2) equity;
- 3) obligations;
- 4) income and expenses;
- 5) cash flow.

Depending on the Accounting Officer Act Depending on the criteria established in the Accounting Law and the information needs of users, the subject may be:

- 1) full financial statements;
- or
- 2) simplified financial statements [2]

Now on the issue of the NSBU "Presentation of financial reports" [2]

Information on assets: intangible assets, fixed assets in the financial statements from 2020 are recorded on the merits - at book value. There are no balance sheet items, such as: "Amortization of intangible assets," "Amortization (depreciation of fixed assets)," as it was before. Considering this, it can be noted that any user: investor, management personnel, such information is always necessary for making appropriate decisions.

Question: what is now and in these years due to changes, the "usefulness of information" regarding the amortization of intangible assets, fixed assets according to the NSBU?

Further: information on liabilities: in section C "Equity" there is no article "Unpaid capital."

If you think about it, for any investor and user of financial statements, such information would be very important and advisable in order to correctly make this or that decision both at the level of investment and management.

Thus, in this matter, we do not receive the usefulness of information.

In the financial statements, namely in Form 1 "Enterprise Balance Sheet" from 1998 to 2020, there were 5 sections:

I Non-current assets;

II "Current Assets";

III Equity;

IV "Non-current liabilities";

V "Short-term liabilities."

In addition, it was very easy to navigate in the "Chart of Accounts for Financial and Economic Activities of Enterprises" [3].

The issue was that the first digit of the Enterprise Balance Sheet section (Form 1), as well as the "Income Statement" (Form 2), clearly corresponded to the Chart of Accounts of the financial and economic activities of enterprises.

What now? To date, there is no digital designation of sections in the Balance Sheet enterprises, and it is alphabetic: A, B, C, D, E, F.

I would also like to note that when filling out items both in the Enterprise Balance Sheet and in the Income Statement, accountants sometimes experience difficulties, since they do not have synthetic accounting account numbers next to the specified items in the previously provided reporting forms.

Studies of accounting practices at Moldovan enterprises show that there are still no specific clear explanations for domestic accountants, which is reflected in section F "Reserves" of the Balance Sheet of the enterprise, since there is a name with a synonym for this section in section C "Equity."

Let's turn to the NSBU "Presentation of financial reports."

Information of financial statements shall comply with the following qualitative characteristics:

1) comprehensibility - information should be classified, characterized and presented in an understandable and concise form;

2) relevance - information should be important to users and help them assess the past;

3) reliability - the information must be complete, neutral and without significant errors;

4) comparability - financial statements shall contain comparable information relating to the previous period for all reporting elements of the current reporting period, unless otherwise permitted by National Accounting Standards [2].

No less important in our opinion is the issue of the Explanatory Note to the annual financial report.

There are no clear requirements for the preparation of the Explanatory Note to the annual financial report, but only recommendations. As a result: this is just not an Explanatory Note, but a "unsubscribe" for submission to the Financial Offices of Statistics. When accepting financial statements, as experience shows, no one even reads it.

Well, now about the technical points when submitting financial statements.

Practice shows that financial reports provided by enterprises in the on-line system often depend even from one to two months due to technical inconsistencies in the 21st century.

As a result: the theory must be linked to practice, the accounting work of enterprises is no exception, and one should not completely exclude what was previously in the legislative and regulatory framework, since experience shows that we also have negative consequences.

References

1. Legea contabilității și raportării financiare [online]. Disponibil: <https://www.contabilsef.md/legea-contabilitatii-si-raportarii-financiare-in-vigoare>
2. Standardele Naționale de Contabilitate [online]. Disponibil: <https://mf.gov.md/sites/default/files/legislatie/>
3. Planul general de conturi contabile [online]. Disponibil: <https://www.contabilsef.md/ro-planul-general-de-conturi-contabile-ru-en-46679/>

Lazari Liliana

*PhD in Economics,
Associate Professor of Accounting,
Audit and Economic Analysis Department*

Balan Gheorghe

*PhD Student
Academy of Economic Studies of Moldova
Chisinau, Republic of Moldova*

ASPECTS RELATED TO THE RECOGNITION AND MEASUREMENT OF EQUITY ITEMS

Nowadays, it is not possible to dissociate the idea of entity from that of capital. Creating and maintaining a business is based on good capital management [1, p. 17]. The accounting size of capital refers directly to equity. Equity reflects the residual interests of the owners in the assets of the entity after deduction of liabilities [3]. The correct recognition and valuation of equity items are not only regulatory requirements, but also critical factors for a right and fair view of an entity's financial position and performance. The apparent simplicity of this concept masks, in fact, a significant complexity, generated by the evolution of financial instruments, economic transactions, and accounting standards. Given the complexity and relevance of the theoretical and practical approaches, the present research aims to analyse the processes of recognition and assessment of equity elements, to increase the relevance of the financial information provided to users.

This research is descriptive and fundamental, focusing on the recognition and evaluation of the components of equity. The study used the method of analysis of the accounting regulatory framework in the Republic of Moldova, the synthesis of information related to the definition of equity elements, recognition requirements, and assessment mode, deduction by using theoretical knowledge to interpret specific situations, and elucidation of the challenges related to the study.

According to the provisions of the Law on Accounting and Financial Reporting [1, art. 10], the accounting cycle of the entity includes: documentation of economic facts; recognition and evaluation of accounting elements; the reflection of the information in the accounting accounts; preparation of accounting records; Inventory; preparation of financial statements. The research will examine the recognition and assessment of equity items, starting from the definition of the concepts of recognition and assessment in general, presented in Figure 1.

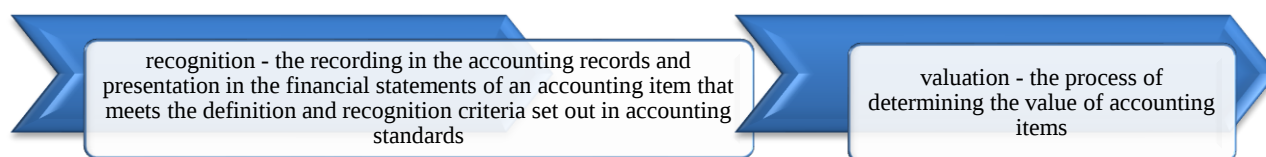

Figure 1. Recognition and evaluation concepts

Source: Developed by the authors based on [1].

In the context of the definition of recognition presented in Figure 1, it is necessary to examine the correspondence of the equity element to the definition (which establishes the need to know the definitions characteristic of the equity components of equity) and that it meets the recognition criteria established by the accounting standards. Both the elements that are included in the equity and their definition are presented in the National Accounting Standard "Equity and liabilities" [2]. As for the recognition criteria that are presented in the National Accounting Standards, they refer to assets and liabilities, and within the National Accounting Standard "Equity and liabilities" [2], there are no distinct criteria for the recognition of equity items, which creates difficulties in their recognition.

Regarding the valuation of the equity elements related to the composition of the equity, it was established that value concepts are not used for each component element of the equity.

Table 1 provides a generalisation of the information on the recognition and measurement of equity items.

Table 1

Recognition and measurement of equity items

Equity items	Definition of equity items	Recognition of equity items	Valuation of equity items
Share and unregistered capital [3, p. 5]	Share capital – the total value of the social shares (shares, equity interests etc. depending on the entity's legal form of organization) of the entity's owners [3, p. 4].	On the date of state registration of the entity [3, p. 7]: - for Limited Liability Companies - to the Public Services Agency, - for Joint Stock Companies at the Public Services Agency and the National Commission for Financial Markets [3, p. 11].	At face value (fixed)
	Unpaid capital – represents the value of the shares unpaid by the owners at the establishment of the entity [3].	on the date of state registration of the entity [3, p. 7]	At the nominal value of the share/unregistered capital
	Unregistered capital – represents the value of the share capital that has not passed the registration stages provided by the normative acts (upon the establishment of the joint-stock company from the moment of the entity's registration with the authorized body (Public Services Agency) until the registration of the shares issued in the capital account (National Financial Market Commission) or the increase of the capital from the moment of the deposit of the shares by the owners until the registration of the increase of share capital at the Agency for Public Services) [3].	At the incorporation of the entity (SA) on the date of state registration of the joint stock company [3, p. 7] At the increase of the share capital, at the time of receiving the contributions until the state registration of the changes [3, p. 12]	At face value (fixed) At the actual value of the contributions
	Withdrawn capital – represents the value of the withdrawn, share capital parties (purchased, redeemed, or acquired by the entity from their owners or future owners) [3].	At the time of the decision to withdraw the shares	actual withdrawal value (purchase, redemption or acquisition) [3, p.16]
	Patrimony received from the state with a property right – represents the patrimony received from the state with property rights by self-managing public authorities and institutions [3].	At the time of receipt of the elements with the right of ownership [3, p. 171]	the value of the items received as property (assets - cost, debts - nominal value) [3, p. 17 ¹]
Equity premium	represents the surplus (favorable differences) between [3, p. 4]: -Effective value and nominal value of the social shares deposited in the share capital; -Nominal value or of disposal and the withdrawal value of own shares redeemed and subsequently canceled or disposed of; -The nominal value of obligations and the nominal value of actions in which they were converted.	at the time of adopting the decision of the entity's empowered management body [3, p. 10]	According to the established surplus between the values presented in the definition of the surplus for each occurrence situation
Reserves	Reserve of capital , the method of constitution and use of which is established by the legislation in force [3].	At the time of the decision of the entity's empowered management body [3, p. 18]	the actual value presented in the decision of the entity's management body
	Statutory reserves , the method of the constitution, and the use of which is provided by the entity's statute. It is optional [3].		

	Other reserves , the method of constitution and use of which is established by the decision of the general meeting of the owners (shareholders, associates) or another authorized body of the entity. It is optional [3].		
Profit (loss)	Net profit (net loss) of the management period represents the net financial result obtained in the current year as a result of the economic activity [3].	As of December 31, of this year	The difference between the current income and expenses of the recognised entity in the current management period
	Undistributed profit (uncovered loss) of previous years represents the undistributed (uncovered) financial result remaining at the entity from previous years [3].	On reforming the balance sheet	To the amount of retained earnings (uncovered loss)
	The used profit of the management period represents the profit used in the management period until its recognition at the end of the period [3].	At the time of the decision of the entity's empowered management body	At the value of the distributed profit
	The corrections of the previous years' results represent the financial result obtained following the correction in the management year of the errors related to the previous years [3].	At the time of ascertaining the corrections	To the value of the profit (loss) recognized from corrections
Revaluation reserves	represent the revaluation surplus established following the valuation of tangible assets [3, p. 4].	At the time of recognition of the revaluation surplus of property, plant and equipment, when the entity applies the revaluation model	At the sum of the positive difference between fair value and carrying amount
Other elements of equity	include any elements of equity which have not been mentioned in the other components, for instance: subsidies for entities with public property, and funds of non-commercial organizations	At the time of the decision on the subsidies related to the assets received from the Government and other public administration authorities	Value of assets received

Source: Developed by the authors based on [2; 3; 4]

In Table 1, based on the research of normative acts and sources of literature, the information on the recognition of equity items and their valuation was systematized to correctly reflect them in accounting and financial reporting.

Based on what has been examined, it was established that the NAS "Equity and liabilities" does not contain distinct requirements for the recognition of equity items as established for the taxable assets presented by the NAS "Intangible and tangible assets" (p.5, 6), the current assets presented by the NAS "Receivables and financial investments" (p. 5), NAS "Inventories" (p. 11), for debts presented by NAS "Equity and liabilities" [3, p. 29], which determines the need to recognize the elements of the equity for each element according to the legislative requirements provided for its appearance and recognition. Likewise, concerning the valuation of equity elements, the national accounting standards establish for assets the valuation at entry cost, for receivables and liabilities at nominal value, and for the equity elements, for each, the corresponding value is identified separately. These particularities of recognition and evaluation of equity elements determine multiple difficulties in practical application, but also the importance of conducting scientific research. Based on the study carried out, the moments of recognition and evaluation of the equity elements were identified.

References

1. DICU Roxana. Dimensiuni contabile și financiare ale capitalului. Concept. Evaluare. Normalizare. [Accounting and financial dimensions of capital. Concept. Assessment. Normalization] Iași, 2015. ISBN 978-606-687-210-2. Pp. 133-134. [in Romanian]
2. Accounting and Financial Reporting Law, no. 287 dated 15.12.2017. In: Official Monitor no. 1-6, no. 22 dated 05.01.2018. Available at: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=136356&lang=ro# [in Romanian]

3. National Accounting Standard “Equity and liabilities”. In: Monitorul Oficial No. 233-237 from 22.10.2013. Available online: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=131868&lang=ro [in Romanian]
4. Lazari, Liliana. Conceptual approaches related to equity capital. În: Перспективи розвитку обліку, аналізу та аудиту в контексті євроінтеграції, XI Міжнародної Науково-Практичної Конференції, Одеський Національний Економічний Університет. Odessa, 18 Mai 2023. pp.13 – 16. УДК 657 ББК 65.052.2 О17. Available at: https://lib.lntu.edu.ua/sites/default/files/2023-09/Збірник%20конференції_18.05.2023.pdf
5. Grigori L., Lazari L., Bîrcă A., Țurcanu L., Balteș N., Erhan L., Mihaila S., Caraman S., Graur A., Bajan M., Badicu G., Cușmăunsă R. Contabilitatea întreprinderii [Enterprise accounting]. Publisher: CARTIER, Chișinău, 2021, ISBN 978-9975-86-456-5 (Cartier). ISBN 978-9975-75-984-7 (ASEM). Pp. 381-476 [in Romanian]
6. General conceptual framework for financial reporting. Available online: <https://www.mf.gov.md/ro/content/standardele-interna%C8%9Bionale-de-raportare-financiar%C4%83-2017-red-book>
7. LAZARI, Liliana, IAVORSCHI, Irina. Aspecte problematice ale evaluării elementelor patrimoniale în scopul raportării poziției financiare [Problematic aspects of the valuation of equity items for the purpose of reporting the financial position]. In: International Scientific Conference on Accounting - ISCA 2024, Conferință Științifică Internațională, 5-6 aprilie 2024, Chisinau, 2024, p. 142-148. ISBN 978-9975-167-61-1 (PDF). Available online: https://caae.ase.md/files/conferinte/isca/Culegere_ISCA_2024.pdf [in Romanian]

Ozeran Alla

*Dr. Sc (Economics), Professor, Postdoctoral researcher
Department of Business Administration
School of Business and Governance
Tallinn University of Technology, Tallinn, Estonia*

SUSTAINABILITY ACCOUNTING AND REPORTING IN THE CONDITIONS OF EUROPEAN INTEGRATION: IMPLEMENTATION OF EU REGULATIONS IN UKRAINE

Ukraine’s progressive integration into the European Union – marked by the signing of the Association Agreement in 2014 and the attainment of EU candidate status in 2022 – has created a legal and institutional obligation to align national legislation with the requirements of EU law, including in the area of sustainability accounting and reporting.

In line with this commitment, Ukraine has adopted a series of key documents. In 2017, the Ministry of Economic Development and Trade published the national report “Sustainable Development Goals: Ukraine”, which outlined 86 national development targets and defined quantitative benchmarks through to 2030 [1]. These goals were further institutionalized in 2019 by a Presidential Decree, thereby reinforcing Ukraine’s alignment with the global and European sustainable development agenda.

In 2017, amendments were introduced to the Law of Ukraine “On Accounting and Financial Reporting in Ukraine”, which established the requirement for a new type of reporting – a management report that must disclose specific aspects of sustainable development. These legislative changes were a response to the adoption by the European Union of the Directive 2013/34/EU on annual financial statements, consolidated financial statements, and related reports of certain types of undertakings [2], followed in 2014 by the Non-Financial Reporting Directive (NFRD) [3].

According to the NFRD, large undertakings – namely, public-interest entities with an average number of employees exceeding 500 – as well as parent companies of large groups, are required to disclose non-financial information. This includes environmental and social policies, as well as details on diversity within the company’s governance structures, as part of their annual reporting.

Despite the directive's overall positive impact, scholars and practitioners have noted several limitations. These include a narrow scope of applicability, excessive flexibility in disclosure requirements, the absence of a standardized and digitized reporting framework to ensure data comparability and enhance corporate competitiveness, and the lack of a mandatory external audit requirement for non-financial reports [4, 5].

To ensure the consistency and comparability of data in management reports, in 2018 the Ministry of Finance of Ukraine approved the Methodological Recommendations for the Preparation of the Management Report [6]. This document requires large and socially significant enterprises to disclose information across ten thematic areas, of which only two are directly related to sustainable development: “Environmental Aspects” and “Social Aspects and Human Resources Policy”. The latter also encompasses issues such as the protection of human rights and anti-corruption and anti-bribery measures.

However, similar to the NFRD, the Methodological Recommendations do not prescribe a unified reporting format. As a result, most enterprises adopt a formalistic approach to the preparation of the management report – while the required information is technically included, its substance often lacks depth and analytical value.

In an effort to address the shortcomings of the NFRD, the European Parliament and the Council of the EU adopted a series of regulatory documents between 2019 and 2022 aimed at enhancing corporate transparency and accountability to society and investors. These include the Sustainable Finance Disclosure Regulation (SFDR), the Taxonomy Regulation (TR), and the Corporate Sustainability Reporting Directive (CSRD). Of these, the CSRD – adopted in December 2022 and entering into force in January 2023 – has become a cornerstone of the European Green Deal and marks the beginning of a new era in corporate sustainability reporting within the EU.

The key advantages of the Corporate Sustainability Reporting Directive (CSRD) can be summarized as follows:

1. Broader scope of application – the directive expands the range of entities subject to reporting obligations, thereby enhancing transparency and enabling more comprehensive coverage across economic sectors;
2. Standardized and unified reporting framework – the adoption of the European Sustainability Reporting Standards (ESRS) ensures consistency, coherence, and comparability of sustainability-related disclosures across jurisdictions;
3. Mandatory independent assurance – the introduction of external verification requirements improves the credibility, reliability, and stakeholder trust in the reported data;
4. Digital reporting format – the use of XHTML format with mandatory tagging in accordance with the EU Taxonomy Regulation facilitates automated data processing, analysis, and accessibility.

To align national practices with European legislation, foster sustainable business conduct, and enhance corporate transparency, in 2024 the Cabinet of Ministers of Ukraine adopted the Strategy for the Implementation of Sustainable Development Reporting by Enterprises and approved the Operational Plan for its Implementation for 2024–2026 [7]. The introduction of this reporting framework is expected to facilitate the integration of Ukrainian enterprises into the international financial ecosystem and promote the inflow of foreign investment.

The Strategy outlines two overarching strategic objectives related to sustainability reporting and its assurance. Its implementation is structured in two phases. The first phase (2024–2025) focuses on establishing a legislative framework for adopting sustainability reporting in accordance with the European Sustainability Reporting Standards (ESRS), organizing procedures for the submission, disclosure, and assurance of reports, and initiating the reporting process itself.

The second phase (2026–2030) foresees the development of methodological guidelines for ESRS application in Ukraine, the creation of a digital platform for report submission and publication, the commencement of reporting assurance practices, and the launch of a national program for the professional training of sustainability reporting specialists.

Government initiatives aimed at implementing sustainable development reporting in Ukraine are ambitious; however, the execution of certain stages is experiencing delays. According to the Operational Plan, the Ukrainian translation of the Corporate Sustainability Reporting Directive (CSRD) was scheduled for publication in November 2024, and the official translation of the European Sustainability Reporting Standards (ESRS) was expected in June 2025. As of May 2025, however, these documents have not yet been made publicly available.

Meanwhile, the official website of the Ministry of Finance of Ukraine has published a draft Law of Ukraine “On Amendments to the Law of Ukraine ‘On Accounting and Financial Reporting in Ukraine’ regarding the Introduction of Sustainable Development Reporting”, which stipulates that the mandatory preparation, submission, and publication of sustainability reports shall begin on January 1, 2026. Nevertheless, this legislative initiative may be interpreted as largely declarative, aiming to formally comply with European integration commitments while placing an additional administrative burden on businesses—especially in the absence of adequate institutional and methodological support mechanisms.

European practice demonstrates that the requirements of the CSRD are highly rigorous and pose a substantial challenge to companies, regardless of their prior experience with non-financial reporting or its verification status [8]. In many cases, the CSRD is viewed as a “burdensome regulatory framework”, particularly by small and medium-sized enterprises with limited resources, as its implementation entails significant financial investment, including the recruitment and training of qualified personnel [9].

Given these challenges, EU countries are introducing the CSRD requirements in phases until 2028, depending on enterprise category. Even those companies required to submit their first reports in 2025, based on activities during the 2024 financial year, were granted at least a year to adapt internal processes, establish information-gathering mechanisms, and train relevant staff.

The second stage of the Strategy’s implementation envisages the development, by February 2026, of methodological recommendations on the formation and disclosure of specific indicators related to sustainability reporting. However, it appears more expedient not to draft entirely new documents, but rather to revise and enhance the existing Methodological Recommendations by aligning their structure with the requirements of the European Sustainability Reporting Standards (ESRS) and expanding the content of the management report. This approach would help prevent duplication of information across different reporting formats, reduce the regulatory burden on businesses, and support harmonization of non-financial disclosure practices.

In summary, Ukraine has established a conceptual framework for implementing mechanisms related to the preparation, submission, and publication of sustainability reports by business entities in line with EU legal requirements. The adoption of European standards in this domain presents significant opportunities for the national economy, yet demands the gradual adaptation of the regulatory framework, institutional support from the state, and the development of professional competencies in the accounting field.

References

1. Sustainable Development Goals: Ukraine: National Report 2017 of the Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine. Retrieved from: <https://me.gov.ua/view/22e86f94-a9dd-421e-adcb-e38748a4b7cb> [in Ukrainian].
2. Directive on the annual financial statements, consolidated financial statements and related reports of certain types of undertakings of the European parliament and of the council of 26 June 2013 N 2013/34/EU. Retrieved from: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2013:182:0019:0076:EN:PDF>.
3. Directive 2014/95/eu of the European parliament and of the council of 22 October 2014 amending Directive 2013/34/EU as regards disclosure of non-financial and diversity information by certain large undertakings and groups. Retrieved from: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:32014L0095>.

4. Pizzi, S., Venturelli, A., & Caputo, F. (2024). Regulating Sustainability Reporting in Europe: De Jure Harmonisation or De Facto Standardisation? Accounting in Europe, 1–25. Retrieved from: <https://doi.org/10.1080/17449480.2024.2330976>.
5. Primec, A. and Belak, J., 2022. Sustainable CSR: Legal and Managerial Demands of the New EU Legislation (CSRD) for the Future Corporate Governance Practices. Sustainability, 14(24), pp.1-28. Retrieved from: <https://doi.org/10.3390/su142416648>.
6. Ministry of Finance of Ukraine. (2018). On the approval of Methodological recommendations for drawing up a management report (Order no. 982, December 7). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0982201-18#Text> [in Ukrainian].
7. Strategy for introducing sustainable development reporting by enterprises: Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated October 18, 2024 no. 1015-p. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1015-2024-%D1%80#Text> [in Ukrainian].
8. Martinčević, I., Primorac, D., & Dorić, B. (2024). Corporate Sustainability Reporting Directive (CSRD): Obligations, Challenges and Requirements for Companies. ENTRENOVA-ENTerprise REsearch InNOVAtion, 10(1), 317-327.
9. Birkmann, M., Funke, J., Gulbin, J., Meyer, L.-M., Sauer, M., & Wegmann, L. (2024). CSRD Burdening Regulation or Opportunity for CSR Communication? A Qualitative Study on the Influence of the Corporate Sustainability Reporting Directive on Large German Companies. 91174, 10–41.

Popovici Angela,

*Doctor of Economic Sciences, Associate Professor,
Department of Accounting, Audit and Economic Analysis*

Cauș Lidia,

*Doctor of Economic Sciences, Associate Professor,
Department of Accounting, Audit and Economic Analysis
Academy of Economic Studies of Moldova,
Chișinău, Republic of Moldova*

CHALLENGES AND SOLUTIONS FOR THE PUBLIC SECTOR AND PUBLIC-PRIVATE PARTNERSHIPS IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA IN THE CONTEXT OF EUROPEAN INTEGRATION

The process of the Republic of Moldova's (RM) integration into the European Union (EU) necessitates the alignment of the public sector's accounting and financial reporting system with international standards. In particular, the implementation of International Public Sector Accounting Standards (IPSAS) is crucial to ensure the transparency and comparability of financial statements. Moreover, public-private partnerships (PPP) are becoming increasingly important as a solution for infrastructure development and the provision of essential public services. However, accounting for transactions within PPPs and establishing a clear framework for allocating risks and benefits between the public and private sectors remain major challenges.

The article examines the main issues and challenges facing the public sector and PPPs in RM, proposing solutions to improve accounting and financial reporting in line with European requirements. It follows with an examination of specific challenges, identifying aspects that require solutions for alignment with European standards.

One of the main obstacles for the public sector in RM is the significant gap between national accounting systems and European standards. Currently, RM uses a mixed accounting system, based on national accounting principles and international regulations. However, this system does not always guarantee the financial transparency needed to attract foreign investments and meet EU requirements. In RM, PPPs are regulated by Law no. 179/2016 on public-private partnerships and

concessions [3], which defines the procedures and rules applicable to these contracts. Currently, the public sector accounting system in RM relies exclusively on national regulations [3,4], without full alignment to IPSAS and European directives [1]. This discrepancy creates difficulties in the comparability of financial statements of Moldovan public entities with those of EU member states and may affect the transparency and credibility of financial reporting. Therefore, alongside national legislation, RM must also consider relevant European regulations and directives, particularly Directive 2013/34/EU [2], which sets rules for financial transparency and sustainability in the public sector. Adapting to these requirements is crucial for the effective implementation of public and private projects, ensuring compliance with European standards and attracting foreign investment. In RM, public entities prepare financial reports on multiple bases, which complicates data aggregation at the national level. The absence of an integrated digital system leads to delays in reporting and inaccuracies in presenting financial statements. Moreover, the fragmentation of information between public authorities makes it difficult to carry out a comprehensive and accurate analysis of the public sector's financial situation. These deficiencies can affect the efficiency of resource utilization and create opacity in public fund management.

A significant obstacle is the lack of public access to detailed financial information regarding the use of public funds, which undermines the trust of citizens and foreign investors in Moldova's public system. PPP represent an effective method for infrastructure development and supporting economic growth; however, they pose significant challenges for accounting and financial reporting. Major difficulties arise in cost allocation, determining financial risks, and recognizing assets and liabilities generated by PPP contracts, which are not always uniformly treated in financial reports. The lack of transparency in this process can affect both the credibility of reports and the public's perception of how public resources are managed. As PPPs become increasingly important in infrastructure development and public services, it is crucial to analyze their impact on the mechanisms for allocating risks and benefits to ensure accurate financial reporting and efficient fund management.

PPP have been promoted in Moldova as a solution for infrastructure development and attracting private capital into public projects. However, PPPs bring a series of challenges regarding accounting and financial reporting. One of the main obstacles is the allocation of costs between public and private partners, as well as the recognition of shared assets and liabilities in financial reports.

To generalize the points made, in Table 1, we present the main challenges and solutions for the public sector and PPPs in Moldova, in the context of EU integration.

Table 1

Challenges and Solutions for the Public Sector and PPPs in Moldova
in the Context of EU Integration

Challenge	Description	Proposed Solution	Comments
Differences between national and European accounting standards	Moldova uses a mixed accounting system, which is not fully aligned with European standards	Gradual implementation of IPSAS	Implementing European standards is essential for alignment with EU requirements
Lack of an integrated financial reporting system	Each public authority in Moldova prepares individual financial reports, making centralized monitoring difficult	Development of an integrated financial reporting system, based on a centralized digital platform	This system would contribute to transparency and efficiency in managing public funds
Cost allocation in PPPs	PPP can lead to incorrect cost allocation and financial opacity	Creation of a clear cost allocation framework, including external audits	Transparency in PPPs is crucial for the success of these projects,

Challenge	Description	Proposed Solution	Comments
		and detailed reporting	especially in Moldova
Transparency in public fund management	There is a lack of transparency in managing public funds and reporting PPP projects	Periodic publication of financial reports and external audit results	This will increase public and investor confidence in the efficient management of public funds
Inability to rapidly implement accounting reforms	Public servants in Moldova are reluctant to change, and implementing European standards takes longer	Ongoing training for public servants and creation of support mechanisms for implementation	Authorities need to commit to supporting these fundamental changes

Source: elaborated by the author based on bibliographic materials [1-6].

The analysis of the challenges and solutions in the table highlights the need for concrete measures to improve accounting and financial reporting in the public sector and PPPs. The implications of these for the European integration process of the Republic of Moldova are as follows:

➤ *Differences between national and European accounting standards.* Alignment with European standards (e.g., IPSAS) is essential for the economic integration of the Republic of Moldova into the EU, ensuring financial transparency and improving public authority reporting. However, this complex process requires considerable resources and time.

➤ *Lack of an integrated financial reporting system.* Implementing a centralized financial reporting system would provide Moldovan authorities with a clearer view of the country's financial situation, facilitating efficient resource allocation and preventing fiscal risks.

➤ *Cost allocation in PPPs.* While PPPs offer significant opportunities for infrastructure development, incorrect cost allocation can lead to substantial financial losses. It is essential that these costs be clearly divided between the involved parties and transparency ensured through external audits.

➤ *Transparency in public fund management.* Increasing transparency is crucial for maintaining public trust and attracting foreign investments. The regular publication of financial reports and audits will improve authority accountability and contribute to more efficient management of public funds.

➤ *Inability to quickly implement accounting reforms.* Although there is political will for reform, resistance from public servants can delay the process. It is essential to invest in their training and provide the necessary support to implement the reforms.

By implementing these solutions, the Republic of Moldova will be able to make significant progress in aligning with European standards, promoting more transparent and efficient financial management, and strengthening public-private partnerships.

In conclusion, the accounting and financial challenges faced by the PPP sector in Moldova are significant but can be addressed through strategic and sustainable measures. Aligning with European standards, especially IPSAS, is key to Moldova's EU integration, enhancing transparency and comparability in public fund management. Implementing an integrated digital financial reporting system will improve administrative efficiency and coordination, reducing fraud risks. Clear rules for asset recognition, cost allocation, and PPP project monitoring will ensure responsible public finance management and boost investor confidence. These solutions will strengthen the public sector and PPPs, contributing to Moldova's sustainable economic development and better use of public resources.

References

1. International Public Sector Accounting Standards (IPSAS). Available: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=120037&lang=ro
2. Directive 2013/34/EU. Available: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX:32013L0034>
3. Law on Public-Private Partnership No. 179 of July 10, 2008. Available: <http://www.legis.md/cautare/rezultate/110569>
4. Methodological Guidelines on the Specifics of Accounting in the Process of Implementing Public-Private Partnerships. Available: <https://mf.gov.md/ro/content/indica%C5%A3iile-metodice-privind-particularit%C4%83%C5%A3ile-contabilit%C4%83%C5%A3ii-%C3%AEn-procesul-realiz%C4%83rii>
5. Foalea, L. The Specifics of Accounting within a Public-Private Partnership. Fiscal Monitor FISC.md. 2019, no. 4(52), pp. 27-32. ISSN 1857-3991.
6. Grigori, L. Public-Private Partnership – From Theory to Practice. In: International Scientific Conference "Competitiveness and Innovation in the Knowledge Economy," September 24-25, 2010. Chişinău: ASEM, 2011, vol. 2, pp. 205-208. ISBN 978-9975-75-548-1.

Țugulschi Iuliana

*PhD in Economics, Associate professor of
Accounting, Auditing and Economic Analysis Department
Academy of Economic Studies of Moldova
Chişinău, Republic of Moldova*

CHALLENGES IN ACCOUNTING FOR GOVERNMENT SUBSIDIES

In the Republic of Moldova, the accounting treatment of received subsidies is regulated by various normative acts, including the following:

- Accounting and Financial Reporting Law No 287 of 15.12.2017;
- National Accounting Standards (NAS) "Presentation of financial statements";
- NAS "Equity and liabilities";
- NAS "Income";
- NAS "Expenditure";
- General chart of accounts;
- Tax Code no. 1163/1997 etc.

According to the NAS "Equity and liabilities" subsidies include the following categories:

1. *grants related to assets* represent grants received in the form of fixed assets or cash for the purchase/creation and/or other acquisition of such assets;
2. *revenue-related grants* include all types of grants not associated with asset acquisition. They may be intended to cover costs/expenditure of previous, current or future periods, or to reduce debts owed to the government and/or other creditors.

Grants should be initially recognized on an accrual basis when there is reasonable assurance that:

- the entity will comply with the grant conditions;
- subsidies will be received;
- the value of subsidies can be reliably assessed [3].

The general rules for recognizing production costs are set out in item 7 of the *Methodological guidelines on the accounting and calculation of production and service costs*. The recognition of costs requires the determination of the period in which they are to be recognized. Thus, production costs related to assets created as a result of grants received are recognized on an accrual basis in the period in which they were actually incurred and documented.

In the case of grants related to assets received from general government, the problem arises of

reflecting them correctly in the accounts. For example, publicly owned entities may receive grants from local government (e.g. the municipality) for the purchase of materials for the modernization of production equipment. The key issue concerns the appropriate timing for recognizing the subsidy as income: in proportion to the value of the materials used for modernization or after the modernization of the equipment is completed as the equipment is depreciated?

In accordance with paragraph 80 of the government-owned entities settle (upon fulfillment of contractual conditions) grants related to assets received from the Government and other general government authorities, initially recorded as long-term liabilities (prepaid income), when adding other equity items. The disbursement of these subsidies is recorded as a decrease in other equity items and as an increase in equity capital and/or current income, respectively. Thus, the grant received should initially be reflected as a long-term liability (prepaid income) and only after the contractual conditions have been met is it settled as an increase in grants to publicly owned entities.

When asset-related grants are received, they may be awarded for:

- *depreciable assets;*
- *non-amortizable assets.*

If the subsidy is intended for depreciable assets, it is recognized as current income over the period of their use and in proportion to the related depreciation amount (paragraphs 75 and 76⁽¹⁾ of the NAS "Equity and liabilities").

Grants related to non-depreciable assets, in accordance with the provisions of paragraph 76 of the standard, are recognized as current income in the periods in which the expenditure relating to the obligations imposed by the grant has actually been incurred (for example, the grant of land may be related to the construction of a building, in which case the grant will be recognized as current income over the useful life of the building).

The grant may be received for the purchase of materials for the modernization of production equipment. Since the materials are not depreciable assets, but are intended to upgrade the depreciable asset, the grant should be recognized as current income after the completion of the upgrade over the useful life of the equipment.

At the same time, the recognition of subsidies as current income depends on the purpose of the long-term assets created/disbursed. In this situation, the subsidy pertains to assets used in the production process, the depreciation of which is attributed to the cost of operating activities and ultimately to the expenses of the period. The subsidy should therefore be attributed to sales revenue.

To offset the costs of planting, growing and maintaining perennial plantations, agricultural producers periodically receive subsidies from the Agency for Intervention and Payments in Agriculture (hereinafter - the Agency). They may also be granted an additional subsidy in the form of financial assistance for young farmers or women farmers, as well as for growing organic crops, etc. In practice, the question arises as to how this is reflected in the accounts.

The eligibility of applications submitted by agricultural producers for state financial support and permission to pay subsidies is carried out by the Agency in accordance with the legislation in force. For each subsidy file, a *calculation sheet* shall be drawn up, coordinated with the head of the relevant subdivision, containing information on the file number, the name of the applicant, the amount requested, the number of the supporting document, the assets constituting the object of the investment, the amount of the investment, the amount of the eligible investment, the basis of calculation, the ineligible expenses, the amount of the grant, the amount of the subsidy calculated, the ceiling set, the amount of the subsidy authorized.

Thus, the amount of the subsidy granted to the agricultural producer is indicated in the calculation sheet, where the amount of the subsidy for perennial plantations is determined as the difference between the amount of the subsidy (as a rule, according to the area occupied) and the amount of the grant (if any). If the agricultural producer belongs to young farmers/ women farmers, plants organic crops, etc. on the basis of the documents submitted, the amount of the subsidy is increased as indicated above.

In the present case, although the additional subsidy is recorded separately in the spreadsheet submitted by the Agency, it constitutes an incentive for farmers by increasing the overall subsidy

amount and should therefore be recorded in the composition of the asset-related subsidies.

Analyzing the accounting rules, we conclude that the attribution of subsidies to revenue should be made in accordance with paragraphs 73-80 of the standard. However, in practice, there are still situations when the costs of subsidized assets (for example, in proportion to the calculated depreciation) are not included in the expenses, but are included in the accounts of work in progress, etc. Regardless of the specific approach taken, the attribution of the subsidy to the income of the reporting period must be carried out in accordance with the NAS "Equity and liabilities" rules, although in some cases the principle of matching income and expenses is not observed.

As a result, in this paper we examine the challenges associated with the accounting treatment of government grants, particularly in the agricultural sector in the Republic of Moldova. The current regulatory framework includes several national accounting standards and legal acts that govern the recognition and reporting of subsidies. The study highlights inconsistencies in the practical application of these regulations and proposes methods to enhance transparency, timing accuracy and proper cost allocation in financial statements. Through an applied case study and reference to existing legislation, the article argues for harmonized accounting and tax practices, increased digitalization, and targeted training for financial professionals involved in grant administration.

The following are proposed improvements:

- developing a national practical guide to grant accounting with examples applied to real cases (agriculture, industry, SMEs);
- digitalization of the whole process of granting and tracking of subsidies through an AIPA platform integrated with business accounting systems;
- regular training of accountants and auditors on subsidy issues, with a focus on the correlation between the NAS, IRFS and the Tax Code;
- introducing an annual thematic audit of grant beneficiary entities to monitor the compliance of accounting treatment.

References

1. Law on Accounting and Financial Reporting No. 287 of 15.12.2017. In: *Official Monitor of the Republic of Moldova*. 2018, No. 1-6 / 22 of 05.01.2018, with subsequent amendments and additions. Available: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=140124&lang=ro#
2. National Accounting Standard "Presentation of Financial Statements", Order No. 93 of the Ministry of Finance of 07.06.19. In: *Official Gazette of the Republic of Moldova*. 2019, no. 209-216, art. 1091 of 28.06.2019. Available: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=131868&lang=ro#
3. National Accounting Standard "Equity and debt", Order No. 93 of the Ministry of Finance of 07.06.19. In: *Official Gazette of the Republic of Moldova*. 2019, no. 209-216, art. 1091 of 28.06.2019. Available: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=131868&lang=ro#
4. General Chart of Accounting Accounts, approved by Order of the Ministry of Finance of the Republic of Moldova: no. 119 of 06.09.2013. *Official Monitor of the Republic of Moldova*, 2013, no. 177-181, 1225. Available: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=130818&lang=ro#
5. Tax Code of the Republic of Moldova No. 1163 of 24.04.1997 with subsequent amendments and additions https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=148181&lang=ro#

Shchyrbra Iryna,
*Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Research Fellow at the Department of Accounting,
Nottingham University Business School
Nottingham, the United Kingdom*

Shchyrbra Mykola,
*Postgraduate Student at the Department
of Accounting and Taxation,
West Ukrainian National University
Ternopil, Ukraine*

THE IMPACT OF NEO-INSTITUTIONALISM ON THE FORMATION OF ENTERPRISE ACCOUNTING POLICY

Amid ongoing global economic volatility and the rapid transformation of socio-economic systems, the neo-institutional perspective has emerged as a valuable analytical lens for understanding and designing management processes within accounting systems. The accounting policy of an enterprise, functioning as a core managerial instrument in financial and operational governance, is continuously shaped by changes in its institutional context. Therefore, investigating the role of neo-institutionalism in the development of accounting policy is both timely and of significant scholarly and practical relevance.

Accounting policy encompasses a set of principles, methods, and procedures employed by an enterprise for the purposes of maintaining accounting records and preparing financial statements. From a neo-institutional viewpoint, accounting policy transcends its traditional interpretation as a technical or regulatory instrument, instead reflecting the organization's embeddedness within a broader institutional environment. This environment comprises not only formal regulations and professional standards but also social expectations and prevailing institutional norms.

Neo-institutional theory conceptualizes institutions as encompassing both formal constraints (e.g., legislation, standards, and norms) and informal mechanisms (e.g., traditions and behavioral routines), all of which condition the economic behavior of organizational actors [1, p. 19]. Within this paradigm, accounting is viewed as a socially constructed institution, evolving in response to normative, cognitive, and regulative institutional pressures [2]. Consequently, accounting policy results from a dynamic interaction between formal compliance obligations and informal practices shaped by historical and contextual factors.

The formulation of accounting policy occurs within a multi-tiered institutional framework, which includes statutory requirements, professional standards, methodological guidance, and ethical considerations. According to the Law of Ukraine "On Accounting and Financial Reporting in Ukraine" [3], enterprises are obligated to establish internal accounting policies consistent with applicable normative acts. However, research findings [4] suggest that industry conventions, the educational background of accounting professionals, and the experience of management teams also exert considerable influence on policy choices.

In times of martial law, crisis conditions, and heightened economic uncertainty, enterprises face mounting pressures to revise and adapt their accounting policies. These adaptations reflect not only regulatory changes and fiscal incentives but also internal resource constraints. Under such circumstances, the neo-institutional approach offers a robust explanatory framework for understanding why organizations operating in comparable environments converge in their choice of accounting policy strategies.

Extensive academic literature has identified three primary types of institutional influence - normative, mimetic, and coercive - that contribute to the isomorphic development of organizational practices. These forms of pressure, initially conceptualized by DiMaggio and Powell, describe

mechanisms through which enterprises conform to external expectations by adopting widely accepted practices [5, p. 150].

Normative pressure derives from professionalization processes, including the influence of standards-setting bodies, educational institutions, and codes of professional ethics. Mimetic pressure arises under conditions of uncertainty, prompting organizations to replicate practices of perceived high-performing peers in the pursuit of legitimacy. Coercive pressure reflects formal and informal demands imposed by regulatory authorities, state institutions, and other entities on which firms depend for resources or legitimacy.

In the Ukrainian context, neo-institutional transformations are exemplified by the implementation of International Financial Reporting Standards (IFRS) alongside the continued application of National Accounting Standards. These shifts necessitate methodological adjustments. Nonetheless, research indicates [6] that IFRS implementation often remains superficial and lacks substantive engagement with the underlying institutional logic. This suggests a relatively weak regulatory regime and the predominance of mimetic isomorphism, whereby organizations emulate institutional forms without fully internalizing their functional rationale.

Such dynamics promote the harmonization of accounting policies across firms but simultaneously limit innovation and responsiveness to firm-specific needs. Within this framework, accounting policy formation is interpreted as a process of institutional negotiation, whereby firms seek to reconcile external conformity with internal efficiency.

Moreover, neo-institutional theory repositions accounting policy as a communicative device that enables organizations to signal their commitment to transparency and accountability. Through accounting policy disclosures, firms articulate their adherence to institutional expectations, thereby enhancing their credibility with investors, lenders, and other stakeholders.

As an element of strategic management, accounting policy must be aligned with the institutional environment. The effective implementation of policy depends on an enterprise's capacity to adapt to evolving institutional pressures while maintaining operational flexibility and innovation potential. According to the concept of "institutional entrepreneurship" [7], firms are not merely passive recipients of institutional constraints but may act as change agents, shaping the institutional landscape through the introduction of novel practices - particularly in the case of market leaders.

In sum, neo-institutionalism frames accounting policy formation as a socially embedded and institutionally conditioned process. While institutional forces encourage policy standardization, they also create the conditions for differentiation and innovation. This theoretical approach provides a comprehensive toolkit for analyzing how enterprises construct accounting policies in response to evolving institutional contexts.

Ultimately, accounting policy should no longer be viewed as a purely technical artifact. Rather, it should be understood as an institutionalized organizational practice that not only ensures regulatory compliance but also contributes to the strategic positioning and legitimacy of the enterprise within its external environment.

References

1. North D. *Institutions, Institutional Change and Economic Performance*. – Cambridge: Cambridge University Press, 1990. – 159 p.
2. Meyer J.W., Rowan B. Institutionalized Organizations: Formal Structure as Myth and Ceremony // *American Journal of Sociology*. – 1977. – Vol. 83, No. 2. – P. 340–363.
3. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16 лип. 1999р. № 996-XIV. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text> (date of access: 07.05.2025).
4. Коваль Л. В. Облікова політика в управлінні підприємством // *Ефективна економіка*. – 2019. – № 5. – URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7048> (date of access: 10.05.2025).

5. DiMaggio P. J., Powell W. W. The iron cage revisited: institutional isomorphism and collective rationality in organizational fields // *American Sociological Review*. – 1983. – Vol. 48, No. 2. – P. 147–160.

6. Радіонова Н. Облікова політика як методологічна основа управління підприємством // *Бухгалтерський облік і аудит*. – 2015. – № 2–3. – С. 53–60.

7. Battilana J. Agency and Institutions: The Enabling Role of Individuals' Social Position // *Organization*. – 2006. – Vol. 13, No. 5. – P. 653–676.

Velicichina Ana

Master's Degree Student

Master School of Excellence in Economics and Business

Sc. Supervisor - Grabarovschi Ludmila

PhD in Economics, Associate Professor of

Accounting, Auditing and Economic Analysis Department,

Academy of Economic Studies of Moldova,

Chisinau, Republic of Moldova

PECULIARITIES OF INCOME STATEMENT PREPARATION: NATIONAL PRACTICE AND INTERNATIONAL APPROACH

The integration of the Republic of Moldova into the international economic space has entailed the use of International Financial Reporting Standards (IFRS/IAS) as a basic component of the accounting system. In turn, this has exercised a significant impact on the process of adapting the regulatory framework to the current challenges. This research is focused on comparative description of the Income Statement/Profit and Loss Statement, developed on the basis of the National Accounting Standards (NASs) and IFRS provisions. The relevance of this topic is conditioned by the need to harmonise the national practice in the international approach framework, as well as by the need of unified and reliable information for both domestic and foreign users of such statements.

The general rules for preparing the Profit and Loss Statement in the Republic of Moldova are governed by the Law on Accounting and Financial Reporting [1], the NAS “Presentation of Financial Statements” [2], as well as by the Guidance on preparing financial statements [3].

According to the NAS “Presentation of Financial Statements”, the Profit and Loss Statement shall be prepared as per the template included in the Attachment to the Standard, and shall comprise the following components: sales income; costs of goods sold; gross profit; other operating income; selling expenses; administrative expenses; other operating expenses; operating profit/loss; financial performance; outcome of operations involving long-term assets and extraordinary operations; outcome of other types of business activity: profit (loss); profit (loss) before taxes; income tax expenses; net profit (loss) of the reporting period. It is worth noting that the economic agents preparing full or simplified financial statements shall use not only the synthetic accounting data but also the analytical account information. Hence, the “financial income” line-item reflects the amounts of income derived from interests on shares, as well as interest income, including income received from affiliated parties.

When determining the profit and loss indicators it is necessary to keep in mind the conventional classification of income and expenses by the types of agents' business activity, which is not the same for all entities. Hence, the revenues and expenses related to the same operation may be recognised as sales revenue at some entities and as financial income and expenses at other entities [4]. Such variation is not an accounting drawback; quite the opposite, it reflects the approach flexibility depending on the economic essence of operations. Such differentiation may lead to disparities in construing the reported data, which reduces the statement adequacy and hinders its review for both domestic and foreign users. IAS 1 “Presentation of Financial

Statements” is used in the international practice precisely with the purpose to ensure comparability, transparency and consistency of financial performance. It sets out the principles of classification, aggregation and disclosure of information in the Statement of Comprehensive Income, including the Profit and Loss Statement. Moreover, the use of this standard is of importance both globally and nationally because the Moldovan public interest entities are required to submit their statements in line with the IFRSs. In this regard, the use of IAS 1 provisions acquires not only methodological but also practical importance, as it facilitates the integration of the national accounting rules into the international practice. It is worth stressing that this standard does not provide for a unified form of the Profit and Loss Statement, but contains a list of mandatory line-items to be presented/disclosed, such as: operating income, financial expenses, the entity share in profits and losses of associated entities and joint activities, accounted for according to the method of equity participation, profit tax expenses, net profit (loss) for the period, profits or losses after taxes from discontinued operations, etc. There are no line-items of income and expenses as extraordinary items in this statement. Also, it is to be noted that the Statement of Comprehensive Income reflects other comprehensive income, including: changes in the value gains due to revaluation of property, plant and equipment and of intangible assets; foreign exchange difference due to the recalculation of financial accounts related to foreign activity; the revaluation outcome of financial assets held for sale, etc. [5].

Classification of costs plays a crucial role in providing in-depth analyses of financial performance and ensuring full disclosure of information in the statements. IAS 1 “Presentation of Financial Statements” foresees the possibility to present expense information in the Statement of Comprehensive Income in two different ways: either by the nature of expenses or by the function of expenses (Fig.1).

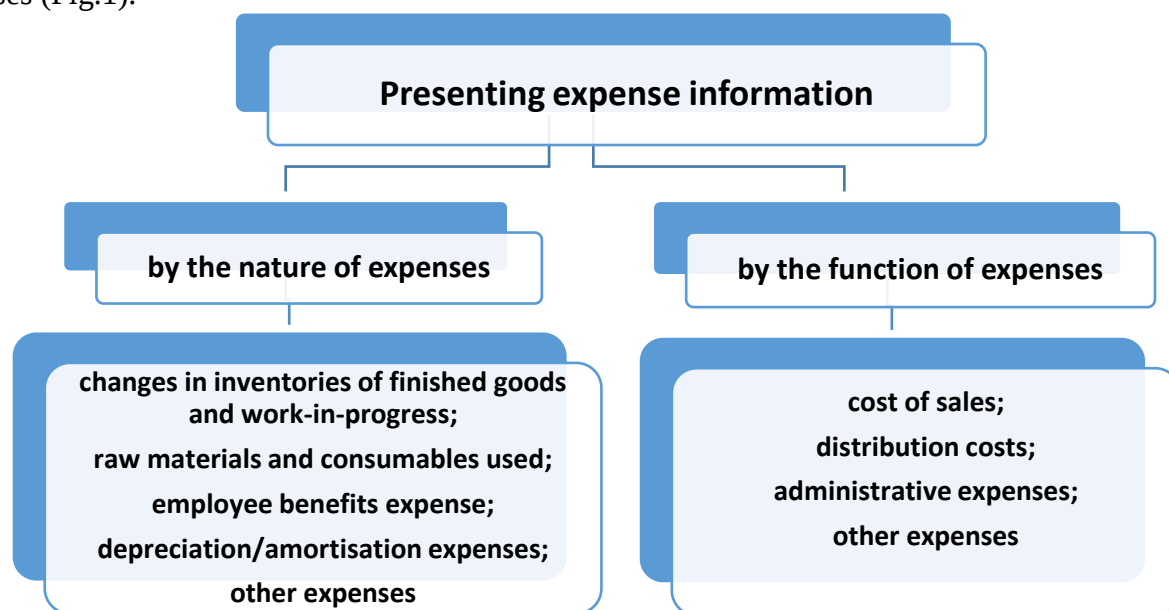

Figure 1. Classification of expenses according to IAS 1.

Source: [5].

Each of the presented methods has got certain advantages and limitations to be taken into consideration when preparing the statements.

Classification by *the nature of expenses* is grouping the expenses depending on their economic characteristics — without their distribution by functional areas. Such approach increases transparency of the expense structure and makes it easier to compare the data of different reporting periods. Nonetheless, this classification has got some drawbacks — it hinders the interpretation of costs in terms of business-functions and processes, because there is no distribution by subdivision and business activity areas. Due to this reason, when using this method it is recommended to disclose additional information in the Explanatory Notes to ensure understanding how costs are matched with the business functions.

Classification *by the function of expenses* envisages grouping the expenses in compliance with their intended purpose within the business processes. This approach is convenient for cost-benefit analysis and efficiency assessment of different business activity areas. Nonetheless, it requires disclosing the information on the nature of expenses because such classification does not reflect any cost details within each function. Pursuant to IAS 1 requirements the entity shall provide such explanations in the notes to financial statements.

Thus, the choice of method regarding the classification of expenses shall be based on the judgment which of them ensures the most reliable and appropriate presentation of financial outcomes, taking account of the entity's specificity. Herewith it is necessary to comply with the standard requirements regarding the disclosure of information to increase the report transparency and comprehensiveness.

In the Republic of Moldova, classification by the function of expense is used predominantly due to the traditional management approach in preparing financial statements and due to the requirements of the regulatory acts in force. At the same time, for the purpose of information presentation, the explanatory notes to the financial statements may include expenses classified by their nature, according to the NAS "Expenses". The detailed structure of expenses grouped by their nature is presented in Annex 1 to the NAS "Expenses" [6].

Thus, the current challenges encountered in the process of preparing the financial performance demand the introduction of a systemic approach, which enhances the relevance of the Profit and Loss Statement as a key component of the national accounting system harmonisation. This Statement plays a decisive role in the business activity of economic agents, providing the information necessary for financial planning and forecasting. Based on this statement, entities may prepare budgets, forecast future income and expenses, as well as set out financial goals aimed to increase management effectiveness. Besides, a standardised and transparent presentation of financial information increases the trust of investors and supports financial stability. When investors have access to comparable and consistent reports, they are better prepared to carry out objective assessment of financial indicators of entities that are active on international markets. This is paramount for the developing economies. Against this background, the new IFRS standard, i.e. (IFRS) 18 "Presentation and Disclosure in Financial Statements", acquires particular importance. Hence, it is intended to replace IAS 1 as of 2027. This standard brings significant changes and clarifications in the presentation of profits and losses, especially by introducing categories of income and expenses and of new subtotals. As per (IFRS) 18, all income and expenses shall be assigned to one of five categories: the operating category, the investing category, the financing category, the income taxes category and the discontinued operations category. This would enhance quality and transparency of financial statements, increase the trust of investors and stakeholders, and streamline the comparability of data at the international level [7]. In this context, the requirement to disclose the Management-defined Performance Measures (MPMs) in the notes to financial statements takes on special significance, reflecting the management's view on how the entity's financial performance reveals the accomplishment of entity's strategic goals.

Thus, the Profit and Loss Statement acquires paramount importance not only as a tool of in-house management review, but also as a factor contributing to enhancing investment attractiveness and ensuring sustainable development of economic agents.

References

1. Law on Accounting and Financial Reporting no. 287/2017. Available at: <https://mf.gov.md/sites/default/files/legislatie/Law%20no%20287%20on%20accounting%20and%20financial%20reporting%20-EN.pdf>
2. NAS "Presentation of Financial Statements". [Electronic source] – Available at: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=131868&lang=ro
3. Guidance on preparing financial statements. [Electronic source] – Available at: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=124687&lang=ro

4. NEDERIȚA A. Considerations about the structure and preparation method of the new format of Profit and Loss Statement. In: International Scientific Conference “30 years of economic reforms in the Republic of Moldova: economic progress via innovation and competitiveness”, 24-25 September 2021, Chisinau, 2021, p. 104-109, ISBN 978-9975-155-66-3. [Electronic source] – Available at: https://ase.md/files/publicatii/epub/conf_09.21_Vol-3.pdf
5. IAS 1 “Presentation of Financial Statements”. [Electronic source] – Available at: <https://www.ifrs.org/content/dam/ifrs/publications/pdf-standards/english/2022/issued/part-a/ias-1-presentation-of-financial-statements.pdf?bypass=on>
6. NAS “Expenses”. [Electronic source] – Available at: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=131868&lang=ro
7. IFRS (IFRS 18) “Presentation and Disclosure in Financial Statements”: standard overview. [Electronic source] – Available at: <https://www.ade-solutions.com/materialy/articles/msfo-ifrs-18-predstavlenie-i-raskrytie-informatsii-v-finansovoy-otchetnosti-kratkiy-obzor-standarta/>

Акімова Наталія

*канд. екон. наук, професор кафедри обліку, аудиту та оподаткування
Державний біотехнологічний університет
м. Харків, Україна*

Янчева Ліана

*канд. екон. наук, професор кафедри обліку, аудиту та оподаткування
Державний біотехнологічний університет
м. Харків, Україна*

ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ УПРАВЛІНСЬКОЇ ЗВІТНОСТІ З ВИКОРИСТАННЯМ ПРИНЦИПІВ МСФЗ

Сьогодні все більше компаній використовують міжнародні стандарти фінансової звітності (МСФЗ) для ведення управлінського обліку та, відповідно, складання управлінської звітності. На багатьох вітчизняних підприємствах для складання управлінської звітності використовуються бухгалтерські дані, а також фінансова та нефінансова інформація з оперативних джерел (наприклад, зі звітів керівників структурних підрозділів). Сучасна економічна література містить безліч статей, що пов'язані з постановкою системи управлінського обліку та описують складання управлінської звітності. Але в усьому різноманітті наведених прикладів відзначається відсутність чіткої моделі, яка в комплексі описує поетапний процес проведення процедур складання управлінської звітності [1, с.211].

Одним із найважливіших елементів, що визначають цілісність і повноту концептуальної основи будь-якої предметної області є сукупність базових (фундаментальних) принципів і припущень, що лежать в її основі.

На думку деяких вчених «управлінська звітність не є регламентованою жодними стандартами чи імперативними документами, то немає і єдиних принципів, на яких вона ґрунтується. Та незалежно від суб'єкта складання і користувача управлінської бухгалтерської звітності, для забезпечення належного рівня її корисності сама звітність та наведена в ній інформація повинна відповідати певним вимогам чи якісним критеріям» [2, с.64].

На нашу думку, при здійсненні управлінського обліку й формування звітності перевагу треба віддавати МСФЗ і тому, що правила й принципи міжнародних стандартів більше відповідають сучасним вимогам ведення бізнесу.

У сучасних умовах дедалі більше компаній використовують принципи МСФЗ для формування управлінської звітності. Однак особливості міжнародних стандартів накладають

деякі обмеження на їх використання для управлінських цілей. Завдання управлінської та фінансової звітності за міжнародними стандартами мають різноплановий характер, проте існує низка питань, при вирішенні яких застосування МСФЗ при постановці системи управлінського обліку є досить корисним. Використання МСФЗ як стандартів для ведення управлінського обліку є найбільш виправданим рішенням для багатьох. Не потрібно заново займатися створенням принципів і правил обліку більшості господарських операцій, оскільки МСФЗ та їхні інтерпретації сприяють спрощенню проблем із регламентації та ведення обліку. Аналіз економічної літератури дає змогу зробити висновок про різновекторність розвитку принципів складання звітності в Україні та в зарубіжних країнах, які використовують міжнародні стандарти.

Принципи, які викладено у вітчизняних стандартах, спрямовані на регулювання насамперед облікових процедур, а Принципи МСФЗ орієнтовані більшою мірою на процес підготовки та подання звітності. Управлінська звітність визначається багатьма параметрами, але її основним завданням є формування такого пакета звітності, який би відображав структуру бізнесу і відповідав інформаційним вимогам керівництва.

Відповідно до принципів МСФЗ мета фінансової звітності - надавати інформацію про фінансовий стан (у вигляді балансу), результати господарської діяльності (звіт про рух грошових коштів, про прибутки та збитки), про зміни у фінансовому стані (звіт про рух капіталу), що може бути корисною різним користувачам для ухвалення економічних рішень. Для досягнення цієї мети фінансову звітність необхідно формувати з урахуванням засадничих припущень, а також їй мають бути притаманні певні якісні характеристики.

Більшість принципів МСФЗ можна перенести на управлінську звітність, однак міжнародні стандарти слід сприймати тільки як платформу, оскільки особливості МСФЗ накладають деякі обмеження на їх використання для цілей управлінського обліку.

Під час підготовки управлінської звітності сучасні організації стикаються з проблемою відсутності загальних вимог до формування системи показників у звітних формах, а також відсутня інформаційна база для їх розрахунку. Це ускладнює розробку Положення щодо формування управлінської звітності, а також створення програмних продуктів, що дають змогу автоматизувати процеси складання управлінської звітності. Управлінська звітність для кожного підприємства є унікальним продуктом, що містить свої специфічні особливості. Але за всієї своєї фрагментарності, дані такої звітності можна систематизувати за єдиними правилами. В окремі групи можна об'єднати показники, які характеризують такі об'єкти управлінського обліку: 1) дані про ресурси підприємства (трудові, необоротні та оборотні активи); 2) про капітал і резерви, короткострокові та довгострокові зобов'язання; 3) про господарські процеси, що здійснюються організацією, її доходи та витрати; 4) про результати поточної, фінансової та інвестиційної діяльності. Звітні показники для кожної групи визначаються залежно від специфіки господарської діяльності організації.

Питання про створення інформаційної бази для управлінської звітності, що висвітлюється в сучасних публікаціях, не розглядає підготовку управлінської звітності як невід'ємну та завершальну стадію облікового процесу. Також не простежується зв'язок звітних показників з обліковими даними. У зв'язку з цим виникає необхідність визначити джерела даних, щоб отримати кожен показник управлінської звітності, оскільки інакше процес її створення буде не впорядкованим, а фрагментарним, тобто буде ізольований від облікових процесів, від процесу розробки планів, складання кошторисів, нормативів, норм, ключових показників. Для створення інформаційної бази управлінської звітності, орієнтованої на міжнародні стандарти, необхідно використовувати всю облікову, планову, фінансову та іншу інформацію про діяльність організації, а також вимоги МСФЗ до змісту, форми та структури звітності. Модель формування інформаційної бази управлінської звітності, орієнтованої на міжнародні стандарти фінансової звітності, представлено на рисунку 1.

До інформаційної бази управлінської звітності включаються як первинні відомості про факти господарської діяльності, відображені в первинних бухгалтерських документах, так і

показники бухгалтерського, статистичного та оперативного обліку, отримані шляхом систематизації та узагальнення первинної інформації.

За необхідності в управлінську звітність можливе включення корисної для управлінських рішень інформації статистичного обліку. Складова частина управлінської звітності - це відомості оперативного обліку, які використовуються для того, щоб оперативно управляти господарськими процесами і впливати на їхні результати.

Критерієм для того, щоб оцінити виконання планів, дотримання норм і лімітів щодо витрачання ресурсів, нормативів завантаження потужностей, щодо контролю за результатами діяльності, може слугувати подана у звітності інформація (планова і нормативна).

Маркетингова інформація, що включена до складу управлінської звітності, дає характеристику стану товарних ринків, рівня конкуренції, частки ринку, контрольованої організацією, динаміки цін на товари тощо. Фінансова інформація містить відомості, що характеризують динаміку курсів цінних паперів та іноземних валют, зміну процентних ставок за банківськими кредитами тощо.

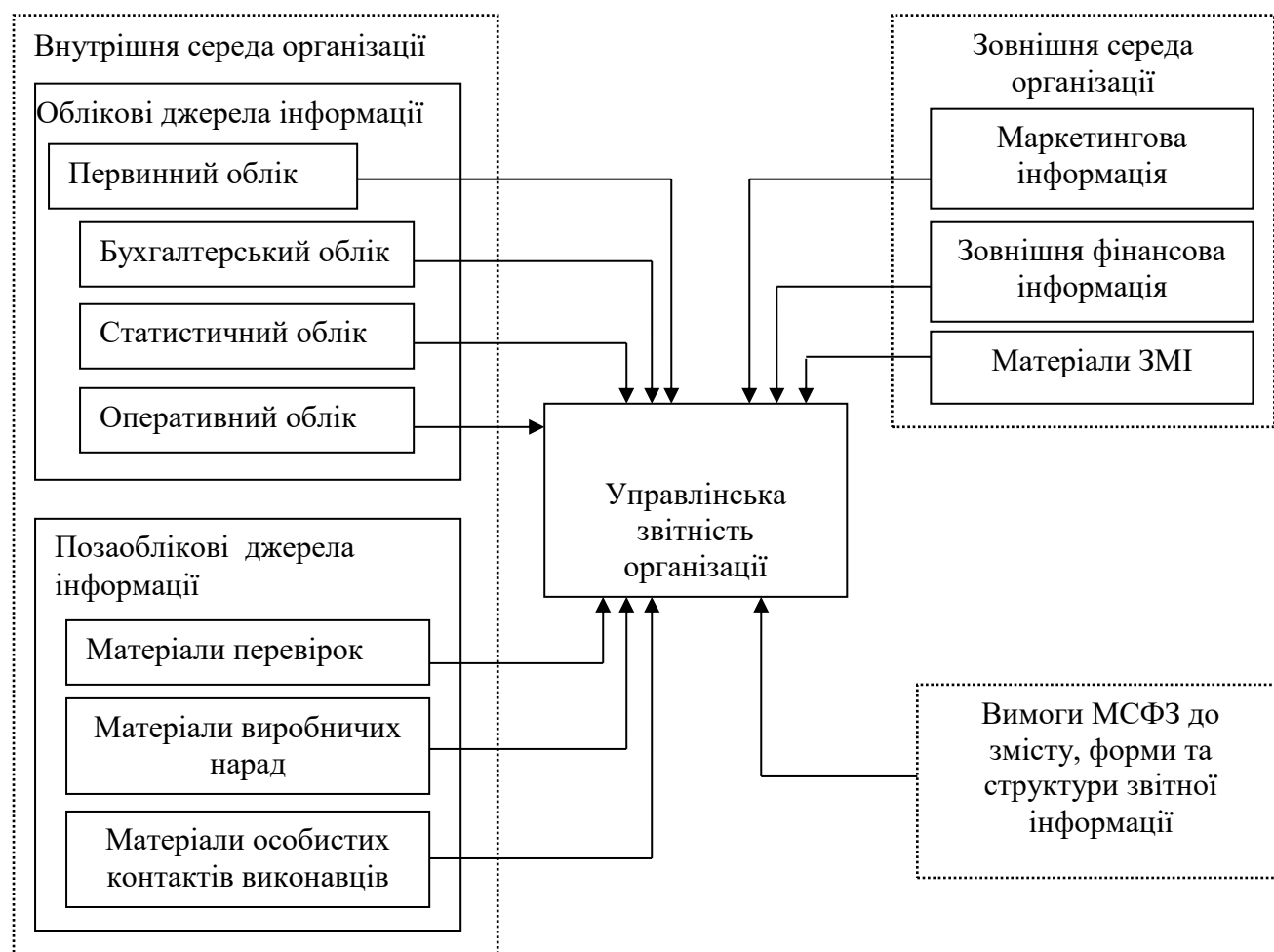

Рис. 1. Інформаційна база управлінської звітності, орієнтована на вимоги МСФЗ

Таким чином, управлінська звітність кожного підприємства індивідуальна. Загалом, підготовка управлінської звітності відповідно до принципів МСФЗ має велике значення для сучасних організацій. Така звітність дає змогу значною мірою деталізувати звітні дані за структурними підрозділами компанії, дотримуючись принципу ієрархічності звітності, а також враховувати основні принципи міжнародних стандартів: корисність, економічність, стислість тощо. Усе це сприяє істотному підвищенню ефективності роботи вітчизняних компаній і має особливу актуальність і значущість у сучасних умовах жорсткої конкурентної боротьби.

Список використаних джерел

1. Акімова Н.С., Наумова Т.А., Асває Азадєн, Козуб В.В., Козуб С.О. Моделі формування обліково-аналітичної системи фінансової та управлінської звітності на основі інформаційної платформи МСФЗ. Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. 6(47). 2022. С. 198-217. <https://doi.org/10.55643/fcaptr.6.47.2022.3867>
2. Пилипенко Любомир, Тивончук Олена. Розвиток методики формування управлінської бухгалтерської звітності в системі корпоративного управління. Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації. 2020. Випуск 2. С. 61-70. DOI: <https://doi.org/10.35774/ibo2020.02.061>

Арестов Дмитро

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
кафедри бухгалтерського обліку, аналізу та аудиту
Одеський національний економічний університет
м. Одеса, Україна*

СУЧАСНІ ПІДХОДИ НАУКОВЦІВ ДО ТЛУМАЧЕННЯ КАТЕГОРІЇ УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ

Однією з невід'ємних складових системи управління підприємством є управлінський облік. Він надає керівництву компанії релевантну інформацію, на базі якої приймаються управлінські рішення. Інформація отримана в рамках управлінського обліку призначена для внутрішнього користування, в той час як дані фінансового обліку призначені для зовнішніх користувачів (інвесторів, кредиторів, державних органів тощо) [1]. Сучасні міжнародні стандарти визначають управлінський облік як процес отримання, обробки, аналізу та передачі фінансової й нефінансової інформації, необхідної для ухвалення управлінських рішень, спрямованих на збереження і примноження цінності організації [4]. Інакше кажучи, він управлінський облік являє собою систему, що постачає менеджерам усіх рівнів у компанії актуальні дані про поточний стан підприємства для відстеження статусу виконання його стратегічних і тактичних цілей.

Незважаючи на те, що наукова спільнота має загальне розуміння ключової ролі управлінського обліку, єдиний підхід до визначення його дефініції відсутній [3]. Низка зарубіжних і вітчизняних дослідників фактично дійшли згоди в тому, що управлінський облік – це процес збору, обробки, інтерпретації інформації та забезпечення нею внутрішніх користувачів (менеджерів), відповідальних за прийняття рішень [2]. Сутність даної категорії найбільш точно передається у такому стислому тлумаченні. Однак для пояснення змісту даної категорії використовують різні підходи, особливо для визначення його функцій та меж компетенцій [2].

Наразі можна узагальнити дві ключові концепції: для одних вчених управлінський облік являє собою підсистему бухгалтерського обліку в якого є власний об'єкт, предмет, метод та принципи [3]. Для інших вчених він є самостійною діяльністю або процесом, що охоплює дані не лише бухгалтерського, а й оперативного, статистичного та інших видів обліку в підготовці інформації для управлінців [3].

Відмінності у підході до визначення категорії викликаються тривалі наукові дискусії. Одним із таких спірних питань є питання про межі управлінського обліку: його функції обмежена лише збором та узагальненням даних для керівництва, чи це більший функціонал, що включає в себе, окрім збору даних та облікових операцій, ще й аналіз, планування, контроль, мотивацію [5]. Проаналізувавши велику кількість публікацій можна зробити висновок, що існують безліч визначень цього терміну. Це свідчить про те що єдиний методологічний підхід до розуміння сутності управлінського обліку відсутній [5].

Кожне окреме підприємство має свою специфічну систему управлінського обліку зумовлену особливостями його діяльності, яка відповідає на запити менеджменту. Саме це є причиною виникнення такого різноманіття у підходах до визначення управлінського обліку [5]. Разом з тим і практики, і науковці погоджуються з тим в, що надання релевантної обліково-аналітичної інформації для ухвалення економічно обґрунтованих, тактичних і стратегічно виважених управлінських рішень є головною метою управлінського обліку [3]. Практична значущість управлінського обліку для бізнесу підкреслюються саме цією ключовою функцією.

Сучасні трактування управлінського обліку схожі в орієнтації на бізнес потреби та майбутнє. Управлінський облік використовує не тільки фактичні показники діяльності, а й прогностичні оцінки, бюджети, планові калькуляції, нефінансові індикатори ефективності тощо. Низка авторів наголошує на тому, що фінансові і нефінансові дані повинні бути інтегровані у єдину інформаційну систему управлінського обліку з метою інформаційної підтримки менеджменту усіх рівнів [4].

Так, міжнародні професійні організації (CIMA, AICPA) розробили ключові принципи управлінського обліку, які роблять акцент на наступному:

- **Relevance of information** – інформація повинна бути своєчасною, доречною, правдивою і придатною для прийняття рішень;
- **Value creation through analysis** – управлінський облік аналізує дані, виявляє зв'язки та надає нову інформацію, що дозволяє компанії довгостроково генерувати цінність;
- **Influence through communication** – потрібно не лише мати розрахунки да правильні дані, а й зрозуміло і переконливо донести їх до менеджерів для впливу на дії і стратегії;
- **Trust through stewardship** – управлінський облік будує довіру між власниками, керівництвом і працівниками через відповідальне управління ресурсами компанії [4].

Враховуючи вищезазначене, сучасне розуміння управлінського обліку включає значно більше, ніж традиційний “облік витрат”: це комплекс методів і процедур для підтримки менеджменту у створенні додаткової вартості бізнесу.

Задачі управлінського обліку вже не обмежуються суто обліком та контролем витрат. Вони включають в себе планування, оцінку ефективності, контроль виконання стратегій, ризик-менеджмент та передачу інформації між підрозділами в зрозумілій формі. На думку певних дослідників, хоча теоретично управлінський облік продовжують розглядати як частину бухгалтерського обліку (таку ж як фінансовий і податковий облік), на практиці він давно став окремою системою управлінської інформації зі своїми об'єктами, цілями, завданнями і принципами [3].

Іншим аспектом, що викликає дискусійні питання в інтерпретації категорії є межі відповідальності та взаємозв'язок управлінського обліку з іншими функціями менеджменту. Іншими словами, аналіз господарської діяльності та контролінг повинні входити до управлінського обліку? Сучасні наукові праці дають різні відповіді на це питання. Проте більшість сходиться на тому, що управлінський облік тісно пов'язаний із функціями планування, контролю та мотивації, оскільки надає інформаційну основу для їх реалізації [1; 5]. Фактично він слугує “інформаційним мостом” між бухгалтерським обліком і процесом управління, перетворюючи масиви облікових даних на корисні для менеджерів знання.

Практична значущість сучасних підходів до управлінського обліку проявляється у підвищенні якості управлінських рішень та ефективності бізнес-процесів. В умовах динамічного бізнес-середовища зріс попит на оперативну та гнучку інформацію: своєчасність і відповідна обробка даних стали критичними [6]. Науковці наголошують на необхідності автоматизації управлінського обліку, впровадженні сучасних інформаційних систем, що дозволяють обробляти великі масиви внутрішніх і зовнішніх даних у режимі реального часу [6]. Впровадження цифрових технологій, зокрема засобів бізнес-аналітики та

штучного інтелекту, суттєво розширює можливості управлінського обліку та підвищує його роль у підтримці прийняття рішень [6].

Отже, сучасні наукові підходи до трактування управлінського обліку сходяться на тому, що це багатогранна інформаційно-аналітична система, інтегрована в загальну систему управління підприємством. Незважаючи на відсутність універсальної дефініції, існує консенсус щодо базової суті: управлінський облік забезпечує менеджмент даними, необхідними для планування, контролю та прийняття ефективних рішень. Дискусії тривають навколо обсягу функцій та меж цієї категорії, проте еволюція управлінського обліку свідчить про тенденцію до розширення його ролі. Практичне значення управлінського обліку постійно зростає: в сучасних умовах він перетворився на стратегічний інструмент підвищення результативності бізнесу, що поєднує фінансові й нефінансові показники, минулі дані і майбутні орієнтири, технології обробки інформації та людський аналіз. Такий підхід забезпечує керівникам комплексне бачення діяльності підприємства, підвищує обґрунтованість управлінських рішень і дає змогу успішніше досягати поставлених цілей в умовах невизначеності та конкуренції.

Список використаних джерел

1. Шигун М., Фурда В. Роль управлінського обліку в управлінні сучасним підприємством. Економічний аналіз. 2024. Том 34. № 3. С. 417–428. DOI: 10.35774/econa2024.03.417.
2. Bauchadze B. Evolution of essence of management accounting. Economic Profile. 2022. Vol. 17, no. 1(23), pp. 74–83. DOI: 10.52244/ep.2022.23.04.
3. Коритник Л. П. Концептуальні засади управлінського обліку суб'єктів державного сектору. Вісник Хмельницького національного університету. 2020. № 4, т. 3. С. 19–24. URL: <https://journals.khnu.km.ua/vestnik/wp-content/uploads/2021/11/2020-4t3-05.pdf>
4. American Institute of CPAs (AICPA), Chartered Institute of Management Accountants (CIMA). Global Management Accounting Principles: Effective management accounting – Improving decisions and building successful organisations. 2023. URL: <https://www.cgma.org/resources/reports/global-management-accounting-principles.html>
5. Мірошніченко О. В., Крухмаль О. В., Хвостенко А. Г. Еволюція управлінського обліку: сутність та принципи. Вісник Сумського державного університету. Серія «Економіка». 2022. № 3. С. 51–59. URL: https://visnyk.fem.sumdu.edu.ua/issues/3_2022/5.pdf
6. Мурашко І. Бухгалтерський та управлінський облік як основа інформаційного забезпечення управлінської діяльності. Економіка та суспільство. 2022. № 41. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1569>.

Бабічева Аліна

здобувачка вищої освіти 31 гр. ФМОІТ

Наук. кер. – Сиротенко Наталія,

канд. екон. наук, доцент

Одеський національний економічний університет

м. Одеса, Україна

ФОРС-МАЖОРНІ ОБСТАВИНИ: ПІДГОТОВКА ТА ВИКОНАННЯ ЗЕД-КОНТРАКТІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Глобалізація економіки та поглиблення міжнародної співпраці стимулюють активну участь вітчизняних підприємств у зовнішньоекономічній діяльності. Однак, сучасні реалії, зокрема повномасштабна військова агресія Росії проти України, створюють складнощі щодо виходу вітчизняних підприємств на міжнародну арену. В умовах воєнного стану особливої

актуальності набуває питання належної підготовки та виконання зовнішньоекономічних контрактів, де ключову роль відіграє розуміння та врахування форс-мажорних обставин.

Актуальність дослідження зумовлена значним впливом воєнного стану в Україні на здійснення зовнішньоекономічної діяльності та необхідністю адаптації суб'єктів ЗЕД до нових реалій. Невизначеність та підвищені ризики, пов'язані з воєнними діями, роблять питання належної підготовки та виконання ЗЕД-контрактів, особливо в частині врегулювання форс-мажорних обставин, надзвичайно важливим для забезпечення стабільності та мінімізації втрат.

Метою дослідження є аналіз особливостей підготовки та виконання ЗЕД-контрактів в умовах воєнного стану з акцентом на врахуванні форс-мажорних обставин. Для досягнення цієї мети були визначені наступні завдання: визначення сутності та особливостей підготовки ЗЕД-контрактів, виявлення основних ризиків в умовах воєнного стану та надання рекомендацій щодо врегулювання відповідних форс-мажорних обставин.

Зовнішньоекономічний контракт являє собою юридично оформлену домовленість, що встановлює умови співпраці між суб'єктами господарювання, які є резидентами різних країн. Такий договір може укладатись між двома чи більше сторонами, він комплексно регламентує основні аспекти їхньої взаємодії, включаючи умови постачання товарів або надання послуг, процедури здійснення платежів, строки виконання зобов'язань та визначення відповідальності сторін у випадку їх невиконання [1]. Тобто, належним чином складений ЗЕД-контракт є не лише основою для безпечної взаємодії з іноземними контрагентами, але й дієвим інструментом мінімізації ризиків, особливо в умовах нестабільності та потенційного настання форс-мажорних обставин, що можуть суттєво вплинути на виконання зобов'язань.

Перед укладанням ЗЕД-контракту необхідно ретельно проаналізувати контрагента, щоб мінімізувати ризики співпраці з недобросовісними партнерами. Для цього рекомендується:

Перевірити реєстраційні дані, використовуючи відкриті реєстри юридичних осіб та підприємств;

Проаналізувати фінансову стабільність потенційного партнера, отримавши інформацію про його обороти, наявність боргів та судових справ;

Оцінити репутацію контрагента шляхом пошуку відгуків від інших партнерів та перевірки наявності негативних публікацій;

Оцінити зв'язки компанії, зокрема виявлення аномально частих змін власників або директорів;

Залучити незалежних експертів, таких як юристи та фінансові консультанти, для комплексного аналізу ризиків [1].

Під час підготовки ЗЕД-контрактів також слід приділити увагу чіткому визначенню умов співпраці, включаючи предмет договору, ціну, умови оплати, терміни постачання, відповідальності сторін, а також умови та механізм розірвання ЗЕД-контракту. Важливо ретельно прописати права та обов'язки кожної із сторін, а також юрисдикцію договору та механізм вирішення спорів, що можуть виникнути в процесі виконання контракту. Щодо форс-мажорних обставин та інших потенційних ризиків, то також важливо прописати у ЗЕД-контракті їх чіткий перелік та порядок дій сторін у випадку їх настання [1].

Основні проблеми, що можуть стати причиною виникнення ризиків у ЗЕД-контрактах, та рекомендації щодо їх усунення наведено в таблиці 1.

Таблиця 1

Проблеми ЗЕД-контрактів та рекомендації щодо них

Проблеми	Рекомендації
1	2
Форс-мажорні обставини	Чітко визначити у контракті перелік форс-мажорних подій та процедури їх підтвердження.
Розмиті та неоднозначні формулювання	Застосовувати чіткі юридичні формулювання. Детально описати перелік зобов'язань обох сторін. Встановити процедуру врегулювання конфліктів (арбітраж, медіація тощо).

01	02
Приховані платежі	Ретельно аналізувати фінансові умови контракту. Попередньо обговорити всі можливі додаткові витрати, погодити схему оплати банківських комісій тощо.
Штрафні санкції	Вказати чіткі умови застосування штрафів для уникнення надмірних фінансових зобов'язань.
Валютні коливання	Застосовувати фінансові інструменти для мінімізації валютних ризиків.
Відповідальність за доставку	Відповідно до правил Інкотермс, детально прописати умови постачання. Вказати відповідальність за доставку та строки виконання контракту.
Строки постачання	Чітко вказати в контракті відповідальність за доставку та строки її виконання.
Страхування вантажів	Передбачити в контракті умови страхування вантажу, а також механізм компенсації при втраті товару.
Подвійне оподаткування	Перевіряти чинність міжнародних угод з уникнення подвійного оподаткування між країнами-учасниками угоди.
Некоректні коди товарів	Забезпечити експертне визначення кодів товарів через митних брокерів.
Відсутність податкових пільг	Враховувати доступні податкові пільги та оптимізаційні механізми.

Джерело: узагальнено за даними [1].

В умовах воєнного стану особливу увагу при підготовці ЗЕД-договорів варто звернути на включення детально прописаних пунктів щодо форс-мажорних обставин, зокрема розширеного переліку подій з урахуванням воєнного стану в Україні, а також чіткого механізму повідомлення іншої сторони про їх настання та надання належних підтверджуючих документів. Крім того, доцільним є передбачення можливості часткового виконання зобов'язань, якщо повне виконання стає неможливим, а також механізмів переговорів щодо подальшого виконання контракту у випадку тривалої дії форс-мажорних обставин. Рекомендується також розглянути можливість включення до контракту пунктів про відкладення строків виконання зобов'язань через форс-мажорні обставини.

З огляду на нестабільну ситуацію в Україні, сторонам рекомендовано передбачити можливість періодичного перегляду умов контракту та внесення відповідних змін за взаємною згодою.

Виконання ЗЕД-контрактів в умовах воєнного стану вимагає від суб'єктів господарювання особливої уважності до дотримання взятих на себе зобов'язань. Попри те, що воєнний стан є очевидною форс-мажорною обставиною, він автоматично не звільняє від відповідальності за порушення строків виконання зобов'язань за ЗЕД-контрактами. Як підкреслив Верховний Суд у постанові від 27 лютого 2025 року у справі № 520/2941/24, для звільнення від відповідальності необхідно довести наявність прямого причинно-наслідкового зв'язку між форс-мажорними обставинами, зокрема воєнним станом, та неможливістю виконання конкретного зобов'язання [2].

У вищезгаданій справі контрольний орган нарахував пеню за порушення граничних термінів повернення валютної виручки за експортним контрактом. Платник податків оскаржував це рішення, посилаючись на сертифікат Торгово-промислової палати, який підтверджував настання форс-мажорних обставин, що унеможливили своєчасне виконання контрактів.

Суди попередніх інстанцій підтримали платника, скасувавши податкове повідомлення-рішення [2].

Однак Верховний Суд скасував ці рішення, вказавши на необхідність оцінки всіх доказів у сукупності для встановлення впливу форс-мажору на невиконання зобов'язань. Суд

наголосив, що сертифікат Торгово-промислової палати не є беззаперечним доказом форс-мажору та не звільняє автоматично від відповідальності. Введення воєнного стану в Україні саме по собі не є форс-мажорною обставиною для неперерахування коштів нерезидентом за відвантажений товар. У такому випадку пеня за порушення строків розрахунків в іноземній валюті має нараховуватися на загальних підставах, визначених Законом України «Про валюту та валютні операції», оскільки положення про мораторій на нарахування пені під час карантину на такі правовідносини не поширюються [2].

Таким чином, аналізуючи рішення Верховного Суду, можна дійти висновку, що для вітчизняних суб'єктів ЗЕД в умовах воєнного стану недостатньо лише констатувати факт введення воєнного стану або отримати сертифікат Торгово-промислової палати про форс-мажорні обставини. Ключовим елементом для звільнення від відповідальності за невиконання зобов'язань є доведення об'єктивної неможливості їх виконання саме внаслідок дії конкретних обставин непереборної сили, спричинених війною. Це може включати прямі військові дії в регіоні діяльності підприємства, знищення виробничих потужностей, логістичні блокади тощо, що мають безпосередній вплив на можливість виконання конкретних договірних зобов'язань у встановлені терміни. У разі ж настання таких обставин, підприємствам рекомендовано оперативно фіксувати їх, збирати вичерпні докази їхнього впливу на неможливість виконання конкретних зобов'язань та своєчасно інформувати іноземних контрагентів.

У випадку виникнення спорів, ретельна підготовка доказової бази, що підтверджує причинно-наслідковий зв'язок між форс-мажором та невиконанням зобов'язань, є вирішальною для захисту своїх прав та інтересів у судовому порядку.

Підсумовуючи, в умовах воєнного стану підготовка та виконання ЗЕД-контрактів вимагають від українських підприємств особливої уваги до управління ризиками, особливо пов'язаними з форс-мажорними обставинами. Ретельний аналіз контрагентів, детальне прописання умов договорів, включаючи чітке визначення форс-мажору та механізмів дій при його настанні, а також належне документальне підтвердження впливу таких обставин на виконання зобов'язань є ключовими для мінімізації негативних наслідків та захисту своїх інтересів у зовнішньоекономічній діяльності.

Список використаних джерел

1. Івченко О. Які Ризики можуть бути приховані в ЗЕД-контрактах та як їх оминати. *Ліга-закон*. 2025. URL: https://biz.ligazakon.net/aktualno/14867_yak-riziki-mozhut-buti-prikhovan-v-zed-kontraktakh-ta-yak-kh-ominuti-?utm_source=esputnik&utm_medium=email&utm_campaign=digest_2023&utm_term=aWlkPTJmNGE1MmIxLWQzZmYtNGU0ZS04NDM2LWZhNTRmOTZiMzkyYiZjaWQ9NTYzNzIzODM3 (дата звернення: 03.05.2025).

2. Присяжна Л. Форс-мажорні обставини автоматично не звільняють від відповідальності за порушення строків виконання зобов'язань. *Ліга-закон*. 2025. URL: https://biz.ligazakon.net/news/235538_fors-mazhorn-obstavini-avtomatichno-ne-zvlnyayut-vid-vidpovdalnost-za-porushennya-strokv-vikonannya-zobovyazan---verkhovniy-sud (дата звернення: 04.05.2025).

ОБЛІКОВО-КАЛЬКУЛЯЦІЙНІ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ: АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ

Сучасні умови господарювання підприємств виробничої сфери спонукають до запровадження ефективних облікових систем управління витратами, оскільки це один із шляхів забезпечення прибуткової діяльності.

Управління витратами має базуватись на системному підході, і, як система, має ґрунтуватись на сукупності взаємозв'язаних підсистем та елементів. Сучасні системи управління витратами базуються на методах обліку і калькулювання які є уособленням традиційної обліково-управлінської практики (позамовний, попередільний, попроцесний нормативний та інші) [1]. Вони мають достатньо розвинений методологічний і організаційний інструментарій. Разом з цим, ризико-орієнтований бізнес обумовлює пошук ринково-орієнтованих та нових обліково-калькуляційних систем управління витратами, зокрема: стандарт-кост, директ-костинг, абсорберн-кост, система ЛІТ (точно в строк), кайзен-костинг. [2, с. 120]. Заслужують на увагу такі системи управлінського обліку та калькулювання як таргет-костинг (цільове калькулювання), вербил-костинг, АВС метод, система ФВА тощо [3, с. 120]. Таке різноманіття методів обліку і калькулювання собівартості продукції підприємств виробничої сфери визначає необхідність врахування конкретних умов бізнесу, його організаційно-правових особливостей, функціональних і структурних особливостей побудови, врахування засад організації обліку за місцями затрат і центрами відповідальності, внутрішніх і зовнішніх впливів, стану цифровізації технологічних процесів та інформаційного середовища тощо.

Згадані вище обліково-калькуляційні системи управління витратами є досить ефективними, але запровадження їх у практику діяльності виробничих підприємств відбувається надто повільно. У першу чергу із-за недостатнього вирішення проблем організації управлінського обліку. Цей процес потребує новітніх підходів до глибокого теоретичного аналізу діяльності суб'єкта господарювання щодо виявлення неефективних ділянок діяльності та розробки шляхів вирішення проблем. Крім цього, застосування найбільш відповідної облікової системи управління витратами вимагає обґрунтованого виокремлення етапів робіт з побудови облікового процесу на виробничих підприємствах.

Серед неефективних ділянок діяльності виробничого підприємства та можливого невикористання ресурсів можна виділити: відсутність сучасних технологій управління (процесно-орієнтованого управління витратами, технологія «шість сігм», «точно в строк», теорія обмежень і т.д.); неповний облік накладних витрат та помилки при визначенні місць їх виникнення; недостатньо інформації про ланцюжки створення вартості продукції; не вірне співставлення витрат з центрами фінансової відповідальності; помилки у розрахунку собівартості продукції (робіт, послуг), ціноутворенні; помилки визначення собівартості виробництва, реалізації, повної собівартості; невірний аналіз місць та причин виникнення витрат; помилки щодо визначення ефективності діяльності, фінансових і договірних зобов'язань, недоліки в організації збутової діяльності та розподілу витрат; неефективне управління персоналом; помилки в плануванні і управлінні виробництвом та організації контролю; втрати з неефективної організації складського господарства, виробничих процесів, закупівлі запасів, визначені невігідних постачальників і клієнтів тощо. До кожного неефективного виду робіт необхідно чітко визначити можливі варіанти рішень такого роду проблем. Наприклад, формування бази постачальників і клієнтів за рейтингами їх надійності, формування ефективних логістичних інформаційних систем, систем бюджетного

планування, внутрішнього контролю, запровадження систем ключових показників діяльності, системи цільових значень і збалансованих стратегічних карт; запровадження системи процесного управління витратами тощо.

Визначення неефективних ділянок (виробничих процесів) сприятиме належній організації управлінського обліку за його етапами. До основних етапів впровадження сучасних обліково-калькуляційних систем управління витратами доцільно віднести: розробка технічного управлінського завдання; визначення стратегії підприємства; аналіз і проєктування організаційної і фінансової структур суб'єкта господарювання; впровадження нової структури управлінського обліку на підприємстві (формування інформаційної бази, розробка фінансової структури, побудова системи управління витратами, формування управлінської звітності, організація системи бюджетування, автоматизація управлінського обліку та навчання персоналу). Визначені етапи організації обліку і калькулювання у системі управління витратами мають постійно моніторитися на предмет їх покращення і удосконалення.

Наприклад, на етапі побудови системи управління витратами доцільно відслідковувати процеси переходу системи на фіксацію витрат за всім ланцюжком формування цінності, удосконалення класифікацій витрат для цілей управлінського обліку, оновлення системи бюджетування, обліку, аналізу і контролю витрат, покращення форм і змісту управлінських звітів, покращення програми оптимізації витрат.

На етапі побудови системи управлінської звітності варто звернути увагу на структуру і формати управлінських звітів, розробку основних класифікаторів системи управлінського обліку, розробку організаційного і часового регламентів управлінської звітності, побудова бізнес-моделі управлінської звітності (формування регламентів звітності та їх затвердження), уніфікація форм документів, розробка графіка документообороту на підприємстві постановка системи внутрішнього контролю тощо.

На етапі організації системи бюджетування необхідно націлювати роботу на бюджетування основних бізнес-процесів, розподіл відповідальності за складання бюджетів, розробка бюджетних форм та методики їх заповнення, забезпечення взаємодії центрів відповідальності при побудові бюджетів, розробка форм бюджетного контролю та інше.

При організації системи автоматизації обліку і навчання персоналу доцільно виділити підетапи розробки опису структури даних для комплексної автоматизації управлінського обліку та проведення семінарів, тренінгів, ділових ігор за новими бізнес-процесами.

Отже, лише комплексний підхід може забезпечити належну організацію обліково-калькуляційних систем управління витратами на підприємствах виробничої сфери.

Подальші дослідження змісту систем управління виробничими витратами та удосконалення їх методики і організації дасть можливість ефективно керувати процесом оптимізації витрат та формувати позитивні результати діяльності суб'єктів бізнесу.

Список використаних джерел

1. Методичні рекомендації з формування собівартості продукції (робіт, послуг) у промисловості : наказ Мінпромполітики від 09.07.2007 р. № 373. URL : <http://minfin.gov.ua>.
2. Дерій В.А. Витрати і доходи підприємств у системі обліку та контролю : монографія. Тернопіль. ТНЕУ, «Економічна думка», 2009. 272 с.
3. Куцик П.О., Бачинський В.І., Кузьмінська К.І., Чабанюк О.М. Особливості застосування методу цільового калькулювання собівартості продукції у процесно-орієнтованому виробництві. Financial and Credit Activity: Problems of Theory and Practice, 2022. Vol. 2(43). P. 25–32. <https://doi.org/10.55643/fcaptp.2.43.2022.3363> (Web of Science).

Богомаз Олександр
аспірант кафедри обліку, аудиту та оподаткування
Державний біотехнологічний університет
м. Харків, Україна

Кащена Наталія
д-р екон. наук, завідувач кафедри обліку, аудиту та оподаткування
Державний біотехнологічний університет
м. Харків, Україна

ЗВІТНІСТЬ ЗІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В ІНФОРМАЦІЙНІЙ СИСТЕМІ ПІДПРИЄМСТВА

Звітність зі сталого розвитку набуває дедалі більшої актуальності в сучасному бізнес-середовищі, особливо в контексті глобальних викликів, таких як зміна клімату, соціальна нерівність і потреба в прозорому управлінні. В Україні ця актуальність посилюється завдяки європейській інтеграції та гармонізації з міжнародними стандартами, зокрема директивами ЄС і Цілями сталого розвитку ООН (ЦСР).

На відміну від інших форматів звітності (звітність ESG, КСВ та нефінансова звітність) «Звітність про сталий розвиток стала ключовою частиною бізнес-стратегії – не лише для дотримання нормативних вимог, а й тому, що вона дозволяє компаніям розуміти ризики, покращувати ефективність і будувати довіру із зацікавленими сторонами. Вона допомагає компаніям перетворювати дані на дії, будь то скорочення викидів, виявлення неефективності чи демонстрація зацікавленим сторонам їхньої серйозності щодо довгострокового впливу» [1].

Критично важливою для побудови довіри та авторитету серед зацікавлених сторін є прозорість у звітності сталого розвитку. Вона сприяє залученню інвесторів, вдосконаленню діяльності компаній та розвитку інновацій. Відкрите розкриття інформації допомагає підприємствам визначати прогалини у своїй ESG-діяльності (екологічній, соціальній та управлінській), отримувати зворотний зв'язок та узгоджувати стратегії з очікуваннями стейкхолдерів. Залучаючи соціально відповідальних інвесторів та демонструючи прихильність до сталого розвитку, компанії зміцнюють свою ринкову позицію, що сприяє їхній довгостроковій стабільності.

Для ефективної реалізації звітності зі сталого розвитку необхідно впроваджувати сучасні інформаційні системи управління, які забезпечують структуровані дані для прийняття обґрунтованих рішень. Вони створюють технологічну основу для збору, обробки та аналізу фінансової та нефінансової інформації, необхідної для якісної звітності. Завдяки таким системам підприємства можуть інтегрувати дані про економічні показники, екологічний вплив та соціальні аспекти, що дозволяє керівництву оцінювати різні аспекти діяльності та коригувати стратегію відповідно до принципів сталого розвитку.

Інформаційні системи управління забезпечують стратегічний погляд на стосунки компанії зі стейкхолдерами, підвищують надійність даних для звітності сталого розвитку. Автоматизація процесів збору та аналізу мінімізує ризик помилок, підвищує якість звітності та дозволяє ефективно відстежувати прогрес у досягненні цілей.

Крім автоматизації та ефективності, сучасні інформаційні технології сприяють підвищенню прозорості звітності та відповідальності бізнесу. Інтеграція технологій, таких як Блокчейн, Інтернет речей (IoT) та Індустрія 4.0, допомагає компаніям забезпечити достовірність звітів, що узгоджуються з глобальними стандартами та Цілями сталого розвитку ООН (ЦСР). Додатково, вони протидіють явищу «грінвошингу», дозволяючи бізнесу підтверджувати свої екологічні та соціальні зобов'язання за допомогою верифікованих даних [2].

Очікувані зміни в законодавстві України також стимулюють цей процес. Міністерство фінансів України оприлюднило законопроект, що передбачає нові вимоги до складання та подання звітності зі сталого розвитку, гармонізуючи її з європейськими стандартами. Звітність стане обов'язковою для великих і середніх підприємств, а також малих компаній, чий цінні папери допущені до торгів на регульованому ринку капіталу. Очікується, що ці зміни набудуть чинності з 1 січня 2026 року, створюючи потужний стимул для впровадження звітності сталого розвитку в Україні [3].

Таблиця 1

Стан і перспективи розвитку звітності зі сталого розвитку в Україні

Аспект розвитку	Поточний стан	Перспективи на найближчі роки
Законодавче регулювання	Недостатнє, розробляється законопроект	Запровадження обов'язкової звітності зі сталого розвитку з 2026 року
Методичне забезпечення	Активна розробка методичних засад	Гармонізація з європейськими стандартами та практиками
Бізнес-практики	Впровадження елементів інтегрованої звітності великими компаніями	Поширення практики на середні підприємства, розвиток галузевих стандартів
Технологічне забезпечення	Використання сучасних інформаційно-комунікативних технологій	Інтеграція спеціалізованих рішень для збору та аналізу нефінансових даних
Кадрове забезпечення	Обмежена кількість фахівців з досвідом	Розвиток освітніх програм та професійної сертифікації

Джерело: розроблено на основі [1; 3].

Перспективи покращення звітності сталого розвитку в Україні значно зростають завдяки європейській інтеграції та прийняттю директив ЄС. Вітчизняні підприємства можуть адаптувати найкращі практики, зокрема орієнтацію на потреби користувачів звітності, представлення нефінансових показників та прогнозу інформацію для довгострокового планування. Регулярне формування таких звітів сприятиме посиленню стратегічного управління, якісному прийняттю рішень і підвищенню конкурентоспроможності. Узгодження з європейськими стандартами розкриття інформації та інтеграція кліматичних аспектів сприятимуть підвищенню якості та релевантності звітності українських підприємств.

Отже, звітність сталого розвитку в Україні набуває дедалі більшого значення в контексті європейської інтеграції та глобальних викликів. Прозорість, підкріплена сучасними інформаційними системами та технологіями, сприяє зміцненню довіри стейкхолдерів, протидії грінвошингу та підвищенню конкурентоспроможності бізнесу. Очікувані законодавчі зміни з 2026 року створять сприятливі умови для гармонізації з європейськими стандартами, що сприятиме сталому розвитку вітчизняних підприємств.

Список використаних джерел

1. What is sustainability reporting and why is it important? Réduisez l'empreinte carbone de votre entreprise – Greenly – Greenly. 2025. URL: <https://greenly.earth/en-us/blog/company-guide/what-is-sustainability-reporting-and-why-is-it-important>
2. Voskalo V., Voskalo N. (2016). Preconditions for Introducing Integrated Reporting in Ukraine. Economics, Entrepreneurship, Management. 2016. № 3(2). Pp. 25–30. DOI: <https://doi.org/10.23939/eem2016.02.025>
3. Волос Н. В Україні пропонують запровадити звітність зі сталого розвитку: законопроект. «Дебет-Кредит» – Бухгалтерські новини. 2025. URL: <https://news.dtki.ua/accounting/reposts/95896-v-ukrayini-proponuiut-zaprovaditi-zvitnist-zi-stalogo-rozvitku-zakonoprojekt>

ПРОБЛЕМИ ТА ВИКЛИКИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ЗВІТНОСТІ ЗІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

У контексті євроінтеграційного курсу Україна зобов'язалася впровадити запровадження звітності зі сталого розвитку (ESG-звітності) згідно з європейськими стандартами (ESRS), що є частиною Директиви ЄС про корпоративну звітність зі сталого розвитку (CSRD) [1]. Проте, на шляху до ефективної реалізації цієї ініціативи Україна стикається з низкою проблем та викликів — як у сфері нормативно-законодавчого забезпечення цього процесу так і у сфері практичного виконання вимог до звітності зі сталого розвитку, а особливо в контексті забезпечення її верифікації.

Концепція сталого розвитку — це глобальна стратегія, яка передбачає гармонійний розвиток економіки, суспільства та довкілля таким чином, щоб задовольняти потреби нинішнього покоління, не ставлячи під загрозу можливості майбутніх поколінь задовольняти свої потреби. Війна — пряма загроза сталому розвитку, яка руйнує фундаментальні умови: мир, стабільність, ресурси, інституції, у зв'язку з цим загострюється, на нашу думку, потреба у активізації глобальної солідарності, відповідальності і оновленого погляду на те, як досягати цілей сталого розвитку у часі глобальної кризи. Сьогодні бюджети країн перенаправляються на оборону, цілі сталого розвитку перейшли на другорядні позиції, відбувається уповільнення кліматичних реформ, освітніх і соціальних програм у цивілізованому світі, саме тому питання запровадження звітності зі сталого розвитку мають виключне значення — під загрозою напруження цієї сфери майже за пів століття.

Сутність звітності зі сталого розвитку полягає у розкритті інформації щодо екологічних показників (викидів, використання ресурсів), соціальних аспектів (умови праці, права людини), управлінської складової (протидія корупції, прозорість діяльності тощо). Основними проблемами запровадження звітності зі сталого розвитку в Україні є: відсутність законодавчого механізму регулювання формування звітності зі сталого розвитку суб'єктами господарювання; необізнаність бізнесу щодо цілей стратегії сталого розвитку взагалі, необхідності подання та вимог до звітності зі сталого розвитку зокрема; відсутність фахівців та відчутне фінансове навантаження, яке особливо дається взнаки в умовах війни, а також відсутність програмного та інформаційного забезпечення процесів формування та подання звітності зі сталого розвитку.

Що стосується нормативно-правового регулювання запровадження звітності зі сталого розвитку: поки що відсутній законодавчий інструмент, який би зобов'язував компанії звітувати за стандартами ESRS, національна рамка регулювання лише формується. Багато підприємств, особливо малого та середнього бізнесу (МСБ), навіть не знають, що таке звітність зі сталого розвитку, існує відчутне нерозуміння термінів, брак експертизи з цієї проблематики, що впливає із обмеженої кількості підготовлених аудиторів, екологічних консультантів, аналітиків ESG, яка, в свою чергу, спричинена відсутністю стандартизованої освіти в цій сфері. Формування звітності потребує ресурсів: програмного забезпечення, аудиту, консалтингу, що може стати непідйомним навантаженням для МСБ, а отже потребує державних механізмів підтримки. Відсутність на даний момент електронної інфраструктури для збору та публікації звітів, а також проблеми з відкритими даними та інтеграцією систем, які посилюються викликами щодо забезпечення інформаційної безпеки як на мікро-, так і на макро- рівнях в умовах війни. Крім того, війна спричинила додаткові проблеми вітчизняному бізнесу: руйнування підприємств, релокація, нестабільність, перенесення фокусу із

довгострокового сталого розвитку на елементарне виживання; змінилися пріоритети державного та закордонного фінансування - переважно на гуманітарні й безпекові потреби.

Проте, не зважаючи на всі зазначені проблеми та перешкоди Україна впевнено рухається у напрямку євроінтеграції, а отже докладається максимум зусиль для забезпечення цих процесів, а саме: розпорядженням КМУ №1015-р від 18.10.2024 було схвалено «Стратегію запровадження підприємствами звітності зі сталого розвитку» [2] розроблену до 2030 року; розпочато переклад ESRS українською мовою, планується створення єдиної онлайн-платформи для подання ESG-звітності. Ця Стратегія передбачає поетапне впровадження в Україні звітності із сталого розвитку згідно зі стандартами ЄС (ESRS) з метою гармонізації українського законодавства з європейським, покращення прозорості бізнесу та залучення інвестицій.

Практика нефінансової звітності в Україні наявна, але не системна. Нефінансову звітність взагалі та звітність зі сталого розвитку зокрема публікують здебільшого великі компанії добровільно. Впровадження ESRS має забезпечити: прозорість, доступність даних, покращення інвестиційної привабливості. Стратегією запровадження підприємствами звітності зі сталого розвитку передбачено дві основні стратегічні цілі[2]:

- запровадження в Україні складення згідно з Європейськими стандартами звітності із сталого розвитку (ESRS), подання та оприлюднення підприємствами звітності із сталого розвитку;

- запровадження в Україні процедур проведення аудиту звітності підприємств із сталого розвитку та ефективного механізму здійснення контролю за якістю надання аудиторських послуг.

Реалізація цілей передбачається у два етапи [2]:

1. Перший етап 2024-2025 рр. передбачає створення міжвідомчої групи та забезпечення нормативної бази запровадження звітності із сталого розвитку та її аудиту; запровадження в Україні складення згідно з Європейськими стандартами звітності із сталого розвитку (ESRS), подання та оприлюднення звітності із сталого розвитку;

2. Другий етап 2026-2030 рр. включає розробку навчально-методичної бази застосування в Україні ESRS; подальше запровадження складення, подання та оприлюднення звітності із сталого розвитку; створення платформи для приймання та оприлюднення звітності; започаткування проведення аудиту звітності підприємств із сталого розвитку.

Отже, основними шляхами вирішення проблем запровадження підприємствами звітності зі сталого розвитку є:

- нормативне врегулювання;
- навчання кадрів;
- фінансова підтримка для МСБ;
- міжнародна співпраця;
- цифровізація процесів.

Впровадження звітності зі сталого розвитку в Україні — це не лише зобов'язання перед ЄС, а й можливість зробити український бізнес прозорим, ефективним і привабливим для інвесторів. Водночас, реформа вимагає злагоджених дій держави, бізнесу, освітніх установ та міжнародних партнерів. Попри війну, цей напрям — стратегічно важливий для майбутнього України.

Список використаних джерел

1. Directive on corporate sustainability reporting directive (EU) 2022/2464 of the European parliament and of the Council of 14 December 2022. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32022L2464>

2. Про схвалення стратегії запровадження підприємствами звітності із сталого розвитку : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 18.10.2024 р. № 1015-р. URL: <https://www.mof.gov.ua/storage/files/R1015.pdf>

КОНТУРИ НОВОЇ ПАРАДИГМИ ОБЛІКУ

Тенденції та публікації першої чверті ХХІ століття свідчать про формування нової парадигми обліку. Ця парадигма вже має певні теоретичні, методологічні та технологічні контури. На теоретичному рівні спостерігаємо конкуренцію теорії акціонерів і теорії зацікавлених осіб (стейкхолдерів), які визначають ідеологію сучасного звітування.

Згідно з теорією акціонерів (shareholders theory), яку ще називають доктриною Фрідмана, соціальна відповідальність бізнесу полягає у збільшенні прибутків. Відповідно, глобальна концепція фінансового звітування [1] зорієнтована на інформаційні потреби нинішніх та потенційних інвесторів, позикодавців та інших кредиторів, зокрема щодо прибутковості бізнесу. Ця концепція є підґрунтям Міжнародних стандартів фінансової звітності (МСФЗ), які розробляє та оприлюднює Рада з міжнародних стандартів бухгалтерського обліку (РСМБО).

У відповідності до теорії зацікавлених осіб (stakeholders theory), керівництво має задовольняти інтереси будь-кого, хто знаходиться під впливом підприємства. Поряд з акціонерами і кредиторами, такими зацікавленими особами є працівники, постачальники, клієнти, уряд і суспільство, в якому діє підприємство. У зв'язку з цим керівництво підприємства має знаходити належний баланс інтересів так, щоб діяльність підприємства не призводила до задоволення однієї групи користувачів, спричиняючи шкоду іншим. Теорія зацікавлених осіб є підґрунтям для нефінансового звітування. Нефінансова звітність орієнтована на потреби сталого розвитку, оскільки дозволяє зрозуміти вплив бізнесу на економіку, довкілля та суспільство. Поширенню нефінансового звітування сприяла Глобальна ініціатива щодо звітності (Global Reporting Initiative – GRI) – довгострокова міжнародна програма, яка від 2000 року видає стандарти звітування про сталий розвиток. На зараз понад 80% (серед 250) найбільших компаній світу застосовують стандарти GRI для складання нефінансової звітності [2].

Скандали, пов'язані з банкрутством корпорацій Enron, World Com тощо свідчать, що прибуток може бути наслідком перекручення показників фінансової звітності та не є індикатором соціальної відповідальності і сталого розвитку бізнесу. Посилення позицій прихильників теорії зацікавлених осіб і зростання уваги до вартісно - орієнтованих показників призвели до появи концепції інтегрованого звітування [3] та інституалізації звітування про сталий розвиток. Концепція інтегрованого звітування розглядає компанію як механізм створення доданої вартості у коротко-, середнє- і довгостроковому періодах з вхідних ресурсів (капіталів) у певний спосіб (бізнес-модель). Інтегрований звіт має містити інформацію про стратегію, ризики і можливості розвитку підприємства зв'язуючи їх з соціальними, екологічними, економічними і фінансовими аспектами.

Втім, концепція фінансового звітування і далі спирається на теорію акціонерів, але розробники МСФЗ намагаються пристосуватися до нових реалій. Проявом цього є створення стандартів (IFRS S), які вимагають розкриття інформації про сталий розвиток у фінансовій звітності. Водночас Фондація МСФЗ заохочує компанії до складання інтегрованого звіту.

Разом з тим Директива ЄС щодо звітування про сталий розвиток спирається на власні стандарти (ESRS), які ґрунтуються на показниках GRI.

Наслідками розглянутих тенденцій є ребрендинг обліку та розширення його предмету. Ребрендинг обліку обумовлений зростанням ролі бухгалтера у формуванні інформації про сталий розвиток. Облік, який традиційно розглядали як суто технічну практику (технологічний інформаційний процес), стає важливим соціальним чинником впливу на

суспільне життя. Тому, австралійські науковці запропонували нове визначення обліку (екаунтингу) : технічна, соціальна і моральна практика щодо життєздатного використання ресурсів і належної підзвітності зацікавленим особам для процвітання організацій, людей та природи [4]. Хоча це визначення є предметом дискусій, таке тлумачення обліку вже зустрічається в сучасних підручниках [5].

Розширення предмету обліку впливає з розширення меж звітування. На відміну від фінансової звітності, звітність про сталий розвиток охоплює інформацію про зв'язки із постачальниками, клієнтами, спільнотою тощо (рис. 1).

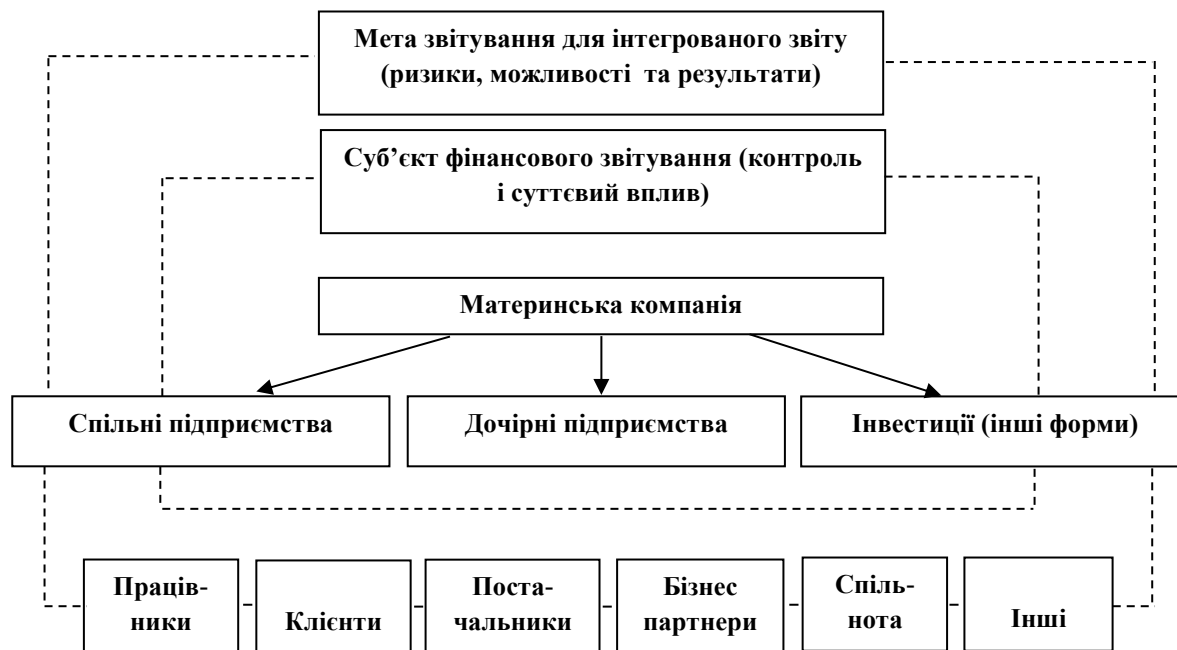

Рис. 1. Межі інтегрованого звітування

Джерело: [3]

З цього приводу Пітер Друкер писав: “Юридична особа (компанія) – це реальність для акціонерів, кредиторів, службовців і податкових служб. Але економічно компанія просто фікція. Економічна реальність – витрати всього процесу виробництва незалежно від того, хто чим володіє, – ось що дійсно має значення на ринку” [6, с. 136].

Тому, важливим предметом обліку і економічного аналізу є вартісний ланцюжок, в якому діє підприємство. А діяльність самого підприємства – це лише одна із ланок цього ланцюжка, яка впливає на кінцевого споживача, спільноту та довкілля.

Для кількісного виміру такого впливу необхідна відповідна методологія обліку сталого розвитку, активний пошук якої триває. За останні десятиліття були запропоновані різні підходи до обліку сталого розвитку, зокрема інструментарій SIGMA [7] і облік впливу [8]. Обидва передбачають розширення існуючої фінансової звітності і оцінювання впливу бізнесу на довкілля, соціальну сферу та управління (ESG).

Наразі жодна з концепцій не отримала практичного застосування через наявні обмеження бухгалтерського обліку. По - перше, переважну частину характеристик довкілля і соціального розвитку неможливо відобразити у грошовому виразі. По – друге, подвійний запис і ієрархічна побудова аналітичного обліку унеможливають системний тримірний облік (ESG).

Подолання цих обмежень потребує гнучкої системи багатомірного обліку. Така гнучкість стосується передусім групування облікової інформації в системі рахунків. Горизонтальна гнучкість може бути досягнута з використанням технології блокчейн, яка дає можливість відображати витрати в межах вартісного ланцюжка. Блокчейн перетворює

традиційні двосторонні рахунки (Т- рахунки) у π – рахунки [9]. Вертикальна гнучкість може бути досягнута використовуючи фасетну класифікацію для побудови системи аналітичних рахунків. Це дозволяє виділяти в межах одного синтетичного рахунку кілька масивів аналітичної інформації. Отже, в системі синтетичних і аналітичних рахунків бухгалтерського обліку можна отримувати окрему інформацію, що цікавить різних користувачів.

Водночас одним з шляхів вирішення проблеми відображення нефінансових показників є розширення сфери застосування позабалансових рахунків. Це створює можливість формування необхідної інформації з огляду її подвійної суттєвості, яка вимагає врахування обох факторів: впливу довкілля на підприємство і впливу підприємства на довкілля.

Розглянуті тенденції та можливості розвитку обліку висвітлюють контури його нової парадигми (табл. 1).

Таблиця 1

Порівняння облікових парадигм

Ознака	Існуюча парадигма	Нова парадигма
Теоретична основа	Теорія акціонерів	Теорія зацікавлених осіб
Звітування	Фінансове	Інтегроване
Ключовий показник	Прибутковість	Створення вартості
Суттєвість	Одинарна	Подвійна
Предмет обліку	Юридична особа	Вартісний ланцюжок і довкілля
Методи обліку	Подвійний запис /Т - рахунки	Тримірний запис / π - рахунки
Аналітичний облік	Ієрархічна структура	Фасетна структура

Джерело: авторська розробка.

Наявність теоретичних і технологічних передумов уможливорює подальшу трансформацію усіх інститутів обліку. Цей процес є повільним, але незворотнім.

Список використаних джерел

1. Концептуальна основа фінансової звітності. URL: https://www.mof.gov.ua/storage/files/Концептуальна%20основа_ukr.pdf.
2. Стандарти GRI - універсальний конструктор для річного звіту вашої компанії. URL: <https://toplead.com.ua/ua/blog/id/standarti-gri-universalnij-konstruktor-dlja-richnogo-zvitu-vashoji-kompaniji-273/>(дата звернення: 04.04.2025).
3. The International Integrated Reporting Framework. URL: <https://www.integratedreporting.org/wp-content/uploads/2021/01/InternationalIntegratedReportingframework.pdf>
4. Carnegie G., Parker L., Tsahuridu E. (2020). It's 2020: What is Accounting Today? Australian Accounting Review - Wiley Online Library. URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1111/auar.12325> (дата звернення: 04.04.2025).
5. Principles of Accounting (2024). URL: <https://accounting-streams.org/principles-of-accounting>.
6. Друкер П.Ф. Виклики для менеджменту XXI століття. Пер.з англ. К.: КМ – БУКС, 2020. 240с.
7. The Sigma Guidelines – toolkit. Sustainability Accounting Guide. Published by the SIGMA Project, September 2003.
8. General Methodology 1. Conceptual Framework Impact Accounting URL: <https://ifvi.org/methodology/general-methodology/general-methodology-1>.
9. Wang-Bor Chen, Ching-Tsorn Tsai, Jasper Tahnk Implementing Triple Entry Accounting System with π Account on Block-chain Protocol. URL: <https://jit.ndhu.edu.tw>.

ESG REPORTING AS A TOOL FOR EUROPEAN INTEGRATION OPPORTUNITIES

Implementation of ESG reporting is a critical issue for ensuring the competitiveness of modern enterprises. On the one hand, it contributes to increasing investors' confidence and companies' investment attractiveness. On the other hand, using ESG standards contributes to achieving sustainable development goals and ensuring the well-being of current and future generations. At the same time, in Ukraine, the development of aspects related to ESG is only at the initial stage, which actualises the conduct of new research in this direction. The work aims to generalise the approach to preparing effective ESG reporting, considering global trends, local problems, existing standards and frameworks. The global implementation of ESG reporting as a tool for increasing business transparency is characterised. This process examined the growth of global sustainability reporting indicators since 1993 for companies on the N100 and G250 lists, as well as the level of ESG implementation by companies in Europe, North America, and the Asia-Pacific region. The key obstacles to the implementation of ESG have been studied, in particular, difficulties in the process of balancing it with the growth goals of companies, lack of clear standards and reporting rules, insufficient attention from the top management of companies, problems with determining the return on investment, imperfect legal support, etc. The priority directions for the development of regulation in the field of ESG are summarised, among which the harmonisation of standards and metrics, the development of instructions for investors, and the formation of recommendations for the objective disclosure of ESG-related risks are noted. The main stages of the construction of ESG reporting include the assessment of the most significant ESG issues for the company, taking into account financial and environmental aspects, disclosure of information on environmental, social and management factors, assessment of efforts and progress concerning sustainable development initiatives, determination of reporting coverage and indexing, ensuring reliability and trust. The research results can be helpful for companies seeking to implement ESG reporting in their activities and increase their investment attractiveness and level of social responsibility.

ESG is often considered together with the concept of «corporate social responsibility» (CSR), but these terms are not identical. CSR primarily refers to the socially responsible role of the company itself, while ESG refers to the impact of environmental, social and governance interests on investor decisions. In this context, it is worth noting the term «ESG investing», which is actually synonymous with «socially responsible investing». ESG investing refers to investors who seek to include socially responsible companies in their portfolio decisions.

In the context of the above, the question arises as to how socially responsible investors evaluate companies for compliance with their expectations regarding ESG standards. In other words, how can companies' ESG performance be measured and evaluated to make an informed investment decision? The amount of data on compliance with ESG standards continues to grow, but this may have a negative impact on its quality. Previously, information on companies' activities was obtained only from official websites and was also contained in financial statements. However, as information disclosure requirements become more stringent, more and more companies are publishing ESG reports. At the same time, such reports may contain low-quality information, falsely reflect the company's activities, or even use performance indicators for green laundering purposes [7-5]. That is why the quality of ESG reporting is critical for making effective investment decisions and supporting the concept of sustainable development.

At the global level (according to a survey of large companies), the main obstacles to the implementation of ESG are difficulties in balancing it with the growth goals of companies, lack of

clear standards and rules for reporting, insufficient attention from senior management, problems with determining the return on investment, imperfect legislative framework, etc.

In view of the above, it is advisable to outline the main stages of building and components of effective ESG reporting. It should be noted that in Ukraine, the implementation of the ESG concept is at an early stage and the use of its standards is voluntary for most companies. This is due to the imperfection of the legislative framework, low awareness and interest in the implementation of ESG standards, and other obstacles. For example, the Guidelines for Preparing a Management Report only disclose to a limited extent the requirements of the EU Directive on ESG reporting [12-10]. In particular, the Environmental Aspects section should be expanded with information on the impact of climate on the company's activities and vice versa, as well as include possible risks to the company's performance due to climate change. Also, an important aspect is the inclusion of information on the company's ability to maintain an appropriate level of competitiveness in the event of different climate scenarios [11-11].

At the same time, non-financial performance indicators of companies are increasingly becoming critical criteria for assessing their overall performance [4-12]. Increased attention to the implementation of ESG standards can expand companies' access to international capital markets and increase interest among foreign investors.

References

1. Ozeran A. (2024) Navchannia z ESG-zvitnosti v ukraïnskykh universytetakh: stan i perspektyvy [Education on ESG reporting in Ukrainian universities: state and prospects]., no. 4, pp. 358–367. Available at: <https://doi.org/10.18372/2786-5487.1.18751> (accessed October 5, 2024)
2. Kolesnyk O. O. (2024) ESG-standarty upravlinnia v dosiahnenni tsilei staloho rozvytku [ESG management standards in achieving the goals of sustainable development]. In V. V. Khrapkina, K. V. Pichyk (Eds.). *Transformatsiia praktyky upravlinnia innovatsiinym rozvytkom sotsialno-ekonomichnykh system: kolektyvna monohrafiia* [Transformation of the practice of managing the innovative development of socio-economic systems: A collective monograph]. Kyiv, pp. 415–431. (in Ukrainian) Available at: <https://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/29587> (accessed October 5, 2024)
3. Căpățînă S., & Bușmachi E. (2024) Trends in ESG performance reporting (environment social and governance) in enterprise. *Journal of Research on Trade, Management and Economic Development*, vol. 21, no. 1, pp. 78–93. Available at: <https://doi.org/10.5964/JRTMED.1.2024.06> (accessed October 5, 2024)
4. Dasinapa M. B. (2024) The integration of sustainability and ESG accounting into corporate reporting practices. *Advances in Applied Accounting Research*, vol. 2, no. 1, pp. 13–25. Available at: <https://doi.org/10.60079/aaar.v2i1.167> (accessed October 5, 2024)
5. Rau P. R., & Yu T. (2024) A survey on ESG: Investors, institutions and firms. *China Finance Review International*, vol. 14, no. 1, pp. 3–33. Available at: <https://doi.org/10.1108/CFRI-12-2022-0260> (accessed October 5, 2024)
6. Sharma S. (2024, June 11) *Top 5 ESG report examples from leading organizations in multiple industries*. Lythouse. Available at: <https://www.lythouse.com/blog/esg-report-examples-from-leading-organizations-in-multiple-industries> (accessed October 5, 2024)
7. Movingworlds (n.d.) *What is ESG reporting — and how to do it*. Available at: <https://movingworlds.org/esg-reporting-guide> (accessed October 5, 2024)
8. KEY ESG (2024, February 2) *50 ESG statistics you need to know in 2024*. Available at: <https://www.keyesg.com/article/50-esg-statistics-you-need-to-know-in-2024> (accessed October 5, 2024)
9. Elidrisy A. (2024) Comparative review of ESG reporting standards: ESRS “European Sustainability Reporting Standards” versus ISSB “International Sustainability Standards Board.” *International Multilingual Journal of Science and Technology*, vol. 9, no. 3, pp. 7191–7198. Available at: <https://www.imjst.org/wp-content/uploads/2024/03/IMJSTP29120998.pdf> (accessed October 5, 2024)

10. On the approval of Methodological recommendations for drawing up a management report, Order dated 07.12.2018 № 982. (2019). Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0982201-18#Text> (accessed October 5, 2024)
11. Oliinyk O., & Polishchuk I. (2024) Oblikove zabezpechennia formuvannia pokaznykiv ESG-zvitnosti vidpovidno do informatsiinykh zapytiv korystuvachiv: zakonodavche rehuliuvannia [Accounting support for the formation of ESG-reporting indicators in accordance with users' information requests: legislative regulation]. *Ekonomika ta suspilstvo – Economy and Society*, vol. 65. Available at: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-65-13> (accessed October 5, 2024)
12. Diwan H., & Amarayil Sreeraman B. (2024) From financial reporting to ESG reporting: a bibliometric analysis of the evolution in corporate sustainability disclosures. *Environment, Development and Sustainability*, vol. 26, no. 6, pp. 13769–13805. Available at: <https://doi.org/10.1007/s10668-023-03249-2> (accessed October 5, 2024)

Головчак Юрій

аспірант кафедри обліку і аудиту

Львівський національний університет імені Івана Франка

м. Львів, Україна

DIGITAL TRANSFORMATION OF ACCOUNTING AND AUDITING THROUGH CLOUD SOLUTIONS

In the accounting and auditing system, basic information is created, which is necessary for use in other organisation management systems. Still, there is a problem of its unreliability, duplication of various accounting operations, occurrence of errors, and miscalculations. Given this, there is an urgent need to determine the main directions for using modern data analysis technologies, particularly cloud technologies, to ensure a more efficient accounting system and the optimisation of audit tools. Because of this, the work aims to specify the basic directions of using digital tools, particularly cloud technologies, for the development and improvement of accounting. To achieve this goal, it is necessary to determine the main opportunities that digital technologies open for modern accounting, outline the prospects for using cloud technologies, and formulate recommendations for the further development of accounting in the context of deepening digitalisation. The research used general scientific methods of analysis, synthesis, generalisation, systematisation, and thorn analysis. The study considered the issue of using new information technologies in accounting and auditing, and the role and significance of cloud technologies for auditing were determined.

The areas of application of cloud technologies for high-quality accounting and auditing have been systematised. It has been proven that for a modern enterprise with a balanced approach to introducing cloud technologies, there are significant opportunities for more efficient use of resources and optimisation of work processes. It has also been found that cloud solutions are an affordable option for businesses, as there is no need to hire an entire team of programmers to scale a business. Cloud technologies enable enterprises to scale, improve data availability, and reduce hardware costs. Emphasis is also placed on the fact that it is worth paying attention to cybersecurity and choosing protected services given the digital strategy and business sphere. In general, using cloud-based accounting solutions is an essential strategy for improving the efficiency and accuracy of accounting processes.

Given the large number of tasks that cloud technologies can solve, it can be argued that digitalization is one of the main vectors of development of modern accounting. Cloud solutions and no-code/low-code development are an affordable option when you don't need to hire a whole team of programmers to be able to scale your business. Cloud technologies allow you to scale your

business, improve data availability, and reduce hardware costs. However, you should also keep cybersecurity in mind and choose secure services based on your digital strategy and business area.

The use of cloud-based solutions in accounting is an important strategy for improving the efficiency and accuracy of accounting processes. The use of the latest information technologies opens up additional opportunities for accountants (Table 1).

Table 1

Areas of application of cloud technologies in accounting

Application area	Description.
Analysis of large amounts of data accumulated in cloud storage	The use of big data analysis technologies in combination with cloud technologies for processing and analyzing large amounts of financial information involves the use of machine learning algorithms to identify anomalies and potential risks
Electronic auditing using a remote workstation	Use of cloud-based electronic accounting tools to automate data collection and processing, with the use of electronic signatures and authentication to ensure the reliability of data accumulated in cloud storage
Smart analytical tools without the need to purchase software for each computer of each individual accountant	The use of analytics to assess risks and identify anomalies in financial reports, followed by the development of predictive models to prevent possible problems, can be carried out using expensive software that can be installed only at one remote workplace
Security audit and data protection	Use of technology to ensure the confidentiality and integrity of data stored in cloud storage

Source: [1-7]

References

1. Serpeninova, Yu., Makarenko, I., Fominov, R. and Makarenko, S. (2024), "Goals of sustainable development as a factor in improving the accounting system", *Acta Academiae Beregsasiensis. Economics*, [Online], vol. 6, pp. 373–391, available at: <https://doi.org/10.58423/2786-6742/2024-6-373-391>, (Accessed 3 October 2024).
2. Makarenko, I. and Plastun, A. (2017), "The role of accounting in sustainable development", *Accounting and Financial Control*, [Online], vol. 1, no. 2, pp. 4–12, available at: [https://doi.org/10.21511/afc.01\(2\).2017.01](https://doi.org/10.21511/afc.01(2).2017.01), (Accessed 3 October 2024).
3. Teniukh, Z. and Pelekh, U. (2022), "Digitalization of accounting in Ukraine: status and development prospects", *Economy and Society*, [Online], no. 41, available at: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-41-66>, (Accessed 3 October 2024).
4. Azarenkov, H., Meliankova, L. and Holovchak, H. (2023), "Accounting in the digital era: implementation strategies and process optimization", *Science and Technology Today*, [Online], no. 13 (27), available at: [https://doi.org/10.52058/2786-6025-2023-13\(27\)-244-257](https://doi.org/10.52058/2786-6025-2023-13(27)-244-257), (Accessed 3 October 2024).
5. Shmatkovska, T. and Dzyamulich, M. (2022), "Strategic management accounting in the condition of digital economy", *Galician Economic Journal*, [Online], vol. 74, no. 1, pp. 61–67, available at: <https://elartu.tntu.edu.ua/handle/lib/38710>, (Accessed 3 October 2024).
6. Shenderivska, Yu. (2022), "Transformation of accountant functions under global challenges", *Oblik i Finansy*, [Online], no. 4 (98), pp. 23–31, available at: [https://doi.org/10.33146/2307-9878-2022-4\(98\)-23-31](https://doi.org/10.33146/2307-9878-2022-4(98)-23-31), (Accessed 3 October 2024).
7. Muravskiy, V. and Shevchuk, O. (2024), "Global transformation of the role of accounting and control in the digital economy", *World of Finance*, [Online], no. 1 (78), pp. 39–58, available at: <https://doi.org/10.35774/SF2024.01.039>, (Accessed 3 October 2024).

МЕХАНІЗМИ ПРОТИДІЇ УХИЛЕННЮ ВІД ОПОДАТКУВАННЯ: АНАЛІЗ ІНСТРУМЕНТІВ ОЕСР ТА ЇХНЄ ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ УКРАЇНИ

Ухилення від сплати податків та агресивна податкова мінімізація є глобальними викликами для системи публічних фінансів. За даними Міжнародного валютного фонду, країни втрачають щороку сотні мільярдів доларів унаслідок таких практик. Водночас дедалі активніша глобалізація та цифровізація економіки роблять національні податкові системи вразливими перед транснаціональними компаніями. Саме тому ще у 1977 році ОЕСР започаткувала рекомендації для спільної протидії таким явищам.

Рекомендація ОЕСР 1977 року стала першою спробою створити наднаціональний підхід до боротьби з податковими зловживаннями. Вона з'явилася у відповідь на стрімке зростання міжнародних фінансових потоків, появу офшорних зон і активну практику трансфертного ціноутворення. Цей документ передував сучасним інструментам BEPS (2013) та MLI (2017), проте вже тоді містив основні принципи: координацію, прозорість, обмін інформацією.

Рекомендація Ради ОЕСР 1977 року має значення не лише як початкова політична заява, а як і нормативна база для подальших реформ. Вона вказує на ключові напрями для національних урядів, що залишаються актуальними в умовах сьогодення.

ОЕСР рекомендує урядам країн-членів розширити свої законодавчі та адміністративні можливості з метою ефективного виявлення та розслідування схем ухилення. Це стосується як внутрішньої юрисдикції, так і міжнародного рівня. Зокрема, важливим аспектом є:

- Розширення можливостей доступу до банківської, фінансової та комерційної інформації.

- Застосування непрямих методів контролю доходів і витрат, особливо для транснаціональних корпорацій.

- Механізми відповідальності за створення штучних структур, включно з віртуальними офісами в офшорах або підставними компаніями.

Також передбачено обмін кращими практиками щодо розслідування та запобігання податковим злочинам. Важливо, що ці рекомендації мають адаптуватися з урахуванням внутрішньої правової системи кожної держави.

Документ акцентує на важливості відкритого і всебічного обміну інформацією між податковими адміністраціями країн. Йдеться про:

- Активніше використання чинних двосторонніх податкових угод та багатосторонніх механізмів.

- Створення нових домовленостей щодо автоматичного обміну, включно з цифровими платформами.

- Забезпечення належних гарантій конфіденційності та прав платників податків при обміні даними.

Ці рекомендації передбачають зміни в парадигмі державного суверенітету: податкова прозорість має перевагу над конфіденційністю, особливо у випадках зловживання податковими правами.

ОЕСР наголошує на важливості міждержавного обміну не лише інформацією, але й досвідом, зокрема у сфері:

- Нових схем і практик ухилення (наприклад, з використанням криптовалют).

- Методик податкового аудиту та аналізу ризиків.

- Програм професійної підготовки для податкових службовців через семінари, симуляції та спільні проєкти.

Таким чином, рекомендація має не лише технічний, але й стратегічний вимір — вона сприяє формуванню глобальної спільноти практиків боротьби з податковими зловживаннями.

З моменту ухвалення Рекомендації 1977 року, світ зробив значний поступ у розробці інструментів податкового співробітництва. Ці ініціативи ґрунтуються на її положеннях і є прямими наступниками політик, закладених в документі.

BEPS (Base Erosion and Profit Shifting)

У 2013 році ОЕСР та країни G20 запустили BEPS-проект — програму з 15 кроків, спрямовану на боротьбу з розмиванням податкової бази та переміщенням прибутку до низькоподаткових юрисдикцій. BEPS охоплює:

- Зобов'язання щодо країнозалежної звітності (CbCR) — транснаціональні корпорації повинні звітувати про діяльність у кожній юрисдикції.
- Обмеження щодо відсоткових витрат, роялті та гібридних інструментів.
- Зобов'язання щодо розкриття агресивного податкового планування.

Цей пакет реформ вже запровадили понад 135 країн, включно з Україною (частково), що свідчить про глобальну підтримку.

MLI (Multilateral Instrument)

MLI дозволяє швидко модернізувати десятки двосторонніх податкових конвенцій одночасно. Документ закладає:

- Мінімальні стандарти боротьби з ухиленням (зокрема «тест головної мети»).
- Розширення процедур вирішення спорів, включно з арбітражем.
- Механізми уникнення штучного уникнення статусу постійного представництва.

Цей підхід дозволяє гнучко та швидко реагувати на нові податкові виклики, не переукладаючи кожну угоду окремо.

CRS (Common Reporting Standard)

Створений за ініціативи ОЕСР, CRS — це глобальний стандарт автоматичного обміну фінансовою інформацією, який запроваджено в понад 100 юрисдикціях. Щорічно банки передають податковим органам інформацію про рахунки нерезидентів, що дозволяє ідентифікувати приховані активи.

Запропонований у 2021 році як частина «нової архітектури» оподаткування цифрових компаній. Передбачає:

- Встановлення мінімальної ефективної ставки оподаткування на рівні 15% для великих транснаціональних корпорацій.
- Перерозподіл податкових прав між країнами відповідно до локації користувачів.

Ця ініціатива має зменшити привабливість офшорів і створити більш справедливу систему податкового розподілу в глобальній цифровій економіці.

У цифровому середовищі компанії можуть отримувати доходи у країні без фізичної присутності, що ускладнює традиційне оподаткування. Такі гіганти як Google, Amazon, Meta використовують інтелектуальну власність, юрисдикційні лазівки, щоб мінімізувати податкові зобов'язання. У відповідь ОЕСР розробляє нові глобальні правила, зокрема *Глобальний мінімальний податок* (Pillar Two) на рівні 15%.

З огляду на стратегічний курс України на євроінтеграцію та зміцнення економічної безпеки, впровадження міжнародних стандартів податкової прозорості та співробітництва, запропонованих ОЕСР, постає як важлива передумова для підвищення ефективності національної податкової системи та протидії глобальним схемам ухилення від оподаткування.

• Імплементация стандартів ОЕСР: приєднання до BEPS-ініціатив, зокрема автоматичного обміну та CbCR.

• Розбудова інституційної спроможності: посилення аналітичних і технічних можливостей ДПС України.

• Правова гармонізація: адаптація Податкового кодексу до вимог міжнародних конвенцій.

• Публічна прозорість: створення реєстрів бенефіціарних власників та звітування за країнами.

Рекомендація ОЕСР 1977 року залишається надзвичайно актуальною, особливо в контексті нових цифрових викликів та необхідності глобальної податкової справедливості. Для України, яка прагне євроінтеграції та реформ, застосування цих стандартів є не лише вимогою часу, а й інструментом-9 фінансової безпеки та соціальної довіри.

Список використаних джерел

1. Організація економічного співробітництва та розвитку. Recommendation of the Council on Tax Avoidance and Evasion, OECD/LEGAL/0158. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://legalinstruments.oecd.org/en/instruments/OECD-LEGAL-0158> – Назва з екрана.
2. OECD. Addressing Base Erosion and Profit Shifting (BEPS) [Електронний ресурс]. – OECD Publishing, 2013. – Режим доступу: <https://www.oecd.org/tax/beps/> – Назва з екрана.
3. OECD. Multilateral Convention to Implement Tax Treaty Related Measures to Prevent Base Erosion and Profit Shifting (MLI) [Електронний ресурс]. – OECD Publishing, 2017. – Режим доступу: <https://www.oecd.org/tax/treaties/multilateral-convention-to-implement-tax-treaty-related-measures-to-prevent-beps.htm> – Назва з екрана.
4. OECD. Common Reporting Standard (CRS) [Електронний ресурс]. – OECD Publishing, 2014. – Режим доступу: <https://www.oecd.org/tax/automatic-exchange/common-reporting-standard/> – Назва з екрана.
5. OECD/G20 Inclusive Framework. Statement on a Two-Pillar Solution to Address the Tax Challenges Arising from the Digitalisation of the Economy. – Париж: OECD, 2021. – 15 с.
6. Гуцаленко Л. Д. Міжнародне податкове співробітництво: сучасні підходи та українські реалії / Л. Д. Гуцаленко // Фінанси України. – 2021. – № 3. – С. 32–45.
7. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI [Електронний ресурс]. – Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 13–17. – Ст. 112. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> – Назва з екрана.
8. Гудзь Н. Ю. Протидія ухиленню від сплати податків в умовах глобалізації / Н. Ю. Гудзь // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія «Юридичні науки». – 2020. – № 1(112). – С. 45–50.

Олександр Гулак,

*здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
обліково-фінансового факультету*

Владислав Макеєв,

*здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
факультету менеджменту*

Миколаївський національний аграрний університет

Наук. кер.: Тетяна Кучмійова,

доцент, кандидат економічних наук,

доцент кафедри економічної кібернетики,

комп'ютерних наук та інформаційних технологій

Миколаївський національний аграрний університет,

м. Миколаїв, Україна

БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК У ХМАРНОМУ СЕРЕДОВИЩІ: ПЕРЕВАГИ, ВИКЛИКИ, ПЕРСПЕКТИВИ

Бухгалтерський облік у хмарному середовищі, відомий як хмарний облік, являє собою інноваційний підхід до організації фінансової звітності, який ґрунтується на використанні

хмарних технологій для зберігання, обробки й аналізу бухгалтерських даних через інтернет. Цей метод замінює традиційні локальні сервери та настільні програми, пропонуючи бізнесу гнучкість, доступність і високий рівень автоматизації. Хмарний облік стрімко набирає популярності в Україні та світі, оскільки дозволяє оптимізувати процеси, знижувати витрати й адаптуватися до сучасних викликів цифрової економіки. Водночас впровадження хмарних технологій супроводжується певними труднощами, пов'язаними з технічними, регуляторними та людськими факторами.

Однією з ключових переваг хмарного обліку є його доступність. Користувачі можуть працювати з фінансовими даними з будь-якої точки світу, де є інтернет, використовуючи різні пристрої – від комп'ютерів до смартфонів. Це забезпечує мобільність і зручність, віддалена робота стала нормою для багатьох компаній, через платформи, QuickBooks Online чи Xero, які дозволяють отримувати доступ до звітів у реальному часі та значно прискорює процес прийняття управлінських рішень [1].

Хмарні системи автоматизують рутинні бухгалтерські операції, такі як облік транзакцій, розрахунок податків, підготовка звітності чи нарахування заробітної плати. Інтеграція з банківськими системами, такі як Приват24 чи PayPal, дає змогу автоматично імпортувати фінансові дані, що знижує ризик людських помилок і економить час бухгалтерів [2].

Економічна ефективність хмарного обліку є важливим аргументом. Компаніям не потрібно витрачати кошти на придбання дорогих серверів, технічне обслуговування чи оновлення програмного забезпечення. Вони сплачують лише за підписку на хмарний сервіс, що робить цей підхід фінансово вигідним, особливо для малого та середнього бізнесу. За даними аналітичної компанії Gartner, використання хмарних технологій може скоротити витрати на ІТ-інфраструктуру на 20–30% залежно від масштабів компанії [3].

Хмарні платформи забезпечують високий рівень безпеки даних. Провайдери Microsoft Azure чи Amazon Web Services, застосовують сучасні методи шифрування, регулярне резервне копіювання та захист від кібератак, що значно перевищує можливості більшості невеликих компаній, які не мають ресурсів для створення власних захищених систем [3].

Ще однією перевагою є масштабованість хмарних рішень. Бізнес може легко збільшувати обсяг сховища чи підключати нові функції без необхідності радикальних змін в інфраструктурі, що особливо важливо для стартапів і компаній, які швидко зростають.

Незважаючи на численні переваги, впровадження хмарного обліку пов'язане з певними викликами.

Перш за все, для роботи з хмарними системами потрібне стабільне та швидкісне інтернет-з'єднання. В Україні, особливо в сільській місцевості чи віддалених регіонах, доступ до якісного інтернету може бути обмеженим, що ускладнює використання хмарних сервісів [5]. Питання безпеки даних залишається одним із головних занепокоєнь для компаній. Хоча провайдери інвестують значні кошти в кібербезпеку, зростання кількості кібератак у 2023 році, спрямованих на хмарні платформи, підкреслює необхідність ретельного вибору постачальника та впровадження додаткових заходів захисту, таких як двофакторна аутентифікація чи регулярні аудити безпеки [4].

Перехід із локальних систем на хмарні також може бути складним і витратним процесом. Міграція великих обсягів даних, їх форматування та інтеграція з новими платформами потребують часу, фінансових ресурсів і залучення кваліфікованих спеціалістів. Компанії, які використовують застарілі бухгалтерські програми, часто стикаються з проблемами сумісності, що додатково ускладнює процес [5].

В Україні хмарні платформи повинні відповідати національним положенням (стандартам) бухгалтерського обліку (П(С)БО) та вимогам Державної податкової служби. Для іноземних провайдерів це означає необхідність локалізації своїх продуктів, що може бути дорогим і тривалим процесом.

Перспективи розвитку хмарного бухгалтерського обліку виглядають надзвичайно обнадійливими, особливо в контексті глобальної цифрової трансформації. Одним із

ключових напрямів є інтеграція хмарних платформ із технологіями штучного інтелекту (ШІ) та аналітики великих даних. ШІ застосовується для прогнозування фінансових показників, виявлення аномалій у транзакціях, оптимізації податкового планування та автоматизації аналізу витрат [2].

В Україні зростає попит на хмарні рішення, що стимулює як іноземних, так і місцевих розробників адаптувати свої продукти до потреб локального ринку. Такі компанії, як "Ліга:Закон" і "М.Е.Дос", активно розвивають хмарні бухгалтерські сервіси, які відповідають українському законодавству та інтегруються з державними системами. Хмарні платформи дедалі частіше стають частиною ширшої цифрової екосистеми, що включає системи управління клієнтськими відносинами (CRM), планування ресурсів підприємства (ERP) та інструменти для управління проєктами. Це дозволяє бізнесу створювати єдине цифрове середовище, в якому всі операційні процеси взаємопов'язані, що підвищує ефективність і прозорість. Для малого та середнього бізнесу хмарні рішення стають дедалі доступнішими завдяки зниженню вартості підписок і появі безкоштовних базових версій. Це сприяє цифровізації економіки України, що є важливим фактором для економічного зростання, особливо в умовах післявоєнного відновлення.

Хмарний бухгалтерський облік кардинально змінює підходи до ведення фінансової звітності, пропонуючи бізнесу доступність, автоматизацію, економію ресурсів і гнучкість. Хоча компанії стикаються з викликами, пов'язаними з безпекою, технічними аспектами міграції, регуляторними вимогами та опором змінам, ці труднощі можна подолати за умови ретельного планування та співпраці з надійними провайдерами. У майбутньому хмарний облік стане ще більш інтегрованим, інтелектуальним і адаптованим до локальних ринків, зокрема українського. Для успішного використання хмарних технологій компанії повинні обирати провайдерів із високим рівнем безпеки, інвестувати в навчання персоналу та враховувати специфіку національного законодавства. Хмарний облік не лише оптимізує бухгалтерські процеси, але й стає каталізатором цифрової трансформації бізнесу, сприяючи його конкурентоспроможності в умовах сучасної економіки.

Список використаних джерел

1. QuickBooks Online. URL: <https://quickbooks.intuit.com>.
2. Gartner. Cloud Computing Trends 2023. Gartner. URL: <https://www.gartner.com>.
3. Microsoft Azure Security. URL: <https://azure.microsoft.com>.
4. Державна служба статистики України. URL: <https://ukrstat.gov.ua>.
5. Cybersecurity Report 2023. Check Point Software Technologies. URL: <https://www.checkpoint.com>.

*Демко Ірина,
к.е.н., доцент кафедри облікових технологій та оподаткування*

*Вагнер Ірина,
к.е.н., доцент кафедри облікових технологій та оподаткування
Львівський національний університет імені Івана Франка
м. Львів, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ В УКРАЇНІ

Сучасні економічні процеси в Україні обумовлюють нові цілі щодо інтеграції її економіки в міжнародне середовище. Досвід країн Західної Європи свідчить про необхідність уніфікації і стандартизації систем обліку та фінансової звітності. Фінансова звітність підприємства є важливою складовою інформаційного обміну між підприємством і

зацікавленими користувачами цієї звітності. Міжнародні стандарти фінансової звітності (МСФЗ) передбачають ефективне інформування акціонерів, працівників, кредиторів та інших зацікавлених користувачів фінансової звітності відповідно їх інформаційних потреб для прийняття рішень.

Під впливом соціально-економічних і політичних чинників облікові системи різних країн певним чином відрізняються. Розвиток економічних та інтеграційних процесів в Україні викликає необхідність розробки додаткових національних положень на основі міжнародних стандартів фінансової звітності, що дозволить зменшити відмінності в застосуванні різних національних систем обліку.

Впровадження обов'язкового складання звітності за МСФЗ в Україні почалося з внесенням змін до Закону України від 16.07.1999 № 996-XIV «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [1].

Міжнародні стандарти фінансової звітності або МСФЗ (англ. International Financial Reporting Standards – IFRS) – це набір стандартів і інтерпретацій, що регламентують правила складання фінансової звітності. Вони розробляються Радою з міжнародних стандартів бухгалтерського обліку (IASB) та визначають правила складання звітності компаній. Нині компанії в більш ніж 120 країнах світу використовують МСФЗ як основу для підготовки своєї фінансової звітності.

Задання IFRS – уніфікація бухгалтерської звітності незалежно від геолокації ведення бізнесу.

Мета – зробити прозорою роботу компаній, щоб забезпечити стабільність фінансових ринків і розвиток світової економіки. Звітність, підготовлена відповідно до вимог МСФЗ, є свого роду «знаком якості» й підтвердженням того, що подана інформація є достовірною.

Ст. 12-1 Закону України від 16.07.1999 №996-XIV «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» (далі - Закон №996) визначає, що складають фінансову звітність та консолідовану фінансову звітність за міжнародними стандартами:

1. підприємства, що становлять суспільний інтерес,
2. публічні акціонерні товариства,
3. суб'єкти господарювання, які здійснюють діяльність у видобувних галузях,
4. материнські підприємства груп, у складі яких є підприємства, що становлять суспільний інтерес,
5. материнські підприємства великої групи, які не належать до категорії великих підприємств,
6. підприємства, які провадять господарську діяльність за видами, перелік яких визначається Кабінетом Міністрів України.

Підприємства, що становлять суспільний інтерес, – підприємства - емітенти цінних паперів, цінні папери яких допущені до торгів на регульованому ринку капіталу або щодо цінних паперів яких здійснено публічну пропозицію, банки, страховики, недержавні пенсійні фонди, інші фінансові установи (крім інших фінансових установ та недержавних пенсійних фондів, що належать до мікропідприємств та малих підприємств) та підприємства, які відповідно до цього Закону належать до великих підприємств (ст. 1 Закону № 996).

Великими є підприємства, які не відповідають критеріям для середніх підприємств та показники яких на дату складання річної фінансової звітності за рік, що передую звітному, відповідають щонайменше двом із таких критеріїв:

1. балансова вартість активів – понад 20 мільйонів євро;
2. чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) - понад 40 мільйонів євро;
3. середня кількість працівників – понад 250 осіб (ст. 2 Закону №996).

Крім перерахованих вище категорій, для яких ведення обліку за Міжнародними стандартами є обов'язковим, компанії можуть самостійно прийняти рішення про перехід на модель обліку за МСФЗ в Україні.

Впровадивши IFRS, компанія:

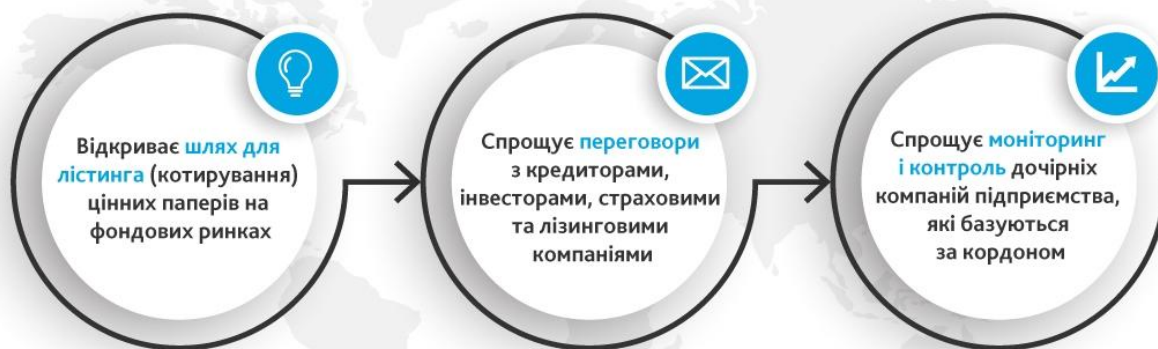

Рис. 1. Користь від переходу на МСФЗ

Економічні та репутаційні переваги – прямий результат переходу на міжнародні стандарти бухгалтерського обліку.

Підприємства, що здійснюють діяльність у видобувних галузях, то в листі Мініну та Держстату від 14.03.2018 р. № 35230-06-5/6959, № 04.3-07/22-18 визначено, що згідно з ч. 2 ст. 12-1 Закону №996 підприємства, які здійснюють діяльність з видобутку корисних копалин загальнодержавного значення, складають фінансову звітність та консолідовану фінансову звітність за міжнародними стандартами.

Згідно зі ст. 1 Закону №996 до підприємств, що здійснюють діяльність з видобутку корисних копалин загальнодержавного значення, належать підприємства, які здійснюють діяльність з геологічного вивчення, у тому числі дослідно-промислової розробки, родовищ корисних копалин загальнодержавного значення та/або видобування корисних копалин загальнодержавного значення, та/або виконання робіт (здійснення діяльності), передбачених угодою про розподіл продукції щодо корисних копалин загальнодержавного значення, та/або транспортування трубопроводами (у тому числі з метою транзиту) вуглеводнів та хімічних продуктів

Ураховуючи те, що в Україні продовжено строк дії воєнного стану, суб'єкти господарювання під час складання, подання та оприлюднення фінансової звітності за 2024 рік керуються вимогами Закону України від 03 березня 2022 року № 2115-IX "Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни" (зі змінами) [4].

Водночас, на розгляді Верховної Ради України перебуває законопроект "Про внесення змін до Закону України "Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни"", який скасовує пільги щодо подання та оприлюднення фінансової звітності та передбачає необхідність подання суб'єктами господарювання фінансової звітності разом з аудиторським звітом за всі звітні періоди, за які не було подано таку фінансову звітність, протягом трьох місяців з дня набрання чинності зазначеним законом.

Нагадуємо, що суб'єкти господарювання розкривають примітках до фінансової звітності інформацію про вплив наслідків військової агресії російської федерації. Інформація може розкриватися в одній примітці або в кількох примітках із перехресним посиланням щодо фактичного та передбачуваного впливу вторгнення росії в Україну на фінансовий стан, результати діяльності та рух грошових коштів, а також про ризики та невизначеності, що спричинені цим вторгненням.

Суб'єкти господарювання під час підготовки річної фінансової звітності здійснюють аналіз впливу прийнятих нових міжнародних стандартів фінансової звітності (далі – МСФЗ) /

змін до МСФЗ, обов'язкових на звітну дату, та тих, щодо яких дозволено більш раннє застосування, а також розкривають інформацію про їх вплив на облікову політику та показники фінансової звітності, якщо нові / змінені МСФЗ призвели або призведуть до суттєвих змін.

Із 01 січня 2024 року набрали чинності такі зміни до МСФЗ:

- зміни до МСБО 1 "Подання фінансової звітності" – "Класифікація зобов'язань як поточні та непоточні";
- зміни до МСБО 1 "Подання фінансової звітності" – "Непоточні зобов'язання із спеціальними умовами";
- зміни до МСФЗ 16 "Оренда" – "Орендне зобов'язання в операціях продажу та зворотної оренди";
- зміни до МСБО 7 "Звіт про рух грошових коштів" та МСФЗ 7 "Фінансові інструменти: розкриття інформації" – "Угоди про фінансування постачальника".

Із 01 січня 2025 року є обов'язковими до застосування зміни до МСБО 21 "Вплив змін валютних курсів" – "Неможливість обміну", раннє застосування яких дозволено.

Використання МСФЗ є обов'язковим для суб'єктів господарювання, що включені до лістингу на ринках ЕС. Це дозволяє створити систему фінансової звітності, що має глобальний характер і дає можливість ефективно інформувати акціонерів та в подальшому доопрацьовувати МСФЗ.

Використання МСФЗ передбачає диференційний підхід щодо вимог з розкриття інформації залежно від обсягів діяльності суб'єктів господарювання. Ті з них, що згідно із законодавством зобов'язані оприлюднювати фінансову звітність, повинні обов'язково дотримуватися вимог МСФЗ. Разом з тим, формування такої фінансової звітності передбачає зміну методів корпоративного управління. Це означає, що при складанні та розкритті фінансової звітності слід більше уваги приділяти економічній сутності операцій.

Список використаних джерел

1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text>.
2. Роз'яснення щодо складання річної фінансової звітності за 2024 рік відповідно до Міжнародних стандартів фінансової звітності. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/rozyasnennya-schodo-skladannya-richnoyi-finansovoyi-zvitnosti-za-2024-rik-vidpovidno-do-mijnarodnih-standartiv-finansovoyi-zvitnosti>.
3. Міжнародні стандарти фінансової звітності (МСФЗ). URL: <https://www.bdo.ua/uk-ua/contact-us>.
4. Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни (зі змінами. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2115-20#Text>.

Добрунік Тетяна

канд. екон. наук, доцент кафедри

бухгалтерського обліку, аналізу та аудиту

Одеський національний економічний університет

м. Одеса, Україна

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ВІДОБРАЖЕННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ В ОБЛІКУ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Аграрний сектор економіки України має стратегічне значення, оскільки відіграє ключову роль у забезпеченні продовольчої безпеки як національного, так і глобального рівня. Його особливістю є залучення таких компонентів виробничо-ресурсного потенціалу,

як земельні ресурси та біологічні активи. Економічна доцільність використання сільськогосподарських угідь полягає в можливості отримання підприємствами агропромислового комплексу економічних вигід у процесі біологічної трансформації біологічних активів, а також у виробництві та реалізації сільськогосподарської продукції. Провідними науковцями ННЦ «Інститут аграрної економіки» наголошувалося, що земля в сільському господарстві є унікальним незамінним засобом виробництва і при правильному використанні зберігає свої якісні характеристики як унікальний засіб аграрного виробництва, визначаючи землю сільськогосподарського призначення особливим біологічним активом, особливим біологічним середовищем [1].

У сфері агробізнесу землі можуть використовуватись на правах власності, постійного користування, зокрема коли вони перебувають у державній чи комунальній власності, або ж на умовах оренди у фізичних та юридичних осіб. Останнім часом також поширюється практика використання земель на підставі емфітевзису. Для фермерських господарств передбачено окрему процедуру набуття у власність або оренду земельних ділянок державної чи комунальної форми власності з метою ведення сільськогосподарської діяльності.

В системі обліку власні земельні ділянки включаються до складу основних засобів, облік і відображення яких у фінансовій звітності підпадають під регламентування НП(С)БО 7 «Основні засоби», відповідно до кого об'єктом обліку є окрема земельна ділянка, на вартість земельних ділянок не нараховується амортизація, такий об'єкт не може бути ліквідований, капітальні витрати на поліпшення земель не збільшують первісну вартість об'єкта, а визначаються як окремі об'єкти основних засобів, на який нараховується амортизація. Слід зазначити, що НП(С)БО 7 «Основні засоби» та Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку основних засобів не містять окремих положень щодо обліку, оцінки та відображення у звітності земель сільськогосподарського призначення. Що стосується сільськогосподарських підприємств, то такі активи, в основному, знаходяться в оренді та обліковуються відповідно до НП(С)БО 14 «Оренда».

Враховуючи особливості землекористування, земельні ресурси мають певні особливості відображення в обліку. Аграрні підприємства мають право на придбання земель сільськогосподарського призначення за ринковими цінами. Такі земельні ділянки в обліку будуть зараховані до складу основних засобів. Право користування за договором емфітевзису відображується у складі нематеріальних активів. Орендовані земельні ділянки враховуються на позабалансовому обліку. Як і будь який актив, який знаходиться у користуванні або власності підприємства має бути підтверджений документально. Документування операцій з земельними ресурсами має свої особливості та залежить від права власності або права користування. Сільськогосподарські підприємства у своїй виробничій діяльності використовують переважно землі, залучені на умовах оренди. Оренда земельних ділянок реєструється на підставі договору оренди, укладеного в установленому порядку з кожним власником сертифіката на право на земельну частку (пай). У договорі оренди землі обов'язково зазначаються кількісні та якісні характеристики орендованої земельної ділянки. Копія сертифіката на право на земельну частку (пай) кожного орендодавця також реєструється разом з договором оренди землі.

В реалії сьогодення до основних проблем відображення земельних ресурсів в обліку суб'єктів національної аграрної економіки можна віднести такі:

- відсутність галузевої регламентації обліку саме земель сільськогосподарського призначення з урахуванням специфіки їх цільового призначення, спрямованого на їх використання у процесі біологічної трансформації біологічних активів та виробництво аграрної продукції;
- недосконалість методики оцінки земельних ділянок сільськогосподарського призначення для облікового відображення у складі активів аграрних підприємств та обраної системи оподаткування;
- недосконалість та обмеженість обліково-інформаційного забезпечення землекористування в аграрному секторі, відсутність окремого обліку якісних характеристик

земель сільськогосподарського призначення, що зумовлює недостатній контроль та аналіз раціонального використання земельних ресурсів.

Як зазначають науковці, доцільно виробити методичні рекомендації з обліку земельних ресурсів, які б дозволили бухгалтерам практикам використати весь наявний інструментарій міжнародних стандартів обліку для організації і ведення балансового обліку орендованих земель. Пріоритетним є застосування негрошових вимірників в обліку земельних ресурсів сільськогосподарського призначення. Також пріоритетним вважається формування нефінансової та інтегрованої звітності, що стане ефективним інструментом управління земельними ресурсами та інформаційною основою для розробки і реалізації стратегічних проектів бізнесу аграрних підприємств [2, с.77]. З метою підвищення якості та достовірності інформації фінансовий облік земель в системі обліково-аналітичного інформаційного забезпечення логічне будувати за окремими напрямками, зокрема: за видами користування землею (власність, володіння, оренда) в розрізі землекористувачів або землевласників; за складом та видами угідь; за якісними характеристиками, які можливо сформувати за допомогою сучасних інформаційних програм [3, с. 105].

Отже, організація бухгалтерського обліку земельних ресурсів, які знаходяться у власності та користуванні аграрних підприємств, має бути спрямована на забезпечення релевантної інформації щодо наявності та використання власних та орендованих земель (паїв), отримання економічної вигоди у процесі їх використання, що дозволить розрахувати величину економічного ефекту від залучення додаткових капітальних інвестицій, спрямованих на поліпшення земель та залучення додаткових сільськогосподарських угідь для ведення аграрного виробництва.

Список використаних джерел

1. Кірейцев Г. Г. Зміна умов розвитку обліку діяльності підприємств АПК України. Запровадження МСФЗ в Україні: проблеми та перспективи для аграрного сектору. VII Міжнар. наук.-практ. конф. ННЦ «Інститут аграрної економіки», 25 листопада 2011 р.: збірник тез та виступів / Відпов. за вип. Б.В. Мельничук. К.: ТОВ «Юр-Агро-Веста», 2011. С. 22-25
2. Проданчук М., Остапчук С. Проблематика та майбутнє обліку земельних ресурсів в Україні. *Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації*. 2020. Випуск 2. С. 71-80.
3. Шепель І.В. Організація обліку земельних ресурсів за допомогою сучасних інформаційних систем. *Причорноморські економічні студії*. 2023. Випуск 83. С. 105-109

Ищук Ольга
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальність 071 «Облік і оподаткування»,
Волинський національний університет імені Лесі Українки

Наук. кер.: Садовська Ірина
к.е.н., доцент кафедри обліку і оподаткування
м. Луцьк, Україна

ВІДОБРАЖЕННЯ В ОБЛІКУ ВТРАТИ АКТИВІВ ЧЕРЕЗ ВІЙСЬКОВІ ДІЇ

Військові дії завжди призводять до значних втрат, і однією з найбільших є втрата активів. Ця тема стає особливо актуальною в умовах сучасного світу, де конфлікти і загрози війни стають все поширенішими. Однак, як правило, недостатньо уваги приділяється обліку та відображенню цих втрат в обліку. Ця робота присвячена вивченню та аналізу проблем, які

виникають при обліку втрати активів через військові дії, а також пошуку оптимальних методів їх відображення в обліку.

Втрата активів внаслідок військових дій може бути значною та впливати на фінансове становище підприємств. Проте облік цих втрат може бути складним завданням через відсутність чітких стандартів і регуляцій щодо їх відображення в фінансовій звітності.

Метою даної роботи є аналіз і вивчення питань, пов'язаних з відображенням втрати активів через військові дії в обліку та фінансовій звітності, а також розробка рекомендацій щодо покращення цього процесу.

Однією з основних проблем є забезпечення безперешкодного й, головне, безпечного доступу до активів підприємства (власних чи орендованих).

Передусім такий доступ потрібен для встановлення фактів знищення, псування чи розкрадання майна. Із цією метою підприємство обов'язково має провести інвентаризацію. Така процедура надасть можливість перевірити й задокументувати наявність майна, його стан і, що важливо, з'ясувати відповідність критеріям визнання та оцінки.

Конкретні методи обліку залежать від конкретної ситуації, яку потрібно відобразити, і значною мірою від професійних оцінок. Щоб отримати відповідний підхід, пропонуємо ознайомитися з таблицею варіантів обліку майна, до якого немає безпечного й безперешкодного доступу, зокрема для проведення інвентаризації [1].

Стан майна	Варіант обліку
Майно повністю зруйноване (знищене)	У такому випадку списання активу відбувається за загальною процедурою, яку практикують на підприємстві. В разі безоплатного передання, нестачі, вибуття внаслідок продажу об'єкт перестав визнаватися активом (списується з балансу). Вартість повністю втрачених (зіпсованих або тих, що не вистачає) запасів списують на витрати звітного періоду. До прийняття рішення про конкретних винуватців, суми нестач і втрат від псування цінностей відображаються на позабалансових рахунках. Після встановлення винуватців, суму, яку необхідно відшкодувати відносять до складу дебіторської заборгованості (або інших активів) і доходу звітного періоду. В разі невідповідності майна критеріям активу, можна списати на підставі наказу керівника.
Майно зіпсоване (пошкоджене)	Залежно від ступеня пошкодження та, відповідно, планів щодо подальшого використання підприємство може ухвалити рішення про зменшення корисності згідно з НП(С)БО 28 або списати таке майно. Свого часу уцінити "непідконтрольні" активи під впливом змін в економічному та правовому середовищі й визнати суми витрат від зменшення корисності щодо відповідних об'єктів радив і Мінфін.
Інформація щодо майна недоступна (невідома)	Як і в перших двох випадках, доведеться оцінювати підстави для того чи іншого варіанта подальшого обліку. Зокрема, обирати, знецінювати майно чи вдаватися до списання.

Підприємствам слід розглядати активи, які були втрачені через військові дії та визначати їх справедливу вартість на момент втрати. Цей процес може ускладнюватися через непередбачувані обставини та обмежений доступ до території.

Фінансові звіти повинні чітко відображати збиток активів, зазначеного внаслідок військових дій. Це може включати створення резервів для покриття збитків або зменшення балансової вартості активів. Важливим є доступність цієї інформації для всіх зацікавлених сторін.

Аудитори повинні забезпечити достовірність та правильність відображення збитку активів у фінансовій звітності підприємства. Для цього потрібна докладна документація про втрату активів, включаючи фотодокази, звіти від офіційних джерел, акти оцінки та інші відповідні матеріали.

Необоротні активи та запаси, які відображались в бухобліку до введення воєнного стану та які на дату складання фінансової звітності фактично перебувають на тимчасово

окупованій території або в районах проведення воєнних (бойових) дій, продовжують обліковуватись у складі активів підприємства.

У той же час, підприємство повинно оцінити негативний вплив змін в економічному та правовому середовищі і визначити суми втрат, пов'язаних зі зменшенням корисності необоротних активів до того моменту, коли створюються умови для доступу до них, проведення інвентаризації та вирішення питання щодо їх списання чи відновлення корисності.

Підприємства, які знаходяться в районах воєнних дій і ведуть облік відповідно до НП(С)БО, зобов'язані відображати відсутність активів та запасів через недостачу, втрату або знищення на підставі належним чином оформлених документів у складі витрат підприємства.

Інформація про відсутність доступу до активів та первинних документів підприємства повинна бути включена до приміток фінансової звітності.

Згідно з законодавством, відповідальність за організацію бухгалтерського обліку та реєстрацію всіх господарських операцій у первинних документах, зберігання оброблених документів, реєстрів та звітності протягом визначеного періоду, не менше трьох років, несе уповноважений орган або посадова особа, яка керує підприємством, або власник, відповідно до чинного законодавства та установчих документів [2].

Варто запропонувати рекомендації щодо покращення обліку втрати активів, а саме:

- важливо розробити стандарти та регуляції щодо відображення втрати активів через військові дії, які б допомогли підприємствам правильно і чітко виконувати цей процес;
- підприємства повинні надавати додаткову підготовку своїм фахівцям у сфері обліку втрати активів через військові дії, щоб вони могли кваліфіковано виконувати цю роботу;
- підприємства повинні активно співпрацювати з аудиторами та регуляторами, щоб забезпечити правильність та надійність відображення втрати активів у фінансовій звітності.

Отже, відображення втрати активів через військові дії в обліку є важливою задачею, яка потребує докладного вивчення та розв'язання. Розробка стандартів, додаткова підготовка фахівців, і активна співпраця з аудиторами і регуляторами можуть сприяти покращенню цього процесу і забезпечити більшу надійність та прозорість в обліку втрати активів через військові дії.

Список використаних джерел

1. Активи на території активних бойових дій: що показувати в обліку. URL: https://bz.ligazakon.ua/ua/magazine_article/BZ013863 (дата звернення: 12.05.2025).
2. Як списати знищене та зіпсоване майно під час війни. URL: <https://medoc.ua/blog/jak-spisati-znishhene-ta-zipsovane-majno-pid-chas-vijni-rozjasnju-minfin> (дата звернення: 12.05.2025).

Кидисюк Христина

здобувач ступеня доктора філософії

Львівський національний університет імені Івана Франка

м. Львів, Україна

ФОРМУВАННЯ ОБЛІКОВОЇ ПОЛІТИКИ В БЮДЖЕТНИХ УСТАНОВАХ: ВИКЛИКИ ТА РІШЕННЯ

Затвердження облікової політики на підприємстві, зокрема в бюджетній установі, зумовлена необхідністю забезпечення єдності, послідовності та прозорості ведення бухгалтерського обліку та звітності. Для підприємств облікова політика визначає підходи до визнання, оцінки, класифікації та відображення господарських операцій, що дозволяє формувати достовірну фінансову звітність і приймати обґрунтовані управлінські рішення [1].

У бюджетних установах актуальність облікової політики посилюється вимогами до суворого дотримання законодавства, ефективного використання бюджетних коштів та забезпечення контролю з боку держави. Визначена облікова політика дозволяє уніфікувати підходи до обліку, забезпечити прозорість витрат, а також зменшити ризики порушень під час фінансового контролю. Прийняття облікової політики є важливим інструментом організаційно-методичного забезпечення бухгалтерського обліку та звітності, який сприяє підвищенню фінансової дисципліни та якості управління ресурсами як у бізнесі, так і в публічному секторі.

Облікова політика в бюджетних установах являє собою набір принципів, методів і процедур, прийнятих суб'єктом державного сектору для забезпечення систематичного та послідовного управління фінансами відповідно до нормативних вимог і Національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку в державному секторі (далі – НП(С)БОДС). На формування облікової політики в бюджетних установах впливають економічні умови законодавчої бази та необхідність забезпечення прозорості та підзвітності у використанні державних коштів. На відміну від суб'єктів приватного сектору, бюджетні установи працюють в умовах суворих законодавчих і фінансових обмежень, що вимагає особливого підходу до фінансової і бюджетної звітності та управління.

Основною метою облікової політики в бюджетних установах є забезпечення точного відображення фінансових операцій, розподілу ресурсів і виконання бюджету. Це передбачає дотримання НП(С)БОДС, узгоджених за основними аспектами з міжнародними стандартами бухгалтерського обліку в державному секторі (МСБОДС) та інших нормативних вимог, що регулюють управління державними фінансами [2]. Прийняття добре структурованої облікової політики дозволяє бюджетним установам підтримувати узгодженість фінансової звітності, покращувати процеси прийняття рішень і забезпечувати дотримання механізмів фінансового контролю.

Одним із ключових елементів облікової політики в бюджетних установах є визнання та оцінка фінансових операцій. На відміну від комерційних підприємств, бюджетні установи зосереджуються на розподілі та використанні державних коштів, а не на отриманні прибутку. Тому в обліковій політиці робиться акцент на облік коштів бюджетної класифікації та контроль за витратами [3]. Метод нарахування в бухгалтерському обліку, рекомендований МСБОДС та реалізований у НП(С)БОДС, дозволяє точніше відобразити фінансовий стан і результати, визнаючи операції, на момент факту їх проведення, а не у період розрахунків та оплати. Слід зазначити, що у багатьох країнах через адміністративні та юридичні міркування все ще поширений і застосовується модифікований метод нарахування або касовий облік.

Іншим важливим аспектом облікової політики є управління активами та пасивами. Бюджетні установи володіють різними видами активів, включаючи інвестиції в інфраструктуру та суспільні блага, які вимагають спеціального обліку. Амортизація та оцінка знецінення державних активів викликають проблеми у фінансовій звітності, оскільки багато державних активів не приносять прямих економічних вигод. Подібним чином зобов'язання в бюджетних установах повинні визнаватися та розкриватися відповідно до застосовних систем бухгалтерського обліку для забезпечення фінансової стійкості.

Принципи фінансового контролю та звітності є невід'ємною частиною облікової політики бюджетних установ. З огляду на публічний характер державних коштів та коштів місцевих бюджетів, їх облік має бути прозорим і підлягати нагляду з боку державних контрольних органів. Процедури внутрішнього контролю з управління ризиками та механізми відповідності вбудовані в облікову політику для запобігання шахрайству та неефективності фінансового управління. Впровадження бюджету, заснованого на результативності, і показників фінансової ефективності ще більше зміцнює підзвітність, пов'язуючи фінансові ресурси з вимірюваними результатами надання державних послуг.

Крім того, вимоги щодо розкриття інформації та звітності є критично важливими в рамках облікової політики. Бюджетні установи зобов'язані складати фінансову звітність, звіти про виконання бюджету та оцінку фінансових ризиків відповідно до правових та

нормативних положень. Прозорість фінансової інформації забезпечує суспільну довіру, покращує управління та сприяє прийняттю обґрунтованих політичних рішень [4]. Технологічний прогрес і цифровізація систем фінансової звітності ще більше покращили доступність і надійність фінансових даних у бюджетних установах.

Підсумовуючи, облікова політика в бюджетних установах служить наріжним каменем для ефективного управління державними фінансами шляхом забезпечення дотримання правових норм, підвищення фінансової прозорості та підтримки підзвітності. Розвиток бухгалтерського обліку в державному секторі вимагає постійної адаптації облікової політики до відповідності кращій міжнародній практиці та інформаційним технологіям. Майбутні реформи в обліковій політиці мають бути зосереджені на зміцненні звітності на основі нарахування, покращенні управління активами та пасивами та посиленні інтеграції фінансового менеджменту на основі ефективності в державному секторі.

Список використаних джерел

1. Цятковська, О. (2023). Облікова політика, як інструмент управління нефінансовими активами державних установ. *Вчені записки Університету «КРОК»*, (3(71), 85–91. URL: <https://doi.org/10.31732/2663-2209-2022-71-85-91> (дата звернення 12.04.2025)
2. Посібник з міжнародних стандартів бухгалтерського обліку в державному секторі 2018. URL: <https://www.ipsasb.org/publications/2018-1> (дата звернення 12.04.2025)
3. Методичні рекомендації щодо облікової політики суб'єкта державного сектору: наказ Міністерства фінансів України від 23.01.2015 № 11. URL: http://www.minfin.gov.ua/control/publish/article/main?art_id=407392&cat_id=407391 (дата звернення 12.04.2025)
4. Максимова В. Ф. Перспективи вдосконалення облікової системи в бюджетних установах. *Бізнес Інформ*. 2014, № 7, С. 230-234.

Коряк Олена
аудитор, ПрАТ «ОБОЛОНЬ»
м. Київ, Україна

ДЕЯКІ КРОКИ УКРАЇНИ НА ШЛЯХУ ДО ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Реформування України у напрямку поглиблення євроінтеграційних процесів потребує формування нових підходів в організації та методах бухгалтерського обліку, обліково - аналітичного забезпечення прийняття управлінських рішень, удосконалення організації і методичних підходів аналізу, аудиту та оподаткування, які б враховували сучасні тенденції господарських і фінансово-кредитних механізмів. В Україні, на шляху Євроінтеграції, передумовою для вдосконалення бухгалтерського обліку, звітності, та оподаткування є аналіз особливостей принципів обліку за кордоном та джерела регулювання в країнах Європейського Союзу (ЄС).

В теперішньому економічному просторі, де постійно ускладнюються внутрішньогосподарські та зовнішні зв'язки підприємств, зростають потоки економічної та іншої інформації, бухгалтерський облік та звітність є мовою бізнесу і, дуже важливо, щоб цю мову розуміли бізнесмени різних країн. Кожна країна ЄС має свою традицію та менталітет, що впливає і на особливості організації бухгалтерського обліку та оподаткування.

Відмінності моделей бухгалтерського обліку на міжнародному рівні свідчать про специфіку та особливості організаційно-методичних аспектів обліку в різних країнах, що ускладнює процес порозуміння, взаємоузгодженості форм звітності та уніфікації фінансових показників. Бухгалтерський облік визначається тим середовищем, в якому він функціонує і методологічні принципи його організації, теорії і практики залежать від соціальних, політичних і економічних умов окремої країни. В зв'язку з цим, в практиці ЄС спостерігається тенденція застосування Міжнародних стандартів фінансової звітності

(МСФЗ). В Україні також визначено класифікацію міжнародних систем та запровадженні МСФЗ.

Податкова система будь-якої країни постійно перебуває у процесі розвитку та змінюється у відповідь на виклики поточної економічної ситуації з урахуванням світових тенденцій і потреб внутрішнього ринку. Податкова система в країнах ЄС сформована зі збереженням відносно автономії національних урядів щодо формування власної податкової політики при умові дотримання встановлених вимог у податковій сфері, покликаних забезпечити ефективне функціонування загальноєвропейського ринку та вільний рух товарів і послуг, капіталу, робочої сили і технологій на ньому. Основними завданнями податкової політики країн ЄС, що вирішуються на загальноєвропейському рівні, на сучасному етапі є боротьба з ухиленням від оподаткування, податковим шахрайством, а також уникнення подвійного оподаткування доходів фізичних та юридичних осіб, отриманих на території різних країн ЄС.

Складність побудови податкових систем країн ЄС полягає у необхідності як одночасного забезпечення достатніх обсягів податкових надходжень до національних бюджетів, так і виконання загальноєвропейських принципів формування податкової політики, узгодження стратегічних цілей у податковій сфері, уникнення диспропорцій у рівні податкового навантаження між країнами та запобігання створенню податкових лазівок для платників податків.

Для України визнання досвіду європейських країн щодо формування податкової політики, побудови і сучасних напрямків удосконалення їх податкових систем, є актуальним як з позиції використання ефективних податкових механізмів розвинених країн у власній податковій політиці, так і з точки зору гармонізації податкових систем та сприяння прискоренню інтеграції України у ЄС.

У процесі Євроінтеграції стандартизація податкової політики є головним завданням, спрямованим на забезпечення справедливої конкуренції та вільного руху капіталу, товарів і послуг між країнами ЄС. Податкова політика важлива і як інструмент регулювання економічної активності, фінансування державних витрат та макроекономічної стабільності. На це направлені пріоритетні напрями вдосконалення української податкової системи в контексті її адаптації до європейських стандартів.

30 жовтня 2024 року, Європейська Комісія презентувала Звіт в межах Пакету розширення Європейського Союзу 2024 року, який містить оцінки щодо прогресу, досягнутого всіма країнами-кандидатами та потенційними кандидатами на вступ до ЄС, зокрема оцінку щодо річного прогресу України у реформах та трансформаціях на шляху до членства в ЄС по всіх переговорних розділах.

Основні напрями гармонізації податкового законодавства України щодо відповідності до стандартів ЄС - ключові заходи оптимізації системи оподаткування нашої країни відповідно до європейських норм. Значна увага наразі приділяється синхронізації податкової системи і політики України з підходами, що застосовуються в країнах ЄС, а також узгодженню з головними принципами та цілями податкової політики Європейського Союзу. З часу останнього звіту Європейської комісії в податковому законодавстві України відбулися зміни.

У контексті прямого оподаткування, Базову ставку податку на прибуток підприємств було збільшено з 18 до 25 відсотків для фінансових установ (крім страховиків). Крім того, збільшено ставку військового збору для фізичних осіб з 1,5 відсотка до 5 відсотків, а також запроваджено військовий збір для всіх суб'єктів господарювання, які використовують спрощену систему оподаткування. Таким чином, ставка для:

- першої, другої та четвертої груп - 10 відсотків розміру мінімальної заробітної плати, встановленої законом на 1 січня податкового (звітного) року, у розрахунку на календарний місяць;
- третя група - 1 відсоток доходу.

У контексті непрямого оподаткування основні зміни стосувалися акцизного податку та законодавства про підакцизні товари.

I. Тютюн:

1. Перелік обладнання для підготовки або обробки тютюну, тютюнової сировини, промислового виробництва тютюнових виробів доповнено автоматизованими машинами (механізмами), призначеними для виробництва сигаретних фільтрів і сигаретних картриджів.

2. Роздрібна ціна підакцизних товарів, на які встановлено максимальні роздрібні ціни, не може бути нижчою за розмір мінімального акцизного податкового зобов'язання зі сплати акцизного податку на тютюнові вироби, помножений на коефіцієнт 1,45. Декларації про максимальні роздрібні ціни на тютюнові вироби не приймаються контролюючим органом, якщо ціна, зазначена в таких деклараціях, не відповідає зазначеній вимозі. Також встановлюються штрафні санкції за роздрібну торгівлю тютюновими виробами за цінами, нижчими від вищезазначеного рівня роздрібних цін.

3. Зменшено обсяг загальних втрат та відходів неферментованої тютюнової сировини з 10% до 5% від сировини, що використовується для виробництва ферментованого тютюну.

4. Ставки на тютюнові вироби, тютюн та промислові замітники тютюну встановлюються в євро.

5. Пом'якшено (тимчасово на період дії воєнного стану в Україні) обмеження щодо придбання марок акцизного податку та реалізації продукції до підвищення ставок акцизного податку.

II. Алкогольні напої:

1. Новий термін «безалкогольне пиво», що означає насичений вуглекислим газом пінний напій з вмістом алкоголю 0,5% об. або менше, отримані в результаті зброджування пивного суслу пивними дріжджами, які класифікуються згідно з УКТД у товарній позиції 2202.

III. Державні реєстри:

1. Створення та діяльність:

а) Єдиний реєстр ліцензіатів з виробництва та обігу спирту етилового, спиртових дистилатів, алкогольних напоїв, тютюнових виробів, тютюнової сировини та рідин, що використовуються в електронних сигаретах.

б) Єдиний реєстр ліцензіатів та місць обігу пального.

в) Єдиний реєстр обладнання.

г) Єдиний реєстр сховищ.

д) Електронний реєстр суб'єктів господарювання, які використовують спирт етиловий для виробництва хіміко-технічної продукції, парфумерно-косметичної продукції та оцту з харчової сировини.

2. Запроваджено нові правила ліцензування.

3. Запроваджено правила щодо вимог щодо наявності відповідних ліцензій на здійснення операцій із ввезення на митну територію України, вивезення з митної території України тютюнової сировини, тютюнових виробів, рідин, що використовуються в електронних сигаретах, а також компонентів, які використовуються для виробництва тютюнових виробів, а також ввезення на митну територію України та вивезення з митної території України пального.

4. Введено додаткові вимоги до виробництва спирту етилового, спиртових дистилатів, біоетанолу та лікєро-горілочаних виробів, особливості поводження з невиправними дефектами, що утворилися в процесі виробництва, а також визначення умов поводження зі спиртовими дистилатами, отриманими в результаті вилучення спирту з алкогольних напоїв, з метою їх деалкоголізації.

На сьогоднішній день, на міжнародному рівні боротьба з уникненням сплати податків та ухиленням від оподаткування спрямована на впровадження системи автоматичного обміну інформацією про фінансові рахунки, а також перегляд міжнародних правил

обчислення податку на прибуток корпорацій для виключення можливостей уникнення оподаткування.

Країни ЄС є активними учасниками процесу міжнародного співробітництва для боротьби з ухиленням від оподаткування та обміну інформацією для цілей оподаткування. До міжнародних договорів ЄС з іншими країнами включені положення щодо дотримання стандартів «добросовісного управління» в питаннях оподаткування, що по суті передбачає згоду на обмін податковою інформацією та ліквідацію дискримінаційних і шкідливих податкових законів. З огляду на це в Україні відбулися зміни щодо адміністративної співпраці та взаємодопомоги: покладено функції на центральний комунікаційний офіс Державної податкової служби України щодо обміну інформацією з державами-членами ЄС.

Україна дедалі більше інтегрується в податкове право ЄС та багатосторонні глобальні процеси обміну інформацією для цілей оподаткування, і такі незворотні процеси, безумовно, мають враховуватися платниками податків, які є учасниками зовнішньоекономічних операцій, в т. ч. і контрольованих операцій у розумінні статті 39 «Трансфертне ціноутворення» Податкового кодексу України. В контексті цього набрали чинності:

- 28 червня 2024 року–Багатостороння угода компетентних органів про автоматичний обмін інформацією про фінансові рахунки за загальним стандартом звітності (Multilateral Competent Authority Agreement on Automatic Exchange of Financial Account Information);
- 4 липня 2024 року–Багатостороння угода компетентних органів про автоматичний обмін звітами у розрізі країн (Multilateral Competent Authority Agreement on the Exchange of Country-by-Country Reports).

2024 рік був першим звітним періодом, за який Україна здійснила обмін звітами в розрізі країн (CbC). Перша звітна кампанія в Україні для підзвітних фінансових установ (CRS) завершилася 30.06.2024р., та до 30.09.2024р. Україна провела перший міжнародний обмін інформацією про фінансові рахунки.

На жаль, в сучасних умовах ми постійно стикаємося з проблемами щодо організації роботи в умовах дії воєнного стану, що привносить великі труднощі, ускладнює процеси обліку та оподаткування. Не зважаючи на це, Україна вже імплементувала деякі європейські та міжнародні стандарти та продовжує цей процес, що сприяє стабілізації базових принципів оподаткування, створення цілісної податкової бази та поліпшення механізмів нарахування й збору податків, але нас ще чекає багато роботи на шляху до Євроінтеграції.

*Кузьмін Тетяна,
PhD за спеціальністю 051 Економіка,
асистент кафедри обліку і оподаткування*

*Мисюк Христина,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності «Облік і оподаткування»
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника,
м. Івано-Франківськ, Україна*

МОДЕРНІЗАЦІЯ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ В УМОВАХ ВОЄННОЇ ЕКОНОМІКИ

В умовах військового стану в Україні вдосконалення бухгалтерського обліку потребує комплексного підходу, що включає адаптацію облікової політики до нових реалій, впровадження цифрових технологій, забезпечення належного обліку основних засобів та розрахунків з працівниками, а також дотримання актуальних нормативно-правових вимог.

Військові дії призвели до значних змін у господарській діяльності підприємств: релокації, знищення активів, зміни в структурі витрат та доходів. Це вимагає перегляду облікової політики з урахуванням нових обставин. Згідно з рекомендаціями KPMG Ukraine, підприємствам слід формалізувати нові облікові методи та процедури, починаючи з першого звітного періоду їх застосування, щоб знизити податкові ризики та забезпечити прозорість фінансової звітності [1, с. 295].

Крім того, впровадження цифрових технологій, таких як хмарні сервіси, автоматизація облікових процесів та використання блокчейн-технологій, сприяє підвищенню ефективності бухгалтерського обліку та забезпечує безперервність бізнес-процесів навіть в умовах обмеженого доступу до фізичних офісів. Дослідження, проведене Феденько С., Плекан М.В. та Юрченко О.А. підкреслюють важливість інтеграції новітніх технологій для оптимізації облікових процесів в умовах цифровізації [2, с. 192].

Особливу увагу слід приділити обліку основних засобів, які були пошкоджені або знищені внаслідок бойових дій. Необхідно розробити методики обліку таких активів, провести інвентаризацію та документально зафіксувати втрати. Це дозволить коректно відобразити зміни у фінансовій звітності та забезпечити обґрунтованість податкових зобов'язань.

У зв'язку з мобілізацією, евакуацією та іншими обставинами, слід чітко визначити порядок нарахування заробітної плати, компенсацій та інших виплат, а також забезпечити їх належне документальне оформлення. Зокрема, важливо враховувати особливості виплати, нарахування та відображення в звітності заробітної плати працівникам, а також облік мобілізованих робітників та працівників, трудові завдання яких не можуть бути виконані дистанційно.

Підприємствам необхідно стежити за змінами в законодавстві, що стосуються бухгалтерського обліку та фінансової звітності в умовах воєнного стану, та своєчасно вносити відповідні корективи у внутрішні документи та процедури. Зокрема, Закони України №2115-IX та №2435-IX передбачають особливості подання фінансової звітності та відповідальність за її неподання в період воєнного стану [3]. Таким чином, вдосконалення бухгалтерського обліку в умовах військового стану є критично важливим для забезпечення стабільності та прозорості фінансової звітності, що сприяє підтримці економічної стійкості підприємств та держави в цілому.

Список використаних джерел

1. Кузьмін Т.Л. Розвиток цифрових технологій у обліку і оподаткуванні підприємств територіальних громад. *Розвиток територіальних громад: правові, економічні та соціальні аспекти: Матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. (9 грудня 2024 р., м. Миколаїв)*. Миколаїв: МНАУ, 2024. С. 294-296.
2. Феденько С.М., Плекан М.В., Юрченко О.А. Діджиталізація бухгалтерського обліку: сучасні тенденції та інструменти автоматизації. *Економіка і регіон*. № 4 (95). 2024. С. 190-195. URL: <https://journals.nupp.edu.ua/eir/article/view/3625/2994> (дата звернення 12.05.2025).
3. Фінансова звітність в період воєнного стану: що змінюють закони №2115 та №2435. URL: https://biz.ligazakon.net/analytics/216571_fnanova-zvtnst-v-perod-vonnogo-stanu-shcho-zmnyuyut-zakoni-2115-ta-2435?utm_source (дата звернення 12.05.2025).

Кузьмін Тетяна,
*PhD за спеціальністю 051 Економіка,
асистент кафедри обліку і оподаткування*

Німчук Діана,
*здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності «Облік і оподаткування»
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника,
м. Івано-Франківськ, Україна*

ОРГАНІЗАЦІЯ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОДУКЦІЇ, ВИКОНАННЯ РОБІТ І НАДАННЯ ПОСЛУГ

Реалізація продукції, виконання робіт і надання послуг становлять основні види діяльності більшості підприємств, адже саме ці операції формують головну частину їхніх доходів. Вказані процеси тісно взаємопов'язані в системі бухгалтерського обліку та взаємозалежні, оскільки мають спільну кінцеву мету – здійснення розрахунків із споживачами та отримання прибутку.

В умовах розвитку ринкових відносин і формування конкурентного середовища значення процесу реалізації продукції (робіт, послуг) суттєво зростає. Проте для ефективного управління підприємницькою діяльністю необхідною умовою є наявність достовірної, релевантної та належним чином систематизованої інформації щодо обліку реалізаційних процесів.

Варто зазначити, що своєчасний і точний облік відвантажених та реалізованих товарів сприяє не лише контролю за наявністю матеріальних ресурсів і забезпеченню підприємства обіговими коштами, а й виявленню суспільної значущості виробленої продукції, що в цілому сприяє прискоренню обороту обігових активів [1].

Ефективна організація процесу реалізації продукції відіграє ключову роль у функціонуванні підприємства. Основні завдання цього процесу спрямовані на забезпечення результативного збуту, виконання договірних зобов'язань і досягнення прибутковості. До них також належать налагодження взаємодії з клієнтами, дотримання строків поставок, оптимізація логістичних операцій та систематичний моніторинг рівня задоволеності споживачів [2]. Завдання, пов'язані з організацією обліку продукції (робіт, послуг) та її реалізації, наочно подано на рис. 1.

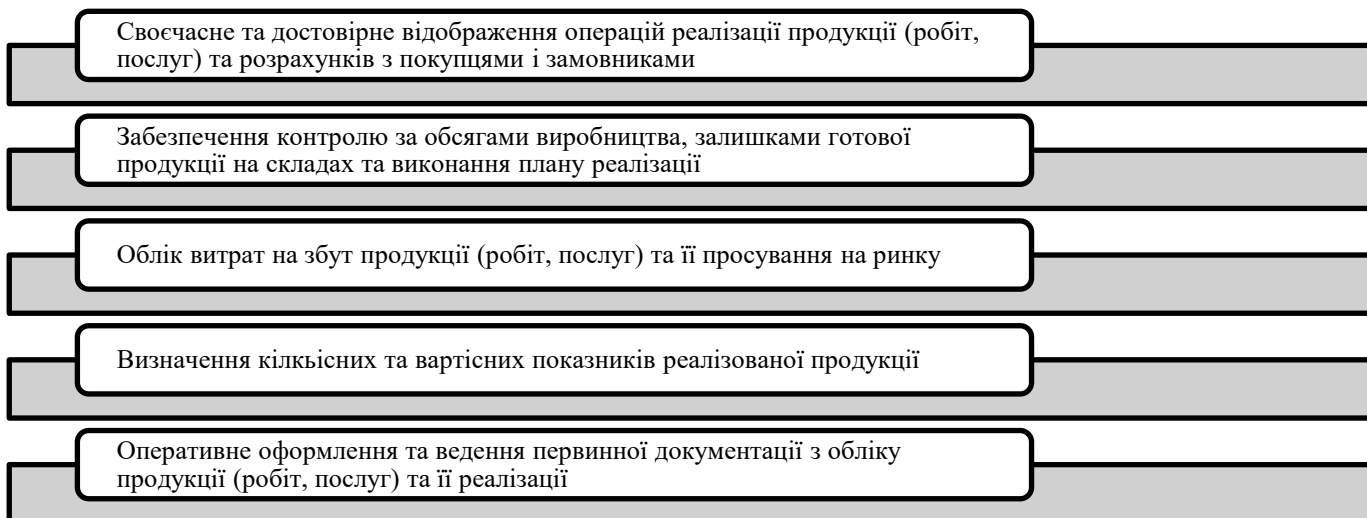

Рис. 1. Завдання обліку реалізації продукції (робіт, послуг)

Джерело: самостійно сформовано авторами.

Важливим етапом у реалізаційному процесі є документальне оформлення операцій із продажу продукції, виконання робіт або надання послуг, адже саме воно становить основу бухгалтерського обліку. Для ефективного ведення обліку необхідно заздалегідь аналізувати доцільність кожної операції з урахуванням її впливу на фінансові показники підприємства, що включає оцінку як потенційних вигід, так і можливих ризиків. Такий підхід сприяє прийняттю обґрунтованих управлінських рішень та зміцненню фінансової стабільності організації [3, с. 55].

Водночас, правильно організований обліковий процес реалізації продукції, робіт і послуг виступає фундаментом для формування достовірної фінансової звітності та ефективного управлінського контролю. Ключове значення має впровадження чітко регламентованих процедур обліку, що відповідають чинним нормативно-правовим вимогам, адже це забезпечує своєчасне відображення всіх господарських операцій і прозорість фінансових результатів підприємства.

Отже, процес реалізації продукції, виконання робіт і надання послуг є одним із центральних напрямів діяльності підприємства, що безпосередньо впливає на його фінансову стабільність та конкурентоспроможність. Ефективне управління цим процесом передбачає не лише налагоджений збут і взаємодію зі споживачами, а й чітку організацію обліку відповідно до нормативних вимог. Правильне документальне оформлення, систематичний аналіз доцільності операцій та своєчасне відображення їх у фінансовій звітності забезпечують прозорість діяльності підприємства, сприяють прийняттю обґрунтованих управлінських рішень і дозволяють оперативно реагувати на зміни в ринковому середовищі.

Список використаних джерел

1. Купер М.Д. Облік, аналіз та оподаткування процесу реалізації на підприємстві. 2020. С. 1-120. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/41139/1/KUPER%20M.D.%2C%20OPDm-21.pdf> (дата звернення 13.04.2025 р.).
2. Олійник Г. Ю. Особливості організації обліку реалізації продукції на підприємствах. Інвестиції: практика та досвід. 2018. С. 36-42. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/24_2018/8.pdf (дата звернення 13.04.2025 р.).
3. Kuzmin T., Leshchuk H., Savkiv U., Sas L. Optimization of enterprise costs through outsourcing in accounting and taxation in the context of anti-crisis management. Journal of Vasyl Stefanyk Precarpatian National University. Vol. 11 No. 4 (2024). p. 51-58.

Лега Ольга

к.е.н., доцент, професор кафедри обліку і оподаткування

Сіренко Ігор,

здобувач вищої освіти

Полтавський державний аграрний університет

м. Полтава, Україна

ПСИХОЛОГІЯ ДОГОВОРУ: ЯК ЕМОЦІЇ ТА ДОВІРА ВПЛИВАЮТЬ НА УХВАЛЕННЯ РІШЕНЬ

Процес укладання договорів є не лише юридичним, а й психологічним явищем, що має важливе значення для бізнесу. Емоції, довіра, маніпуляції та культурні особливості можуть суттєво вплинути на ухвалення рішень і результат переговорів. Розуміння цих психологічних аспектів допомагає сторонам не лише ефективно укласти вигідні угоди, а й мінімізувати ризики, пов'язані з недовірою або емоційними коливаннями. У цьому контексті психологія договірних відносин набуває особливої ваги, оскільки вона формує основи для взаєморозуміння та успішної співпраці.

У світі укладання договорів важливість психологічних аспектів неможливо

переоцінити. Хоча договір є юридичною угодою, процес його укладання значною мірою визначається емоціями, довірою та психологічними техніками, які використовуються сторонами для досягнення вигідних умов. У цьому контексті можна виділити кілька ключових аспектів, які впливають на ухвалення рішень у договірних відносинах – рис. 1. Розглянемо кожен детальніше.

Рис. 1. Психологічні фактори впливу на ухвалення рішень у договірних відносинах
Джерело: узагальнено на підставі [1-7]

Довіра є основою будь-якої угоди. Уявіть собі ситуацію, коли дві компанії вирішують укласти великий контракт. Якщо між сторонами є довіра, процес укладання договору буде швидким і з мінімальними юридичними ризиками. Наприклад, одна компанія може бути впевнена в тому, що друга своєчасно заплатить, а не затягуватиме платежі. Це дозволяє скоротити час на перевірки і переговори. Однак відсутність довіри може призвести до зворотного ефекту. Наприклад, одна зі сторін може постійно вимагати перевірок і надавати додаткові умови, що затягне процес. Така ситуація створює напругу і може призвести до того, що договір не буде укладено взагалі.

Емоції відіграють важливу роль в укладанні угод. Наприклад, якщо партнер має позитивне ставлення до іншої сторони, це може призвести до того, що він буде готовий укласти вигідну угоду, навіть не обмірковуючи її ретельно. Такий підхід, хоча й швидкий, може призвести до імпульсивних рішень. Уявіть, що менеджер компанії надзвичайно позитивно налаштований до контрагента, і це спонукає його погодитись на умови, які в кінцевому підсумку не є найвигіднішими для його бізнесу. Негативні емоції також можуть призвести до проблем. Якщо одна зі сторін відчуває страх чи сумніви, це може призвести до того, що договір буде зірвано або умовами угоди буде надмірно обмежено. Прикладом може бути ситуація, коли під час переговорів одна зі сторін починає нервувати через неясність умов, що змушує її надмірно обережати свої інтереси і ставити зайві перепони на шляху до укладення угоди.

У процесі переговорів часто використовуються маніпуляції, які впливають на рішення сторін. Однією з таких технік є створення штучного дефіциту часу. Наприклад, одна зі сторін може повідомити, що «ця угода повинна бути укладена до кінця дня», щоб змусити контрагента поспішати і погодитись на менш вигідні умови. Інший приклад — емоційний шантаж, коли одна зі сторін намагається викликати в контрагента почуття провини або

жалості, щоб отримати бажане. Ще однією цікавою технікою є «ефект якоря». Наприклад, якщо одна сторона спочатку пропонує дуже високу суму або дуже вигідні умови, це може створити орієнтир, на основі якого будуть формуватися подальші переговори. Це може призвести до того, що навіть якщо умови поступово покращуються, вони все одно будуть сприйматися як компроміс, хоча насправді могли бути прийнятними з самого початку.

Люди природно схильні уникати ризику, навіть якщо це може принести вигоду. Прикладом є рішення багатьох компаній не інвестувати у нові перспективні проекти через страх перед можливими збитками. Якщо одна зі сторін переговорів занадто обережна, вона може втратити можливість для укладання вигідної угоди. Наприклад, компанія може відмовитись від співпраці через те, що не хоче «ризикувати» і не готова до інновацій, хоча потенційна вигода від цього могла б значно перевищити ризики.

Перше враження має велике значення в будь-якому бізнесі. Якщо перша зустріч або перша розмова з контрагентом проходять успішно, це значно збільшує шанси на укладання угоди. Наприклад, якщо під час переговорів одна зі сторін демонструє впевненість, відкритість і бажання працювати разом, це може стати основою для укладання угоди. Навпаки, якщо людина виявляється замкнутою, це може насторожити контрагента і викликати сумніви. Невербальна комунікація, така як міміка, жести та тон голосу, також має величезне значення. Якщо під час переговорів одна зі сторін не утримує зоровий контакт або використовує холодний тон, це може знизити рівень довіри і ускладнити подальшу співпрацю.

Кожна культура має свої особливості сприйняття угод та ведення переговорів. Наприклад, у деяких країнах вважається важливим укласти угоди на основі особистих стосунків, у той час як у інших це може бути не настільки важливим. Це варто враховувати при веденні переговорів з партнерами з інших країн. Уявіть, що компанія з Японії надає великого значення культурному контексту і взаємоповазі, тоді як партнери з США можуть більше орієнтуватися на ефективність і швидкість укладення угоди. Уміння враховувати ці культурні відмінності, а також особисті риси контрагента, може значно підвищити ймовірність успішного укладання угоди.

Таким чином, психологія договірних відносин є складним і багатогранним процесом. Довіра, емоції, маніпуляції, ризики, комунікація та культурні особливості всі ці фактори взаємодіють і впливають на ухвалення рішень. Зрозумівши ці процеси, можна не лише укласти більш вигідні угоди, а й мінімізувати ризики, пов'язані з недовірою або емоційними коливаннями під час переговорів.

Список використаних джерел

1. Вплив емоцій на прийняття рішень – вплив почуттів на наші вибори URL: <https://fact-news.com.ua/vpliv-emotsij-na-prijnyattya-rishen-yak-pochuttya-vplivayut-na-nashi-vibori>
2. Дідківська Т.В. Вплив інституту довіри на економічні відносини суб'єктів господарювання. URL: https://ukr-socium.org.ua/wp-content/uploads/2011/01/85-90__no-1__vol-36__2011__UKR.pdf
3. Шинкар Т., Левченко Т., Дудар В. (2023). Маніпулятивні технології в аспекті інформаційної безпеки. Society. Document. Communication. Соціум. Документ. Комунікація, (19), 270-286.
4. Договір як універсальна правова конструкція : монографія / Гетьман А. П., Борисова В. І., Євсєєв О. П. та ін.; за ред. А. П. Гетьмана, В. І. Борисової. Х. : Право, 2012. 432 с.
5. Психологія клієнтського досвіду: Як емоції впливають на рішення. URL: <https://novatalks.com.ua/ua/blog/the-psychology-of-customer-experience>
6. Георгієва Є., Веліховська А.Б. Психологія ефективності переговорного процесу. тактичні прийоми та методи підготовки й ведення ділових переговорів. URL: https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/7023/1/y chast_conf_2020-21.pdf
7. Ткач Д. Психологічні особливості ведення дипломатичних переговорів (українська практика) URL: <https://www.krok.edu.ua/download/publikatsiji/tkach-dmitro-ivanovich/dmitro-tkach-publikatsiya-009.pdf>

Ляпун Олександр
аспірант кафедри обліку, аудиту та оподаткування
Державний біотехнологічний університет
м. Харків, Україна

Кащена Наталія
д-р екон. наук, завідувач кафедри обліку, аудиту та оподаткування
Державний біотехнологічний університет
м. Харків, Україна

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ІНТЕГРОВАНОЇ ЗВІТНОСТІ В УКРАЇНІ

Інтегрована звітність є комплексним підходом до корпоративної звітності, що поєднує аналіз діяльності компанії, її бізнес-моделі та середовища функціонування. На відміну від традиційної звітності, яка фокусується переважно на історичних даних, інтегрована звітність включає прогнози та охоплює шість типів капіталу: фінансовий, промисловий, інтелектуальний, людський, соціальний і природний. Це підкреслює взаємозалежність ресурсів і важливість екологічних, соціальних та управлінських аспектів для забезпечення стійкості бізнесу.

У сфері бізнес-практик спостерігаються позитивні тенденції, що свідчать про перспективи розвитку інтегрованої звітності в Україні. Великі компанії вже починають включати елементи інтегрованого звіту у свою звітність, що підкреслює зростаючу важливість відкритості інформації для підтримки довіри інвесторів та інших стейкхолдерів. Відбувається гармонізація методології складання звітності та впровадження сучасних інформаційно-комунікативних технологій. Нова модель інтегрованої фінансової звітності, яка охоплює звіт про управління, задовольняє інформаційні потреби користувачів як фінансового, так і нефінансового характеру.

Попри позитивні зміни, впровадження інтегрованої звітності в Україні стикається з низкою викликів, зокрема через відсутність зв'язку між бухгалтерською та нефінансовою інформацією, що призводить до окремого сприйняття фінансових аспектів, фрагментації даних і зниження їх цінності для стейкхолдерів, створюючи потребу в удосконаленні інтеграційних підходів (табл. 1).

Однією з ключових проблем впровадження інтегрованої звітності в Україні є те, що підприємства часто зосереджуються на звітуванні про минулі досягнення, уникаючи прогнозів та стратегічних планів. Такий підхід суперечить принципу орієнтації на майбутнє та розкриття напрямків розвитку. Основними причинами цієї тенденції є нестабільне економічне середовище, яке ускладнює довгострокове планування, а також побоювання розкриття стратегічної інформації, яку можуть використати конкуренти.

Ще одним викликом є недостатня обізнаність стейкхолдерів щодо переваг інтегрованої звітності та звітності сталого розвитку. Українські підприємства та їхні зацікавлені сторони не завжди розуміють її цінність, що призводить до низького попиту з боку інвесторів, кредиторів та інших учасників ринку. Це, своєю чергою, знижує мотивацію компаній до її впровадження. Крім того, новизна цієї практики в Україні означає, що багато аспектів її реалізації ще недостатньо досліджені, що створює додаткові бар'єри для її інтеграції у корпоративне управління [1].

Для підвищення ефективності процесу звітності рекомендується впровадження систем, що базуються на децентралізованій обробці бухгалтерських даних. Такі рішення дозволяють створювати багаторівневі мережі, формувати єдиний банк даних та забезпечувати узгодженість інформації між підрозділами компанії. Автоматизація процесу звітності також значно покращує продуктивність – впровадження спеціалізованих програмних модулів, інтегрованих з ERP-системами підприємства, забезпечує автоматичний збір, обробку та консолідацію фінансових і нефінансових даних. Важливо, щоб такі рішення підтримували

міжнародні стандарти, зокрема GRI (Global Reporting Initiative), і відповідали потребам підприємств та нормативним вимогам.

Таблиця 1

Виклики впровадження інтегрованої звітності: категорії, проблеми та наслідки

Категорія викликів	Конкретні проблеми	Потенційні наслідки
Методологічні	Відсутність зв'язку між бухгалтерською та небухгалтерською інформацією; Складність інтеграції різних аспектів діяльності	Фрагментована звітність; Неповне відображення діяльності підприємства
Стратегічні	Небажання пов'язувати поточні результати з майбутніми перспективами; Уникнення прогнозів та стратегічних планів	Обмежена цінність звітності для прийняття рішень; Недостатня орієнтація на довгострокову перспективу
Інформаційні	Недостатня обізнаність стейкхолдерів; Брак досліджень та методичних матеріалів	Низький попит на інтегровану звітність; Труднощі у впровадженні найкращих практик
Економічні	Додаткові витрати на впровадження; Сумніви щодо впливу на фінансові результати	Небажання інвестувати в розвиток звітності; Пріоритет короткострокових фінансових цілей
Соціокультурні	Традиційний фокус на фінансових показниках; Низька культура прозорості	Опір змінам; Формальний підхід до нефінансової звітності

Джерело: розроблено на основі [1]

Використання інформаційних систем управління для інтегрованої звітності надає підприємствам значні переваги, включаючи покращення процесів прийняття рішень через комплексне розуміння показників діяльності, ризиків та можливостей, що підтримує довгострокову життєздатність бізнесу. Інтегрована звітність, підтримувана ефективними інформаційними системами, сприяє покращенню комунікації всередині організації, залучаючи різні відділи та сприяючи залученню співробітників до процесів сталого розвитку. Це створює середовище, де працівники краще розуміють стратегічні цілі компанії та свою роль у їх досягненні, що в кінцевому підсумку підтримує довгострокові цілі та сталість організації [2].

Отже, розвиток інтегрованої звітності в Україні набуває дедалі більшого значення, оскільки сприяє сталому розвитку підприємств, підвищує їхню прозорість та відповідає зростаючим потребам користувачів інформації. Методичні засади та підходи до цієї форми звітності активно розробляються, створюючи сприятливі умови для її широкого впровадження. Важливим стимулом є інтеграція України до європейського економічного простору, яка вимагає гармонізації національних стандартів із міжнародними практиками.

Список використаних джерел

1. Shkromyda V., Gnatiuk T., Shkromyda N., Vasylyuk M., Zorina O. Organizational and Methodological Determinants of Integrated Reporting Development: A Case Study of Ukraine. *Journal of Law and Sustainable Development*. 2023. №11(3), e818. DOI: <https://doi.org/10.55908/sdgs.v11i3.818>
2. What is integrated reporting? | Workiva Carbon. Sustain.Life is now part of Workiva Carbon | Sustainability Management Software. 2024. URL: <https://www.sustain.life/blog/what-is-integrated-reporting>

БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК У ЦИРКУЛЯРНІЙ ЕКОНОМІЦІ: ВИКЛИКИ АДАПТАЦІЇ ДО ВИМОГ ЄС

У контексті євроінтеграційних прагнень України та глобального переходу до сталого розвитку, циркулярна економіка повинна стати ключовим напрямом трансформації бізнесу. При цьому бухгалтерський облік та звітність відіграють важливу роль у забезпеченні прозорості та підзвітності в процесі впровадження принципів циркулярної економіки на мікрорівні. Адаптація системи обліково-аналітичного забезпечення процесу управління циркулярною економікою до вимог Директив Європейського Союзу є необхідною умовою для інтеграції України в європейський економічний простір та досягнення Цілей сталого розвитку.

Проведений аналіз [1] наукових публікацій з 2004 по 2024 рр. за даним наукометричної бази даних Scopus показує, що із 84 000+ публікацій за темою циркулярної економіки лише 845 розглянуто у взаємозв'язку з бухгалтерським обліком та/або звітністю. На основі проаналізованих даних визначено 7 тематичних кластерів, серед яких найбільш поширеними є: «Circular economy», «Sustainable development», «Cost accounting», «Environmental impact», «Recycling». Це свідчить про зростання інтересу до інтеграції облікових інструментів у реалізацію екологічно та соціально спрямованих стратегій, хоча залишається значна кількість «білих плям» - особливо в контексті методології оцінювання відходів та повноти їх обліку, відображення витрат по всіх етапах життєвого циклу продукту. При цьому як слушно зазначають вчені [2] “комплексний облік утворення відходів є основою для розробки ефективної політики управління відходами та дає змогу ідентифікувати джерела їх утворення”. А це є найважливішим чинником у налагодженні циркулярних бізнес-моделей й потребує залученості соціально-відповідальних спеціалістів не тільки технічних спеціальностей, а й економічних.

Одним з малодосліджених питань залишається забезпечення інформаційної підтримки циркулярних бізнес-моделей, зокрема, через адаптацію методів бухгалтерського обліку та формування звітності. Бухгалтерський та управлінський облік мають потенціал стати дієвими інструментами управління ресурсами, забезпечити належний облік відходів, стати основою аналізу вартості життєвого циклу продукції та формування нефінансової звітності, яка відображає соціально-екологічні аспекти діяльності.

У статті [1] обґрунтовано, що важливим напрямом розвитку звітності як елементу методу бухгалтерського обліку є розкриття інформації про соціально відповідальну поведінку суб'єктів господарювання відповідно до цілей циркулярної економіки. Значний невикористаний потенціал є як у фінансовій звітності, так і звітності зі сталого розвитку. Наприклад, у фінансовій звітності повинна розкриватись інформація про результати обліку відходів на основі обґрунтованих методів їх оцінки, а також інші дані необхідні для управління циркулярними бізнес-процесами. Щодо нефінансової звітності, то як слушно зазначають вчені [3]: “Звіти про сталий розвиток можуть відігравати важливу роль як допоміжний інструмент у переході організацій до моделей економіки замкнутого циклу, оскільки їхній зміст може допомогти виміряти, контролювати та повідомити про перехід організацій, а також встановити цілі на короткий/середній термін”. Сфера нефінансової звітності та сталого розвитку добре зарекомендували себе з численними доступними міжнародними системами звітності та підходами; однак, все ще відсутні стандартизовані принципи звітності та процедури для оприлюднення прогресу в циркулярності [4]. Цей напрям досліджень є дуже перспективним та потребує залученості як вчених економістів, так і соціально відповідальних керівників та бухгалтерів підприємств.

Аналіз показав обмежену наукову увагу до питання обліково-аналітичного забезпечення процесу управління циркулярною економікою, що вказує на необхідність подальших досліджень у таких напрямках:

- інтеграція принципів циркулярної економіки в систему управлінського обліку;
- розвиток індикаторів, які стосуються циркулярної економіки на мікрорівні у Звітах зі сталого розвитку чи звітах про управління;
- формування єдиних стандартів для оцінки впливу циркулярних бізнес-моделей на сталість підприємств;
- оновлення освітніх програм для підготовки соціально відповідальних бухгалтерів тощо.

Твіфорд Е. Дж. та ін. [5] стверджують про трансформаційний зсув у бік інклюзивної та соціально відповідальної системи бухгалтерської освіти. Ми поділяємо їхню думку про те, що інтеграція Цілей сталого розвитку Організації Об'єднаних Націй до навчальних програм з бухгалтерського обліку може допомогти бухгалтерам зробити позитивний внесок у досягнення сталих бізнес-практик. Студенти-бухгалтери повинні стати технічно компетентними та соціально свідомими випускниками, які діятимуть в інтересах суспільства і відповідно сприятимуть розвитку циркулярної економіки [1, с.108].

Облік та звітність можуть не лише фіксувати економічну реальність, але й сприяти формуванню соціально-відповідальної поведінки бізнесу, що є основою сталого розвитку. А в умовах інтеграції України в європейський економічний простір трансформації облікової системи відповідно до сучасних викликів сталого розвитку є обов'язковою вимогою. Бухгалтерський облік та звітність мають стати дієвим інструментом реалізації політик циркулярної економіки, що сприятиме досягненню Цілей сталого розвитку.

Список використаних джерел

1. Maksymiv Y., Skromyda N., Urbancic J. Accounting and Reporting in Supporting the Transition to a Circular Economy: a Bibliometric Analysis. *Journal of Vasyl Stefanyk Precarpathian National University*. 2024. Vol. 11, No. 4. P. 101–110. DOI: <https://doi.org/10.15330/jpnu.11.4.101-110>.
2. Vološinová D., Ansorge L., Stejskalová L., Chernysh Y. Waste Footprint And Accounting Methods. *E3S Web of Conferences*. 2023. Vol. 448, ICENIS. P. 03074. DOI: <https://doi.org/10.1051/e3sconf/202344803074>.
3. Ibáñez-Forés V., Martínez-Sánchez V., Valls-Val K., Bovea M. D. Sustainability reports as a tool for measuring and monitoring the transition towards the circular economy of organisations: Proposal of indicators and metrics. *Journal of Environmental Management*. 2022. Vol. 320, No. 15. Article 115784. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jenvman.2022.115784>.
4. Opferkuch K., Caeiro S., Salomone R., Ramos T. B. Circular economy in corporate sustainability reporting: A review of organisational approaches. *Business Strategy and the Environment*. 2021. Vol. 30, No. 8. P. 4015–4036.
5. Twyford E. J., Musundwa S., Tanimu F. A., George S. Bridging the gap: sustainable development goals as catalysts for change in accounting education and society. *Meditari Accountancy Research*. 2024. Vol. 32, No. 5. P. 1758–1786.

ЕЛЕКТРОННИЙ ДОКУМЕНТООБІГ У РОЗРАХУНКАХ З ПОКУПЦЯМИ: БУХГАЛТЕРСЬКИЙ, ЮРИДИЧНИЙ Й ПОДАТКОВИЙ АСПЕКТИ

Бухгалтерський аспект. Основу первинного документообігу з покупцями (клієнтами, замовниками) складають, як відомо, накладні (на продукцію, товар), акти виконаних робіт (на послуги, роботи) та рахунки. За правилами бухгалтерського обліку всім покупцям необхідно відправляти оригінали зазначених товарно-рахункових документів. Якщо документи формують у паперовому вигляді, то це доволі масивний обсяг інформації та паперу у компаній з великою кількістю замовників. Наприклад, якщо у компанії близько 10000 клієнтів, то за рік потрібно витратити понад 90 годин на друк та надсилання документів, 20 пачок паперу, загальна вартість паперу, друку і поштових відправлень - близько 40 тис. грн [1].

Перехід на електронний документообіг є логічним кроком економії витрат на ці процедури та прискорення передачі інформації.

Досвід вітчизняних підприємств вказує на етапи, які потрібно пройти в процесі такого переходу: вибір компанії-партнера для обміну електронними документами; відмова від відправки документів електронною поштою, оскільки документ не має юридичної сили - відсутні підписи та печатка; Щодо печатки, яка на сьогодні за законодавством не є обов'язковим реквізитом первинного документу, то практика паперового документування господарських відносин в Україні поки що віддає перевагу саме варіанту документу з печаткою. В умовах електронних документів накладають лише електронний цифровий підпис відповідальної особи.

Серед критеріїв вибору партнерів для електронного обміну застосовують такі: клієнт вже використовує програму партнера або її легко підключити; існує можливість пакетного завантаження та надсилання документів, наприклад, швидко надсилати не одну сотню документів.

Практика свідчить, що багато українських підприємств для зовнішнього зв'язку з партнерами використовують вітчизняні системи *М.Е.Дос* та *«Вчасно»*. До переваг системи *М.Е.Дос* відносять те, що підприємства-платники ПДВ застосовують її для подачі електронних податкових накладних і тому її застосовують багато компаній. Про систему *«Вчасно»* експерти говорять як про більш просту та зручну систему для реєстрації та початку роботи на основі веб-сервісу [1].

Для правильного заповнення документів потрібно точно знати обов'язкові реквізити клієнта, зокрема,: найменування підприємства українською мовою, ПІБ керівника, юридична адреса. Такі реквізити отримують автоматично з платформи API Opendatabot на підставі виписки отриманих платежів за кодами ЄДРПОУ компаній або ПІН для ФОП.

Також з'ясовується, чи є клієнт платником ПДВ. Надалі відбувається автоматичне створення документів за зібраними даними і формується шаблон рахунків та актів, які підходять для всіх клієнтів або значної їх кількості. Шаблон, як форма групування інформації додає зручності в роботі в системах електронного документообігу. У випадку застосування системи *«Вчасно»* документи завантажуються у PDF-форматі.

Для кожного клієнта з'ясовується, через яку систему йому надіслати документи - через *М.Е.Дос* або *«Вчасно»*. Розробники зазначають, що найкраще, коли відповідний варіант обирається автоматично. Для платників ПДВ за замовчуванням документи надсилають через *М.Е.Дос*. Відповідно, не платникам ПДВ – через *«Вчасно»*. Автоматичне створення актів для всіх рахунків відбувається за певних умов: рахунок сплачено клієнтом; обрано варіант відправки (*М.Е.Дос* або *«Вчасно»*) [1]. Отже, багато компаній, що надають послуги,

застосовують у розрахунках принцип передоплати. Конкретна форма оплати (передоплата, постоплата, часткова оплата) обумовлюють в угоді з покупцем/замовником.

Можливості системи М.Е.Дос дозволяють завантажити відразу всі файли, вибравши їх з відповідної папки комп'ютера. В системі «Вчасно» завантажують, як правило, зір-архів з PDF-файлами. Усі завантажені документи мають бути підписані за допомогою електронного цифрового підпису (набувають юридичного значення) та надіслані покупцям.

Сучасні підходи до відносин з клієнтами передбачають комплексний підхід, складовою якого виступає система CRM (customer relationship management). CRM-система - це спосіб управління взаємовідносинами з клієнтами і оптимізації бізнес-процесів. Система допомагає організувати роботу з лідами (ті, хто цікавиться товаром/послугою), відстежувати дії клієнтів, автоматизувати комунікації з клієнтами через декілька каналів і, важливо, зберігати усю інформацію про угоди в одному місці [2]. Такий підхід дозволяє підвищити ефективність продажів.

На практиці частину документів не вдається надіслати постачальнику, частину документів відхиляють самі покупці з різних причин. З метою усунення таких ситуацій бухгалтер в системі CRM може встановити статус «відхилений» та додати коментар. Така інформація передається відповідним менеджерам для вирішення питання з клієнтом по відхилених актах.

Важливо, що обмін електронними документами не суперечить законодавству - законам України «Про електронні документи та електронний документообіг» та «Про електронний цифровий підпис». Зазначимо також, що відповідно до п. 9.2 Закону про бухгалтерський облік та фінансову звітність первинні документи, створені автоматично в електронній формі програмним забезпеченням інформаційно-комунікаційної системи, застосовуються у бухгалтерському обліку за умов наявності накладеного електронного підпису чи печатки з дотриманням вимог законодавства про електронні документи та електронний документообіг [3].

Юридичний аспект. З метою унормування обміну документами в електронному вигляді доцільно закріпити відносини з клієнтами у внутрішньому нормативному документі. Це може бути пункт наказу про облікову політику підприємства або пункт умов використання сайту підприємства. На практиці також використовують шаблон певних пунктів договору з покупцями/замовниками:

Зміст пункту	Мета
«Рахунок та Акт наданих послуг оформлюються Виконавцем в електронній формі, підписуються електронним цифровим підписом та відправляються Замовнику».	Унормовується положення про електронний формат документів
«Замовник зобов'язується протягом 5 (п'яти) робочих днів з дати отримання Акта надіслати підписаний за допомогою свого електронного цифрового підпису Акт наданих послуг. У разі, якщо в зазначений термін Замовником не буде відправлений підписаний Акт, або вмотивована відмова від його підписання, послуги, надані Виконавцем, вважаються прийнятими».	Гарантія того, що клієнт прийняв послуги постачальника (зобов'язання виконані).
«Акт наданих послуг та реєстрація податкової накладної оформлюються та надаються Замовнику виключно у разі оплати послуг на рахунок Виконавця, без застосування платіжних систем (Visa та Mastercard)».	Ідентифікація платника по ІПН та коду ЄДРПОУ; формування документів за датою оплати послуг/товару.

Податковий аспект. На практиці часто відправка і надходження первинних документів бухгалтерського обліку (акти, накладні, рахунки) запізнюється порівняно з податковими накладними, за якими формується податкове зобов'язання (у продавця) і податковий кредит

(у покупця) з ПДВ. Пояснюється тим, що виписка податкових накладних і облік ПДВ є більш регламентованим законодавством і контролюваним з боку ДПС. Оформлення ж бухгалтерських документів є справою самих суб'єктів господарювання і може бути розтягнутою у часі. Виникає питання щодо правомірності нарахування податкового зобов'язання у продавця і податкового кредиту у покупця раніше дати відправки/надходження документів бухгалтерського обліку. Де-які експерти прив'язують податкову дату до бухгалтерської дати і не рекомендують включати придбання ресурсів до податкового кредиту у покупця за відсутності бухгалтерських документів [4].

При цьому, часто посилаються на п. 3.2 закону № 996 що фінансова, податкова, статистична та інші види звітності, що використовують грошовий вимірник, ґрунтуються на даних бухгалтерського обліку.

Проте варто зазначити: умови виникнення права на податковий кредит з метою складання податкової декларації з ПДВ регулюються виключно ст. 198 ПКУ і не мають посилань на правила бухгалтерського обліку. Тому неправомірно вимагати залежність там, де її не існує за законодавством.

Отже, автоматизація бухгалтерського обліку на рівні первинних документів в комплексі з креативною системою електронного менеджменту та юридичним підкріпленням розділу розрахунків з замовниками суттєво прискорює документообіг між підприємствами, скорочує витрати на папір і розсилку та сприяє зростанню обсягів продажу. При цьому формується базова інформація в електронному вигляді для наступного етапу аналітичного та синтетичного обліку операцій продажу на бухгалтерських рахунках з метою складання фінансової та статичної звітності.

Євроінтеграційний аспект. Зазначені управлінські розробки і заходи сприяють євроінтеграційним крокам українських компаній, адже готують ґрунт для майбутніх контактів з європейськими бізнес-партнерами через електронні системи обміну даними. Однаковою мірою це стосується і експортерів, і імпортерів. На черзі, вочевидь, постає питання адаптації вітчизняних систем обміну даними з відповідними європейськими платформами. При цьому програмне забезпечення бухгалтерського обліку українського підприємства залишається вітчизняним, адже за законом № 996 мовою обліку має бути державна мова.

Не виключено використання англomовних програмних продуктів, проте контролерам і аудиторам за національним законодавством має бути надана звітність і документи, що складені українською. Така практика, до речі, наразі прийнята в країнах ЄС, коли облік і оподаткування компанії ведуть мовою країни, проте обмін інформацією в середині ЄС здійснюється англійською. Зазначені заходи не протирічать застосуванню базисів поставки згідно Правил Інкотермс у сфері зовнішньої торгівлі.

Список використаних джерел

1. URL: <https://medoc.ua/media/kak-perejti-na-jelektronnyj-dokumentoorot-s-klientami-kejs-workua>
2. URL: <https://crm.ua/>
3. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text>
4. URL: <https://buhgalter911.com/uk/>

Меліхова Тетяна
д-р. екон. наук., професор, завідувач
кафедри обліку, аналізу, оподаткування та аудиту

Меліхов Євгеній
Здобувач PhD, асистент кафедри інформаційної
економіки, підприємництва та фінансів
Запорізького національного університету
м. Запоріжжя, Україна

МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ МНМА ТА МШП У СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ

В наше сьогодення актуальним питанням є правильне віднесення в обліку малоцінних необоротних матеріальних активів (далі МНМА) та малоцінних швидкозношуваних предметів (далі МШП), оскільки їх часто плутають між собою.

Методологічні основи обліку МНМА та МШП наведено у таблиці 1.

Таблиця 1

Методологічні основи обліку МНМА та МШП

Показники	МНМА	МШП
01	02	03
Методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про інші необоротні матеріальні активи	НП(С)БО 7	НП(С)БО 9 «Запаси»
Визначення	Матеріальні активи, призначені для використання впродовж періоду більше одного року (або операційного циклу, якщо він більше одного року) і які не входять до складу основних засобів.	Малоцінні та швидкозношувані предмети, що використовуються протягом не більше одного року або нормального операційного циклу, якщо він більше одного року
Приклади	Калькулятор, чайник, кип'ятильник, спецодяг та інші	інструменти, господарський інвентар, спеціальне оснащення, спеціальний одяг тощо.
Строк використання	Більше року	Менше року
вартість	Менше 20000 грн	Не має вартісного критерію
Амортизація	Нараховується (метод «50/50» або «100%», також дозволяє НП(С)БО 7 «Основні засоби» прямолінійний або виробничий	-
Визнання витратами	По мірі амортизації	Витрати на придбання МШП визнаються витратами того звітного періоду, в якому вони були здійснені згідно з правилами ведення бухгалтерського обліку

01	02	03
Первинні документи, що застосовуються для обліку	Форми первинних документів для обліку ОЗ з наказу Мінстату від 29.12.1995 р. № 352 або форми з наказу Мінфіну від 13.09.2016 р. № 818 для держсектору.	Форми первинних документів для обліку МШП з наказу Мінстату № 145 від 22.05.96 р.
	Оскільки накази № 352 та 145 втратили чинність підприємство затверджує у наказі про облікову політику власні форми	
В процесі експлуатації	Є засобом праці, оскільки не міняють свою форму в процесі експлуатації	Є засобом праці, оскільки не міняють свою форму в процесі експлуатації
Подальший облік після придбання та початку використання	Пооб'єктний облік за місцями експлуатації та відповідальними особами протягом строку фактичного використання	Пооб'єктний облік за місцями експлуатації та відповідальними особами протягом строку очікуваного використання
Присвоєння інвентарного номера	Треба присвоювати або номенклатурний номер замість інвентарного	Не присвоюють
Визначення строку корисного використання	Ні, не потрібно	Ні, не потрібно
Визначення ліквідаційної вартості	Ні, не потрібно	Ні, не потрібно
Переоцінка	Ні, якщо амортизація нараховувалася методами «50/50» або «100%»	Ні
Податкові різниці з амортизації у платників податку на прибуток	Ні, на податкові різниці не впливає і у складі амортизації ОЗ не відображається	Ні
Ведення картки	інвентарної картки	Картка обліку малоцінних та швидкозношуваних предметів
Пооб'єктний облік	Так	Так
Рахунок	Рахунок 11 «Інші необоротні матеріальні активи»	Рахунок 22 «Малоцінні та швидкозношувані предмети»
Характеристика рахунку	призначено для обліку та узагальнення інформації про наявність та рух інших необоротних матеріальних активів, які не відображені у складі об'єктів обліку на рахунку 10 «Основні засоби».	Призначено для обліку й узагальнення інформації про наявність та рух малоцінних та швидкозношуваних предметів, що належать підприємству та знаходяться у складі запасів.
За дебетом рахунку	відображається надходження (придбаних, створених, безоплатно отриманих інших необоротних матеріальних активів на підприємство (за первісною	відображаються за первісною вартістю придбані (отримані) або виготовлені малоцінні та швидкозношувані предмети

01	02	03
	вартістю); сума витрат, яка пов'язана з поліпшенням об'єкта (реконструкція, модернізація), що приводить до збільшення майбутніх економічних вигод, первісно очікуваних від використання об'єкта; сума дооцінки вартості об'єкта необоротних матеріальних активів	
За кредитом рахунку	відображаються вибуття інших необоротних матеріальних активів внаслідок продажу, безоплатної передачі або невідповідності критеріям визнання активом, а також у разі часткової ліквідації об'єкта та сума їх уцінки	за обліковою вартістю їх відпуск в експлуатацію із списанням на рахунки обліку витрат, а також списання нестач і втрат від псування таких предметів
Рядок у Балансі	Інші необоротні активи 1090	Рядок 1100

Отже, від правильності ведення обліку МНМА та МШП залежать розмір витрат та прибутку підприємства, необґрунтоване віднесення до витрат впливає на зменшення податку на прибуток та веде до нарахування фінансових санкцій. Розглянуті методологічні основи обліку МНМА та МШП допоможуть розібратись у цьому питанні та вплинуть на ефективність діяльності підприємства.

Список використаних джерел

1. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби» від 27.04.2000 р. № 92. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0288-00#Text>
2. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 «Запаси» від 20.10.1999р. № 246. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0751-99#Text>
3. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» від 07.02.2013 № 73. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text>
4. Про затвердження Методичних рекомендацій з бухгалтерського обліку основних засобів від 30.09.2003 № 561. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0561201-03#Text>
5. Про затвердження Методичних рекомендацій з бухгалтерського обліку запасів від 10.01.2007 № 2. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0002201-07#Text>
6. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій від 30.11.1999 № 291. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99#Text>
7. Онищенко В. Малоцінні швидкозношувані предмети (МШП). URL: <https://buhplatforma.com.ua/article/7581-malotsnn-shvidkoznoshuvan-predmeti-mshp>

Мисака Ганна
канд. екон. наук, доцент кафедри обліку та аудиту

Дерун Іван
канд. екон. наук, доцент кафедри обліку та аудиту
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна

ВПЛИВ МОТИВАЦІЙНИХ ТЕОРІЙ НА СУЧАСНІ ТРЕНДИ ПРАКТИКИ ЗВІТУВАННЯ ЗІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Пояснення причин розкриття компаніями нефінансової інформації про свою діяльність науковці шукають, переважно, в семи мотиваційних теоріях: агентській, інституційній та сигнальній теоріях, позитивній теорії бухгалтерського обліку, теоріях легітимності, стейкхолдерів та міжпоколінної справедливості.

Концепцію сталого розвитку як способу задовольняти потреби нинішнього покоління без завдання шкоди майбутнім поколінням було сформовано під безпосереднім впливом ідеї міжпоколінної справедливості, зокрема в частині справедливого та відповідального ставлення до використання ресурсів [7]. У цьому контексті звітність зі сталого розвитку є важливою складовою системи збереження як відновлювальних, так і невідновлювальних ресурсів, оскільки має забезпечувати адекватне інформування стейкхолдерів про ефективність використання компанією таких ресурсів, позитивний та негативний вплив її діяльності на суспільство та довкілля, розкриття потенційних екологічних і соціальних ризиків у коротко-, середньо- та довгостроковій перспективах. Однак систематичні зловживання недоліками системи добровільного звітування задля безперешкодного доступу до невідновлюваних ресурсів сприяли тому, що в свідомості стейкхолдерів звітність зі сталого розвитку мало не перетворилася на комунікаційний інструмент стратегії легітимізації діяльності таких суб'єктів звітування.

Прихильники теорії легітимності відзначають, що суб'єкти бізнес-середовища, реагуючи на стандартні очікування громадянського суспільства щодо відповідності проваджуваної ними діяльності запитам і потребам більшості членів такого суспільства та підвищення його загального блага, вдаються до тих заходів, які, як очікується, будуть схвально оцінені більшістю стейкхолдерів [6]. Натомість звітність зі сталого розвитку має інформувати зацікавлених осіб не лише про такі дії та ініціативи суб'єкта звітування, а й про наслідки та ризики його діяльності для суспільства та довкілля. Але на практиці оприлюднення нефінансової інформації про екологічні й соціальні аспекти своєї діяльності використовується компаніями переважно задля додаткового обґрунтування організаційної легітимності та покращення іміджу шляхом представлення виключно здобутків у відповідних сферах.

Згідно з теорією стейкхолдерів компанія розглядається як відкрита система, яка не лише сама впливає, а й зазнає впливу з боку зовнішнього та внутрішнього середовища, що трактується як набір зацікавлених у її діяльності сторін, інтереси та вимоги яких необхідно брати до уваги та намагатися задовольнити, незважаючи на те, що окремі стейкхолдери можуть мати діаметрально протилежні цілі та інтереси або навіть конкурувати між собою. У результаті траєкторія розвитку компанії формується під впливом рівнодійної сил їх суперечливої коаліції, тому подання звітності зі сталого розвитку пов'язане з необхідністю забезпечення стейкхолдерів інформацією в процесі ухвалення ними рішень, які стосуються компанії [4]. Через це на практиці акценти у розкритті нефінансової інформації зміщуються на користь тих стейкхолдерів, яких компанія вважає найбільш важливими для свого виживання та процвітання, орієнтуючись на першочергове задоволення саме їх запитів та інтересів.

Завдяки спільному фундаменту у вигляді теорії контрактів відразу три теорії (агентська, сигнальна й позитивна теорія бухгалтерського обліку) пропонують взаємодоповнюючі трактування внутрішніх механізмів стимулювання економічних агентів до складання звітності зі сталого розвитку в умовах нерівномірного доступу до інформації. Агентська теорія розглядає оприлюднення нефінансової інформації як важливу складову механізму управління моральним ризиком менеджменту компаній (у статусі агентів), що виникає у їх відносинах з власниками (у статусі принципалів), спрямовану на підвищення довіри між ними шляхом мінімізації інформаційної асиметрії [1]. Сигнальна теорія також фокусується на проблемах асиметрії інформації і трактує оприлюднення звітності зі сталого розвитку як добровільну передачу агентом достовірної інформації про свої приховані характеристики (або якості) принципалу з метою залучення нових інвестицій і покращення своєї репутації. Ключове припущення цієї теорії полягає в тому, що надсилання сигналу є вигідним для сигналізатора.

Однак задля отримання прихильності власників менеджери можуть вдаватися до вибіркового розкриття інформації на користь здобутків компанії в екологічній та соціальній сферах, що за відсутності чіткого регулювання змісту такої звітності не лише не сприятиме розв'язанню, а й навпаки – поглиблюватиме проблему інформаційної асиметрії [5]. Позитивна теорія бухгалтерського обліку вбачає в додатковому розкритті нефінансової інформації інструмент здобуття прихильності, в першу чергу, регулюючих органів як внесок бухгалтерських служб в досягнення загальної мети з максимізації корисності компанії. Таке розкриття передбачається здійснювати у складі корпоративної звітності з урахуванням вимог стандартів бухгалтерського обліку та затвердженої облікової політики, яка є невід'ємною частиною компанії як сукупності внутрішніх та зовнішніх контрактів. Водночас варто відзначити вторинність аргументів, запропонованих позитивною теорією бухгалтерського обліку, по відношенню до теорії легітимності в частині дотримання компаніями контракту з спільнотою, в якій вони працюють. Загалом це ставить під сумнів незалежність даної теорії для обґрунтування мотивів розкриття звітності зі сталого розвитку.

Стимули добровільного розкриття компаніями нефінансової інформації беруться до уваги при обґрунтуванні обов'язку компаній складати звітність зі сталого розвитку, проте формування його логіки та усталення організаційної практики відбувається під визначальним впливом інституціональної теорії [2]. Оскільки обов'язок складання звітності зі сталого розвитку переважно витікає власне з вимог нормативно-правових актів, то сама звітність стає продуктом дії примусового механізму інституційного ізоморфізму, який реалізується в інтересах максимальної більшості стейкхолдерів спільними зусиллями наддержавних й державних установ за активного долучення професійних та громадських організацій. Практична цінність застосування даної теорії полягає ще й у тому, що її інструментарій спрямовано на формування чітких правил підготовки звітності зі сталого розвитку, які мають забезпечити порівнянність її показників, та запровадження відповідальності за повноту й достовірність звітних даних, проте наразі неоднорідність інституційного середовища та розбіжності у мотивах суб'єктів звітування спричиняють лише зайву варіабельність у практиці звітів зі сталого розвитку [4].

Прикладний характер як корпоративної звітності, так і тісно пов'язаного з нею бухгалтерського обліку, історично обумовлює домінування прагматичного підходу під час вибору та застосування в їх рамках тих методів, правил та процедур, які у найкоротші терміни після появи чергової проблеми у обліково-звітній практиці визнаються придатними для практичної роботи більшістю фахівців. При цьому перевірка використовуваного методичного інструментарію на відповідність будь-якій з висунутих гіпотез розв'язання цієї проблеми, як правило, або не проводиться взагалі, або її результати є вторинними та до уваги не беруться. Водночас самі спостереження за обліково-звітною практикою та дослідження використовуваних в ній методів, правил та процедур не спроможні забезпечити цілісне пояснення природи та функцій звітності зі сталого розвитку, оскільки теорії, сформовані на такій основі, відірвані від контексту зовнішнього економічного та соціального середовища, в

якому ця звітність зародилася та розвивається, а тому не містять ідей, необхідних для обґрунтування логічної структури досягнення її мети та розуміння взаємозв'язків із дотичними явищами та подіями, які не містяться у початкових описах. У свою чергу ще М. Вебер виходив з того, що саме встановлення адекватних причинних зв'язків дозволяє зрозуміти історичні явища у їх своєрідності [8], тим самим звівши у своїх дослідженнях категорію адекватності до однієї з основних методологічних категорій.

Загалом можна зробити висновок, що переважна більшість досліджень мотивації розкриття нефінансової інформації у звітності зі сталого розвитку базується на аналізі існуючої практики та індуктивній аргументації на користь конкретних обставин, які стимулюють компанії подавати таку звітність. Проте лише спостерігаючи за звітною практикою, в рамках якої застосовується переважно прагматичний підхід, повністю досягнути природу корпоративної звітності, а тим більше обрати оптимальну гіпотезу з високою прогноною спроможністю та найбільшим ступенем охоплення відповідних аспектів реальності для формування системи принципів звітності зі сталого розвитку, наразі не видається можливим. У свою чергу мультиаспектність звітної практики призводить до розпорошення сфери вивчення, тому її теоретизація відбувається у напрямі розвитку теорій окремого характеру, які успішно комбінують результати спостережень, але не в змозі цілісно пояснити це явище та передбачити тенденції його розвитку.

Список використаних джерел

1. Alfatlah H., Othman, R., Basiruddin R., Almagtome, A. Taxation as a strategy for circular economy through sustainability reporting: The agency theory perspective. *Webology*. 2022. Vol. 19. No 1. P. 5271–5288.
2. Carungu J., Di Pietra R., Molinari M. Mandatory vs voluntary exercise on non-financial reporting: does a normative/coercive isomorphism facilitate an increase in quality. *Meditari Accountancy Research*. 2021. Vol. 29. No 3. P. 449–476. <https://doi.org/10.1108/MEDAR-08-2019-0540>
3. Duran I. J., Rodrigo P. Why do firms in emerging markets report? A stakeholder theory approach to study the determinants of non-financial disclosure in Latin America. *Sustainability*. 2018, Vol. 10. No 9. 3111. DOI: <https://doi.org/10.3390/su10093111>
4. Mahmood Z., Uddin S. Institutional logics and practice variations in sustainability reporting: evidence from an emerging field. *Accounting, Auditing & Accountability Journal*. 2021. Vol. 34. No 5. P. 1163–1189. DOI: <https://doi.org/10.1108/AAAJ-07-2019-4086>
5. Mio C., Fasan M., Marcon C., Panfilo S. The predictive ability of legitimacy and agency theory after the implementation of the EU directive on non-financial information. *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*. 2020. Vol. 27. No 6. P. 2465–2476. DOI: <https://doi.org/10.1002/csr.1968>
6. Silva S. Corporate contributions to the Sustainable Development Goals: An empirical analysis informed by legitimacy theory. *Journal of Cleaner Production*. 2021. Vol. 292. 125962. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2021.125962>
7. Spijkers, O. Intergenerational equity and the sustainable development goals. *Sustainability (Switzerland)*. 2018. Vol. 10. No 11. 3836. DOI: <https://doi.org/10.3390/su10113836>
8. Weber M., Kalberg S. (2013). *The Protestant ethic and the spirit of capitalism*. New York: Routledge, 2013. 347 p.

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ОЦІНКИ РЕЗЕРВІВ У ФІНАНСОВОМУ ОБЛІКУ

В умовах зростаючої складності господарських процесів та посилення вимог до прозорості бізнесу особливої актуальності набуває питання формування резервів у фінансовому обліку. Резерви, як елемент облікової політики підприємства, відіграють ключову роль у забезпеченні достовірності та обґрунтованості фінансової звітності, оскільки дозволяють відобразити очікувані зобов'язання, втрати та знецінення активів, які ще не настали, але є ймовірними.

Правильне формування резервів забезпечує об'єктивне відображення фінансового стану суб'єкта господарювання, сприяє підвищенню якості фінансової інформації та дозволяє користувачам звітності – інвесторам, кредиторам, контролюючим органам – приймати зважені економічні рішення [1, 2]. Натомість недооцінка або завищення резервів призводить до спотворення фінансових результатів, маніпуляцій з прибутковістю та порушення принципу обачності.

Сучасна практика свідчить про наявність численних проблем, пов'язаних із суб'єктивністю у виборі методів оцінки резервів, невизначеністю правового регулювання та потенційними етичними ризиками. У цьому контексті питання вдосконалення підходів до формування резервів, гармонізації з міжнародними стандартами фінансової звітності та посилення професійної відповідальності облікових працівників набуває стратегічного значення.

Формування резервів у бухгалтерському обліку безпосередньо впливає на фінансові результати підприємства, зокрема на величину чистого прибутку та рівень рентабельності. Резерви відображаються у складі витрат або зменшують вартість активів, тому їх створення зменшує прибуток звітного періоду. Водночас це сприяє більш обґрунтованому розподілу витрат між періодами, що відповідає принципу нарахування і забезпечує реалістичніше уявлення про результати діяльності підприємства.

З економічної точки зору резерви виконують амортизаційну функцію для ризиків, дозволяючи підприємству формувати внутрішній захист від можливих втрат у майбутньому. Завдяки цьому фінансова звітність стає більш об'єктивною, а її показники – менш залежними від випадкових подій чи ринкових коливань.

Однак надмірне або недостатнє резервування викривлює показники рентабельності, капіталу та ліквідності, що може ввести в оману користувачів звітності. Таким чином, правильне визначення обсягу резервів є критично важливим для забезпечення достовірності облікових даних, а також для дотримання принципів обачності та повноти.

Процес оцінки резервів у фінансовому обліку супроводжується низкою проблем, що знижують достовірність звітності та ускладнюють порівнюваність фінансових показників. Однією з ключових проблем є високий рівень суб'єктивізму у виборі методів оцінки, джерелом якого є широке поле професійного судження бухгалтера. В умовах недостатньої конкретизації облікових стандартів підприємства часто самостійно визначають підходи до формування резервів, що створює ризики викривлення результатів.

Додатковим ускладненням є розбіжності між вимогами національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку, положеннями міжнародних стандартів фінансової звітності (МСФЗ) та податковим законодавством. Це призводить до виникнення тимчасових або постійних різниць у фінансовій та податковій звітності, ускладнює інтеграцію облікових даних та потребує додаткових розрахунків для формування звітності за різними стандартами.

Недостатня прозорість формування резервів у практиці українських підприємств також

є суттєвою проблемою. У багатьох випадках не розкриваються критерії та методики розрахунку резервів, що обмежує користувачів фінансової інформації в можливості оцінити обґрунтованість і надійність облікових даних.

У сукупності ці чинники створюють передумови для маніпуляцій із метою навмисного впливу на ключові фінансові показники, зокрема прибутковість, рентабельність, розмір зобов'язань або рівень капіталу. Така ситуація підриває довіру до фінансової звітності, особливо в умовах відсутності належного внутрішнього контролю або зовнішнього аудиту.

Наведемо перелік практичних прикладів зловживань при оцінці резервів у фінансовому обліку та звітності:

- завищення резервів у прибуткові роки з метою заниження прибутку та створення «фінансової подушки» для майбутніх періодів, щоб у збиткові роки розформувати резерви і штучно підвищити прибуток;

- незаконне формування резервів під неіснуючі зобов'язання або ризики для цілеспрямованого заниження оподаткованого прибутку;

- маніпуляції з резервом сумнівних боргів: надмірне резервування для заниження активів і прибутку перед продажем компанії або заниження резерву з метою прикрашання фінансової звітності перед залученням інвестицій;

- використання суб'єктивного підходу до формування резервів без затвердження чітких методик або обґрунтованих розрахунків, що дозволяє керівництву маніпулювати показниками на власний розсуд;

- систематичне ігнорування вимог стандартів щодо визнання знецінення активів, що фактично є прихованим заниженням необхідних резервів;

- не створення резервів на забезпечення гарантійних зобов'язань, незважаючи на реальну наявність таких обов'язків, з метою штучного завищення чистого прибутку.

Підвищення якості фінансової звітності неможливе без удосконалення підходів до оцінки резервів, оскільки саме ця складова обліку суттєво впливає на достовірність фінансових результатів [1, с. 119]. Одним із ключових напрямів розвитку є гармонізація національної нормативної бази з міжнародними стандартами фінансової звітності (МСФЗ), які містять чіткіші критерії визнання, оцінки та розкриття резервів. Це сприятиме забезпеченню єдності підходів, поліпшенню порівнюваності звітності та підвищенню довіри до фінансової інформації на міжнародному рівні.

Важливим кроком є також оновлення та деталізація методичних рекомендацій щодо формування резервів у бухгалтерському обліку. Чітко визначені алгоритми розрахунку, типові приклади та методи оцінки дозволять зменшити суб'єктивізм та забезпечити більш обґрунтоване застосування професійного судження бухгалтера.

Водночас суттєву роль у підвищенні якості оцінки резервів відіграє розвиток професійної етики облікових працівників та системне підвищення їхньої кваліфікації. Формування етичної відповідальності за достовірність звітності, розуміння наслідків маніпуляцій з резервами та ознайомлення з кращими практиками є запорукою належного виконання облікових функцій.

Не менш перспективним є впровадження сучасних інформаційних технологій для автоматизації процесу розрахунку резервів [2, с. 192]. Інтеграція бухгалтерських систем з аналітичними модулями, використання алгоритмів оцінки ризиків, прогнозування та моделювання дозволяють підвищити точність, оперативність і контрольованість облікових процесів.

Усі зазначені напрями створюють передумови для формування більш надійної та прозорої системи оцінки резервів, що, у свою чергу, підвищує ефективність фінансового управління на підприємствах.

Отже, формування резервів у фінансовому обліку є ключовим інструментом забезпечення достовірності фінансової звітності та реалізації принципу обачності. В умовах економічної нестабільності та зростання вимог до прозорості бізнесу актуальності набувають питання обґрунтованості, правомірності та етичності підходів до оцінки резервів. Наявність

суб'єктивізму, недоліків у нормативному регулюванні та можливостей для маніпуляцій потребує вдосконалення методичних рекомендацій, гармонізації з МСФЗ, розвитку професійної етики та впровадження сучасних ІТ-рішень. Реалізація цих напрямів сприятиме підвищенню якості облікової інформації, зміцненню довіри до звітності та ефективнішому управлінню ризиками на підприємствах.

Список використаних джерел

1. Курак А. І. Забезпечення майбутніх витрат і платежів: методичні аспекти вдосконалення облікового відображення. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Економічні науки*. 2019. Вип. 57. С. 118–122. DOI: <https://doi.org/10.36477/2522-1205-2019-57-18>

2. Трохименко І. О. Автоматизовані системи формування резервів: переваги та виклики впровадження. *Цифрова економіка та економічна безпека*. 2025. № 1 (16), С. 191–194. DOI: <https://doi.org/10.32782/dees.16-28>

Москалюк Ганна

канд.екон.наук, доцент кафедри
бухгалтерського обліку, аналізу та аудиту

Новак Анастасія

здобувачка освіти за спеціальністю
071 «Облік і оподаткування»
Одеський національний економічний університет
м. Одеса, Україна

ВПРОВАДЖЕННЯ ЗВІТНОСТІ ЗІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ НА ПІДПРИЄМСТВАХ АГРАРНОГО СЕКТОРУ

Сталий розвиток аграрного сектору сьогодні є ключовим викликом для забезпечення продовольчої безпеки, збереження навколишнього середовища та соціально-економічного благополуччя сільських громад. Впровадження звітності зі сталого розвитку стає важливим інструментом трансформації сільськогосподарських підприємств у більш відповідальні та орієнтовані на довгострокову перспективу організації.

Наразі в Україні не впроваджено відповідні акти ЄС щодо звітності зі сталого розвитку, що ускладнює виконання зобов'язань країни на шляху до повноправного членства в ЄС. Відсутність звітності зі сталого розвитку поряд із фінансовою звітністю позбавляє зацікавлені сторони можливості отримувати комплексну інформацію про соціальні та екологічні аспекти діяльності підприємства, а також про його економічні показники.

Звітність зі сталого розвитку являє собою комплексний підхід до оцінки та представлення діяльності підприємства в трьох ключових вимірах:

- економічний вимір, тобто відображення економічної ефективності підприємства, інвестиції в місцеві громади, створення робочих місць та внесок у регіональний розвиток;
- екологічний вимір, тобто висвітлення зусиль підприємства щодо мінімізації негативного впливу на навколишнє середовище, впровадження екологічно чистих технологій, збереження біорізноманіття та раціонального використання природних ресурсів;
- соціальний вимір, тобто розкриття підходів до забезпечення прав працівників, розвитку персоналу, підтримки місцевих громад та дотримання принципів соціальної відповідальності [1, с. 138].

Для забезпечення сталого розвитку економіки, громадянського суспільства та держави, підвищення рівня і якості життя населення, а також дотримання конституційних прав і свобод людини й громадянина, Указом Президента України від 30 вересня 2019 року № 722

«Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» затверджено Цілі сталого розвитку України до 2030 року [2]. Вони слугують орієнтирами для розроблення прогностичних і програмних документів, а також проектів нормативно-правових актів, спрямованих на забезпечення збалансованості економічного, соціального та екологічного аспектів сталого розвитку країни.

У ЄС питання звітування із сталого розвитку врегульовано шляхом прийняття 13 червня 2024 року Європейським Парламентом і Радою Директиви 2024/1760 [3], що встановлює обов'язкові вимоги до великих компаній щодо належної перевірки (due diligence) у сфері сталого розвитку. Метою є забезпечення відповідальності бізнесу за вплив на права людини, довкілля та соціальні стандарти в усьому ланцюгу постачання. Необхідність впровадження Директиви ЄС в Україні зазначено у Звіті Європейської Комісії щодо України за 2023 рік до Повідомлення про політику розширення ЄС 2023 року. У жовтні 2024 року в Україні прийнято Стратегію запровадження підприємствами звітності із сталого розвитку [4], яка визначає напрями формування та реалізації державної політики у сфері звітування із сталого розвитку підприємств на основі єдиних методологічних засад, прийнятих у державах - членах ЄС.

Для підприємств аграрного сектору актуальним завданням зараз є розуміння вимог європейського законодавства щодо розкриття підприємствами інформації про сталий розвиток шляхом звітування відповідно до Європейських стандартів звітності із сталого розвитку (ESRS), прийнятих у 2023 році. Серед найважливіших цілей сталого розвитку, які сприяють сталому розвитку аграрного сектору України, можна виділити такі пріоритети: забезпечення інклюзивного та прогресивного економічного зростання, повної й продуктивної зайнятості, а також гідних умов праці для всіх; створення сталої інфраструктури, підтримка інновацій і сталого індустріального розвитку; подолання голоду, забезпечення продовольчої безпеки, покращення якості харчування та сприяння сталому розвитку сільського господарства. ESRS розроблені як інструмент практичної реалізації вимог директиви. Для аграрних підприємств вони передбачають розкриття інформації за наступними ключовими напрямками: кліматичні зміни та екологічний вплив; соціальна відповідальність; управлінські практики [1, с. 138].

Одним із найважливіших викликів для аграрного сектору є вплив на кліматичні зміни та екосистеми. Розкриття інформації про викиди парникових газів, використання земельних ресурсів, водокористування та управління відходами дозволяє оцінити ефективність природоохоронних заходів підприємств. Це не лише сприяє зменшенню екологічного впливу, а й підвищує довіру з боку міжнародних партнерів, які надають перевагу екологічно відповідальним компаніям.

Соціальна складова є невід'ємною частиною сталого розвитку. Інформація про умови праці, дотримання прав людини, забезпечення гендерної рівності та охорони праці демонструє рівень відповідальності підприємства перед своїми працівниками та громадами, у яких воно здійснює діяльність. Це сприяє зміцненню репутації аграрних підприємств, що, у свою чергу, позитивно впливає на залучення кваліфікованих кадрів та інвесторів.

Корпоративне врядування, етичні стандарти ведення бізнесу, антикорупційні заходи та прозорість прийняття рішень є важливими елементами управління аграрними підприємствами. Вони гарантують ефективність, відповідність законодавству та запобігання репутаційним ризикам. Впровадження цих принципів забезпечує довгострокову стабільність і конкурентоспроможність компанії як на національному, так і на міжнародному ринках.

Впровадження звітності зі сталого розвитку на аграрних підприємствах є важливим кроком до забезпечення прозорості, підвищення ефективності управління та реалізації цілей сталого розвитку. Форми такої звітності мають відповідати міжнародним стандартам і враховувати специфіку аграрного сектору. Основними формами звітності є:

1) нефінансова звітність – це тип звітності, який передбачає розкриття інформації про соціальні, екологічні та управлінські аспекти діяльності підприємства [5]. Вона може бути представлена у вигляді:

- Звітів про сталий розвиток (Sustainability Reports), які охоплюють інформацію про досягнення у сфері екології, соціальної відповідальності та управлінських практик.
- Звітів про корпоративну соціальну відповідальність (CSR Reports), що фокусуються на соціальних ініціативах, умовах праці та взаємодії з громадами.
- Кліматичних звітів (Climate Reports), які деталізують вплив підприємства на клімат, зокрема викиди парникових газів та адаптацію до змін клімату.

2) фінансова звітність з елементами сталого розвитку. До цієї форми належить інтегрована звітність, що поєднує традиційні фінансові показники з інформацією про вплив підприємства на навколишнє середовище, соціальну сферу та управління (ESG – Environmental, Social, Governance) [5]. Такі звіти забезпечують комплексне уявлення про діяльність підприємства.

3) екологічна звітність. Аграрні підприємства зобов'язані враховувати екологічні ризики своєї діяльності. Екологічна звітність містить дані про використання природних ресурсів (землі, води, енергії), показники викидів парникових газів, інформацію про управління відходами та заходи збереження біорізноманіття тощо.

4) соціальна звітність – це форма звітності, яка фокусується на умовах праці, правах працівників, гендерній рівності та дотриманні прав людини в ланцюгах постачання. Вона також охоплює інформацію про заходи з безпеки праці та охорони здоров'я.

5) секторальна звітність – звіти, адаптовані до специфіки аграрного сектору, які можуть включати: показники продуктивності сільського господарства; дані про інновації в аграрній галузі; звіти про вплив на локальні громади та розвиток сільських територій тощо.

6) звітність за міжнародними стандартами. Аграрні підприємства, які орієнтуються на глобальні ринки, часто використовують міжнародно визнані стандарти звітності, зокрема:

- GRI (Global Reporting Initiative) – стандарт для підготовки звітів зі сталого розвитку;
- SASB (Sustainability Accounting Standards Board) – рекомендації для звітності, специфічної для аграрного сектору;
- ERSR – (European Sustainability Reporting Standards) – європейські стандарти звітності зі сталого розвитку, запроваджені в рамках Директиви про корпоративну звітність зі сталого розвитку (CSRD), яка набула чинності 5 січня 2023 року;
- CDP (Carbon Disclosure Project) – звітність про викиди парникових газів та кліматичні ініціативи.

Вибір форми звітності залежить від масштабів діяльності підприємства, регуляторних вимог, очікувань зацікавлених сторін та стратегічних цілей. Створення якісної звітності зі сталого розвитку сприяє посиленню конкурентоспроможності аграрних підприємств, залученню інвестицій та забезпеченню сталого розвитку всього аграрного сектору.

Українські аграрні підприємства стикаються з низкою викликів при впровадженні звітності зі сталого розвитку, до яких можна віднести відсутність уніфікованих стандартів та методик звітності, адаптованих до специфіки вітчизняного аграрного сектору; додаткові витрати на збір, аналіз та підготовку звітності, особливо для малих та середніх підприємств; недостатній рівень підготовки спеціалістів у сфері сталого розвитку та нефінансової звітності тощо.

Інтеграція ключових напрямків сталого звітування в практику аграрних підприємств є не лише вимогою часу, а й конкурентною перевагою. Вона дозволяє не лише зменшити екологічні та соціальні ризики, але й створити додаткову вартість для заінтересованих сторін, сприяючи сталому розвитку економіки країни. Прозорість і відповідальність у звітуванні підвищують довіру до аграрного сектору та створюють передумови для сталого економічного зростання.

Таким чином, запровадження сталого звітування є необхідним кроком на шляху інтеграції українського аграрного бізнесу у глобальні ланцюги постачання та досягнення цілей сталого розвитку.

Список використаних джерел

1. Метелиця В. Стандартизація звітності сталого розвитку як передумова зеленої післявоєнної відбудови агросектору. *Сталий розвиток економіки*. 2023. № 2. С.137-145.
2. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року: Указ Президента України № 722 від 30.09.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text> (дата звернення: 22.04.2025).
3. Директива 2024/1760 Європейського парламенту та Ради від 13.06.2024 р. про комплексну перевірку корпоративної стійкості та внесення змін до Директиви (ЄС) 2019/1937 та Регламенту (ЄС) 2023/2859. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2024/1760/oj> (дата звернення: 18.04.2025).
4. Стратегія запровадження підприємствами звітності із сталого розвитку: Розпорядження КМУ від 18.10.2024 р. № 1015-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1015-2024-%D1%80#Text> (дата звернення: 25.04.2025).
5. Томашук І., Хаєцька О. Вплив аграрного сектору економіки на сталий розвиток сільських територій. *Економіка та суспільство*. 2022. № 40. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1434> (дата звернення: 16.04.2025).

Найкерська Галина

канд. екон. наук, доцент кафедри обліку і аудиту
Львівський національний університет імені Івана Франка
м. Львів, Україна

ОПОДАТКУВАННЯ СУКУПНОГО ДОХОДУ УКРАЇНСЬКИМИ ПІДПРИЄМСТВАМИ

Розрахунок прибутку до оподаткування українськими підприємствами проводиться шляхом коригування визначеного оподатковуваного прибутку за інформацією з бухгалтерського обліку, за фінансовою звітністю, складеною за НП(С)БО або за МСФЗ із урахуванням коригувань на податкові різниці, що виникають за вимогами Податкового кодексу України.

Витрати з податку на прибуток розраховуються як загальна сума витрат, що складається з поточного податку на прибуток з урахуванням відстроченого податкового зобов'язання і відстроченого податкового активу. Прибуток до оподаткування визначається за даними бухгалтерського обліку і відображається у звіті про фінансові результати та є основою для нарахування витрат з податку на прибуток. Зобов'язання з податку на прибуток, яке підлягає сплаті до бюджету визначається за вимогами Податкового кодексу України [1].

Прибуток або збиток, який розраховується підприємством у звітному періоді залежить не тільки від поточних доходів і витрат від операційної та іншої діяльності. Значний вплив на його обсяг можуть здійснювати доходи і витрати, що визнаються унаслідок незавершених операцій змін оцінок раніше визнаних активів і зобов'язань, які залишаються на балансі [2]. Здійснення таких операцій за нереалізованими активами або непогашеними зобов'язаннями зумовлює визнання іншого сукупного доходу, який має бути врахований для визначення чистого фінансового результату в наступних звітних періодах унаслідок коригування перекласифікації [6].

Українські підприємства, обсяг реалізації яких становить більше як 40 млн грн у 2025 році або такі, що ухвалили самостійне рішення про визнання податкових різниць під час складання податкової декларації з податку на прибуток, повинні здійснити коригування оподатковуваного прибутку при його розрахунку для цілей оподаткування. Перелік податкових різниць наведений у ПКУ та систематизований у додатку РІ «Різниці» податкової

декларації з податку на прибуток без розподілу між статтями сукупного доходу, що зумовлює труднощі їхнього відображення і оподаткування.

Унаслідок цього підприємства повинні окремо виділити суми статей сукупного доходу, які оподатковуються у звітному періоді для відображення їх у розділі II «Сукупний дохід» звіту про фінансові результати. Зокрема, до таких операцій можна віднести суму уцінки нереалізованих цінних паперів, втрати від участі в капіталі від інвестицій в асоційовані та дочірні підприємства тощо.

Список використаних джерел

1. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2012 року No 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/ed20240316#Text>

2. Нашкерська Г.В. Прибуток, збиток та інший сукупний дохід: розкриття у фінансовій звітності. Acta Academiae Beregsasiensis. Економіка: наук. журнал. 2024. Вип. 5. С. 389-391. <https://doi.org/10.58423/2786-6742/2024-5-379-391>

3. Нашкерська Г. Подання прибутку та іншого сукупного доходу за Концептуальною основою фінансової звітності. Вісник економіки. 2024. Вип. 2. С. 150–163. DOI: 10.35774/visnyk2024.02.150

Негоденко Вікторія

*канд. екон. наук, доцент кафедри фінансового аналізу та аудиту,
Державний торговельно-економічний університет
м. Київ, Україна*

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ ІНТЕГРОВАНОЇ ЗВІТНОСТІ ДЛЯ БІЗНЕСУ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Інтегрована звітність – це свіжий формат корпоративної звітності, котрий поєднує фінансову та нефінансову інформацію, демонструючи, як організація створює вартість у короткостроковій, середньостроковій та довгостроковій перспективі. У процесі трансформації глобального економічного середовища під впливом цифровізації, сталого розвитку та зміни очікувань інвесторів, інтегрована звітність набуває ключової ролі як інструмент прозорості, підзвітності й управління. Вона дає змогу оцінити не лише фінансові результати, а й вплив бізнесу на екологію, соціальне середовище, корпоративне управління (ESG-фактори) [10].

В Україні інтерес до інтегрованої звітності посилюється під впливом гармонізації національного законодавства з європейськими стандартами, зокрема Директивою ЄС щодо нефінансової звітності (NFRD) та нової Директиви CSRD, яка з 2024 року розширює вимоги до звітування на ширше коло компаній [2].

Однак впровадження інтегрованої звітності в Україні наштовхується на низку проблем, серед яких ключовими є: недостатня нормативна база: у національному законодавстві ще відсутні чіткі вимоги до обов'язкового впровадження інтегрованої звітності для підприємств приватного сектора [1].

Обмежена обізнаність та компетенції управлінців і фінансових фахівців щодо підготовки нефінансової інформації та застосування міжнародних стандартів (наприклад, Framework, GRI Standards, SASB) [5]. Брак внутрішньої мотивації у підприємств, зумовлений відсутністю економічних стимулів, високими витратами на підготовку звіту, а також низькою зацікавленістю інвесторів у звітності ESG у середовищі, де домінує короткострокова фінансова вигода. Попри ці проблеми, перспективи впровадження інтегрованої звітності є доволі значними, особливо в умовах глобалізації та інтеграції України в європейський економічний простір. Основні напрями розвитку містять:

формування прозорого та відповідального бізнес-середовища, що сприятиме зростанню довіри з боку міжнародних інвесторів, партнерів, споживачів і суспільства [3].

Залучення іноземного капіталу, оскільки багато європейських фондів та інституцій уже встановлюють вимогу наявності ESG-звітності для прийняття інвестиційних рішень [6]. Інтеграція принципів сталого розвитку в стратегію компаній, що дає змогу ефективніше управляти ризиками, зокрема екологічними, соціальними та управлінськими. Особливо актуальним є застосування інтегрованої звітності для великих компаній державного та приватного секторів, банків та підприємств критичної інфраструктури, де значний суспільний вплив вимагає публічної підзвітності. Одним із ключових рішень для подолання бар'єрів є впровадження державної програми навчання, роз'яснення та методичного забезпечення для компаній. Також доцільно створити інституційну підтримку, наприклад, у вигляді спеціалізованих центрів ESG-компетенцій [4].

На макрорівні інтегрована звітність дає змогу формувати інклюзивну економіку, де враховуються не лише показники ВВП чи прибутків компаній, а й екологічні витрати, соціальний вплив та рівень корпоративної етики. Це, своєю чергою, забезпечує сталий економічний розвиток в умовах глобальної конкуренції, яка зростає [7]. Загалом, інтегрована звітність — це не лише звіт, а інструмент стратегічного управління, котрий формує нову парадигму корпоративної поведінки, що базується на прозорості, відповідальності та довгостроковому мисленні.

Список використаних джерел

1. Міністерство фінансів України. Нефінансова звітність в Україні. URL: <https://mof.gov.ua/uk/non-financial-reporting>
2. European Commission. Corporate Sustainability Reporting Directive (CSRD). URL: <https://finance.ec.europa.eu>
3. Deloitte. Інтегрована звітність: як її підготувати та навіщо вона бізнесу. URL: <https://www2.deloitte.com/ua>
4. Ernst & Young. Як впровадити ESG-звітність в Україні. URL: https://www.ey.com/uk_ua
5. KPMG Ukraine. Аналіз практик інтегрованої звітності в українських компаніях. URL: <https://home.kpmg/ua>
6. IFC. Why ESG Reporting Matters for Investment. URL: <https://www.ifc.org/>
7. PwC. ESG і стале зростання: погляд бізнесу. URL: <https://www.pwc.com/ua/>
8. Ukrainian Institute for the Future. Аналітика щодо інтегрованої звітності. URL: <https://www.uifuture.org/>
9. Програма розвитку ООН в Україні. Бізнес і цілі сталого розвитку. URL: <https://www.ua.undp.org>
10. Міжнародна Рада з інтегрованої звітності (IIRC). Міжнародна концептуальна основа Framework. URL: <https://www.integratedreporting.org/>

Нестеренко Ірина
канд. екон. наук, доцент кафедри обліку, аудиту та оподаткування
Державний біотехнологічний університет

Ковалевська Надія
канд. екон. наук, професор кафедри обліку, аудиту та оподаткування
Державний біотехнологічний університет
м. Харків, Україна

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ У СИСТЕМАХ ОБЛІКУ ТА ЗВІТНОСТІ: ПЕРСПЕКТИВИ ЗАСТОСУВАННЯ В ІНТЕГРОВАНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

На тлі стрімкого розгортання цифрової економіки інтенсивно зростає потреба у впровадженні інноваційних технологій у сферу обліку та звітності. Серед найперспективніших технологічних рішень, що мають потенціал суттєво трансформувати традиційні облікові процеси, вирізняється штучний інтелект (ШІ). Його інтеграція в системи обліку й звітності відкриває нові можливості для підвищення точності, оперативності та адаптивності фінансової інформації, що особливо актуально в умовах зростання обсягів даних та ускладнення бізнес-середовища.

Штучний інтелект, як комплекс технологій машинного навчання, обробки природної мови, нейромереж та експертних систем, здатний імітувати когнітивні функції людини при прийнятті рішень. В обліковому контексті це означає можливість автоматизації складних процедур і аналітичних оцінок, що традиційно потребували значних людських ресурсів. Теоретична основа для впровадження ШІ в облік базується на концепціях цифрової трансформації, обліку в реальному часі та адаптивних інформаційних систем, що забезпечують інтеграцію внутрішніх і зовнішніх джерел даних для забезпечення обґрунтованого управлінського та фінансового аналізу.

Дослідники, які аналізували питання застосування штучного інтелекту в системах бухгалтерського обліку, дійшли спільного висновку, що програмне забезпечення на основі ШІ сприяє прискоренню, підвищенню якості та оптимізації облікових процесів, що, у свою чергу, позитивно впливає на ефективність функціонування бізнес-процесів [1-3]. Впровадження інтелектуальних цифрових рішень дозволяє не лише автоматизувати рутинні операції, а й підвищити аналітичну цінність облікової інформації для стратегічного управління. У цьому контексті актуальність дослідження ролі ШІ в обліку та звітності зростає, особливо в умовах активізації глобальних інтеграційних процесів, що супроводжуються гармонізацією облікових стандартів, уніфікацією звітності та зростаючими вимогами до прозорості фінансової інформації. Перспективи розвитку обліку та звітності в цьому середовищі пов'язані з переходом до цифрових платформ нового покоління, здатних забезпечити реальний режим доступу до релевантної, достовірної та прогнозовної інформації для всіх учасників економічної взаємодії.

Цифрова трансформація облікових систем, підтримувана штучним інтелектом, є необхідною передумовою для формування інтегрованого фінансового простору, де забезпечується сумісність даних, відповідність міжнародним стандартам та адаптивність до швидких змін регуляторного середовища. Саме тому дослідження інтелектуальних технологій в обліковій сфері набуває не лише теоретичної значущості, а й прикладного значення для практики управління в умовах цифрової економіки. На практиці впровадження ШІ в системи обліку здійснюється через спеціалізоване програмне забезпечення, яке забезпечує автоматичне розпізнавання первинних документів, класифікацію витрат, прогнозування грошових потоків, виявлення аномалій та формування аналітичних звітів. Зокрема, алгоритми машинного навчання можуть виявляти закономірності у великих масивах облікових даних, що дозволяє виявляти помилки або шахрайські дії на ранніх етапах. Крім того, інтеграція ШІ в ERP-системи забезпечує цілісність даних і синхронізацію

інформації між бухгалтерією, логістикою, управлінням персоналом та іншими функціональними підсистемами [4, с. 77].

В умовах зростаючої складності бізнес-процесів, високої динаміки зовнішнього середовища та поглиблення процесів глобалізації економічних систем особливої актуальності набуває концепція побудови інтегрованих інформаційних систем, у межах яких функції обліку та звітності реалізуються в єдиному цифровому середовищі. Таке середовище повинно забезпечувати не лише цілісність і доступність даних, але й їхню безперервну обробку, аналіз та візуалізацію в режимі реального часу. Саме штучний інтелект набуває стратегічного значення як важливий компонент цифрової інфраструктури, що дозволяє трансформувати обліково-аналітичні функції підприємства в напрямі підвищення їхньої адаптивності, ефективності та проактивності.

Штучний інтелект виступає каталізатором створення самоадаптивних систем управління фінансами, здатних автономно реагувати на зміни у внутрішньому й зовнішньому середовищі, здійснювати інтелектуальний аналіз ризиків, формувати прогностичні моделі та підтримувати прийняття управлінських рішень на основі великих обсягів структурованих і неструктурованих даних. Такий підхід сприяє трансформації облікової інформації з пасивного елемента в активний інструмент управлінського контролю та стратегічного планування. За цих умов перспективними напрямками розвитку є широкомасштабне впровадження когнітивної аналітики, використання технологій роботизованої автоматизації облікових процесів із застосуванням алгоритмів машинного навчання, а також проєктування й експлуатація цифрових двійників бухгалтерських систем [5, с. 482].

Цифрові двійники, що є віртуальними відображеннями реальних облікових процесів, дозволяють моделювати альтернативні сценарії розвитку підприємства, оцінювати потенційні наслідки управлінських рішень та забезпечують динамічну верифікацію облікових даних. У поєднанні з функціями автоматизованого формування звітності на основі поточних бізнес-операцій, такі рішення сприятимуть не лише підвищенню оперативності й достовірності облікової інформації, але й загальному переходу до концепції цифрового бухгалтерського середовища, що відповідає викликам сучасної економіки знань.

Попри численні переваги, застосування ШІ у сфері обліку супроводжується низкою викликів. Серед них – складність інтеграції з існуючими обліковими системами, недостатній рівень цифрової грамотності персоналу, потреба у дотриманні стандартів конфіденційності та безпеки даних. Крім того, етичні та правові аспекти використання ШІ в обліковій практиці залишаються недостатньо врегульованими, що вимагає оновлення нормативної бази та професійних стандартів бухгалтерського обліку [6, с. 76].

Для забезпечення успішної інтеграції штучного інтелекту в системи обліку та звітності необхідне комплексне підґрунтя, що охоплює три ключові напрями: технологічне, нормативне та організаційне забезпечення. Враховуючи динаміку розвитку цифрових ринків і швидку еволюцію ШІ, пропонуються такі науково обґрунтовані заходи:

1. Технологічне забезпечення:

- стандартизація цифрової інфраструктури - впровадження відкритих стандартів для взаємодії між обліковими інформаційними системами та ШІ-модулями (API, протоколи даних, єдині формати фінансової інформації);
- розробка спеціалізованих ШІ-модулів для бухгалтерського обліку, що враховують особливості національного плану рахунків, податкової звітності та фінансового аналізу;
- інтеграція хмарних технологій і обчислень на периферії для забезпечення обробки великих масивів фінансових даних у режимі реального часу з мінімальною затримкою та високим рівнем захисту.

2. Нормативне забезпечення:

- оновлення бухгалтерських стандартів та методичних рекомендацій з урахуванням специфіки застосування ШІ, зокрема щодо автоматизованого прийняття рішень, автономної класифікації операцій та генерації фінансової звітності;

- розробка етичних та правових норм щодо відповідальності за дії систем із елементами ШІ, включаючи питання прозорості алгоритмів, прав на дані, кібербезпеки та збереження аудиторського сліду;

- імплементація міжнародних практик регулювання застосування ШІ у фінансовому секторі, зокрема на основі рекомендацій Міжнародної федерації бухгалтерів (IFAC) та Ради з міжнародних стандартів фінансової звітності (IASB).

3. Організаційне забезпечення:

- формування цифрових компетентностей персоналу, зокрема впровадження спеціалізованих освітніх програм з бухгалтерського обліку з акцентом на аналітику даних, машинне навчання та управління цифровими системами;

- реструктуризація функцій бухгалтерських підрозділів, що передбачає перехід від рутинних операцій до аналітично-консультативної діяльності на основі даних, генерованих ШІ;

- запровадження систем внутрішнього контролю за алгоритмічними процесами, які дозволяють відстежувати, перевіряти та документувати рішення, прийняті ШІ-системами, для забезпечення достовірності звітності та відповідності регуляторним вимогам.

Отже, ефективне використання потенціалу штучного інтелекту в системах обліку та звітності передбачає наявність цілісної, узгодженої стратегії цифрової трансформації, яка охоплює всі рівні функціонування підприємства – від технологічної модернізації облікових програмних комплексів до перегляду парадигми професійної підготовки фахівців та вдосконалення нормативно-правового середовища. Така стратегія має базуватися на концепції інтегрованого управління, що передбачає синергійне поєднання технологічного, нормативного й організаційного забезпечення задля формування стійкої, адаптивної та прозорої облікової інфраструктури в умовах цифрової економіки.

Інтеграція інтелектуальних технологій у контур обліково-аналітичних систем створює передумови для розвитку цифрової бухгалтерії нового покоління, орієнтованої на реальну динаміку бізнес-процесів, превентивне виявлення ризиків та підтримку стратегічного прийняття рішень. За умови належної інституційної, методологічної та технічної підтримки, штучний інтелект може стати каталізатором глибокої трансформації облікових функцій у напрямі проактивного управління фінансами, що відповідає вимогам нової інформаційної доби та глобалізованого економічного середовища.

Список використаних джерел

1. Шаповалова А., Кузьменко О., Прокопова О. Роль штучного інтелекту в оптимізації оподаткування та звітності в малому бізнесі. *Економіка та суспільство*. 2024, (62). DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-62-116>

2. Нестеренко І.В., Чміль Є.Л. Диджиталізація формування облікової інформації про інноваційну діяльність суб'єктів бізнесу. *Цифрова економіка та економічна безпека*. 2023. Вип. 6(06). С. 56-62. DOI: <https://doi.org/10.32782/dees.6-11>

3. Головачук Ю. В., Головачук Г. В., Скрипник С. В. Інтеграція розумних технологій та штучного інтелекту в бухгалтерський облік: ключові аспекти цифрової революції. *Інвестиції: практика та досвід*. 2024. № 6. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2024.6.38>

4. Чернікова І. Б., Дергільова Г. С., Нестеренко І. В. Бухгалтерський облік за видами економічної діяльності: навч. посіб. Харків: Форт, 2015. 200 с. URL: <https://repo.btu.kharkov.ua/handle/123456789/10383>

5. Кащена Н.Б., Нестеренко І.В. Цифровізація та екологізація інноваційного розвитку бізнесу: маркетингові аспекти повоєнного відновлення. *Маркетинг у підприємстві, біржовій діяльності та торгівлі в SMART-суспільстві: управлінський, інноваційний та методичний виміри* : колективна монографія / За наук. ред. І.В. Перевозової. Львів : Видавець Кошовий Б.-П.О., 2023. С. 482–504. URL: <https://repo.btu.kharkov.ua/handle/123456789/31522>

6. Лагодієнко Н. В., Саркова А. М., Просолов О. О. Вплив цифровізації на бухгалтерський облік: тренди та виклики. *Modern Economics*. 2023. № 42. С. 70–77.

Оглобліна Вікторія
канд.екон.наук, доцент кафедри
інформаційної економіки, підприємництва та фінансів

Загородній Сергій
здобувач PhD, спеціальність 073 «Менеджмент»
кафедри інформаційної економіки, підприємництва та фінансів
Інженерний навчально-науковий інститут ім. Ю.М. Потебні
Запорізького національного університету
м.Запоріжжя, Україна

ГАРМОНІЗАЦІЯ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ УКРАЇНИ З ЄВРОПЕЙСЬКИМИ СТАНДАРТАМИ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Економіка виступає фундаментальною базою для розвитку суспільства, його інтеграції у світове товариство тощо. Європейські інтеграційні процеси все більше скеровують економіку України в сторону європейських стандартів в різних галузях, у тому числі міжнародних стандартів фінансової звітності (МСФЗ). Стан української фінансової звітності та рівень довіри до неї є ключовими аспектами, які визначають функціонування фінансової системи країни та її інтеграцію у міжнародну економічну спільноту. Українська фінансова звітність, як і звітність багатьох інших країн, є основним засобом передачі інформації про фінансове становище підприємств та організацій різних секторів економіки.

Європейські експерти зазначають, що темп і напрями реформ в галузях обліку, звітності, оподаткування, аудиту в Україні є надто повільним і багато у чому не відповідають зобов'язанням за Угодою про асоціацію. Але в останні роки в Україні прийнято чимало законодавчих актів, які наближають обліково-звітні вітчизняні системи до євростандартів; відбулись інтенсивні зміни у фінансовій системі, спрямовані на підвищення її прозорості та стабільності. Зміни в регулюванні та стандартизації фінансової звітності, які відповідають міжнародним стандартам, сприяли покращенню якості інформації, що надається у фінансових звітах.

Гармонізація є невід'ємною складовою процесу реформування бухгалтерського обліку та фінансової звітності в Україні, який розпочався з метою вдосконалення національної системи бухгалтерського обліку та фінансової звітності з урахуванням вимог міжнародних стандартів і законодавства Європейського Союзу (ЄС). Гармонізація в бухгалтерському контексті може бути визначена як процес, спрямований на підвищення порівнянності фінансової звітності, що складається в різних країнах. Гармонізація фінансової звітності України з європейськими стандартами сприяє прозорості, підзвітності та сумісності фінансової інформації, що забезпечує довіру інвесторів, кредиторів та державних інституцій як в Україні, так і за її межами.

Дослідженню питань стану української фінансової звітності та її гармонізації з європейськими стандартами присвячено праці таких вітчизняних науковців, як: І. Баланюк, М. Василюк, Л. Гнатишин, О. Задніпровський, Г. Ісаншина, Ю.Майборода, П. Матковський, І. Нікіфорак, О. Ромашко, М. Танасієва, О. Тивончук, Д. Шеленко та ін. Г. Ісаншина досліджує переваги та недоліки переходу до міжнародних стандартів бухгалтерського обліку і фінансової звітності для підприємств України. Баланюк, Д. Шеленко, М. Василюк, П. Матковський та Л. Гнатишин досліджують передумови і необхідність упровадження МСФЗ в українську облікову практику як вимоги інтеграції України до Європейського Союзу.

Впровадження Міжнародних стандартів фінансової звітності по всьому світу відображає перехід до глобальних стандартів бухгалтерського обліку, наприклад Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку (МСБО) (2020). Загалом, міжнародні стандарти створені для застосування в багатьох країнах і регіонах з метою сприяння спільному розумінню та взаємодії. Хоча ці стандарти часто не є обов'язковими, вони використовуються для

досягнення міжнародної сумісності та гармонізації підходів у різних країнах та галузях у контексті міжнародної торгівлі, транснаціональних корпорацій та глобалізації фінансових ринків.

У зв'язку з чим опікунами Фонду МСФЗ у 2021 році була створена Рада з міжнародних стандартів сталого розвитку (ISSB). Мета роботи Ради - розробка глобальної бази стандартів розкриття інформації, що стосується сталого розвитку. Це надасть інвесторам та іншим учасникам ринку капіталу інформацію про ризики та можливості, пов'язані зі сталим розвитком компаній, що дозволить приймати обґрунтовані рішення.

Міжнародні стандарти обліку є своєрідними «мовами» фінансової звітності, які зрозумілі для всіх учасників фінансового ринку незалежно від місця їх розташування. Впровадження міжнародних стандартів обліку є ключовим кроком для покращення фінансового управління, підвищення прозорості та ефективності використання ресурсів, а також для зміцнення довіри внутрішніх і зовнішніх інвесторів до української економіки.

Актуальні дослідження свідчать про активне впровадження в Україні двох ключових міжнародних систем:

- ESRS (European Sustainability Reporting Standards) - Європейські стандарти звітності зі сталого розвитку, які охоплюють нефінансову інформацію, зокрема вплив підприємств на довкілля, суспільство та корпоративне управління.

- МСФЗ (IFRS) - Міжнародні стандарти фінансової звітності, що встановлюють єдині принципи складання фінансової звітності у світі, зокрема для публічних компаній.

У 2024 році в Україні запроваджено оновлену XBRL-таксономію UA МСФЗ, що включає підтримку нових стандартів МСФЗ, зокрема IFRS 17 «Страхові контракти» та IFRS S1/S2, які регулюють питання сталого розвитку; вдосконалення структури та класифікації фінансових показників; узгодження з новими вимогами Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку України; оптимізацію для використання в інформаційно-аналітичних системах контролю та затверджено Стратегію запровадження звітності зі сталого розвитку згідно з директивами ЄС.

Серед ключових проблем гармонізації фінансової звітності України з європейськими стандартами зазначимо:

- складність інтеграції ESRS у традиційні облікові практики;
- правові неузгодженості між НП(С)БО та МСФЗ;
- додаткові витрати на ПЗ та навчання персоналу;
- відсутність методичних посібників державною мовою;
- низький рівень поінформованості малого бізнесу.

Попри ці виклики, Україна зберігає стабільний прогрес у наближенні до європейських облікових принципів, що формує довгострокові вигоди: підвищення прозорості бізнесу, конкурентоспроможності та інвестиційної привабливості.

Стан та пропозиції щодо гармонізації фінансової звітності України з європейськими стандартами:

1. Системна реалізація МСФЗ та ESRS як державна політика.

МСФЗ регламентують підхід до складання фінансової звітності (баланси, звіти про фінрезультати тощо), а ESRS - нефінансові аспекти діяльності, включно з екологічним впливом, соціальними стандартами, етичним управлінням. Рекомендується ухвалити рамковий закон, який інтегрує обидві групи стандартів у національну систему звітності з чітким календарним графіком.

2. Професійна підготовка кадрів.

Варто розширити державні програми сертифікації бухгалтерів і аудиторів з урахуванням нових вимог. Рекомендується ввести обов'язковий модуль з ESRS у бакалаврські та магістерські програми економічних і фінансових ЗВО.

3. Методична підтримка впровадження.

Необхідно створити єдиний державний портал з адаптованими МСФЗ та ESRS українською мовою, типові форми звітності, зразки розкриття інформації та глосарій термінів. Це забезпечить однакове розуміння вимог на всіх рівнях бізнесу.

4. Комунікація та підтримка бізнесу.

Провести інформаційно-освітні кампанії, роз'яснюючи переваги гармонізації, особливо для МСП, а також залучити громадські організації до моніторингу процесу впровадження.

5. Технічна модернізація та XBRL-інтеграція.

Розробити спрощені рішення для малого та середнього бізнесу, сумісні з XBRL-форматом звітності. Держава може надавати пільги або дотації підприємствам, які впроваджують автоматизовані облікові системи, що відповідають міжнародним вимогам.

6. Юридичне узгодження.

Актуалізувати нормативно-правову базу з метою узгодження вимог податкового, фінансового, корпоративного та екологічного обліку. Це мінімізує ризики подвійного ведення документації та зменшить адміністративне навантаження на бізнес.

Також актуальним є створення та фінансування ЄС проєктів:

- EU-FINSTAR, який посилює регулювання фінансового сектору та підтримку змін, які після впровадження приведуть українські фінансові послуги у відповідність до європейських та міжнародних стандартів та сприятимуть інтеграції з європейськими ринками, нададуть можливість зміцнити український ринок приватних та іноземних інвесторів, підвищити доступу до фінансових послуг, збільшити транскордонну торгівлю та торгівлю;

- STAREP «Зміцнення аудиту та звітності в країнах Східного партнерства» - це регіональний проєкт Центру реформ фінансової звітності Світового банку для країн Східного партнерства (в т.ч. України), який створює прозоре політичне середовище та ефективну інституційну структуру корпоративної звітності в країнах до Східного партнерства.

Підсумовуючи, слід зазначити, що гармонізація фінансової звітності України з європейськими стандартами має вирішальне значення для подальшого розвитку вітчизняного бізнесу. Ця ініціатива сприяє підвищенню довіри до фінансової звітності підприємств, що забезпечує прозорість та достовірність інформації для потенційних інвесторів та фінансових установ. За рахунок гармонізації з європейськими стандартами, впровадження МСФЗ відкриває нові можливості для участі українських підприємств у міжнародних бізнес-процесах, що сприяє розширенню їхніх ринкових можливостей. Крім того, впровадження МСФЗ сприяє підвищенню ефективності управління підприємством, що стимулює його розвиток та конкурентоспроможність, сприяє залученню іноземних інвестицій та підтримує відновлення вітчизняної економіки.

Список використаних джерел

1. Запровадження звітності зі сталого розвитку в Україні. URL: <https://azones.law/analytics/> (дата звернення : 02.05.2025).
2. Оновлена таксономія UA МСФЗ XBRL. URL: <https://medoc.ua/news> (дата звернення : 30.04.2025).
3. Стратегія запровадження звітності зі сталого розвитку. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1015-2024-%D1%80#Text> (дата звернення : 02.05.2025).
4. Міністерство фінансів України. URL: <https://mof.gov.ua> (дата звернення : 02.05.2025).
5. ESRS та ISSB. URL: <https://amsfo.com.ua/esrs-ta-issb/> (дата звернення : 30.04.2025).
6. Оглобліна В.О., Івакін В.Ю., Бреславський О.В. Сучасні методики фінансового аналізу: вітчизняний та зарубіжний досвід. *Геостратегічні трансформації та траєкторія національної безпеки в контексті відбудови і сталого розвитку України: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (25-26 травня 2023 року, м. Запоріжжя) / наук. ред. Н.Г.Метеленко; Інженерний навчально-науковий інститут ім. Ю.М.Потебні Запорізького національного університету. – Одеса: Олді+, 2023. С.133-136.*

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КАЛЬКУЛЮВАННЯ СОБІВАРТОСТІ ПРОДУКЦІЇ (РОБІТ, ПОСЛУГ) В УМОВАХ СУЧАСНОЇ ЕКОНОМІКИ

Як відомо, калькуляція є одним із восьми базових елементів методу бухгалтерського обліку, який тісно пов'язаний з іншими елементами: оцінкою, рахунками та звітністю. Вона являє собою процес визначення собівартості одиниці продукції, виконаної роботи або наданої послуги шляхом обчислення витрат, що були понесені підприємством і є завершальним етапом обліку витрат та служить основою для оцінки продукції в обліку і звітності, формування цін на товари і послуги, аналізу прибутковості та прийняття управлінських рішень. Звідси, калькулювання собівартості продукції, робіт або послуг є одним із ключових процесів бухгалтерського та управлінського обліку. Його результати не лише дають змогу формувати фінансову звітність, а й безпосередньо впливати на основні економічні показники діяльності підприємства. Точність, обґрунтованість і своєчасність калькулювання впливають на достовірність звітності, ефективність управлінських рішень і здатність підприємства адаптуватися до ринкових умов.

Для кожної галузі економіки у 2001-2010 роках були розроблені Методичні рекомендації з формування собівартості продукції (робіт, послуг) для промисловості, сільського господарства, будівництва, транспорту, житлово-комунального господарства, торгівлі тощо. Але в назвах цих документів, як бачимо, замість словосполучення «калькулювання собівартості» пріоритет здобуває «формування собівартості».

Так, Міністерство промислової політики наказом № 373 від 09.07.2007 р. затвердило Методичні рекомендації з формування собівартості продукції (робіт, послуг) у промисловості, розроблені Державним підприємством «Державний інститут комплексних техніко-економічних досліджень Міністерства промислової політики України» [2]. Але текст методичних рекомендацій в електронній нормативній базі відсутній, а в наказі червоним кольором зазначено: «Методичні рекомендації не наводяться». Тому на практиці підприємства вимушені використовувати нормативні документи, видані у попередні роки.

Мінфін України наказом № 635 від 27.06.2013 р. затвердило Методичні рекомендації щодо облікової політики підприємства [5], у якому зроблено акцент, що питання калькулювання собівартості продукції, робіт, послуг є одним із ключових елементів облікової політики підприємства. А саме:

- підприємство повинно визначити та закріпити в обліковій політиці метод калькулювання собівартості, який відповідає специфіці його діяльності. Але у НП(С)БО) прямо не встановлено вичерпного переліку методів калькулювання собівартості, однак у них передбачено можливість застосування різних методів, з урахуванням специфіки діяльності підприємства: попроцесний (простий); нормативний; позамовний; пофазний (попередільний), метод прямого розрахунку, маржинальний (метод покриття);

- підприємство, як правило, самостійно встановлює, які витрати включаються до виробничої собівартості продукції, робіт, послуг. Сюди включають прямі матеріальні витрати, прямі витрати на оплату праці, інші прямі витрати та розподілені загальновиробничі витрати;

- підприємство має обрати метод розподілу загальновиробничих витрат між об'єктами калькулювання. Наприклад, пропорційно до обсягу виробництва, прямих витрат або іншого базового показника;

- підприємству слід визначити порядок оцінки та обліку незавершеного виробництва, що впливає на формування собівартості продукції;

- підприємство повинно встановити правила обліку супутньої, побічної продукції та відходів, що утворюються в процесі виробництва та їх вплив на собівартість основної продукції.

Таке нормативне забезпечення, водночас, надає підприємствам значну свободу у визначенні методів обліку витрат. Проте за умов повномасштабної війни така лібералізація може мати негативні наслідки через відсутність єдності підходів у ключових галузях економіки.

Збройна агресія Росії спричинила різке ускладнення процесів калькулювання, різко змінила умови господарювання для підприємств усіх форм власності та видів економічної діяльності. Калькулювання собівартості продукції, робіт і послуг суттєво ускладнилося через нестабільність витрат, непередбачуваність, змін у логістиці, всіляких порушень та інших факторів, які раніше не мали такого масштабу.

Спостерігається тривала й висока волатильність витрат. Ціни на сировину, паливо, енергоносії, транспорт постійно змінюються, навіть щоденно. Закупівельні ціни нестабільні, що суттєво ускладнює планування й унеможливорює використання стандартних калькуляцій. Частина постачальників зруйнована або недоступна. Доставка дорожчає через ризики, зміни маршрутів, обхід зон бойових дій. Все це призводить до проблем з постачанням і логістикою.

Мають місце непоодинокі випадки порушення виробничих процесів через евакуацію, пошкодження виробничих потужностей і нестачу персоналу, що веде до неможливості досягнення запланованих обсягів виробництва. Невизначеність і форс-мажори ведуть до неможливості зробити точний прогноз майбутніх витрат або термінів виконання робіт чи послуг. Виникає необхідність постійного коригування бюджетів і калькуляцій внаслідок зміни обставин. Знищення майна, витрати на евакуацію, відновлення обладнання чи інфраструктури часто не враховуються у звичайних калькуляціях, хоча суттєво впливають на фінансовий результат суб'єкта господарювання. Відбувається зміна структури витрат через зростання витрат на охорону, страхування, генератори, паливо. Часто витрати стають «фазовими», але вони значні й мають включатися до собівартості, що викликає непорозуміння з аудиторями та податковими органами.

Підприємства, які перемістилися, стикаються з втратою документації, облікових систем. Облік ведеться в умовах нестачі електроенергії, інтернету, персоналу. Частина працівників мобілізована або евакуйована, зростають витрати на залучення нових кадрів та їх навчання. Оплата праці включає премії за небезпечні умови, додаткові соціальні виплати.

Калькулювання перестає бути стабільною основою для ціноутворення, так як підприємства змушені встановлювати гнучкі ціни або працювати з короткостроковими контрактами. Зростає ризик помилок у фінансовій звітності через неправильне формування витрат, що викликає податкові ризики. Часто доводиться використовувати умовні оцінки, резерви та переоцінки, що знижує точність калькуляцій.

У відповідь на виклики війни, підприємствам слід: впроваджувати гнучкі методи обліку (наприклад, маржинальне калькулювання); використовувати управлінський облік паралельно з фінансовим; налагоджувати оперативне оновлення даних про витрати; залучати аутсорсингові бухгалтерські й аналітичні сервіси, якщо внутрішні ресурси обмежені.

Таким чином, в умовах воєнного стану калькулювання собівартості потребує не лише технічного вдосконалення, а й концептуального переосмислення ролі обліку у стратегічному управлінні підприємством. Стандарти мають бути переглянуті з урахуванням сучасних викликів - задля забезпечення гнучкості, точності та релевантності облікових даних.

Список використаних джерел

1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16 липня 1999 р. № 996-XIV (зі змінами і доповненнями) [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua>
2. Методичні рекомендації щодо облікової політики підприємства: затв. наказом Міністерства фінансів України від 27.06.2013 р. № 635 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0635201-13#Text>

Петришина Дар'я
здобувачка вищої освіти
Наук. кер.: Дубініна Марина,
д-р екон. наук, професор, завідувач кафедри обліку і оподаткування,
Миколаївський національний аграрний університет
м. Миколаїв, Україна

РОЛЬ ДОКУМЕНТАЦІЇ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ДОСТОВІРНОСТІ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ

Бухгалтерський облік сьогодні є вагомим компонентом економічної науки, оскільки забезпечує технологію одержання необхідної інформації про діяльність господарюючого суб'єкта. Первинна документація становить початкову, фундаментальну ланку в складному процесі реєстрації господарських операцій. Завдяки належному документуванню всіх процесів бухгалтерського обліку, внутрішні й зовнішні користувачі отримують можливість детально аналізувати діяльність підприємства та приймати обґрунтовані рішення.

В умовах сучасної економіки, що характеризується високим рівнем інтеграції та глобалізації, достовірність бухгалтерського обліку набуває особливого значення. Бухгалтерський облік виступає не просто інструментом фіксації господарських операцій, а інформаційною системою, що забезпечує прийняття управлінських рішень на різних рівнях. Основою такої системи є документація, яка гарантує юридичну обґрунтованість та фактичну точність облікових даних.

У сучасному бізнес-середовищі питання належного документального забезпечення обліку набуває особливої актуальності через зростання вимог до прозорості діяльності суб'єктів господарювання, посилення контролю з боку регуляторних органів та підвищення відповідальності за достовірність фінансової звітності. Недосконалість системи документування господарських операцій може призвести до викривлення фінансових результатів, зниження якості аналітичної роботи та прийняття неефективних управлінських рішень [3].

Документація в бухгалтерському обліку виступає першоосновою для відображення господарських операцій та забезпечує юридичну доказовість здійснених операцій. Відповідно до Закону України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні", підставою для бухгалтерського обліку господарських операцій є первинні документи, які фіксують факти здійснення господарських операцій [1].

Первинні документи повинні відповідати вимогам, встановленим Положенням про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку, затвердженим наказом Міністерства фінансів України. Основними вимогами до оформлення первинних документів є: наявність необхідних реквізитів, своєчасність складання, достовірність відображення господарських операцій, відсутність помилок та виправлень [2].

Достовірність бухгалтерського обліку забезпечується шляхом дотримання принципів документування, серед яких принцип своєчасності – документи повинні складатися в момент здійснення господарської операції або безпосередньо після її закінчення; принцип повноти – всі господарські операції мають бути відображені в первинних документах; принцип точності – інформація, зазначена в документах, повинна відповідати фактичному стану справ [3].

У сучасних умовах господарювання особливої актуальності набуває електронний документообіг, який дозволяє оптимізувати процеси документування та підвищити достовірність бухгалтерського обліку. Відповідно до Закону України "Про електронні документи та електронний документообіг", електронний документ має таку ж юридичну силу, як і паперовий, за умови дотримання вимог щодо його створення, передачі та зберігання [1].

Впровадження електронного документообігу на підприємстві дозволяє скоротити час на оформлення первинних документів; зменшити кількість помилок при введенні інформації; забезпечити оперативний доступ до документів; підвищити контроль за виконанням документів. Також варто відзначити, що цифровізація документообігу суттєво зменшує витрати на зберігання документів, підвищує швидкість пошуку необхідної інформації та забезпечує можливість одночасного доступу до документів різним користувачам, що сприяє ефективності управлінських рішень та підвищенню аналітичної цінності облікової інформації [2].

Проте, незважаючи на переваги електронного документообігу, його впровадження супроводжується низкою проблем, серед яких: необхідність значних фінансових інвестицій, потреба у навчанні персоналу, забезпечення захисту інформації від несанкціонованого доступу та втрати даних. Важливим аспектом є також юридична відповідність електронних документів, що вимагає використання кваліфікованих електронних підписів та печаток, а також дотримання вимог щодо архівування та тривалого зберігання електронних документів відповідно до законодавства про національний архівний фонд [3].

Для підвищення достовірності бухгалтерського обліку та ефективності системи документування господарських операцій рекомендується розробити та затвердити графік документообігу на підприємстві з чітким визначенням відповідальних осіб та термінів виконання; забезпечити контроль за дотриманням вимог щодо оформлення первинних документів; проводити регулярне навчання працівників бухгалтерії з питань документування господарських операцій; впроваджувати сучасні інформаційні технології для автоматизації процесів документування [1].

Отже, документація є невід'ємною складовою бухгалтерського обліку та відіграє ключову роль у забезпеченні його достовірності. Належне оформлення первинних документів дозволяє забезпечити юридичну доказовість здійснених господарських операцій, а також сформувати достовірну інформаційну базу для прийняття управлінських рішень.

У сучасних умовах господарювання особливої актуальності набуває впровадження електронного документообігу, який дозволяє оптимізувати процеси документування та підвищити достовірність бухгалтерського обліку. Проте, для ефективного функціонування системи документування необхідно забезпечити дотримання принципів своєчасності, повноти та точності, а також розробити та затвердити графік документообігу з чітким визначенням відповідальних осіб та термінів виконання.

Список використаних джерел

1. Коваль Л. В., Гончарук О. С. Документування в бухгалтерському обліку аграрних підприємств: стан та перспективи розвитку. *Efektivna ekonomika*. 2024. № 3. URL: <https://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.3.77> (дата звернення: 01.05.2025).
2. Косата І. А., Мостова В. М. Роль документації в системі бухгалтерського обліку. «Актуальні проблеми та перспективи розвитку обліку, аналізу та контролю в соціальноорієнтованій системі управління підприємством» Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції, присвяченої пам'яті професора, заслуженого працівника вищої школи Дмитра Мусійовича Фесенка, м. Полтава, 2019. С. 103–106. (дата звернення: 30.04.2025).
3. Титикало, В. С. Роль бухгалтерського обліку та звітності в управлінні бюджетною установою. *Фінанси, облік і аудит*, 2011, 18: 369–380. (дата звернення: 02.05.2025).

Печена Анна
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Наук. кер.: Сиротенко Наталія,
канд. екон. наук, доцент
Одеський національний економічний університет
м. Одеса, Україна

ІНКОТЕРМС 2020 Й 2010: ВІДМІННОСТІ, ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ

Ефективне здійснення міжнародних комерційних операцій вимагає чіткого визначення прав та обов'язків сторін, особливо в частині розподілу витрат і ризиків, пов'язаних з доставкою товарів. Інкотермс, розроблені Міжнародною торговою палатою (ICC), виступають ключовим інструментом, що полегшує міжнародні комерційні транзакції, стандартизуючи умови поставки та розподіл відповідальності між продавцем і покупцем.

Актуальність дослідження зумовлена важливістю чіткого визначення прав та обов'язків сторін у міжнародних комерційних операціях, особливо в частині розподілу витрат і ризиків, пов'язаних з доставкою товарів.

Метою дослідження є аналіз норм Інкотермс та надання рекомендацій. Для досягнення мети були поставлені наступні завдання: розкриття сутності Інкотермс та їх ключових функцій, опис основних змін та оновлень, внесених до Інкотермс 2020 порівняно з попередньою редакцією, аналіз впливу Інкотермс на зменшення кількості комерційних спорів та полегшення укладення міжнародних контрактів, надання рекомендацій щодо їх усунення та мінімізації негативних наслідків.

Інкотермс (International Commercial Terms) – це міжнародні комерційні умови, що визначають відповідальність продавця та покупця за доставку товарів.

Вони охоплюють: розподіл витрат, пов'язаних з доставкою (транспортування, страхування, митні процедури тощо); перехід ризиків втрати або пошкодження товару від продавця до покупця; обов'язки сторін щодо надання документів, необхідних для здійснення експортно-імпортних операцій [1].

Таким чином, Інкотермс забезпечують правову основу для міжнародних торгових операцій, сприяючи чіткому розумінню сторонами їхніх прав та обов'язків, зменшуючи кількість комерційних спорів та полегшуючи укладення міжнародних контрактів. Ці правила регулюють відносини внутрішньої та міжнародної торгівлі та можуть використовуватися в будь-якій редакції, узгодженій сторонами угоди.

Важливо, що Інкотермс не є законом, а виступають стандартом, який сторони добровільно включають в контракти, адаптуючи до потреб кожної транзакції.

Застосування Інкотермс є надзвичайно важливим для спрощення та уніфікації міжнародної торгівлі, оскільки вони: усувають неоднозначності та розбіжності в тлумаченні умов поставки; забезпечують правову визначеність у відносинах між продавцем та покупцем; сприяють зменшенню кількості комерційних спорів; полегшують ведення переговорів та укладення міжнародних контрактів [1-3].

Для уникнення непорозумінь, сторонам рекомендується чітко вказувати у договорі редакцію Інкотермс, яку вони мають намір застосовувати.

Наприклад, остання редакція Інкотермс, Інкотермс 2020, включає 11 правил (або 11 видів умов поставок), які поділяються на дві групи залежно від виду транспорту, а саме:

- *правила для будь-якого виду транспорту* (EXW: продавець надає товар у розпорядження покупця у своїх приміщеннях; FCA: продавець доставляє товар перевізнику, призначеному покупцем; CPT: продавець оплачує перевезення товару до названого місця призначення; CIP: продавець оплачує перевезення та страхування товару до названого місця призначення; DPU: продавець доставляє та розвантажує товар у названому місці призначення; DAP: продавець доставляє товар у розпорядження покупця у названому місці призначення; DDP: продавець

доставляє товар покупцю, сплативши всі митні збори та податки);

- *правила для морського та внутрішнього водного транспорту* (FAS: продавець розміщує товар вздовж борта судна, призначеного покупцем; FOB: продавець завантажує товар на борт судна, призначеного покупцем; CFR: продавець оплачує вартість перевезення товару до названого порту призначення; CIF: продавець оплачує вартість перевезення та страхування товару до названого порту призначення) [2, 3]. Хоча Інкотермс 2020 базуються на попередній редакції, вони містять важливі зміни щодо термінології, розподілу витрат, страхування та безпеки. Основні відмінності між Інкотермс 2010 та 2020 наведено в табл. 1:

Таблиця 1

Основні відмінності між Інкотермс 2010 та 2020 років

Зміна	Опис
Заміна терміну «DAT (Delivered at Terminal)» на «DPU (Delivered at Place Unloaded)»	Зміна термінології для уникнення плутанини щодо місця поставки. Наприклад, замість «DAT Київський термінал» використовувати «DPU Київський термінал (розвантажено)».
Зміна рівня страхового покриття за умови CIP (Carriage and Insurance Paid To)	Якщо раніше за CIP вимагалось страхування «Інститутських умов вантажу С», то тепер вимагається «Інститутські умови вантажу А», що забезпечує ширше страхове покриття.
Деталізація розподілу витрат між продавцем та покупцем	Умови FCA тепер чітко визначають, які витрати на навантаження товару на транспорт несе продавець, а які - покупець.
Врахування вимог безпеки при перевезенні товарів	У всі правила Інкотермс 2020 додано положення про обов'язки сторін щодо забезпечення безпеки товару під час перевезення та надання відповідної інформації.
Врегулювання питання використання власного транспорту покупця та продавця	Умови FCA 2020 передбачають можливість передачі товару не лише перевізнику, але й іншій особі, зазначеній покупцем, включаючи використання власного транспорту покупця.

Джерело: складено авторкою на основі даних [2, 3]

Оновлення, що розглянуто в табл. 1 спрямовані на адаптацію правил до сучасних комерційних практик та потреб міжнародної торгівлі, що робить їх більш актуальними та корисними для бізнесу.

Наведемо прикладні рекомендації для продавця та покупця. Для продавця:

– якщо у договорі використовується умова CIP/CIF, тоді слід заздалегідь погодити з покупцем рівень страхового покриття;

– якщо обрана умова DDP, тоді обов'язково слід вивчити митні вимоги країни покупця, оскільки продавець бере на себе всі податки і збори. Це може призвести до додаткових витрат і складнощів при оформленні;

– якщо доставка здійснюється на умовах FCA, тоді потрібно чітко зазначити в контракті, хто відповідає за навантаження на транспорт – продавець чи перевізник, щоб уникнути суперечок і затримок;

– якщо покупець пропонує FOB, тоді варто точно визначити пункт навантаження в порту, щоб уникнути невизначеності моменту переходу ризику.

Для покупця:

– якщо використовується умова EXW, тоді покупець відповідає за весь процес вивезення товару, включаючи навантаження на транспорт – це потребує високого рівня логістичної готовності;

– якщо вказано CIF, тоді покупцю варто врахувати, що чітко з'ясувати, яке саме страхове покриття необхідне, та правильно прописати його в договорі купівлі-продажу;

– якщо обрано умову DAP або DPU, тоді необхідно переконатися, що місце приймання товару доступне, а також є можливість здійснити розвантаження (особливо у випадку DPU, де розвантаження входить у зобов'язання продавця);

– якщо планується перевезення автомобільним чи залізничним транспортом, тоді варто обирати умови FCA, CPT або CIP, які є універсальними для будь-якого виду транспорту.

Важливо враховувати Інкотермс не лише продавцям і покупцям, але й страховикам.

Для страховиків особливо важливі терміни CIF та CIP, що передбачають обов'язок продавця забезпечити страхування товару на користь покупця. Страховикам необхідно враховувати момент переходу ризиків, визначений умовами Інкотермс, для з'ясування своєї відповідальності за можливі збитки, а також перевіряти відповідність страхового покриття умовам Інкотермс у договорі купівлі-продажу.

Попри значну роль Інкотермс у спрощенні міжнародної торгівлі, існують певні недоліки та проблеми, пов'язані з їх застосуванням. У табл. 2 розглянуто основні недоліки використання Інкотермс у міжнародних комерційних операціях, а також надано рекомендації щодо їх усунення та мінімізації негативних наслідків.

Таблиця 2

Проблемні аспекти застосування Інкотермс та рекомендації щодо покращення

Недоліки	Рекомендації щодо покращення
Складність у виборі найбільш підходящого терміна для конкретної транзакції.	Ретельне вивчення кожної умови Інкотермс перед включенням у контракт.
Можливість неправильного тлумачення сторонами умов контракту.	Консультації з фахівцями з міжнародної торгівлі та права.
Недостатнє врахування специфічних аспектів деяких видів товарів або галузей.	Чітке зазначення у контракті обраної версії Інкотермс (2010 або 2020) та, за необхідності, додаткових уточнень.
Не є законом, а лише стандартним набором правил, що робить їх застосування добровільним.	Включення в контракт положення про обов'язкове застосування обраних умов Інкотермс.
Менш деталізований розподіл витрат між продавцем і покупцем (Інкотермс 2010).	Уточнення в контракті розподілу витрат, не передбачених Інкотермс 2010.
Недостатня увага до вимог безпеки при перевезенні товарів (Інкотермс 2010).	Додаткове регулювання питань безпеки окремим положенням у контракті.
Термін DAT обмежував місце доставки лише терміналом (Інкотермс 2010).	Використання терміна DPU замість DAT для розширення можливостей вибору місця доставки.
Підвищені вимоги до страхового покриття за умови CIP, що може збільшити витрати продавця (Інкотермс 2020).	Ретельне узгодження між сторонами рівня страхового покриття за умови CIP з урахуванням специфіки товару та транспортних ризиків.
Новий термін DPU може бути не до кінця зрозумілим для сторін, які звикли до терміна DAT (Інкотермс 2020).	Надання роз'яснень щодо відмінностей між DPU та DAT у контракті або додаткових угодах.

Джерело: складено авторкою на основі даних [2, 3]

Ці недоліки підкреслюють важливість ретельного вивчення та правильного застосування Інкотермс у кожній конкретній ситуації.

Таким чином, Інкотермс стандартизують умови поставки, полегшуючи міжнародні комерційні транзакції. Вони визначають права та обов'язки сторін, зменшуючи ризики та сприяючи ефективному веденню бізнесу. Правильне тлумачення й застосування правил Інкотермс 2020, з урахуванням питань страхування, допоможе уникнути ризиків, знизити непередбачувані витрати та забезпечити надійність міжнародних торговельних операцій.

Рекомендуємо детально вивчати умови договору купівлі-продажу, зазначати редакцію Інкотермс, узгоджувати рівень страхового покриття (особливо для CIF/CIP), а також за необхідності – консультуватися з фахівцями у сфері міжнародної торгівлі.

Список використаних джерел

1. Козуб В., Бестужева С. Оптимізація умов зовнішньоекономічного контракту з використанням міжнародних комерційних термінів INCOTERMS. *Економіка та суспільство*. 2022. № 37. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-37-46> (дата звернення: 07.04.2025).
2. Інкотермс 2010. Правила ICC з використання термінів для внутрішньої та міжнародної торгівлі. К. : Асоціація «ЗЕД». 2011. 266 с.
3. Інкотермс 2020. Правила МТП з використання термінів для внутрішньої та міжнародної торгівлі. URL: https://vtrade.ua/berries.com/storage/app/public/Incoterms_2020.pdf (дата звернення: 07.04.2025).

Познанська Світлана
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Наук. кер. – **Сиротенко Наталія**,
канд. екон. наук, доцент
Одеський національний економічний університет
м. Одеса, Україна

ДИСКУСІЙНІ ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ МИТНОЇ ВАРТОСТІ ТОВАРІВ

У сучасних умовах міжнародної торгівлі митна вартість виступає ключовим елементом не лише у митному регулюванні, а й в бухгалтерському обліку. Визначення митної вартості безпосередньо впливає на величину податкових зобов'язань імпортерів, первісну вартість активів, собівартість продукції, що виготовляється із використанням імпортних сировини й матеріалів, і, зрештою, – на достовірність фінансової звітності. У процесі інтеграції України до внутрішнього ринку ЄС виникає гостра потреба у гармонізації процедур митного оцінювання з європейськими стандартами, що висуває нові вимоги до точності, прозорості та документального підтвердження вартості.

Згідно зі ст. 57 Митного кодексу України, митна вартість може визначатися за шістьма методами, основним з яких є метод за ціною договору [1]. Однак на практиці виникає низка труднощів із підтвердженням достовірності такої ціни, особливо у випадках поставок з країн з ознаками трансфертного ціноутворення, залученням посередників або поставок з пов'язаними особами. За офіційною інформацією Державної митної служби України, у 2024 році митними органами активно виявлялися порушення при декларуванні вартості товарів, що свідчить про збереження ризиків формування недостовірної вартості у митній декларації [2].

Однією з ключових проблем є подвійність критеріїв оцінювання: митні органи часто ігнорують бухгалтерську логіку формування ціни активу, зосереджуючись на формальних невідповідностях у документах (наприклад, відсутність платіжного доручення в момент подання декларації). Це створює ситуації, коли фактична ціна угоди, визнана підприємством, не враховується в обліку для цілей оподаткування, а донараховані податки змінюють первісну вартість активу заднім числом, що викривлює фінансову звітність і спотворює економічний аналіз.

У 2025 році Україна зобов'язана поступово інтегрувати принципи Регламенту ЄС № 2015/2446 щодо митного оцінювання, зокрема запровадження Binding Valuation Information (BVI) як форми попереднього погодження митної вартості з митницею [3]. Водночас в Україні така система лише тестується на обмеженій кількості підприємств – що створює нерівність умов на ринку, особливо для малого бізнесу.

Центральною проблемою є відсутність уніфікованого цифрового інструменту, який дозволяв би інтегрувати комерційні документи, митні декларації та бухгалтерські реєстри в єдину базу для автоматизованої перевірки достовірності митної вартості.

У табл. 1 висвітлено труднощі, які пов'язані з визначенням митної вартості товарів.

Таблиця 1

Вплив помилок у визначенні митної вартості на облікову інформацію підприємства

Подія	Причина	Наслідок для обліку і звітності
<i>А</i>	<i>Б</i>	<i>В</i>
1. Митниця не визнає заявлену вартість товару	Неповний пакет документів, сумніви у реальності вартості, пов'язані особи	Ініціюється перегляд митної вартості, підприємство не впевнене у фінансових результатах
2. Застосування резервного методу або коригування ціни	Митниця самостійно визначає вартість на основі цінової інформації	Виникають донарахування податків – мито, ПДВ на імпорт

<i>А</i>	<i>Б</i>	<i>В</i>
3. Підприємство донараховує податкові зобов'язання	Виправлення декларацій, донарахування податків за новою вартістю	Можливе задне коригування первісної вартості активів та собівартості продукції
4. Викривлення первісної вартості в обліку	Митна вартість не відповідає бухгалтерській логіці формування ціни	Збільшується собівартість, знижується прибуток, порушуються вимоги НП(с)БО та МСБО
5. Вплив на фінансову звітність	Витрати відображаються із затримкою або в неправильних періодах	Порушення принципу нарахування, недостовірні звітність для інвесторів та аудиторів
6. Ускладнення для аналізу та контролю	Дані знаходяться в різних документах, частина – не узгоджена з бухгалтерією	Зниження якості економічного аналізу, ризики під час податкових перевірок

Джерело: сформовано авторкою на підставі [4]

Інформація в табл. 1, є актуальною, оскільки щорічно зростає частка імпорту в структурі зовнішньої торгівлі України. Так, наприклад, імпорт за січень-листопад 2023 р. становив 57329,0 млн. дол., за січень-листопад 2024 р. – 63662,1 млн. дол. [5] Зазначене свідчить про необхідність підвищення уваги до правильності визначення митної вартості імпортованих товарів і відображення відповідних даних у фінансовій звітності підприємств.

Рекомендуємо при оновленні підходів до визначення митної вартості товарів у гармонізованій з європейцями нормативній базі врахувати наявні зараз недоліки щодо коригувань митної вартості товарів, що дозволить зменшити ризики донарахувань «заднім числом» і підвищити довіру до звітності підприємств, які здійснюють зовнішньоекономічну діяльність.

Такий системний підхід сприятиме зміцненню фінансової стабільності України в умовах глобальної конкуренції. Подальша гармонізація митного законодавства України до законодавства Європейського Союзу має враховувати кращі практики й вимагає відповідних консультацій та додаткових науково-практичних обговорень.

Список використаних джерел

1. Митний кодекс України : Кодекс України від 13.03.2012 № 4495-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#n748> (дата звернення: 09.05.2025).
2. За 2024 рік митниці Держмитслужби виявили порушень митних правил на 18 млрд. грн. *Сайт Державної митної служби України*. URL: <https://customs.gov.ua/news/zagalne-20/post/za-2024-rik-mitnitsi-derzhmitsluzhbi-viiavili-porushen-mitnikh-pravil-na-18-mlrd-grn-1967> (дата звернення: 12.05.2025).
3. Іванченко Е. П. Визначення митної вартості об'єктів права інтелектуальної власності в процедурі митного декларування товарів: господарсько-правовий аспект. *Право і суспільство*. 2024. Т. 1, № 1. С. 94–108. DOI: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2024.1.1.15> (дата звернення: 12.05.2025).
4. Дубовик О. Ю. Проблематика визначення митної вартості імпортованих товарів. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*. 2023. Т. 1-2, № 302-303. С. 59–64. DOI: [10.32680/2409-9260-2023-1-2-302-303-59-64](https://doi.org/10.32680/2409-9260-2023-1-2-302-303-59-64) (дата звернення: 12.05.2025).
5. Експрес-випуски: Календар оприлюднення експрес-випусків Держстату у 2024 році. Календар оприлюднення експрес-випусків Держстату у 2025 році. *Сайт Державної служби статистики України*. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 12.05.2025).

ПЕРСПЕКТИВИ ОБЛІКУ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Спрямування розвитку громадянського суспільства на розв'язання суспільних викликів, зважаючи на події в Україні, спричинені вторгненням російської навали, економічні, соціальні, екологічні проблеми, спричинило дослідження та перегляд сучасних парадигм бухгалтерського обліку [1, 2, 3]. В основі парадигми обліку сталого розвитку лежить відповідна концепція, яка передбачає світовий порядок як гармонійний розвиток людства задля досягнення соціальної та економічної справедливості, збереження навколишнього середовища та відновлення використаних природних ресурсів. Передумовами виникнення облікової парадигми сталого розвитку вважаються економічні, екологічні і соціальні чинники (фактори). Проте за даними Звіту Всесвітнього Економічного Форуму про глобальні ризики 2024 року [4] найбільшими ризиками стали екстремальні погодні умови; соціальна поляризація та кіберзагрози; міждержавні збройні конфлікти та дефіцит економічних можливостей. Суттєво вирізняються дані Звіту 2023 року, у якому домінуючим глобальним ризиком на найближчі кілька років було визнано зростання вартості життя. На нашу думку, облікова парадигма сталого розвитку передбачатиме й вплив на систему обліку таких чинників, як гарантій безпеки (кібербезпека і захист даних, воєнні конфлікти та втрата ресурсів, втрата гарантій безпеки, невизначеність), що, відповідно, потребуватиме уточнення предмету і об'єктів бухгалтерського обліку (рис. 1).

Рис. 1. Детермінанти формування і еволюції обліку сталого розвитку

В умовах зростання впливу людства на навколишнє середовище, загострення соціальних та екологічних криз, війн, конфліктів та інших проблем суспільного розвитку невідворотнім для більшості країн стало визнання цілей сталого розвитку та соціальної відповідальності громадськості, бізнесу та держави. Глобальний економічний простір у XXI ст. знаходиться у стані перманентної кризи, викликаній недостатністю, а часом, відсутністю соціальної відповідальності влади і бізнесу. Заклики світових міжнародних організацій до співпраці з неурядовими організаціями пов'язані з намірами трансформувати сучасну модель світової економіки для виконання цілей стратегії сталого розвитку, що неможливо без врахування соціальних цінностей. Соціальна взаємодія громади, владних інституцій і бізнесу постає у сучасному світі як необхідний чинник розвитку економіки кожної країни та світу у цілому.

Пошук можливостей збалансування інтересів влади, бізнесу і громади є ознакою змін у світовій економіці, відходом від старої парадигми безвідповідальної експлуатації ресурсів, розумінням необхідності враховувати інтереси всіх учасників економічного процесу (суб'єктів економіки).

Беззаперечно, вплив інформаційних, технічних і технологічних факторів на розвиток бухгалтерського обліку є вагомим. Електронний документообіг і використання відкритих

даних, хмарні технології, технології великих даних і блокчейну, штучний інтелект, сучасні бухгалтерські та управлінські програми, сервіси і додатки докорінно змінили методику і технологію бухгалтерського обліку і звітності. Проте парадигму сталого розвитку визначили інші фактори, в основі яких гармонійне поєднання суспільних інтересів, бізнесу природи.

До економічних факторів впливу на розвиток бухгалтерського обліку відносимо: процеси глобалізації економіки та їх вплив на національну економіку; економічні спади, що відбуваються періодично у світі та перерозподіл після цього природних та інших ресурсів, сучасну енергетична криза та пошук нових джерел енергії.

Екологічні катастрофи, зокрема і внаслідок воєнних конфліктів, зміна клімату, з однієї сторони, та відновлення і ощадливе використання ресурсів, з іншого боку, суттєво вплинули на сучасну систему бухгалтерського обліку і звітності.

Соціальну компоненту сталого розвитку, як людський капітал, соціальну відповідальність, доповнимо важливий чинником – ефективним функціонуванням громадянського суспільства з відповідними інститутами, а також взаємодією з державою і бізнесом з метою забезпечення сталого розвитку та дотримання безпеки людства. Вочевидь, чинники безпеки на сьогодні набули вагомого значення.

Залучення громадськості є ключовим чинником у забезпеченні сталого розвитку суспільства і подоланні сучасних викликів. Таким чином знаходить вияв намір громадянського суспільства співпрацювати з державою та бізнесом у вирішенні нагальних питань. Зростання ролі та значення громадянського суспільства у надскладний для країни час, з однієї сторони, та відповідальність за використання коштів та майна, які організації громадянського суспільства отримують від громадян, бізнесу та держави на вирішення суспільно важливих проблем, з іншого боку, обумовлюють створення прозорої системи регуляції і обліку їх діяльності.

Місією обліку сталого розвитку за сучасних умов вважаємо інформаційно-облікове та аналітичне забезпечення сталого розвитку суспільства задля досягнення соціальної та економічної справедливості, збереження навколишнього середовища та відновлення використаних природних ресурсів.

Предметом бухгалтерського обліку, зазвичай, називають стан господарських засобів за їх складом та розміщенням, джерелами формування та цільовим призначенням або розуміють господарську діяльність (процеси). Проте доцільно виокремити предмет бухгалтерського обліку сталого розвитку на двох рівнях: макро рівні – це процес розширеного відтворення; мікрорівні – ресурси та господарські процеси суб'єкта.

Підготовка і оприлюднення суб'єктами господарювання звітності, зокрема й про реалізацію стратегії сталого розвитку, матиме за мету надання громадськості, державі, бізнесу інформації про забезпечення сталого розвитку.

Пріоритетне сприйняття бухгалтерського обліку як інформаційної системи взаємодії держави, громадськості, економіки задля забезпечення пріоритету суспільних інтересів в сучасних умовах загроз і небезпек спричиняє зміну парадигми бухгалтерського обліку та визначає вектор його подальшого розвитку.

Доповнення парадигми обліку сталого розвитку у контексті громадянського суспільства потребує уточнення у подальших дослідженнях об'єктів бухгалтерського обліку.

Список використаних джерел

1. Корягін М. В., Куцик П. О. Концептуальний розвиток методології бухгалтерського обліку : монографія. Львів : ЛКА, 2015. 239 с.
2. Макаренко І. О. Конвергентна стейкхолдерська модель обліку, звітності та аудиту в умовах сталого розвитку : дис. ...д.ек.н. : 08.00.09. Житомир, 2018. 361 с.
3. Сокіл О. Г. Теоретико-методологічні засади бухгалтерського обліку сталого розвитку сільськогосподарських підприємств : монографія. Мелітополь: ТОВ Колор Принт, 2018. 454 с.
4. Global Risks Report 2024. World Economic Forum, 2024. URL: <https://www.weforum.org/publications/global-risks-report-2024/> (дата звернення: 14.05.2025)

ВПЛИВ ВИМОГ ПО СКЛАДАННЮ НЕФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ НА МСФЗ

Донедавна відсутність єдиних уніфікованих вимог до розкриття інформації зі сталого розвитку визнавалася однією з основних перешкод для інвесторів та інших користувачів фінансової звітності у прийнятті ними обґрунтованих рішень. Тому у червні 2023 року, з метою інтеграції інформації про сталий розвиток у більш широкий процес фінансової звітності, Радою зі сталого розвитку були випущені стандарти фінансової звітності зі сталого розвитку:

- МСФЗ S1 “Загальні вимоги до розкриття фінансової інформації, пов’язаної зі сталим розвитком” (далі – МСФЗ S1);
- МСФЗ S2 “Розкриття інформації, пов’язаної з кліматом” (далі – МСФЗ S2) [1].

В основу даних стандартів закладений підхід, що надає можливість інвесторам та зацікавленим особам мати глобально порівнянну інформацію, пов’язану зі стійким розвитком, ризиками та можливостями, які потенційно в коротко-, середньо та довгостроковій перспективі можуть змінити ринкову вартість бізнесу.

МСФЗ S1 та МСФЗ S2, ґрунтуючись на концепціях МСФЗ та цільової групи з розкриття фінансової інформації, пов’язаної з кліматом (TCFD), передбачають при формуванні корпоративної звітності зосереджуватись на цінності підприємства в контексті зв’язку між сталим розвитком і оцінкою компанії, а також ризиками та можливостями, які можуть принести зовнішні зміни, в тому числі кліматичні загрози.

Стандарти фінансової звітності зі сталого розвитку мають застосовувати:

- 1) публічні компанії, які звітують за МСФЗ;
- 2) компанії, які прагнуть бути інвестиційно привабливими на глобальному ринку;
- 3) компанії, які готуються до CSRD або подібних нормативів.

Звітність зі сталого розвитку, згідно з МСФЗ S1, – це не окрема звітність, а інтегрований підхід, який доповнює традиційну фінансову звітність, включаючи розкриття інформації про ESG-ризики, що впливають на оцінки активів, кліматичні або соціальні зобов’язання та сценарні моделі впливу сталого розвитку на грошові потоки.

Згідно з МСФЗ S1, компанія повинна розкривати інформацію про вплив екологічних, соціальних та управлінських (ESG) зобов’язань на свої фінансові зобов’язання. Це включає:

- умови фінансування, пов’язані з ESG-показниками (наприклад, зниження відсоткової ставки при досягненні певних екологічних цілей);
- зобов’язання, що виникають у разі недотримання ESG-умов (наприклад, підвищення ставки або штрафи);
- метрики та цілі, пов’язані з ESG, які впливають на фінансові показники.

Вплив вимог нефінансової звітності на МСФЗ 1 “Перше застосування Міжнародних стандартів фінансової звітності” [2] передбачає:

1. Збільшення вимог до розкриття інформації в Примітках до фінансової звітності, враховуючи вимоги до нефінансової звітності (наприклад, згідно з Директивою ЄС CSRD).

2. Вплив на облікову політику. Наприклад, на підставі даних нефінансової звітності про вуглецевий слід чи соціальні ініціативи, підприємства можуть коригувати облікову політику при переході на МСФЗ, щоб відобразити відповідні зобов’язання або активи (наприклад, екологічні резерви, зобов’язання з утилізації, витрати на соціальні об’єкти). Відповідно, це може вплинути на оцінку активів, зобов’язань і доходів під час першого застосування МСФЗ.

3. Вплив на підготовку звітності при першому застосуванні МСФЗ. Компанії, що звітують за нефінансовими стандартами, можуть потребувати адаптації даних під час

переходу на МСФЗ, особливо якщо деякі нефінансові показники мають грошову оцінку (наприклад, вартість заходів із декарбонізації, зобов'язання щодо соціального впливу тощо). Тобто, при трансформації фінансової звітності за МСФЗ 1 слід розкривати не лише традиційні фінансові показники, а й нефінансові дані, які можуть вплинути на облікові оцінки.

МСФЗ S1 [1] здійснює вплив на визнання та оцінку у фінансовій звітності таких активів і зобов'язань:

- резерви та зобов'язання (МСФЗ 37 “Забезпечення, непередбачені зобов'язання та активи” [2]). Компанія може бути зобов'язана створити резерви на майбутні екологічні витрати (наприклад, рекультивація земель, утилізація шкідливих матеріалів, зменшення викидів CO₂). Це змінює методи оцінки майбутніх витрат і підходи до дисконтування зобов'язань. МСФЗ S1 може виявити нові або раніше не враховані зобов'язання, пов'язані зі сталим розвитком, наприклад, зобов'язання з відновлення довкілля, очікування суспільства на декарбонізацію, конструктивне зобов'язання інвестувати в очищення ґрунтів після агропромисловості.

- основні засоби (МСФЗ 16 “Основні засоби” [2]). Якщо компанія впроваджує енергоефективне обладнання або технології, що відповідають стандартам ESG, можлива зміна методів амортизації або перегляду строку корисного використання активів. МСФЗ S1 може впливати на МСФЗ 16 “Оренда” [2] через зміну ризиків, майбутніх витрат або рішень щодо орендованих активів, які випливають із екологічних або соціальних зобов'язань. Якщо компанія працює в екологічно ризикованій галузі (наприклад, отримання корисних копалин), зміни у вимогах нефінансової звітності можуть вплинути на тестування активів на знецінення (МСБО 36 “Зменшення корисності активів” [2]). Наприклад, посилення екологічних норм може призвести до знецінення активів, якщо вони більше не відповідають новим стандартам. МСФЗ S1 може суттєво впливати на застосування МСФЗ 36, оскільки він розкриває ризики сталого розвитку, які можуть поставити під сумнів очікувані грошові потоки від використання активу, змінити вартість активів або вплинути на прийняття рішень про подальше використання активу.

- капіталізація та операційні витрати. Витрати на заходи щодо зниження викидів або підвищення енергоефективності можуть бути віднесені як до капітальних інвестицій (CAPEX), так і до операційних витрат (OPEX), залежно від їх природи. Наприклад, витрати на розробку екологічних програм можуть класифікуватися як нематеріальні активи, якщо вони мають довгострокову економічну вигоду. Витрати на соціальні ініціативи (наприклад, підвищення безпеки праці, впровадження стандартів етики) можуть відображатися в обліковій політиці як інші операційні витрати.

- нематеріальні активи. МСФЗ S1 може впливати на МСФЗ 38 “Нематеріальні активи” [2], особливо у випадках, коли нематеріальні активи: залежать від суспільного сприйняття, мають екологічну або соціальну вразливість, включають в себе бренди, патенти, ліцензії, пов'язані з ESG-факторами. Наприклад, зміна репутації компанії через ESG-інциденти може обумовити знецінення гудвілу, брендів, ліцензій, кліматичні ризики щодо технологій/патентів – перегляд строку їх корисного використання, соціальний тиск на продукт – зменшення очікуваного економічного ефекту, нові екологічні регулювання – втрату права на використання певної технології.

- фінансові інструменти та кредитний ризик (МСФЗ 9 “Фінансові інструменти”). Банк або інвестор може встановлювати ESG-критерії для фінансування, що змінює оцінку кредитного ризику та умови вимог. Наприклад, компанії можуть отримати «зелені» кредити, які мають особливі умови фінансування за умови дотримання екологічних стандартів.

МСФЗ 1 напряму не регулює нефінансову звітність, однак її вимоги впливають на облікову політику, розкриття інформації та оцінку активів і зобов'язань під час першого застосування МСФЗ. Підприємства, що інтегрують нефінансову звітність, мають забезпечити узгодженість фінансових та нефінансових даних у звітності.

Показники, які розкриваються в нефінансовій звітності українських підприємств: 1) екологічні (використання підприємством води, електроенергії, обсяг утилізації відходів, кількість висаджених зелених насаджень, рівень переходу на енергозберігаючі технології тощо); 2) соціальні та трудові аспекти (чисельність працівників, розподіл працівників за стажем роботи, витрати на заходи та засоби з охорони праці, обсяг матеріальної винагороди персоналу, використання відпусток персоналом, обсяг надання матеріальної допомоги персоналу, інвестиції в підготовку персоналу, загальна кількість годин навчань персоналу, витрати на медичне страхування, витрати на благодійність тощо); 3) взаємодія з місцевими громадами (кількість новорічних подарунків для дітей, обсяг допомоги навчальним та соціальним закладам, кількість студентів які пройшли практику на базі підприємства, кількість дітей, що побували на екскурсії на підприємстві по програмі профорієнтації, витрати на утримання об'єктів соціальної інфраструктури тощо); 4) повага до прав людини (розподіл працівників на керуючих посадах з врахування гендерної рівності, вікова структура працівників); 5) антикорупційна діяльність (участь в круглих столах (семінарах) з питань протидії корупції тощо).

Ключові принципи, які змінюють Звіт зі сталого розвитку:

1. Зв'язок із фінансовими ризиками. МСФЗ S1 вимагає пояснити, як ризики сталого розвитку (наприклад, клімат, енергетика, соціальні зміни) можуть вплинути на фінансову звітність – доходи, витрати, вартість активів, резерви. У Звіті має бути розрахунок потенційних втрат, сценарний аналіз, коментарі до грошових потоків.

2. Фокус на суттєвості для інвесторів. МСФЗ S1 вимагає розкривати ті ESG-аспекти, що можуть вплинути на рішення інвестора. Це так звана “фінансова суттєвість”, а не тільки соціальна чи репутаційна.

3. Показники та цілі. Компанія повинна чітко вказати, які ESG-показники вона відстежує (наприклад, Scope 1–3 CO₂), які цілі встановлено (наприклад, нульові викиди до 2030 р. тощо), як вона просувається до цих цілей.

4. Опис процесів управління ESG-ризиками, зокрема, хто в компанії приймає рішення щодо клімату, соціальних викликів, управління ризиками. МСФЗ S1 зобов'язує включити структуру управління (наглядова рада, ESG-комітети), політики, контроль та процедури.

5. Часова перспектива. Звіт має враховувати коротко-, середньо- і довгостроковий вплив ESG-факторів.

У зв'язку із запровадженням стандартів фінансової звітності зі сталого розвитку 7 березня 2025 року МФУ оприлюднено проект Закону України “Про внесення змін до Закону України “Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність” та деяких законів України щодо удосконалення законодавства у сфері аудиторської діяльності”. Зокрема, змінені вимоги до аудиту, зокрема в частині надання впевненості щодо звітності зі сталого розвитку та до кваліфікації аудиторів, які можуть здійснювати незалежну перевірку та підтвердження інформації, що відображає соціальний, екологічний та економічний вплив діяльності компанії, запроваджено механізм здійснення контролю якості надання аудиторських послуг з надання впевненості щодо звітності із сталого розвитку, а також розслідувань та санкцій тощо.

Отже, вся інформація, подана згідно з вимогами стандартів фінансової звітності зі сталого розвитку, спрямована на прозоре інформування користувачів фінансової та нефінансової звітності про відповідальність підприємства перед суспільством і довкіллям.

Список використаних джерел

1. IFRS Sustainability Disclosure Standards. – URL: <https://www.pwc.com/id/en/esg/ifrs-sustainability-disclosure-standards-guidance.pdf> (дата звернення: 10.05.2025 р.).
2. Міжнародні стандарти фінансової звітності / Переклад 2024 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://mof.gov.ua/uk/translation_of_international_financial_reporting_standards_of_2024-736 (дата звернення: 10.05.2025 р.).

Сіроштан Юлія
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Наук. кер.: Сиротенко Наталія,
канд. екон. наук, доцент
Одеський національний економічний університет
м. Одеса, Україна

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ ТА ОБЛІКУ КУРСОВИХ РІЗНИЦЬ У ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

У сучасних умовах глобалізації та інтеграції національної економіки у світовий ринок, зовнішньоекономічна діяльність (ЗЕД) стала невід'ємною складовою функціонування більшості українських підприємств, особливо в умовах війни.

Одним із ключових аспектів ЗЕД є операції в іноземній валюті, що зумовлює необхідність правильного обліку курсових різниць. Курсові різниці – це результат зміни валютного курсу при перерахунку валютних активів і зобов'язань у звітній валюті підприємства. Загалом курсові різниці виникають, коли курс іноземної валюти до гривні, встановлений Національним банком України (НБУ), коливається. Коливання валютних курсів безпосередньо впливають на фінансові результати підприємств, тому тематика обліку курсових різниць, є беззаперечно актуальною.

Визначення та облік курсових різниць є важливою складовою облікової політики ЗЕД-підприємства, оскільки від цього залежить правильність формування фінансового результату та особливості оподаткування. Процес точного і своєчасного розрахунку та відображення курсових різниць є критично важливим, найбільше в умовах економічної нестабільності.

Наявність суттєвих валютних зобов'язань, зокрема у великих зовнішньоекономічних контрактах, вимагає постійного моніторингу курсових змін за кожною операцією. Коливання валютних курсів можуть призвести до потенційних збитків для підприємств, що здійснюють експортно-імпорتنу зовнішньоекономічну діяльність. При імпорті товарів з відстроченням платежу зміна курсу валюти між датою митного оформлення та датою оплати може призвести до виникнення додаткових витрат або доходів. Аналогічна ситуація виникає при експорті продукції, коли оплата надходить після відвантаження товару.

Особливу увагу слід приділяти передоплатам. У випадку, коли першою подією є отримання або надання передоплати, вартість активів або доходів визначається за курсом НБУ на дату передоплати, що впливає на подальший фінансовий результат операції.

Організація обліку курсових різниць передбачає реєстрацію операцій в іноземній валюті та оцінку валютних активів і зобов'язань у національній валюті [1].

Окремо варто звернути увагу на вплив курсових різниць на формування цінової політики підприємств. Коливання валютного курсу змінюють собівартість імпортованих товарів або експортованої продукції, що впливає на встановлення кінцевих цін. Компанії, які активно працюють із закордонними контрагентами, змушені враховувати ці зміни при розрахунках та в умовах договорів. Зокрема, застосовуються валютні застереження або хеджування валютних ризиків як засоби мінімізації впливу негативних курсових коливань.

Такий підхід дозволяє забезпечити більш стабільну цінову політику та зменшити ризики для бізнесу.

За правилами курсові різниці визначаються як різниця між оцінкою однієї й тієї самої суми в іноземній валюті, перерахованої за різними валютними курсами [2].

Їх класифікують:

- за напрямом діяльності підприємства, – операційні, фінансові, інвестиційні;
- залежно від впливу валютного курсу, – позитивні та негативні.

Операційні курсові різниці виникають у межах основної діяльності підприємства, наприклад, при розрахунках з іноземними покупцями чи постачальниками. Фінансові

курсів різниці, пов'язані з позиками, депозитами та аналогічними операціями в іноземній валюті. Інвестиційні – із внесками в діяльність підприємства.

Позитивні курсові різниці ведуть до збільшення прибутку, а негативні – призводять до витрат.

Якщо за підсумками перерахунку господарських операцій в іноземній валюті у платника податків виникає як позитивне, так і негативне значення курсових різниць, то такі показники не згортаються.

Визначення курсових різниць здійснюється на дату здійснення господарської операції та на дату балансу.

У першому випадку застосовується валютний курс НБУ на початок дня дати операції, у другому – на кінець дня дати балансу. Такі принципи визначено в НП(С)БО 21 [3]. Це дозволяє визначити, чи отримало підприємство дохід, чи понесло витрати внаслідок зміни валютного курсу.

Водночас, у нормативно-методичній базі досі відсутня деталізація щодо документального оформлення та внутрішньої аналітики обліку курсових різниць.

Через відсутність чітких інструкцій щодо процедури документального оформлення курсових різниць та їх аналітичного обліку на практиці часто виникають складності.

У зв'язку з цим доцільно запровадити форму «Відомість для обліку курсових різниць», де доречно зазначати дату, годину дня, курс, суму в валюті та гривнях, суть операції для обліку та обліку з метою оподаткування, вид курсової різниці, граничний строк для проведення операції, примітки (де у разі необхідності, вказувати нормативний акт, який регулює характерну особливість), що підвищить якість облікових процедур і полегшить відповідний контроль та аналіз.

Також доцільним є введення додаткових аналітичних рахунків до субрахунків 714 і 945, які дозволять відокремити різні типи операційних курсових різниць і вести глибший внутрішній аналіз.

Серед ключових проблем, що супроводжують облік курсових різниць як зазначалося нами, є нестабільність валютного курсу, яка ускладнює планування та прогнозування.

Для подолання цих викликів доцільно впроваджувати автоматизовані системи обліку. Автоматизація розрахунку курсових різниць у програмах типу BAS, Дебет Плюс, Діловод, також має сприяти уникненню технічних помилок у розрахунках.

Відповідно до статті 12 Закону України «Про валюту і валютні операції», НБУ може здійснювати будь-які інтервенції для стабілізації фінансової системи шляхом продажу іноземної валюти та встановлення граничних строків розрахунків за експортними та імпортними операціями [4]. Такі заходи спрямовані на мінімізацію ризиків коливань валютного курсу та потребують від суб'єкту постійного моніторингу внесених змін до нормативної бази. При обліку курсових різниць підприємствам необхідно застосовувати прямий або непрямий метод. При прямому методі валютні активи та зобов'язання оцінюються за поточним курсом, а при непрямому – за курсом на кінець звітного періоду. Визнання курсових різниць у звітному періоді має важливе значення для забезпечення точності та достовірності фінансової звітності [5].

Погоджуємося з дослідниками, що перевагами сучасного облікового підходу є наявність нормативного забезпечення, класифікацій, а також можливість адаптації до облікової політики підприємства [6].

Проте недоліками залишаються нечіткість застосування певних норм, відсутність аналітичного інструментарію та практичних роз'яснень. Крім того, узгодження національних норм з міжнародними стандартами, зокрема МСБО 21, потребує додаткового методичного опрацювання [7].

Варто також звернути увагу на податкові наслідки виникнення курсових різниць. Згідно з Податковим кодексом України, такі різниці можуть впливати на об'єкт оподаткування податком на прибуток. Неправильне або несвоєчасне визнання курсових різниць може спричинити податкові ризики.

Наприклад, якщо підприємство проводить переоцінку валютних коштів, але не документує джерело курсу або дату операції, це може стати підставою для донарахування податку під час податкової перевірки. Особливу увагу слід приділяти операціям з пов'язаними особами, а також застосуванню валютних курсів, відмінних від офіційного курсу НБУ. Крім того, у випадку наявності значних курсових збитків податкова може вимагати пояснення економічної доцільності таких втрат, особливо якщо вони систематичні. Такі обставини можуть бути розцінені як мінімізація податкового навантаження.

Для мінімізації ризиків рекомендується забезпечити належне документальне оформлення кожної операції, чітко фіксувати валютний курс, яким користується підприємство, та вести аналітичний облік курсових різниць.

Також доцільно включати внутрішні процедури контролю за обліком курсових різниць до політик бухгалтерського та податкового обліку.

Управлінський облік часто ігнорує курсові різниці, зосереджуючись лише на операційних прибутках. Проте для обґрунтованого планування та прогнозування фінансових результатів доцільно інтегрувати інформацію про курсові впливи в управлінську звітність. Це дасть змогу керівництву оперативно реагувати на зміни валютного середовища.

У випадку, коли підприємство входить до складу міжнародної групи компаній, некоректне відображення курсових різниць може викривити фінансову картину всієї групи. Це особливо критично при підготовці консолідованої звітності відповідно до МСФЗ, де обмінні різниці можуть виникати при об'єднанні фінансових звітів дочірніх компаній.

Таким чином, облік курсових різниць у зовнішньоекономічній діяльності є важливим завданням для підприємств, які здійснюють міжнародні операції. Для його вдосконалення пропонуємо здійснити: розробку внутрішньої методики ведення обліку курсових різниць; уніфікацію документів. Також пропонуємо впровадити окремі аналітичні рахунки та провести автоматизацію облікових процедур.

Це дозволить підвищити достовірність фінансової інформації, мінімізувати валютні ризики підприємства.

Питання організації обліку курсових різниць, підходів до їх класифікації, з урахуванням специфіки діяльності підприємств та запитів користувачів, є предметом для подальших обговорень.

Список використаних джерел

1. Новицька Н. Облік та розрахунок курсових різниць. *7eminar*. URL: <https://7eminar.ua/news/222-kursovi-riznici-oblik-ta-rozrachunok> (дата звернення: 03.05.2025).

2. Облік курсових різниць. *AVS*. URL: <https://avstudy.com.ua/oblik-kursovih-riznits/> (дата звернення: 03.05.2025).

3. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 21 «Вплив змін валютних курсів»: наказ Міністерства фінансів України від 10.08.2000 № 193 (із змінами та доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0515-00#Text> (дата звернення: 03.05.2025).

4. Про валюту і валютні операції: Закон України від 21.06.2018 № 2473-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2473-19#Text> (дата звернення: 03.05.2025).

5. Шепель Т. П., Баран А. О. Організація обліку курсових різниць: облікові правила під час війни. *Економіка та суспільство*. 2023. Вип. 50. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-50-43> (дата звернення: 03.05.2025).

6. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: наказ Міністерства фінансів України від 07.02.2013 № 73 (із змінами та доповненнями).. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text> (дата звернення: 03.05.2025).

7. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 21 (МСБО 21). Вплив змін валютних курсів: Рада з Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку від 01.01.2012. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_022#Text (дата звернення: 03.05.2025).

ВПЛИВ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА РОЗВИТОК СИСТЕМИ ОБЛІКУ СУБ'ЄКТА ГОСПОДАРЮВАННЯ

Бажання України інтегруватися в світову спільноту вимагає виконання певних вимог, що повинні висвітлюватися за допомогою інформації, яка подається різним зацікавленим особам. Воєнний стан і післявоєнне відновлення економіки передбачає залучення іноземних інвестицій від різних країн-партнерів. Це особливо актуально в контексті схваленої Кабінетом Міністрів України в жовтні 2024 року Стратегії запровадження підприємствами звітності із сталого розвитку [1] та ратифікації в травні 2025 року Угоди між Урядом України та Урядом Сполучених Штатів Америки про створення Американсько-українського інвестиційного фонду відбудови [2] (із визнанням особливостей оподаткування та конвертації валюти й транскордонних переказів). Зазначені вище інтеграційні урядові вектори безумовно впливатимуть на розвиток вітчизняної системи обліку як важливої управлінської інформаційної системи в бік її аналітичності щодо висвітлення різних показників як фінансового, так і нефінансового характеру.

Зважаючи на те, що позиції США щодо екологічних та соціальних стандартів з січня 2025 року суттєво відрізняються від європейських партнерів, тому при створенні нових спільних україно-американських підприємств в сфері освоєння надр і видобування ресурсів необхідно буде закладати правила, що враховують світові норми та мінімізують негативний вплив на оточуюче природне середовище України та ґрунтуються на найкращих соціальних практиках.

Необхідно відмітити, що, наприклад, за екологічним напрямом діяльності в звіті про управління згідно з Методичними рекомендаціями № 982 [3] передбачено розкривати дані про споживання енергії. Отже, деталізовані заходи щодо впровадження підприємством енергоефективних програм, особливо в умовах війни, у тому числі із залученням інвестицій країн-партнерів, які мають стратегічне та пріоритетне значення для майбутнього країни, для розвитку самого господарюючого суб'єкту й регіону доречно наводити в розрізі джерел фінансування, а також нефінансових показників про споживання різних видів енергії.

Оскільки Одеська область має вагомий геологічний потенціал, вищевказані інтеграційні процеси вплинуть на місцевих бухгалтерів, консультантів і аудиторів. На них покладатимуться нові завдання щодо розкриття та підтвердження різних груп нефінансових показників, а це неодмінно призведе до: необхідності додаткового навчання та підвищення власного рівня кваліфікації працівників економічних підрозділів у контексті наявних інформаційних запитів; потреби змінювати усталені підходи до розкриття та подачі інформації; удосконалення системи обліку на підприємстві.

Відповідні виклики спонукатимуть робити систему обліку більш гнучкою, цілодобово доступною, максимально прозорою та зрозумілою для іноземних інвесторів, завдяки кропіткій аналітичній деталізації даних і оперативній можливості формування різних звітів за запитом зацікавлених осіб всередині підприємства, на території України та поза її межами з метою відстеження та попередження різних ризиків, в тому числі в сфері сталого розвитку. Партнери ж вкладатимуть гроші лише в ті бізнес-структури, що мають прозору та зрозумілу для них систему обліку й звітування, з мінімальними ризиками, а також такі підприємства, що готові до трансформації ведення господарської діяльності.

Зазначене буде вимагати не тільки облікової інформації від бізнесу, а й від держави (переважно на місцевому рівні). Наприклад, при висвітленні екологічного та соціального впливів необхідно буде розкривати як недоліки, так і позитивні риси (проекти й інші заходи в яких брав участь конкретний суб'єкт), а також стратегію відповідної участі на майбутнє.

На жаль, на сьогодні на рівні місцевих органів влади відсутні відповідні звіти з аналітичними показниками щодо участі конкретного суб'єкта в певній екологічній або соціальній програмі. Також не можна сказати на скільки ефективно, саме для цього бізнесу, були витрачені його кошти. На найближчі роки необхідно буде забезпечити доступ до такої облікової інформації за допомогою висвітлення надходження та витрачання коштів конкретного суб'єкту на ту чи іншу екологічну та соціальну програми місцевого рівня. Лише за такої деталізації можна буде достеменно розкрити інформацію про екологічну та соціальну діяльність господарюючого суб'єкта в звіті про управління. Ця тенденція також спонукатиме представників бізнесу до участі в засіданнях місцевих органів влади під час обговорення та ухвалення програм, тендерного відбору виконавців, прискіпливого вивчення кошторисів тощо.

Аналогічний підхід щодо розкриття інформації має бути застосований й для статистичних даних щодо показників екологічної та соціальної діяльності суб'єктів господарювання. Вважаємо, що на відміну від інших показників, які подаються знеособлено, саме статистичні дані щодо екологічної та соціальної діяльності кожного конкретного суб'єкта господарювання, в розрізі видів економічної діяльності, мають бути висвітленими в повному обсязі. Це дозволить зацікавленим користувачам досліджувати територіальні особливості та брати участь в конкретних регіональних програмах, що сприятимуть покращенню екологічного стану та соціального розвитку України.

Серед позитивних тенденцій для бізнесу необхідно відмітити, що в травні 2025 року компанією YouControl вперше в Україні впроваджений модуль для комплексної оцінки ESG-ризиків підприємств, який дозволяє оцінити відповідність певної компанії критеріям сталого розвитку. Вплив діяльності суб'єктів господарювання розкривається згідно з класифікаціями, що застосовуються Фондом розвитку підприємництва (ФРП) та Європейським банком реконструкції та розвитку (ЄБРР) [4].

Дослідження екологічних, соціальних та управлінських принципів, які інтегровано в бізнес-моделі майбутнього партнера, має важливе значення на початковому етапі організації взаємовідносин. Вважаємо, що відповідний модуль буде затребуваним для аналітичних й управлінських підрозділів підприємств.

Вивчення питань впливу інтеграційних процесів на розвиток системи обліку суб'єкта господарювання сьогодні має важливе значення, оскільки дозволяє оцінити відповідність певної компанії критеріям сталого розвитку та своєчасно виділити та нівелювати екологічні, соціальні, управлінські ризики. Зазначені проблеми є актуальними й вимагають подальших науково-практичних досліджень та обговорень.

Список використаних джерел

1. Про схвалення Стратегії запровадження підприємствами звітності із сталого розвитку : розпорядження Кабінету Міністрів України від 18.10.2024 № 1015-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1015-2024-%D1%80#Text> (дата звернення: 10.05.2025).
2. Про підписання Угоди між Урядом України та Урядом Сполучених Штатів Америки про створення Американсько-Українського інвестиційного фонду відбудови : розпорядження Кабінету Міністрів України від 30.04.2025 № 416-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/840_001-25#Text (дата звернення: 13.05.2025).
3. Про затвердження Методичних рекомендацій зі складання звіту про управління : наказ Міністерства фінансів України від 07.12.2018 № 982 (із змінами та доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0982201-18#Text> (дата звернення: 10.05.2025).
4. Що таке ESG та чому це важливо для українського бізнесу. URL: <https://youcontrol.com.ua/topics/shcho-take-esg-ta-chomu-tse-vazhlyvo-dlia-ukrayinskoho-biznesu/> (дата звернення: 14.05.2025).

ВПРОВАДЖЕННЯ МСФЗ ФІНАНСОВИМИ УСТАНОВАМИ УКРАЇНИ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ВИКЛИКИ

У процесі євроінтеграції та глобалізації українська фінансова система зазнає глибоких трансформацій, спрямованих на гармонізацію з міжнародними стандартами. Одним із ключових кроків на цьому шляху є впровадження Міжнародних стандартів фінансової звітності (далі-МСФЗ), які стали загальноприйнятою основою для формування фінансової інформації у більшості країн світу. Для фінансових установ – банків, страхових компаній, кредитних спілок, лізингових компаній тощо – перехід до МСФЗ є не лише обов'язком, закріпленим у законодавстві, але й стратегічною необхідністю.

Насамперед, застосування МСФЗ забезпечує вищу якість фінансової звітності. Це досягається за рахунок принципів прозорості, послідовності та порівнюваності інформації, які покладено в основу стандартів. Завдяки цьому користувачі фінансової інформації – інвестори, акціонери, регулятори, аудитори – отримують більш об'єктивну та зрозумілу картину фінансового стану установи.

Важливим аргументом на користь впровадження МСФЗ є також відповідність законодавчим вимогам України. Відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», фінансова звітність за міжнародними стандартами є обов'язковою для публічних акціонерних товариств, банків, страховиків, а також для підприємств, які здійснюють діяльність у видобувній галузі або є емітентами цінних паперів, допущених до біржового обігу [1].

Крім законодавчого підґрунтя, є також економічні мотиви переходу на МСФЗ. Застосування міжнародних стандартів підвищує інвестиційну привабливість фінансових установ України. Це пов'язано з тим, що іноземні інвестори, зокрема інституційні, вимагають прозорості та стандартизованої фінансової звітності, яку можна легко зіставити з аналогічною інформацією в інших країнах.

Крім того, впровадження МСФЗ створює умови для ефективного управління ризиками, адже надає повнішу та релевантну інформацію про активи, зобов'язання, доходи та витрати установи. Особливо це актуально для банківського сектору, де якісна оцінка фінансових інструментів, справедлива вартість активів, резерви під знецінення мають критичне значення для платоспроможності та надійності фінансової установи.

Важливо наголосити, що МСФЗ сприяє також узгодженості звітності з вимогами міжнародних регуляторів – таких як Міжнародна асоціація страхового нагляду (IAIS), Базельський комітет з банківського нагляду (BCBS), Європейський орган банківського нагляду (EBA). Це, своєю чергою, полегшує міжнародну співпрацю, залучення зовнішнього фінансування та вихід на глобальні ринки.

Нарешті, застосування МСФЗ є також передумовою інтеграції до єдиного європейського економічного простору. Україна, як держава, що орієнтується на вступ до ЄС, зобов'язана гармонізувати свою систему бухгалтерського обліку та фінансової звітності відповідно до директив Європейського Союзу та вимог Європейської системи фінансової звітності [2].

Процес адаптації Міжнародних стандартів фінансової звітності в Україні триває вже понад два десятиліття, однак його практична реалізація супроводжується низкою як досягнень, так і викликів. З одного боку, запровадження МСФЗ забезпечує уніфікацію бухгалтерського обліку відповідно до міжнародної практики, що сприяє покращенню прозорості та інвестиційної привабливості національного фінансового сектору. З іншого –

існує чимало бар'єрів, пов'язаних із технічними, інституційними та кадровими особливостями адаптації стандартів у реаліях української економіки.

Національний банк України, як регулятор, зобов'язує ліцензовані банки подавати фінансову звітність відповідно до МСФЗ у складі регулярної звітності. Також існує вимога подавати аудиторські висновки, підготовлені відповідно до міжнародних стандартів аудиту (МСА), що створює цілісну основу для оцінки фінансової стійкості установ.

Однак виявлено певну асиметрію у глибині впровадження МСФЗ між великими та малими фінансовими установами. Якщо великі банки та страхові компанії вже мають налагоджені системи трансформації звітності та внутрішні департаменти з МСФЗ, то менші учасники фінансового ринку часто обмежуються мінімальними вимогами, не здійснюючи повноцінного переходу до концептуального підходу, закладеного у стандартах. Одним із критичних викликів у цьому контексті є нестача кваліфікованих кадрів – бухгалтерів, фінансових аналітиків, аудиторів, здатних якісно реалізувати вимоги МСФЗ на практиці.

Крім людського фактору, впровадження МСФЗ ускладнюється через відсутність єдиного методологічного підходу до трансформації звітності. Багато компаній застосовують лише часткове відображення об'єктів обліку, орієнтуючись на формальні вимоги, а не на економічну суть операцій. Це призводить до розриву між фінансовою інформацією для внутрішнього управління та звітністю для зовнішніх користувачів, що суперечить принципам прозорості та об'єктивності.

Особливої уваги потребує проблема автоматизації обліку відповідно до МСФЗ. Далеко не всі фінансові установи мають адаптовані ERP-системи, які дозволяють вести облік та формувати звітність за міжнародними стандартами. Система обліку часто залишається фрагментованою, що ускладнює інтеграцію нових підходів до визнання, оцінки та подання елементів звітності (зокрема, фінансових інструментів, оренд, резервів тощо).

Незважаючи на ці труднощі, варто зазначити і позитивну динаміку. Українські банки дедалі активніше застосовують МСФЗ 9 «Фінансові інструменти», МСФЗ 16 «Оренда», а також МСФЗ 15 «Дохід за контрастами з клієнтами». У 2023–2024 роках деякі великі фінансові установи повністю перейшли на нові моделі оцінки кредитних ризиків, що дозволяє точніше оцінювати знецінення активів і своєчасно формувати резерви.

Також позитивним чинником є поступове розширення ринку освітніх і консалтингових послуг у сфері МСФЗ. Провідні українські університети впроваджують курси з міжнародної фінансової звітності, а професійні організації (АССА, САР/СІРА, УАС) пропонують сертифікаційні програми для підвищення кваліфікації фахівців.

Попри значний прогрес у впровадженні Міжнародних стандартів фінансової звітності в Україні, фінансові установи продовжують стикатися з низкою серйозних викликів, що ускладнюють їх повноцінну адаптацію до міжнародних вимог. Ці виклики носять як технічний, так і організаційний характер, охоплюючи питання облікової політики, інформаційних систем, людських ресурсів та регуляторного середовища. Серед них можна виділити:

1. Недостатній рівень підготовки персоналу. Одним із найбільших бар'єрів залишається дефіцит кваліфікованих кадрів, які володіють практичними знаннями з МСФЗ та вміють застосовувати їх у контексті банківської діяльності. Бухгалтери, аудитори та аналітики часто мають лише поверхнєве розуміння стандартів або ж проходили навчання багато років тому, без оновлення знань відповідно до останніх змін. Це знижує якість трансформації звітності, ускладнює її аналіз і ставить під сумнів достовірність фінансових даних [3].

2. Складність тлумачення окремих стандартів. МСФЗ є принципово орієнтованими на економічну суть операцій, а не на формальну юридичну форму, що часто суперечить традиційним підходам, усталеним у вітчизняній практиці бухгалтерського обліку. Складність тлумачення норм стандартів (особливо таких як МСФЗ 9, МСФЗ 15, МСФЗ 16) призводить до різночитань і, як наслідок, – до недостовірного відображення окремих фінансових інструментів чи операцій.

3. Труднощі з IT-інфраструктурою. Багато установ використовують облікові системи, які не інтегровані або не адаптовані до ведення звітності за МСФЗ. Наприклад, програмне забезпечення, орієнтоване лише на податковий облік або національні стандарти, не дозволяє автоматично формувати фінансову звітність відповідно до МСФЗ, що змушує застосовувати трудомісткі ручні трансформації. Це підвищує ризик помилок та суттєво знижує ефективність процесу.

4. Висока вартість впровадження. Адаптація до МСФЗ – це не лише зміна облікових політик, а й значні фінансові витрати на програмне забезпечення, навчання персоналу, консультаційні послуги та аудит. Для великих банків ці витрати є прийнятними, але для менших установ або небанківських фінансових компаній вони можуть стати критичним навантаженням. Це часто зумовлює формальний підхід до впровадження – лише з метою відповідності мінімальним вимогам регулятора.

5. Регуляторна фрагментарність. Хоча в Україні діє законодавча вимога щодо застосування МСФЗ, регуляторні органи (НБУ, Мінфін, НКЦПФР) досі не завжди узгоджують підходи до тлумачення стандартів, що створює колізії для звітуючих суб'єктів. Наприклад, вимоги НБУ щодо розкриття інформації можуть відрізнятися від позиції аудиторських організацій або міжнародної практики, що створює подвійне навантаження для фінансових установ.

6. Формалізація підходів до звітності. Деякі установи зводять підготовку звітності за МСФЗ до формального трансформування показників, без глибокого аналізу економічного змісту операцій. Це означає, що реальні ризики, витрати або зміни у справедливій вартості активів і зобов'язань можуть не бути повністю враховані, що суперечить базовим принципам МСФЗ. Такий підхід знижує інформативність звітності та її аналітичну цінність для інвесторів, акціонерів і регуляторів.

7. Відсутність національного механізму тлумачень. Важливо зазначити, що в Україні відсутній уповноважений орган, який би офіційно надавав інтерпретації або роз'яснення МСФЗ, як це здійснюється, наприклад, Радою з МСФЗ на міжнародному рівні. У результаті – фінансові установи змушені самостійно шукати тлумачення або орієнтуватися на позиції аудиторів, що не завжди є однозначними або узгодженими.

Отже, впровадження МСФЗ у фінансових установах України стикається з рядом глибинних викликів, які потребують системної відповіді. Необхідною умовою подолання цих бар'єрів є не лише технічне доопрацювання інфраструктури, а й зміна філософії звітності – від формального виконання вимог до усвідомленого управління фінансовою інформацією. Державна підтримка, розвиток освіти, інституційна координація та підвищення культури корпоративного управління мають стати основою для поглибленої інтеграції МСФЗ у національну практику.

Список використаних джерел

1. Закон України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні" від 16 липня 1999 року № 996-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text>.
2. Роева О. С., Шепелюк В. А. Вплив міжнародних стандартів фінансової звітності на розвиток національних систем обліку та звітності України. *Науковий вісник ОНЕУ*. 2024. № 7-8 (320-321), С. 77-84. URL: <http://n-visnik.oneu.edu.ua/collections/2024/320-321/pdf/77-84.pdf>.
3. Григорів О., Дутчак І., Гордієнко, М. Впровадження міжнародних стандартів обліку в державному секторі України. *Економіка та суспільство*. 2024. №59. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3533/3463>.

Тарновецька Олеся
студентка спеціальності 071 «Облік і оподаткування»
Наук. кер.: Нашикерська Г.В.
канд. екон. наук, доцент кафедри
обліку і аудиту
Львівський Національний Університет ім. І. Франка
м. Львів, Україна

ОБЛІКОВЕ ВІДОБРАЖЕННЯ КУРСОВИХ РІЗНИЦЬ НЕПРИБУТКОВИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ ЗА ОТРИМАНИМИ ГРАНТАМИ В ІНОЗЕМНІЙ ВАЛЮТІ

У сучасних умовах війни в Україні питання прозорого обліку курсових різниць за грантовими угодами є надзвичайно актуальним. Це пов'язано як із суттєвою підтримкою з боку міжнародних партнерів і необхідністю точного та прозорого звітування перед ними, так і з необхідністю організації попередити можливе фінансове навантаження через некоректне відображення таких різниць. В умовах нестабільності валютного ринку неприбуткові організації стикаються з серйозними ризиками при використанні грантових коштів, номінованих у іноземній валюті, зокрема євро або доларах США. Однією з головних проблем є те, що курсова різниця, яка виникає при конвертації валюти або обліку зобов'язань чи активів у валюті, може істотно впливати на фінансовий результат і створювати ситуації, коли сума отриманого гранту в гривневому еквіваленті виявляється меншою за потребу після покриття витрат на курсові коливання.

Грантове фінансування для неприбуткової організації виступає формою безоплатної грошової підтримки, яка не передбачає компенсації у вигляді товарів, послуг чи робіт, водночас отримання таких коштів зазвичай супроводжується визначеними умовами, зокрема необхідністю досягнення встановлених результатів і подання звітності надавачу гранту. В обліку грошові кошти або будь-які інші товарно-матеріальні цінності, отримані в рамках грантового фінансування відображаються за дебетом відповідних рахунків в кореспонденції з рахунком 48 «Цільове фінансування і цільові надходження».

Господарські операції, що здійснюються в іноземній валюті, при первинному визнанні необхідно відображати в національній валюті – гривні, у перерахунку до офіційного валютного курсу на дату здійснення операції. Оскільки цільове фінансування відноситься до монетарних статей, то перерахунок курсових різниць здійснюється на дату балансу та на дату здійснення господарських операцій за даною статтею. Такий підхід означає, що навіть якщо грантові кошти не були фактично використані, зміна курсу валют на звітну дату може призвести до визнання доходів або витрат, що безпосередньо не пов'язані з діяльністю організації.

За міжнародними стандартами фінансової звітності облік курсових різниць відображається відповідно до вимог МСБО 21 «Вплив змін валютних курсів» [3]. Даний стандарт визначає курсові різниці, як «різниці, які є наслідком переведення визначеної кількості одиниць однієї валюти в іншу валюту за різними валютними курсами». Аналогічне за змістом визначення наведене в національних стандартах, а саме НП(С)БО 21 «Вплив змін валютних курсів» [5].

МСБО 21 чітко визначає, що курсові різниці, що виникають при переоцінці монетарних статей фінансової звітності підприємства повинні визнаватись в його прибутках або збитках звітного періоду, у національному обліку ідентична норма закріплена у НП(С)БО 21 «Вплив змін валютних курсів» [3, 5]. Аналогічно, спостерігаємо схожі тлумачення щодо визнання доходів за операціями з цільового фінансування. Так, НП(С)БО 15 «Дохід» пропонує відносити до доходів надходження за грантами в момент їх фактичного використання на визначені цілі, а МСФЗ 20 «Облік державних грантів та розкриття інформації про державну допомогу» - у міру виконання умов гранту [2, 4].

Доходи і втрати від курсових різниць відображаються у складі інших операційних доходів або витрат на рахунках 714 «Дохід від операційної курсової різниці» та 945 «Витрати від операційної курсової різниці», відповідно [1].

Особливої актуальності контроль обліку курсових різниць набуває в сучасних умовах, коли все частіше зустрічаються випадки, за яких грантодавці вимагають повернення грошових коштів, отриманих організаціями, як дохід від курсових різниць, водночас часто втрати спричинені коливаннями валютних курсів, не покриваються донорами згідно договорів. Такі умови створюють додаткове фінансове навантаження на неприбуткові організації. Вказана проблема стає ще відчутнішою в умовах війни, коли валютна нестабільність посилюється, а ризики зростають.

З метою мінімізації ризиків та забезпечення прозорості обліку курсових різниць організаціям необхідно вчасно реагувати та впроваджувати механізми внутрішнього контролю. Зокрема, доцільно вести аналітичний облік курсових різниць в розрізі донорів та проєктів або грантів, що в свою чергу надасть можливість легко ідентифікувати валютний вплив за конкретними договорами і полегшить процес формування звітів для донорів.

Важливою практикою є залучення зовнішніх експертів, таких як аудиторів або консультантів для проведення поточних перевірок або супроводу високоризикових проєктів. Також організаціям, які на постійній основі ведуть діяльність за грантовими угодами з іноземними донорами треба розглянути можливість переходу на паралельне ведення обліку за національними стандартами та МСФЗ із здійсненням окремого розкриття у фінансовій звітності про вплив курсових коливань на кожен грант, а саме на валютні залишки за проєктами, інформацію про зміну курсів. Також можливе додаткове розкриття впливу таких валютних змін на здатність організації виконувати свої зобов'язання за грантами, що посилить довіру донорів.

При укладанні договору з донором доцільним є включення до контракту положення з роз'ясненням щодо відповідальності сторін за покриття втрат від валютних коливань або необхідності створення окремого резерву, що становив би 3-5% від суми гранту, як резерву на непередбачувані витрати, зокрема на курсові різниці.

Отже, облік курсових різниць за грантовими коштами потребує інтегрованого підходу з урахуванням, як міжнародних, так і національних норм, проте забезпечення механізмів внутрішнього контролю та посилення комунікації з донорами дозволить організаціям ефективно реагувати на зміни валютних курсів навіть в умовах невизначеності.

Список використаних джерел

1. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій : Міністерство фінансів України від 30.11.1999 № 291 : станом на 13 груд. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99#Text> (дата звернення: 04.05.2025).

2. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 20 (МСБО 20). Облік державних грантів і розкриття інформації про державну допомогу : Стандарт Ради з Міжнар. стандартів бух. обліку від 01.01.2012. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_041#Text (дата звернення: 04.05.2025).

3. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 21 (МСБО 21). Вплив змін валютних курсів : Стандарт Ради з Міжнар. стандартів бух. обліку від 01.01.2012. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_022#Text (дата звернення: 04.05.2025).

4. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 15 «Дохід» : Наказ Міністерства фінансів України від 29.11.1999 № 290 : станом на 29 верес. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0860-99#Text>

5. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 21 «Вплив змін валютних курсів» : Наказ Міністерства фінансів України від 10.08.2000 № 193 : станом на 5 листоп. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0515-00#Text>.

Терновський Олексій
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
кафедри бухгалтерського обліку, аналізу та аудиту
Одеський національний економічний університет
м. Одеса, Україна

ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ НЕМАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ ЗА СТАДІЯМИ ЖИТТЄВОГО ЦИКЛУ

Нематеріальні активи становлять важливу частину активів більшості суб'єктів господарювання. І хоча частка визнаних нематеріальних активів у балансах компаній не є великою, внаслідок особливостей критеріїв визнання таких активів відповідно до застосовної Концептуальної основи фінансової звітності (МСФЗ чи НП(С)БО), значення різних видів ресурсів нематеріального характеру є значним для бізнесу.

Це пов'язано з тим, що наявність прав на інтелектуальну власність, на розробки і технології, ноу-хау, програмне забезпечення тощо створює підстави для зростання вартості компаній і є конкурентною перевагою, а отже, суб'єкти господарювання зацікавлені у використанні таких об'єктів. Відповідно, дослідження питань обліку, аналізу і аудиту нематеріальних активів є актуальним і практично значущим.

Одним із дискусійних питань щодо нематеріальних активів є питання їх оцінки, обліку і контролю за стадіями життєвого циклу.

Слід зазначити, що найбільш глибокі дослідження питань обліку необоротних активів за стадіями життєвого циклу проведені в роботах Яцунської О.С. [1], однак, акцент в них зроблено на основних засобах, тоді як нематеріальні активи є специфічними об'єктами, які хоча й мають багато спільного з основними засобами, однак, для них притаманні й свої специфічні характеристики.

Метою дослідження є побудова моделі взаємозв'язку оцінок нематеріальних активів зі стадіями їх життєвого циклу.

У роботах Яцунської О.С. здійснена розробка матриці «взаємозв'язку теоретичних підходів до оцінки, її видів і стадій життєвого циклу основних засобів» [1]. Беручи за основу суть відповідного підходу, зробимо його певний перегляд відносно нематеріальних активів, взявши до уваги вимоги МСБО 38.

На рис. 1 наведена загальна логіка взаємозв'язку підходів до оцінки нематеріальних активів з урахуванням стадій їх життєвого циклу в умовах застосування МСФЗ.

В основу встановлення взаємозв'язку між видами оцінки і стадіями життєвого циклу покладено статичний, динамічний і об'єктно-суб'єктний підходи.

На кожній стадії життєвого циклу застосовуються певні методи оцінки, які дозволяють вирішувати певні завдання відносно відображення нематеріальних активів в обліку і звітності, що в свою чергу надають можливість отримувати необхідну інформацію для управління.

Так, якщо в межах статичного підходу основою є відображення активів на певну дату – власне момент придбання (надходження) активу на баланс суб'єкта господарювання чи дату складання звітності, що фактично становить стартові умови для подальшого обліку активу, то в межах динамічного підходу важливими є оцінки, які необхідні для відображення процесів, що стосуються нематеріальних активів, наприклад, процесів нарахування амортизації (вартість, що амортизується і ліквідаційна вартість), зменшення корисності (вартість відшкодування), переоцінки (переоцінена вартість) за умови застосування відповідної моделі та таке інше.

Застосування відповідної моделі узагальнення підходів до оцінки нематеріальних активів дозволяє систематизувати основні види оцінок, що лежать в основі вартісного вимірювання показників відносно нематеріальних активів в обліку і звітності на різних стадіях життєвого циклу в умовах застосування МСФЗ.

		Підхід, в основу якого покладено кругообіг капіталу			
		Надходження (створення, розробка тощо)	Використання		Вибуття
			Продуктивне використання та зберігання	Відновлення й поліпшення якісних характеристик	
Статичний підхід	Оцінка на дату придбання	Собівартість, як сума сплачених грошових коштів чи їх еквівалентів або справедлива вартість іншої форми компенсації, наданої для отримання активу	х	х	Х
	Оцінка на дати фінансової звітності	х	Балансова вартість, визначена на підставі собівартості або переоціненої вартості за вирахуванням будь-якої накопиченої амортизації та накопичених збитків від зменшення корисності		
Динамічний підхід	Минуле	Собівартість, як сума сплачених грошових коштів чи їх еквівалентів або справедлива вартість іншої форми компенсації, наданої для отримання активу	Собівартість, як сума сплачених грошових коштів чи їх еквівалентів або справедлива вартість іншої форми компенсації, наданої для отримання активу	Собівартість, як сума сплачених грошових коштів чи їх еквівалентів або справедлива вартість іншої форми компенсації, наданої для отримання активу	Собівартість, як сума сплачених грошових коштів чи їх еквівалентів або справедлива вартість іншої форми компенсації, наданої для отримання активу
	Сучасне	Вартість, що амортизується	Балансова вартість визначена на підставі собівартості або переоціненої вартості за вирахуванням будь-якої накопиченої амортизації та накопичених збитків від зменшення корисності	Балансова вартість визначена на підставі собівартості або переоціненої вартості за вирахуванням будь-якої накопиченої амортизації та накопичених збитків від зменшення корисності	Балансова вартість визначена на підставі собівартості або переоціненої вартості за вирахуванням будь-якої накопиченої амортизації та накопичених збитків від зменшення корисності
			Вартість, що амортизується	Вартість, що амортизується	Ліквідаційна вартість
			Вартість відшкодування як більша з двох оцінок: справедливої вартості за вирахуванням витрат на продаж і вартості використання		Справедлива вартість за вирахуванням витрат на продаж
			Переоцінена вартість		
	Майбутнє	Ліквідаційна вартість як попередньо оцінена сума, що її суб'єкт господарювання отримав би на поточний час від вибуття активу після вирахування всіх попередньо оцінених витрат на вибуття	х		
	Об'єктно-суб'єктний підхід				

Рис. 1. Взаємозв'язок підходів до оцінки нематеріальних активів з урахуванням стадій їх життєвого циклу в умовах застосування МСБО 38

Джерело: складено автором на підставі [1, с. 50-51; 2]

Список використаних джерел

1. Яцунська О. С. Облік основних засобів за стадіями життєвого циклу : монографія / О. С. Яцунська. Херсон : ФОП Грінь Д.С., 2017. 188 с.
2. МСБО 38 «Нематеріальні активи». URL : https://mof.gov.ua/storage/files/Hide/%D0%9C%D0%A1%D0%91%D0%9E%2038_ukr_2024.pdf (дата звернення: 01.04.2025).

АНАЛІЗ ТИПОВИХ ПОМИЛОК ПРИ СКЛАДАННІ ПОДАТКОВОЇ ЗВІТНОСТІ ТА ШЛЯХИ ЇХ УНИКНЕННЯ

Податкова звітність є невід’ємною частиною фінансової діяльності будь-якого суб’єкта господарювання. Саме через неї здійснюється комунікація підприємства з податковими органами, а також формуються основні зобов’язання щодо сплати податків. Проте, незважаючи на цифровізацію, автоматизацію та методичну підтримку з боку контролюючих органів, платники податків і досі часто припускаються помилок при складанні податкової звітності. Це призводить до адміністративної відповідальності, штрафів і в деяких випадках – до блокування податкових накладних та перевірок.

Податкова звітність – це звітність, що містить інформацію про податкові зобов’язання підприємства за видами податків та зборів. До податкової звітності належить податкова декларація, розрахунок, звіт відповідно до положень ст. 46 цього Кодексу [1, с. 51].

Податкові помилки доцільно поділяти на ті, що призводять до порушень розрахунку величини податкової бази, обчислення податкового зобов’язання, порядку і термінів подання декларацій та сплати податків [2].

Однією з найбільш поширених категорій помилок є неправильне визначення об’єкта оподаткування. Воно включає некоректне відображення доходів та витрат, невірне визначення собівартості реалізованої продукції (робіт, послуг), помилки при нарахуванні амортизації основних засобів та нематеріальних активів. Зокрема, підприємства часто допускають помилки при визначенні складу витрат, що зменшують оподатковуваний прибуток, або неправильно класифікують доходи за видами діяльності, що може впливати на застосування різних ставок податку.

Іншою значною групою помилок є порушення правил заповнення податкових декларацій та розрахунків. Це проявляється у неправильному зазначенні ідентифікаційних даних платника, звітного періоду, одиниць виміру, арифметичних помилках при розрахунку податкових зобов’язань, а також у некоректному перенесенні даних з первинних документів. Наприклад, неправильне зазначення коду виду економічної діяльності (КВЕД) може призвести до невірного застосування спрощеної системи оподаткування або інших спеціальних режимів. Неправильно зазначені ПН, ЄДРПОУ, коди податкової інспекції або періоди звітності призводять до неприйняття звітів, визнання їх неподаними, що в свою чергу формує штрафні санкції згідно зі ст. 120 ПКУ [3].

Не менш важливими є помилки, пов’язані з порушенням термінів подання звітності та сплати податків. Несвоєчасне подання податкових декларацій або несплата узгоджених податкових зобов’язань у встановлені законодавством строки тягне за собою нарахування штрафних санкцій та пені [4]. Часто такі помилки виникають через недотримання внутрішніх графіків, недостатню обізнаність відповідальних осіб зі змінами у податковому законодавстві або технічні збої при використанні електронних сервісів податкової служби.

Аналізуючи помилки складання податкової звітності, можна виділити 3 причини їх виникнення:

1. Організаційна – недотримання строків подання, відсутність внутрішнього контролю, перевантаженість бухгалтерії.
2. Кваліфікаційна – недостатній рівень знань фахівців щодо змін у законодавстві або некоректне застосування норм Податкового кодексу.

3. Технічна – використання застарілого програмного забезпечення, помилки при формуванні електронних звітів, відсутність синхронізації між обліковими модулями.

Для ефективного уникнення типових помилок при складанні податкової звітності суб'єктам господарювання та фізичним особам необхідно вживати комплексних заходів. Одним з ключових шляхів є підвищення кваліфікації бухгалтерів та інших відповідальних осіб. Регулярне навчання, участь у семінарах та вебінарах, відстеження змін у податковому законодавстві допоможуть забезпечити належний рівень знань та практичних навичок.

Важливу роль відіграє налагодження ефективної системи внутрішнього контролю за процесом складання податкової звітності. Це включає ретельну перевірку первинних документів, контроль за правильністю відображення господарських операцій в обліку, проведення внутрішнього аудиту податкової звітності перед її поданням до контролюючих органів.

Використання сучасних інформаційних технологій та програмного забезпечення для автоматизації обліку та складання звітності може значно мінімізувати ризик виникнення технічних та арифметичних помилок. Автоматизовані системи обліку та складання звітності дозволяють стандартизувати процеси, здійснювати автоматичну перевірку даних та формувати звітність у встановленому форматі.

Не слід недооцінювати важливість своєчасного отримання консультацій у кваліфікованих фахівців з податкового обліку та права. У складних та неоднозначних ситуаціях професійна порада допоможе уникнути помилкових рішень та мінімізувати податкові ризики.

Крім того, важливим є ретельне ознайомлення з офіційними роз'ясненнями та рекомендаціями Державної податкової служби України. На офіційному веб-сайті ДПС часто публікуються роз'яснення щодо застосування окремих норм податкового законодавства та порядку заповнення податкової звітності.

Помилки у податковій звітності можуть мати суттєві фінансові наслідки для підприємства. Найчастіше їх причиною є недбалість, недостатня кваліфікація персоналу або недосконалість внутрішніх процесів. Для мінімізації таких ризиків необхідно впроваджувати системний підхід до підготовки звітності: оновлювати знання співробітників, використовувати сучасне програмне забезпечення, впроваджувати контроль на всіх етапах та активно співпрацювати з контролюючими органами. Правильне складання звітності – це не лише дотримання вимог закону, а й важливий елемент фінансової стійкості підприємства.

Список використаних джерел

1. Сафарова А., Кулинич М., Скорук О., Матвійчук І. Податкова звітність: сутність та порядок складання. Економічний часопис Волинського національного університету імені Лесі Українки. 2024. № 4 (36). С. 47–56.
2. Нагірняк М.Ф. Управління податковими ризиками суб'єкта господарювання. Економіка підприємства: сучасні проблеми теорії та практики: Матеріали тринадцятої міжнар. наук.-практ. конф., 13 вересня 2024 р. Одеса: ОНЕУ, 2024. 398с.
3. Податковий кодекс України: Кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI: станом на 1 квіт. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення: 20.04.2025).
4. Нагадуємо про граничний термін подачі звітності!. cvp.tax.gov.ua. URL: <https://cvp.tax.gov.ua/media-ark/news-ark/888756.html> (дата звернення: 20.04.2025).
5. Губіна О.Ю. Аналіз податкових ризиків та податкового контролю в сучасних умовах. // Економіка і держава. – 2023. – №9.

РОЗКРИТТЯ ПРИНЦИПУ ЛАНЦЮГА ВАРТОСТІ В СТАНДАРТАХ ЗВІТНОСТІ ЗІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Господарюючі суб'єкти, що взаємодіють з європейськими корпораціями чи готуються до міжнародного фінансування вже використовують Європейські стандарти ESRS та глобальні IFRS S1 та S2, що суттєво змінюють підходи до сталого звітування, тому вкрай важливим є розуміння вимог щодо розкриття інформації зі сталого звітування.

Межі звітності є важливим аспектом у стандартах звітності зі сталого розвитку, є ознакою завершеності звітності, аналізом аспектів діяльності організації. Чітке визначення меж звітності сприяє достовірності, порівнянню та корисності висвітленої інформації.

Ланцюг вартості (Value chain) – це повний спектр діяльності, ресурсів і відносин, пов'язаних із бізнес- моделлю підприємства та зовнішнім середовищем, у якому працює господарюючий суб'єкт. Ланцюг вартості охоплює діяльність, ресурси та відносини, які використовує підприємство та на які покладається для створення своїх продуктів або послуг від планування до постачання, споживання та завершення терміну служби.

Ланцюг вартості включає суб'єктів, які знаходяться на початку(upstream) та після підприємства (downstream). Суб'єкти upstream надають продукти або послуги, які використовуються при виробництві продуктів або послуг суб'єкта господарювання. Відповідно суб'єкти downstream (клієнти, дистриб'ютори) отримують продукцію або послуги від господарюючого суб'єкта.

Згідно з ESRS-E підприємство має розкривати інформацію щодо викидів парникових газів та інших, пов'язаних з ними аспектів. Розрахунок показників викидів парникових газів проводиться в межах ланцюга створення вартості за наступними сферами:

❖ Сфера 1: валовий обсяг викидів парникових газів забезпечує розуміння прямого впливу підприємства на зміну клімату та частку його загальних викидів парникових газів, які регулюються схемами торгівлі викидами:

- Викиди, пов'язані зі спалюванням палива в мобільних джерелах;
- Викиди, пов'язані зі спалюванням палива в стаціонарних джерелах;
- Викиди в результаті технологічних процесів;
- Викиди в наслідок втрат холодоагенту.

❖ Сфера 2: валовий обсяг викидів парникових газів забезпечує розуміння непрямого впливу на зміну клімату, причинених спожитою підприємством енергією, незалежно від того, вона придбана чи отримана ззовні:

- Викиди, пов'язані з виробництвом придбаної електроенергії;
- Викиди, пов'язані з виробництвом придбаної теплової енергії;
- Викиди, пов'язані з виробництвом придбаної технологічної пари та холоду.

❖ Сфера 3(upstream): валовий обсяг викидів парникових газів забезпечує розуміння викидів парникових газів, які відбуваються в ланцюгу створення вартості підприємства, окрім викидів за сферами 1 і 2:

- Придбані товари та послуги;
- Капітальні товари;
- Діяльність, пов'язана з паливом та енергетикою, не включена до сфер 1 та 2;
- Upstream- транспортування та дистрибуція;
- Поводження з відходами;
- Ділові поїздки;
- Доїзд працівників на роботу;

- Upstream-орендовані активи.

❖ Сфера 3(downstream): валовий обсяг викидів парникових газів забезпечує розуміння викидів парникових газів, які відбуваються в ланцюгу створення вартості підприємства, окрім викидів за сферами 1 і 2:

- Downstream транспортування;
- Переробка реалізованої продукції;
- Використання реалізованої продукції;
- Поводження з реалізованими продуктами після закінчення їх використання;
- Downstream- орендовані активи;
- Франшизи;
- Інвестиції.

Таким чином, розкриття інформації про ланцюг вартості є важливим кроком для компаній, які прагнуть до сталого розвитку. Це дозволяє їм продемонструвати свою відповідальність, управляти ризиками та створювати цінність для всіх зацікавлених сторін.

Список використаних джерел

1. About COP28. (2023). <https://www.cop28.com/en/about-cop28>
2. Al-Nawaiseh, H. N., Nawaiseh, M. E., Bader, A., Mubaset, Z. & Adel, A. (2023). Sustainability Reporting Adoption in Jordanian Listed Firms: Does Corporate Social Responsibility Matter? *Studies in Big Data*, (Vol. 136), (pp. 56–70). https://doi.org/10.1007/978-3-031-42455-7_6
3. Annex 1 to the Commission Delegated Regulation supplementing Directive 2013/34/EU as regards sustainability reporting standards. (2023). http://ec.europa.eu/finance/docs/level-2-measures/csrd-delegated-act2023-5303-annex-1_en.pdf
4. Annex 2 to the Commission Delegated Regulation supplementing Directive 2013/34/EU as regards sustainability reporting standards. (2023). http://ec.europa.eu/finance/docs/level-2-measures/csrd-delegated-act2023-5303-annex-2_en.pdf
5. Barker, R. (2024). Get Ready for More Transparent Sustainability Reporting. *MIT Sloan Management Review*, 65(2), pp. 34–37

Хоча Надія

*канд. екон. наук, доцент кафедри обліку і аудиту
Львівський національний університет імені Івана Франка
м. Львів, Україна*

БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК КРИПТОВАЛЮТ: КЛАСИФІКАЦІЯ, ОЦІНКА ТА ВІДОБРАЖЕННЯ У ФІНАНСОВІЙ ЗВІТНОСТІ

У сучасному світі цифрових технологій криптовалюта та інші цифрові активи стрімко набувають популярності, створюючи нові завдання для ведення бухгалтерського обліку та підготовки фінансової звітності. Традиційні методи обліку виявляються недостатніми для відображення унікальної природи та особливостей цих нових форм активів, що ускладнює процес їх класифікації, оцінки та відображення у фінансовій звітності. В умовах нестабільного правового регулювання, неоднозначності у трактуванні міжнародних стандартів фінансової звітності та підвищеної волатильності криптовалюти ця проблема набуває особливої ваги.

У наукових дослідженнях представлено різні аспекти використання криптовалюти та інших цифрових активів. Так, О. Нечай розглядає поняття, основні види, загрози та позитивні наслідки використання криптовалюти в Україні [1]. О. Дмитрик досліджує співвідношення віртуальних та цифрових активів, вказуючи на ключові відмінності між ними [2]. В. Ерастов та Г. Гудзь проводять класифікацію криптоактивів та визначають їх

значення для ринку фінансових послуг України [3]. О. Мельниченко, О. Новак та О. Фоміна [4], О. Акименко, К. Баришевський, М. Грибовський [5] розглядають проблеми оподаткування операцій із криптовалютами. В. Ганусич, К. Ганусич [6], А. Макурін [7], В. Панасюк, Н. Мужевич, І. Мельничук [8] досліджують обліковий аспект операцій із віртуальними активами та криптовалютами відповідно до вимог міжнародних стандартів бухгалтерського обліку залежно від мети утримання такого виду активів. Незважаючи на численні публікації, тема дослідження залишається актуальною, оскільки багато компаній впроваджують криптовалюти в свої бізнес-процеси, а це вимагає оновлення стандартів їх обліку.

Розглядаючи облік криптовалюти варто розпочати з визначення цього поняття, чим вона відрізняється від інших цифрових активів, а також її легалізації та нормативно-правового регулювання України.

Cryptocurrency (криптовалюта) – різновид цифрової валюти, емісія та облік якої виконується децентралізованою платіжною системою повністю в автоматичному режимі (без можливості внутрішнього чи зовнішнього адміністрування) [9, с.123]. Проте в Україні нема на законодавчому рівні визначення цього поняття. На даний час, за словами Данила Гетьманцева «відбувається концептуальне оновлення та суттєве розширення закону "Про віртуальні активи", який прийняли кілька років тому, але який так і не запрацював через неврегульованість низки ключових, у тому числі податкових, питань» [10].

Відсутність правового статусу криптовалюти зумовлюють активні дискусії серед науковців і практиків щодо її відображення у фінансовій звітності, зокрема можливості їх класифікації як грошових коштів чи фінансових активів. Відповідно до міжнародних стандартів фінансової звітності, важливо визначити, чи підходить криптовалюта під визначення традиційних фінансових інструментів.

Розглянемо можливість класифікації криптовалюти як грошових коштів або їх еквівалентів. Згідно з МСБО 7 «Звіт про рух грошових коштів» грошовими коштами вважаються готівка в касі та депозити до запитання. Однак криптовалюти не відповідають цьому визначенню, адже їх не випускають і не гарантують центральні банки або державні установи. Іншим варіантом є їх класифікація як еквівалентів грошових коштів — високоліквідних інвестицій, які швидко конвертуються у фіксовану суму грошей і мають незначний ризик зміни вартості. Хоча деякі криптовалюти дійсно є ліквідними, їх висока волатильність суперечить вимозі про мінімальний ризик зміни вартості. Додатковою проблемою є те, що криптовалюта ще не стала широко прийнятим засобом обміну, що також ускладнює їх визнання як грошових коштів або еквівалентів.

Варто розглянути можливість класифікації криптовалют як фінансових активів. За МСФЗ 9 «Фінансові інструменти», фінансовий актив — це грошові кошти, інструмент власного капіталу іншого суб'єкта або контрактне право отримувати грошові кошти чи інший фінансовий актив. Криптовалюти не повністю відповідають цьому визначенню, оскільки вони не створюють контрактних прав і не є інструментами власного капіталу іншої компанії. Водночас деякі підприємства можуть вважати криптовалюти інвестиційними активами, що оцінюються за справедливою вартістю. Цей підхід має свої переваги. По-перше, такий облік дозволяє відображати ринкову вартість криптовалют у фінансовій звітності, що робить її зрозумілою для користувачів та інвесторів. По-друге, оцінка за справедливою вартістю дає змогу відображати всі зміни вартості у звіті про прибутки та збитки. Однак існують і недоліки. Оскільки криптовалюти не відповідають стандартним визначенням фінансових активів, це може спричинити питання з боку контролюючих органів. Крім того, через високу волатильність ринку криптовалют фінансові результати компанії можуть значно коливатися. Також відсутність єдиного підходу до обліку криптовалют ускладнює порівняння фінансової звітності різних підприємств. Таким чином, хоча деякі компанії можуть використовувати криптовалюти як інвестиційні активи та відображати їх за справедливою вартістю, це рішення залишається предметом дискусій серед

бухгалтерів. Подальші роз'яснення та зміни у стандартах можуть допомогти в уніфікації підходів.

Класифікація криптовалют як нематеріальних активів є одним з найпоширеніших підходів у сучасній бухгалтерській практиці. Цей підхід базується на застосуванні МПСБО 38 "Нематеріальні активи" (МСБО 38) до обліку криптовалют. Основні аргументи на користь такої класифікації полягають у тому, що криптовалюті відповідають ключовим характеристикам нематеріальних активів. По-перше, вони не мають фізичної форми, існуючи лише у цифровому вигляді. По-друге, вони є ідентифікованими активами, оскільки кожна одиниця криптовалюті має унікальний цифровий ідентифікатор, що дозволяє відокремити її від інших активів. По-третє, підприємство має повний контроль над криптовалютою через володіння приватним ключем. Нарешті, від криптовалют очікується отримання майбутніх економічних вигод через їх використання для оплати товарів та послуг, чи як інвестиційного активу.

Облік криптовалют як нематеріальних активів має свої особливості. При первісному визнанні вони оцінюються за собівартістю, яка включає ціну придбання та будь-які витрати, безпосередньо пов'язані з придбанням активу. Для подальшої оцінки підприємства можуть обрати одну з двох моделей: модель собівартості або модель переоцінки. За моделлю собівартості криптовалюті обліковуються за первісною вартістю за вирахуванням накопичених збитків від знецінення. Модель переоцінки передбачає облік за справедливою вартістю на дату переоцінки за вирахуванням подальших збитків від знецінення.

Важливо відзначити, що криптовалюті зазвичай розглядаються як активи з невизначеним строком корисного використання, а отже, не підлягають амортизації. Натомість, вони повинні регулярно тестуватися на знецінення, особливо враховуючи високу волатильність ринку криптовалют.

Однак, такий підхід до класифікації та обліку криптовалют має свої недоліки. Висока волатильність криптовалют може призводити до частих і значних змін у їх вартості, що ускладнює їх оцінку та може призвести до суттєвих коливань у фінансових результатах підприємства. Різна ліквідність різних криптовалют також впливає на їх оцінку та можливість реалізації. Крім того, існують технологічні ризики, пов'язані з безпекою зберігання криптовалют та можливими змінами в технології блокчейн. Незважаючи на це, класифікація криптовалют як нематеріальних активів залишається одним з найбільш обґрунтованих підходів у рамках існуючих стандартів бухгалтерського обліку. Проте, враховуючи унікальну природу криптовалют, дискусії щодо найбільш відповідного способу їх обліку тривають, і в майбутньому можливе розроблення спеціальних стандартів або керівництв для обліку цифрових активів.

Окремі компанії, особливо ті, що займаються криптотрейдингом, розглядають можливість класифікації криптовалют як запасів відповідно до вимог МСБО 2 "Запаси". Цей стандарт визначає запаси як активи, які утримуються для продажу в ході звичайної діяльності, перебувають у процесі виробництва або використовуються для виробничих потреб. Для компаній, що займаються купівлею та продажем криптовалют як основним видом діяльності, криптовалюті можуть вважатися аналогом товарно-матеріальних цінностей. У такому випадку вони розглядаються як активи, що призначені для подальшого перепродажу з метою отримання прибутку, подібно до звичайних товарів.

Проведене дослідження обліку криптовалют дозволяє констатувати, що відсутність єдиного правового статусу та регулювання криптовалюті зумовлює суттєві проблеми для її відображення у фінансовій звітності, при цьому найбільш обґрунтованим підходом у рамках існуючих стандартів є класифікація криптовалют як нематеріальних активів відповідно до МСБО 38, оскільки вони відповідають ключовим характеристикам таких активів, хоча для компаній, що займаються криптотрейдингом, можлива їх класифікація як запасів згідно з МСБО 2. Основними труднощами залишаються висока волатильність вартості криптовалют, різна їх ліквідність та технологічні ризики, що потребує подальшого розвитку нормативного регулювання та розробки спеціальних стандартів або керівництв, які враховуватимуть

унікальну природу цифрових активів та сприятимуть уніфікації підходів до їх відображення у фінансовій звітності.

Список використаних джерел

1. Нечай О. Поняття, види та перспективи використання криптовалюти в Україні. *MODELING THE DEVELOPMENT OF THE ECONOMIC SYSTEMS*. 2024. Вип. 1. С. 79–87. DOI: <https://doi.org/10.31891/mdes/2024-11-11>
2. Дмитрик О.О. Віртуальні активи і цифрові активи: до питання про співвідношення понять. *Право та інноваційне суспільство*. 2021. № 2 (17). С. 248-254. DOI 10.37772/2309-9275-2021-2(17)-33
3. Ерастов В., Гудзь Г. Ринок криптоактивів в Україні: тенденції сучасності. *Економіка та суспільство*. 2023. Вип. 50. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-50-1>
4. Мельниченко О.В., Новак О.С., Фоміна О.В. Проблеми та перспективи розвитку оподаткування операцій з криптовалютами. *Міжнародний збірник наукових праць «Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу»*, №3, 2022. . DOI: [http://dx.doi.org/10.26642/pbo-2022-3\(53\)-28-33](http://dx.doi.org/10.26642/pbo-2022-3(53)-28-33)
5. Акименко О., Барішевський К., Грибовський, М. Проблеми оподаткування криптовалют в Україні. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2024. Вип. 1 (37), С.156–169. [https://doi.org/10.25140/2411-5215-2024-1\(37\)-156-169](https://doi.org/10.25140/2411-5215-2024-1(37)-156-169)
6. Ганусич В., Ганусич К. Бухгалтерський облік криптоактивів: міжнародний досвід та вітчизняні перспективи. *Acta Academiae Beregsasiensis. Economics*. 2024. № 6. С. 235-248. DOI: 10.58423/2786-6742/2024-6-235-248.
7. Макурін А.А. Легалізація криптовалюти та відображення обліку цифрових активів. *Інфраструктура ринку*. 2020. Вип. 49. С. 319–323. DOI: <https://doi.org/10.32843/infrastructure49-55>
8. Панасюк В., Мужевич Н., Мельничук І. Бухгалтерський аспект визнання криптовалюти активом підприємства в умовах цифровізації економічного простору. *Галицький економічний вісник*. 2023. Том 81. № 2. С 49-57.
9. Рузакова О., Колотій С. Сучасні тенденції розвитку криптоіндустрії в Україні. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2023. №6 (324). С. 123-127.
10. Гетьманцев Д. В Україні запрацює ринок віртуальних активів. *ЕКОНОМІЧНА ПРАВДА*. 2025. URL: <https://epravda.com.ua/finances/v-ukrajini-zaprasyuye-rinok-virtualnih-aktiviv-806326/> (дата звернення 12.05.2025).

Чабанюк Одарка,

канд. екон. наук, доцент,

доцент кафедри обліку, контролю, аналізу та оподаткування

Львівського торговельно-економічного університету,

старший науковий співробітник

Львівського НДІСЕ МЮ України,

м. Львів, Україна

Лобода Наталія,

кандидат економічних наук, доцент,

Львівський національний університет ім. І. Франка

м. Львів, Україна

НАПРЯМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ОБЛІКУ

Управління сучасним підприємством супроводжується зростанням обсягів електронного обміну даними, що стимулює подальший розвиток інформаційних технологій.

Загалом, цифрові рішення значно спрощують бухгалтерський облік, роблячи його точнішим і ефективнішим. На рис. 1. відображено популярні комп'ютерні облікові програми в Україні.

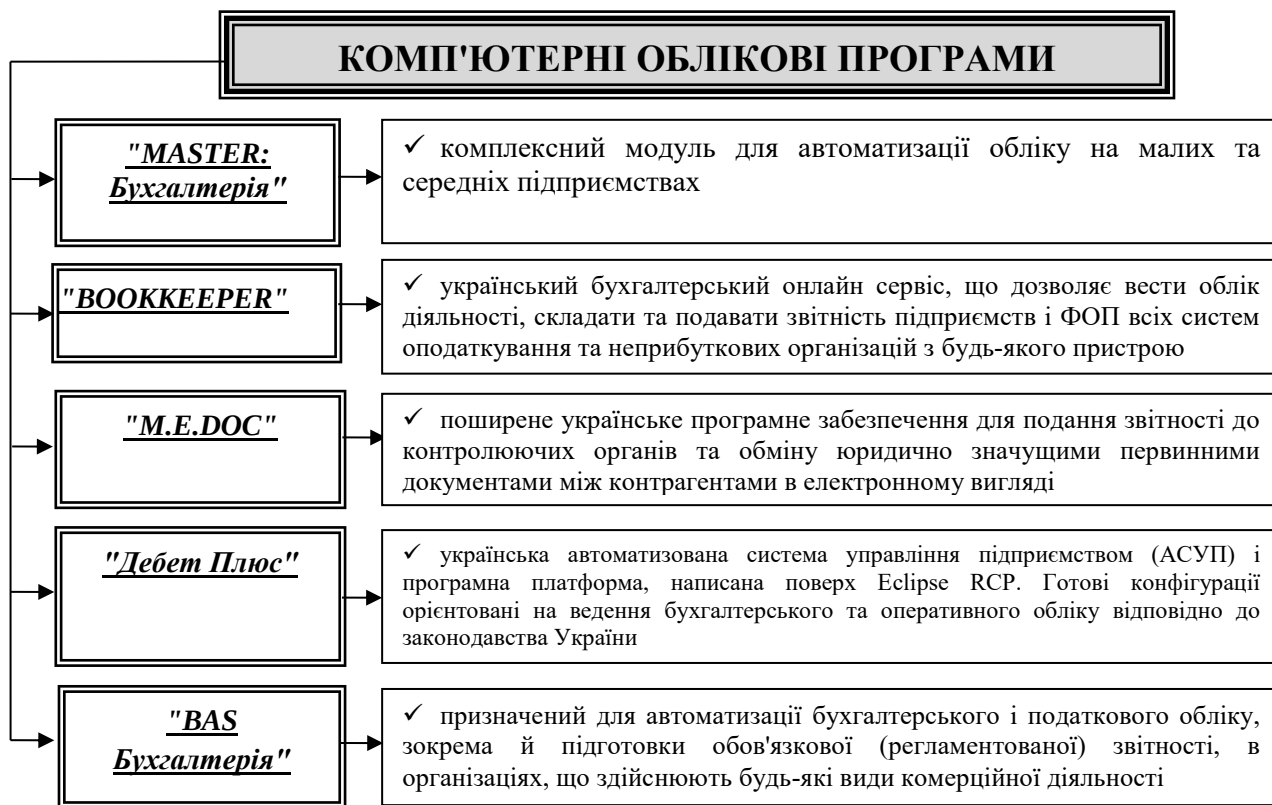

Рис. 1. Популярні комп'ютерні облікові програми в Україні [6, с. 10]

Найпопулярнішими програмними продуктами від іноземних розробників є "SAP" (Німеччина), "Microsoft Dynamics NAV" (США), "Oracle" (США) та "Odoo" та інші.

Сучасні інформаційні технології та зростаюче використання мобільних пристроїв сприяли необхідності розробки мобільних платформ і додатків для інформаційних систем підприємств. Вони забезпечують доступ до бази даних компанії незалежно від місцезнаходження користувачів за допомогою смартфонів, планшетів тощо [2-3].

Основні переваги комп'ютеризованої системи обліку наведені на рис. 2.

Ці переваги забезпечують особливості бухгалтерського програмного забезпечення такі як: автоматичне резервне копіювання даних; прогнозування; прогнози витрат; налаштування звітів; інтеграція зовнішніх програм; бухгалтерський облік; управління запасами; захист паролем.

Інформаційні системи управління тісно пов'язані з процесами збереження, обробки та обміну інформацією, що відіграє ключову роль в управлінні підприємством.

Головною метою автоматизації є підвищення ефективності роботи як бухгалтерів, так і бухгалтерії загалом. Комп'ютер слугує лише інструментом, що допомагає фахівцям максимально використовувати свої навички та значно спрощувати рутинні завдання. Програмне забезпечення, своєю чергою, забезпечує повний цикл обробки даних — від введення інформації до формування бухгалтерських регістрів [4-5].

Бухгалтерські програми дозволяють підприємствам вести облік усіх фінансових операцій у режимі реального часу. Використання спеціалізованих програмних рішень для бухгалтерів, аналітиків і контролюючих органів стало загальноприйнятою практикою, що сприяло формуванню поняття цифровізації обліку.

Рис. 2. Основні переваги комп'ютеризованої системи обліку

Системи бухгалтерського обліку пройшли значну еволюцію, змінюючись відповідно до розвитку інформаційних технологій, програмних засобів та методів обробки даних. З огляду на важливість бухгалтерського обліку, вибір відповідного програмного забезпечення повинен відповідати специфіці конкретного бізнесу. Перед оцінкою програмних рішень компанія має визначити основні проблеми, які потребують вирішення в рамках бухгалтерського обліку.

Отже, впровадження цифровізації в обліку є перспективним напрямом розвитку, що дозволить забезпечити більш ефективний і безпечний процес ведення обліку на підприємствах та організаціях.

Список використаних джерел

1. Воронко Р. М., Кузьмінська К. І., Чабанюк О. М. Автоматизація бізнес-процесів підприємств як чинник підвищення економічної ефективності діяльності // Міжнародний науковий журнал "Інтернаука". Серія: "Економічні науки". – 2024. – №7. <https://doi.org/10.25313/2520-2294-2024-7-10135>
2. Лобода Н, Чабанюк О, Кольба Р. Діджиталізація як функція облікової діяльності: коронакриза як контекст. 2021. InURL: <https://conf.ztu.edu.ua/wpcontent/uploads/2021/01/337.pdf> 2021.
3. Лобода НО, Чабанюк ОМ, Шевчук ЮІ. ІТ-процесінг у національній обліковій практиці. Науково-практичний журнал "Економічні студії". – 2019. – Вип. 2019;4(26):97-100.
4. Чабанюк, О. М. «Аспекти проведення досліджень у сфері оподаткування». (2024).
5. Чабанюк, О. М., and Н. О. Лобода. «Бухгалтерський облік: у схемах і таблицях: навч. Посіб». Київ: Алерта (2023).
6. Чабанюк О. М., Лобода Н. О., Кузьмінська К. І. Бухгалтерський облік та прикладні програмні рішення. BAS:БУХГАЛТЕРІЯ : навч. посіб. Київ : Алерта, 2024. 234 с.
7. Melnyk, S., Chabaniuk, O., Ravlinko, Z., Petrukha, N., & Bodnariuk, I. (2023). Formation of a security environment for personnel management of socioeconomic systems before and during the war: Legal aspect: Formación de un entorno de seguridad para la gestión del personal de los sistemas socioeconómicos antes y durante la guerra: Aspecto legal. Cuestiones Políticas, 41(78), 493-503. <https://produccioncientificaluz.org/index.php/cuestiones/article/view/40619>

Чілікін Олександр,

Інспектор комітету з контролю якості аудиторських послуг,

Аудиторська палата України,

м. Київ, Україна

ПРОЦЕС ПІДГОТОВКИ ОБЛІКОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Організація і ведення бухгалтерського обліку в Україні регламентується Законом України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні», Міжнародними стандартами фінансової звітності, національними стандартами (положеннями) бухгалтерського обліку та внутрішніми документами підприємства щодо облікової політики, від складових елементів якої залежить достовірне відображення господарських операцій, а відповідно – й інформація у фінансовій та податковій звітності. Важливим при розробці облікової політики підприємства є вибір конкретних методів щодо відображення вартісної оцінки певних об'єктів обліку, оскільки вони прямо впливають на кінцеве визначення фінансових результатів. Для забезпечення об'єктивності процесу формування фінансових результатів з використанням визначених у обліковій політиці методів потрібне виконання певних умов. Насамперед – це наявність тісного взаємозв'язку між власником (керівником) підприємства та головним бухгалтером, оскільки власник (керівник) несе відповідальність за

організацію БО і за формування ОП, зміст якої повинен обґрунтувати головний бухгалтер [1]. Обов'язковою умовою формування облікової політики підприємства є дотримання принципів бухгалтерського обліку, визначених у статті 4 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», які опосередковано визначають об'єкти бухгалтерського обліку та елементи облікової політики [3].

Основними нормативними документами, якими керуються при формуванні положення про облікову політику, є Положення (стандарти) бухгалтерського обліку та Міжнародні стандарти фінансової звітності. Саме стандартами передбачено порядок вартісної оцінки та альтернативних методів бухгалтерського обліку окремих об'єктів. При складанні розпорядчого документа про облікову політику підприємства керуються Наказом Міністерства фінансів України від 27 червня 2013 р. № 635 [4]. При формуванні облікової політики підприємства, кожен із зазначених елементів встановлюється і визначається відповідно до НП(С)БО [5].

Окремі елементи облікової політики мають альтернативні методи обліку, які передбачені положеннями бухгалтерського обліку, податковим законодавством, міжнародною обліковою практикою [2]. Це дає змогу формувати облікову політику підприємства за особливостями діяльності.

Найважливіші основні елементи облікової політики, методи бухгалтерського обліку які впливають на формування та розмір фінансових результатів підприємства, представлено на рис. 1. Кожний з наведених елементів облікової політики так чи інакше впливає на кінцевий фінансовий результат.

У процесі організації бухгалтерського обліку такого важливого показника, як фінансові результати, необхідно: забезпечити правильне визначення та достовірну оцінку витрат, доходів і фінансових результатів діяльності; розмежування витрат, доходів і фінансових результатів діяльності за кожною класифікаційною групою, надання повної та достовірної інформації про витрати й доходи діяльності у різних видах звітності, а також про наявність і використання чистого прибутку для потреб управління.

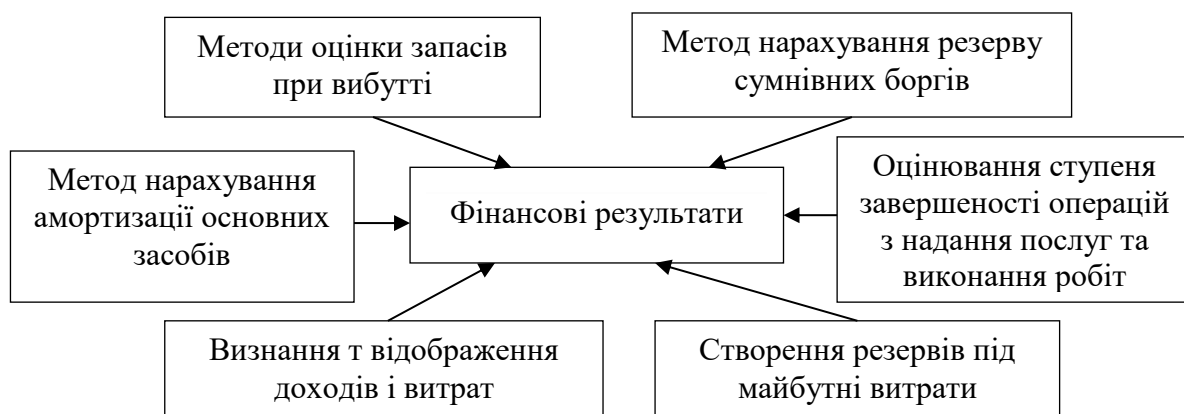

Рис. 1. Вплив елементів облікової політики на фінансові результати

Для забезпечення усіх зазначених вимог підприємству необхідно в Положенні про облікову політику передбачити питання методичного характеру щодо БО витрат, доходів і фінансових результатів діяльності та відобразити в основних розділах цього документа окремі об'єкти обліку витрат, доходів і фінансових результатів, а також спільні об'єкти.

Отже, особливу увагу слід приділити елементам облікової політики, формування якої необхідно проводити на базі аналізу впливу альтернативних методів бухгалтерського обліку на прибуток підприємства та з урахуванням оцінки наслідків для оподаткування підприємства. Раціональна організація обліку фінансових результатів позитивно вплине на поліпшення економічного стану підприємства

Список використаних джерел

1. Бутинець Ф.Ф. Бухгалтерський облік /Ф.Ф.Бутинець,Г.В.Чижевська// Житомир, ПП «Рута». – 2014.– С.281-307.
2. Левицька С.О. Господарський облік діяльності суб'єктів в сучасних умовах економічних та соціальних реформ /С.О.Левицька// Економічні науки.–2012.– Вип. 9(33).– Ч.4. – С. 233–243.– (Серія: «Облік і фінанси»).
3. Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.99№996-XIV [Електронний ресурс]. –Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>.
4. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо облікової політики підприємства та внесення змін до деяких наказів Міністерства фінансів України: Наказ М-ва фінансів України від 27.06.2013 №635 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://minfin.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article/main>
5. Загальні вимоги до фінансової звітності: НП(С)БО№1:затв. наказом Мінфінансів України від 07.02.2013 р. №73 [Електронний ресурс]. – Режим доступу:<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>.

Черкашина Тетяна

*канд. екон. наук, доцент кафедри
бухгалтерського обліку, аналізу та аудиту
Одеський національний економічний університет
м. Одеса, Україна*

РОЛЬ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ БІЗНЕСУ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СТІЙКОГО РОЗВИТКУ КОМПАНІЙ

У сучасному глобалізованому світі, де зростає увага до екологічних, соціальних та управлінських аспектів, соціальна відповідальність бізнесу (СВБ) стає невід'ємною складовою стратегії компаній, що прагнуть до стійкого розвитку. Традиційні фінансові показники вже не є вичерпними для оцінки загальної ефективності та довгострокової життєздатності бізнесу. Тому, актуальним є питання щодо ролі соціальної відповідальності бізнесу у забезпеченні стійкого розвитку компанії у світі і в Україні також.

Мета нашого дослідження дослідити вплив впровадження принципів соціальної відповідальності бізнесу на фінансові та нефінансові показники діяльності компаній, а також розробити рекомендації щодо вдосконалення обліково-аналітичного забезпечення для відображення та оцінки соціальної відповідальності.

Соціальна відповідальність – це бажання компанії підтримувати соціальні проблеми як окремого напрямку в межах однієї країни, так і на світовому тлі. Соціальна відповідальність – це механізм допомоги суспільству та одночасно розвитку бізнесу. Кращі світові компанії використовують дану концепцію для того, щоб балансувати між прямим заробітком і розв'язанням соціальних проблем [1].

Звертаючись до теоретичних засад варто зазначити, що у багатьох розроблених концепціях соціальної відповідальності часто заміщувалася іншими визначеннями. Так, найбільш відомими серед них є «соціальна відповідальність бізнесу», «корпоративна соціальна діяльність», «етика бізнесу», тощо [2].

Соціальна відповідальність бізнесу охоплює добровільні зобов'язання компаній інтегрувати соціальні та екологічні аспекти у свою діяльність та взаємодію із зацікавленими сторонами (стейкхолдерами) поза межами законодавчих вимог. Стійкий розвиток компанії при цьому розглядається як здатність компанії задовольняти потреби сьогодення без шкоди для можливості майбутніх поколінь задовольняти власні потреби, що включає економічну, екологічну та соціальну складові.

Компанії, які активно впроваджують принципи КСВ у свої бізнес-стратегії, можуть

досягати значних переваг. Це включає підвищення репутації та довіри з боку споживачів, збільшення інвестиційної привабливості, зниження операційних ризиків та покращення конкурентоспроможності. Успішна реалізація КСВ сприяє не лише економічному зростанню, але й соціальному розвитку, створюючи умови для формування сталих спільнот [3, с. 293].

Практика показує, що соціальна відповідальність бізнесу має певний вплив на показники діяльності компаній і в Україні, і в світі. Вплив на фінансові показники відображається перш за все у зростанні доходу підприємства. Тому, що підвищується лояльність споживачів, які віддають перевагу соціально відповідальним брендам. Соціальна відповідальність позитивно впливає на зниження витрат підприємства. Тому, що активно відбувається ефективне використання ресурсів, зменшення відходів, оптимізація енергоспоживання.

Підприємства, які прагнуть позиціонувати себе, як соціально-відповідальні, мають більше можливостей доступу до капіталу, через залучення «зелених» інвестицій і покращення кредитного рейтингу. Розширення можливостей щодо доступу до капіталу, сприяє зростанню ринкової вартості підприємства, завдяки покращенню репутації та інвестиційної привабливості.

Все більш актуальною стає інформація для зовнішніх і внутрішніх користувачів фінансової звітності відносно нефінансових показників звітності. До нефінансових показників ми можемо віднести: репутацію та бренд, продуктивність персоналу, управління ризиками, інновації та інші. Репутація та бренд відображають позитивний імідж компанії і відповідно підвищення довіри від клієнтів і зовнішніх користувачів інформації. Залученість та продуктивність персоналу залежить від покращення умов праці і одночасно дає нам інформацію щодо рівня мотивації співробітників.

Управління ризиками через призму соціальної відповідальності бізнесу допомагає компаніям знижувати юридичні, репутаційні та операційні ризики. Ризики – це потенційні події або обставини, які можуть негативно вплинути на досягнення цілей компанії. Традиційно, управління ризиками зосереджувалося на фінансових, ринкових та операційних аспектах. Однак, з розвитком концепції СВБ, підприємства почали усвідомлювати, що соціальні та екологічні аспекти також є значним джерелом ризиків, які можуть мати катастрофічні наслідки.

Саме тут СВБ стає потужним інструментом проактивного управління ризиками, дозволяючи компаніям не просто реагувати на проблеми, а запобігати їм. Юридичні ризики пов'язані з невиконанням законодавчих та нормативних вимог, що може призвести до судових позовів, штрафів, санкцій та інших правових проблем. Компанії, що впроваджують СВБ, приділяють особливу увагу справедливим умовам праці, безпеці на виробництві, відсутності дискримінації. Це мінімізує ризики судових позовів від працівників, трудових інспекцій та профспілок.

Дотримання норм щодо викидів, утилізації відходів, використання ресурсів. Соціально відповідальні компанії часто перевищують мінімальні екологічні стандарти, що забезпечує їх від штрафів за забруднення, судових позовів від екологічних організацій або місцевих громад. Впровадження етичних кодексів та антикорупційних програм зменшує ризик звинувачень у хабарництві, відмиванні грошей та інших фінансових злочинах. Виробництво якісної та безпечної продукції, прозоре маркування, чесна реклама – все це зменшує ймовірність судових позовів від споживачів.

Репутаційні ризики – це загроза пошкодження іміджу та довіри до компанії, що може призвести до втрати клієнтів, інвесторів, партнерів та талантів. В епоху соціальних мереж та миттєвого поширення інформації, репутаційні ризики набувають особливої гостроти.

Активна участь у соціальних проектах, екологічна відповідальність, підтримка місцевих громад створюють позитивний образ компанії. Це робить її менш вразливою до негативних чуток або поодиноких інцидентів. Споживачі все частіше віддають перевагу брендам, які демонструють соціальну відповідальність. Компанія, яка має сильний соціально відповідальний бренд, може легше пережити кризу або інцидент, оскільки має «кредит

довіри» від своїх клієнтів.

Все більше інвесторів враховують ESG-фактори (екологічні, соціальні та управлінські) при прийнятті рішень. Компанія з сильною СББ-стратегією вважається менш ризикованою та більш стабільною, що приваблює відповідальних інвесторів. Сучасні співробітники, особливо молодь, прагнуть працювати в компаніях, які мають чіткі цінності та роблять внесок у суспільство. Це зменшує ризики відтоку кадрів та проблем із наймом.

СББ допомагає ефективно використання ресурси, а саме: впровадження екологічних практик (наприклад, оптимізація споживання води, електроенергії, зменшення відходів) не тільки знижує вплив на довкілля, але й прямо веде до економії витрат та підвищення операційної ефективності.

Операційні ризики пов'язані з можливими збоями в процесах, системах або людських помилках, що призводять до втрат або простоїв. Але, інвестиції у безпеку праці, навчання персоналу, створення комфортного робочого середовища зменшують кількість нещасних випадків, захворювань та помилок, що веде до зниження витрат на лікування, компенсації та простої. Компанії, що орієнтуються на СББ, частіше шукають інноваційні рішення для зменшення свого впливу на довкілля та суспільство. Це дозволяє їм бути більш гнучкими та адаптивними до змін у регуляторному середовищі або очікуваннях споживачів.

Обліково-аналітичне забезпечення соціальної відповідальності бізнесу потребує оперативної адаптації облікових систем. Тому, що традиційний бухгалтерський облік не повністю відображає соціальні та екологічні витрати та вигоди.

Зовнішні та внутрішні користувачі потребують інформації з інших форм звітності, окрім стандартної фінансової звітності. А, саме: нефінансову звітність (звіти про сталий розвиток (відповідно до стандартів GRI, SASB), інтегровану звітність); соціальний аудит (незалежна оцінка соціальної діяльності компанії). Користувачів звітності зовнішніх і внутрішніх цікавить інформація щодо екологічного обліку, відображення витрат на охорону навколишнього середовища та екологічних вигод підприємства.

На нашу думку, особливої уваги для користувачів інформації про підприємство, потребують показники оцінки соціальної відповідальності бізнесу: кількісні (витрати на соціальні програми, обсяги викидів, споживання ресурсів) і якісні (індекс задоволеності персоналу, рівень довіри стейкхолдерів, відповідність міжнародним стандартам)

На нашу думку, викликами у застосування і активному впровадженні СББ, є відсутність єдиних стандартів обліку СББ, складність кількісної оцінки соціальних вигод, обмежена інтеграція даних у фінансову звітність. І, саме ці питання потребують уваги у вирішенні цих питань науковців і практиків.

Висновки та рекомендації. Виклики сьогодення, зміни які відбуваються у світі в сфері економіки, геополітичні реалії - потребують швидких змін в обліку, у пошуку нових підходів у формуванні звітності і переоцінки, пересмотру самого поняття «бухгалтерський облік».

Ми вважаємо, що компанії повинні розглядати соціальну відповідальність бізнесу не як додаткове навантаження, а як стратегічну інвестицію у своє майбутнє. Актуальним залишається вдосконалення обліково-аналітичної методології, з урахуванням світових і вітчизняних реалій сьогодення. Розробка уніфікованих стандартів та методик обліку та оцінки СББ забезпечить порівнянність даних.

Включення показників СББ до системи управління ефективністю компанії та інтегрованої звітності призведе до низки значних переваг та трансформацій: покращення репутації та довіри зацікавлених сторін; управління ризиками та можливостями; підвищення операційної ефективності; покращення прийняття управлінських рішень (комплексний погляд на ефективність та довгострокове планування), а також відповідність нормативним вимогам та очікуванням суспільства

Підвищується і роль бухгалтерів, тому що вони стають в деякому сенсі «стратегічними партнерами» власників бізнесу, які надають інформацію для прийняття управлінських рішень щодо СББ та стійкого розвитку підприємства.

Перспективи подальших досліджень ми бачимо в розробці моделей оцінки

взаємозв'язку між інвестиціями в СББ та фінансовими результатами в українських реаліях; у вивченні впливу впровадження СББ на формування інвестиційної привабливості українських компаній. Важливим для практиків, є подальший аналіз міжнародного досвіду та адаптація його до вітчизняної практики обліку соціальну відповідальність бізнесу.

Список використаних джерел

1. Букресва, Д., & Денисенко, К. Соціальна відповідальність бізнесу як основа забезпечення ділової активності підприємств: євроінтеграційний аспект. *Економіка та суспільство*. 2022. №38. DOI: 10.32782/2524-0072/2022-38-52
2. Руденко О. В. Соціальна відповідальність бізнесу: сутність, обліковий аспект та нефінансова звітність. О. В. Руденко, О. М. Кондратюк, А. С. Горєва. *Ефективна економіка*. 2020. № 11. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2020_11_78.
3. Живко М. Корпоративна соціальна відповідальність у контексті зеленої економіки. *Економічний аналіз*. 2024. Том 34. № 1. С. 292-304. DOI: <https://doi.org/10.35774/econ2024.01.292>

Чугай Анна,
здобувач вищої освіти,
Садовська Ірина,
д.е.н.,проф., завідувач кафедри обліку і оподаткування,
Волинський національний університет імені Лесі Українки,
м. Луцьк, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ПОДАТКУ НА ДОДАНУ ВАРТІСТЬ В КРАЇНАХ ЄС

Податок на додану вартість (ПДВ) є наріжним каменем фіскальних систем країн-членів Європейського Союзу (ЄС), виступаючи основним джерелом податкових надходжень та важливим інструментом економічної політики. Його впровадження та функціонування в рамках ЄС характеризується як значним рівнем гармонізації, спрямованої на забезпечення вільного руху товарів і послуг, так і збереження певних національних особливостей, що відображають економічні, соціальні та політичні контексти кожної держави-члена.

Основоположним документом, що визначає загальні правила функціонування ПДВ у Союзі, є Директива 2006/112/ЄС [1] про спільну систему податку на додану вартість (далі – Директива про ПДВ). Ця директива встановлює ключові принципи, такі як визначення об'єкта оподаткування, коло платників податку, загальні правила щодо ставок, порядок виникнення податкового зобов'язання та права на податковий кредит. Метою директиви є усунення податкових бар'єрів у внутрішній торгівлі та створення сприятливого середовища для економічної інтеграції.

Одним із фундаментальних принципів ПДВ в ЄС є принцип призначення, який передбачає, що оподаткування ПДВ відбувається в країні, де кінцево споживаються товари або послуги. Цей принцип є особливо важливим для регулювання міжнародної торгівлі між державами-членами, оскільки визначає місце оподаткування та запобігає подвійному оподаткуванню або ухиленню від сплати податків.

Для забезпечення ефективного адміністрування ПДВ у більшості країн ЄС встановлені обов'язкові пороги реєстрації для суб'єктів господарювання, які здійснюють оподатковувані ПДВ операції. Після досягнення певного рівня річного обороту компанії та підприємці зобов'язані зареєструватися як платники ПДВ, вести відповідний облік та подавати звітність. Розміри цих порогів можуть суттєво відрізнятися в залежності від країни-члена, відображаючи особливості їхнього економічного розвитку та адміністративної практики.

Об'єктом оподаткування ПДВ в ЄС є постачання товарів та надання послуг за відплатним договором на території держави-члена, ввезення товарів на територію ЄС та внутрішньосоюзне придбання товарів. Кожне з цих понять має чітке юридичне визначення на рівні Директиви про ПДВ, що сприяє уніфікованому застосуванню податку в різних країнах. Директива про ПДВ встановлює мінімальну стандартну ставку ПДВ на рівні 15%[2]. Однак, кожна країна-член має право самостійно визначати свою стандартну ставку, яка може бути вищою за цей мінімум. Станом на 2025 рік, стандартні ставки в країнах ЄС варіюються в широкому діапазоні, від близько 17% у Люксембурзі до понад 25% у деяких інших державах. Ці відмінності відображають фіскальні потреби, економічну політику та соціальні пріоритети кожної країни.

Крім стандартної ставки, Директива також передбачає можливість застосування однієї або двох знижених ставок ПДВ[2], які не можуть бути нижчими за 5%. Ці знижені ставки призначені для певних категорій товарів та послуг, що вважаються соціально важливими або мають культурне значення. Перелік таких категорій наведений у Додатку III до Директиви та включає, зокрема, продукти харчування, фармацевтичну продукцію, книги, періодичні видання, пасажирський транспорт, культурні заходи та деякі інші.

Важливо розрізняти звільнені від ПДВ операції та операції, що оподатковуються за нульовою ставкою. У випадку звільнених операцій (наприклад, медичні послуги, освіта, більшість фінансових та страхових послуг) постачальник не нараховує ПДВ та не має права на відшкодування "вхідного" ПДВ, пов'язаного з цими операціями. Натомість, при застосуванні нульової ставки (наприклад, при експорті товарів), хоча ПДВ і не нараховується, платник зберігає право на податковий кредит за придбаними товарами та послугами, що використовуються для здійснення цих операцій. Особливості застосування ПДВ у сфері міжнародної торгівлі в межах ЄС є ключовим аспектом функціонування внутрішнього ринку. Покупець самостійно нараховує та сплачує ПДВ за місцем своєї реєстрації за механізмом зворотного нарахування (reverse charge). Цей механізм спрощує транскордонну торгівлю та запобігає шахрайству з ПДВ. Для застосування нульової ставки продавець повинен мати дійсний VAT-номер покупця та надати підтвердження факту переміщення товару між країнами.

Для регулювання дистанційної торгівлі (продажу товарів фізичним особам в іншій країні ЄС) встановлені пороги для внутрішньо-європейської дистанційної торгівлі. Після перевищення певного річного обсягу продажів до конкретної країни, продавець зобов'язаний зареєструватися як платник ПДВ у цій країні та нараховувати ПДВ за ставкою, що діє в країні покупця.

Правила визначення місця постачання послуг для цілей ПДВ також є важливими для міжнародної торгівлі послугами. За загальним правилом, послуги, що надаються бізнесу (B2B), оподатковуються ПДВ за місцем знаходження покупця послуги, тоді як послуги, що надаються кінцевим споживачам (B2C), оподатковуються за місцем знаходження постачальника послуги[3]. Існують також спеціальні правила для окремих видів послуг (наприклад, послуги, пов'язані з нерухомим майном, транспортні послуги, телекомунікаційні послуги тощо).

Багато країн ЄС активно впроваджують системи електронного адміністрування ПДВ, що спрощує процес звітування та сплати податку. У сфері імпорту товарів з-за меж ЄС, ПДВ нараховується за ставками, що діють у країні імпорту, та сплачується, як правило, на митниці. Експорт товарів за межі ЄС зазвичай звільняється від ПДВ із застосуванням нульової ставки, за умови надання відповідних митних документів, що підтверджують факт експорту.

Таким чином, система ПДВ в країнах ЄС є складним, але водночас гармонізованим механізмом, що забезпечує значні фіскальні надходження та сприяє розвитку внутрішнього ринку. Незважаючи на значну гармонізацію, національні відмінності в адмініструванні та застосуванні ПДВ залишаються суттєвими та потребують уважного вивчення при веденні бізнесу в різних країнах ЄС.

Список використаних джерел

1. Директива Ради (ЄС) 2018/2057 від 20 грудня 2018 року вносить зміни до основної Директиви 2006/112/ЄС про спільну систему податку на додану вартість (ПДВ).(2018).URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_016-18#Text
2. Податок на додану вартість (VAT) - Європейська Комісія(2018).URL:https://taxation-customs.ec.europa.eu/taxation/vat_en
3. ЗЕД-послуги та ПДВ: про що потрібно знати підприємцям (2022). URL: https://biz.ligazakon.net/analytcs/213198_zed-poslugi-ta-pdv-pro-shcho-potrбно-znati-pdprimtsyam

Шигун Марія

доктор економічних наук, професор,
професор кафедри бухгалтерського обліку та консалтингу
Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана
м. Київ, Україна

Безверхий Костянтин

доктор економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансового аналізу та аудиту
Державного торговельно-економічного університету
м. Київ, Україна

КЛАСИФІКАЦІЯ КОРПОРАТИВНОЇ ЗВІТНОСТІ В КОНТЕКСТІ ВИМОГ СТАЛОСТІ

Звітність сталого розвитку є важливим інструментом корпоративної соціальної відповідальності (CSR), оскільки вона дозволяє компаніям демонструвати свою ангажованість у сферах, які виходять за межі фінансових показників та прибутку. Цей вид звітності включає в себе інформацію про соціальні, екологічні, етичні та інші нефінансові аспекти діяльності компанії. В цілому, звітність сталого розвитку є важливим інструментом для корпоративних підприємств, які прагнуть активно відповідати на соціальні та екологічні виклики і встановлювати стандарти корпоративної соціальної відповідальності. Вона сприяє більш сталому та відповідальному підходу до бізнесу, що відображається на довгостроковому успіху компанії.

На основі дослідження існуючих типів корпоративної звітності, яка складається та оприлюднюється компаніями різних країн світу, пропонуємо виділяти групи і види відповідних типів звітності. Вважаємо досить корисним з точки зору практики звітування використовувати наступну класифікацію нефінансової звітності (табл. 1), що розроблена на базі основних стандартів звітування [1-3].

Таблиця 1

Запропонована класифікація корпоративної звітності в частині вимог сталості

№ з/п	Класифікаційна ознака	Типи звітності	Стандарт звітування
1	За характером показників	фінансова	Директива ЄС 2013/34
		нефінансова	Директива ЄС 2014/95, Директива ЄС 2022/2464
2	За стандартом нефінансового звітування	Звітність зі сталого розвитку	Директива ЄС 2022/2464, Європейські стандарти звітності зі сталого розвитку, Таксономія ЄС
		ESG-звітність	GRI (Global Reporting Initiative), SASB (Sustainability Accounting Standards Board), TNFD (Task Force on Nature-related Financial Disclosures), CDP (Carbon Disclosure Project),

			ESRS (ЄС)
		Інтегрована звітність	IIRC Framework (Integrated Reporting Framework, International Integrated Reporting Council)
		GRI-звітність	GRI (Global Reporting Initiative)
		Звіт з управління	Директива ЄС 2014/95
		Нефінансова Декларація (Non-Financial Statement)	Директива ЄС 2014/95, з 2024 – CSRD (Corporate Sustainability Reporting Directive)
		Звіт про корпоративну соціальну відповідальність (CSR Report)	ISO 26000 (Міжнародна організація зі стандартизації), GRI, внутрішні політики компанії
		Звіт щодо впливу на довкілля або Екологічний звіт (Environmental Report)	Espoo Convention (1991, Article 2(2), Appendix II) Aarhus Convention (1998, Articles 5, 6(6)) ISO 14001:2015 (Clause 9.1.1) GRI (Global Reporting Initiative) (GRI 301–307). Directive 2011/92/EU (EIA Directive, Article 5, Annex IV) Directive 2001/42/EC (SEA Directive, Article 5(1), Annex I) Regulation (EU) 2020/852 — EU Taxonomy Regulation (Articles 3, 19) Directive (EU) 2022/2464 Corporate Sustainability Reporting Directive (CSRD) (Article 1(3), Annex II)
		Звіт про гендерну рівність і різноманіття	GRI 405, UN Women’s Empowerment Principles, SASB Diversity Metrics
		Звіт зі сталих фінансів (Green Finance Report / Sustainable Finance Disclosure)	EU SFDR (Sustainable Finance Disclosure Regulation), EU Taxonomy, TCFD, ICMA Green Bond Principles
3	За сферами розкриття	Управлінська	Менеджмент, середовище діяльності, корпоративна відповідальність
		Екологічна	Довкілля та екологія
		Соціальна	Гендерні питання, інклюзія і права людини
		Фінансова	Фінансові розкриття
4	За способом розкриття нефінансової звітності	Інформація зі сталості у складі Звіту про управління	Directive (EU) 2022/2464, Article 1(15) Directive 2013/34/EU, Article 29b(1)
		Окремий звіт зі сталого розвитку	Директива ЄС 2022/2464

Джерело: розроблено авторами

Аналіз класифікації корпоративної звітності за характером показників передбачає поділ звітності на два ключові типи — фінансову та нефінансову, що відповідає сучасним вимогам прозорості та комплексного розкриття інформації про діяльність підприємства. Такий поділ є доцільним та обґрунтованим, оскільки відповідає загальноприйнятим міжнародним підходам до фінансової звітності та стратегії ЄС у сфері сталого розвитку, дозволяє розмежовувати

традиційні показники ефективності бізнесу та нефінансові індикатори стійкості, а також є основою для подальшої інтеграції обох типів звітності в рамках інтегрованого звітування. Таким чином, класифікація за характером показників дозволяє закласти основу для аналізу, порівняння та розвитку корпоративної звітності відповідно до сучасних вимог сталості. Вона також підкреслює потребу в інтеграції фінансових та нефінансових аспектів у стратегічному управлінні компаніями.

Разом з тим, аналіз класифікації корпоративної звітності за стандартом нефінансового звітування дозволяє систематизувати сучасні підходи до розкриття інформації, яка стосується сталого розвитку, ESG-факторів, прав людини, екології та соціальної відповідальності. Така класифікація є особливо актуальною в контексті переходу компаній до сталої моделі бізнесу, що враховує не лише економічну доцільність, а й соціальні та екологічні аспекти діяльності. Класифікація за стандартом нефінансового звітування демонструє зрілість системи нефінансової звітності та її стратегічне значення для стейкхолдерів. Вона формує основу для інтегрованого підходу до управління ризиками, підзвітності й створення довгострокової цінності. Її застосування сприяє посиленню стійкості бізнесу, відповідності регуляторним вимогам і підвищенню довіри до компаній.

Водночас, аналіз класифікації корпоративної звітності за сферами розкриття дозволяє структурувати інформацію відповідно до основних напрямів діяльності та впливу компанії, що є важливою передумовою для цілісного уявлення про її стійкість, відповідальність і ефективність управління. Така класифікація відображає міждисциплінарний підхід до формування звітності, де нефінансові аспекти розглядаються на рівні з фінансовими. Класифікація за сферами розкриття акцентує на багатовимірному підході до звітності, де компанії не лише звітують про фінансові результати, а й демонструють свою відповідальність перед суспільством, довкіллям та працівниками. Такий підхід сприяє підвищенню довіри до бізнесу, кращому управлінню ризиками та інтеграції сталого розвитку в стратегічне планування.

За способом розкриття нефінансової звітності, що передбачає подання інформації у складі звіту про управління або у вигляді самостійного звіту. Це дозволяє підприємствам обирати найбільш відповідний формат для розкриття нефінансових аспектів своєї діяльності залежно від інформаційних потреб зацікавлених сторін.

Запропонована класифікація сприяє впорядкуванню нефінансової звітності, забезпечує більш чітке її розуміння та використання в процесі підготовки та оприлюднення інформації компаніями та при прийнятті економічних рішень ключовими стейкхолдерами. Крім того, вона створює передумови для подальшого розвитку методологічних підходів до оцінки нефінансових показників та їх інтеграції в систему корпоративного управління.

В процесі проведеного дослідження було доповнено обґрунтуванням оновлених класифікаційних ознак і типів корпоративної звітності в частині вимог сталості: 1) за характером показників (фінансова, нефінансова); 2) за стандартом нефінансового звітування; 3) за сферами розкриття (управлінська, екологічна, соціальна, фінансова); 4) за способом розкриття нефінансової звітності (інформація зі сталості у складі Звіту про управління, окремий звіт зі сталого розвитку). Запропонована багаторівнева класифікація дозволяє перейти від фрагментарного до системного розуміння корпоративної звітності у сфері сталого розвитку, створюючи передумови для формування ефективної аналітичної, облікової та управлінської підтримки на шляху до сталого функціонування підприємств.

Класифікація корпоративної звітності в частині вимог сталості є важливим аналітичним інструментом, що сприяє стандартизації, покращенню якості розкриття та інтеграції принципів сталого розвитку в систему корпоративного управління.

Список використаних джерел

1. Directive 2013/34/EU of the European parliament and the council of 26 June 2013 on the annual financial statements, consolidated financial statements and related reports of certain types of undertakings, amending Directive 2006/43/EC of the European Parliament and of the Council and

repealing Council Directives 78/660/EEC and 83/349/EEC. URL: <http://www.oroc.pt/fotos/editor2/diretivacont.pdf>.

2. Directive 2014/95/EU of the European Parliament and of the Council of 22 October 2014 amending Directive 2013/34/EU as regards disclosure of non-financial and diversity information by certain large undertakings and groups. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32014L0095>.

3. Directive (EU) 2022/2464 of the European Parliament and of the Council of 14 December 2022 amending Regulation (EU) No 537/2014, Directive 2004/109/EC, Directive 2006/43/EC and Directive 2013/34/EU, as regards corporate sustainability reporting. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32022L2464>.

Шкромиди Надія

канд. екон. наук, доцент кафедри обліку і оподаткування,

Семчук Христина

здобувачка ОР бакалавр,

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

м. Івано-Франківськ, Україна

АДАПТАЦІЯ ОБЛІКОВИХ СИСТЕМ ДО УМОВ ВОЄННОГО СТАНУ

Повномасштабне вторгнення в Україну 24 лютого 2022 року стало складним випробуванням для української держави, економіки та суспільства в цілому. Збройна агресія стала причиною значних економічних втрат, які проявилися в руйнуванні інфраструктури, фізичному знищенні майна, порушенні ланцюгів постачання та логістичних процесів, зниженні інвестиційної активності, спаді виробництва, а також призвела до зниження купівельної спроможності населення та нестабільного попиту на продукцію і послуги. У таких умовах бізнес змушений не лише забезпечувати своє виживання, а й пристосовувати всі внутрішні процеси, зокрема облікові системи, до нових реалій.

Запроваджені зміни в податковому законодавстві безпосередньо впливають на систему бухгалтерського обліку суб'єктів господарювання різних організаційно-правових форм і видів діяльності. Зміна ставок оподаткування, запровадження нових зобов'язань та розширення обсягу пільг вимагають від підприємств адаптації облікових процесів до нових фіскальних умов, у тому числі внесення змін до облікової політики, автоматизації облікових процедур та посилення контролю за коректністю формування податкової інформації. Зокрема, підвищення ставки військового збору вимагає коригування алгоритмів розрахунку утримань із заробітної плати. Резиденти Дія Сіті, скориставшись податковими пільгами, зіткнулися з необхідністю запровадження нових облікових процедур. Відповідно до змін, звільнені від оподаткування суми пенсійних внесків і страхових платежів повинні бути коректно відображені в обліку з наявними підтвердними документами. Окремо слід звернути увагу на процедуру оподаткування доходів гіг-спеціалістів, ставки податку для яких складають 5%. Відповідно до цього, система обліку для таких суб'єктів була змінена, передбачаючи розмежування між оподатковуваними та неоподатковуваними доходами та коригування схем нарахування заробітної плати та інших виплат [3].

Також у зв'язку зі зміною податкових ставок фінансові установи були змушені переглянути підходи до ведення обліку та складання фінансової звітності. Зростання ставки податку на прибуток для банків до 50% обумовило необхідність більш детального аналізу прибутковості господарських операцій і внесення змін до порядку формування резервів. Крім того, нові умови щодо авансових платежів з податку на прибуток, розмір яких залежить від географічного розташування обмінних пунктів і демографічних характеристик населених пунктів, потребують окремого обліку, що ускладнює процес податкового адміністрування та

підвищує вимоги до точності облікових даних. Організації зі статусом неприбуткових, які отримали право здійснювати певні виплати на користь своїх працівників, зобов'язані вести облік таких витрат із дотриманням установлених меж. Зокрема, витрати не мають перевищувати 25% від загальної суми адміністративних витрат за рік. Усі виплати повинні бути належно оформлені з документальним підтвердженням [1-2]. Окрім цього, актуалізовано вимоги до обліку благодійної допомоги, що надходить фізичним особам у рамках публічного збору коштів, що проводиться від імені або на користь благодійної організації. Такі зміни зумовлюють необхідність коригування підходів до ведення обліку для збереження статусу неприбутковості.

Таким чином, зміни в податковому регулюванні безпосередньо впливають на вдосконалення облікових систем підприємств, зокрема на підвищення прозорості фінансової звітності, зменшення податкових ризиків та адаптацію до нових вимог фіскальної політики держави. Процес адаптації до оновленого податкового законодавства є багатограним, вимагаючи перегляду фінансових стратегій, удосконалення методів бухгалтерського обліку та впровадження ефективних підходів до податкового адміністрування. Постійні зміни в законодавстві вимагають не тільки коригування фіскального навантаження, але й оновлення механізмів звітності, облікової політики та активного використання цифрових технологій для забезпечення ефективності облікових процесів.

Таким чином, адаптація облікових систем до умов воєнного стану потребує комплексного підходу, що охоплює не лише фінансові та технічні аспекти, але й організаційні й управлінські зміни. У сучасних умовах релокація підприємств, децентралізація облікових функцій, а також перехід на віддалений режим роботи змушують компанії впроваджувати цифрові рішення для забезпечення безперервності обліку. Використання хмарних облікових систем, електронних підписів, автоматизація обробки документів, а також запровадження систем резервного зберігання даних, регулярне створення резервних копій та забезпечення кібербезпеки дозволяють підприємствам адаптуватися до нових реалій, зберігаючи функціональність навіть у разі переміщення чи пошкодження частини технічної бази.

Крім того, адаптація облікових систем вимагає впровадження нових підходів до управління ризиками, зокрема щодо воєнних загроз, економічної нестабільності та податкової безпеки підприємств. Для ефективного управління такими ризиками необхідно удосконалити механізми контролю та моніторингу, а також розробити стратегії для мінімізації податкових ризиків та забезпечення стабільності фінансової діяльності підприємства.

Варто також зазначити, що не всі підприємства однаково швидко пристосовуються до змін. Велике значення має рівень кваліфікації бухгалтерських працівників, їхня обізнаність у законодавчих новаціях, здатність користуватися сучасними ІТ-рішеннями. З огляду на це, доцільним є проведення практичних тренінгів, надання доступу до актуальних консультацій, а також підтримка професійної спільноти через об'єднання в онлайн-платформах.

Список використаних джерел

1. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану : Закон України від 15.03.2022 р. № 2120-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20#Text>
2. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо особливостей оподаткування у період воєнного стану: Закон України від 30.06.2023 р. № 3219-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3219-20#Text>
3. Ловінська Л. Г., Озеран А. В., Коршикова Р. С. Бухгалтерський облік та фінансова звітність в умовах воєнного стану в Україні. *Фінанси України*. 2022. № 4. С. 92-106. DOI : <https://doi.org/10.33763/finukr2022.04.092>
4. Горин В. П., Була П. В., Чорноус В. С. Податкова політика України в умовах воєнного часу: реалії, безпекові виклики та перспективи подолання. *Інвестиції: практика та досвід*. 2024. № 18. С. 23-31. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2024.18.23>

Яценко Вікторія
канд. екон. наук., доцент кафедри
фінансів, обліку та підприємництва
Херсонський державний університет
м. Херсон, Україна

ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ: ОБЛІК ВИТРАТ НА МАТЕРІАЛЬНИЙ ПОТІК (MFCA)

Протягом останніх двох десятиліть концепція управління на основі сталого розвитку масштабується в європейських країнах. Якщо до 2022 року зацікавленість до врахування трьох основоположних вимірів сталості, а саме економічних, екологічних і соціальних складників сталого розвитку, визначалася переважно проблемами глобального потепління, дефіцитом невідновлювальних ресурсів, забрудненням навколишнього середовища; ліквідацією соціальної нерівності, подоланням бідності та голоду, соціальними очікуваннями громадянського суспільства, тощо, то війна в Україні за природний і соціальний капітали, наймасштабніша та найтриваліша після Другої світової війни в Європі, довела, що раціональне управління природними ресурсами є передмовою збереження миру, створення стабільного та безпечного середовища для життя громадян.

Необхідно визнати, що переважна кількість наукових праць українських вчених присвячена теоретичному дослідженню ідентифікації, оцінки, класифікації екологічних витрат; організації обліку екологічних витрат; обліково-аналітичного забезпечення екологічної і соціальної відповідальності підприємств [7-9]; впровадження системи екологічного менеджменту з урахуванням вимог і настанов серії Міжнародних стандартів ISO 14000, визнаних в Україні [5,6]. Імплементация екологічної облікової політики та практик обліку щодо ефективного використання ресурсів в обліково-аналітичну систему українських бізнес-структур з метою забезпечення менеджменту необхідною інформацією для досягнення цілей сталого розвитку, ураховуючи правові й інші вимоги Міжнародних стандартів, залишається поза увагою вітчизняних дослідників.

Мета публікації полягає у дослідженні передумов імплементации Міжнародного стандарту обліку витрат на матеріальний потік (Material Flow Cost Accounting; MFCA) [3] в обліково-аналітичне забезпечення екологічного управління витратами та обліково-аналітичні системи українських підприємств.

Досягнення економічних цілей сталого розвитку забезпечується використанням множиною традиційних і новітніх систем обліку витрат і калькулювання собівартості продукції: стандарт-кост (standart-costing), директ-кост (direct-costing), облік за маржинальними витратами (marginal-costing), облік витрат за процесами (Process cost) або попроцесний метод (Process costing), облік витрат за замовленнями (job order costs); облік за місцями виникнення витрат та центрами відповідальності та інші. Проте вони не спроможні забезпечити інформацією соціальний і екологічний менеджмент, оскільки поділяють витрати за відношенням до обсягів виробництва або елементами.

Вивчення досліджень [1,2,4] дозволили узагальнити концептуальні підходи до формування обліково-аналітичного забезпечення управління витратами на матеріальний потік відповідно Міжнародного стандарту.

Прийняття в 2011 році Міжнародного стандарту обліку витрат на матеріальний потік (Material Flow Cost Accounting; MFCA) (ISO 14051) оновила зацікавленість науковців і практиків до удосконалення обліково-аналітичного забезпечення управління екологічними витратами, оскільки регламентує формування облікових даних для прийняття рішень щодо реальних екологічних наслідків та здатний посилити координацію й комунікацію використання матеріалів і споживання енергії в процесі виробництва.

Облік витрат на матеріальний потік (MFCA) – модель обліку екологічних витрат, яка спрямована на врахування витрат на виробництва, процеси та продукти та пов'язані з

впливом на навколишнє середовище. Розвиток систем обліку витрат на навколишнє середовище, таких як екоорієнтований облік витрат і процесно-орієнтований облік екологічних витрат, зародився в Німеччині у 1990-х роках, пізніше знайшов широке використання в Японії, а згодом в інших країнах через зростання екологічних проблем. Вплив наслідків господарської діяльності промислових компаній на навколишнє середовище посилює дискусії щодо спроможності функціонуючих облікових систем надавати дані про екологічні витрати та їх взаємозв'язку з іншими системами обліку витрат.

Облік витрат на матеріальний потік базується на концепції потоків і розглядає витрати у динамічному процесі використання ресурсів, отже включає дві складові: облік витрат на відходи, призначений виявити неефективні екологічні витрати та скоротити відходи, та облік витрат на потоки, сфокусований на координацію господарської діяльності та екологічної політики компанії. MFCA ідентифікує, вимірює та оцінює матеріальні й енергетичні потоки у процесі виробництва одночасно в натуральному і грошовому вимірах.

Відмінності MFCA від традиційних систем обліку полягають у використанні центрів кількості замість центрів витрат і категорії витрат замість видів витрат; матриці витрат матеріального потоку, яка відсутня в інших системах обліку витрат. Витрати MFCA поділяє на витрати на матеріали та енергію, всі інші витрати відносяться до системних. На відміну від традиційних систем управлінського обліку, в яких витрати на відходи включаються до собівартості продукції, в обліку витрат на матеріальний потік ці витрати виділяються в окрему категорію з метою аналізування понесених компанією збитків від відходів та втрат з точки зору цілей екологічного менеджменту. Модель інтегрування MFCA в традиційні системи обліку витрат представлена на рис. 1.

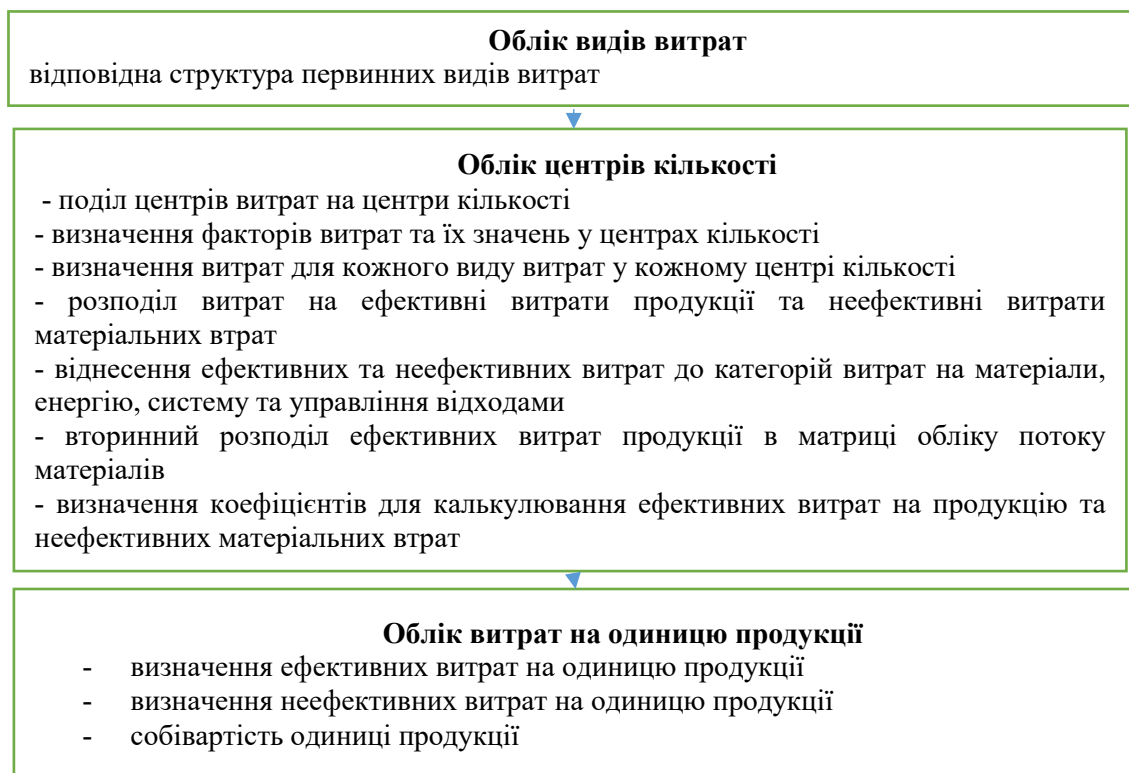

Рис. 1. Структура обліку витрат матеріальних потоків як повної системи обліку витрат
Джерело: [2, с. 489]

Відповідно представленій системі обліку витрат собівартість одиниці продукції включатиме дві складові: ефективну та неефективну собівартість одиниці продукції. Ефективна собівартість одиниці продукції представлена ефективними матеріальними витратами, ефективними витратами на енергію та системними витратами, неефективна –

неефективними витратами на матеріали та енергію, а також неефективними системними витратами та витратами на управління відходами.

Результати дослідження [4] одночасного використання обліку витрат матеріальних потоків та системи обліку витрат за замовленнями або системи обліку витрат за процесами демонструють позитивні результати.

Облік витрат на матеріальний потік виступає скоріш складовою обліково-аналітичного забезпечення процесу прийняття управлінських рішень в системі екологічного менеджменту і може використовуватися лише в інтеграції з іншими традиційними системами управлінського обліку. Під час воєнного стану особливо гостро стоїть питання ефективного використання природних ресурсів і усунення негативних наслідків господарської діяльності на навколишнє середовище. Керівникам українських підприємств доцільно вивчати сучасні вимоги Міжнародних стандартів щодо впровадження екологічного менеджменту та досвід їх використання у західних компаніях з метою впровадження у практичну діяльність в період післявоєнного відновлення.

Список використаних джерел

1. Christ K. L., Burritt R. L. (2015). Material flow cost accounting: a review and agenda for future research. *Journal of Cleaner Production*. 2015. №108. С. 1378-1389. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2014.09.005>
2. Dierkes, Stefan, and David Siepelmeyer. Production and cost theory-based material flow cost accounting. *Journal of Cleaner Production*. 2019. № 235. С. 483-492. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2019.06.212>
3. International Organization for Standardization[ISO], E. Nvironmental Management D Material Flow Cost Accounting [ISO 14051:2011], 2011. Brussels.
4. Usul H., Olgun E.B. An analysis of material flow cost accounting in companies using different cost accounting systems. *Heliyon*. 2025. №11(4). <https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2025.e42555>
5. ДСТУ ISO 14001:2015. Система екологічного менеджменту. Вимоги настанови щодо застосування. [Чинний від 2015-12-21]. Вид. офіц. Київ, 2016. 29 с.
6. ДСТУ ISO 14004:2016 Системи екологічного управління. Загальні настанови щодо запровадження (ISO 14004:2016, IDT) [Чинний від 2017-10-01]. Вид. офіц. Київ, 2017. 51 с.
7. Іванченкова Л., Яковенко А., Жаданова Ю., Лагодієнко Н. (2024). Обліково-аналітичне забезпечення екологічної відповідальності для потреб конкурентоспроможного управління підприємством. *Herald of Khmelnytskyi National University. Economic sciences*, 336(6), 461-467. <https://doi.org/10.31891/2307-5740-2024-336-71>
8. Перерва П., Лега О., Безкровний О. Синергія екологічного обліку та оподаткування в контексті досягнення цілей сталого розвитку. *Економічний простір*, 2025. №197. С. 107-115. <https://doi.org/10.30838/EP.197.107-115>
9. Якименко-Терещенко, Н. В., Стригуль, Л. С., Якименко, М. О., Лимаренко, А. О. (2025). Забезпечення управління сталим розвитком підприємства: облік витрат, якість, критерії оцінки. *Вісник Національного технічного університету "ХПІ" . Економічні науки*. Харків, 2025. № 2. С. 3-9. <https://doi.org/10.20998/2519-4461.2025.2.3>

СЕКЦІЯ 2

НАПРЯМИ РОЗВИТКУ АУДИТУ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ: ДОСВІД ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Андрусова Надія

здобувач вищої освіти факультету фінансів та обліку

Наук. кер.: Овчарик Р.Ю.

канд. екон. наук, доц., доцент кафедри фінансового аналізу та аудиту

Державний торговельно-економічний університет

м. Київ, Україна

ТРАНСФОРМАЦІЯ АУДИТУ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

У сучасних умовах цифрова трансформація стала ключовим чинником змін у більшості сфер економіки, зокрема й у сфері аудиту. Технології змінюють не лише інструменти роботи аудитора, але й саму суть аудиторської діяльності, її функції та підходи до контролю. В умовах постійної еволюції цифрових технологій та збільшення обсягу цифрових даних, аудиторам потрібно усвідомлювати важливі концепції щодо цифрової трансформації, для забезпечення високої якості та ефективності процесів аудиту[1]. Цифровізація відкриває нові можливості для підвищення ефективності, прозорості та якості аудиту, але водночас створює нові виклики, зокрема у сфері кібербезпеки та етики.

Сучасні цифрові технології – штучний інтелект, аналітика даних, хмарні обчислення, блокчейн та інші – значно змінюють підходи до аудиторської діяльності. Вони відкривають нові можливості для автоматизації рутинних процесів, які раніше потребували значних людських ресурсів. Їх застосування сприяє зниженню ризику помилок, оперативному виявленню фінансових зловживань і спрощенню доступу до критично важливої інформації для ухвалення стратегічних рішень [2].

Застосування новітніх технологій у проведенні аудиторських перевірок забезпечує суттєве підвищення ефективності та точності аудиторських процедур. Завдяки цифровим інструментам аудитори мають змогу аналізувати великі обсяги фінансових та нефінансових даних у реальному часі, що раніше було практично неможливо через обмеженість ресурсів. Такий підхід дозволяє виявляти потенційні ризики на ранніх етапах, швидко реагувати на неточності, а також забезпечувати комплексне розуміння фінансового стану підприємства. Авторка дослідила, що сьогодні в умовах цифровізації економіки:

1) окрему увагу слід приділити таким технологіям, як штучний інтелект (ШІ) та машинне навчання, які дозволяють створювати адаптивні алгоритми для виявлення аномалій у звітності, прогнозування ризиків та оцінки відповідності фінансових операцій стандартам[3];

2) використання аналітики великих даних дозволяє аудитору зосередитись не лише на вибірковій перевірці, а охопити весь обсяг даних, що значно підвищує достовірність результатів;

3) хмарні технології суттєво спрощують зберігання, обмін та обробку інформації. Вони забезпечують доступ до аудиторських документів з будь-якої точки світу, сприяють командній роботі аудиторів та підвищують мобільність і оперативність аудиторських процесів;

4) важливу роль у сучасному аудиті відіграє блокчейн, який дозволяє забезпечити прозорість і незмінність фінансових записів. Технологія розподіленого реєстру спрощує

верифікацію транзакцій, унеможлиблює підробку документів і створює новий рівень довіри до аудиторських звітів[3].

Незважаючи на значні переваги та можливості, які надає діджиталізація, цей процес також пов'язаний з певними ризиками та загрозами. Важливо ідентифікувати потенційні ризики, оцінити їх значимість та розробити стратегії їх мінімізації [4]. У таблиці 1 узагальнено основні категорії ризиків діджиталізації та їх приклади.

Таблиця 1

Основні категорії ризиків діджиталізації

Категорія ризику	Приклади ризиків
Технологічні ризики	- збої та відмови інформаційних систем - швидке застарівання технологій та обладнання - недостатня інтеграція та сумісність систем
Безпекові ризики	- кібератаки та несанкціонований доступ до даних - витоки конфіденційної інформації - шахрайство з використанням цифрових технологій
Правові ризики	- невідповідність нормативно-правової бази - порушення прав інтелектуальної власності - недотримання вимог захисту персональних даних
Кадрові ризики	- нестача фахівців з цифрових технологій - опір змінам з боку персоналу - недостатній рівень цифрових компетенцій
Фінансові ризики	- перевищення бюджету на цифрові проекти - недоотримання очікуваних економічних ефектів - залежність від постачальників та зростання витрат
Репутаційні ризики	- втрата довіри через збої в роботі цифрових сервісів - негативне сприйняття через недостатню безпеку даних - звинувачення в неефективному використанні ресурсів

Результати проведених наукових досліджень дають можливість узагальнити, напрямками мінімізації ризиків діджиталізації є:

- посилення системи кібербезпеки: удосконалення національного законодавства у сфері інформаційної безпеки, впровадження систем управління інформаційною безпекою на підприємствах та в державних установах, проведення регулярного аудиту цифрової інфраструктури та підвищення рівня кіберграмотності користувачів;

- забезпечення правового та етичного регулювання обробки персональних даних: гармонізація національної нормативно-правової бази з міжнародними стандартами, встановлення чітких процедур доступу, зберігання і використання персональної інформації[5];

- забезпечення стійкості цифрових систем: розроблення планів дій на випадок критичних збоїв у роботі ІТ-систем, стимулювання розвитку резервних інфраструктур та підтримки змішаних форм обслуговування[5];

- адаптація ринку праці до умов цифрової економіки: розроблення програм професійної перекваліфікації працівників, що постраждали внаслідок автоматизації, заохочення розвитку нових цифрових професій та підтримка підприємництва у сфері ІТ [5];

- захист від інформаційних маніпуляцій та дезінформації: розробка механізмів верифікації достовірності інформації в цифровому середовищі, підтримка незалежних медіа та фактчекінгових ініціатив, освітні програми з медіаграмотності для різних верств населення;

- забезпечення прозорості та підзвітності алгоритмів: регулювання використання алгоритмів штучного інтелекту з точки зору справедливості, прозорості та уникнення дискримінації; створення етичних комітетів або регуляторів для контролю за застосуванням автоматизованих рішень у критичних сферах (медицина, правосуддя, фінанси тощо);

- міжнародна співпраця у сфері цифрової безпеки: участь у глобальних ініціативах з протидії кібератакам, обмін досвідом та технологіями з країнами-партнерами, розробка узгоджених підходів до регулювання технологічних гігантів.

Таким чином, цифровізація суттєво трансформує аудиторську діяльність, підвищуючи її ефективність, точність і прозорість. Водночас вона породжує нові ризики – технічні, правові, безпекові та кадрові. Для їх мінімізації необхідно впроваджувати сучасні системи кіберзахисту, адаптувати законодавство, підвищувати цифрову грамотність та розвивати міжнародну співпрацю. Лише комплексний підхід дозволить повноцінно використати потенціал цифрових технологій в аудиті

Список використаних джерел

1. Янковська К. В. Вплив цифрових технологій на проведення аудиту [Електронний ресурс] / К. В. Янковська // *Аграрна економіка*. – 2023. – Т. 16, № 3–4. – С. 68–74. – URL: <https://doi.org/10.31734/agrarecon2023.03-04.068>
2. Цифровізація в обліку та аудиті: виклики та перспективи [Електронний ресурс] // *Актуальні проблеми економіки*. – 2023. – № 2 (20). – С. 110–118. – URL: [https://a-economics.com.ua/index.php/home/article/view/162/168::contentReference\[oaicite:4\]{index=4}](https://a-economics.com.ua/index.php/home/article/view/162/168::contentReference[oaicite:4]{index=4})
3. Гончарук В. А. Аналіз впливу цифрових технологій на розвиток економічної сфери [Електронний ресурс] / В. А. Гончарук // *Економіка і суспільство*. – 2023. – № 46. – С. 82–89. – URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3606/3537>
4. Бермас А. М. Діджиталізація в діяльності органів державної влади (на прикладі Південного офісу Держаудитслужби) [Електронний ресурс] / А. М. Бермас // *Кваліфікаційна робота магістра*. – Одеса: Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, 2024. – 83 с. – URL: <https://dspace.onu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/31a712f0-a58a-46c0-9728-adb8a6cff1f5/content>
5. Іванова Т. С. Аналіз інноваційних процесів в управлінні економічними системами [Електронний ресурс] / Т. С. Іванова // *Вісник Миколаївського університету. Економічні науки*. – 2023. – № 37. – С. 101–106. – URL: <https://visnyk.mu.edu.ua/index.php/ekonomics/article/view/37/36>

Бахмутян Вікторія

здобувач вищої освіти факультету фінансів та обліку

Наук. кер.: Овчарик Р.Ю.

*канд. екон. наук, доцент кафедри
фінансового аналізу та аудиту*

*Державний торговельно-економічний університет
м. Київ, Україна*

ВАЖЛИВІСТЬ АУДИТІВ КІБЕРБЕЗПЕКИ ДЛЯ ОБ'ЄКТІВ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ

Бурхливий розвиток інформаційно-комунікаційних технологій формує глобальний кіберпростір, що створює нові кіберзагрози та нові форми міжнародних конфліктів, включаючи кібервійни, мережеві протистояння, кібератаки на критичну інфраструктуру тощо. Лідерство в кіберсфері також стало одним з основних способів досягнення національних пріоритетів у процесі реалізації державних стратегій розвитку зарубіжних країн. Одним зі складових процесу всебічного забезпечення інформаційної безпеки критичної інформаційної інфраструктури є аудит інформаційних систем. Саме аудит критичної інформаційної інфраструктури дозволяє оцінити правильність і адекватність заходів, що вживаються для захисту цієї інфраструктури, впровадження нових способів і

засобів забезпечення інформаційної безпеки, і в підсумку – дати остаточну оцінку рівню захищеності цієї інфраструктури [1].

Об'єкти критичної інфраструктури (ОКІ) – це підприємства та установи (незалежно від форми власності) таких галузей, як енергетика, хімічна промисловість, транспорт, банки та фінанси, інформаційні технології та телекомунікації (електронні комунікації), продовольство, охорона здоров'я, комунальне господарство, що є стратегічно важливими для функціонування економіки і безпеки держави, суспільства та населення, виведення з ладу або руйнування яких може мати вплив на національну безпеку і оборону, природне середовище, призвести до значних матеріальних та фінансових збитків, людських жертв [4]. Кіберзагрози є глобальним викликом сучасного світу. Хакерські угруповання використовують фішингові атаки, DDOS-атаки, соціальну інженерію та шпигунські програми для підризу стабільності та завдання шкоди. Для України ця загроза стала ще більш критичною через країну-агресора, яка зосередила всі зусилля на атаках нашої критичної інфраструктури [5]. Їхня мета – цифровий хаос, який підриває функціонування держави, економіки та безпеку громадян. Гарантування кібербезпеки для ОКІ — це вже не просто перевірка мережі чи базових заходів захисту. Це багаторівнева боротьба, яка потребує участі висококваліфікованих професіоналів, впровадження сучасних технологій, таких як системи виявлення та реагування на загрози і стратегічного підходу до планування безпеки.

Кібербезпека ОКІ — це основа стійкості держави у сучасному цифровому світі. Вона несе відповідальність за відмовостійкість і доступність критичних систем, які підтримують функціонування країни. Навіть один успішний злам може призвести до катастрофічних наслідків:

- Економічні збитки: атаки на енергетичні системи чи фінансові структури можуть коштувати країні мільярди доларів.
- Загроза життю та здоров'ю: припинення роботи лікарень, транспортних мереж чи водопостачання безпосередньо впливає на безпеку громадян.
- Національна безпека: підризу критичної інфраструктури може відкрити шлях для подальшого зовнішнього втручання або дестабілізації державного управління. Забезпечення належного рівня захисту інформаційних систем, інфраструктури та даних ОКІ — це не просто технічний процес. Це створення стійкої цифрової фортеці, яка включає:
 - Організаційні заходи та процеси: розробка і підтримка актуальності нормативної документації, впровадження і оптимізація необхідних процесів інформаційної безпеки, формування кваліфікованої команди фахівців з питань кібербезпеки.
 - Технічні рішення інформаційної безпеки: системи мережевого захисту, системи шифрування, системи управління та сканування вразливостей, системи виявлення та запобігання витоку даних, двофакторна автентифікація, системи аналізу подій, пов'язаних з поведінкою користувачів, системи контролю дій користувачів та адміністраторів, системи централізованого керування оновленнями.
- Моніторинг та реагування на інциденти (Security Operation Center): виявлення аномалій на ранніх стадіях та запобігання потенційних атак.
- Навчання персоналу: людський фактор залишається одним із найвразливіших елементів у системах безпеки. Навчання співробітників допомагає мінімізувати ризики, пов'язані з фішинговими атаками чи іншими формами соціальної інженерії.

Щоб забезпечити ефективний захист, необхідно розуміти як сильні сторони системи, так і її вразливості. Тільки завдяки глибокій експертизі та чітко сформованій стратегії можна забезпечити стійкість ОКІ до сучасних загроз. І саме тут вирішальну роль відіграє аудит кібербезпеки — процес, який дозволяє оцінити поточний рівень захисту, виявити прогалини та побудувати стратегію їх усунення.

Аудит кібербезпеки - це систематична оцінка політики безпеки організації та визначення її відповідності встановленим стандартам і рекомендаціям. Аудити безпеки

виконуються на рівні інформаційної безпеки організації за трьома аспектам: технічним, фізичним і адміністративним [3]. Він слугує інструментом не лише для виявлення слабких місць у системах, а й для побудови стратегії захисту та системи управління інформаційної безпеки (СУІБ). У сучасному кіберпросторі, де загрози постійно еволюціонують, регулярний аудит стає обов'язковим елементом підтримки безпеки організації. Основними етапами та цілями цього процесу виступають:

- аналіз відповідності стандартам та кращим практикам;
- оцінка ризиків інформаційної безпеки;
- розробка та вдосконалення Системи управління інформаційною безпекою (СУІБ);
- актуалізація нормативної документації та навчання персоналу;
- формування рекомендацій організаційно-технічного характеру;
- виявлення та усунення вразливостей.

Аудит кібербезпеки це процес, який допомагає організаціям бути на крок попереду загроз, мінімізувати ризики та забезпечити безперебійну роботу навіть у найскладніших умовах. В умовах постійно зростаючих кіберзагроз, особливо зі сторони країни-агресора, регулярний аудит є основою для побудови надійного кіберзахисту та довгострокового розвитку організації й країни.

- кваліфікація аудиторів: аудитори повинні мати відповідну освіту, сертифікацію та спеціальні знання у сфері кібербезпеки.

- досвід роботи: досвід роботи у сфері кібербезпеки є обов'язковою умовою. Аудитори повинні мати практичний досвід у проведенні перевірок, виявленні вразливостей та розробці рекомендацій. Особливу увагу приділяють знанням специфіки галузі клієнта, що дозволяє враховувати унікальні ризики та виклики.

- дотримання стандартів та етичних норм: організації, що проводять аудити, повинні дотримуватися міжнародних стандартів і регламентів. Також аудитори повинні діяти відповідно до етичного кодексу, що передбачає конфіденційність даних клієнта та незалежність у прийнятті рішень.

- забезпечення конфіденційності та безпеки даних: дані, які аналізуються під час аудиту, є чутливими та критично важливими для клієнта.

Таким чином, організації-аудитори зобов'язані:

- дотримуватись вимог договору про нерозголошення інформації (NDA);
- захищати отриману інформацію від витоків і несанкціонованого доступу;
- використовувати захищені канали зв'язку для передачі даних;
- забезпечувати зберігання даних відповідно до вимог безпеки.

Використання технічних засобів та інструментів: процес аудиту може доповнюватись використанням технічних засобів та інструментів, таких як:

- проведення тестувань на проникнення для виявлення вразливостей;
- використання спеціалізованого програмного забезпечення для аналізу мережевої безпеки;
- моделювання можливих сценаріїв атак для оцінки стійкості системи;

Формування звітності та рекомендації, зазвичай результатом аудиту є детальний звіт або комплект звітів, що включає:

- виявлені невідповідності та вузькі місця;
 - рекомендації щодо виправлення невідповідностей та покращення захисту ІБ.
- Включаючи організаційні та процесні рекомендації;
- план дій для усунення невідповідностей і підвищення рівня інформаційної безпеки

[2].

Аудит кібербезпеки об'єктів критичної інфраструктури є ключовим елементом національної безпеки. В умовах гібридної війни він стає стратегічним інструментом захисту, що дозволяє виявляти вразливості, дотримуватися міжнародних стандартів та знижувати ризики кіберінцидентів. Такий аудит не лише запобігає технічним збоєм, а й зміцнює довіру до держави та бізнесу. Надійна кібербезпека є необхідністю для стабільної роботи критично

важливих об'єктів та захисту громадян. Регулярний аудит у поєднанні з професійним підходом є основою кіберстійкої держави та сталого цифрового розвитку.

Список використаних джерел

1. Аудит критичної інформаційної інфраструктури: цілі, завдання, особливості, етапи, схема проведення [Електронний ресурс]. URL: <https://sidcon.com.ua/tpost/9hioii7371-audit-kritichno-nformatsino-nfrastruktur>
2. Важливість аудитів кібербезпеки для об'єктів критичної інфраструктури – 2025 - [Електронний ресурс]. URL: <https://my-itspecialist.com/importance-of-cybersecurity-audits-for-critical-infrastructure>
3. Що потрібно знати про аудит кібербезпеки – 2021- [Електронний ресурс]. URL: <https://www.issp.training/post/scho-potribno-znaty-pro-audyt-kyberbezpeky>
4. Об'єкти критичної інфраструктури [Електронний ресурс]. URL: <https://surl.li/agdsqj>
5. Важливість аудитів кібербезпеки для об'єктів критичної інфраструктури – 2025 – [Електронний ресурс]. URL: <https://tyzhden.ua/vazhlyvist-audytiv-kiberbezpeky-dlia-ob-ektiv-krytychnoi-infrastruktury//>

Бондаренко Наталія

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри обліку, аудиту, аналізу і оподаткування
Університет митної справи та фінансів
м. Дніпро, Україна*

АУДИТ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Інвестиційна діяльність є однією з основних складових забезпечення економічного зростання підприємства, вона спрямована на залучення ресурсів для створення нових активів, модернізації виробництва або реалізації стратегічних проєктів. В умовах сучасної конкуренції та швидких змін у бізнес-середовищі, ефективність інвестиційних рішень стає вирішальним фактором успіху.

З огляду на це, аудит інвестиційної діяльності є не просто формальною процедурою, а життєво важливою складовою ефективного управління ресурсами підприємства, що забезпечує прозорість, обґрунтованість та доцільність вкладень капіталу. Він виступає ключовим інструментом для оцінки ефективності інвестиційних рішень, виявлення потенційних ризиків та можливостей, а також оптимізації використання фінансових, матеріальних та інтелектуальних активів. Ретельний аудит дозволяє підвищити довіру інвесторів та інших зацікавлених сторін, забезпечити відповідність інвестиційної діяльності законодавчим та нормативним вимогам, а також сприяє досягненню стратегічних цілей підприємства через обґрунтовану та виважену інвестиційну політику. В умовах динамічного ринкового середовища, якісний аудит інвестицій стає запорукою фінансової стабільності та довгострокового розвитку підприємства.

Підкреслюючи ключову роль аудиту в забезпеченні успішності інвестиційної діяльності, варто зазначити, що аналіз наукових публікацій та досліджень у цій галузі демонструє стійкий інтерес дослідників до проблематики оцінки інвестиційних ризиків, ефективності проєктів та еволюції аудиторського контролю. Зокрема, І. Бланк наголошує, що аудит інвестиційної діяльності є інструментом ідентифікації ризиків та перевірки ефективності прийнятих рішень. Він пропонує класифікувати ризики за такими категоріями: 1) ринкові ризики: коливання цін, зміни попиту та пропозиції; 2) операційні ризики: перевищення запланованих витрат або невідповідність обладнання технічним

вимогам; 3) фінансові ризики: коливання валютних курсів, зростання процентних ставок. На думку І. Бланка, важливим аспектом аудиту є виявлення прихованих ризиків, які можуть вплинути на реалізацію проекту, та розробка заходів для їх мінімізації. Автор стверджує, що управління ризиками є невід'ємною частиною аудиту інвестицій, адже лише за умов їх правильної ідентифікації підприємство зможе уникнути фінансових втрат [1].

Гулик Т.В, Горб Є.Ю. звертають увагу на важливість застосування фінансових показників для оцінки інвестиційних проектів. Аудит ефективності інвестиційних проектів повинен базуватися на аналізі NPV, IRR і періоду окупності, що дозволить отримати повну картину фінансових результатів від реалізації проекту. Аудитори повинні перевіряти точність розрахунків зазначених показників, враховуючи зміни в ринкових умовах [2, с. 102].

Науковці С. Корнєєв і Т. Коваль наголошують на важливості автоматизації процесів перевірки. Автори акцентують на перевагах автоматизації аудиторських процесів: цифрові технології дозволяють підвищити точність перевірок, мінімізувати людські помилки та забезпечити оперативний доступ до великих обсягів даних. На їхню думку, впровадження цифрових технологій сприятиме підвищенню точності й оперативності аудиту інвестицій [3].

У контексті міжнародного досвіду, звіт Світового банку «Міжнародні стандарти аудиту і практика їх впровадження» підкреслює важливість здійснення аудиту інвестиційної діяльності відповідно до загальноприйнятих стандартів, таких як МСА 500 «Аудиторські докази», що регламентує процедури отримання достовірної інформації, та МСА 520 «Аналітичні процедури», який вимагає проведення аналітичних розрахунків для виявлення ризиків та відхилень. Світовий банк рекомендує впровадження цих стандартів для забезпечення прозорості аудиторських перевірок та зміцнення довіри з боку інвесторів.

Аудит інвестиційних проектів має бути зосереджений як на вітчизняних, так і на іноземних інвестиціях, оскільки інвестори, незалежно від походження капіталу, прагнуть отримати неупереджену оцінку ефективності вкладень та відповідності проектів чинному законодавству. Об'єктивні аудиторські висновки є основою для прийняття обґрунтованих управлінських рішень, мінімізації ризиків та підвищення інвестиційної привабливості.

З метою оптимізації витрат на різних стадіях інвестиційних проектів, внутрішній або зовнішній аудитор повинен провести комплексний аналіз наступних аспектів:

1. Фінансові та часові витрати на підготовчому етапі: оцінка обґрунтованості витрат і тривалості процедур, пов'язаних з отриманням дозвільної документації, включаючи дозволи на використання земельних ділянок, містобудівні умови та обмеження, екологічні експертизи, підключення до інфраструктурних мереж (електро-, водопостачання, газопроводи).

2. Точність кошторисних розрахунків: ретельна перевірка обґрунтованості та точності розрахунків кошторисної вартості на кожному етапі життєвого циклу проекту, включаючи будівельні роботи, монтаж обладнання, пусконаладжувальні роботи.

3. Обґрунтованість вибору контрагентів: Аналіз критеріїв вибору та процедур відбору постачальників технологій, матеріалів і транспортних послуг. Оцінка прозорості тендерних процедур, наявності конфлікту інтересів, відповідності цін ринковим, якості пропонованої продукції та послуг, надійності постачальників.

4. Ефективність логістичних рішень: оцінка оптимізації транспортних маршрутів, складського господарства, управління запасами, своєчасності доставки матеріалів і обладнання на будівельний майданчик.

Крім того, аудит інвестиційних проектів повинен включати всебічний аналіз операційних витрат, пов'язаних з: придбанням сировини, енергоносіїв, допоміжних матеріалів; витратами на оплату праці персоналу, залученого до реалізації проекту; адміністративними витратами та можливими шляхами їх зниження.

Світовий досвід у сфері аудиту інвестиційних проектів демонструє кілька ключових тенденцій та підходів, серед яких: посилення фокусу на нефінансових аспектах, таких як екологічна стійкість, соціальний вплив та корпоративне управління; активне використання передових технологій, включаючи аналіз великих даних та штучний інтелект, для

підвищення ефективності та глибини аналізу; впровадження інтегрованого підходу, що охоплює всі стадії життєвого циклу проекту - від ініціації та планування до реалізації та експлуатації; зростаючий акцент на управлінні ризиками шляхом їх активного виявлення та оцінки; а також залучення мультидисциплінарних команд експертів для проведення комплексного аудиту складних інвестиційних проектів.

Отже, для успішного розвитку інвестиційного аудиту в Україні необхідно стимулювати впровадження передових технологій в аудиторські процедури, розширювати сферу охоплення аудиту, включаючи оцінку сталого розвитку та корпоративного управління, а також підвищувати кваліфікацію аудиторів відповідно до міжнародних стандартів та новітніх тенденцій. Врахування як вітчизняного, так і міжнародного досвіду та найкращих практик у сфері аудиту інвестиційних проектів є запорукою їх успішної реалізації в умовах зростаючої конкуренції та вимог до прозорості.

Список використаних джерел

1. Бланк І.А. Управління інвестиціями підприємства: підручник. К.: Ніка-Центр, 2017. 480 с.
2. Гулик Т.В., Горб Є.Ю. Методи оцінки ефективності інвестиційних проектів з урахуванням ризиків в умовах невизначеності. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Економіка і управління*. 2020. Том 31 (70). № 6. С. 99-106. URL: https://www.econ.vernadskyjournals.in.ua/journals/2020/31_70_6/19.pdf
3. Корнєєв С., Коваль Т. Інформаційні системи в аудиті. Х.: Фоліо, 2023.

Висоцький Юрій

аспірант кафедри обліку та аналізу

Національний університет «Львівська політехніка»

м. Львів, Україна

МІСЦЕ І РОЛЬ ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ В СИСТЕМІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ СУБ'ЄКТА ГОСПОДАРЮВАННЯ

У сучасних умовах функціонування підприємств, що супроводжуються високим рівнем конкуренції, нестабільністю ринків, зростанням кібератак та фінансових махінацій, зростає потреба у формуванні ефективної системи економічної безпеки. Така система є сукупністю організаційних, правових, технічних та інформаційно-аналітичних заходів, спрямованих на захист підприємства від внутрішніх і зовнішніх загроз, збереження його ресурсів, підтримання стабільного розвитку та конкурентоспроможності. Організація системи економічної безпеки передбачає чітку структуризацію її складових, серед яких особливе місце займають фінансова, інформаційна, кадрова, правова та технічна безпека. Кожен з цих напрямів має власні механізми контролю та управління, але всі вони взаємодіють у межах єдиного безпекового контуру підприємства. Ефективність цієї системи значною мірою залежить від здатності підприємства своєчасно ідентифікувати ризики, запобігати їх розвитку та оперативно реагувати на порушення, що виникають у внутрішньому середовищі.

У цьому контексті особливу роль відіграє внутрішній аудит як один з головних інструментів гарантування економічної безпеки. Він забезпечує незалежний і об'єктивний контроль за фінансово-господарською діяльністю підприємства, сприяє виявленню порушень, неефективних управлінських рішень, шахрайських дій та інших загроз, що можуть негативно вплинути на економічну стабільність організації. Внутрішній аудит не лише діагностує проблеми, а й дає керівництву обґрунтовані рекомендації щодо їх усунення, тим самим підвищуючи адаптивність підприємства до змін середовища та зміцнюючи його економічну безпеку. Крім того, результати аудиту є основою для прийняття управлінських рішень, що спрямовані на зміцнення економічної стійкості підприємства, удосконалення

внутрішніх процедур та підвищення ефективності систем управління ризиками. Таким чином, аудит виступає не просто механізмом контролю, а стратегічним інструментом захисту економічних інтересів підприємства в умовах нестабільного зовнішнього середовища та високої конкуренції.

У структурі системи економічної безпеки підприємства внутрішній аудит здійснює систематичний та об'єктивний аналіз фінансово-господарської діяльності, спрямований на виявлення, оцінку та мінімізацію ризиків, що можуть завдати шкоди економічній стабільності підприємства. Його функціонування ґрунтується на принципах незалежності, об'єктивності, системності та конфіденційності, що дозволяє ефективно реагувати на зовнішні та внутрішні виклики в середовищі підприємницької діяльності.

Метою внутрішнього аудиту в контексті реалізації на підприємстві політики економічної безпеки є здійснення незалежного контролю та надання достовірної, об'єктивної інформації щодо ефективності управлінських процесів, дотримання нормативно-правових актів, раціонального використання ресурсів і фінансової стабільності підприємства. Внутрішній аудит покликаний не лише виявляти наявні порушення, а й запобігати виникненню потенційних загроз економічного характеру. У межах досягнення цієї мети визначаються наступні завдання внутрішнього аудиту [1]:

- оцінка ефективності функціонування внутрішніх систем контролю та управління;
- виявлення внутрішніх і зовнішніх ризиків, що загрожують економічній безпеці підприємства;
- перевірка відповідності господарських операцій чинному законодавству, внутрішнім регламентам та політикам підприємства;
- виявлення фактів шахрайства, зловживань, конфлікту інтересів або порушень фінансової дисципліни;
- аналіз доцільності, ефективності та економності використання матеріальних, трудових і фінансових ресурсів;
- формування аналітичних висновків та рекомендацій для удосконалення управлінських рішень та внутрішніх процедур.

З метою реалізації покладених на нього завдань внутрішній аудит виконує низку функцій, серед яких виокремлюють:

- 1) контрольну функцію, що полягає у перевірці достовірності облікової та звітної інформації, правильності оформлення документів і ведення обліку;
- 2) оціночну функцію, яка передбачає аналіз ефективності діючих систем внутрішнього контролю, фінансового менеджменту та управління ризиками;
- 3) діагностичну функцію, що забезпечує виявлення слабких місць у структурі підприємства, які потенційно можуть бути джерелами економічних загроз;
- 4) превентивну функцію, що реалізується через своєчасне виявлення ознак порушень і потенційних ризиків для запобігання їх подальшому розвитку;
- 5) інформаційну функцію, яка полягає у формуванні об'єктивної аналітичної інформації для керівництва підприємства;
- 6) консультаційну функцію, що охоплює надання рекомендацій і пропозицій щодо оптимізації процесів, підвищення ефективності управління та зміцнення економічної безпеки.

Здатність внутрішнього аудиту виконувати роль внутрішнього опонента та аналітика стратегічних ризиків безпосередньо залежить від професійної компетентності аудиторів, рівня їхньої незалежності, а також готовності вищого керівництва підприємства, зокрема генерального директора, сприймати аудит як конструктивний інструмент управління, а не як загрозу чи формальність. Ефективна взаємодія між внутрішніми аудиторами та керівництвом формує передумови для своєчасного виявлення ризиків, підвищення обґрунтованості управлінських рішень та зміцнення економічної безпеки підприємства [2].

Отже, внутрішній аудит відіграє важливу роль у системі формування та гарантування економічної безпеки підприємства, виконуючи як контрольну та аналітичну, так і

консультаційну функції. Його участь проявляється як в оцінюванні ефективності функціонування системи економічної безпеки загалом, так і в безпосередньому супроводі процедур з управління ризиками. Надання об'єктивної інформації раді директорів і вищому керівництву дозволяє своєчасно ухвалювати управлінські рішення, спрямовані на зміцнення фінансової стійкості, зменшення вразливості до зовнішніх і внутрішніх загроз, а також підвищення прозорості бізнес-процесів. Також, внутрішній аудит виступає не лише інструментом контролю, а й невід'ємним елементом стратегічного управління економічною безпекою підприємства, що дозволяє своєчасно виявляти загрози, запобігати втратам і сприяти довгостроковій стабільності та розвитку суб'єкта господарювання. Разом із тим, ефективність такої взаємодії значною мірою залежить від організаційної структури підприємства, кваліфікації аудиторського персоналу та ступеня готовності керівництва сприймати внутрішній аудит як стратегічного партнера в формуванні ефективної моделі економічного захисту.

Список використаних джерел

1. Наконечна Н. В., Мельник С.І. Роль внутрішнього аудиту в системі економічної безпеки підприємства. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія економічна. 2018. Випуск 2. С. 176-183. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/2574/1/2018-2-20.pdf>
2. Будник Л., Блажей І., Ронська О. Внутрішній аудит в управлінні економічною безпекою підприємства: актуальні аспекти. Галицький економічний вісник. 2021. № 4 (71). DOI: https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2021.04

Гаман Галина

*канд. екон. наук, доцент кафедри економічної теорії,
обліку та оподаткування*

*Київський національний університет будівництва і архітектури
м. Київ, Україна*

ПЕРСПЕКТИВИ ЗАЛУЧЕННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В СФЕРУ АУДИТУ

Штучний інтелект (ШІ) стає все більш популярним, все частіше ми чуємо про нові дослідження в цій галузі, появі нових програм і досліджуємо дану тему в повсякденному житті та професійній діяльності в цілому. ШІ швидко розвивається і все більше проникає у наше життя, комунікацію та роботу. Він надає нові можливості для автоматизації завдань, аналізу великих обсягів даних і прийняття обґрунтованих рішень. Оскільки ШІ стає невід'ємною частиною нашого життя, як для фахівця, звичайної людини, ми турбуємось, чи стане він конкурентом для багатьох професій, чи, навпаки, буде їхнім потужним інструментом. Активне використання та розвиток технологій ШІ свідчить, що все більше сфер економіки бачать у них нові перспективи для підприємницького розвитку. Дослідження консалтингової компанії McKinsey показує, що генеративний ШІ, такий як ChatGPT, може щорічно сприяти зростанню світовому ВВП від 2,6 до 4,4 трлн дол. Зокрема, для порівняння, за весь 2022 рік міжнародна економіка зросла на 3,6 трлн дол.[1]

Розвиток ШІ вплинув на рішення Департаменту ефективності уряду США (DOGE) скоротити державні витрати на колосальні \$2 трлн, що могло б стати ідеальною можливістю для галузі консалтингу, проте вони самі можуть стати об'єктом перегляду з боку Маска. Консультанти вже давно успішно співпрацюють з урядовими проєктами, за звітами журналу The Economist. Наприклад, у 1953 році McKinsey допомогла президенту Д.Ейзенхауєру у створенні посади начальника штабу Білого дому, а також розробила першу організаційну структуру NASA у 1958 році. У 1977 році Booz Allen Hamilton отримала \$320 тис. від Міністерства сільського господарства за аналіз того, скільки курей мали перевіряти її

інспектори за хвилину. До цієї групи додати провідні консалтингові компанії, такі як Accenture, BCG, Deloitte, EY, Guidehouse (як частина PwC), KPMG та McKinsey. Деякі контракти є величезними, зокрема у 2020 році компанія EY заробила майже \$70 млн, надаючи підтримку планам реформ у Департаменті житлового будівництва та міського розвитку. З 2022 року BCG отримала \$380 млн від Агентства з охорони здоров'я Міністерства оборони. Accenture з 2019 року отримала \$700 млн від Департаменту освіти на розробку та управління веб сайтом, мобільним додатком та віртуальним помічником для допомоги студентам [2].

Штучний інтелект в Україні поступово набирає популярність та розвивається. Наразі в країні діє низка компаній та стартапів, що активно працюють у цій сфері. Провідні українські університети також внесли свій внесок у розвиток штучного інтелекту, запускаючи відповідні програми та дослідження. Крім того, уряд України, незважаючи на війну, планує вкладати кошти у розвиток цієї галузі, щоб просувати країну у світі як інноваційний центр штучного інтелекту. На українському ринку з'явилась нова топ-посада, зокрема компанії Prostor, «Нова пошта» та МХП відкрили вакансії директорів з ШІ із зарплатою від \$6тис.

В США DeepMind, підрозділ Google, що працює у галузі штучного інтелекту, запровадив цікаву умову для своїх працівників: отримувати зарплату протягом року, не працюючи, якщо вони не переходять до конкурентів. Це пояснюється жорсткою конкуренцією між гігантами штучного інтелекту, такими як Google, OpenAI та інші. Компанії бояться втратити цінний персонал і навіть готові платити за їхню лояльність, щоб утримати їх від переходу до конкурентів. Однак, це в майбутньому може стати перепоною для подальшого розвитку фахівців у професійному зростанні, адже технології постійно змінюються [3].

ШІ здатні автоматизувати рутинні завдання, такі як обробка початкових документів, заповнення звітів, оплата рахунків та інші процеси. Не виключенням є професія аудитора, яка дозволяє сконцентруватися на більш складних завданнях, які потребують аналізу, прийняття рішень та оформлення висновків. Аналіз великої кількості даних за допомогою ШІ можуть обробляти значні обсяги фінансової інформації, виявляти закономірності та тренди, які можуть залишитися непоміченими людиною. Це сприяє у прогнозуванні, виявленні аномалій та оптимізації бізнес-процесів. Розвиток чат-ботів та віртуальних помічників у сфері ШІ-чатів може допомагати клієнтам отримувати відповіді на прості запитання щодо фінансової звітності, податків та інших питань. Це може вивільнити час аудитора для вирішення більш складних завдань. Підвищення точності розрахунків у ШІ-систем здатне зменшити людський фактор і ризик помилок у розрахунках. Навіть при всіх можливостях ШІ, важливо розуміти, що він не може повністю замінити роботу аудитора. ШІ може значно полегшити процес роботи, але не може замінити людський інтелект, досвід та експертні знання. Аудитори продовжують бути відповідальними за прийняття складних рішень, аналіз фінансової інформації, розробку стратегій та вирішення нестандартних ситуацій, оскільки ці завдання вимагають людського інтелекту.

Аудитори, а також суміжні професії: консультанти, бухгалтери, фінансові експерти, спілкуючись з власниками бізнесу, надають консультації та відповідають на їх запитання. Взаємодія між колегами, клієнтами та іншими людьми надихається інформацією та емоціями, які є невід'ємною частиною людської природи. Постійний розвиток професійних навичок є обов'язковим для всіх професій, а особливістю аудиторів є знання та зміни в законодавстві, сучасних програм фінансового сектору та вміння застосовувати новітні технології. Незважаючи на активний розвиток технологій та штучного інтелекту, важливо бути готовим до майбутніх змін та сучасності. Ключовою проблемою є баланс між навчанням та успішною роботою в умовах розвитку ШІ.

Аудитори мають готуватися до змін в сучасному світі професії, зокрема вивчати та вміти тестувати нові технології, тримати весь час руку на пульсі щодо новинок у сфері технологій ШІ та ознайомлюватися з принципами їх роботи; розвивати аналітичні навички, оскільки вміння аналізувати великі обсяги даних та робити висновки є важливим у роботі

аудитора; фокусування на стратегічних завданнях стає доступним завдяки автоматизації рутинних процесів за допомогою ШІ. Аудитори можуть також зосередитися на важливих аспектах своєї роботи, таких як оптимізація податків, управління фінансовими ризиками та розробка фінансової стратегії компанії. Ефективна співпраця з ІТ-спеціалістами є ключовою у використанні ШІ-систем. Такий підхід відкриває нові перспективи для розвитку професії аудитора, а не створює загрозу. Аудитори, які вміють пристосовуватися до змін і використовувати інструменти ШІ, стають більш конкурентоспроможними на ринку праці.

За різними прогнозами частка ШІ в різних секторах діяльності та життя людини зростатиме і далі, і до 2030 року може проникнути в різноманітні сфери життя. Водночас розвиток технологій можливий тільки в тісній взаємодії та під контролем людини, оскільки вже зараз окреслюють випадки, коли робота ШІ призводила до різних ризиків в бізнесі та помилок в окремих секторах діяльності, зокрема і в аудиті. Але при правильному розподілі задач між людиною та технологіями ефективність роботи зростатиме в рази.

Список використаних джерел

1. Пилипів І. Змінюйся або помри. Як штучний інтелект став невід'ємною частиною світової економіки — 24 липня 2023. *Економічна правда*. URL: <https://epravda.com.ua/publications/2023/07/24/702480/>
2. Консультантам з Accenture, McKinsey та іншим доведеться допомагати собі самим. The Page. Економіка. 24 лютого 2025. URL: <https://thepage.ua/ua/economy/konsultanti-z-accenture-mckinsey-ta-inshi-pid-udarom-doge-ta-maski>
3. Google платить деяким співробітникам за те, щоб вони нічого не робили протягом року. *Dou*. Робота і життя за кодом. 9 квітня 2024 р. URL: <https://dou.ua/forums/topic/53299/>

*Гришук Ганна,
доктор філософії з обліку та податкування,
доцент кафедри обліку та аудиту*

*Лінива Катерина,
здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна*

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ Е-АУДИТУ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

В сучасних умовах інформаційні технології, мережеві системи та цифрові інструменти проникають в усі економічні процеси, включаючи й податкову систему, важливе місце в якій займає податковий аудит. В свою чергу, його трансформація під впливом цифровізації відбувається шляхом впровадження електронного аудиту (е-аудит), блокчейн, FinTech-рішень, хмарних обчислень, які не лише підвищують ефективність податкових перевірок, а й забезпечують більшу прозорість у взаємодії між бізнесом і державними органами.

Протягом останніх років в Україні одним із ключових інструментів цифровізації податкового аудиту є е-аудит, впровадження якого триває й досі. Дослідженням його ефективності займалися такі вітчизняні науковці як К. В. Безверхий, Г. М. Білецька, О. Л. Денисенко, М. О. Живко, Н. Л. Ковтунович, К. О. Назарова, І. І. Подік, О. І. Малишкін тощо. Однак, низка питань щодо е-аудиту залишається недостатньо висвітленою, зокрема його законодавче врегулювання та перспективи розвитку в умовах цифровізації, що визначає актуальність досліджуваної теми.

Е-аудит — це сучасний інструмент податкового контролю, що базується на автоматизованому аналізі фінансової та податкової звітності в цифровому форматі. В Україні

його впровадження є частиною Національної стратегії доходів до 2030 року [4]. Запровадження е-аудиту спрямоване на підвищення прозорості перевірок, зниження корупційних ризиків у взаємодії між платниками податків та контролюючими органами, а також гармонізації з міжнародними стандартами аудиту.

Згідно з Концепцією впровадження е-аудиту, розробленою Міністерством фінансів у 2020 році, цифрова трансформація податкового аудиту здійснюється шляхом застосування стандартизованого аудиторського файлу Standard Audit File for Tax – Україна (SAF-T UA). Впровадження цього механізму передбачає поетапний перехід на обов'язкове подання SAF-T UA (рис. 1).

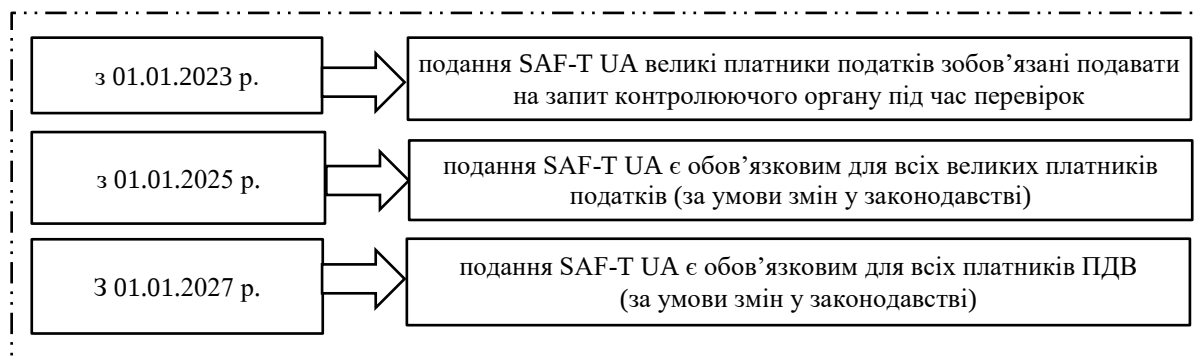

Рис. 1. Поетапний перехід на обов'язкове подання SAF-T UA в Україні
Джерело: сформовано авторами на основі [3].

Основні законодавчі та нормативно-правові зміни, що забезпечили умови для впровадження е-аудиту представлені на рис. 2. До того ж, для сприяння впровадженню е-аудиту, Державна податкова служба України (ДПС України) протягом 2024 року надала 55 листів-роз'яснень щодо формування та подання SAF-T UA; уклала 24 меморандуми з великими платниками податків про участь в експерименті із запровадження е-аудиту [5].

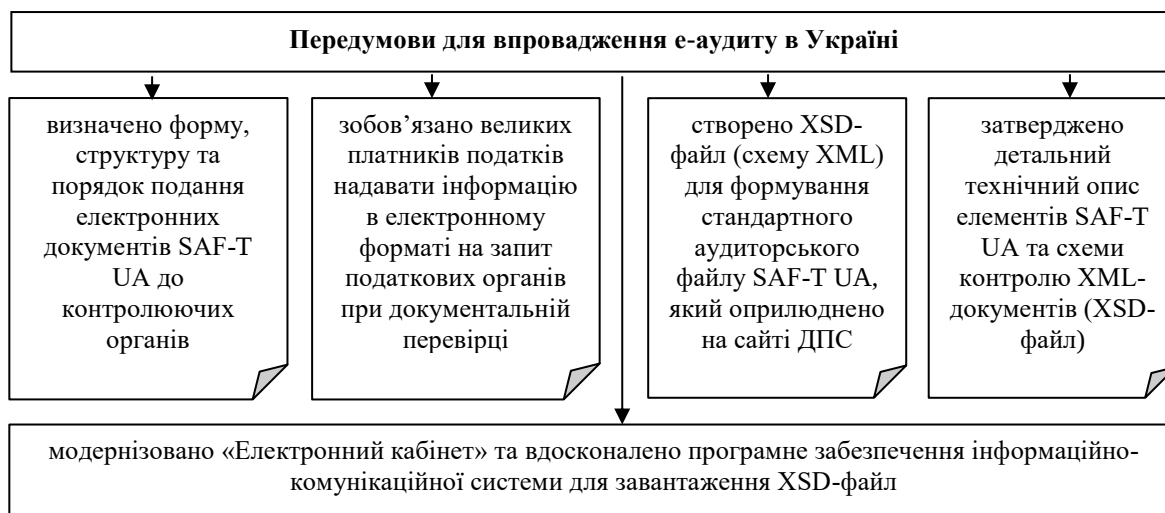

Рис. 2. Основні передумови для впровадження е-аудиту в Україні
Джерело: сформовано авторами на основі [2].

Станом на I квартал 2025 року контролюючі органи мають доступ до демоверсії ІКС «Е-аудит», а платниками податків подано 41 SAF-T файл [5]. Незважаючи на значні успіхи у впровадженні е-аудиту, на нашу думку, перед ДПС ще залишаються невирішені питання, які потребують подальшої уваги:

- рівень цифрової грамотності та технічне оснащення контролюючих органів (зокрема,

навчання (підвищення кваліфікації) для ефективного аналізу SAF-T UA, забезпечення сучасною технікою та програмним забезпеченням, що відповідає вимогам обробки великих обсягів цифрової звітності);

– проблеми впровадження для малого та середнього бізнесу, що передбачають значні фінансові витрати та технічні ресурси для оновлення бухгалтерських програм;

– проблеми нормативно-правового регулювання (зокрема, Безверхий К. В. та Поддубна Н. М. підкреслюють необхідність розроблення законодавчого акту, який регулюватиме всі аспекти е-аудиту, а також прийняття закону «Про електронний аудит», що забезпечить чіткі правила взаємодії між платниками податків та контролюючими органами [1].

Узагальнюючи, варто сказати, що впровадження е-аудиту є перспективним та важливим напрямом цифрової трансформації податкового аудиту. Попри значні досягнення, перед ДПС залишаються важливі виклики, зокрема вдосконалення законодавчої бази, підвищення рівня цифрової грамотності податкових аудиторів, технічна модернізація податкових органів та адаптація малого й середнього бізнесу до нових вимог.

Список використаних джерел

1. Bezverkhyy K., Poddubna N. E-audit in Ukraine: normative and legal regulation. *Scientia fructuosa*. 2023. №1. P. 119-130. URL: <https://journals.knute.edu.ua/scientia-fructuosa/article>.

2. Ключові заходи із запровадження в діяльність органів ДПС процедури електронного аудиту. ГУ ДПС у Львівській області. 25 грудня 2024. URL: <https://lv.tax.gov.ua/media-ark/news-ark/854006.html>.

3. Мінфін презентує Концепцію е-аудиту для платників податків. Мінфін України. 30 листопада 2020. URL: https://mof.gov.ua/uk/news/minfin_prezentuie.

4. Національна стратегія доходів до 2030 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2023 року № 1218-р. URL: <https://surl.li/rxnupr>.

5. Руслан Кравченко на зустрічі з бізнес-асоціаціями. Державна податкова служба 12 березня 2025. URL: <https://tax.gov.ua/media-tsentr/novini/878151.html>.

Дрозд Ірина

*Голова Науково-експертної ради
Державної казначейської служби України
д.е.н., професор*

АДАПТОВАНІСТЬ КАЗНАЧЕЙСЬКОЇ СИСТЕМИ ДО ВИКЛИКІВ ВОЄННОГО ЧАСУ

Система казначейства відіграє вирішальну роль у забезпеченні фінансової стабільності, розподілі ресурсів і контролі під час війни. Однак війни створюють надзвичайні виклики, зокрема економічну нестабільність, інфляцію, нестачу доходів і збільшення державних витрат. Адаптивність системи казначейства залежить від її здатності швидко реагувати на ці тиски, зберігаючи при цьому фіскальну дисципліну та забезпечуючи прозоре фінансове управління.

27 квітня 2025 року виповнилося 30 років із дня заснування Державної казначейської служби України (далі – Казначейство). Наше дослідження присвячене не здобуткам Казначейства, які, безперечно, варті уваги з огляду на виконання ним відповідальної місії з «реалізації державної політики у сфері казначейського обслуговування бюджетних коштів, відстоювання інтересів держави щодо зміцнення бюджетної дисципліни та законності витрачання фінансових ресурсів» [1]. Метою дослідження стало вивчення проблеми адаптованості казначейської системи до викликів воєнного часу. Саме це, на нашу думку

визначає успіх 30-літнього функціонування Казначейства і його стратегічного розвитку в наступні роки.

Державною казначейською службою України на сьогодні сформовано трирівневу структуру органів, яка складається з апарату і 660 територіальних органів, у тому числі 27 Головних управлінь в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі, 633 районних і міських управлінь. 9 019 працівників (станом на 1 січня 2025 р.) в системі органів Казначейства обслуговують державний бюджет і понад 12 тисяч місцевих бюджетів, а це 64 436 розпорядників та одержувачів бюджетних коштів у 2023 році і 51 453 - у 2024 р. Для здійснення розрахунково-касового обслуговування розпорядників коштів та бюджетних установ у системі органів Казначейства було відкрито 683613 рахунків у 2023 р. та 690752 – у 2024 р.

В умовах такої масштабної діяльності Казначейства нами досліджувались ризики фінансово-бюджетної системи, які сформували виклики для казначейської системи та її керівництва в останні три воєнних роки. До них віднесено: *раптове збільшення військових і соціальних витрат і нестачу доходів*, адже війна порушує економічну діяльність, зменшуючи податкові надходження та створюючи залежність від зовнішнього фінансування (позик, допомоги чи військових облігацій), *інфляцію та монетарну нестабільність*, коли збільшення державних витрат, перебої у виробництві та порушення ланцюга постачання призводять до інфляційного тиску, *ризики корупції та шахрайства*, що посилюються через вимушену необхідність зменшити фінансовий нагляд внаслідок терміновості витрат у воєнний час, *порушення у фінансовій інфраструктурі*, які зумовили високі загрози кібербезпеці, знищення казначейських установ на окупованих територіях і відсутність доступу до фінансових послуг.

Казначейське обслуговування бюджетної системи України у 2024 році відбувалась у дуже складних умовах, коли забезпечити позитивні значення Єдиного казначейського рахунку було майже неможливо. За даними Публічного звіту Голови Державної казначейської служби України Тетяни Слюз про підсумки діяльності Казначейства за 2024 рік, загальна сума доходів загального та спеціального фондів державного бюджету за 2024 рік збільшилась на 451 млрд грн (16,9%) порівняно з 2023 роком і склала 3123,5 млрд грн., разом з тим, власні надходження бюджетних установ скоротились з 812,3 млрд грн (2023 рік) до 779,4 млрд грн у 2024 році. Зменшилась і їх питома вага – з 30,4% (2023 рік) до 25,0% у 2024 році [2].

Крім того, звітна динаміка доходів і видатків у 2024 році виявила загрозливу системну асиметрію: майже протягом усього року - у одинадцяти з дванадцяти місяців - державні витрати суттєво переважали обсяги надходжень. Стійкий дефіцит державного бюджету супроводжувався відносною стабільністю фінансів місцевого рівня, що дещо полегшувало фінансову ситуацію. Разом з тим, за підсумками року сформувався дефіцит у понад 1,36 трлн грн, що свідчить про критичне навантаження на бюджетну систему державного рівня.

Найбільш загострене бюджетне напруження спостерігалось у жовтні та грудні, коли обсяг щомісячного дефіциту перевищував 190 млрд грн, сягнувши максимуму у грудні - 235,5 млрд грн. Така ситуація наприкінці року стала результатом не лише сезонного використання залишків коштів, а й завершення виконання оборонних контрактів, підвищених соціальних виплат і завершення бюджетного циклу. Отже, раптове і значне зростання військових і соціальних видатків вимагало швидкої адаптації урядових інструментів фіскальної політики, механізмів виконання бюджету та фінансового контролю під час виконання повноважень Казначейства.

Результати діяльності органів Казначейства засвідчили перш за все здатність системи реагувати на фактори дестабілізації фінансової системи у найоптимальніший спосіб. Під час війни казначейство почало відігравати вирішальну роль у забезпеченні того, щоб фінансові ресурси між державним бюджетом та місцевими бюджетами розподілялися ефективно, прозоро та відповідно до національних пріоритетів.

Модернізація ключових функцій казначейства в цьому контексті включала:

- казначейське обслуговування бюджетних коштів в умовах забезпечення безперебійності фінансових потоків шляхом проведення розрахунків з оборонних закупівель, заробітної плати військовослужбовцям, соціальної допомоги;
- розрахунково-касове обслуговування шляхом здійснення всіх платежів для бюджетних установ, включаючи збройні сили, постачальників медичних послуг і гуманітарних організацій;
- управління єдиним казначейським рахунком із забезпеченням контролю та оптимізації грошових потоків для задоволення нагальних витрат, зберігаючи фінансову стабільність;
- розподіл бюджетних коштів шляхом розподілу ресурсів державного та місцевих бюджетів, забезпечення своєчасного фінансування військових потреб та програм соціальної підтримки;
- фінансовий казначейський контроль і звітність для забезпечення прозорості та підзвітності щодо витрат, пов'язаних з війною, шляхом моніторингу та звітності в реальному часі.

Дослідження міжнародного досвіду кращих практик адаптації казначейств у воєнний час Великобританії, Франції, Сполучених Штатів під час Першої та Другої світових війн дозволило констатувати, що Державна казначейська служба України повною мірою використала усі можливості і переваги казначейського обслуговування державного та місцевого бюджетів, адже нею успішно проведено перш за все диверсифікацію джерел фінансування, оскільки законодавчі норми поєднували податкові надходження, внутрішні запозичення (військові облігації) і зовнішню допомогу, а обслуговування стратегічних партнерів - міжнародних фінансових установ забезпечило доступ до екстреного фінансування. По-друге, Казначейством було забезпечено стійкість до цифрової та кібербезпеки, що дало змогу безперебійної роботи цифрових платіжних систем для безперервності управління державними фінансами, запобігти протягом воєнного часу фінансовим збоям, спричиненим кібератаками.

Висновок. У воєнний час казначейська система повинна працювати з максимальною ефективністю та прозорістю, щоб впоратися з різким зростанням військових і соціальних видатків. Адаптивність казначейської системи у воєнний час залежить від фінансової стійкості, стратегічного розподілу ресурсів і здатності використовувати сучасні технології. Добре підготовлена казначейська система не тільки забезпечує ефективне фінансування під час війни, але й сприяє післявоєнному економічному відновленню.

Забезпечуючи стабільний потік доходів, підтримуючи фінансову дисципліну та тісно співпрацюючи з Національним банком України, військовими відомствами, установами соціального забезпечення, міжнародними партнерами, казначейство засвідчило адаптованість до викликів воєнного часу і наразі відіграє вагомий роль у збереженні національної стійкості і сприянню майбутнього післявоєнного відновлення.

Список використаних джерел

1. Положення про Державну казначейську службу України: постанова Кабінету Міністрів України від 15 квітня 2015 р. № 215 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/215-2015-%D0%BF#Text>
2. Публічний Звіт Голови Державної казначейської служби України Тетяни Слюз про підсумки діяльності Казначейства за 2024 рік. URL: <https://www.treasury.gov.ua/dlya-gromadskosti/publicna-informaciya/publicni-zviti>

ПЛАНУВАННЯ АУДИТУ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ФАЗОВОГО ПОРТРЕТУ ДІЙ АУДИТОРА ДО ДЕСТРУКТИВНИХ ВПЛИВІВ

Наголошуємо, що ефективність та результативність аудиту, відповідно до вимог МСА, можливі лише за наявності адекватної стратегії та плану аудиту, які серед іншого, враховують ідентифіковані ризики суттєвого викривлення та дії аудитора у відповідь на них.

Результати дослідження дають змогу зазначити, що адекватне планування, як визначено у параграфі 2 МСА 300 «Планування аудиту фінансової звітності» (далі – МСА 300) , допомагає САД у виконанні аудиту фінансової звітності, зокрема:

- приділити відповідну увагу важливим ділянкам аудиту;
- своєчасно виявити та вирішити потенційні джерела ризиків;
- належно організовувати й управляти завданням з аудиту з метою його ефективного та кваліфікованого виконання;
- обрати членів групи із завдання, що мають належний рівень кваліфікації та компетентності, щоб діяти у відповідь на ідентифіковані ризики суттєвого викривлення, а також спрощує належний розподіл роботи між ними;
- ефективному керівництву та нагляду за членами групи із завдання, а також перевірці їхньої роботи;
- координувати роботу аудиторів компонентів та експертів (там, де це доречно під час аудиту консолідованої фінансової звітності).

Проте план аудита неможливий без належно розробленої стратегії аудиту, яка не повинна бути складною або довгою, особливо для аудиту невеликих підприємств, але це має бути робочий документ, в якому обов'язково буде міститися інформація щодо короткого викладу ризиків, необхідних ресурсів та цілей завдання з аудиту. Доречно також використовувати шаблонну форму стратегії, але з можливістю кожного разу її адаптування під умови окремого завдання з аудиту. Зокрема, структура цього документу, має містити, серед іншого, таку інформацію, як посилання на роботу з оцінки ризиків та порожні поля у певних областях, таких як вказівки партнера, тому вона має бути гнучкою.

Відповідно до параграфу 8 МСА 300 стратегія аудиту повинна містити наступне [1] :

- Характеристики завдання (вони визначають його обсяг та бюджет часу);
- Цілі звітності (впливають на терміни проведення аудиту та характер звітів, що надаються САД);
- Значущі чинники (вони визначають, що робитиме група із завдання);
- Результати попередніх дій аудитора (вони впливають на подальші дії аудитора);
- Чи актуальні знання, отримані в ході інших завдань (вони можуть потенційно дати додаткову інформацію для аудиту);
- Склад групи із завдання з аудиту;
- Ключові контакти клієнта;
- Нові стандарти бухгалтерського обліку, що впливають на аудит;
- Проблеми, що виникли у минулому році;
- Очікувані показники фінансової звітності цього року;
- Вказівки партнера з аудиту щодо основних областей ризиків;
- Посилання на робочі документи, у яких задокументовані ідентифіковані ризики;
- Визначення суттєвості тощо.

Аудитору необхідно уявити стратегію аудиту як велику картину. Допомогти у визначенні адекватної стратегії аудиту може Додаток до МСА 300, в якому визначені приклади питань, які аудитор може розглядати під час її визначення. Багато з цих питань

також впливатимуть на детальний план аудиту. Стратегія аудиту, у вужчому сенсі - є зведенням цілей, ресурсів і ризиків

Додатково слід зазначити, що адекватну стратегію аудиту зазвичай розробляє партнер із завдання або досвідчений аудитор (див. параграф 6 МСА 230 «Аудиторська документація») за його керівництвом, проте інші ключові члени команди із завдання мають брати також участь у плануванні аудиту, включаючи й участь в обговоренні планування між членами команди із завдання [3].

Таким чином стратегія аудиту - центральний документ, в якому резюмується весь аудит. Проте, стратегія аудиту носить загальний характер, тому також потрібен докладний план аудиту, що задовольнив би вимогам стратегії (зазвичай його також називають програмою аудиту та доповнюють окремими програмами аудиту, що містять детальні керівництва щодо аудиторських процедур щодо окремих статей балансу, класів операцій та розкриттів, що визначені у фінансової звітності).

Параграфом 9 МСА 300 визначено, що аудитор має розробити план аудиту з описом: (а) характеру, часу та обсягу запланованих процедур оцінювання ризиків, як визначено у МСА 315 (переглянутий) «Ідентифікація та оцінювання ризиків суттєвого викривлення через розуміння суб'єкта господарювання і його середовища»; (b) характеру, часу та обсягу запланованих подальших аудиторських процедур на рівні твердження, як визначено у МСА 330 «Дії аудитора у відповідь на оцінені ризики» (далі – МСА 330); (c) інших запланованих аудиторських процедур, які слід виконати для дотримання вимог МСА під час виконання завдання.

Фактично створення плану аудиту, або програми аудиту - це заключний етап з планування. Цьому етапу передують (після прийняття завдання):

1. Виконання процедур оцінки ризиків;
2. Розроблення стратегії аудиту.

План аудиту є сполучною ланкою між плануванням та подальшими аудиторськими процедурами. Найбільш значущі недоліки у плануванні стосуються саме питань визначення подальших аудиторських процедур у відповідь на ідентифіковані ризики суттєвого викривлення. Фактично, подальші аудиторські процедури - це тактичні кроки САД щодо усунення ідентифікованих ризиків що визначені у переліку запланованих аудиторських процедур. Тобто, план аудиту пов'язаний з виявленими ризиками суттєвого викривлення та вказує на визначенні аудиторські процедури по суті та тестування визначених заходів контролю на їх ефективність. Згадаємо, що відповідно до параграфу 4 МСА 330 процедури по суті включають тести деталей, аналітичні процедури по суті та тести заходів контролю[1].

Відповідно до вимог параграфу 8 МСА 330 аудитор повинен розробити та виконати тести заходів контролю для отримання прийнятних аудиторських доказів у достатньому обсязі щодо ефективності функціонування доречних заходів контролю, якщо: (а) оцінка аудитором ризиків суттєвого викривлення на рівні тверджень охоплює очікування того, що заходи контролю функціонують ефективно (тобто аудитор планує довіряти ефективності функціонування заходів контролю під час визначення характеру, часу й обсягу процедур по суті), або (b) тільки процедури по суті не можуть надати прийнятних аудиторських доказів у достатньому обсязі на рівні тверджень.

Зазвичай аудитори роблять велику помилку, визначаючи під час оцінки ризиків, ризик контролю як «низький» або «середній», але при цьому не плануючі та не виконуючі тести заходів контролю [2]. Натомість, відповідно до вимог МСА 330, під час оцінки ризиків, САД повинен зрозуміти, чи дійсно існують заходи контролю, які йому доречно протестувати для зниження ризиків суттєвого викривлення на рівні тверджень. Адже, якщо САД оцінює ризик контролю нижче ніж «високий», він повинен протестувати заходи контролю, як основу для оцінки нижчого ризику. Тестування заходів контролю може іноді займати більше часу, ніж виконання аудиторських процедур по суті, але вони можуть надати належні та достатні аудиторські докази. Проте цей висновок, більш прийнятний для великих та складних підприємств, де звісно існують та запроваджені такі заходи контролю. Тому САД може

обрати тестування заходів контролю, що будуть доречними під час аудиту таких підприємств. Проте для невеликих підприємств, або тих, які за твердженнями САД, не запровадили або не формалізували заходи контролю та не в змозі надати докази запровадження таких заходів контролю, аудитор доцільно визначити ризик контролю, як «високий». Хоча, звісно, до цього висновку САД має дійти після завершення аудиторських процедур з оцінки ризиків та тільки за наслідками такої роботи, прийняти рішення оцінити високий рівень ризику контролю як міру ефективності аудиту.

Отже, на підставі вищезазначеного, вбачимо, що характер і обсяг планування аудиту залежать, серед іншого, від зміни обставин, що відбуваються під час аудиту. Планування аудиту не є окремою фазою аудиту, а скоріше - безперервний і ітеративний процес [3]. В залежності від того, як змінюється внутрішнє та зовнішнє середовище, що стосується фінансової звітності компанії, аудитор може знадобитися переглянути початкову оцінку ризиків та модифікувати заплановані аудиторські процедури. У деяких випадках аудиторам може знадобитися виконати додаткову роботу або інші аудиторські процедури та отримати достатні та належні аудиторські докази порівняно з тими, що були проведені під час попередніх аудитів. Характер обставин, з якими стикається компанія може поставити перед аудитором унікальні проблеми, що потребуватимуть вирішення.

Список використаних джерел

1. Міжнародні стандарти контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг, видання 2016-2017. Міжнародна Федерація Бухгалтерів, Аудиторська Палата України. URL: http://www.apu.com.ua/files/temp/Audit_2018_1.pdf.
2. Рядська В.В. Аудит у розвитку підприємницької діяльності в Україні : дис....док. екон. наук : 08.00.09. Київ, 2015. 566 с.
3. Царенко О. В. Методологічні підходи розбудови домінант системи управління якості аудиторських послуг в Україні. Економіка та держава: міжнародний науково-практичний фаховий журнал. Київ: ТОВ «Редакція журналу «Економіка та держава». 2022. № 3. С. 19-25.

Іванков Павло

здобувач ступеня доктора філософії

Державний університет «Житомирська політехніка»

м. Житомир, Україна

МЕТОДОЛОГІЯ СУДОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ЯК УМОВА ЇЇ ЮРИДИЧНОЇ ПРИЙНЯТНОСТІ

Методологія судової економічної експертизи є ключовим інструментом забезпечення об'єктивності та обґрунтованості експертних висновків, які впливають на судові рішення у фінансово-економічних спорах. В умовах зростання складності економічних правопорушень та реформування судово-експертної системи в Україні виникає потреба у вдосконаленні підходів до проведення експертиз. Недостатня розробленість єдиних методологічних засад у цій сфері зумовлює необхідність поглибленого наукового дослідження.

У науковій літературі існують різні підходи до трактування поняття методології судової економічної експертизи, що відображають як загальнонаукові традиції, так і специфіку правових та економічних систем окремих країн. У зарубіжних дослідженнях, зокрема в країнах континентальної Європи та англосаксонської правової системи, методологія експертизи здебільшого ототожнюється з методикою — сукупністю практично орієнтованих методів, прийомів і процедур, які застосовуються для вирішення конкретних експертних завдань. У цьому контексті методологія виконує сервісну функцію й спрямована

насамперед на досягнення точного, обґрунтованого та судово значущого результату в межах визначеної експертної проблематики.

На відміну від цього, вітчизняна наукова школа (Україна, частково пострадянські країни) надає методології ширшого, концептуального змісту. Методологія розглядається як цілісна система знань, яка охоплює як теоретичні засади судово-економічної експертної діяльності, так і практичні механізми їх реалізації. Такий підхід включає у себе не лише набір методів, а й обґрунтування принципів пізнання економічних процесів, логіку постановки та вирішення експертних завдань, формування доказового висновку, що має правове значення. Таким чином, методологія виступає інструментом організації та гармонізації теоретичної і практичної діяльності експерта, забезпечуючи її науковість, системність та правову допустимість.

Крім того, деякі сучасні автори пропонують інтегративний підхід до розуміння методології, вважаючи її багаторівневою структурою, що включає філософські, загальнонаукові, спеціально-наукові та прикладні рівні. Такий підхід дозволяє враховувати як загальні епістемологічні принципи пізнання, так і конкретні методики аналізу фінансово-господарської діяльності в судовому процесі. Різноманіття наукових підходів до визначення змісту методології свідчить про необхідність її глибшого осмислення як базового поняття судової економічної експертизи та про потенціал її подальшого розвитку у зв'язку з трансформаціями експертної діяльності в умовах правової реформи.

Надійні, науково обґрунтовані методології виступають ключовою передумовою юридичної прийнятності та довіри до судових доказів у сфері кримінальної бухгалтерії в багатьох правових системах світу. У країнах зі зрілою експертною традицією, таких як Сполучені Штати Америки, Велика Британія, Німеччина чи Франція, стандарти допустимості експертних доказів, зокрема в кримінальних справах, прямо залежать від обґрунтованості використаної методики, її наукового підґрунтя, відтворюваності результатів і загальновизнаності в професійному середовищі. Так, наприклад, у США застосовується критерій Daubert (за рішенням Верховного Суду у справі Daubert v. Merrell Dow Pharmaceuticals, Inc.), який вимагає, щоб метод, на якому базується експертний висновок, був підданий емпіричному тестуванню, мав відомий рівень похибки, рецензувався в науковій літературі та визнавався в науковій спільноті.

Аналогічні вимоги діють і в європейських юрисдикціях, де експертний висновок має базуватись на апробованих методах, які забезпечують об'єктивність, повторюваність та прозорість аналітичного процесу. У зв'язку з цим методологічна база судово-економічної експертизи в галузі кримінальної бухгалтерії стає не лише технічним інструментом, а й елементом правової легітимності експертного доказу. Таким чином, саме наукова якість методологій визначає здатність судово-економічного експерта надати обґрунтований, юридично прийнятний і довірений висновок, який може відігравати ключову роль у встановленні істини у кримінальному провадженні.

В Україні методологія судово-економічної експертизи нормативно не врегульована на рівні спеціального закону чи загальнообов'язкових стандартів, як це реалізовано у країнах загального права. Закон України «Про судову експертизу» (ст. 7) лише в загальних рисах зобов'язує експерта користуватися науково обґрунтованими та загальновизнаними методами дослідження, однак відсутність затверджених національних стандартів для проведення економічних експертиз створює простір для методологічної довільності [3]. Водночас, наказ Міністерства юстиції України № 53/5 від 08.10.1998 р. «Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз...» передбачає, що експерт має використовувати спеціальні знання, не виходячи за межі компетентності, але не деталізує вимоги до наукової валідності методик [4]. У Реєстрі методик проведення судових експертиз, який ведеться Міністерством юстиції України, на сьогодні наявні методики, що втратили актуальність, містять застарілі підходи та потребують оновлення відповідно до сучасних вимог експертної практики [5].

Як наслідок, українська експертна практика часто спирається на власні напрацювання експертів, узагальнену практику установ судових експертиз або навчальні посібники, що створює ризики суб'єктивізму, неоднорідності висновків та складнощів із судовою перевіркою допустимості доказу. Це, у свою чергу, може призводити до зниження довіри до експертного висновку з боку сторін процесу та суду, особливо у справах з високим ступенем правової відповідальності – кримінальних провадженнях, що стосуються економічних злочинів. Для усунення цих проблем необхідно запровадити єдину методологічну рамку, узгоджену з міжнародними підходами, зокрема з досвідом країн ЄС та положеннями таких стандартів, як ASTM International або ISO/IEC 17020, адаптованих до специфіки судово-економічного аналізу.

Таким чином, у контексті інтеграції України до європейського правового простору, питання стандартизації та наукового обґрунтування методології судово-економічної експертизи набуває ключового значення для забезпечення її юридичної прийнятності, прозорості та довіри як з боку судової системи, так і суспільства в цілому.

Список використаних джерел

1. Літвінова О. В. Сутність основних понять теорії судової експертизи: методу та методології криміналістики і судова експертиза, 2016, вип. 61, С. 70 -79
2. Теорія та практика проведення судових експертиз за напрямками інженерних, економічних, товарознавчих видів досліджень та оціночної діяльності / Монографія. За редакцією проф. Хомутенко В.П., к.ю.н. Костіна О.Ю., Одеса, 2017, 274 с.
3. Про судову експертизу: Закон України від 25.02.1994 № 4038-XII, зі змінами та доповненнями. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text> (дата звернення: 30.04.2025).
4. Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень : наказ Міністерства юстиції України від 08.10.1998 р. № 53/5 (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text> (дата звернення: 30.04.2025).
5. Реєстр методик проведення судових експертиз. Економічна експертиза: офіційний сайт міністерства юстиції України. URL: <https://rmpse.minjust.gov.ua/search> (дата звернення: 02.05.2025)

Кармазіна Наталія

*аудитор, доктор економічних наук, доцент,
Таврійський національний університет
імені В.І. Вернадського,
м. Київ, Україна*

ДЕТЕРМІНАНТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОЦЕСУ ОЦІНКИ ТА РЕАГУВАННЯ НА РИЗИКИ ШАХРАЙСТВА ПІД ЧАС АУДИТУ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ

Слід зазначити, що суттєві викривлення через шахрайство у фінансовій звітності часто є результатом завищення доходу, вони також можуть бути наслідком заниження доходу. Тому, при виявленні та оцінці ризиків суттєвих викривлень (далі – РСВ) внаслідок шахрайства, аудитор повинен, ґрунтуючись на припущенні, що існують ризики шахрайства у визнанні доходу, оцінити, які типи доходу, операцій з доходом або тверджень викликають такі ризики.

Крім того, аудитор повинен розробити та виконати подальші аудиторські процедури, характер, час і обсяг яких відповідають оціненим ризикам суттєвих викривлень внаслідок шахрайства на рівні тверджень[1]. Якщо належна відповідь на оцінені ризики не розроблена та не реалізована, аудитор може не мати достатніх належних аудиторських доказів, щоб зробити висновок про те, чи фінансові звіти містять суттєві викривлення.

В цих умовах, цілком справедливим є зазначити на необхідності впровадження методичного інструментарію, що допоможе аудитору ідентифікувати, оцінити та реагувати на передбачуваний РСВ через шахрайство під час визнання доходу. Автором удосконалено методичний інструментарій, що включає детермінанти визначення п'ятиетапного алгоритму дій аудитора щодо ідентифікації, оцінки та реагування на РСВ через шахрайство у визнанні доходу, та базується на принципах системного підходу з урахуванням вимог, визначених параграфами 17, 26-28 та 31 МСА 240 з можливістю адаптації цього підходу до конкретних обставин завдання з аудиту фінансової звітності (рис.1).

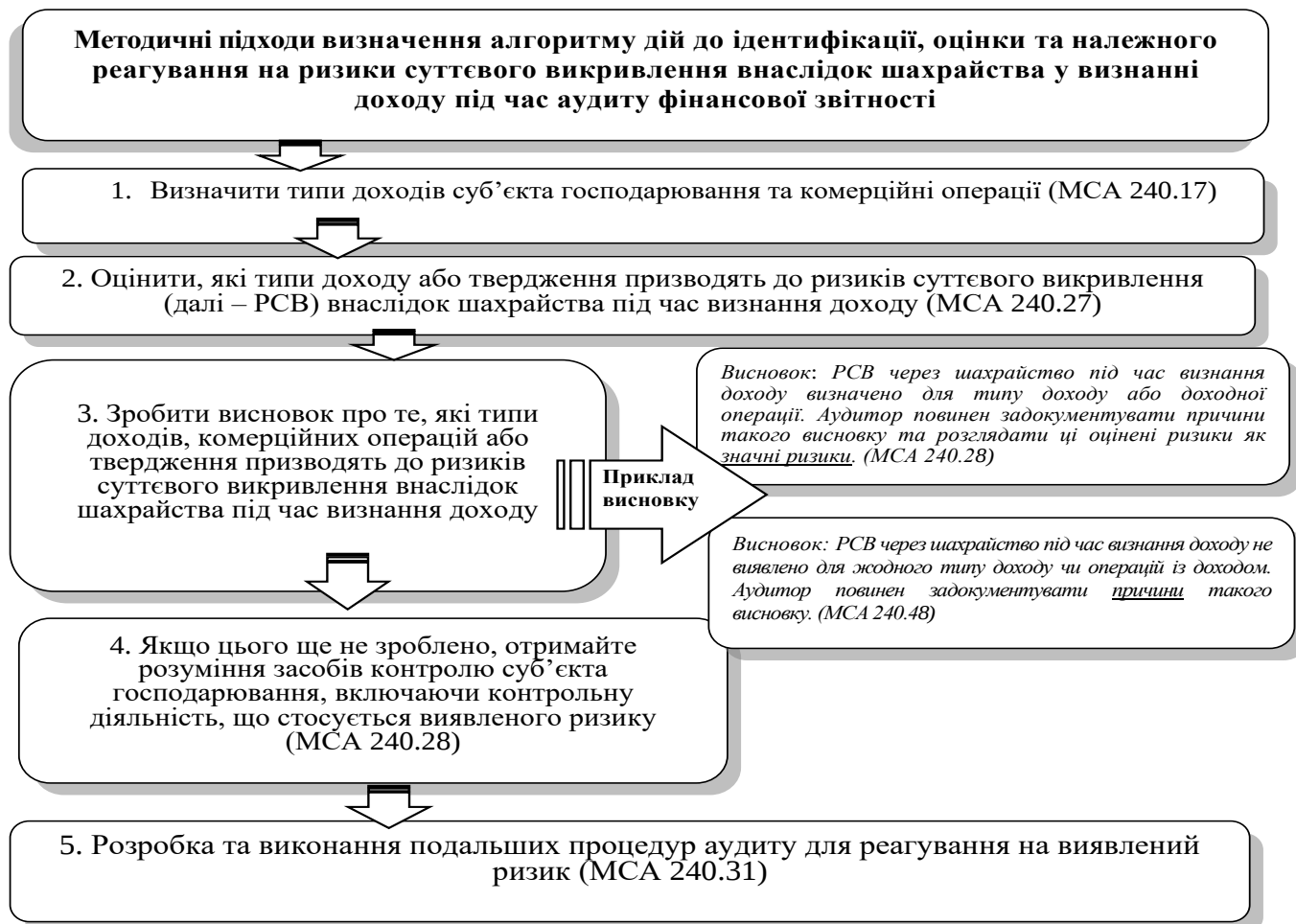

Рис.1. Детермінанти ідентифікації, оцінки та реагування на ризики суттєвого викривлення внаслідок шахрайства у визнанні доходу під час аудиту фінансової звітності (власна пропозиція)

Етап перший. Отримання розуміння типів доходів суб'єкта господарювання (тобто потоків доходів) та операцій з доходами в межах кожного типу доходу є першим кроком у алгоритмі визначенні та оцінці РСВ та розробці відповідної аудиторської відповіді. Це розуміння необхідне для того, щоб оцінити, чи існує РСВ внаслідок шахрайства під час визнання доходу в ідентифікованих типах доходів та комерційних операцій.

Етап другий. На підставі ідентифікації типів доходу та доходних операцій, аудитор повинен оцінити, які типи доходу, комерційних операцій або тверджень призводять до ризиків суттєвого викривлення внаслідок шахрайства. Передбачається, що під час визнання доходу існують ризики шахрайства (див. параграф 27 МСА 240) [3].

Оцінюючи РСВ внаслідок шахрайства під час визнання доходу на рівні тверджень, аудитори мають розглянути, які твердження є доречними за обставин [2]. В цих умовах, об'єктивним є зазначити, що з метою посилення контролю за виявлення факторів ризику шахрайства, нагальною необхідністю є розробка подальших процедур аудиту для реагування на РСВ внаслідок шахрайства на рівні тверджень.

За багатьох обставин лише певні твердження призведуть до РСВ через шахрайство під час визнання доходу. При розробці подальших процедур аудиту для реагування на РСВ в результаті шахрайства на рівні тверджень, процедури повинні стосуватися відповідних тверджень, які викликають РСВ внаслідок шахрайства (див. етап 5 у рис.1).

Отже, щоб допомогти в оцінці типів доходів, операцій із доходами та тверджень, які призводять до РСВ внаслідок шахрайства під час визнання доходів, аудитор повинен оцінити, спираючись на вимоги, що передбачені у параграфі 25 МСА 240, чи вказує інформація, отримана в результаті інших процедур оцінки ризиків і пов'язаних з ними дій, що один або більше присутні фактори ризику шахрайства [3].

Автор погоджується з думкою науковця [4], що шахрайство виникає тоді, коли є можливість, мотив та раціональне обґрунтування вчинку. Підвищення будь-якого з цих трьох факторів заподіють зростанню ризику шахрайства у фінансовій звітності суб'єкта господарювання, що викликає втрату довіри користувачів до суб'єкта господарювання.

Спираючись на систематизацію ключових областей застосування МСА 240, зосереджуємо увагу на тому, що аудитор визначає фактори ризику шахрайства, які можуть вказувати на РСВ внаслідок шахрайства під час визнання доходу за допомогою процедур оцінки ризику та пов'язаних дій, таких як, наприклад: обговорення між членами команди із завдання, приділяючи особливу увагу тому, як і де фінансова звітність суб'єкта господарювання може бути сприйнятливою до суттєвих викривлень через шахрайство.

Етап 3 у вищенаведеному алгоритмі передбачає надання висновку про те, які типи доходів або операцій з доходами призводять до РСВ внаслідок шахрайства під час визнання доходу. Після того, як усю інформацію, отриману на першому та другому етапах вищезазначеного алгоритму, а також інші процедури оцінки ризиків і пов'язану з ними діяльність, було оцінено, і результати вказують на наявність одного або кількох факторів ризику шахрайства, аудитор оцінює, чи було РСВ внаслідок шахрайства у визнанні доходу ідентифіковано. Така ідентифікація є питанням професійного судження.

Після того, як аудитор дійшов висновку, що РСВ через шахрайство у визнанні доходу існує для всіх або лише певних типів доходів і операцій з доходами, аудитор повинен (*етап 4*) розглядати такий ризик як значний ризик і, відповідно, у тій мірі, в якій це ще не зроблено, отримати розуміння засобів контролю, включаючи контрольну діяльність, що стосується такого ризику та зазначено у параграфі 28 МСА 240 [3]. Отже, отримавши розуміння засобів контролю, включаючи контрольну діяльність, що має відношення до РСВ через шахрайство під час визнання доходу, аудитор повинен оцінити структуру цих засобів контролю та визначити, чи було їх запроваджено.

На останньому *п'ятому етапі*, аудитор для реагування на виявлений ризик, враховуючи вимоги параграфу 31 МСА 240 має розробити та виконати подальші аудиторські процедури, характер, час і обсяг яких відповідають оціненому РСВ внаслідок шахрайства на рівні тверджень. При цьому, розробка процедур, які спеціально реагують на РСВ через шахрайство у визнанні доходу, передбачає розгляд того, як дохід може бути навмисно спотворений та як шахрайство може бути приховане.

Отже, на підставі вищезазначеного, наголошуємо, що окрім опрацювання та читання МСА, перераховані детермінанти у вигляді методичного інструментарію допоможуть аудитору визначати, оцінювати та реагувати на ризики шахрайства під час аудиту доходів. Акцентуємо увагу на важливості розуміти, як може бути вчинено шахрайство (тобто, загальні схеми шахрайства), щоб допомогти у ідентифікації подій і умов, які створюють можливість вчинення шахрайства. Належне визначення та оцінка факторів ризику допоможе аудитору розробити оперативні та ефективні аудиторські процедури.

Список використаних джерел

1. Царенко О.В., Кармазін В.А. Об'єкти локалізації зусиль під час розробки та виконання аудиторських процедур як основа послідовних дій аудитора для запобігання ризику шахрайства. Ефективна економіка. 2022. № 9. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua>.
2. Редько О.Ю. Якість аудиторських послуг: філософія і міфологія. Бухгалтерський облік і аудит. 2009. №1. С. 44–49.
3. Міжнародні стандарти контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг, видання 2016-2017. Міжнародна Федерація Бухгалтерів, Аудиторська Палата України. URL: http://www.apu.com.ua/files/temp/Audit_2018_1.pdf.
4. Проскуріна Н.М. Розвиток процедур аудиту: теорія та методологія. К.: Центр учбової літератури, 2012. 79 с.

Лега Ольга

канд. екон. наук, доцент, професор кафедри обліку і оподаткування

Андрусенко Вікторія, Срібна Ольга

здобувачі вищої освіти

Полтавський державний аграрний університет

м. Полтава, Україна

АУДИТ ДОГОВОРІВ ОРЕНДИ ЗЕМЕЛЬНИХ ДІЛЯНОК: ЗНАЧЕННЯ, ЕТАПИ ТА КЛЮЧОВІ АСПЕКТИ

Аудит договорів оренди земельних ділянок є ключовим інструментом для забезпечення фінансової прозорості та правової захищеності обох сторін угоди - як орендодавців, так і орендарів. В умовах постійних змін земельного законодавства, нестабільної економічної ситуації та зростання ризиків недобросовісних угод, регулярна та системна перевірка договорів стає важливою для виявлення потенційних помилок, запобігання суперечкам і зниження фінансових ризиків.

Основними цілями та завданнями аудиту є: перевірка відповідності договору чинним нормативно-правовим актам, виявлення можливих фінансових та податкових ризиків, оцінка коректності визначення орендної плати, контроль за дотриманням умов договору усіма сторонами, а також ідентифікація юридичних та фінансових порушень, що можуть виникнути в ході виконання угоди.

Для досягнення цих цілей аудит договорів оренди земельних ділянок здійснюється через певні етапи, які дозволяють систематично й детально перевірити кожен аспект угоди. Зокрема, важливою є послідовність дій, яка забезпечує максимальну ефективність процесу перевірки та мінімізацію ризиків. Тепер розглянемо основні етапи проведення аудиту договорів оренди земельних ділянок.

1. Перевірка юридичної відповідності договору
2. Оцінка фінансових аспектів
3. Аналіз податкових ризиків
4. Аналіз ризиків розірвання чи зміни договору
5. Рекомендації та висновки

Рис. 1. Основні етапи проведення аудиту договорів оренди земельних ділянок

Джерело: узагальнено на підставі [1-5]

Алгоритм аудиту договорів оренди земельних ділянок починається з перевірки юридичної відповідності угоди чинному законодавству, зокрема Земельному кодексу України та Закону «Про оренду землі». Цей етап включає в себе аналіз прав власності на землю, перевірку наявності всіх необхідних документів, таких як державний акт або витяг з реєстру прав. Важливо також встановити, чи має орендодавець законне право передавати земельну ділянку в оренду, а також перевірити умови, що стосуються терміну дії договору, можливості його продовження або розірвання.

Наступний етап - оцінка фінансових аспектів договору оренди. Це включає в себе аналіз правильності розрахунку орендної плати, порівняння її з ринковими ставками та визначення коректності індексації. Окрім цього, проводиться перевірка фінансових зобов'язань сторін, таких як податки, компенсаційні виплати та страхування, а також наявність і обґрунтованість штрафних санкцій у разі порушення умов договору.

Третім етапом є аналіз податкових ризиків. На цьому етапі аудиторі перевіряють, чи правильно відображена орендна плата в податковій звітності, а також виявляють можливі схеми ухилення від сплати податків. Особливу увагу звертають на дотримання вимог щодо ПДФО та військового збору, зокрема у випадку, якщо орендарем є фізична особа.

Четвертий етап - це оцінка ризиків, що можуть виникнути при розірванні чи зміні договору. Аудиторі досліджують умови дострокового припинення договору, а також можливі наслідки для сторін угоди. Важливо також перевірити наявність правових механізмів для захисту як орендаря, так і орендодавця у разі таких змін, а також оцінити ризики зміни умов оренди у разі змін законодавства.

Заключним етапом аудиту є формулювання рекомендацій та висновків.

Аудиторі виявляють потенційні порушення, пропонують способи їх усунення та розробляють рекомендації щодо внесення змін до договору, щоб мінімізувати ризики. Крім того, надаються пропозиції щодо розробки ефективних механізмів контролю за виконанням умов договору, що дозволяє забезпечити належне виконання зобов'язань усіма сторонами.

Методи аудиту договорів оренди земельних ділянок можуть суттєво варіюватися залежно від мети перевірки, обсягу інформації та специфіки договорів. Однак незалежно від цього, основні методи аудиту – табл. 1 - забезпечують системний підхід до перевірки правомірності угод, їх фінансових аспектів та відповідності чинному законодавству.

Таблиця 1

Методи аудиту договорів оренди земельних ділянок

Метод аудиту	Опис	Переваги	Недоліки
Документальний аналіз	Перевірка правовстановлюючих документів (державний акт, витяг із реєстру, договір оренди).	Об'єктивність, юридична точність.	Потребує часу, залежить від якості документів.
Фінансово-економічний аналіз	Аналіз орендної плати, оцінка фінансових наслідків для орендаря та орендодавця.	Дозволяє оцінити економічну ефективність.	Потребує актуальних ринкових даних.
Юридична експертиза	Перевірка відповідності договору чинному законодавству, аналіз умов розірвання та форс-мажору.	Зниження ризику судових спорів.	Складність для осіб без юридичної освіти.
Податковий аудит	Перевірка правильності нарахування та сплати податків (ПДФО, військовий збір, земельний податок).	Допомагає знизити податкові ризики.	Потребує спеціалізованих знань.

Метод аудиту	Опис	Переваги	Недоліки
Контроль виконання договірних зобов'язань	Перевірка фактичного використання землі, аналіз строків сплати орендної плати та штрафних санкцій.	Дозволяє виявити реальні порушення.	Потребує виїзних перевірок, співпраці з контролюючими органами.

Джерело: узагальнено на підставі [1-5]

Ці методи не лише дозволяють виявити потенційні порушення, а й допомагають у розробці рекомендацій для удосконалення договорів та зниження ризиків у майбутньому.

Для ефективного аудиту договорів оренди земельних ділянок важливо мати чітко організовані робочі документи – табл. 2, 3, які дозволяють систематизувати дані, зафіксувати результати перевірки та забезпечити правильність висновків. Вони допомагають не тільки виявити порушення, а й створити основу для подальших рекомендацій та удосконалення договорів.

Таблиця 2

Таблиця перевірки відповідності договору оренди земельної ділянки законодавчим вимогам
Етап: Юридична експертиза договору

Мета: Виявити відповідність основних положень договору чинному законодавству

№	Перевірений аспект	Норма законодавства	Відповідає (✓ / □)	Коментар / Виявлені порушення
1	Наявність істотних умов договору (ЗУ «Про оренду землі»)	Так/Ні	✓ / □	
2	Реєстрація договору в Державному реєстрі речових прав	Так/Ні	✓ / □	
3	Відповідність строку оренди вимогам законодавства	Так/Ні	✓ / □	
4	Умови пролонгації / розірвання договору	Так/Ні	✓ / □	
5	Наявність форс-мажорних обставин та штрафних санкцій	Так/Ні	✓ / □	

Джерело: сформовано авторами

Представлені таблиці є важливим інструментом для роботи на різних етапах аудиту та дозволяють структурувати перевірку конкретних аспектів договору оренди. Вони дозволяють аудиторам чітко фіксувати ключові моменти, що підлягають перевірці, та одразу відзначати виявлені порушення, що полегшує подальший аналіз і складання висновків.

Таблиця 3

Таблиця контролю сплати орендної плати

Етап: Контроль виконання договірних зобов'язань

Мета: Перевірити своєчасність сплати орендних платежів

№	Дата платежу	Сума, грн	Термін за договором	Фактична дата сплати	Відхилення (дні)	Коментар

Джерело: сформовано авторами

Застосування комплексного підходу до аудиту договорів оренди земельних ділянок дозволяє забезпечити прозорість угод, мінімізувати фінансові ризики та уникнути юридичних проблем. Комбінація методів документального аналізу, фінансового аудиту,

юридичної експертизи та податкового контролю забезпечує ефективність управління орендними відносинами.

Список використаних джерел

1. Сіренко І. О., Кірій С. П., Лега О. В. Орендна плата за землю: обліково-податкові аспекти. *Актуальні проблеми та перспективи розвитку обліку, аналізу та контролю в соціально-орієнтованій системі управління підприємством* : Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції. Частина 1. Полтава, 2019. С. 214-216. http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/34274/1/5_Тези_ПДАА_Фесенко._Ч_1.pdf#page=214
2. Пономаренко О.Г., Лега О.В. Оптимізація тестування системи обліку земельних операцій у агроформуваннях. *Облік і фінанси*. 2017. № 1. С. 76–84.
3. Майоренко М. Проводимо аудит договорів оренди земельної ділянки. URL: <https://uteka.ua/ua/publication/agro-4-zemlya-ta-zemelni-pravovidnosini-32-provodim-audit-dogovorov-arendy-zemelnogo-uchastka>
4. Земельний аудит. На що звернути увагу?. *Пропозиція - Головний журнал з питань агробізнесу*. URL: <https://propozitsiya.com/ua/zemelnyy-audit-na-shcho-zvernuty-uvagu>
5. Гончаренко Д. Юридичний аудит прав на землю: як підготуватися та чого очікувати. URL: <https://agroportal.ua/blogs/yuridicheskii-audit-prav-na-zemlyu-kak-podgotovitsya-i-chego-ozhidat>

Лоханова Наталія

*д-р екон. наук, професор, з
авідувач кафедри бухгалтерського обліку, аналізу та аудиту
Одеський національний економічний університет
м. Одеса, Україна*

ПЕРЕВАГИ І ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ ПРИКЛАДНИХ ПРОГРАМНИХ ПРОДУКТІВ З АВТОМАТИЗАЦІЇ АУДИТУ

Під час проведення аудиту фінансової звітності суб'єктів господарювання важливим питанням, яке має бути вирішено аудитором під час аудиторської перевірки, є налагодження аудиторського процесу і визначення складу, упорядкування й проведення доречних аудиторських процедур, які мають бути застосовані для всіх об'єктів перевірки.

Це питання в сучасних умовах здебільше вирішується із застосуванням засобів автоматизації аудиторського процесу з використанням різних прикладних програмних продуктів, зокрема, таких як: CaseWare, Axioma-Audit тощо.

Проблеми автоматизації аудиту з використанням відповідних програмних продуктів досліджуються в роботах Бурака М.П., Яремко І.Й. [1], Кудирко А.М. [2], Колногозюка О.В. [3] та інших [4]. Серед переваг, які надають відповідні програмні продукти, можна назвати:

1) наявність адміністратора робочих документів аудитора, який дозволяє їх систематизувати і забезпечити послідовне й впорядковане здійснення аудиторського процесу з чітким розмежуванням обов'язків і прав доступу меж членами групи завдання з аудиту;

2) можливість завантажувати дані облікової системи підприємства-клієнта і обробляти їх програмними засобами, що є, з одного боку, надзвичайно важливим з точки зору якісного проведення аудиторських процедур, з іншого боку, зручним й менш трудомістким порівняно з обробкою інформації з використанням можливостей EXCEL.

Особливо хотілося б звернути увагу на те, що прикладні програми з аудиту дозволяють, по-перше, легко, без зайвих зусиль проводити різноманітні аналітичні процедури як на стадії прийняття завдання, так і на стадіях виконання й завершення завдання, по-друге, тестувати облікову систему клієнта на предмет цілісності даних, встановлювати ознаки і факти

можливого шахрайства через пошук і аналіз підозрілих документів і бухгалтерських проведення та таке інше. Взагалі саме прикладні програмні продукти з аудиту надають можливість обробки великих масивів даних, що майже неможливо при виконання аудиторських процедур вручну;

3) можливість контролювати виконання аудиторського завдання в цілому і конкретних аудиторських процедур зокрема з боку партнера і контролера якості, а також забезпечувати автоматичне накопичення робочих документів і формування аудиторського файлу по мірі виконання завдання в зручному вигляді тощо.

Між тим, для того, щоб прикладні програми з аудиту стали більш зручним інструментом в руках аудиторів, необхідним є вирішення таких проблемних аспектів:

1) Наявні на ринку прикладні програмні продукти з аудиту, на жаль, на сьогодні не мають докладного методичного забезпечення, яке б надало можливість їх опанувати і розібратися з нюансами застосування широкому колу користувачів. Фактично відсутні методичні рекомендації з розкриттям інструментів, що передбачені програмними продуктами з аудиту, інструкціями послідовності виконання дій тощо. Хоча під час застосування програмних продуктів є певні налаштування, що дозволяють зрозуміти послідовність виконання дій, між тим, це не носить системного характеру і стосується лише деяких кроків аудиторського процесу. Отже, під час застосування прикладного продукту складно побачити і використати всі його переваги;

2) Базові версії програмних продуктів з аудиту містять лише приклади робочих документів загального призначення, які закладаються в шаблони і полегшують виконання процедур. У свою чергу типових робочих документів за об'єктами перевірки базові пакети прикладних програм з аудиту зазвичай не містять. Це пояснюється тим, що порядок створення робочої документації аудитора є питанням професійного судження з урахуванням особливостей виконання завдання, і кожна аудиторська фірма створює свій пакет типових робочих документів, доречних для застосування при виконання різних процедур, а точніше кожна фірма розробляє і закладає свою методику проведення аудиторських перевірок.

З одного боку, це є зрозумілим з точки зору прав і обов'язків кожної аудиторської фірми самостійно створювати методичні засади аудиторських перевірок. Між тим, з іншого боку, ряд аудиторських процедур є типовими і такими, що виконуються в аудиті традиційно, наприклад, аналіз руху запасів між датою інвентаризації і датою звітності, або перерахунок амортизації з боку аудитора за об'єктами основних засобів з порівнянням результатів розрахунку з сумами амортизації, проведеними в обліку суб'єкта господарювання тощо. Відповідно, виконання таких аудиторських процедур в автоматичному форматі із застосуванням шаблонів робочих документів, визначальних закладених у прикладні програми з аудиту, було б дуже зручним і суттєво полегшило б виконання аудиторської перевірки, вивільнивши час роботи аудитора;

3) На разі, на жаль, відсутній якісний супровід прикладних програмних продуктів з боку постачальників. Хоча теоретично відповідний супровід передбачається умовами договорів, однак, на практиці аудитори стикаються з тим, що постійної лінії консультацій для отримання роз'яснень щодо практичного застосування прикладних програм немає або супровід носить несистемний характер.

Наявність цих проблем суттєво зменшує ринок для відповідних програмних продуктів і ускладнює їх застосування, а, отже, не сприяє якісній автоматизації аудиторського процесу для значної кількості суб'єктів аудиторської діяльності.

Для вирішення окреслених проблем, на нашу думку, необхідно об'єднати зусилля розробників і постачальників прикладних програмних продуктів з аудиту, професійних організацій аудиторів, власне аудиторів і викладачів закладів вищої освіти для сприяння розробці, з одного боку, якісного методичного забезпечення для таких продуктів, з іншого боку, шаблонів робочих документів аудитора для виконання основних аудиторських процедур за об'єктами обліку. Доцільно створення зрозумілої, в міру простої для сприйняття методики виконання аудиту, яка б містила шаблони робочих документів для проведення

перевірки по суті в частині тверджень щодо основних об'єктів звітності (необоротних активів, запасів, грошових коштів та їх еквівалентів, дебіторської і кредиторської заборгованості, зобов'язань, власного капіталу, доходів, витрат і фінансових результатів).

За основу можуть бути взяті форми робочих документів, які опрацьовані науковцями в своїх наукових дослідженнях і практиками в ході своєї професійної діяльності, що не становлять комерційну таємницю і є загальнодоступними. Лише об'єднавши зусилля професійної спільноти, може бути досягнуто, з одного боку, розширення можливостей прикладних програм з аудиту, і, з іншого боку, полегшення їх впровадження в практику аудиту широкого кола суб'єктів аудиторської діяльності.

Список використаних джерел

1. Бурак М.П., Яремко І.Й. Автоматизація фінансової звітності у воєнний період // *Економіка та суспільство*. 2024. № 60. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-60-13> (дата звернення : 08.04.2025).

2. Кудирко О.М. Комп'ютеризація аудиту в Україні: актуальні проблеми та реальні перспективи. *Економіка та держава*. 2018. № 9. URL : http://www.economy.in.ua/pdf/9_2018/7.pdf (дата звернення : 08.04.2025).

3. Колногозюк Олег. Аудит з використанням програми «АКСІОМА-АУДИТ» - практичні аспекти застосування і навчання. *Перспективи розвитку обліку, аналізу та аудиту в контексті євроінтеграції* : матеріали XII Міжнародної науково-практичної конференції. Одеса : ОНЕУ, 2024. С.126.

4. Лоханова Н. О. Напрями удосконалення автоматизації аудиту в сучасних умовах здійснення аудиторської діяльності. *Науковий вісник ОНЕУ: зб. наук. праць*. (ISSN 2409-9260). DOI: <https://doi.org/10.32680/2409-9260-2024-1-2-314-315-26-33>.

Лубенченко Ольга,
д-р екон. наук, професор кафедри обліку, аудиту та оподаткування,
завідувач Національного центру обліку та аудиту
Національна академія статистики, обліку та аудиту, аудитор,
м. Київ, Україна

МІЖНАРОДНИЙ СТАНДАРТ ІЗ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ (ISSA) 5000

Рада з міжнародних стандартів аудиту та надання впевненості (IAASB) розробила Міжнародний стандарт із забезпечення сталого розвитку 5000 (далі – ISSA 5000), який регулює виконання завдань із перевірки інформації про сталий розвиток аудиторськими фірмами та незалежними практикуючими фахівцями [1]. ISSA 5000 охоплює оцінку екологічних, соціальних та управлінських питань, що висвітлюють суб'єкти господарювання, та відрізняється від існуючих стандартів, таких як Міжнародний стандарт завдання з надання впевненості 3000 «Завдання з надання впевненості, що не є аудитом чи оглядом історичної фінансової інформації», своєю універсальністю, нейтральністю, професійною гнучкістю, узгодженістю із міжнародними принципами звітності у сфері сталого розвитку. Застосування ISSA 5000 планується почати з 15 грудня 2026 року. До цієї дати аудиторам та незалежним практикуючим фахівцям слід визначитись із організацією і методикою перевірки звітності зі сталого розвитку (надалі – ЗСР).

Питання, що вимагають уваги аудитора під час перевірки ЗСР представлені у таблиці 1.

Таблиця 1

Предмет уваги аудитора та незалежного практикуючого фахівця під час перевірки ЗСР

Твердження менеджменту	Сутність твердження
Екологічні питання (клімат, включаючи викиди; енергія, наприклад тип енергії та споживання; вода та стоки, такі як водоспоживання та скидання води; біорізноманіття, наприклад вплив на біорізноманіття або середовища існування, що захищені та відновлені)	-Аналіз впливу визначеного питання, включаючи оцінку величини впливу на діяльність суб'єкта господарювання та навколишнє середовище. -Стратегія та бізнес-модель суб'єкта господарювання.
Соціальні аспекти (трудові практики, такі як різноманітність і рівні можливостей, навчання й освіта, а також охорона праці та безпека; права людини та відносини з громадою, такі як залучення місцевої громади, оцінка впливу та програми розвитку громад і територій; здоров'я та безпека співробітників, покупців, клієнтів)	-Ризики та можливості. -Інновації для виявлення ризиків і можливостей. -Фінансовий ефект, що виникає внаслідок ризиків і можливостей. -Управління щодо пом'якшення ризиків. -Корпоративне управління.
Управління (моніторинг, управління та нагляд за питаннями сталого розвитку та їхнім впливом на суб'єкт господарювання, на довкілля, громади і території)	-Маркери та ключові показники ефективності діяльності суб'єкта господарювання. -Цілі суб'єкта господарювання. -Внутрішній контроль за моніторингом та управлінням ризиками. -Аналіз сценаріїв у галузі сталості

Джерело: складено на підставі [1; 2; 3].

Під час збору доказів щодо тверджень менеджменту у ЗСР, аудитор або незалежний практикуючий фахівець має проаналізувати сталість суб'єкта господарювання, його фінансову стійкість, але не виключно. Залежно від ситуації, такий аналіз включає різноманітні аспекти, проте основними його складовими є такі: екологічна стабільність; економічна стабільність із врахуванням соціальних чинників; управлінські аспекти суб'єкта господарювання, зокрема у сфері технічної стабільності. Оцінка сталості проводиться із застосуванням ряду індикаторів, коефіцієнтів, таблиця 2.

Таблиця 2

Індикатори оцінки сталості суб'єкта господарювання (фрагмент)

Індикатор	Сутність індикатора
01	02
Оцінка динаміки екологічного податку	Динаміка: викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами забруднення (далі – викиди); скидів забруднюючих речовин безпосередньо у водні об'єкти (далі – скиди); розміщення відходів (крім розміщення окремих видів (класів) відходів як вторинної сировини, що розміщуються на власних територіях (об'єктах) суб'єктів господарювання, далі – розміщення); фактичного обсягу радіоактивних відходів, що тимчасово зберігаються їх виробниками, та фактичного обсягу утворених радіоактивних відходів, накопичених до 1 квітня 2009 року
Коефіцієнт вуглецевого сліду (Carbon Footprint)	Кількість викидів парникових газів (зазвичай у еквівалентах CO ₂) на одиницю продукції або послуги
Коефіцієнт енергетичної ефективності	Співвідношення між обсягом продукції та кількістю використаної енергії (продукт, кількість/ kWh)

01	02
Коефіцієнт водного сліду (Water Footprint)	Кількість води, що використовується на різних етапах життєвого циклу продукту чи послуги, та враховує як пряме, так і непряме споживання води
Коефіцієнт утилізації відходів (Waste Recovery Rate)	Співвідношення між обсягом утилізованих відходів та загальним обсягом відходів за певний період часу

Джерело: авторська розробка

Перевірка ЗСР не лише гарантує дотримання нормативних вимог щодо звітування, але й підвищує корпоративну репутацію суб'єктів господарювання, а також сприяє ухваленню обґрунтованих та відповідних стратегічних рішень у сфері сталого розвитку. ISSA 5000 стає важливим інструментом для аудиторів у сучасному динамічному середовищі і забезпечує аудиторським фірмам відповідні конкурентні переваги.

Список використаних джерел

1. International Standard on Sustainability Assurance (ISSA) 5000 URL: <https://www.iaasb.org/publications/international-standard-sustainability-assurance-5000-general-requirements-sustainability-assurance> (дата звернення 27.03.2025)
2. Directive (EU) 2022/2464 of the European Parliament and of the Council of 14 December 2022 amending Regulation (EU) No 537/2014, Directive 2004/109/EC, Directive 2006/43/EC and Directive 2013/34/EU, as regards corporate sustainability reporting URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32022L2464&qid=1734698896151> (дата звернення: 05.02.2025).
3. European Union (2023). Commission Delegated Regulation (EU) 2023/2772/EU, supplementing Directive 2013/34/EU of the European Parliament and of the Council as regards sustainability reporting standards. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/reg_del/2023/2772/oj/eng (date of access: 09.01.2025).

Мирошниченко Ірина
аудитор ТОВ «ОДІ АУДИТ ЕШЮРЕНС»
м. Київ, Україна

ОЦІНКА ВІДСТРОЧЕНИХ ПОДАКОВИХ АКТИВІВ ТА ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ПІД ЧАС АУДИТУ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ

Аудиторські фірми за підсумками аудиту фінансової звітності попередньо надсилають клієнту лист, що передбачено Міжнародним стандартом аудиту 260 «Повідомлення інформації тим, кого наділено найвищими повноваженнями» (надалі – МСА) та МСА 265 «Повідомлення інформації про недоліки внутрішнього контролю тим, кого наділено найвищими повноваженнями, та управлінському персоналу» [1]. Метою МСА 260 є повідомлення інформації управлінському персоналу клієнта, зокрема інформації про обсяги аудиту, застосовані аудиторські процедури та їх результати; встановлення зворотного зв'язку із менеджментом та отримання письмових запевнень щодо виявлених у фінансовій звітності викривлень.

Професійний досвід автора свідчить про те, що одним з найпоширених викривлень фінансової звітності є невірне відображення відстрочених податкових активів та податкових зобов'язань. Так, клієнтом аудиторської фірми є товариство з обмеженою відповідальністю, платник податку на прибуток. Відповідно до п. 3 НП(С)БО 17 «Податок на прибуток» визначені наступні дефініції, що представлені в таблиці 1.

Дефініції за НП(С)БО 17 «Податок на прибуток»

Дефініція	Сутність дефініції
1. Відстрочений податковий актив	сума податку на прибуток, що підлягає відшкодуванню у наступних періодах у наслідок: – тимчасової податкової різниці, що підлягає вирахуванню; – перенесення податкового збитку, не включеного до розрахунку зменшення податку на прибуток у звітному періоді; – перенесення на майбутні періоди податкових пільг, якими скористатися у звітному періоді неможливо.
2. Відстрочене податкове зобов'язання	сума податку на прибуток, який сплачуватиметься в наступних періодах з тимчасових податкових різниць, що підлягають оподаткуванню
3. Тимчасова податкова різниця, що підлягає вирахуванню	тимчасова податкова різниця, що призводить до зменшення податкового прибутку (збільшення податкового збитку) у майбутніх періодах
4. Тимчасова різниця, що підлягає оподаткуванню	тимчасова податкова різниця, що включається до податкового прибутку (збитку) у майбутніх періодах

Джерело: складено на підставі [2]

НП(С)БО 17 застосовується підприємствами, організаціями та іншими юридичними особами незалежно від форм власності, які згідно з чинним законодавством є платниками податку на прибуток (крім бюджетних установ та підприємств, які відповідно до законодавства складають фінансову звітність за МСФЗ) та відображають в деклараціях з податку на прибуток різниці, що збільшують або зменшують фінансовий результат. У п. 5 НП(С)БО 17 зазначено, що поточний податок на прибуток визнається зобов'язанням у сумі, що підлягає сплаті. Перевищення сплаченої суми податку на прибуток над сумою, яка підлягає сплаті, визнається дебіторською заборгованістю. Поточний податок на прибуток в п. 3 НП(С)БО 17 визначено як суму податку на прибуток, що розрахована у звітному періоді відповідно до податкового законодавства.

Відстрочений податковий актив та відстрочене податкове зобов'язання розраховуються за ставками оподаткування, що діятимуть протягом періоду, у якому здійснюватимуться реалізація або використання активу та погашення зобов'язання (п. 12 НП(С)БО 17) [1].

Облік відстрочених податкових активів та відстрочених податкових зобов'язань ведеться на однойменних балансових рахунках 17 та 54 згідно з Інструкцією про застосування плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, затвердженою наказом Міністерства фінансів від 30.11.1999 року № 291[3].

Під час аналізу даних фінансової та податкової звітності клієнта встановлено, що досліджені показники свідчать про наявність різниць між прибутком, визначеним за правилами бухгалтерського обліку та прибутком, що визначений з урахуванням вимог Податкового кодексу України (тимчасові різниці) (надалі – ПКУ) [4]. Автором проведено розрахунок відстроченого податку на прибуток, таблиця 2.

Таблиця 2

Розрахунок відстроченого податку на прибуток за 2023 та 2024 роки

(грн.)

Показник	2023 рік	2024 рік
1.Об'єкт оподаткування (декларація з податку на прибуток, ряд. 04)	(8 620 915)	(132 531 896)
2.Прибуток (Форма 2, ряд.2290)	39 374 000	-
3.Збиток (Форма 2, ряд.2295)	-	(123 947 000)
4.Коригування (відстрочені податкові активи)	-	
5. Нарахування податку на прибуток:		
5.1 Дт 98 Кт 64	-	-
5.2 Дт 17 Кт 64	-	-
5. 3Дт 98 Кт 54	7 087 320	(7 087 320)
6.Відображення податку на прибуток:		
6.1 Податок на прибуток за звітний період (декларація з податку на прибуток, ряд. 17)	-	-
6.2 Витрати з податку на прибуток (Форма 2, ряд 2300)	(7 087 320)	-

Джерело: авторська розробка

Таким чином, у 2023 році в фінансовій звітності клієнта аудиторської фірми, Форма 1 в рядку 1595 не відображені відстрочені податкові зобов'язання – 7 087 тис. грн., що призвело до заниження показника «Довгострокові зобов'язання, цільове фінансування та забезпечення» ряд. 1595, відповідно завищено чистий прибуток (збиток), Форма 2, ряд 2350, та завищено рядок 1420 «Нерозподілений прибуток (не покритий збиток)» на суму вказаному вище. У 2024 році при наявності збитків необхідно було відкоригувати відстрочені податкові зобов'язання на цю ж суму.

Аудитор оцінив вплив виявлених помилок на фінансову звітність: податок на прибуток за 2023 рік, його коригування у 2024 році визначено без урахування вимог НП(С)БО 17 та вимог статті 139 ПКУ. Аудитор рекомендував нарахувати відстрочені податки відповідно до норм НП(С)БО 17, ПКУ та відкоригувати фінансову звітність за 2023 та 2024 роки.

Список використаних джерел

1. Міжнародні стандарти контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг (видання 2020 року). URL: https://www.apob.org.ua/wp-content/uploads/2024/04/Ukr_IAASB_HB_2020-Part_%D0%86%D0%86.pdf (дата звернення: 20.03.2025).

2. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 17 «Податок на прибуток» Наказ Міністерства фінансів України від 28.12.2000 р. № 353 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0047-01#Text> (дата звернення 20.03.2025).

3. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій Наказ Міністерства фінансів України від 30.11.1999 р. № 291 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99#Text> (дата звернення: 15.04.2025)

4. Податковий кодекс України Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення 15.04.2025).

Мудрик Ольга
здобувач другого (мігістерського) рівня вищої освіти
економічного факультету, кафедри обліку і аудиту

Пелех Уляна
Львівський Національний університет ім.Івана Франка
м. Львів, Україна

НАПРЯМИ РОЗВИТКУ АУДИТУ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ: ДОСВІД ТА ПЕРСПЕКТИВИ

У сучасних умовах цифровізації бізнес-процесів і зростання вимог до прозорості фінансової звітності аудит відіграє ключову роль у забезпеченні довіри між учасниками ринку. Глобалізація, зростання обсягів інформації та ускладнення бізнес-середовища розширюють функціональні обов'язки аудитора — від перевірки звітності до оцінювання ризиків, стратегічного консультування та адаптації до динамічних змін. В Україні, як і в багатьох інших країнах, розвиток аудиту перебуває в процесі активної трансформації. Реформування професійного середовища, цифровізація, імплементація міжнародних стандартів та виклики воєнного часу стимулюють пошук нових підходів у цій сфері. У цьому контексті особливої ваги набуває дослідження напрямів розвитку аудиту в Україні у порівнянні з міжнародним досвідом, що дозволяє виявити ключові тенденції та сформулювати обґрунтовані перспективи подальшого розвитку галузі.

За результатами проведеного дослідження [2; 5; 6; 7] окреслимо ключові напрями розвитку аудиту:

- Впровадження ризик-орієнтований підхід в аудиті;
- цифровізація аудиторських процедур;
- розширення практики нефінансового аудиту (ESG);
- уніфікація та гармонізація міжнародних стандартів;
- підвищення кваліфікації та професіоналізація фахівців;
- етичні стандарти та незалежність аудитора.

Розглянемо детальніше запропоновані напрями.

Однією з основних тенденцій світової аудиторської практики є перехід до ризик-орієнтованого підходу. У сучасних умовах аудитор не може обмежуватись лише аналізом бухгалтерських документів. Він має вміти визначити потенційні загрози для бізнесу, оцінити внутрішній контроль, спрогнозувати вплив зовнішніх факторів на стабільність компанії [2].

Використання інноваційних цифрових технологій, зокрема штучного інтелекту, блокчейну та аналітики великих даних, змінює методику проведення аудиту, забезпечуючи оперативність, точність та зменшення суб'єктивного впливу. У країнах із розвинутою економікою ці інструменти вже широко використовуються [5; 6]. Зокрема, великі міжнародні аудиторські компанії (так звані BigFour) активно впроваджують програмне забезпечення для візуалізації даних, цифрового підпису, автоматичної звірки та аналітичної обробки інформації.

У сучасних умовах зростає значення нефінансової звітності, що обумовлює актуальність її незалежної перевірки. Зокрема, дедалі більше суб'єктів господарювання надають інформацію про свою екологічну стійкість, соціальну відповідальність, дотримання принципів корпоративного управління та етики, що знаходить відображення в ESG-звітності. Такий тип звітності потребує нового підходу до аудиту, який включає аналіз не лише кількісних показників, але й оцінку фактичних дій компанії, її стратегічних орієнтирів та відповідальності перед суспільством [7]. У країнах ЄС нефінансовий аудит стає обов'язковим для великого бізнесу, і це формує нові вимоги до кваліфікації аудиторів.

Гармонізація стандартів також є важливою умовою для розвитку галузі. Міжнародні стандарти аудиту, розроблені IAASB, поступово впроваджуються в різних юрисдикціях [2].

Це сприяє тому, що фінансова звітність компаній стає зрозумілою для інвесторів незалежно від країни походження бізнесу. Зі свого боку, аудитори, які працюють за єдиними правилами, можуть ефективно співпрацювати з міжнародними партнерами.

В Україні за останні роки також відбулися значні зміни. Одним із ключових кроків стало ухвалення у 2018 році Закону України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» [1]. Цей документ став важливим етапом адаптації українського законодавства до вимог ЄС. Було створено Раду з нагляду за аудиторською діяльністю — незалежний орган, який здійснює контроль якості аудиторських послуг [4]. Введено категорію суб'єктів аудиторської діяльності, які мають право проводити аудит підприємств, що становлять суспільний інтерес. Це включає банки, страхові компанії, великі корпорації, державні підприємства.

Однак, попри позитивні зрушення, галузь стикається з серйозними труднощами. Однією з головних проблем є низький рівень цифровізації [3]. Багато аудиторських фірм, особливо в регіонах, працюють за застарілими методиками, не маючи доступу до сучасного програмного забезпечення. Це знижує конкурентоспроможність українського аудиту на міжнародному ринку. Також спостерігається дефіцит кадрів — молоді спеціалісти часто не обирають цю професію через складність навчання, високі вимоги до сертифікації та недостатню підтримку на старті кар'єри [9; 10].

Україна володіє значним потенціалом для розвитку аудиторської діяльності. Насамперед, очікується активніше впровадження інформаційних технологій. Спостерігається підвищений запит на національне програмне забезпечення для автоматизації перевірок, інтеграцію з електронною звітністю, створення єдиної бази аудиторських даних [3]. Водночас, посилюється інтеграція українських компаній у міжнародні економічні процеси. Для участі у тендерах, отримання іноземних інвестицій, укладання контрактів за кордоном необхідна прозора фінансова звітність, підтверджена незалежним аудитом. Суттєвим напрямом розвитку галузі в нашій державі є модернізація професійної освіти. Зростає потреба у підготовці фахівців, які володіють не лише знаннями з бухгалтерського обліку, а й компетентностями в галузі інформаційних технологій, аналітики, етики та управління ризиками. Наявність міжнародних сертифікатів, таких як ACCA, CIMA, CPA, відкриває нові професійні можливості для українських аудиторів [10]. У цьому контексті державна політика має сприяти підтримці молодих спеціалістів шляхом забезпечення доступу до практичного навчання, наставництва та умов для професійного зростання. Окремої уваги потребує питання етики в аудиторській діяльності. У суспільстві з низьким рівнем довіри до влади та бізнесу, незалежний аудитор стає гарантом прозорості [8]. Але для цього аудиторська спільнота повинна демонструвати відкритість, дотримання стандартів, відмову від формального підходу. Аудитор майбутнього — це не лише технічний експерт, а й моральний орієнтир у фінансовому середовищі.

Розвиток аудиту в Україні та світі визначається глобальними трансформаціями, такими як цифровізація, зростання значення нефінансової звітності та запровадження ризик-орієнтованого підходу. Впровадження міжнародних стандартів, посилення вимог до професійної етики та незалежності аудитора формують нові орієнтири для діяльності фахівців. Україна має значні перспективи для інтеграції в міжнародне аудиторське середовище за умови активної цифрової модернізації, кадрового оновлення та підтримки молодих спеціалістів. Ключовим чинником успішного розвитку галузі стає поєднання професійної компетентності з етичними засадами, що зміцнює довіру до аудиту як інституції.

Міжнародний досвід підтверджує важливість незалежного аудиту. У Великій Британії та США законодавство суворо регламентує, які послуги аудитор може надавати клієнту, щоб уникнути конфлікту інтересів. У Німеччині, після скандалу з компанією Wirecard, посилено вимоги до прозорості аудиторського контролю. Скандинавські країни демонструють високий рівень нефінансової звітності, що свідчить про сучасне розуміння цілей бізнесу [7]. Україна може перейняти ці практики, адаптуючи їх до національних умов.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» : Закон України від 21 груд. 2017 р. № 2258-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2018. – № 9. – Ст. 50. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2258-19>
2. International Federation of Accountants (IFAC). International Standard on Auditing. – Режим доступу: <https://www.ifac.org>
3. Міністерство фінансів України. Офіційний сайт. – Режим доступу: <https://mof.gov.ua>
4. Рада з нагляду за аудиторською діяльністю. – Режим доступу: <https://www.apob.org.ua>
5. Deloitte. Audit Trends 2024: Navigating the Digital Shift. – Режим доступу: <https://www2.deloitte.com>
6. KPMG. The future of audit: Digital transformation and the auditor's role. – Режим доступу: <https://home.kpmg>
7. PwC. ESG Reporting and Assurance: Global insights. – Режим доступу: <https://www.pwc.com>
8. Transparency International. Corruption Perceptions Index 2023. – Режим доступу: <https://www.transparency.org>
9. Мельник Л. Г., Сук Л. К. Аудит : навч. посіб. – К. : Центр учбової літератури, 2021. – 368 с.
10. Білуха М. Т. Теорія і практика аудиту : підручник. – К. : Знання, 2020. – 412 с.

Новак Уляна

*канд. екон. наук, доцент кафедри
обліку, фінансів та готельно-ресторанної справи
Національний лісотехнічний університет України
м. Львів, Україна*

Кравчук Максим

*здобувач першого (бакалаврського) рівня освіти
Національний лісотехнічний університет України
м. Львів, Україна*

АУДИТ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПОПЕРЕДЖЕННЯ ШАХРАЙСТВА НА АВТОТРАНСПОРТНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Однією з ключових складових економіки України є транспортна галузь, яка відіграє важливу роль у забезпеченні безперервності виробничих і торговельних процесів. Вона не лише сприяє доставці продукції до місць її реалізації та споживання, а й забезпечує надання послуг з перевезення пасажирів. У сучасних умовах майже кожне підприємство, незалежно від сфери діяльності, має у своєму розпорядженні транспортні засоби. Враховуючи стратегічне значення транспорту для підприємницької діяльності, особливо важливим є питання його ефективного використання, контролю та збереження. Ці завдання неможливо реалізувати без організації належного аудиту, який дозволяє не лише перевірити правильність обліку транспортних засобів, а й своєчасно виявити недоліки, нецільове використання чи потенційні шахрайські дії. У зв'язку з цим аудит основних засобів автотранспортних підприємств набуває особливої актуальності як елемент фінансової безпеки [2].

Актуальність теми аудиту основних засобів на автотранспортних підприємствах зумовлена також зростанням кількості випадків фінансових зловживань, пов'язаних із

використанням, обліком та списанням транспортних засобів. В умовах високої вартості основних засобів та великої частки транспорту в активах автопідприємств, будь-які порушення або недобросовісні дії можуть завдати суттєвих економічних збитків. Зокрема, фіктивне списання машин, підробка документів на ремонт чи використання, а також приховане відчуження техніки є поширеними шахрайськими схемами, що підривають фінансову стабільність підприємства.

Аудит у такому контексті виконує не лише функцію перевірки правильності ведення обліку, але й є дієвим інструментом запобігання зловживанням. Саме через системний аудит можна вчасно виявити невідповідності між обліковими даними та фактичним станом транспортних засобів, простежити незаконні або сумнівні операції, а також зміцнити внутрішній контроль.

Аудит основних засобів охоплює перевірку правильності відображення в обліку операцій, пов'язаних із їх придбанням, створенням або безоплатним отриманням. Також аудитори оцінюють коректність обліку заходів із поліпшення основних засобів, зокрема їхньої модернізації, модифікації, добудови, дообладнання та реконструкції. Усі ці дії, зазвичай, здійснюються з метою підвищення технічного рівня об'єктів та покращення їх експлуатаційних характеристик, що у підсумку забезпечує зростання потенційних економічних вигод для підприємства в майбутньому [1].

Під час аудиторської перевірки основних засобів на автотранспортних підприємствах здійснюється багаторівневий контроль та виявляються ризики, пов'язані із незаконними чи неефективними операціями щодо основних засобів, зокрема:

1) перевіряються наявність та реальний стан транспортних засобів:

- аудит дає змогу виявити фіктивні об'єкти, які є лише «на папері», або ті об'єкти, які фактично не використовуються, але залишаються на балансі підприємства;
- використовується інвентаризація, порівняння даних бухгалтерського обліку з фактичним станом.

2) контролюється правильність документального оформлення господарських операцій:

- аналізуються договори купівлі-продажу, акти введення в експлуатацію, акти списання, документація з технічного обслуговування та ремонту;
- виявляються підроблені акти або подвійні витрати (наприклад, повторний ремонт одного й того ж транспортного засобу).

3) перевіряється облік амортизації та оцінки вартості, так як некоректне нарахування амортизації може бути способом маніпуляцій з прибутком або зниженням вартості транспорту перед списанням. Аудит дозволяє виявити невиправдані змінення строків корисного використання або неправомірну переоцінку.

4) виявляється шахрайство у списанні або заниженні залишкової вартості транспортних засобів. Як свідчить практика, часто списуються ще придатні до використання транспортні засоби з метою подальшого «перепродажу». Аудитори аналізують обґрунтованість рішень про списання, перевіряють дії комісій, акти технічної експертизи.

5) перевіряються витрати на ремонт і експлуатацію. Через завищення витрат на ремонт або техобслуговування можлива крадіжка коштів або запчастин. Тож аудитори співставляють витрати з графіками обслуговування, пробігом і ресурсом транспортних засобів.

6) виявляються «мертві душі» у парку транспортних засобів, тобто транспортні засоби, які фактично не експлуатуються, але продовжують обліковуватись як активні одиниці в обліку підприємства. Такі транспортні засоби можуть бути технічно несправними, виведеними з експлуатації, законсервованими або навіть фізично відсутніми, проте у бухгалтерській документації вони залишаються активними об'єктами обліку. Це створює ризики фінансових зловживань або неефективного використання ресурсів.

7) аналізується система внутрішнього контролю на підприємстві. Особлива увага приділяється тому, наскільки чітко розмежовані посадові обов'язки між працівниками, чи існує система подвійного контролю, хто має доступ до матеріальних цінностей, ключів від

транспортних засобів, а також до технічної документації й облікових журналів. Аудитори перевіряють використання сучасних технічних засобів контролю, таких як GPS-трекінг, системи електронного обліку пробігу, витрат пального, графіків руху та технічного обслуговування. Важливим аспектом є також наявність і ведення внутрішніх регламентів, політик безпеки та процедур реагування на виявлені порушення. Такий комплексний аналіз дає змогу оцінити, наскільки ефективно підприємство запобігає шахрайству, втратам або нерациональному використанню автотранспортних засобів.

Отже, аудит основних засобів на автотранспортних підприємствах виконує не лише функцію виявлення фактів шахрайства або порушень у веденні бухгалтерського обліку, а й є ефективним превентивним інструментом, що сприяє зміцненню фінансової дисципліни. Регулярні перевірки формують у працівників підприємства відповідальне ставлення до обліку майна, стимулюють дотримання внутрішніх регламентів та правил використання транспортних засобів.

Завдяки аудиту підвищується прозорість управління автопарком, забезпечується контроль за витратами, зростає достовірність фінансової інформації, що, своєю чергою, зміцнює довіру з боку власників, інвесторів і державних контролюючих органів. Якісний аудит дозволяє оперативно виявляти ризики, що пов'язані з неправильним використанням чи обліком транспортних засобів, та вчасно їх усувати. Отже, налагоджена система аудиту є не лише засобом контролю, а й дієвим механізмом підвищення ефективності управління підприємством і зниження ризиків фінансових втрат та шахрайства.

Список використаних джерел

1. Макаренко А.П., Шама М. В. Аудит основних засобів на підприємстві та напрями його вдосконалення. *Агросвіт*. 2020. № 2. С. 30-37.
2. Міхляєва Д.С., Белозерцев В.С. Методика проведення аудиту основних засобів на автотранспортних підприємствах. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2021. № 6. Том 2. С. 28-34.

Олійник Владислав

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти

Наук. кер: Артюх Оксана

*д.е.н, професор д-р екон. наук, професор кафедри бухгалтерського обліку, аналізу та аудиту
Одеський національний економічний університет
м. Одеса, Україна*

ФІНАНСОВИЙ КОНТРОЛЬ ВИКОРИСТАННЯ БЮДЖЕТНИХ КОШТІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Фінансовий контроль за використанням бюджетних коштів - це певна система методів, заходів, що спрямована на перевірку та оцінку ефективності використання бюджету у установах, організаціях. Цей контроль впливає на ефективне використання коштів саме завдяки контролю можна покращити економічний стан країни та покращити суспільне життя в цілому.

Під час військового стану контроль за використанням коштів бюджету грає величезну роль з кількох причин:

По-перше, це обмеженість ресурсів.

У скрутний період війни доходи до бюджету в нашій країні зменшуються, а витрати збільшуються, тобто кожна гривня має використовуватися максимально ефективно, а будь-яке зловживання або ж марнотратство бюджету негативно впливає на обороноздатність держави.

По-друге, пріоритетність витрат, тобто необхідність сфокусуватися на критичних потребах.

Усі бюджетні кошти мають йти виключно на підтримку Збройних Сил України, забезпечення гуманітарної допомоги населення, функціонування медицини, освіти, соціального захисту, збереження та відновлення критичної інфраструктури. Підвищення контролю гарантує, що кошти використовуються саме за призначенням, а не виводяться через корупційні схеми.

По-третє, корупційна складова.

Війна це дуже величезне середовище для корупційних схем. Зазвичай, це: державні закупівлі товарів, фіктивні державні витрати, розподіл коштів «своїм» підрядникам, нецільове використання коштів, подвійне фінансування одних і тих самих робіт, виведення коштів через «мертві» фірми. Посилення контролю за допомогою таких заходів, як: аудит, моніторинг, автоматизація процедур, дозволить виявити такі схеми і фінансові порушення, та не допустити їх ще на етапі планування та на попередній стадії виконання бюджетних програм.

По-четверте, зміцнення довіри суспільства до дій влади.

Для зміцнення довіри потрібно посилити такі методи як: прозорість. Якщо суспільство побачить, що контрольні дії є результативними з покараннями особами, що вчинили порушення, то довіра до влади набагато зросте.

По-п'яте, післявоєнна відбудова країни. Підвищення контролю за використанням державних коштів у після воєнний період матиме для України кілька ключових наслідків таких як:

- зростання довіри до держави з боку міжнародних інвесторів через прозоре та ефективне використання коштів, що є ключовим у період відбудови;
- кращий контроль дозволить уникнути марнотрати при відновленні зруйнованих об'єктів і спрямувати ресурси туди де потрібно;
- в контролі грає роль залучення осіб з боку інвесторів, котрі будуть слідкувати за тим, як і куди будуть направлятися їх інвестиції. Це дозволить вплинути на мінімізацію нецільового використання інвестиційних коштів та зробити гарну репутацію для країни, як надійну, для інвестицій та розвитку в цілому [1-4].

Слід також більш уважно дослідити і законодавство у частині підвищення кримінальної відповідальності за розкрадання бюджету, фальсифікацію фінансових документів, ухилення від державних перевірок.

На наш погляд, потрібно посилити санкції до осіб, які здійснюють порушення у частині використання бюджетних коштів, у такому напрямку:

- переглянути терміни позбавлення волі порушників та умови застосування права вийти під заставу;
- конфіскації майна порушника та майна родичів, що різко збагатилися за час роботи такої посадової особи;
- введення більшого розміру штрафних санкцій у сфері адміністративної відповідальності;
- відсторонення від державних посад та проведення люстрації порушників – посадових осіб у разі повторного фінансового порушення чи систематичного виявлення недобросовісної діяльності.

Отже, контроль за використанням державних коштів являє собою фундаментальне значення для країни. Для підвищення фінансового контролю потрібно оптимізувати заходи державного фінансового контролю та діюче законодавство, що загалом призведе до покращення фінансового стану нашої держави.

Список використаних джерел

1. Кузьменко Ю. В. Державний фінансовий контроль: адміністративно-правові аспекти. *Юридичний бюлетень*. 2022 р. № 24, с. 122-127.

2. Гуцаленко Л. В., Дерій В. А., Коцупатрий М. М. Державний фінансовий контроль: навч. посібн. Київ: центр учбової літератури. 2009 р., с. 424.
3. Попович С. В. Контроль за використанням державних коштів. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2023 р. № 3, с. 285-289.
4. Пилип'як В. В. Контроль і відповідальність у фінансових правовідносинах за участю бюджетних установ. *Нове українське право*. 2024 р. № 6, с. 7.

Попівняк Юлія

*канд. екон. наук, доцент кафедри обліку і аудиту
Львівський національний університет імені Івана Франка
м. Львів, Україна*

Кащук Анастасія

*студентка I курсу освітнього ступеня «Магістр»
спеціальність «Облік і оподаткування»
Львівський національний університет імені Івана Франка
м. Львів, Україна*

ВПЛИВ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ І ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ ПІДПРИЄМСТВА

Цифрові технології відкривають нові перспективи для розвитку всіх видів економічної діяльності, сприяють появі інноваційних форм бізнесу та трансформують способи ділового спілкування і обміну як фінансовою, так і нефінансовою інформацією [2].

Розвиток цифрових технологій суттєво трансформує концептуальні засади та практичні підходи до ведення бухгалтерського обліку й аудиту. Останнє ж зумовлене необхідністю підвищення ефективності систем внутрішнього контролю та забезпечення прозорості фінансової звітності. Цифровізація сприяє інтеграції автоматизованих інформаційних систем, що мінімізує вплив людського чинника та оптимізує процеси обробки й аналізу бухгалтерських даних. Водночас, цифрова трансформація породжує низку нових викликів, зокрема потребу в удосконаленні механізмів кібербезпеки, як і адаптації традиційних методів внутрішнього аудиту до роботи в умовах використання великих обсягів даних та впровадження високотехнологічних інструментів у методологію проведення такого аудиту.

Цифровізація докорінно змінює підхід до здійснення облікових та аудиторських процедур, зумовлюючи впровадження інноваційних технологій, зокрема штучного інтелекту, машинного навчання та блокчейну, з метою моніторингу фінансових операцій і виявлення загроз. Застосування згаданих технологій істотно розширює аналітичні можливості обліку та внутрішнього аудиту, водночас породжуючи виклики, пов'язані з оволодінням цифровими навичками та ефективним реагуванням на кіберзагрози.

Важливо, що у цифрову епоху роль внутрішнього аудиту істотно трансформується та виходить за межі традиційної перевірки достовірності облікових даних, набуваючи стратегічного значення для підприємств. Внутрішній аудит стає важливим інструментом підвищення інвестиційної привабливості, зміцнення фінансової дисципліни та забезпечення довготривалої стійкості бізнесу в умовах динамічного цифрового середовища [3].

Таким чином, успішна діяльність суб'єктів господарювання у сфері обліку й внутрішнього аудиту сьогодні вже неможлива без застосування сучасних технологій.

Щороку у світі зростає рівень комп'ютеризації даних, адже завдяки ІТ-технологіям бізнес отримує можливість ефективно аналізувати та прогнозувати свою діяльність. Інтеграція бухгалтерської інформації з профільним програмним забезпеченням дозволяє підприємству формувати стратегію розвитку, яка охоплює раціональне використання

ресурсів, моніторинг поточних процесів, виявлення шляхів підвищення ефективності діяльності, а також прогнозування прибутковості та перспектив зростання [1].

Сучасне управління підприємством базується на складній ІТ-інфраструктурі, що забезпечує обмін як внутрішніми, так і зовнішніми інформаційними потоками та різноманітними видами даних, які функціонують у межах управлінської системи. У цьому процесі ключову роль відіграє інформаційна система бухгалтерського обліку, адже саме вона формує повну та достовірну інформацію, необхідну не лише для ведення обліку, а й для аналітичної діяльності, аудиту, економічного аналізу та прийняття управлінських рішень на всіх рівнях [4].

Даючи різні визначення внутрішньому аудиту, усі науковці погоджуються щодо його важливості у забезпеченні фінансової прозорості діяльності підприємства.

Внутрішній аудит виступає не лише важливим засобом контролю за фінансовими та управлінськими процесами, а й чинником, що сприяє підвищенню ефективності роботи самого підприємства та зміцненню його економічної стійкості. Своєю чергою, цифровізація стає основним етапом трансформації фінансових й облікових процесів, сприяючи автоматизації операцій, підвищенню точності та оперативності обробки бухгалтерських даних, а також зниженню ймовірності виникнення помилок [3].

Розвиток цифрових технологій трансформує звичні підходи до ведення бухгалтерського обліку, що також впливає на проведення внутрішнього аудиту, вдосконалює його методи і підвищує ефективність таких контрольних процедур. Так, автоматизація інформаційних ресурсів сприяє покращенню доступу до даних, застосування хмарних технологій зменшує вплив людського чинника, інтеграція з ERP-системами призводить до змін у методах аудиторської перевірки, а використання блокчейну — до підвищення загальної ефективності цього аудиту [3].

Поряд зі рядом переваг, серед викликів цифровізації бухгалтерського обліку та аудиту можна виокремити складність інтеграції нових цифрових систем у наявну інфраструктуру підприємства, а також брак кваліфікованих кадрів, проблеми кібербезпеки, етичні виклики та високу вартість окремих цифрових рішень.

Підсумовуючи зазначимо, що сучасна цифровізація бухгалтерського обліку та внутрішнього аудиту суттєво підвищує їх ефективність, зменшуючи при цьому вплив людського чинника, однак водночас супроводжується ризиками, що можуть негативно позначитися на якості таких обліку й аудиту та безпеці даних.

Список використаних джерел

1. Гайдучок Т. С., Торовіна Н. В. Інноваційні інформаційні технології у бухгалтерському обліку в умовах цифрових технологій. Облік, аналіз, аудит та оподаткування: сучасна парадигма в умовах сталого розвитку: зб. Матеріалів VI Міжнар. наук.-практ. конф., присвяченої 20-й річниці створення кафедри аудиту; 10 грудня 2020 р. Київ, КНЕУ, 2020. 590 с. С. 405-407. URL: <https://www.apu.com.ua/wp-content/uploads/2021/03/1%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA-%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D1%84.%D0%A4%D0%9E%D0%9F%D0%9C-2020-%D0%9A%D0%9D%D0%95%D0%A3-%D0%90%D0%9F%D0%A3-%D0%A4%D0%9F%D0%91%D0%90%D0%A3-%D0%A1%D0%90%D0%A3.pdf> (дата звернення: 01.05.2025).
2. Кондратюк О. М., Руденко О. В., Чернобровкіна А. Є. Можливості та перспективи використання штучного інтелекту в аудиті. Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка». 2021. № 1. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/1_2021/91.pdf (дата звернення: 02.05.2025).
3. Цегельник Н. І., Бедер Д. А. Роль внутрішнього аудиту у забезпеченні прозорості інформаційних ресурсів для управління бізнесом в умовах цифровізації. Актуальні питання

економічних наук. 2025. URL: <https://a-economics.com.ua/index.php/home/article/view/278/295> (дата звернення: 01.05.2025).

4. Цегельник Н. І., Василенко Т. М. Використання digital технологій в бухгалтерському обліку. Облік, аналіз, аудит та оподаткування: сучасна парадигма в умовах сталого розвитку: зб. Матеріалів VI Міжнар. наук.-практ. конф., присвяченої 20-й річниці створення кафедри аудиту; 10 грудня 2020 р. Київ, КНЕУ, 2020. 590 с. С. 458-460. URL: <https://www.apu.com.ua/wp-content/uploads/2021/03/1%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA-%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D1%84.%D0%A4%D0%9E%D0%9F%D0%9C-2020-%D0%9A%D0%9D%D0%95%D0%A3-%D0%90%D0%9F%D0%A3-%D0%A4%D0%9F%D0%91%D0%90%D0%A3-%D0%A1%D0%90%D0%A3.pdf> (дата звернення: 02.05.2025).

Роздобудько Валерій

*канд. екон. наук, доцент кафедри
фінансового аналізу та аудиту*

*Державний торговельно-економічний університет
м. Київ, Україна*

ЧЕСНІСТЬ І ПРОФЕСІЙНА СМІЛИВІСТЬ У РОЗМУМІННІ ГЛОБАЛЬНИХ СТАНДАРТІВ ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ

Наприкінці 2023 року в професійній спільноті відбулась визначна подія - Рада з міжнародних стандартів внутрішнього аудиту запровадила Глобальні стандарти внутрішнього аудиту, які покликані замінити Міжнародні основи професійної практики. Цій події передував кількарічний процес формування, розроблення, обговорення та аналізу проекту Глобальних стандартів внутрішнього аудиту серед робочих груп та професійної спільноти. Офіційно нові Глобальні стандарти внутрішнього аудиту опубліковані 9 січня 2024 року й набирають чинності 9 січня 2025 року.

Відповідно до Закону України «Про аудит фінансової звітності фінансової звітності та аудиторську діяльність, зовнішній аудитор обов'язково оцінює чесність і порядність посадових осіб органів управління та наглядових органів підприємства [1]. Саме тому, запровадження у українських суб'єктів господарювання високих стандартів чесності є основою для зростання довіри до суб'єкта господарювання в цілому.

Глобальні стандарти внутрішнього аудиту структуровані певним чином, так, кожен окремий стандарт складається з трьох елементів:

- вимоги;
- рекомендації з упровадження;
- приклади доказів відповідності.

Згідно Принципу 1 Глобальних стандартів внутрішнього аудиту «Демонстрація чесності», чесність – це поведінка, що характеризується дотриманням моральних і етичних принципів, у тому числі демонстрація відвертості та сміливості діяти на основі відповідних фактів, навіть коли під тиском вимагають вчинити інакше, або коли це може призвести до потенційних несприятливих особистих чи організаційних наслідків [2].

Відповідно до стандарту внутрішнього аудиту 1.1. «Чесність і професійна сміливість», внутрішні аудитори повинні виконувати свою роботу чесно та з професійною сміливістю. Внутрішні аудитори повинні бути правдивими, точними, зрозумілими, відкритими та шанобливими в усіх професійних відносинах і спілкуванні, навіть коли висловлюють скептицизм або пропонують протилежну точку зору. Внутрішні аудитори не повинні робити неправдиві, неправомірні або оманливі заяви, а також приховувати чи нехтувати спостереженнями чи іншою доречною інформацією в комунікаціях. Внутрішні аудитори повинні розкривати всі відомі їм суттєві факти, які, якщо їх не розкрити, можуть вплинути на

здатність організації приймати обґрунтовані рішення. Внутрішні аудитори повинні проявляти професійну сміливість, правдиво спілкуючись та вживаючи належних заходів, навіть коли вони стикаються з дилемами та складними ситуаціями. Керівник внутрішнього аудиту повинен підтримувати робоче середовище, в якому внутрішні аудитори відчують підтримку, коли висловлюють законні, засновані на доказах результати роботи внутрішнього аудитора, незалежно від того, сприятливі вони чи несприятливі для суб'єкта господарювання [2].

З метою дотримання вимог стандарту внутрішнього аудиту 1.1. «Чесність і професійна сміливість» внутрішнім аудиторам необхідно:

- за допомогою освітніх заходів підвищувати свою обізнаність і розуміння етичних понять включаючи поняття «Чесність» та «Професійна сміливість»;
- створити систему наставництва та нагляду, яка допоможе внутрішньому аудитору вивчати та практикувати корисні навички, які необхідні для ефективного застосування професійної сміливості в реальних ситуаціях;
- запровадити ефективне управління функцією внутрішнього аудиту, яке повинно включати належний нагляд за виконанням завдань і періодичні оцінювання діяльності внутрішніх аудиторів.

Стандарт внутрішнього аудиту 1.1. «Чесність і професійна сміливість» наводить наступні приклади доказів відповідності[2]:

- План навчання, який включає освіту та тренінги з етики;
- Документи, що підтверджують присутність або участь внутрішніх аудиторів у навчанні та тренінгах з етики;
- Оцінки результатів роботи, які демонструють чесність і професійну сміливість в якості цілей;
- Відгуки ключових зацікавлених осіб щодо чесності та сміливості внутрішніх аудиторів.

Системне розуміння та дотримання вимог стандарту внутрішнього аудиту 1.1. «Чесність і професійна сміливість» дозволить підрозділам внутрішнього аудиту суб'єктів господарювання сформулювати ефективну систему демонстрації професіоналізму та чесності, яка буде сприяти зростанню рівня довіри до роботи внутрішніх аудиторів з боку управлінського персоналу та зовнішніх користувачів фінансової звітності.

Список використаних джерел

1. Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність: Закон України від 21.12.2017. № 2258-VIII. Відомості Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2258-19#Text> (дата звернення: 14.05.2025).
2. Глобальні стандарти внутрішнього аудиту. URL: <https://www.theiia.org/globalassets/site/standards/editable-versions/global-internal-audit-standards-ukrainian.pdf> (дата звернення: 14.05.2025).

Рубітель Ольга

*Інспектор комітету з контролю якості аудиторських послуг,
Аудиторська палата України,
м. Київ, Україна*

ІДЕНТИФІКАЦІЯ ПОДІЙ І УМОВ ЯК СТИМУЛ ДО ШАХРАЙСТВА ПІД ЧАС ФІНАНСОВОГО ЗВІТУВАННЯ

Враховуючи, що МСА 240 «Відповідальність аудитора, що стосується шахрайства, при аудиті фінансової звітності» (далі – МСА 240) розглядає шахрайство, яке спричиняє суттєве

викривлення фінансової звітності у частині неправдивої фінансової звітності [1], то доцільним для аудитора є застосування процесу визначення та оцінки факторів ризику з подальшим розробленням та виконанням дієвих аудиторських процедур.

Важливо розуміти, як може бути вчинено шахрайство (тобто, загальні схеми шахрайства), щоб допомогти у ідентифікації подій і умов, які створюють можливість вчинення шахрайства. Ризик того, що аудитор не виявить суттєвого викривлення внаслідок шахрайства завжди вищий, ніж ризик невиявлення суттєвого викривлення, яке сталося через помилку. Причиною тому є використання шахраями складних та ретельно організованих схем, які розробляються саме для того, щоб приховати таке шахрайство. Тому виявити приховане шахрайство важче, тим паче, коли воно супроводжується змовою.

На здатність аудитора виявити шахрайство впливають такі чинники, як досвідченість шахрая, періодичність та обсяг маніпулювань, ступінь змови, розмір сум, якими маніпулюють, посадовий рівень причетних до шахрайства осіб. Але незважаючи на можливість аудитора ідентифікувати потенційні можливості для вчинення шахрайства, йому важко визначити, чим спричинені викривлення: шахрайством чи помилкою. Саме тому МСА 240 попереджає, що аудитор хоча і може підозрювати або інколи навіть ідентифікувати можливість шахрайства, він не робить юридичних визначень, чи дійсно відбулося таке шахрайство.

Існує наукова теорія мотивів, що підштовхують людей до шахрайства. Ця теорія була запропонована американським кримінологом Дональдом Крессі (Donald Cressey). У своїй основоположній роботі Дональд Крессі вивчав характеристики людей, які вчинили шахрайство, і обставини, які підштовхнули до цих шахрайських дій. Результатом дослідження Д. Крессі стала розробка теорії, відомої в усьому світі, як «трикутник шахрайства». Ця теорія визначає три аспекти, що сприяють вчиненню шахрайства: (а) уявний тиск або стимул; (б) уявна можливість; і (в) раціоналізація.

Відомо, що шахрайство виникає тоді, коли є можливість, мотив та раціональне обґрунтування вчинку [3]. Підвищення будь-якого з цих трьох факторів заподіють зростанню ризику шахрайства у фінансовій звітності суб'єкта господарювання, що викликає втрату довіри користувачів до суб'єкта господарювання. Тому, щоб виконати ефективні процедури оцінки ризиків при аудиті фінансової звітності, слід враховувати всі три ознаки, що є джерелом для існування потенційного шахрайства, зокрема:

1) Мотив – це стимули або тиск для вчинення шахрайства, які можуть існувати, коли керівництво перебуває під тиском із зовнішніх або внутрішніх джерел суб'єкта господарювання щодо досягнення очікуваної (і, можливо, нереалістичної) цільової прибутковості чи фінансового результату – особливо тому, що наслідки для керівництва недосягнення фінансових цілей можуть бути значними;

2) Передбачувана можливість вчинення шахрайства може існувати, коли особа вважає, що внутрішній контроль можна скасувати (наприклад, тому що особа займає довірену посаду або знає про конкретні недоліки внутрішнього контролю);

3) Певна раціоналізація вчинку – переконання, що шахрайство насправді не було скоєно (наприклад, злочинець пояснює, що «це не велика справа»). Деякі люди мають ставлення, характер або набір етичних цінностей, які дозволяють їм свідомо та навмисно вчинити нечесний вчинок. Однак навіть чесні люди можуть вчинити шахрайство в середовищі, яке чинить на них достатній тиск.

Щоб дослідити мотивацію та передумови шахрайства під час аудиту фінансової звітності аудитори використовують трикутник шахрайства як концептуальну модель. Розглянемо більш детально складові трикутника шахрайства.

Першим приводом для здійснення шахрайства є наявність стимулу або тиску у керівництва або співробітників компанії. Шахрайство частіше відбувається, якщо управлінський персонал/працівники мають стимул чи знаходяться під тиском (реальним чи сприйнятним) «переступити межу» та скоїти шахрайський вчинок [2]. Стимулом можуть бути: завищені матеріальні претензії сім'ї, бажання заплатити за навчання дітей у

престижному навчальному закладі, борги за покупки, зроблені в кредит, проста жадібність. Інші приклади подій та умов, що можуть розглядатися як стимул, тобто своєрідний поштовх до шахрайства під час фінансового звітування наведені в таблиці 1.

Таблиця 1

Приклади подій та умов, що можуть розглядатися як стимул до шахрайства під час фінансового звітування

Чинник ризику	Приклади
Існуючі економічні або галузеві умови, або інші умови, в яких працює суб'єкт господарювання, і які несуть загрозу фінансовій стабільності чи прибутковості	- високий рівень конкуренції або насичення ринку, що тягне за собою зменшення прибутків; - високий ступінь незахищеності від швидких змін (зміна технологій, швидке моральне старіння продукції, зміна відсоткових ставок тощо); - вагомий спад споживчого попиту, що супроводжується збільшенням банкрутств у галузі або в цілому в економіці; - збитки від основної діяльності, які тягнуть за собою невідворотну загрозу банкрутства або втрату права викупу заставленого майна, або дають можливості для примусового поглинання; - тривалий час наявні негативні грошові потоки (різниця в доходах і витратах) від діяльності, з одночасним відображенням у звітності прибутків та їх зростання; - швидке зростання прибутків або незвичайна прибутковість
Події та умови, що ставлять під загрозу особистий фінансовий стан управлінського персоналу суб'єкта господарювання або тих, кого наділено найвищими повноваженнями	Негативні фінансові результати діяльності суб'єкта господарювання можуть нести загрозу особистому фінансовому стану управлінського персоналу: - який має у суб'єкта господарювання значні фінансові інтереси; - у кого значна частина компенсацій (премії, опціони на акції, інші домовленості про додаткові платежі) залежать від досягнення суб'єктом господарювання цільових показників тощо

Джерело: систематизовано за власними дослідженнями

Поряд з цим, жадібність людини може бути як стимулом, так і тиском до шахрайства. Якщо жадібність самого шахрая становить стимул для шахрайства, то жадібність інвесторів, які, приміром, прагнуть отримати надзвичайно високий дохід, може стати тиском для управлінського персоналу, якщо такі інвестори тиснуть на нього з вимогою досягти певних результатів діяльності [2]. Практика також показує, що найчастішою причиною зловживань під час фінансового звітування є тиск фінансових обставин. При цьому, якщо йдеться про шахрайство, пов'язане з тиском фінансових обставин, з боку управлінського персоналу, то вони швидше переслідують вигоду для компанії, ніж для себе особисто. В такому випадку шахрайські дії з фінансовою звітністю для них – це засіб захисту, як своїх засобів до існування так і засобів до існування своїх працівників. Прикладами подій та умов, що можуть підштовхнути управлінський персонал до спотворення фінансової звітності є: заборгованість партнерів, відсутність великих замовлень, зношеність обладнання, важка ситуація на ринку, жорсткі вимоги кредиторів тощо. Але самі по собі ці події та умови не є стимулом до шахрайства [3]. Як правило, підставою для викривлення фінансових результатів та фінансового стану суб'єкта господарювання при фінансових труднощах стає тиск у вигляді: досягнення цільових показників; уникнення банкрутства; уникнення можливості звернення стягнення на заставлене майно; утримання існуючої бази клієнтів; отримання державної допомоги тощо.

Минулі події, пов'язані з пандемією COVID-19, а зараз ще й військові дії в Україні, кинули виклик компаніям у різних галузях і створили величезний тиск на керівництво

компаній, щоб вони подужали проблеми, досягли фінансових цілей або, можливо, мінімізували фінансові збитки через зниження доходів. Прагнення суб'єктів господарювання продовжити безперервну діяльність зумовлює появу нових стимулів та тиску до шахрайства. Наприклад, тиском на управлінський персонал є обставини, пов'язані з військовими діями в Україні, які вимусили його продемонструвати у фінансовій звітності неправдиву картину про життєздатність ділових операцій або оцінку активів та зобов'язань.

Тиском на управлінський персонал для шахрайства під час фінансового звітування може стати також необхідність виконання вимог або очікувань третіх сторін внаслідок:• очікувань великих кредиторів, інвесторів, або інших зовнішніх сторін щодо прибутковості або рівня тенденцій;• необхідності отримання додаткового фінансування за рахунок позикових коштів або власного капіталу, щоб залишатися конкурентоспроможним;• низької спромоги виконувати умови реєстрації цінних паперів на біржі тощо.

Отже, на підставі вищезазначеного, відзначимо, що жодна система не є повністю захищеною від шахрайства, тому перш ніж зробити висновок про наявність ризиків суттєвого викривлення внаслідок шахрайства аудитор не повинен припускати, що повинні бути дотримані або очевидні всі три умови трикутника шахрайства. Досить легка можливість вчинити шахрайство через відсутність контролю може стати домінуючою умовою, що сприяє ризику шахрайства, навіть при відсутності інших умов для шахрайства.

Список використаних джерел

1. Міжнародні стандарти контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг, видання 2016-2017. Міжнародна Федерація Бухгалтерів, Аудиторська Палата України. URL: http://www.apu.com.ua/files/temp/Audit_2018_1.pdf.

2. Царенко О.В., Кармазін В.А. Об'єкти локалізації зусиль під час розробки та виконання аудиторських процедур як основа послідовних дій аудитора для запобігання ризику шахрайства. Ефективна економіка. 2022. № 9. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua>.

3. Кармазін В.А. Детермінанти системного процесу реагування на ризики шахрайства під час аудиту фінансової звітності. Інвестиції: практика та досвід: науково-практичний журнал. Київ: ТОВ «ДКС Центр». 2023. №10. С. 103-108.

Сагін Дмитро

*Директор ТОВ «ОДІ АУДИТ ЕШЮРЕНС», аудитор
м. Київ. Україна*

ЗВІТУВАННЯ РЕЗИДЕНТІВ ДІЯ СІТІ ТА АУДИТОРСЬКА ПРАКТИКА

Верховною Радою було прийнято Закон «Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні» від 15.07.2021 р. №1667-IX (надалі – Закон № 1667). Його метою є створення в Україні нової системи під назвою «Дія Сіті», яка буде стимулювати розвиток цифрової економіки та розробки в галузях передових технологій з високою доданою вартістю, а також сприятиме залученню інвестицій та талановитих спеціалістів. Цим Законом передбачена альтернативна форма залучення працівників, через застосування гіг-контрактів та пільгових ставок оподаткування: п'ять відсотків – податок на доходи фізичних осіб; двадцять два відсотки єдиного соціального внеску від мінімальної зарплати, півтора відсотки складає військовий збір. Правовий режим Дія Сіті відповідно до цього Закону встановлюється на необмежений строк, але не менш як на 25 років з дня внесення до реєстру [1].

Резидент Дія Сіті має зобов'язання підтвердити дотримання вимог Закону № 1667 шляхом подання уповноваженого органу незалежного висновку аудитора щодо наступних тверджень:

- Розрахунок розміру середньої місячної винагороди (Твердження 1);
- Розрахунок середньооблікової кількості працівників та гіг-спеціалістів (Твердження 2);
- Розрахунок частки кваліфікованого доходу (Твердження 3).

Таке підтвердження є завданням з надання впевненості, що не є аудитом історичної фінансової інформації, оглядом. Тому цілком зрозумілим є застосування аудиторями Міжнародного стандарту з надання впевненості 3000 (переглянутий) «Завдання з надання впевненості, що не є аудитом чи оглядом історичної фінансової інформації» (надалі – МСЗНВ) [2].

Критерії, відносно яких вимірювався та оцінювався предмет завдання, визначені в пунктах 2,3 та 4 частини першої статті 5 Закону № 1667, таблиця 1.

Таблиця 1

Критерії оцінки предмету завдання щодо звітності резидентів Дія сіті

Твердження	Критерій
Твердження 1	Розмір середньої місячної винагороди залученим працівникам та гіг-спеціалістам, починаючи з календарного місяця, наступного за календарним місяцем, в якому набуто статус резидента Дія Сіті, кожного календарного місяця становить не менше, ніж еквівалент 1200 євро за офіційним курсом гривні щодо євро, встановленим Національним банком України станом на перше число відповідного календарного місяця
Твердження 2	Середньооблікова кількість працівників та гіг-спеціалістів юридичної особи (у разі залучення) за підсумками кожного календарного місяця, починаючи з наступного за календарним місяцем, в якому юридичною особою набуто статус резидента Дія Сіті, становить не менше дев'яти осіб
Твердження 3	Сума кваліфікованого доходу юридичної особи, отриманого за перших три календарних місяці, наступні за календарним місяцем, в якому юридичною особою набуто статус резидента Дія Сіті, становить не менше як 90 відсотків суми її гарантованого доходу за такий період, а сума кваліфікованого доходу, отриманого за кожен календарний рік перебування у статусі резидента Дія Сіті, становить не менше як 90 відсотків суми загального доходу юридичної особи за той самий період (за наявності загального доходу)

Джерело: складено на підставі [1; 2]

Суб'єкт аудиторської діяльності має прийняти клієнта та завдання, спланувати перевірку. Для цього оцінюються передумови завдання, таблиця 2.

Таблиця 2

Оцінка передумов завдання щодо звіту резидента Дія сіті (фрагмент).

Фактори передумов завдання	Оцінка факторів	Коментар
Обговорення передумов завдання з відповідальними сторонами: а) чи є завдання обов'язковим, виконується на виконання вимог законодавства; б) чим визначені критерії оцінки для предмету завдання; в) чи визначена роль та відповідальність кожної із сторін:	Так, завдання передбачено Законом № 1667	По п. в) доказом відповідальності менеджменту замовника є письмове запевнення та наявність інших джерел – законодавчих актів

відповідальної сторони (менеджменту замовника);практикуючого фахівця; визначеного користувача (див. п. А 35- 36, А 37 - 39 МСЗНВ 3000)		
Чи основний предмет перевірки є доречним?	Так	Так твердження є доречним і зрозумілим. Предмет завдання можна ідентифікувати, виміряти та оцінити відповідно до застосованих критеріїв (п. А 40- 44, А 51- 52 МСЗНВ 3000)
Критерії, які практикуючий фахівець очікує застосувати для підготовки інформації про предмет завдання, відповідають обставинам завдання та мають такі характеристики	Так	Критерії визначені на законодавчому рівні (п. А 50,51 МСЗНВ 3000)
Висновок: Практикуючим фахівцем визначено наявність передумов для завдання з надання впевненості на основі аналізу, досвіду та знань про обставини завдання й обговорення з відповідною стороною. Умови завдання узгоджені у відповідності до п. 27, А 57 -58 МСЗНВ 3000 (Увага! Слід зробити посилання на договір чи лист – угоду). Ми очікуємо, що ми будемо в змозі отримати доступ до записів, всієї необхідної інформації та зібрати достатні та прийнятні докази для нашого висновку (п. А 53- 55 МСЗНВ 3000), обмеження обсягу роботи практикуючого фахівця умовами договору не передбачені. Ми визначили користувачів інформації про предмет завдання (менеджмент клієнта, а також зауважуємо, що зобов'язання резидентів Дія Сіті щорічно подавати до Міністерства цифрової трансформації України звіт про відповідність резидента Дія Сіті визначено статтею 13 Закону № 1667) (п. А 56 МСЗНВ 3000).		

Джерело: розроблено на підставі [1; 2]

Особа, що є керівником групи по завданню має розрахувати рівень суттєвості, оцінивши ризики суттєвого викривлення інформації та інші ризики, визначити дії аудитора у відповідь на оцінені ризики – процедурне забезпечення, зібрати аудиторські докази та сформувати звіт з надання впевненості практикуючого фахівця (незалежний висновок) за результатами перевірки тверджень, викладених у річному Звіті про відповідність резидента Дія Сіті вимогам, встановленим пунктами 2 – 4 частини першої статті 5 Закону № 1667. На кожному з етапів виконання завдання аудиторська фірма вживає заходів щодо управління якістю.

Список використаних джерел

1. Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні» Закон України від 15.07.2021 №1667-IX: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1667-20#Text> (дата звернення: 26.03.2025).
2. Міжнародні стандарти контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг (видання 2020 року). URL: https://www.apob.org.ua/wp-content/uploads/2024/04/Ukr_IAASB_HB_2020-Part_%D0%86%D0%86.pdf (дата звернення: 16.04.2025).

Сарахман Оксана
канд. екон. наук, доцент кафедри
облікових технологій та оподаткування,
Львівський національний університет імені Івана Франка,
м. Львів, Україна

Шурпенкова Руслана
канд. екон. наук, доцент кафедри
облікових технологій та оподаткування,
Львівський національний університет імені Івана Франка,
м. Львів, Україна

ОЦІНКА РИЗИКІВ У ВНУТРІШНЬОМУ АУДИТІ БАНКУ: ПІДХОДИ, ФАКТОРИ ТА СУЧАСНІ ІНСТРУМЕНТИ

Оцінка ризиків у внутрішньому аудиті банку є важливим процесом, що передбачає аналіз потенційних загроз і негативних факторів, які можуть вплинути на стабільність та ефективність фінансової діяльності. Внутрішній аудит виконує ключову роль у виявленні, оцінці та мінімізації ризиків, що забезпечує стабільність фінансових операцій і відповідність законодавчим та внутрішнім нормативним вимогам [1].

У сучасних умовах, особливо в періоди економічної нестабільності чи кризових ситуацій, ризик-орієнтований підхід до внутрішнього аудиту набуває ще більшого значення. Така необхідність зумовлена не лише фіксуванням помилок і недоліків у фінансовій діяльності банку, а й їхньою своєчасною ідентифікацією та прогнозуванням можливих негативних наслідків.

У цьому дослідженні розглядаються основні підходи до оцінки ризиків у внутрішньому аудиті, їх вплив на визначення пріоритетності та періодичності перевірок, а також ключові фактори ризику та сучасні інструменти їх аналізу. Попри значну увагу до цього питання, залишається актуальним удосконалення методів ранжування ризиків, адаптація міжнародних стандартів до національної специфіки та інтеграція цифрових технологій у процес аудиту [2].

До основних факторів ризику належать: специфіка банківських операцій; наявність випадків шахрайства; складність ІТ-систем та рівень їхнього захисту; рівень ліквідності та управління активами; конкурентне середовище; вплив зовнішніх факторів, таких як макроекономічні умови та регуляторні зміни [3].

Якщо банк не проводить ефективну оцінку ризиків, він може зіткнутися з низкою серйозних проблем. Використання неповної або недостовірної інформації може призвести до хибних управлінських рішень, що негативно впливають на фінансові показники та стратегію розвитку банку. Оцінюючи ризики, банк враховує чинники, що впливають на його фінансовий стан і операційну діяльність. До найважливіших належать:

Характер діяльності та значущість об'єкта перевірки – окремі види банківських операцій можуть мати вищий рівень ризику, наприклад, кредитування підприємств із нестабільним фінансовим станом або інвестування в нові фінансові інструменти.

Наявність порушень, випадків шахрайства, крадіжок – якщо банк або його клієнти раніше стикалися з фінансовими махінаціями, ймовірність повторних ризиків зростає.

Складність ІТ-систем та внутрішнього контролю – недосконалість або застарілість інформаційних технологій може створювати загрози кібербезпеці, витоку даних та фінансових махінацій.

Рівень ліквідності та фінансових операцій – нестача ліквідних активів або значні зміни в обсягах фінансових потоків можуть свідчити про потенційні проблеми у фінансовому стані банку.

Конкурентоспроможність банку на ринку – зміни в економічному середовищі, нові тенденції у банківському секторі або поява сильніших конкурентів можуть створювати ризики для стабільності та розвитку банку.

Чинники ризику поділяються на статичні та динамічні [4], залежно від їхньої зміни у часі (табл 1).

Таблиця 1

Класифікації чинників ризику

Тип чинника	Приклад	Вплив на ризик
Статичні	Розмір підрозділу	Великий штат може призводити до зростання ймовірності помилок, конфліктів та складнощів у розподілі обов’язків.
	Кількість працівників	Збільшення кількості персоналу ускладнює контроль за діяльністю та підвищує ризик внутрішніх порушень.
	Тип об’єкта за управлінським обліком	Центри доходів, витрат чи собівартості можуть мати різні рівні ризику через фінансові операції та можливі зловживання.
Динамічні	Внутрішні зміни в організації	Зміна структурних підрозділів або політики управління може спричиняти нові ризики чи знижувати старі.
	Зміни в законодавстві	Нові регуляторні вимоги можуть вимагати адаптації бізнес-процесів та підвищувати ризики невідповідності.
	Коливання економічної ситуації	Впливає на фінансову стійкість організації, рівень доходів та доступність ресурсів.

Статичні чинники мають довготривалий вплив і змінюються рідко, тоді як динамічні можуть суттєво варіюватися у короткостроковій перспективі, що вимагає постійного моніторингу та адаптації аудиторських процедур.

До статичних чинників належить розмір підрозділу та кількість працівників, оскільки більший штат може призводити до зростання ймовірності помилок, конфліктів і складнощів у розподілі обов’язків. Також важливим фактором є тип об’єкта за управлінським обліком – центри доходів, витрат чи собівартості, адже наявність фінансових операцій підвищує ризик помилок та можливих зловживань [6].

Рівень витрат і доходів за останній рік також впливає на рівень ризику: високі витрати можуть свідчити про неефективне використання коштів, а значні доходи, хоч і вказують на ефективність роботи, можуть бути наслідком ризикових або неправомірних дій. Додатковий ризик створює кількість впроваджених ІТ-систем – чим їх більше, тим вища ймовірність помилок при передачі даних, розбіжностей між системами та зростання витрат на їхнє обслуговування.

Співпраця з зовнішніми контрагентами також є потенційним джерелом фінансових махінацій, корупційних ризиків і проблем у договірних відносинах. Крім того, важливим аспектом є робота з напрямками, що підлягають контролю з боку державних органів, зокрема дотримання податкового законодавства та правильність розрахунку обов’язкових платежів [7]. Усе це підкреслює необхідність детального аналізу статичних факторів ризику для ефективного внутрішнього аудиту банківських установ.

Планування внутрішнього аудиту в банку ґрунтується на визначенні пріоритетності перевірок залежно від рівня ризику. Спочатку аналізуються основні фактори ризику, такі як

обсяг операцій, рівень контролю та історія попередніх порушень. Кожному фактору присвоюється певний рівень ризику, а потім визначається його значущість для загальної оцінки.

Ризик розраховується шляхом множення рівня ризику на вагомість фактора. Після цього враховується час, що минув з останньої перевірки: що довший період, то вищий ризик можливих порушень. На основі отриманих результатів формується графік аудитів, який дозволяє ефективно розподілити перевірки. Остаточне рішення приймається аудитором, який поєднує кількісні розрахунки з професійним досвідом, щоб забезпечити об'єктивність і точність оцінки ризиків.

Для зниження суб'єктивного впливу при визначенні рівня ризиків та періодичності аудитів доцільно використовувати автоматизовані системи аналізу ризиків. Вони дозволяють: збирати та обробляти великий обсяг даних про об'єкти аудиту; враховувати історичні ризики та тенденції у фінансовій діяльності банку; використовувати штучний інтелект для прогнозування можливих порушень; підвищити точність та об'єктивність оцінки ризиків [6].

Дослідження підтверджує, що ефективна оцінка ризиків є ключовим елементом внутрішнього аудиту, оскільки визначає пріоритетність перевірок та частоту їх проведення. Аналіз основних чинників ризику свідчить про необхідність комплексного підходу до їх класифікації. Статичні фактори (наприклад, розмір підрозділу) впливають у довгостроковій перспективі, тоді як динамічні (зокрема, зміни в законодавстві чи економічній ситуації) потребують оперативного реагування.

Методи оцінки ризиків у внутрішньому аудиті дозволяють визначати рівень загроз для кожного підрозділу чи операції банку, що сприяє ефективному плануванню перевірок. Використання кількісних методів, таких як бальна система оцінювання чи розрахунок рейтингу ризиків, підвищує об'єктивність аудиторських рішень. Українським банкам доцільно вдосконалювати систему оцінки ризиків, адаптуючи міжнародні стандарти до національних умов та впроваджуючи автоматизовані інструменти аналізу. Особливу увагу слід приділяти динамічним ризикам, які можуть суттєво впливати на стабільність банківської діяльності.

Список використаних джерел

1. Tamimi, O. The role of internal audit in risk management from the perspective of risk managers in the banking sector. *Australasian Accounting, Business and Finance Journal*. 2021. Т. 15, № 2. С. 114–129. DOI: 10.14453/aabfj.v15i2.8
2. Iyer, P. R. Risk-based internal audit of banks. 2021. URL: https://icmai.in/icmai/news/RBIAB_1611_21.pdf
3. Tadepalli, S. K. Internal audit of the bank (risk-based approach). 2018. URL: https://www.linkedin.com/pulse/internal-audit-bank-risk-based-approach-sai-kumar-tadepalli?trk=public_profile_article_view
4. Гойло Н. Організація роботи служби внутрішнього аудиту на основі ризик-орієнтованого підходу. *Наукові записки Університету «КРОК»*. 2020. № 3(59). С. 38–45. DOI: 10.31732/2663-2209-2020-59-38-45
5. Сарахман О. М. Внутрішній аудит у банку: підручник / О. М. Сарахман, О. І. Скаско, О. Д. Вовчак, О. К. Волкова. 2015. URL: http://lpkafoa.lviv.ua/wp-content/uploads/2011/12/AUDYT_2015.pdf
6. Сарахман О. М., Шурпенкова Р. К., Волошина А. В. Оцінка ризиків банківського аудиту. Матеріали 9-ї міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні аспекти сучасних наукових досліджень». 2024. С. 655–662. URL: <https://sci-conf.com.ua/wp-content/uploads/2024/05/TOPICAL-ASPECTS-OF-MODERN-SCIENTIFIC-RESEARCH-16-18.05.2024.pdf>
7. Mehta, A. M. 5 risk-based internal auditing approaches. 2024. URL: <https://www.auditboard.com/blog/5-approaches-to-risk-based-auditing/>

Селіванов Віталій
аудитор, ТОВ «Аудиторська фірма «КАПІТАЛ ГРУП»,
розробник програми для автоматизації
аудиторської діяльності «ІС:Аудит-Контроль (+) для України»
м. Київ, Україна

АУДИТ ОЧИМА РОЗРОБНИКА ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ: ПЕРШІ ЗАВДАННЯ З АУДИТУ – ЗАЛИШКИ НА ПОЧАТОК ПЕРІОДУ

Починаючи з релізу 8.2.24.04 від 24.11.2024 року програми для автоматизації аудиторської діяльності

«ІС:Аудит-Контроль (+) для України» [1] (далі за текстом – Система), оптимізовано функціонал взаємодії з попереднім аудитором та додано автоматичну процедуру співставлення вхідних залишків.

За визначенням Міжнародного стандарту аудиту (далі за текстом – МСА) 510 «Перші завдання з аудиту – залишки на початок періоду» метою аудитора при виконанні першого завдання з аудиту щодо залишків на початок періоду є отримання достатніх та прийнятних аудиторських доказів щодо того, чи [2, МСА 510, параграф 3]:

Існують викривлення у залишках на початок періоду, які суттєво впливають на фінансову звітність поточного періоду;

Послідовно застосовувалися прийнятні облікові політики, відображені у залишках на початок періоду, у фінансовій звітності за поточний період та чи зміни в облікових політиках було враховано та адекватно подано й розкрито відповідно до застосовної концептуальної основи фінансового звітування.

Аудитор повинен отримати прийнятні аудиторські докази у достатньому обсязі стосовно того, чи існують викривлення залишків на початок періоду, які суттєво впливають на фінансову звітність за поточний період, через [2, МСА 510, параграф 6]:

Визначення, чи правильно перенесені залишки на кінець попереднього періоду на початок поточного періоду або, якщо це доречно, перераховані;

Визначення, чи відображають залишки на початок періоду застосування прийнятних облікових політик.

Якщо аудит фінансової звітності за попередній період проводився попереднім аудитором, аудитор може мати змогу отримати прийнятні аудиторські докази у достатньому обсязі щодо залишків на початок періоду через огляд робочих документів попереднього аудитора [2, МСА 510, параграф А4].

Аудитор повинен визначити, чи включає фінансова звітність порівняльну інформацію, яка вимагається згідно із застосовною концептуальною основою фінансового звітування, та чи належно класифікована така інформація. Для цього аудитор повинен здійснити оцінку того, чи [2, МСА 710, параграф 7]:

Узгоджується порівняльна інформація із сумами та іншим розкриттям інформації, поданими у попередньому періоді, або, де це доречно, чи були вони відкориговані [2, МСА 710, параграф 7.(a)];

Облікові політики, відображені у порівняльній інформації, узгоджуються з обліковими політиками, застосованими у поточному періоді; або (якщо в облікових політиках мали місце зміни) чи були зміни належно відображені в обліку та в достатній мірі подані й розкриті 2, МСА 710, параграф 7.(b)].

Сценарій реалізації вимог МСА у Системі:

Пошук записів у базі даних з метою визначення, чи підлягав попередній період аудиту Суб'єктом аудиторської діяльності;

У випадку, якщо попередній період не підлягав аудиту Суб'єктом аудиторської діяльності, формування у Запиті на отримання інформації про Суб'єкта перевірки окремих

питань стосовно аудиту попереднього періоду; надання аудиторського звіту та дозволу на спілкування з попереднім аудитором – у разі його існування;

Формування та надсилання попередньому аудитору Запиту на отримання інформації від попереднього аудитора – у випадку, якщо такий аудитор існує, визначений, та Суб'єктом перевірки надано дозвіл на спілкування з ним;

Реєстрація та обробка відповіді попереднього аудитора за елементами довідника «Оцінка попереднього аудитора»;

Реєстрація ознайомлення теперішнього аудитора з робочою документацією попереднього аудитора та формування висновку щодо того, чи надають аудиторські процедури, виконані попереднім аудитором, достатні та прийнятні докази щодо залишків на початок періоду;

Незалежно від існування попереднього аудитора, наявності дозволу на спілкування з ним та результатів огляду його робочої документації, виконання процедури автоматичного співставлення залишків на початок періоду з вихідними залишками попереднього періоду – як на рівні балансу так і на рівні окремих рахунків обліку;

Формування Запиту на надання інформації про різниці вхідних залишків (у випадку їх існування).

Системний документ «Інформація про Суб'єкта перевірки».

Починаючи з релізу 8.2.24.04 у системний документ додана закладка «Попередній період». Реквізити цієї закладки визначають результат пошуку у базі даних завдань, пов'язаних з аудитом фінансової звітності Суб'єкта перевірки за попередній період. У випадку наявності відповідного задання реквізит «Попередній період перевірявся» прийме значення «Нашою компанією». У випадку відсутності відповідного задання реквізити закладки редагуються в процесі обробки відповіді Суб'єкта перевірки на цей Запит.

Системний документ «Інформація попереднього аудитора».

Закладка «Загальні відомості» містить додаткові реквізити:

Посилання на відповідний документ «Інформація про Суб'єкта перевірки», який є джерелом отримання даних про попереднього аудитора;

Зареєстровану назву компанії попереднього аудитора, її код ЄДРПОУ та номер реєстрації у Реєстрі;

Ознаку отримання дозволу Суб'єкта перевірки на спілкування з попереднім аудитором

Посилання на файл, який містить документ дозволу;

Посилання на файл, який містить відповідь попереднього аудитора на Запит теперішнього аудитора.

Закладка «Запит» містить текст поштового повідомлення та перелік електронних адрес одержувачів Запиту. Під час надсилання Запиту у поштові вкладення автоматично додається сформований лист запиту та дозвіл Суб'єкта перевірки на спілкування поточного (теперішнього) аудитора з попереднім аудитором.

Закладка «Показники оцінювання» містить табличну частину з виведеними актуальними показниками – елементами довідника «Оцінка попереднього аудитора».

Закладка «Робоча документація» містить табличну частину, яка відображає результат ознайомлення теперішнього аудитора з робочою документацією попереднього аудитора. Хоча МСА 510 не зобов'язує теперішнього аудитора отримувати та реєструвати копії робочих документів попереднього аудитора, це може бути корисним під час прийняття рішення щодо достатності та прийнятності аудиторських доказів щодо залишків на початок періоду.

Системний документ «Аналіз вхідних залишків».

Документ призначений для автоматичного співставлення вхідних залишків поточного періоду з вихідними залишками попереднього періоду (як на рівні балансу, так і на рівні облікових рахунків). Крім цього, документ передбачає автоматичне співставлення інформації про доходи та витрати, яка відображена у Звітах про фінансові результати поточного та попереднього року. Документ містить реквізити, які розміщено на трьох закладках:

На закладці «Відомості» наведено інформацію про аудиторське завдання, а також інформацію про звітність поточного та попереднього (співставного) періодів;

На закладці «Запит» розміщено функціонал для створювання та надсилення відповідним отримувачам Запиту на надання порівняльної інформації, а також – функціонал для обробки та аналізу отриманої відповіді;

Реквізити закладки «Співставлення», у свою чергу, згруповані за чотирма закладками: На закладці «Залишки на рівні балансу» наводяться результати співставлення вхідних залишків поточного періоду з вихідними залишками попереднього періоду на рівні рядків балансу; На закладці «Розкриття на рівні P&L» наводяться результати співставлення інформації про доходи та витрати, яка відображена у колонці «За звітний період» Звіту про фінансові результати попереднього року з колонкою «За аналогічний період попереднього року» Звіту про фінансові результати поточного року; На закладці «Залишки на рівні рахунків» наводяться результати співставлення вхідних залишків поточного періоду з вихідними залишками попереднього періоду на рівні рахунків обліку; В табличну частину закладки «Опис різниць» автоматично виводяться не нульові різниці залишків на рівні балансу та (або) на рівні рахунків обліку, а також – не нульові різниці доходів або витрат. За наявності зазначених різниць інформація про надання пояснень щодо їх виникнення автоматично додається до Запиту на надання порівняльної інформації;

На закладці «Коментар» розміщено поле форматowanego документа для реєстрації коментарів користувача у довільному вигляді.

Список використаних джерел

1. Офіційний сайт програми для автоматизації аудиторської діяльності «ІС:Аудит-Контроль (+) для України». URL: <http://audit-control.zzz.com.ua/>;

2. Міжнародні стандарти контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг видання 2016–2017 років URL: http://audit-control.zzz.com.ua/Files/ISA_2016_2017-1.pdf.

Сидоренко Олександра

Здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Артюх Оксана

д-р екон. наук, професор кафедри бухгалтерського обліку, аналізу та аудиту

Одеський національний економічний університет,

М. Одеса, Україна

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ У СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ПОДАТКОВИМИ РИЗИКАМИ

В умовах цифрової трансформації технологій вкрай важливим є впровадження інформаційних технологій в державне управління, а також податкову систему. Український бізнес активно користується інформаційними технологіями, зокрема і податкові органи їх використовують, адже вони дозволяють швидко та своєчасно виявити ухилення від оподаткування, а також запобігти цьому. Завдяки новітнім ІТ-рішенням легко оптимізувати процеси контролю та забезпечити прозорість взаємодії податкової з платниками податків.

В Україні був запроваджений експериментальний проект для автоматичного виявлення податкових ризиків (комплаєнс-ризика), який покращує взаємодію між бізнесом і державою. Головна ідея даного проекту була автоматизована система, котра проводить аналіз даних і виявляє помилки у сплаті податків. [2]

Алгоритм дій аналізу податкових ризиків за допомогою інформаційних технологій представлено на рис. 1.

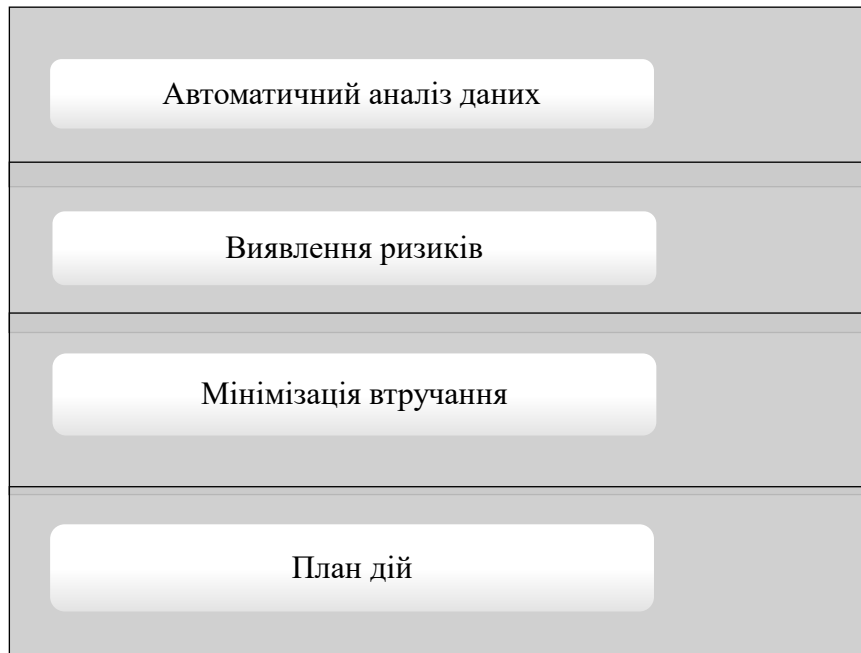

Рис. 1. Алгоритм дій аналізу податкових ризиків за допомогою інформаційних технологій
Джерело: розроблено автором за матеріалами [1]

Державна податкова служба України виконує збір інформації за період про діяльність платників податків із різноманітних джерел. зокрема внутрішніх (дані з декларацій, звітів) і зовнішніх (наприклад, з банків). Ця інформація надходить в автоматизовану систему, яка аналізує її за допомогою спеціальних алгоритмів. [1]

Наступним кроком є виявлення ризиків, таким чином система оцінює, чи платник податків має змогу вчасно сплатити податки, чи виникає ризик, що платник не сплатить вчасно податки. Відповідно, система це помічає і фіксує даний ризик. А податкові органи отримують сигнал для проведення подальшої перевірки.

Завдяки мінімізації втручання, що передбачає, що якщо ризики відсутні, або ж не значні, то це дозволяє платникам податків не стикатися з перевітками і сконцентруватися на своїй діяльності.

Вкрай важливим є створення плану дій. У випадку, коли система знаходить серйозні ризики, то є важливим провести податкову перевірку з сторони податкових органів. [4]

Головними перевагами використання інформаційних технологій у системі управління податковими ризиками є прозорість, адже платники податків чітко отримують інформацію, яким чином їх оцінюють, що також дає змогу їм самим контролювати свою діяльність і виявляти помилки вчасно.

Також завдяки впровадженню даної системи є перспектива зменшення перевірок, адже система визначає автоматично лише діяльність тих платників, хто має ризики у своїй діяльності. А найголовніше є те, що усі підприємства проходять оцінювання за єдиними стандартами, що сприяє більш прозорому та справедливому процесу податкового контролю.

Отже, впровадження новітніх технологій у систему управління ризиками може полегшити та пришвидшити роботу. Вони сприяють прозорості роботи податкових органів. Завдяки використанню інформаційних технологій податкові органи можуть не тільки підвищити ефективність своєї діяльності, а також, що саме головне, знизити рівень податкових правопорушень.

Список використаних джерел

1. Зрозуміло про експериментальний проєкт з управління податковими ризиками в Україні. *7eminar*. 10.10.2024. URL : <https://7eminar.ua/news/1239-zrozumilo-pro-eksperimentalnii-projekt-z-upravlinnya-podatkovimi-rizikami-v-ukrayini?page=91> (дата звернення 09.04.2025)
2. Система управління податковими ризиками (комплаєнс-ризиками) ДПС: інформаційний лист № 6. «Дебет-Кредит» - *Бухгалтерські новини*. URL: <https://news.dtkr.ua/law/inspections/93500-sistema-upravlinnia-podatkovimi-rizikami-komplajens-rizikami-dps-informacii-list-6> (дата звернення 09.04.2025)
3. Газилишин О.А. Управління податковими ризиками: стратегічні орієнтири і тактика здійснення/ *Tax Risk Management: Strategic Guidelines and Implementation Tactics*. Тернопіль, 2021. 61 с. (дата звернення 09.04.2025)
4. Завершено новітню розробку ІТ-рішення ДПС для аналізу даних РРО/ПРРО. *Головне управління ДПС у Закарпатській області*. URL: <https://zak.tax.gov.ua/media-ark/news-ark/856313.html> (дата звернення 09.04.2025)

Сирцева Світлана

канд. екон. наук, доцент,

доцент кафедри обліку і оподаткування

Миколаївський національний аграрний університет

м. Миколаїв, Україна

Крижова Вікторія

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

спеціальність 071 Облік і оподаткування

Миколаївський національний аграрний університет

м. Миколаїв, Україна

ЕКОЛОГІЧНИЙ DUE DILIGENCE ЯК ІНСТРУМЕНТ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ У СИСТЕМІ ІНВЕСТИВАННЯ

Процедура Due Diligence є ключовим інструментом у процесі підготовки та супроводу угод з купівлі-продажу бізнесу і залучення інвестицій, оскільки забезпечує всебічну оцінку діяльності суб'єкта господарювання, виявлення юридичних, фінансових та податкових ризиків, а також формування ефективних стратегій щодо їх мінімізації.

Значний внесок у дослідження теоретичних і практичних аспектів процедури Due Diligence зробили такі зарубіжні та вітчизняні науковці, як: Г. Бінг [1], А. Розенблум [2], Л. Спеддінг [3], В. Бондар [4], Л. Гуцаленко [5], А. Касич, Я. Яковенко [6] та інші. Незважаючи на майже сторічну історію застосування процедури Due Diligence у міжнародній практиці, а також активне її впровадження у вітчизняне правове та економічне середовище, досі відсутнє єдине загальноприйняте трактування даного поняття. Така багатозначність пояснюється міждисциплінарною природою процедури, а також необхідністю її адаптації до конкретних цілей, умов та об'єктів дослідження [7]. У різних контекстах Due Diligence може слугувати інструментом юридичної перевірки, оцінки інвестиційної привабливості, діагностики екологічних загроз, виявлення репутаційних ризиків або підтвердження відповідності принципам сталого розвитку [8].

Варто зазначити, що в сучасному управлінському дискурсі екологічну оцінку іноді ототожнюють із традиційним аудитом. Проте ці підходи відрізняються: аудит зосереджений на підтвердженні достовірності подання фінансової звітності, тоді як екологічна оцінка спрямована на ідентифікацію потенційних ризиків, пов'язаних із впливом підприємства на навколишнє середовище. Основним завданням такого аналізу є збір релевантної інформації

про екологічний стан об'єкта з метою визначення можливих загроз і розробки відповідних управлінських рішень.

Екологічний Due Diligence поступово перетворюється на обов'язковий компонент сучасного інвестиційного процесу, особливо в контексті підвищеної уваги до ESG-критеріїв (екологічних, соціальних та управлінських факторів). Його основною метою є ідентифікація потенційних негативних наслідків діяльності підприємства для навколишнього середовища та мінімізація екологічних ризиків інвестора [9].

Застосування екологічного Due Diligence дозволяє ідентифікувати потенційні екологічні ризики, гарантувати відповідність законодавчим вимогам, знизити інформаційну асиметрію між сторонами угоди та приймати обґрунтовані інвестиційні рішення [9].

Функціональне значення Due Diligence у системі інвестування полягає в забезпеченні прозорості екологічного стану об'єкта, зниженні ризику непередбачуваних екологічних витрат, штрафів або регуляторних санкцій. Інтеграція екологічного аналізу в загальний процес Due Diligence сприяє ефективному управлінню ризиками, формуванню стратегій сталого розвитку, врахуванню репутаційних аспектів та дотриманню соціальної відповідальності бізнесу.

Методика проведення екологічного Due Diligence передбачає поетапне дослідження екологічного стану об'єкта інвестування з метою виявлення потенційних ризиків, перевірки відповідності чинному екологічному законодавству та оцінки можливого впливу екологічного чинника на вартість активу або доцільність інвестування.

Першим етапом є підготовка, що включає формування мети перевірки, визначення обсягу дослідження, залучення фахівців відповідного профілю та складання плану дій. Далі здійснюється аналіз наявної документації підприємства: дозволів, ліцензій, звітів про вплив на довкілля, актів перевірок тощо. Паралельно проводиться вивчення відкритих джерел, таких як екологічні реєстри, судові рішення, інформація громадських організацій.

Наступним кроком є виїзд на об'єкт для візуального обстеження, фіксації реального екологічного стану території, відбору проб (у разі потреби) та з'ясування практик екологічного управління. Окрему роль відіграє неформалізоване спілкування з працівниками підприємства, що дозволяє виявити приховані або недокументовані проблеми.

У результаті зібрані дані підлягають системному аналізу з використанням інструментів оцінки ризиків, таких як матриці, шкали оцінювання та експертні висновки. За підсумками перевірки формується узагальнений аналітичний звіт, що містить висновки про наявні екологічні загрози, їх можливі наслідки, прогнозовані витрати на їх усунення або мінімізацію, а також конкретні рекомендації щодо подальших дій інвестора.

За потреби може бути передбачений моніторинг виконання запропонованих заходів, особливо у випадках довгострокового інвестування або високого рівня виявлених ризиків. Такий підхід забезпечує інтеграцію екологічного аналізу в загальну систему управління інвестиційними рішеннями, сприяє зниженню невизначеності та підвищує екологічну, економічну й соціальну обґрунтованість проєктів.

Таким чином, екологічний Due Diligence є інструментом управління ризиками інвестиційного процесу. Проведення даної процедури дозволяє інвесторам переконатися у відповідності об'єкта інвестування чинному екологічному законодавству, що знижує ризик регуляторних санкцій. Екологічний Due Diligence сприяє зниженню інформаційної асиметрії між сторонами угоди, що підвищує довіру та обґрунтованість інвестиційних рішень. Його результати можуть бути використані для формування стратегій сталого розвитку та корпоративної соціальної відповідальності.

Список використаних джерел

1. Bing G. Due Diligence Techniques and Analysis: Critical Questions for Business Decisions. Westport, CT: Quorum Books, 1996. 580 p.
2. Rosenbloom A. Due Diligence for Global Deal Making: The Definitive Guide to Cross-Border Mergers and Acquisitions, Joint Ventures, Financings and Strategic Alliances. USA, 2002.

3. Spedding L. The Due Diligence Handbook. Corporate Governance, Risk Management and Business Planning. Oxford: CIMA Publishing, 2009. 709 p.
4. Бондар В. Методичні засади експертизи правового та фінансового становища компанії при складанні звіту Due Diligence. *Бухгалтерський облік і аудит*. 2010. № 8. С. 23-28.
5. Гуцаленко Л.В. Due diligence: еволюція та генезис сутності. *ЕКОНОМІКА. ФІНАНСИ. МЕНЕДЖМЕНТ: актуальні питання науки і практики*. 2017. № 12. С.21-29.
6. Касич А.О., Яковенко Я.Ю. Дью ділідженс як ключовий інструмент аналізу доцільності інвестування. *Облік і фінанси. Фінанси та оподаткування*. 2015. № 4 (70). С. 92-97.
7. KPMG. Global ESG Due Diligence Study 2024. *KPMG International*. 2024. URL: <https://assets.kpmg.com/content/dam/kpmg/xx/pdf/2024/06/esg-due-diligence-study-2024.pdf>.
8. Exiger. The ESG Due Diligence Process – Why It's Important. 2024. URL: <https://www.exiger.com/perspectives/esg-due-diligence-process>.
9. KPMG. Global ESG Due Diligence Study 2024. *KPMG International*, 2024. URL: <https://assets.kpmg.com/content/dam/kpmg/xx/pdf/2024/06/esg-due-diligence-study-2024.pdf>.

Стоєв Володимир

*к.е.н. доцент кафедри інформаційної економіки,
підприємництва та фінансів
Інженерного навчально-наукового інституту імені Юрія Потєбні
Запорізького національного університету
м. Запоріжжя, Україна*

ПРОБЛЕМИ ОБЛІКУ ТА АУДИТУ ОКРЕМИХ ВИДІВ ЗАБОРГОВАНOSTІ

В умовах військового стану, якій має місце в Україні, виникають суттєві особливості щодо обліку та аудиту окремих видів заборгованості.

Це стосується як заборгованості, яка виникла внаслідок форс-мажорних обставин, так і заборгованості з окремих видів зобов'язань. Серед цих видів зобов'язань окремо місце займає кредиторська заборгованість перед російськими та беларуськими контрагентами, яка виникла до 24 лютого 2022 року.

Постановою Кабінету міністрів України від 3 березня 2022 № 187 було введено мораторій (заборону) виконання, у тому числі в примусовому порядку, грошових та інших зобов'язань, кредиторами (стягувачами) за якими є юридичні особи, створені та зареєстровані відповідно до російського законодавства [1].

Відповідно українські підприємства не погашають кредиторську заборгованість перед цими російськими підприємствами, яка виникла до 24 лютого 2022 року.

Проте, така заборгованість обліковується в бухгалтерському обліку, оскільки не минув строк позовної давності відносно цієї заборгованості.

Відповідно до Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 21 [2]:

«7. На кожну дату балансу:

а) монетарні статті в іноземній валюті відображаються з використанням валютного курсу на кінець дня дати балансу;

б) немонетарні статті, які відображені за історичною собівартістю і зарахування яких до балансу пов'язано з операцією в іноземній валюті, відображаються за валютним курсом на початок дня дати здійснення господарської операції».

При цьому відповідно до положення:

Монетарні статті - статті балансу про грошові кошти, а також про такі активи й зобов'язання, які будуть отримані або сплачені у фіксованій (або визначеній) сумі грошей або їх еквівалентів.

Немонетарні статті - статті інші, ніж монетарні статті балансу.

Таким чином, оскільки українські підприємства не мають наміру сплачувати зазначену суму заборгованості, то обліковують цю заборгованість як немонетарну статтю балансу і не нараховують курсові різниці (не перераховують вартість рубльову заборгованість в гривню по курсу на кінець дня кожної дати балансу).

Проте, відповідно до відповідно до абзацу п'ятого п. 1 частини першої ст. 1 Закону України від 03 березня 2022 року № 2116-IX «Про основні засади примусового вилучення в Україні об'єктів права власності російської федерації та її резидентів» (далі - Закон № 2116-IX) об'єктами права власності російських резидентів є рухоме і нерухоме майно, кошти, вклади у банках, цінні папери, корпоративні права, інше майно (активи), що знаходяться (zareestrovani) на території України та безпосередньо або через афілійованих осіб належать російським резидентам.

Згідно частини другої ст. 2 Закону № 2116-IX примусове вилучення в Україні об'єктів права власності російських резидентів здійснюється без компенсації (відшкодування) їх вартості [3].

Таким чином, підприємства має підстави очікувати вилучення такої кредиторської заборгованості.

Нарахування або відмова від нарахування курсових різниць має також вплив на оподаткування податком на прибуток українських підприємств.

Відповідно до ст. 134 Податкового кодексу України об'єктом оподаткування податком на прибуток є прибуток із джерелом походження з України та за її межами, який визначається шляхом коригування (збільшення або зменшення) фінансового результату до оподаткування (прибутку або збитку), визначеного у фінансовій звітності підприємства відповідно до національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку або міжнародних стандартів фінансової звітності, на різниці, які виникають відповідно до положень цього Кодексу [4].

Вирішення питань відносно того: чи повинне підприємство нараховувати курсові різниці заборгованістю з оплати товару в рублях перед російськими підприємствами, списанням або подальшим обліком такої заборгованості потребують узгодженого рішення з боку Міністерства фінансів, Податкової служби тощо.

Список використаних джерел

1. Постанова Кабінету міністрів України від 3 березня 2022 № 187 «Про забезпечення захисту національних інтересів за майбутніми позовами держави Україна у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації» : веб-сайт. URL : https://mof.gov.ua/uk/translation_of_international_financial_reporting_standards_2022_updated-576
2. Національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку. Міністерство фінансів України: веб-сайт. URL : <https://mof.gov.ua/uk/nacionalni-polozhennja1>
3. Закон України від 03 березня 2022 року № 2116-IX «Про основні засади примусового вилучення в Україні об'єктів права власності російської федерації та її резидентів» : веб-сайт. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2116-20#Text>
4. Податковий кодекс України : веб-сайт. URL : zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17

ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ РИЗИК-ОРІЄНТОВАНОГО ПІДХОДУ ПРИ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПРОВЕДЕННІ ПЕРЕВІРОК З КОНТРОЛЮ ЯКОСТІ АУДИТОРСЬКИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ

Європейська модель суспільного нагляду за аудиторською діяльністю передбачає здійснення перевірок з контролю якості аудиторських послуг на основі аналізу ризиків [1]. Такий підхід до організації й проведення перевірок узгоджується з 9-м принципом з основних принципів діяльності незалежних регуляторів аудиту від IFIAR, який наголошує на необхідності впровадження органами нагляду процедур оцінювання ризиків які б забезпечували можливість ідентифікації найбільш імовірних сфер підвищеного ризику якості, як на системному (національному) рівні, так і на рівні окремих суб'єктів аудиторської діяльності, а також вимагає враховувати результати оцінки ризиків при плануванні, розподілу ресурсів та обранні підходів до проведення перевірок з контролю якості [2, с. 11].

Отже, застосування ризик-орієнтованого підходу в суспільному нагляді, зокрема в перевірках з контролю якості, області використання якого узагальнено на рис. 1, є ефективним інструментом для досягнення та підтримки високого рівня якості аудиту. У міжнародній практиці такий підхід використовується як базовий стандарт в діяльності багатьох незалежних регуляторів аудиту, оскільки дозволяє зосередити обмежені ресурси органів суспільного нагляду на найбільш ризикових суб'єктах аудиторської діяльності та аспектах їх діяльності.

Рис. 1. Основні області застосування ризик-орієнтованого підходу в перевірках з контролю якості аудиторських послуг

Джерело: розроблено автором за [2, 4].

Попри очевидні переваги, в Україні питання застосування ризик-орієнтованого підходу в перевірках з контролю якості залишається недостатньо врегульованим на рівні законодавства. Зокрема, статтею 40 Закону України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» встановлено лише граничний строк, протягом якого контроль якості аудиторських послуг суб'єкта аудиторської діяльності має бути проведено, – не рідше ніж один раз на три

або шість років залежно від права проводити обов'язковий аудит фінансової звітності підприємств, що становлять суспільний інтерес, без визначення конкретної періодичності таких перевірок [3]. Профільний для аудиторів та нагляду за ними закон безпосередньо не зазначає про застосування ризик-орієнтованого підходу при складанні плану перевірок. Водночас Рекомендації щодо проведення перевірок з контролю якості аудиторських послуг вимагають використання ризик-орієнтованих принципів при плануванні перевірок [4, с. 8], що створює певні розбіжності та прогалини у регулюванні даного питання. Відповідно до Рекомендацій включення суб'єктів аудиторської діяльності до плану-графіка проведення перевірок на основі ризик-орієнтованого підходу здійснюється за результатами аналізу та оцінювання ризиків у діяльності САД, який своєю чергою ґрунтується на встановлених регулятором аудиту чинниках ризику, рівнях загроз та конфіденційності відомостей щодо оцінки. Отже, відомості щодо застосування ризик-орієнтованого підходу у відборі аудиторських фірм для перевірки з контролю якості фактично віднесені до складу службової інформації.

Слід зазначити, що деякі представники аудиторської спільноти наголошують на законодавчій невідповідності складання плану перевірок на основі ризиків, хибності, необґрунтованості та непрозорості застосування норм щодо конфіденційності відомостей з конкретних методів та методики оцінки ризиків в діяльності аудиторських фірм, що не дозволяє таким фірмам урахувати встановлені Органом суспільного нагляду за аудиторською діяльністю чинники ризику в їхньому процесі ідентифікації та оцінюванні ризиків якості відповідно до МСУЯ 1, зазначають, що наведені в Рекомендаціях приклади чинників ризику не пов'язані з ризиками якості надання аудиторських послуг. Певна критика висловлювалася й щодо відсутності завчасного (до початку перевірки за місцем знаходження) повідомлення про відібрані для перевірки аудиторські завдання.

Хоча автор і вважає за доцільне внести зміни до статті 40 Закону України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність», доповнивши її положенням про здійснення перевірок якості аудиторських послуг суб'єктів аудиторської діяльності за результатами аналізу та оцінювання ризиків у їх діяльності з урахуванням граничних строків для перевірок, зазначених у частині третій цієї статті, він не повною мірою погоджується з наведеною вище критикою. Зокрема, автор звертає увагу на відмінність термінів ризик та чинник ризику, поділяє позицію IFIAR щодо важливості застосування незалежними регуляторами аудиту елементу непередбачуваності, зокрема при плануванні графіку перевірок з контролю якості й відборі завдань, який дозволяє нівелювати можливість формування (прогнозування) суб'єктами аудиторської діяльності очікувань щодо часу, періоду та обсягу проведення контрольних заходів. Збереження елементу непередбачуваності сприятиме ефективності суспільного нагляду, оскільки слугує важливим запобіжником проти формального дотримання аудиторськими фірмами вимог міжнародних стандартів аудиту тільки напередодні очікуваного періоду перевірки, а отже здійснює коерцитивний (примусовий) вплив на перманентне забезпечення аудиторськими фірмами якості надання аудиторських послуг.

Дискусійним залишається й питання публічності критеріїв оцінки ризиків та порядку їх застосування при включенні суб'єктів аудиторської діяльності до плану перевірок та відборі завдань. Публічно доступні, зрозумілі та обґрунтовані критерії відбору аудиторських фірм та завдань для перевірок допомагають підвищити довіру до процесу контролю якості з боку суспільства та суб'єктів ринку, створюють прогнозованість в діях незалежних регуляторів аудиту, знижують можливість суб'єктивних або упереджених рішень щодо включення (виключення) конкретних аудиторських фірм або аудиторських завдань до перевірок.

Разом з цим, попри переваги така відкритість має і низку недоліків. Зокрема, надмірна деталізація та оприлюднення критеріїв оцінювання можуть спонукати фірму до маніпулювання показниками, які використовуються в оцінці ризику суб'єктів аудиторської діяльності, для того, щоб якнайдовше уникати перевірок з контролю якості. Відкритий характер критеріїв та методики відбору фірм та завдань для перевірок створює передумови для зниження ефективності перевірок та об'єктивності висновків за результатами виконання

контрольних заходів, оскільки суб'єкти матимуть змогу передбачувати період включення у план-графік й «найбільш ризикові аудити», та, відповідно, заздалегідь готуватися до формального проходження перевірки без впровадження сутнісних змін в системі управління якістю. Негативним наслідком «політики відкритості» є підвищення вірогідності успішного оскарження рішення органу суспільного нагляду за аудиторською діяльністю про включення до плану-графіка перевірок, і навіть рішення про результати перевірки у разі навіть незначних відхилень від затвердженої методики або процедурних помилок з боку органу контролю.

Отже, відкритість методів та методики оцінки ризиків в діяльності суб'єктів аудиторської діяльності має урахувати баланс між прозорістю та конфіденційністю. Усе це вимагає зваженого підходу до питання відкритості методичних підходів в оцінці ризиків аудиторських фірм, відбору їх та виконаних ними завдань для перевірок. На думку автора оптимальним рішенням є досягнення балансу між повною відкритістю та закритістю критеріїв та методики. Зокрема, доцільно оприлюднювати загальні чинники ризиків, що враховуються при формуванні планів перевірок, та принципи їх оцінювання (рівні загроз), уникаючи при цьому повного розкриття алгоритмів оцінювання з метою уникнення маніпуляцій. Критерії та методика мають періодично переглядатися та адаптуватися до поточних викликів в розвитку аудиту, що дозволить уникнути передбачуваності зі сторони недобросовісних учасників аудиторського ринку та підтримувати високий рівень ефективності перевірок з контролю якості.

Підвищенню об'єктивності та уникненню упередженості в застосуванні ризик-орієнтованого підходу при перевірках з контролю якості аудиторських послуг також сприятиме впровадження незалежними регуляторами аудиту інтегрованих аналітично-інформаційних систем з автоматичного збору, систематизації та аналізу інформації для оцінки ризиків в діяльності аудиторських фірм, як власне і здійснення такої оцінки.

Список використаних джерел

1. On statutory audits of annual accounts and consolidated accounts, amending Council Directives 78/660/EEC and 83/349/EEC and repealing Council Directive 84/253/EEC : Directive of 17.05.2006 no. 2006/43/EC : as of 9 January 2024. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2006/43/oj> (date of access: 07.05.2025).
2. Core principles for independent audit regulators. Tokyo : International Forum of Independent Audit Regulators, 2022. 15 p. URL: <https://www.ifiar.org/?wpdmdl=14848> (date of access: 07.05.2025).
3. Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність: Закон України від 21.12.2017 р. № 2258-VIII: станом на 20 черв. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2258-19#Text> (дата звернення: 07.05.2025).
4. Рекомендації щодо проведення перевірок з контролю якості аудиторських послуг та інших перевірок : Рішення Ради нагляду за аудит. діяльністю Орг. сусп. нагляду за аудит. діяльністю від 27.10.2023 р. № 3/9/63 станом на 26 квіт. 2024 р. URL: <https://www.apob.org.ua/wp-content/uploads/2024/05/Рекомендації-з-проведення-перевірок-із-змiнами.pdf> (дата звернення: 07.05.2025).

ОЗНАКИ ШАХРАЙСТВА В ПРАКТИЦІ АУДИТУ ОТРИМУВАЧІВ ГРАНТОВИХ КОШТІВ ВІД МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ НА ПРОВЕДЕННЯ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Сучасна економіка має більш розширений спектр надходження міжнародних коштів. Так, велика частина міжнародних грантових проєктів направлена на підтримання соціальних, наукових, та інших інноваційних проєктів з боку міжнародних організацій. Тому, коли аудитор долучається, як незалежний експерт, для визначення певних обґрунтувань і висловлення думки, слід особливо уважно дослідити чинники та ознаки шахрайства.

Визначення згідно Міжнародного стандарту аудиту 240 «Відповідальність аудитора, що стосується шахрайства, при аудиті фінансової звітності» (далі – МСА 240) [1]: шахрайство (fraud) – навмисна дія однієї особи або кількох осіб, які належать до управлінського персоналу, тих, кого наділено найвищими повноваженнями, працівників або третіх сторін із застосуванням оман для отримання неправомірної або незаконної вигоди.

Аудиторські стандарти речуть аудиторам зберігати професійний скептицизм, проводити консультації з робочою групою на всіх етапах аудиту, збирати документальні докази і зовнішні запевнення, документувати в робочих документах факти і обставини, реагувати на виявлені ознаки шахрайства, поглиблювати аудиторські дослідження, та, нарешті, визначитись, чи достатньо доказів для висловлення аудиторської думки, або ж для відмови від завдання, в результаті – подальшого повідомлення управлінського персоналу або третіх осіб про виявлене шахрайство.

Аудит фінансової звітності установ або організацій, які стали отримувачами цільових коштів на наукові дослідження від міжнародних компаній, на нашу думку, має включати дослідження ризиків шахрайства, які пов'язані саме з привласненням активів.

Відповідно до МСА 240 [1], чинники ризику шахрайства, пов'язані з викривленнями внаслідок незаконного привласнення активів, класифікуються згідно з трьома умовами, які, як правило, наявні, якщо є шахрайство: мотив/тиск, можливості, ставлення/логічне виправдання.

Отже, автором, згідно практичного досвіду, зосереджено увагу на чинниках шахрайства, та приведено конкретний їх перелік за класифікацією стандартів аудиту.

Таблиця 1

Перелік ознак шахрайства згідно класифікації МСА 240 [1]
для отримувачів грантових коштів

Найменування ознак шахрайства* за класифікацією МСА 240 [1]	
Мотив /Тиск	
✓ Наполегливість від замовника надати абсолютно позитивний аудиторський висновок, пояснюючи, що це важливо для подальшого отримання цільових коштів від міжнародної організації.	
✓ Замовник аудиту відмовляється виправляти помилки / рекомендації у фінансовій звітності, визначені аудиторами під час виконання аудиторського завдання, керуючись острахом повернути увагу контролюючих органів.	
✓ Відмова оплачувати передплату за аудиторські послуги без попередньої гарантії від аудитора щодо надання абсолютно позитивного аудиторського звіту.	
Можливості	
✓ Сайт компанії отримувача цільових коштів від міжнародної організації містить критично мало інформації про компанію, її фактичне місце знаходження, основні напрямки і результати наукової діяльності, іншу інформацію для прозорості	

Найменування ознак шахрайства* за класифікацією МСА 240 [1]

- користувачів, тощо, тобто носить суто номінальний характер.
- ✓ Відсутність або не надання актів приймання-передачі послуг між отримувачем цільових коштів та міжнародною організацією, що надавала грантові кошти.
- ✓ Небажання надати результати або звіти наукових проєктів, які за умовами договорів, мали проводитись на цільові кошти міжнародної організації.
- ✓ Один і той самий підрядник на значну долю від всіх проєктів, який виконує наукові дослідження та звіти, тотожні дослідженням, що зазначені у договорах між міжнародною організацією та отримувачем цільових коштів.
- ✓ Делегування проведення наукової роботи і досліджень іншій компанії, яка за основною статутною діяльністю має інші види діяльності.
- ✓ Відсутність актів приймання-передачі послуг на наукові дослідження між компанією-підрядником та отримувачем міжнародного фінансування.
- ✓ Компанія-підрядник не є об'єктом для проведення аудиту фінансової звітності. Та не має наміру проведення аудиту річної / проміжної / проєктної звітності.
- ✓ У компанії-підрядника немає власного сайту, на якому відображається інформація для користувачів або замовників, в тому числі фінансова звітність.
- ✓ Компанія-підрядник знаходиться в іншій країні, в тому числі в тій країні, що внесена до переліку офшорних зон.
- ✓ Розрахунки з залученими працівниками нестабільні, не відповідають умовам договорів з ними.

Ставлення/ Логічне виправдання

- ✓ Фінансова звітність, складена за міжнародними стандартами, не відповідає критеріям якості подання інформації та має лише формальні ознаки.
- ✓ На аудиторські запити не надаються облікові регістри, а лише первинні документи, або ж їх незначна частина.
- ✓ Недостатність документальних доказів щодо виконаних робіт-послуг від делегованого для наукових досліджень підрядника.
- ✓ Відсутність інших витрат за проєктами, крім таких, що здійснюються на підрядника
- ✓ Повне делегування виконання проєктів підряднику, відсутність контролю, щодо якості виконання робіт/послуг Підрядником.
- ✓ Підписант угод, актів приймання-передачі зі сторони підрядника не має законних підстав для підпису відповідних документів.
- ✓ Документи угод та актів виконаних послуг між підрядником та отримувачем цільових коштів від міжнародних організацій однотипні та не відображають особливостей – деталей щодо виконання: кошторисів, етапів реалізації, задокументовані або опубліковані у мас-медіа результати.
- ✓ Звіти з наукових досліджень є плагіатом звітів наукових інститутів, які виконували аналогічні дослідження на замовлення держави та міністерств.
- ✓ Звіти наукових досліджень не відображають джерела і посилання на авторство.
- ✓ Розділи наукових звітів не відповідають розділам, що зазначені в умовах Договору, підписаного між отримувачем цільових коштів та міжнародною організацією - надавачем коштів.
- ✓ Відсутність актів приймання-передачі послуг між отримувачем цільових коштів та міжнародною організацією -надавачем коштів.
- ✓ Підрядник не проводив аудиторської перевірки річної фінансової звітності.
- ✓ Підрядник знаходиться поза межами листування або спілкування для надання запевнень, або інших документальних доказів для підтвердження витрат і результатів сумісних проєктів з неприбутковою організацією - отримувачем грантових коштів.
- ✓ У компанії-підрядника дуже незначна кількість найманих працівників у періоді, яка

Найменування ознак шахрайства* за класифікацією МСА 240 [1]
не відповідає кваліфікації для проведення наукових досліджень, або лише відноситься до адміністративного персоналу.

Джерело: авторська розробка за класифікацією [1].

Підсумовуючи зазначимо, що вище наведений перелік не є виключним, проте складений на підставі реального практичного аудиторського досвіду. Цей перелік може бути долученим у стандарти аудиторської якості для виконання завдань аудиту фінансової звітності неприбуткових організацій, приватних компаній, іноземних компаній, що стали об'єктом аудиту як отримувачі цільових або грантових коштів від міжнародних організацій.

Список використаних джерел

1. Міжнародний стандарт аудиту 240 (переглянутий) «Відповідальність аудитора, що стосується шахрайства, при аудиті фінансової звітності» видання 2020 року, URL: https://mof.gov.ua/uk/international_quality_control_standards_quality_management_audit_review_other_assurance_and_related_services-779 (дата звернення: 15.05.2025)

Татенко Мирослав

*аспірант кафедри фінансового аналізу та аудиту,
Державний торговельно-економічний університет
м. Київ, Україна*

Наук. кер.: Гордополов Володимир

*д. е. н., професор, професор кафедри фінансового аналізу та аудиту,
Державний торговельно-економічний університет
м. Київ, Україна*

АНАЛІТИЧНІ ПРОЦЕДУРИ АУДИТУ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Аналітичні процедури є невід'ємною складовою аудиту підприємств будь-якої галузі, в тому числі і тих, що здійснюють свою діяльність у сфері сільського господарства, яка в переважній більшості спрямована на експорт та імпорт сільськогосподарської продукції. Міжнародний стандарт контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг (далі - МСА) 520 «Аналітичні процедури» розкриває дане поняття як оцінки фінансової інформації, зроблені на основі аналізу очікуваних взаємозв'язків між фінансовими та нефінансовими даними, що охоплюють необхідне вивчення ідентифікованих відхилень або взаємозв'язків, які не узгоджуються з іншою доречною інформацією чи значно відрізняються від очікуваних величин [2, с.398].

Як влучно зазначила Карпачова О., метою аудитора є отримання доречних і надійних аудиторських доказів при виконанні аналітичних процедур, які б допомогли йому у формуванні загального висновку, чи відповідає фінансова звітність розумінню діяльності підприємства [1, с.76]. Доповнимо цю тезу, що при аудиті ЗЕД сільськогосподарських підприємств метою аудитора є отримання доречних і надійних аудиторських доказів при виконанні аналітичних процедур, які б допомогли йому у формуванні загального висновку, про достовірність відображення у бухгалтерських регістрах та фінансовій звітності інформації стосовно усіх господарських операцій підприємства в усіх суттєвих аспектах. При цьому головний акцент може робитися саме на зовнішньоекономічних операціях такого суб'єкта господарювання.

Не менш важливою складовою при проведенні аналітичних процедур в процесі аудиторської перевірки ЗЕД сільськогосподарського підприємства є джерела отримання інформації для проведення таких аналітичних процедур. Загалом джерела отримання інформації для аналітичних процедур при такому типі аудиторської перевірки сільськогосподарського підприємства є такими ж, що і при проведенні звичайного аудиту фінансової звітності. Головними джерелами отримання інформації для проведення аналітичних процедур є:

- запит управлінському персоналу;
- інтерв'ю з керівництвом та працівниками сільськогосподарського підприємства;
- запит третім особам [1, с.76];
- запит контрагентам, з якими підприємство здійснює зовнішньоекономічні операції;
- ЗМІ [1, с.76];
- інформація з відкритих реєстрів, баз даних тощо.

При цьому, слід зауважити, що аудиторіві треба оцінити надійність джерел, від яких отримано таку інформацію. Наприклад, інформація вважається більш достовірною, якщо її отримано з незалежних джерел і від третіх сторін. Аудитор повинен оцінити зможу порівняти наявну інформацію та чи може вона служити доказовою базою при наданні аудиторського висновку [1, с.76]. При цьому, особливу увагу у такому висновку буде приділено саме доказовій базі стосовно зовнішньоекономічних операцій сільськогосподарського підприємства.

Аналітичні процедури виконуються при плануванні аудиту, виконанні та на заключних процедурах. Також аналітичні процедури можуть застосовуватись як окремо, так і разом із тестами деталей [1, с.76]. Враховуючи положення МСА 520 «Аналітичні процедури» [2, с.397-403], типовими аналітичними процедурами при аудиті ЗЕД сільськогосподарського підприємства можуть бути:

- порівняння інформації стосовно основних показників діяльності сільськогосподарського підприємства за попередні періоди;
- розрахунок прогнозової виручки сільськогосподарського підприємства на основі показника виручки за попередні періоди;
- оцінка амортизації основних засобів сільськогосподарського підприємства;
- порівняння відношення продажів дебіторської заборгованості сільськогосподарського підприємства із середніми показниками у галузі агробізнесу або із показниками інших суб'єктів господарювання порівнянного розміру, що працюють у цій галузі;
- розгляд зв'язків між фінансовою та нефінансовою інформацією сільськогосподарського підприємства;
- інші аналітичні процедури, які вважаються доцільними аудитором при проведенні такого типу аудиту сільськогосподарського підприємства.

Отже, вдало підібрані аналітичні процедури в процесі аудиту ЗЕД сільськогосподарського підприємства сприятимуть досягненню максимальних результатів, які в свою чергу знайдуть своє відображення в аудиторському звіті.

Список використаних джерел

1. Карпачова, О. В. (2021). Застосування аналітичних процедур при аудиті МСФЗ звітності. *Socio-Economic Relations in the Digital Society*, 3(42), 75-80. [https://doi.org/10.18371/2221-755x3\(42\)2021253528](https://doi.org/10.18371/2221-755x3(42)2021253528) (дата звернення 26.03.2025).
2. Міжнародні стандарти контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг. Ч. 1. Вид. 2020 р. URL: <https://surl.li/ratedx> (дата звернення 26.03.2025).

АНАЛІТИЧНІ ПРОЦЕДУРИ АУДИТУ ОПОДАТКУВАННЯ ВЕЛИКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Аналітичні процедури є важливим етапом при проведенні будь яких видів аудиту. Зокрема, чи то аудит фінансової звітності, чи податкова діагностика, чи підготовка декларації – без аналітичних процедур здійснити таку діяльність неможливо.

Міжнародний стандарт контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг (далі – МСА) № 520 «Аналітичні процедури» визначає аналітичні процедури як оцінки фінансової інформації, зроблені на основі аналізу очікуваних взаємозв'язків між фінансовими та нефінансовими даними, що охоплюють необхідне вивчення ідентифікованих відхилень або взаємозв'язків, які не узгоджуються з іншою доречною інформацією чи значно відрізняються від очікуваних величин. При цьому, цілі аудитора наступні [1]:

а) отримати доречні та надійні аудиторські докази при виконанні аналітичних процедур по суті;

(б) розробити та виконати аналітичні процедури наприкінці аудиту, які б допомогли аудитору в формулюванні загального висновку, чи відповідає фінансова звітність розумінню аудитором суб'єкта господарювання.

Хоч і даний стандарт визначає аналітичні процедури для проведення аудиту фінансової звітності, зазначені цілі та визначення самих аналітичних процедур можуть застосовуватись і для аудиту оподаткування. Адже в своїй діяльності, аудитори в частині податків також визначають відхилення від суттєвості, роблять підрахунки, розраховують суму податкових ризиків, тощо.

При цьому, аналітичні процедури відіграють значну роль при проведенні аудиту оподаткування саме великих підприємств, багато з яких є великими платниками податків. Більш того, великі підприємства досить часто попадають в поле зору фіскальних органів, що призводить до планових і позапланових перевірок, і як результат, це призводить до неправомірних донарахувань податків. Саме тому особливо важливим є розрахунок правильних сум потенційних ризиків, щоб підприємство змогло розкрити суттєві ризики чи невизначеності у примітках фінансової звітності, а також зменшити такі відхилення, чи сформулювати відповідне забезпечення на суму ризику.

В першу чергу, завдяки аналітичним процедурам звіряються дані показників декларацій та додатків до них, з даними бухгалтерського обліку. Перелік аналітичних процедур, який застосовує аудитор при проведенні аудиту оподаткування великих підприємств, не є обмеженим (рис. 1).

Дані рис. 1 дозволяють стверджувати, що основні аналітичні процедури допомагають визначити правильні суми ризиків великого підприємства в частині податків. Окремо варто зазначити, що і податкові органи застосовують свої аналітичні процедури, що й незалежні аудитори, в результаті чого формують думку про ризиковість платника, чи його віднесення до «клубу білого бізнесу» та публікації на офіційному сайті ДПС «Територія податкової довіри» [2].

Отже, аналітичні процедури є одними з найбільш важливих при проведенні аудиту оподаткування великого підприємства, що дозволяють розрахувати суму потенційних ризиків, а також розрахувати можливі оптимізаційні варіації їх мінімізації. Зокрема, аудиторські компанії можуть в якості вдосконалення розробляти внутрішні нормативи, проводячи аналітичні розрахунки щодо податків для різних галузей великих підприємств. Також важливо розробити міжнародний стандарт, що визначав би використання аналітичних процедур при проведенні не лише аудиту фінансової звітності, а й аудиту оподаткування.

Аналітичні процедури при аудиті оподаткування великого підприємства

тестування системи контролю в частині
податків

розрахунок суттєвості на етапі планування

звірка суми податків з даними бухгалтерського
обліку та електронного кабінету платника

розрахунок відхилення

порівняння отриманого відхилення з
встановленим рівнем суттєвості

розрахунок відхилення від суттєвості

Розрахунок виявлених потенційних ризиків

проведення інших аналітичних процедур

Рис. 1. Основні аналітичні процедури, що застосовуються при проведенні аудиту
оподаткування великих підприємств

Джерело: власна розробка автора

Список використаних джерел

1. Міжнародний стандарт аудиту 520 «Аналітичні процедури». Міжнародні стандарти контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг, видання 2020 року. Вид. офіц. АПУ, 2020. с. 397–403. URL: https://mof.gov.ua/uk/international_quality_control_standards_quality_management_audit_review_other_assurance_and_related_services-779

2. Територія високого рівня податкової довіри. ДПС України. URL: <https://tpd.tax.gov.ua/>

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ОБЛІКУ ТА АУДИТУ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Штучний інтелект (ШІ) стає ключовим чинником трансформації обліку та аудиту, особливо в контексті сучасних євроінтеграційних процесів України, коли зростають вимоги до прозорості обліку й фінансової звітності, їх відповідності міжнародним стандартам фінансової звітності (IFRS) та аудиту (ISA), що створює потребу у впровадженні прогресивних інструментів обробки та аналізу даних.

Інтеграція технологій штучного інтелекту в обліково-аудиторські процеси відкриває безпрецедентні можливості для оптимізації роботи обліково-аналітичних та фінансових підрозділів, дозволяючи не лише автоматизувати рутинні операції з введення та обробки даних, але й принципово змінити підхід до аналітичної складової облікової діяльності. Алгоритми машинного навчання здатні обробляти масиви структурованих і неструктурованих даних, автоматизувати рутинні завдання, виявляти приховані закономірності та аномалії, що суттєво скорочує витрати часу на обробку інформації та мінімізує ризик помилок, пов'язаних з людським фактором.

У сфері аудиту впровадження ШІ забезпечує революційний перехід від вибіркової перевірки документації до комплексного аналізу всього масиву транзакцій, що суттєво підвищує ймовірність виявлення порушень, шахрайства та невідповідностей. Крім того, предиктивні можливості штучного інтелекту дозволяють не лише констатувати поточний фінансовий стан підприємства, але й моделювати сценарії розвитку, оцінювати потенційні ризики та формувати рекомендації щодо їх мінімізації, що є критично важливим для прийняття стратегічних управлінських рішень в умовах європейської економічної інтеграції.

Як приклад успішного застосування інструментів штучного інтелекту в обліку та аудиті доцільно розглянути досвід аудиторських компаній «Великої четвірки» (PricewaterhouseCoopers (PwC), Deloitte, Ernst & Young (EY) та KPMG), які є лідерами у впровадженні ШІ для автоматизації облікових і аудиторських процесів. Вони впроваджують передові технології ШІ для аналізу великих обсягів даних, виявлення шахрайства та підвищення якості аудиту, що дозволяє знижувати ризики та забезпечувати прозорість фінансової звітності.

Так, KPMG з 2017 року використовує когнітивні обчислення, зокрема IBM Watson, для автоматизації аналізу даних, що підвищило швидкість і точність аудиту на 30%. Deloitte з 2018 р. інтегрувала ШІ у свою аналітичну платформу Audit Command Language (ACL), що дало змогу бухгалтерам та аудиторам аналізувати великі обсяги інформації без ручної праці. Така автоматизація збільшила можливість виявлення аномалій у фінансовій документації клієнтів на 70%, одночасно створивши ефективний механізм для розпізнавання шахрайських операцій та фінансових зловживань [1].

Ernst & Young впровадили ШІ у процес аудиту. Зокрема, робот аналізує великі набори неструктурованих даних – контракти, договори, звіти – щоб виявляти ризики шахрайства або суттєві помилки. Штучний інтелект допомагає EY діяти на випередження, мінімізуючи можливі проблеми ще до їхнього виникнення [2].

PwC для автоматизації аудиту впровадила систему GL.ai на базі машинного навчання та обробки природної мови (NLP), яка виявляє до 80% порушень, що були пропущені «традиційними» аудитами, і знижує витрати на аудит на 20% [1]. Всередині компанії IT-команди розробили спеціальні ШІ-рішення для роботи з кодом, що підвищило продуктивність на 20-50%. Співробітники також застосовують корпоративну версію ChatGPT-4 для вирішення складних завдань для себе та клієнтів [2].

Компанія Xero є хмарною платформою для малого та середнього бізнесу, що використовує ШІ для автоматизації бухгалтерського обліку, включаючи виставлення рахунків, звірку транзакцій та створення звітності, що дозволяє зменшити час на обробку даних до 50% і забезпечує гнучкість для різних бізнес-моделей [1]. Xero використовує ШІ для автоматичного зіставлення банківських транзакцій з бухгалтерськими записами, що значно скорочує час і зусилля, необхідні для ручної звірки. Можливість налаштування автоматичного сповіщення клієнтів про майбутні або прострочені рахунки-фактури допомагає оптимізувати рух грошових коштів та зменшити кількість прострочених платежів. Обробка рахунків та квитанцій здійснюється із використанням технології оптичного розпізнавання символів (OCR) для витягування даних з документів, зменшуючи потребу в ручному введенні. Окрім цього, Xero інтегрується з різними сторонніми програмами на базі ШІ, які можуть надавати додаткові функції, такі як розширена аналітика, прогнозування та інструменти бізнес-аналітики [3].

Британський міжнародний комерційний банк HSBC впровадив інструменти ШІ, розроблені Quantexa, для виявлення шахрайства та аномалій у транзакціях, що підвищило рівень виявлення шахрайських операцій на 20% [1]. HSBC інтегрував платформу Decision Intelligence (DI) від Quantexa для аналізу понад 1,2 мільярда транзакцій щомісяця на наявність ознак фінансових злочинів та перевірки близько 117 мільйонів записів клієнтів на предмет санкційних ризиків. В результаті впровадження ШІ час на проведення розслідування щодо виявлення незаконної діяльності знизився на 60%, що дозволило співробітникам зосередитися на підвищенні якості обслуговування клієнтів [4]. У 2024 році HSBC стала одним з перших користувачів нового ШІ інструменту – Q Assist, що дозволяє співробітникам банку швидше аналізувати дані, проводити розслідування та формувати звіти без необхідності залучення спеціалістів з аналізу даних для кожного запиту. Очікується, що впровадження Q Assist призведе до значного підвищення продуктивності вже в перший рік використання. За твердженнями фахівців Quantexa потенційна економія завдяки оптимізації процесів розслідування у сфері фінансових злочинів може становити понад £17 мільйонів щорічно [5]. В підсумку впровадження ШІ інструментів підвищує ефективність виявлення фінансових злочинів, зменшує обсяг ручної роботи та збільшує продуктивність праці, покращує якість прийняття рішень.

Порівняльна характеристика використання інструментів ШІ в обліку та аудиті наведена у табл. 1.

Таблиця 1

Порівняльна характеристика використання інструментів ШІ в обліку та аудиті

Компанія (Інструмент)	Основна функція	Ключова технологія	Ефект впровадження	Особливості використання
KPMG (IBM Watson)	Автоматизація аудиту	Когнітивні обчислення	+30% швидкість, підвищення точності	Фокус на аналізі великих даних
Deloitte (ACL)	Виявлення шахрайства	Машинне навчання	+70% ефективність виявлення аномалій	Аналітика фінан- сових записів
PwC (GL.ai)	Автоматизація аудиту	Машинне навчання, NLP	+80% виявлення порушень; -20% витрат	Аналіз головних книг
Xero	Автоматизація обліку	Машинне навчання	-50% часу на звірку рахунків	Для малого та середнього бізнесу
HSBC (Decision Intelligence, Q Assist від Quantexa)	Виявлення шахрайства	AI- аналітика транзакцій	+20% виявлення шахрайства; -60% часу на розслідування фінансових злочинів; £17 млн. потенційна економія	Банківський сектор

Таким чином, можемо констатувати, що, завдяки величезним інвестиціям у цифрову трансформацію, «Велика четвірка» та й інші передові компанії встановлюють стандарти використання ШІ в обліку та аудиті, демонструючи вражаючі результати підвищення ефективності та якості послуг.

Штучний інтелект (ШІ) стрімко змінює сферу обліку та аудиту, надаючи інструменти для автоматизації рутинних завдань, підвищення точності фінансової звітності та забезпечення прозорості процесів. За допомогою ШІ компанії можуть автоматизувати обробку транзакцій, формувати звітність без людського втручання, аналізувати великі обсяги даних з різних джерел (включно з соціальними медіа та новинами), виявляти аномалії та шахрайство в режимі реального часу. Це дозволяє підвищити ефективність роботи бухгалтерів та аудиторів, зменшити ризик людських помилок і стандартизувати процедури перевірки.

Однак впровадження ШІ в облік і аудит має й свої виклики. Захист конфіденційних даних і забезпечення кібербезпеки стають критичними питаннями, адже великі обсяги інформації передаються та обробляються інструментами ШІ. Крім того, технічні та етичні бар'єри вимагають наявності кваліфікованих кадрів, здатних працювати з новими технологіями та розуміти їхні обмеження. Необхідним є також розроблення нових стандартів аудиту, що враховуватимуть можливості та ризики застосування ШІ, щоб забезпечити об'єктивність та прозорість перевірок.

Загалом ШІ стає потужним інструментом для підвищення якості та ефективності обліку й аудиту, але його впровадження вимагає зваженого підходу з урахуванням потенційних ризиків і обмежень. Подальші дослідження мають зосереджуватись на вивченні практичного досвіду європейських країн у впровадженні ШІ в облікову та аудиторську діяльність.

Список використаних джерел

1. Костенко Ю. О., Іваненко В. О., Козаченко А. Ю. Інтеграція штучного інтелекту до бухгалтерських систем для оптимізації фінансового аналізу. *Ефективна економіка*. 2024. № 11. URL: <https://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.11.33> (дата звернення: 14.05.2025).
2. Як використовувати AI у бухгалтерському обліку – огляд 10 найкращих сервісів. *Genius.Space*. URL: https://genius.space/lab/yak-vikoristovuvati-ai-u-buhgalterskomu-obliku-oglyad-10-najkrashhih-servisiv/?utm_source=email&utm_medium=genius_space&utm_campaign=genius&utm_term=digest2&utm_content=25102024 (дата звернення: 14.05.2025).
3. Using AI with Xero to Improve Your Accounting Practice. *Clooud Consulting*. URL: https://clooudconsulting.com/2024/08/01/using-ai-with-xero-to-improve-your-accounting-practice/?utm_source=chatgpt.com (date of access: 14.05.2025).
4. Decision Intelligence Is Giving Banks The Advantage In The Fight Against Financial Crime. *Quantexa*. URL: https://www.quantexa.com/resources/hsbc-financial-crime/?utm_source=chatgpt.com (date of access: 14.05.2025).
5. HSBC and BNY Mellon early adopters for Quantexa GenAI suite. *Finextra Research*. URL: https://www.finextra.com/newsarticle/44273/hsbc-and-bny-mellon-early-adopters-for-quantexa-genai-suite?utm_source=chatgpt.com (date of access: 14.05.2025).

Царенко Оксана,
д-р екон. наук, професор
Голова комітету з контролю якості аудиторських послуг,
Аудиторська палата України,
м. Київ, Україна

ЩІЛЬНІСТЬ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКІВ МІЖ СТАНДАРТАМИ АУДИТУ ДЛЯ АДАПТИВНОГО РЕАГУВАННЯ ДО РИЗИКІВ ШАХРАЙСТВА

Розвиток глобалізації економіки, що спостерігається сьогодні, викликав значне поширення економічної злочинності в Україні, до яких належить – шахрайство. Наразі економіка України зазнає значної шкоди від таких злочинних посягань, а її подальша криміналізація не лише перешкоджає подоланню кризових явищ, але й поглиблює їх. Перед вітчизняними аудиторськими компаніями в умовах невідвортної турбулентності повсякчас постає проблема підвищення якості аудиторських послуг. Водночас, якісні аудиторські послуги досягаються шляхом планування та виконання завдань з надання впевненості та звітування про них відповідно до Міжнародних стандартів контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг (далі – МСА), Кодексу етики професійних бухгалтерів МФБ та застосовних законодавчих й нормативних вимог. Досягнення аудиторами цілей цих стандартів та відповідність вимогам чинного законодавства або нормативних актів передбачає здійснення професійного судження та, коли це стосується виду діяльності, прояв професійного скептицизму.

Проте, зміна умов діяльності, наслідки пандемії COVID-19 та наслідки військового стану, що тривають, свідчать про виникнення нових тисків та можливостей для вчинення шахрайства суб'єктами господарювання та можуть призвести до збільшення кількості факторів ризику шахрайства, що впливає на можливість шахрайства у фінансовій звітності та незаконного привласнення активів.

З огляду на різні масштаби й області застосування МСА 240 «Відповідальність аудитора, що стосується шахрайства, при аудиті фінансової звітності» (далі – МСА 240), широкий спектр завдань, розв'язуваних з допомогою МСА 240, представляється доцільним виділити його атрибутивну взаємодію з іншими Міжнародними стандартами аудиту при виконанні завдання з надання впевненості.

Зауважимо, що Міжнародний стандарт аудиту (ISA) 200 «Загальні цілі незалежного аудитора та проведення аудиту відповідно до Міжнародних стандартів аудиту» (далі – МСА 200) є вагомим стандартом, який визначає загальні цілі незалежного аудитора під час проведення аудиту фінансової звітності відповідно до МСА та встановлює зобов'язання аудитора дотримуватися всіх МСА. Цілі в МСА 200 відображають (частково), що аудитор розглядає суттєві викривлення через шахрайство чи помилку під час проведення аудиту, щоб сформулювати та висловити думку у звіті незалежного аудитора щодо фінансової звітності. Тому, МСА 240 читається в поєднанні з МСА 200. Поряд з цим, як основу для аудиторської думки, МСА вимагають, щоб аудитор отримав обґрунтовану впевненість у тому, що фінансова звітність у цілому не містить суттєвого викривлення внаслідок шахрайства або помилки.

Доведено, що цілями аудитора є: а) виявлення та оцінка ризиків суттєвого викривлення фінансової звітності внаслідок шахрайства; б) отримання достатніх та прийнятних аудиторських доказів щодо оцінених ризиків суттєвих викривлень через шахрайство шляхом розробки та впровадження відповідних заходів; та с) належним чином реагування на шахрайство або підозру на шахрайство, що виявлені під час аудиту [1].

Слід зауважити, що МСА 240 стосується обов'язків аудитора за розгляд фактів шахрайства під час аудиту фінансової звітності та пов'язаних з ними ризиків і, таким чином, посилює постійне використання шахрайства протягом усього аудиторського завдання.

За результатами дослідження визначено та систематизовано ключові сфери (області), які стосуються застосування МСА 240, що мотивує чіткі посилення з МСА 240 до інших МСА,

котрі ще більше впотужнюють взаємозв'язки між стандартами аудиту під час оцінювання ризиків суттєвих викривлень через шахрайство та відповідного реагування на такі ризики .

Отже, МСА 240 розширює певні міжнародні стандарти аудиту, а також надає процедури аудиту щодо шахрайства, які доповнюють інші МСА.

Наголошуємо, що спираючись на систематизацію ключових областей застосування МСА 240 в контексті щільності взаємозв'язків між стандартами аудиту, результатом виконання дій САД у відповідь на оцінені ризики суттєвого викривлення є зосередження на прицілі аудитора щодо шахрайства під час планування та проведення аудиту фінансової звітності, що підтверджує, на думку автора, важливість наступних позицій, а саме: а). відповідного прояву САД професійного скептицизму в аудиторських процедурах, пов'язаних із шахрайством; та б). необхідність розгляду САД питання щодо залучення експертів (судових експертів, експертів-криміналістів) до оцінки ризиків та використання їх досвіду для надання допомоги аудиторам у розробці відповідних аудиторських процедур для реагування на виявлені ризики шахрайства [3].

Зазначаємо, що під час виявлення та оцінки ризиків суттєвих викривлень через шахрайство та помилки відповідно до МСА 315 аудитор бере до уваги невід'ємні фактори ризику, які включають схильність до викривлень через упередженість керівництва або інші фактори ризику шахрайства. При цьому, у параграфі 27 МСА 240 наголошується, що оцінені ризики суттєвого викривлення внаслідок шахрайства розглядаються як значні ризики [1].

Водночас, зроблений акцент у МСА 240 на ідентифікацію та оцінку ризиків суттєвого викривлення через шахрайство та реагування на ці ризики шляхом зміни характеру, часу та обсягу роботи (процедур), підкреслює важливість отримання аудитором розуміння суб'єкта господарювання та його середовища, застосовної структури фінансової звітності та системи внутрішнього контролю суб'єкта господарювання з прицілом(акцентом) шахрайства.

З'ясовано, що МСА 240 містить певні вимоги, які надають аудитору необхідний огляд для запобігання шахрайству під час розробки та виконання аудиторських процедур, які реагують на ризики, пов'язані з нехтуванням заходів контролю керівництвом, і розглядають певні аспекти інших МСА, таких, наприклад, як під час повідомлення про шахрайство відповідному органу за межами суб'єкта господарювання відповідно до МСА 250 (переглянутий) «Розгляд законодавчих та нормативних актів під час аудиту фінансової звітності». Ці процедури аудиту, пов'язані з шахрайством, мають бути вбудованими у весь процес аудиту.

Слід також звернути увагу, що вимога у параграфі 32 (б) МСА 240 щодо перегляду облікових оцінок на наявність упереджень та оцінювання обставин, що спричиняють упередження, якщо такі є, та становлять ризик суттєвого викривлення внаслідок шахрайства, є прикладом процедури, пов'язаної з шахрайством, яку слід виконувати разом із зверненням до вимог МСА 540 (переглянутий) «Аудит облікових оцінок, у тому числі облікових оцінок за справедливою вартістю, та пов'язані з ними розкриття інформації».

Вже більш ніж 15 років актуальним для запобігання шахрайству залишається ефективна система внутрішнього контролю, яку деколи називають заходами контролю, які складаються з політик та процедур, що допомагають забезпечити виконання вказівок управлінського персоналу суб'єкта господарювання. Оскільки переважна більшість шахрайства у чималих розмірах має тенденцію до участі вищого керівництва, запровадження ефективних програм з боротьби із шахрайством та заходів контролю вважається значною частиною середовища контролю[2].

Тому, враховуючи зазначене, доречним є нагадати про аудиторські процедури, які відповідають ризикам, пов'язаним із нехтуванням заходів контролю управлінським персоналом, а саме, що інші аудиторські процедури у відповідності з вимогами параграфу 32 (а), (с) МСА 240 розробляються та виконуються незалежно від оцінки аудитором ризиків нехтування заходами контролю керівництвом, та включають ті, які стосуються тестування записів у журналі та значних операцій, які виходять за межі нормального ходу діяльності

суб'єкта господарювання, або які іншим чином здаються бути незвичайними (включаючи відносини та операції з пов'язаними сторонами).

Інші відповідні тематичні або предметні стандарти МСА містять прямі посилання на МСА 240. Спеціальні вимоги до шахрайства в інших МСА слугують для зосередження робочих зусиль аудитора на виявленні та оцінці ризиків суттєвих викривлень через шахрайство та реагування на оцінені ризики шахрайства. Наприклад, параграф 19 МСА 550 «Пов'язані сторони» (далі – МСА 550) містить вимоги щодо досягнення наступної заявленої цілі: «отримати розуміння взаємовідносин та операцій із пов'язаними сторонами, достатнє для того, щоб мати можливість розпізнавати фактори ризику шахрайства, якщо такі є, що виникають у взаємовідносинах та операціях із пов'язаними сторонами, які стосуються виявлення та оцінка ризиків суттєвого викривлення внаслідок шахрайства». У цьому випадку МСА 550 розширює те, як МСА 240, МСА 315 (переглянутий) та МСА 330 мають застосовуватися щодо ризиків суттєвих викривлень, пов'язаних із відносинами та операціями із пов'язаними сторонами.

Отже, на підставі вищезазначеного, враховуючи, що загальна мета аудитора при проведенні перевірки фінансової звітності полягає в отриманні розумної впевненості про те, чи є фінансова звітність у цілому без суттєвих викривлень через шахрайство, наголошуємо на важливості врахування щільності взаємозв'язків між стандартами аудиту для адаптивного реагування до оцінених ризиків суттєвих викривлень внаслідок шахрайства.

Список використаних джерел

1. Міжнародні стандарти контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг, видання 2016–2017 років. Частина 1. : Рада з міжнародних стандартів аудиту та надання впевненості URL: [https:// mof.gov.ua/storage/files/MCA%202016-2017_ частина%201\(1\).pdf](https://mof.gov.ua/storage/files/MCA%202016-2017_частина%201(1).pdf) (дата звернення: 15.01.2025).

2. Проскуріна Н.М. Розвиток процедур аудиту: теорія та методологія. К.: Центр учбової літератури, 2012. 79 с.

3. Царенко О.В., Кармазін В.А. Об'єкти локалізації зусиль під час розробки та виконання аудиторських процедур як основа послідовних дій аудитора для запобігання ризику шахрайства. Ефективна економіка. 2022. № 9. URL: [http: // www. economy.nayka.com.ua](http://www.economy.nayka.com.ua) (дата звернення: 02.03.2025).

Циганок Юрій

*доктор філософії в галузі права, доцент кафедри аудиту
Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана
м. Київ, Україна*

МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ АУДИТУ ЯК КВАЗІ-ДЖЕРЕЛО ПРАВА У СИСТЕМІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ АУДИТОРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Міжнародні стандарти аудиту (далі – МСА), розроблені та затверджені Радою з міжнародних стандартів аудиту та забезпечення впевненості (IAASB), є ключовими документами, що визначають методологічні засади професійної діяльності аудитора у світі [1]. В Україні ці стандарти є обов'язковими для застосування аудиторами відповідно до статті 13 Закону України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» від 21.12.2017 № 2258-VIII (далі – Закон про аудит), яка прямо передбачає, що аудитори та суб'єкти аудиторської діяльності мають провадити аудиторську діяльність відповідно до міжнародних стандартів аудиту. При провадженні аудиторської діяльності застосовуються міжнародні стандарти аудиту, оприлюднені державною мовою на офіційному веб-сайті Міністерства фінансів України, яке забезпечує їх актуалізацію [2].

Це узгоджується зі статтею 26 Директиви Європейського Союзу 2006/43/ЄС «Про обов’язковий аудит річної звітності та консолідованої звітності» (далі – Директива № 2006/43/ЄС), що містить практично аналогічну відсилку до МСА [3].

Тобто, МСА мають безпосередній вплив на зміст аудиторських процедур, обсяг документування, формулювання думки аудитора, оцінку ризиків та дотримання професійного скептицизму. Водночас, незважаючи на їх обов’язковість, МСА не мають формального статусу нормативно-правового акту в Україні. Таким чином, виникає цікаве правове явище: документ, який не був прийнятий у формі закону чи підзаконного акту, але має прямий вплив на правове становище суб’єктів аудиторської діяльності та використовується як підстава для оцінки дотримання професійних стандартів і можливого застосування санкцій за професійні проступки.

Історично склалося, що державне регулювання аудиторської діяльності в Україні досліджуються переважно вченими-економістами, такими як Бондар В.П., Бутинець Ф.Ф., Кузьмінський А.М., Петрик О.А., Редько О.Ю., та іншими. Щоправда, в останні роки до наукових досліджень в сфері правового регулювання аудиторської діяльності в Україні долучились також вчені-юристи, зокрема Горяєва О.С. [4] та інші. Участь юристів-науковців у дослідженні цієї теми є дуже важливою, адже саме фахівці з правознавства здатні врахувати значну роль якісної побудови юридичних конструкцій в нормотворчій діяльності, зокрема, в частині правового регулювання аудиторської діяльності, що буде сприяти зменшенню випадків правової невизначеності у цих правовідносинах.

Питання джерел права є одним із найважливіших у теорії правового регулювання. У класичному розумінні, джерело права — це форма зовнішнього вираження правової норми, яка надає їй загальнообов’язкової сили та визначає можливість її офіційного застосування. В Україні джерела права чітко врегульовані на законодавчому рівні, зокрема у Законі України «Про правотворчу діяльність» від 24 серпня 2023 року № 3354-ІХ, який визначає нормативно-правовий акт, як офіційний документ, прийнятий (виданий) суб’єктом правотворчої діяльності в установленому Конституцією України та (або) законом порядку у письмовій формі (крім випадків, визначених частиною другою статті 47 цього Закону), який містить норму (норми) права і розрахований на неодноразову реалізацію [5].

Утім, в окремих галузях права — зокрема в сфері фінансово-правового регулювання та професійної діяльності — виникають правові феномени, які не відповідають класичним ознакам джерела права, але при цьому фактично регулюють поведінку суб’єктів і впливають на юридичні наслідки. Саме до таких явищ належать міжнародні професійні стандарти, зокрема Міжнародні стандарти аудиту, які не є ані актами органів державної влади, ані міжнародними договорами, але при цьому прямо визнаються чинними законами України.

В юридичній науці для позначення таких документів використовується поняття «квазі-джерело права». Йдеться про акти, які формально не мають статусу нормативно-правового, але виконують регуляторну функцію, часто є обов’язковими для застосування, а в окремих випадках — навіть підставою для юридичної відповідальності. Зокрема, квазі-джерелами права вважають Міжнародні стандарти фінансової звітності (МСФЗ), Міжнародний кодекс етики професійних бухгалтерів (далі – Кодекс IESBA), окремі рекомендації міжнародних організацій (наприклад, FATF або OECD), а також судові прецеденти, визнані обов’язковими через закон.

Міжнародні стандарти аудиту (МСА) є результатом діяльності Ради з міжнародних стандартів аудиту та забезпечення впевненості (IAASB), що функціонує під егідою Міжнародної федерації бухгалтерів (IFAC). Вони встановлюють принципи, вимоги та процедури, яких мають дотримуватись аудитори під час виконання завдань з аудиту фінансової звітності, надаючи універсальний методологічний інструментарій для оцінки ризиків, збору аудиторських доказів, формування думки та складання аудиторського звіту.

В Україні МСА не мають статусу нормативно-правового акта, але при цьому їх застосування є обов’язковим згідно з положеннями статті 13 Закону про аудит, яка передбачає, що аудитори під час надання послуг мають діяти відповідно до МСА, прийнятих у

встановленому порядку. Таким чином, юридична сила МСА в Україні базується на відсилочному механізмі, коли закон прямо вимагає їх застосування, але самі стандарти не набувають статусу нормативно-правового акта у класичному розумінні. Вони не проходять процедуру прийняття, погодження чи оприлюднення, передбачену для нормативно-правових актів, і не мають реквізитів офіційної публікації.

Водночас, положення МСА: використовуються при інспекціях якості аудиторських послуг; є критерієм відповідності аудитора вимогам професійної компетентності; фігурують у рішеннях дисциплінарних органів як підстава для оцінки правомірності дій аудитора; можуть згадуватись у судових рішеннях як доказ дотримання або порушення стандартів належної аудиторської практики. З огляду на це, в українському правовому полі МСА посідають особливе положення — вони не є джерелом права де-юре, але мають ознаки нормативного акту де-факто. Саме тому в подальшому доцільно розглядати їх через призму квазі-джерела права — явища, яке виникає внаслідок делегованої обов'язковості та системного застосування у публічному правовому полі.

МСА виявляють типові риси квазі-джерел права: 1) делегована обов'язковість: закон (ст. 13) вимагає дотримання МСА, однак самі стандарти не приймаються у формі закону чи підзаконного акту; 2) уніфікованість змісту: положення МСА мають завершену структуру, системність і сталість, властиві нормативним актам; 3) застосування на практиці: стандарти є основою для перевірок, атестації, оцінки якості та дисциплінарної відповідальності; 4) використання у правозастосуванні: МСА згадуються в актах органів нагляду, аудитори посилаються на них у відповідях на претензії, а суди іноді розглядають їх як орієнтир належної професійної поведінки.

Таким чином, МСА мають усі функціональні властивості джерела права, навіть якщо формально не є ним у національній ієрархії нормативних актів. Це свідчить про системну тенденцію делегованого регулювання у фінансово-правовій сфері: держава визнає дію певних міжнародних документів, не приймаючи їх як свої нормативні акти, але надаючи їм зобов'язальну силу через відсилку.

У дисциплінарних провадженнях органів нагляду (зокрема Аудиторської палати України та Ради нагляду за аудиторською діяльністю) МСА використовуються як еталон для перевірки правильності виконання аудиторських процедур. Недотримання стандартів розцінюється як професійне порушення, що може мати наслідки у вигляді позбавлення сертифіката, заборони на практику, приписів або попереджень.

Незважаючи на відсутність статусу нормативно-правового акта, Міжнародні стандарти аудиту (МСА) фактично виконують роль еталонного стандарту професійної діяльності аудитора. Це знаходить підтвердження у різних практичних площинах — від нагляду за якістю, до дисциплінарного контролю.

Органи, відповідальні за зовнішній нагляд (зокрема, Рада нагляду за аудиторською діяльністю та Інспекція із забезпечення якості), у процесі інспекцій якості перевіряють відповідність аудиторських файлів та висновків саме положенням МСА. Недотримання цих стандартів кваліфікується не лише як низька якість, а і як порушення обов'язку аудитора діяти з належною професійною ретельністю.

Дисциплінарні органи (зокрема, Рада нагляду за аудиторською діяльністю та Аудиторська палата України) у своїх рішеннях прямо посилаються на порушення конкретних пунктів МСА як підставу для притягнення аудитора до відповідальності. Тобто положення МСА використовуються як нормативний критерій в оцінці аудиторської поведінки — попри те, що формально вони не є правовими нормами.

Попри те, що Міжнародні стандарти аудиту фактично регулюють професійну діяльність аудитора, в Україні вони залишаються поза межами нормативно-правової системи у вузькому юридичному розумінні. Це породжує низку проблем, пов'язаних із правовою визначеністю, процедурою їх застосування, а також із можливістю послідовного й справедливого правозастосування.

В Україні не існує органу, який був би уповноважений надавати офіційні тлумачення МСА або роз'яснення з питань їх застосування. Це призводить до: розбіжностей у практиці Аудиторської палати, Ради нагляду та органів державного контролю; неоднакової оцінки одних і тих самих процедур залежно від контролюючого органу; ризиків довільного трактування положень стандартів як у дисциплінарному, так і в правозастосовному полі.

Саме тому було б доцільно здійснити низку кроків, які дозволили б забезпечити послідовне і правове визначене застосування МСА в Україні: 1) закріпити в Законі про аудит положення про те, що МСА мають статус нормативного професійного стандарту, обов'язкового до застосування та юридично релевантного; 2) визначити орган, відповідальний за офіційне тлумачення МСА в Україні — наприклад, у межах повноважень Ради нагляду або Міністерства фінансів України; 3) розробити узгоджену практику застосування МСА у регуляторній сфері, з урахуванням правової доктрини квазі-джерел.

Отже, у нормативному визнанні МСА як квазі-джерела права криється потенціал для підвищення правової визначеності, ефективності контролю за якістю аудиту та посилення захищеності професійних прав аудитора, який діє добросовісно та у відповідності до міжнародно визнаних стандартів.

Список використаних джерел

1. Міжнародні стандарти контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг, видання 2020 року. URL: https://www.mof.gov.ua/uk/international_quality_control_standards_quality_management_audit_review_other_assurance_and_related_services-779 (дата звернення: 10.05.2025).
2. Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність : Закон України від 21.12.2017 № 2258-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2258-19#Text> (дата звернення: 10.05.2025).
3. Про обов'язковий аудит річної звітності та консолідованої звітності : Директива Європейського Союзу 2006/43/ЄС. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_844#Text (дата звернення: 10.05.2025).
4. Горяєва О.С. Система органів регулювання, професійного самоврядування та суспільного нагляду за аудиторською діяльністю. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2017. № 5. С. 66 - 72.
5. Про правотворчу діяльність : Закон України від 24.08.2023 № 3354-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3354-20#Text> (дата звернення: 10.05.2025).

Швагер Андрій

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
ДННУ «Академія фінансового управління»,
м. Київ, Україна*

РЕГУЛЮВАННЯ АУДИТУ ЗВІТНОСТІ ЗІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В КОНТЕКСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ НОВИХ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ

У сучасній економіці набуває особливого значення нефінансова звітність, зокрема інформація про сталість діяльності компаній. Підвищення уваги з боку суспільства, інвесторів та держави до екологічних, соціальних та управлінських аспектів функціонування бізнесу зумовлює потребу у забезпеченні прозорості та надійності звітності зі сталого розвитку. Цей тип звітності стає не лише інструментом комунікації із зацікавленими сторонами, а й важливим елементом системи управління ризиками та стратегічного планування.

Важливим кроком до уніфікації підходів до звітності стало ухвалення у 2022 році Директиви 2022/2464 від 14 грудня 2022 року про внесення змін до Регламенту (ЄС) № 537/2014, Директиви 2004/109/ЄС, Директиви 2006/43/ЄС та Директиви 2013/34/ЄС щодо

корпоративної звітності зі сталого розвитку (далі – Директива 2022/2464) [1], яка істотно розширює коло суб'єктів, зобов'язаних готувати та оприлюднювати нефінансову звітність відповідно до Європейських стандартів сталого розвитку (ESRS). Однією з ключових новацій є запровадження обов'язкового зовнішнього забезпечення достовірності звітної інформації, що потребує відповідного професійного регулювання та методологічного підґрунтя для аудиторської спільноти.

У відповідь на глобальні запити Рада з міжнародних стандартів аудиту та надання впевненості (IAASB) затвердила стандарт ISSA 5000 "General Requirements for Sustainability Assurance Engagements" (далі – ISSA 5000) [2], який має на меті створити єдиний міжнародний підхід до забезпечення впевненості щодо звітності зі сталого розвитку. Це перший всеосяжний стандарт, орієнтований на завдання із незалежного підтвердження нефінансової інформації, що поширюється як на аудит, так і на інші форми забезпечення.

ISSA 5000 розроблений як рамковий документ, який може застосовуватись у межах різних підходів до звітності – незалежно від того, чи компанія використовує GRI, SASB, ESRS або інші стандарти. Він охоплює обидва рівні забезпечення (обмежене та розширене), передбачає дотримання принципів професійної етики, незалежності та належного рівня доказовості, і може застосовуватись як професійними аудиторами, так і іншими уповноваженими фахівцями. Завдяки гнучкості у застосуванні та універсальності підходів, стандарт має потенціал стати базовим регуляторним інструментом у сфері аудитів сталого розвитку.

Остаточний текст стандарту ISSA 5000 був опублікований у листопаді 2024 року, а його застосування для звітності, що охоплює періоди, починаючи з 16 грудня 2026 року, стане обов'язковим. Проте застосування стандарту можливо й до цього часу на умовах раннього прийняття.

Очікується, що остаточна версія ISSA 5000 забезпечить універсальні принципи для аудиту звітності зі сталого розвитку, сприятиме підвищенню якості перевірки ESG-звітів, забезпечить більшу довіру користувачів звітної інформації та дозволить гармонізувати практики у різних юрисдикціях.

В умовах євроінтеграції для України актуальним стає адаптація національного регулювання до вимог Директиви 2022/2464, а також підготовка аудиторських фірм до надання послуг із забезпечення достовірності звітності зі сталого розвитку. Це, зокрема, вимагає оновлення навчальних програм, професійної підготовки фахівців, розробки локальних методичних документів, а також формування спроможностей до застосування міжнародних стандартів, таких як ISSA 5000. Впровадження такого підходу дасть змогу українському бізнесу інтегруватися у сучасну європейську модель прозорості та підзвітності, що базується на принципах стійкого розвитку, а українському аудиту – посісти гідне місце у глобальному професійному середовищі.

Таким чином, адаптація міжнародних підходів до аудиту звітності зі сталого розвитку є критично важливою для забезпечення прозорості бізнесу в Україні та формування довіри з боку міжнародних партнерів.

Список використаних джерел

1. Directive (EU) 2022/2464 of the European Parliament and of the Council of 14 December 2022 amending Regulation (EU) No 537/2014, Directive 2004/109/EC, Directive 2006/43/EC and Directive 2013/34/EU, as regards corporate sustainability reporting. Офіційний вісник ЄС. URL: <http://data.europa.eu/eli/dir/2022/2464/oj> (дата звернення: 08.05.2025).

2. International Standard on Sustainability Assurance 5000, General Requirements for Sustainability Assurance Engagements. International Auditing and Assurance Standards Board. URL: <https://www.iaasb.org/publications/international-standard-sustainability-assurance-5000-general-requirements-sustainability-assurance> (дата звернення: 08.05.2025).

Шульга Світлана
д-р екон. наук, професор,
професор кафедри обліку, аудиту та оподаткування,
Національна академія статистики, обліку та аудиту
м. Київ, Україна

ПРОЦЕДУРНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ В АУДИТОРСЬКІЙ ФІРМІ

Аудиторські фірми є спеціально визначеними суб'єктами первинного фінансового моніторингу відповідно до Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму чи фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» від 06.12.2019 р. № 361-IX [1]. На виконання вимог законодавства Міністерством фінансів України було затверджено наказ від 28.12.2022 року № 465 «Про затвердження Критеріїв ризиків легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення», який вимагає від суб'єктів первинного фінансового моніторингу впровадити процедури оцінки ризиків легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення [2]. Цей наказ зобов'язує аудиторські фірми по – перше, оцінювати ризик – профіль клієнтів, а по –друге, ризик – профіль самої фірми. Оцінка ризик – профілю клієнта залежить від особливостей його діяльності, обсягів та способів реалізації продукції, товарів, робіт, послуг, географічного розташування та є ще одним важливим кроком у боротьбі з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванням тероризму та розповсюдженням зброї масового знищення. Процес оцінки ризик – профілю клієнтів потребує процедурного забезпечення та документування, таблиця 1.

Таблиця 1

Документування оцінки – ризик профілю клієнтів аудиторських фірм.

Опитувальник клієнта/представника клієнта (фрагмент)

№	Критерії ризику	Наявність (ідентифікація) ризиків		Оцінка ризику
		Так	Ні	
1	Клієнт включений до Переліку осіб, пов'язаних із провадженням терористичної діяльності або щодо яких застосовано міжнародні санкції, що формується спеціально уповноваженим органом		x	Опис виявленого ризику та його вплив на процедури фінансового моніторингу
2	Клієнт є фізичною особою, яка є політично значущою особою, членом її сім'ї або особою, пов'язаною з політично значущою особою (далі – PER, politically exposed person), або іншою особою, КБВ якої є PER	x		Опис виявленого ризику та його вплив на процедури фінансового моніторингу
2.1	Інформація щодо особистості PER: приховує особистість, використовуючи корпоративні інструменти (юридичних осіб та/або правові утворення) для приховування належності до КБВ, права власності, здійснення підприємницької	x		Заповнюється у разі виявлення PER як власника, КБВ керівника, представника клієнта

діяльності, країни реєстрації; корпоративні інструменти (трасти та/або інші подібні правові утворення) без достатніх на це підстав; посередників, коли це не відповідає звичній діловій практиці; членів сім'ї та близьких родичів, як законних власників			
---	--	--	--

Джерело: складено на підставі [2]

Такий підхід сприяє дотриманню вимог законодавства у сфері фінансового моніторингу, налагодженню ефективної діяльності аудиторської фірми, орієнтованої на виявлення незаконно отриманих доходів. Інформація, зібрана аудиторською компанією, допомагає ідентифікувати та попереджати відповідні порушення.

Список використаних джерел

1. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України від 06.12.2019 р. № 361-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text> (дата звернення: 16.04.2025).
2. Про затвердження Критеріїв ризиків легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Наказ Міністерства фінансів України від 28.12.2022 року № 465 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0258-23#Text> (дата звернення: 16.04.2025).
3. Типології Державної служби фінансового моніторингу URL: <https://fiu.gov.ua/pages/dijalnist/tipologi/tipologi-derzhfinmonitoringu> (дата звернення: 17.04.2025).
4. Керівництво з ризик – орієнтованого підходу для спеціально визначених суб'єктів первинного фінансового моніторингу URL: <https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/books/2020/KerivnyxtxtvoSPFM.pdf> (дата звернення: 17.04.2025).

Яцюк Олег

*аспірант кафедри обліку, аудиту та оподаткування
Державний біотехнологічний університет
м. Харків, Україна*

Кащана Наталія

*д-р екон. наук, завідувач кафедри обліку, аудиту та оподаткування
Державний біотехнологічний університет
м. Харків, Україна*

АУДИТ РИЗИКІВ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ: МЕТОДИ ОЦІНКИ ТА УПРАВЛІННЯ

Зовнішньоекономічна діяльність (ЗЕД) вітчизняних підприємств відіграє ключову роль у їхньому розвитку. Проте в умовах глобалізації супроводжується численними ризиками, які потребують систематичного аналізу та ефективного управління. Аудит ризиків ЗЕД є важливим інструментом, що дозволяє своєчасно виявляти потенційні загрози, оцінювати їхній вплив і розробляти стратегії для зменшення втрат.

Основні ризики зовнішньоекономічної діяльності підприємств України пов'язані з нестабільністю політичного та економічного середовища, валютними коливаннями, змінами у

зовнішньоторговельному законодавстві як України, так і країн-партнерів, а також із логістичними обмеженнями та геополітичними факторами, зокрема воєнними діями. Крім того, до значних ризиків належать ризики контрагентів (невиконання зобов'язань), торговельні бар'єри (митні обмеження, квоти, санкції), а також правові ризики, пов'язані з відмінностями у регуляторному полі та судовими процедурами в інших країнах (табл. 1).

Таблиця 1

Основні категорії ризиків у зовнішньоекономічній діяльності

Категорія ризику	Опис	Потенційний вплив
Митні ризики	Пов'язані з митним оформленням та змінами митного законодавства	Затримки поставок, додаткові витрати, штрафи
Ризики країн-контрагентів	Політичні, економічні та соціальні зміни в країнах партнерів	Невиконання зобов'язань, обмеження діяльності
Валютні ризики	Коливання валютних курсів	Зменшення прибутковості, курсові втрати
Транспортні ризики	Можливість пошкодження або втрати товарів під час перевезень	Матеріальні збитки, затримки поставок
Ризики міжнародних контрактів	Відмінності в законодавстві та трактуванні умов договорів	Юридичні спори, додаткові витрати
Ризики міжнародного конкурентного середовища	Зміни конкурентної ситуації на міжнародних ринках	Втрата ринкових позицій, зменшення продажів
Ризики міжнародного маркетингу	Неефективна маркетингова діяльність на зовнішніх ринках	Низька ефективність просування, невідповідність продукції вимогам ринку

Джерело: розробка авторів

Митні ризики пов'язані зі складностями оформлення товарів, змінами митного законодавства та тарифів. Ризики країн-контрагентів виникають через політичні, економічні та соціальні зміни в країнах-партнерах. Валютні ризики зумовлені коливаннями валютних курсів, що можуть суттєво впливати на фінансові результати. Транспортні ризики включають можливість пошкодження або втрати товарів під час міжнародних перевезень. Окрім цього, ризики міжнародних контрактів пов'язані з відмінностями в законодавстві різних країн, що може створювати правову невизначеність щодо умов договорів. Врахування цих факторів у процесі аудиту допомагає підприємствам ефективно управляти ризиками, підвищуючи їхню стабільність та адаптивність до змін у глобальному бізнес-середовищі.

Аудит відіграє ключову роль у забезпеченні прозорості та ефективності управління ризиками ЗЕД. Незалежна оцінка аудиторів дозволяє виявляти слабкі місця в системі управління, надавати рекомендації для їх усунення та підвищувати довіру до бізнес-процесів.

В аудиті для оцінки ризиків ЗЕД застосовуються різноманітні методи, що охоплюють аналітичні, статистичні та експертні підходи (табл. 2).

Управління ризиками передбачає систематичний підхід до їх ідентифікації, оцінки та мінімізації, що реалізується через незалежну оцінку аудиторів та внутрішній контроль. Процес управління ризиками включає кілька ключових етапів: ідентифікацію, кількісну і якісну оцінку ризиків, розробку стратегій реагування, впровадження заходів, моніторинг ефективності та документування для забезпечення прозорості [1]. Крім того, ефективне управління має передбачати комплексний підхід, включаючи диверсифікацію ринків для зменшення залежності від одного регіону, хеджування валютних ризиків для захисту від курсових коливань, страхування вантажів для мінімізації транспортних ризиків, юридичну експертизу контрактів для уникнення правових спорів і постійний моніторинг політичної та економічної ситуації в країнах-партнерах.

Методи оцінки ризиків у зовнішньоекономічній діяльності

Метод оцінки ризиків	Опис	Переваги
Аналіз доцільності витрат	Оцінка економічної ефективності з урахуванням ризиків	Дозволяє оптимізувати витрати
Аналоговий	Використання інформації про аналогічні операції	Базується на реальному досвіді
Розрахунково-аналітичний	Використання математичних моделей	Висока точність оцінки
Економіко-статистичний	Аналіз історичних даних	Виявлення закономірностей
Експертний	Оцінки фахівців	Врахування якісних факторів
Комбінований	Поєднання різних підходів	Комплексна оцінка ризиків

Джерело: сформовано автором на основі [1]

Отже, процес управління ризиками зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД) є структурованим і систематичним підходом, який дозволяє підприємствам виявляти, оцінювати та мінімізувати потенційні загрози. Він охоплює низку послідовних етапів, що забезпечують комплексне реагування на ризики та сприяють стабільності бізнесу в умовах глобального середовища.

Спочатку здійснюється ідентифікація ризиків, що є фундаментом усього процесу. На цьому етапі підприємство визначає всі можливі загрози, які можуть вплинути на зовнішньоекономічну діяльність. Це можуть бути митні ризики, пов'язані зі змінами законодавства чи процедурами оформлення, валютні ризики через коливання курсів, транспортні ризики, що стосуються пошкодження чи втрати вантажів, ризики країн-контрагентів, зумовлені політичною чи економічною нестабільністю, а також юридичні чи маркетингові ризики. Для ідентифікації використовуються дані бухгалтерського обліку, фінансової звітності, контрактів, а також інформація про ринкові умови та політичну ситуацію. Важливо залучати експертів і проводити brainstorming-сесії, щоб охопити якомога ширший спектр потенційних загроз.

Після ідентифікації настає етап оцінки ризиків, який передбачає аналіз їхньої ймовірності та потенційного впливу. Оцінка може бути кількісною, коли використовуються математичні моделі та статистичні дані для визначення фінансових втрат, або якісною, коли враховуються суб'єктивні фактори, такі як репутаційні чи юридичні наслідки. Так, валютні ризики оцінюються через аналіз історичних коливань курсів, а транспортні – через статистику інцидентів під час перевезень. Застосовуються різні методи, такі як аналіз доцільності витрат, економіко-статистичний чи експертний підхід, що дозволяють отримати повну картину. Цей етап допомагає визначити, які ризики є критичними, а які мають менший вплив, що дозволяє правильно розставити пріоритети.

На основі оцінки розробляються стратегії реагування на ризики. Цей етап передбачає вибір оптимальних заходів для мінімізації або уникнення загроз. Наприклад, для зменшення валютних ризиків може застосовуватися хеджування через форвардні чи опціонні контракти. Для транспортних ризиків ефективним є страхування вантажів, а для юридичних – ретельна експертиза контрактів із залученням фахівців із міжнародного права. Диверсифікація ринків збуту допомагає знизити залежність від одного регіону, а моніторинг політичної ситуації дозволяє передбачити ризики країн-контрагентів. Важливо, щоб стратегії були адаптованими до специфіки підприємства та його ресурсів, а також враховували довгострокові цілі.

Наступним кроком є впровадження заходів, визначених на попередньому етапі. Це практична реалізація плану управління ризиками, яка включає впровадження нових процедур, укладання страхових угод, коригування контрактів або навчання персоналу. Наприклад,

підприємство може інвестувати в автоматизовані системи моніторингу валютних курсів або налагодити співпрацю з надійними логістичними партнерами. На цьому етапі важлива координація між підрозділами компанії та чітке виконання плану, щоб забезпечити ефективність заходів.

Після впровадження заходів здійснюється моніторинг їхньої ефективності. Цей етап передбачає регулярне відстеження результатів, аналіз того, наскільки успішно вдається зменшувати ризики, та виявлення нових загроз, які могли виникнути в процесі діяльності. Наприклад, якщо хеджування валютних ризиків не дало очікуваного результату через несподівані ринкові зміни, стратегія коригується. Моніторинг включає аналіз звітів, перевірку відповідності процедур і оцінку фінансових показників. Аудитори відіграють ключову роль, забезпечуючи незалежну оцінку та надаючи рекомендації для вдосконалення.

Останнім етапом є документування всіх дій і результатів. Це необхідно для забезпечення прозорості, відповідності нормативним вимогам і можливості подальшого аналізу. Документація включає звіти про виявлені ризики, використані методи оцінки, застосовані заходи та їхню ефективність. Вона слугує основою для внутрішнього контролю, аудиту та навчання персоналу, а також допомагає накопичувати досвід для майбутніх операцій.

Таким чином, ефективний аудит і управління ризиками ЗЕД є основою для стабільності та конкурентоспроможності українських підприємств. Впровадження автоматизованих систем моніторингу, регулярна співпраця з аудиторами та навчання персоналу з питань ризик-менеджменту дозволяють мінімізувати потенційні втрати й оптимізувати витрати. Такий підхід підвищує адаптивність бізнесу до нестабільності глобального середовища, сприяючи його сталому розвитку.

Список використаних джерел

1. Грицай О., Дефір І., Козак О. Огляд кількісних методів оцінки ризиків зовнішньоекономічної діяльності. *Економіка та суспільство*. 2024. № 68. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-68-104>

СЕКЦІЯ 3

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ЕКОНОМІЧНОГО АНАЛІЗУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Tusiachenko Darina
student 36 gr. FEUP
Odesa National Economic University

Chernyshova Liudmyla
cand. of econ. sc.,
Associate professor of Accounting, Analysis and Auditing Department,
Odesa National Economic University
Odesa, Ukraine

THE ESSENCE OF ECONOMIC ANALYSIS IN THE CONDITIONS OF EUROPEAN INTEGRATION DURING THE PERIOD OF MARTIAL STATE

Russia's full-scale aggression became a decisive factor that changed Ukraine's foreign trade priorities. As a result of the blockade of sea routes and the halt of logistics routes, the border with the EU remained the main channel for Ukraine to access international markets. This led to a rapid growth in the role of the European Union as a key economic partner.

If until 2022 the EU's share in Ukraine's merchandise exports was about 40%, then in April 2022 it increased to 81%. During the year this share decreased, but even at the end of 2022 it remained high — 65%. Exports to the EU became the only direction that showed growth: +5% year-on-year, reaching 28 billion USD, while total exports decreased by a third.

Import dynamics have also undergone significant changes. Before the war, the EU's share of Ukraine's imports was around 40%. With the start of the aggression, this figure rose to 56% in July 2022, but then began to slowly decline. In the first months of the full-scale invasion, in particular in March 2022, the volume of imports fell to 800 million USD, which is 69% less than in the same period of the previous year. This was due to both the general decline in economic activity and the introduction of lists of critical imports. However, by the end of the year, the situation had partially stabilized: imports from the EU amounted to around 27 billion USD, which is only 3% less than in 2021.

It is particularly significant that, at the end of 2022, Ukraine's trade balance with the European Union turned out to be positive for the first time in a long period, exceeding 1 billion US dollars. This result is atypical for Ukrainian-European economic relations and indicates the depth of structural changes in the trade balance in wartime.

The full-scale war significantly transformed not only the directions of Ukraine's foreign trade, but also reoriented the weight of individual EU member states as trading partners. First of all, economic interaction with countries that share a common border with Ukraine has intensified.

Poland, which was previously the main importer of Ukrainian goods among EU countries, has further strengthened its position. The share of the Polish direction in Ukrainian exports increased from 20% to 24%, and the total value of exports for January-November 2022 exceeded 6.2 billion US dollars - more than a third more than in the corresponding period of 2021. Poland overtook China for the first time, becoming Ukraine's main trading partner in the world. At the same time, the most dynamic growth was in exports to Romania, due to the blockade of Ukrainian seaports and the redirection of cargo through the port of Constanta. Exports to Romania increased by 155%, which allowed it to take second place among Ukraine's trading partners, and its share in exports to the EU increased from 6% to 14%. There was also an increase

in exports to other neighboring countries: to Hungary — by 47% (the share increased from 6% to 8%), to Slovakia — by 62%, and to Bulgaria — by 85%. In contrast, exports to Italy decreased by 47%, which lowered it from second to fifth place among EU countries. Exports to Germany decreased by 18%, but the country retained third position. The geography of imports from the EU also underwent changes, albeit less drastic. Poland became the largest supplier of goods to Ukraine, increasing its share from 17% to 20%, while Germany, which previously led the rating, moved to second place amid a drop in volumes by 24%. Significant growth in imports was recorded from Bulgaria (+286%) and Romania (+81%), which brought these countries to third and sixth place among importers, respectively, although in terms of total volumes they are still significantly inferior to Poland and Germany.

These changes indicate a reorientation of Ukrainian trade towards border European states, which in wartime conditions have become critically important for maintaining the stability of foreign economic relations.

The military actions have significantly transformed the commodity structure of Ukraine's foreign trade with the European Union. The changes were caused by both the direct consequences of the war — the destruction of production infrastructure, logistical restrictions, and labor migration — and decisions in the field of economic policy. In particular, the temporary abolition of customs duties, tariff quotas, and protective measures on Ukrainian products in the EU, which came into effect in June 2022, had a positive impact on exports.

The structure of Ukrainian exports to the EU has seen a sharp shift towards agro-industrial products, which was a reaction to the reduction in ferrous metal exports. In 2021, the share of agricultural and food products was 29%, while in January–November 2022 it increased to 45%. The most noticeable changes were due to the growth in exports of grain crops (HS 10 commodity group), whose deliveries to the EU more than doubled, and their share in the export structure increased from 7% to 16%.

The growth in grain exports, primarily corn, is explained by the fact that the EU traditionally applies a zero customs rate for this type of product, so the abolition of tariff quotas did not have a decisive impact. A similar situation was observed in the segment of vegetable oils and fats (HS 15), where exports, mainly sunflower oil, increased by 46%. At the same time, this product group enjoyed a zero duty rate before the war, in accordance with the terms of the Association Agreement between Ukraine and the EU, so the growth in volumes is explained not by the preferential regime, but by high demand and available production capacities.

An important factor in the activation of grain exports was the conclusion in July 2022 of the so-called "grain agreement" with the participation of Ukraine, Russia, Turkey and the UN. This mechanism, consisting of two agreements, allowed for the partial unblocking of Ukrainian Black Sea ports for grain exports under the control of international inspections. However, it should be noted that this agreement entered into force only on August 1, 2022 and was initially valid for four months, while the growth in grain exports occurred earlier. Presumably, a positive effect was also provided by the efforts of the EU and Ukraine to establish alternative logistics within the framework of the Solidarity Lanes initiative, which was aimed at overcoming the food crisis.

The abolition of tariff quotas also had a positive impact on the export of livestock products, in particular poultry meat and eggs. As a result, in January–November 2022, exports of meat and offal to EU countries almost doubled. However, despite dynamic growth, the share of this product group in total exports remains insignificant — about 1%.

Against the backdrop of agricultural growth, there was a sharp decline in exports of ferrous metals — by 42%, and their share in exports fell from 20% to 10%. This is mainly due to physical constraints — the destruction of enterprises, logistical problems, and the lack of global attention to this sector, unlike food.

The import structure has also undergone changes. The most significant was the rapid growth in imports of mineral fuels from EU countries. Its share increased from 11% in 2021 to 25% in eleven months of 2022, while the value of supplies reached 5.7 billion US dollars, which is 142% higher than the same period of the previous year. The reasons were the reorientation of

import flows after the cessation of supplies from Belarus and Russia, the loss of Ukraine's own oil refineries and warehouses due to Russian shelling, as well as the rise in world energy prices.

A separate factor influencing the import structure was the temporary abolition of customs duties on automobiles, which, together with the high demand for vehicles for the needs of the Armed Forces of Ukraine (which are not durable goods), allowed maintaining high volumes of imports of this product group. As a result, imports of land vehicles (excluding rail transport) decreased by only 9%, and their share in the overall import structure increased by one percentage point to 12%.

Thus, in the conditions of war, Ukraine's foreign trade with the EU underwent profound structural changes, caused by both objective economic losses and adaptation to new realities thanks to liberalization steps by the European Union and Ukraine.

The full-scale war significantly transformed Ukraine's foreign economic activity, causing a reorientation of trade flows to the countries of the European Union. The EU became Ukraine's key trading partner, which is confirmed by both the growth in the share of exports and imports and the positive foreign trade balance in 2022. In response to the blockade of ports, Ukraine intensified trade with border countries — Poland, Romania, Hungary, Slovakia — which provided critically important logistics routes. The export structure shifted towards agricultural products, in particular grain and vegetable oils, while the share of ferrous metals decreased significantly. The import structure, on the contrary, was marked by an increase in the share of mineral fuels and vehicles, while investment goods (machinery and equipment) are showing a decline, which indicates a decrease in business activity. In conditions of such deep transformations, economic analysis plays a strategic role, as it allows you to quickly respond to changes, identify risks and determine new growth points for the national economy within the framework of the European integration course.

References

1. V. A. Shinkar. Economic transformation of Ukraine in the context of the implementation of the candidate status of the European Union. *Economy and marriage*. 2023. No. 56. P. 1–7. URL: <https://doi.org/Users/User/Downloads/3003-Текст%20статті-2909-1-10-20231123.pdf> (date of access: 15.05.2025).
2. Ukrainian Institute of International Policy - How does the EU support Ukraine in the minds of war?. *Ukrainian Institute of International Policy – Headquarters*. URL: <https://uiip.org.ua/uk/novyny/yak-yes-pidtrymuie-ukrainu-v-umovakh-viiny> (date of access: 15.05.2025).
3. V. I. Movchan. Integration of Ukraine to the internal markets of the EU in the minds of war: calls and possibilities. *Konrad adevauer stiftung*. 2023. P. 1–64. URL: https://ucep.org.ua/wp-content/uploads/2023/08/zvit_internmarket_2023_ukr.pdf (date of access: 15.05.2025).
4. L. V. Chernishova, O. V. Artyukh. Assessing the effectiveness of business processes in retail trade enterprises: a review of approaches. *Economy and marriage*. 2022. No. 40. <https://surli.cc/nhnonc>

Артюх Оксана
д-р екон. наук, професор кафедри фінансів
Одеський національний економічний університет
м.Одеса, Україна

Андросова Марія
магістрант (здобувач вищої освіти)
ОП «Управління публічними фінансами»
Одеський національний економічний університет
м.Одеса, Україна

ЕВОЛЮЦІЯ СУДОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ В УКРАЇНІ

Судово-економічна експертиза — це одна з ключових форм використання спеціальних економічних знань у сфері правосуддя, яка забезпечує об'єктивність і доказовість під час розслідування господарських, фінансових та податкових правопорушень. Її актуальність зростає в умовах ускладнення економічних процесів, зростання кількості фінансових махінацій і запитів суспільства на прозорість бізнесу.

Історично потреба у фаховому дослідженні фінансової документації виникла ще задовго до формального визнання судово-економічної експертизи як окремого напрямку. Спочатку це була форма бухгалтерського контролю, що еволюціонувала разом із розвитком господарських відносин і системи обліку. Уже в середньовіччі з'явилися перші практики участі бухгалтерів у судових справах, а згодом — професійні експерти-обліковці, які виступали помічниками суду у встановленні істини в майнових спорах.

В Україні судово-економічна експертиза пройшла складний шлях становлення — від форм неформального ревізійного контролю до офіційного визнання експерта як суб'єкта судового процесу з визначеними правами, обов'язками та відповідальністю. Сьогодні вона охоплює не лише аналіз бухгалтерських документів і податкових звітів, а й складні фінансово-кредитні операції, трансфертне ціноутворення та оцінку збитків, завданих державі чи суб'єктам господарювання[1].

Вивчення еволюції судово-економічної експертизи дозволяє простежити зміну її функцій — від інструмента контролю до повноцінного процесуального доказу. Це важливо не лише для розуміння сучасної практики, а й для формування бачення подальшого розвитку: удосконалення методик, підвищення кваліфікації експертів, розширення законодавчого регулювання та впровадження новітніх технологій у процес експертного дослідження.

Судово-економічна експертиза як форма застосування спеціальних знань у сфері господарсько-правових відносин має глибоке історичне коріння та пройшла складний шлях розвитку. Її поява була зумовлена ускладненням господарської діяльності, необхідністю ведення точного обліку й забезпечення доказової бази в судових процесах, пов'язаних із майновими та податковими спорами.

Історично судово-економічна (судово-бухгалтерська) експертиза виникла з практичної необхідності допомоги правоохоронним органам у процесі розслідування справ, де фігурували господарські операції, бухгалтерський облік та економічні взаємозв'язки. Вона поступово трансформувалась із форми контролю — перевірки й фіксації порушень — у форму процесуального доказу, що потребує фахової інтерпретації даних бухгалтерської звітності. Історичний розвиток судово-економічної експертизи можна умовно поділити на чотири основні етапи:

- І етап — зародження судово-бухгалтерської експертизи як форми контролю в межах функцій бухгалтерського обліку. У цей період бухгалтерські знання застосовувалися для підтвердження достовірності облікових даних у господарських спорах.

- II етап (XIII–XVII ст.) — формування інституту експертів-бухгалтерів, які діяли при судових органах як незалежні фахівці. Вони надавали висновки щодо господарських операцій, аналізували фінансові документи й виступали в ролі довірених осіб суду.
- III етап (початок XX ст.) — розмежування функцій аудиту, ревізії та судової експертизи, що засвідчило становлення судово-економічної експертизи як самостійного напрямку фахової діяльності, із чітко окресленими об'єктами дослідження та завданнями.
- IV етап (з 60-х років XX ст. до сьогодення) — становлення судово-економічної експертизи як окремої наукової дисципліни. Відбувається систематизація методів, створення методичних рекомендацій, розвиток інституційної бази, формування правового поля та поява спеціалізованих науково-дослідних установ[2].

Із розвитком суспільства удосконалювався і бухгалтерський облік, який відіграє вирішальну роль у встановленні істини у господарських спорах. У середньовіччі сформувалась професія мандрівних писарів, які представляли інтереси феодалів у судових процесах, готуючи облікову документацію та звіти. Згодом з'явилась подвійна бухгалтерія, яка заклала основи сучасного бухгалтерського аналізу та експертного дослідження.

Вже у XIII столітті бухгалтери почали виступати у судах як експерти. Розмежовувалась роль експерта-збирача доказів (*in testes*) та експерта-помічника суду (*boni instructores judicis*), що свідчить про раннє усвідомлення важливості фахової експертної думки у прийнятті обґрунтованих судових рішень.

Сьогодні судово-економічна експертиза включає широкий спектр досліджень — від аналізу бухгалтерських документів до перевірки правомірності нарахування податків, оцінки збитків, виявлення фіктивних господарських операцій тощо. Зокрема, податкова експертиза стала одним із найважливіших напрямів. Вона необхідна у справах щодо ухилення від оподаткування, порушення правил обліку, неправомірного відображення податкового кредиту, а також при перевірці висновків податкових органів[3].

Проте ця галузь не позбавлена сучасних проблем. Однією з головних є відсутність уніфікованих методик для дослідження складних фінансово-господарських операцій.

Також спостерігається дефіцит висококваліфікованих експертів, особливо з досвідом у податковій сфері. У деяких судових процесах експертний висновок сприймається формально, що знижує ефективність судового розгляду. Крім того, низький рівень цифровізації експертного аналізу обмежує його гнучкість та швидкість, особливо при обробці великих обсягів даних.

У підсумку можна зробити висновок, що еволюція судово-економічної експертизи в Україні — це відображення глибших трансформацій у системі правосуддя та економічних відносин. Від інструмента контролю вона перетворилася на повноцінний інститут юридичної доказовості, що потребує подальшого вдосконалення. Перспективи її розвитку пов'язані з оновленням методичної бази, впровадженням цифрових технологій, підвищенням статусу експертів та зміцненням нормативно-правового забезпечення. Лише за таких умов судово-економічна експертиза зможе залишатися ефективним і незалежним інструментом забезпечення справедливості та законності в умовах складного економічного середовища.

Список використаних джерел

1. Олійник Л.Г. Судово-бухгалтерська експертиза: сучасний стан та перспектива розвитку : Вісник Хмельницького національного університету, серія «Економічні науки»: 2014. 233-237с.
2. Історія розвитку судово-бухгалтерської експертизи. Коментар. *Меґо-Інфо* - Юридичний портал України №1, Коментар ЦПК, КПК, КУПАП, ККУ, ЦК. URL: <http://mego.info/історія-розвитку-судово-бухгалтерської-експертизи> (дата звернення: 20.05.2025).
3. Дікань Л.В., Понікаров В.Д., Кожушко О.В. Судово-економічна експертиза: навч. посіб. Харків: ХНЕУ, 2014. 431 с

Баранова Кристина
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Чернишова Людмила
канд. екон. наук, доцент кафедри
бухгалтерського обліку, аналізу та аудиту
Одеський національний економічний університет
м. Одеса

РОЛЬ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У СУЧАСНОМУ ЕКОНОМІЧНОМУ АНАЛІЗІ

Сучасний розвиток економіки тісно пов'язаний із впровадженням новітніх технологій, які змінюють підходи до аналізу фінансових та господарських процесів. Економічний аналіз, як один із ключових інструментів оцінки ефективності діяльності підприємств, галузей і національних економік, стає більш динамічним, точним і комплексним. Використання цифрових рішень сприяє підвищенню швидкості обробки інформації, вдосконаленню методів прогнозування та спрощенню процесу ухвалення рішень[1].

Перехід до цифрових технологій у сфері економічного аналізу відкриває нові можливості для бізнесу та державного управління, дозволяючи ефективніше оцінювати фінансові ризики, виявляти економічні тенденції та розробляти стратегії розвитку. Водночас цей процес супроводжується певними викликами, що потребують адаптації до змін і вдосконалення традиційних методів аналізу.

У сучасній практиці цифрові технології широко використовуються для підвищення ефективності економічного аналізу на рівні підприємств, галузей і національних економік. Компанії застосовують спеціалізоване програмне забезпечення для збору, обробки, аналізу та візуалізації фінансових та операційних даних. Наприклад, системи бізнес-аналітики (BI-системи) — такі як Power BI, Tableau або Qlik — дозволяють інтегрувати інформацію з різних джерел (ERP, CRM, бухгалтерські програми) та створювати інтерактивні дашборди, що надають керівникам зручний доступ до ключових показників у реальному часі.

У фінансовому аналізі використовуються автоматизовані моделі для оцінки прибутковості, ліквідності, рентабельності та інших показників. Програми на базі штучного інтелекту дозволяють будувати прогнози на основі історичних даних, враховуючи сезонність, коливання ринку та інші фактори. Такі системи можуть автоматично виявляти відхилення від норми або потенційні загрози, наприклад — ознаки падіння доходів або зростання витрат, що дає змогу вчасно реагувати.

У сфері управлінського обліку цифрові інструменти дають змогу проводити глибокий факторний аналіз, моделювати варіанти розвитку подій (what-if analysis), а також оптимізувати витрати на основі реальних даних. Наприклад, виробничі компанії можуть автоматично розраховувати собівартість продукції, враховуючи зміни в цінах на сировину чи коливання енергетичних тарифів.

В публічному секторі цифрові інструменти застосовуються для аналізу ефективності державних програм, бюджетного планування, а також для моніторингу економічних показників у різних регіонах. Відкриті дані (open data) та платформи державної статистики стають доступними для аналітиків, дослідників і громадськості, підвищуючи прозорість та якість рішень на державному рівні.

Сучасний економічний аналіз неможливо уявити без використання цифрових технологій, які значно підвищують швидкість та точність обробки даних. Завдяки автоматизованим системам і спеціалізованим програмним комплексам аналітики можуть ефективніше оцінювати фінансовий стан підприємств, прогнозувати ринкові зміни та приймати обґрунтовані управлінські рішення. Основними напрямками цифровізації економічного аналізу є обробка великих масивів даних, прогнозування економічних процесів та автоматизація аналітичних функцій.

Однією з ключових технологій, що використовується у сфері економічного аналізу, є обробка великих даних (Big Data). Завдяки цій технології компанії можуть аналізувати величезні обсяги структурованої та неструктурованої інформації з різних джерел – фінансової звітності, ринкових досліджень, поведінки споживачів тощо[2]. Наприклад, банки використовують Big Data для оцінки кредитоспроможності клієнтів, виявлення шахрайських операцій та персоналізації фінансових послуг.

Ще одним важливим інструментом є штучний інтелект (AI) та машинне навчання, які дозволяють автоматизувати процеси аналізу та прогнозування. Алгоритми машинного навчання можуть ідентифікувати приховані закономірності у фінансових даних, допомагаючи компаніям прогнозувати зміни ринкової кон'юнктури та попереджати фінансові ризики[3].

Блокчейн-технології також знаходять застосування в економічному аналізі, особливо у фінансовому секторі[4]. Ця технологія забезпечує високу прозорість і безпеку фінансових операцій, що робить її ефективним інструментом для контролю за грошовими потоками та аудитом. Блокчейн дозволяє компаніям зменшити витрати на бухгалтерський облік та прискорити взаєморозрахунки між контрагентами.

Окрім цього, хмарні технології (Cloud Computing) забезпечують зручний доступ до аналітичних платформ та дозволяють працювати з даними у реальному часі[5]. Хмарні сервіси використовуються для фінансового моделювання, моніторингу економічних показників та інтеграції бізнес-аналітики з іншими цифровими інструментами. Це дає можливість компаніям оптимізувати витрати на IT-інфраструктуру та покращити швидкість обробки даних.

Ще однією перспективою, яку не можна не згадати, є впровадження розширеної аналітики (Augmented Analytics), яка поєднує можливості штучного інтелекту та автоматизації для спрощення інтерпретації економічних даних. Такі технології допоможуть скоротити людський фактор в аналізі та зробити аналітичні процеси більш доступними для широкого кола користувачів.

Однак цифровізація супроводжується і низкою викликів. Один із головних — це забезпечення кібербезпеки. В умовах зростання обсягів даних підвищується ризик їх втрати, викрадення чи несанкціонованого доступу. Також важливим викликом є необхідність навчання персоналу — впровадження нових цифрових інструментів потребує кваліфікованих кадрів, здатних ефективно їх використовувати.

Отже, цифрові технології відіграють ключову роль у сучасному економічному аналізі, підвищуючи його надійність, швидкість і ефективність. Автоматизація процесів, використання великих даних, штучного інтелекту та інших інноваційних рішень сприяє покращенню якості управлінських рішень і прогнозування економічних тенденцій.

Подальший розвиток цифрових технологій відкриває нові можливості для бізнесу та фінансового сектору, спрощуючи обробку інформації та підвищуючи прозорість економічних процесів. Незважаючи на певні виклики, такі як необхідність адаптації та забезпечення безпеки даних, цифровізація економічного аналізу є неминучим етапом розвитку сучасної економіки, що дозволяє ефективніше управляти фінансовими ризиками та оптимізувати господарську діяльність.

Список використаних джерел

1. Синькевич Н., Краузе О. Економічний аналіз: перспективи розвитку в умовах діджиталізації економіки. 2023.
2. Hasan M., Popp J., Oláh J. Current landscape and influence of big data on finance. 2020. URL: <https://link.springer.com/article/10.1186/S40537-020-00291-Z> (дата звернення: 17.04.2025)
3. Поповиченко І., Спірідонова К., Андрійчук А. Застосування штучного інтелекту в фінансово-економічному аналізі діяльності підприємства. 2024.
4. Носевич В., Чернишова Л. Аналіз інновацій у фінансовому секторі: перспективи та виклики для глобальної економіки. 2024.

АНАЛІЗ ОБСЯГІВ КАПІТАЛЬНИХ ІНВЕСТИЦІЙ У ЛЬВІВСЬКОМУ РЕГІОНІ

Львівський регіон вирізнявся сприятливим інвестиційним кліматом, що зумовлювалося вигідним геополітичним розташуванням (виконуючи функцію транскордонного зв'язку між Україною та країнами Європейського Союзу), досить розвиненою економічною інфраструктурою, наявністю природно-ресурсного потенціалу, значною чисельністю населення, яке формує ємний внутрішній споживчий ринок. Додатковими чинниками інвестиційної привабливості виступали висока концентрація суб'єктів підприємницької діяльності, мобільність та трудова активність населення, а також наявність сприятливих умов для проведення наукових досліджень і впровадження інноваційних розробок у різних галузях соціально-економічної діяльності.

Львівський регіон у 2014-2019 рр. стабільно утримував позиції серед п'ятірки лідерів серед регіонів України за обсягами капіталовкладень, поступаючись лише м. Києву, Київській, Донецькій та Дніпропетровській областям — територіям з високим рівнем промислового розвитку (див. табл. 1). Варто зауважити, що протягом більшості років досліджуваного періоду (2013–2022 рр.) спостерігалася позитивна динаміка приросту капітальних інвестицій у регіоні, що свідчить про стійкий інтерес інвесторів та загальну економічну активність у даному макроекономічному просторі.

Таблиця 1

Показники капітальних інвестицій у Львівській області у 2013-2022 рр.

Показники	Роки										Темпи зростання, %	
	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2022 / 2013	2022 / 2021
Капітальні інвестиції: -обсяги, млн грн	9817	9555	13387	18605	24106	28996	31062	23641	24042	26161	2,6 р.	108,8
-ланцюгові темпи зростання, %	101,1	97,3	140,1	138,9	129,6	120,3	107,1	76,1	101,7	108,8	+7,7	+7,1
-місце серед регіонів країни	7	5	4	4	4	4	4	6	5	4	57,1	80,0
Капітальні інвестиції на одну особу: -обсяги, грн	3893,7	3792,1	5317,1	7395,5	9590,8	11563,8	12431,1	9507,8	9668,8	10556,9	2,7 р.	109,2
-коефіцієнт до середньо державного значення	0,66	0,74	0,83	0,88	0,90	0,84	0,83	0,78	0,76	0,77	116,7	101,3
-місце серед регіонів країни	9	8	7	6	6	5	5	5	6	5	55,6	83,3

Джерело: складено за [1-3].

У період 2013–2022 років обсяги капітальних інвестицій у Львівській області зросли з 9,8 млрд грн до 26,2 млрд грн, що у відносному вимірі становить збільшення у 2,6 рази.

Найвищий рівень капіталовкладень був зафіксований у 2018–2019 роках, з піковим значенням у 31,1 млрд грн. Водночас були періоди, які можна охарактеризувати як критичні з погляду скорочення обсягів інвестицій. Зокрема, у 2014 році, на тлі початку бойових дій на сході України, зафіксовано зниження показника на 2,7 % порівняно з попереднім роком. У 2020 році внаслідок глобальної пандемії COVID-19 спад склав уже 23,9 %. Усі інші роки досліджуваного періоду демонстрували виключно позитивну динаміку приросту інвестицій, що свідчить про загальну стійкість і привабливість регіону для вкладення капіталу.

Позитивним моментом також є зростання капітальних інвестицій у розрахунку на одну особу. Якщо у 2013 році цей показник становив 3,9 тис. грн, то вже у 2022 році він досяг 10,6 тис. грн, що є приростом у 2,7 рази. Однак, у міжрегіональному контексті значення цього показника залишалося нижчим за середньодержавний рівень. У рейтингах регіонів України за капітальними інвестиціями на одну особу Львівщина, як правило, займала позиції від 5-го до 9-го місця, не перевищуючи середнього показника по країні в жоден з років. Найближче до загальноукраїнського рівня область наблизилася у 2017 році, коли цей індикатор досяг 90 % середньодержавного значення. В інші роки дане співвідношення варіювалося в межах 75–80 %, що вказує на відносно нижчу інвестиційну активність у регіоні.

Крім того, навіть абсолютне значення капіталовкладень у перерахунку на одну особу в 2022 році — 10,6 тис. грн (приблизно 250 дол. США) — залишається суттєво нижчим за аналогічні показники у державах Європейського Союзу. Отже, рівень інвестицій є недостатнім для належного оновлення основних засобів, модернізації виробничої інфраструктури, створення й впровадження новітніх технічних, технологічних та організаційно-інноваційних рішень, що критично важливо для забезпечення конкурентоспроможності регіональної економіки у сучасних умовах.

Список використаних джерел

1. Статистичний збірник «Регіони України» 2021. Ч. 2. Державна служба статистики України. К. : ДССУ, 2022. 634 с.
2. Статистичний збірник «Регіони України» 2016. Ч. 2. Державна служба статистики України. К. : ДССУ, 2017. 687 с.
3. Інтернет-ресурс Державної служби статистики України. URL : <http://ukrstat.gov.ua>.

Воробець Євген

*аспірант кафедри обліку і оподаткування
Державний торговельно-економічний університет
м. Київ, Україна*

МОДЕЛІ ВПРОВАДЖЕННЯ ТА СТРУКТУРИ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ ЛОГІСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Моделі впровадження та структури стратегічного управлінського обліку логістичної діяльності підприємства — це складна, але надзвичайно актуальна тема для сучасного бізнесу, особливо у виробничій, торговельній або транспортно-логістичній сферах, адже стратегічний управлінський облік виступає основою для формування загальної стратегії розвитку всього підприємства.

Стратегічний управлінський облік у логістиці - це система збору, аналізу та використання інформації для прийняття довгострокових рішень у сфері логістики. Вона інтегрує логістичні дані у загальну бізнес-стратегію, зосереджуючись на ефективності ланцюгів постачання, оптимізації витрат, рівні обслуговування клієнтів та стійкості до ризиків.

На сучасному етапі СУО виконує роль аналітичного інструменту, що дозволяє логістичним підприємствам досягати довгострокових конкурентних переваг шляхом забезпечення ключових функцій СУО в логістиці, а саме:

- Оцінка витрат за видами діяльності (ABC/ABM) — визначення найдорожчих логістичних процесів, наприклад, обробка повернень чи зберігання вантажів.
- Формування стратегічних KPI — показників, що відображають ефективність логістичних стратегій (наприклад, вартість обслуговування клієнта, рівень заповнення транспорту).
- Сценарне планування — підготовка до різних сценаріїв ринку, включаючи коливання попиту, збій в ланцюгах постачання.
- Логістичне бюджетування — стратегічне планування витрат і ресурсів на основі аналізу середньо- та довгострокових цілей.
- Фінансове моделювання логістичних проектів — наприклад, відкриття нового складу чи оптимізація маршрутів.

Отже, на сучасному етапі існує велика кількість досліджень, присвячених: інтеграції управлінського обліку в логістичні процеси [5]; ролі контролінгу в управлінні ланцюгами постачання [1]; використанню цифрових інструментів (BI-систем, SAP, Oracle Logistics) [4]; впливу СУО на стратегічне позиціонування логістичних компаній [6].

Особливо інтенсивні розробки спостерігаються в Німеччині, Польщі, США, Японії — де логістичні системи мають високий рівень цифровізації [2, 3].

Для того аби визначитися з моделями стратегічного управлінського обліку на початку необхідно розглянути структуру стратегічного управлінського обліку логістики в цілому. Вона складається з наступних основних блоків:

1. Інформаційний блок, що орієнтований на збір даних щодо витрат на логістику, термінів доставки, обсягів складських запасів, продуктивності транспорту. Його основними інструментами виступають: ERP-системи, TMS, WMS.

2. Аналітичний блок здійснює безпосередній аналіз та оцінку отриманої інформації за допомогою таких методів для логістики як: ABC/XYZ-аналіз, вартісний аналіз логістичного ланцюга, бенчмаркінг, SWOT/PEST-аналіз.

3. Прогнозно-стратегічний блок, що включає моделювання сценаріїв розвитку логістичної системи; оцінку інвестицій у логістику за критеріями ROI та TCO, а також планування стратегій за такими основними напрямками як: «зелена логістика», цифрова трансформація, сталий розвиток.

4. Контрольний блок, що орієнтований на постійне відстеження відхилень та виведення стратегічних KPI, зокрема за такими показниками як: Cost-to-Serve, Perfect Order Rate, Logistical Efficiency Index.

Існують наступні моделі впровадження СУО (стратегічного управлінського обліку) в логістиці:

1. Модель функціональної інтеграції. Суть цієї моделі полягає в тому, що вона базується на інтеграції СУО в існуючі логістичні підрозділи підприємства. Кожен логістичний сегмент — транспортування, складування, закупівлі, дистрибуція — стає джерелом облікової інформації для стратегічного аналізу.

Дана модель використовує наступні інструменти і підходи:

- KPI (ключові показники ефективності): наприклад, вартість доставки на одиницю продукції, рівень завантаженості складу, точність поставок.
- ABC-аналіз (Activity-Based Costing): дозволяє оцінити витрати за видами діяльності (наприклад, прийом товару, сортування, відвантаження).
- Логістичні бюджети: формуються на основі стратегічних цілей та планів (наприклад, план зниження витрат на логістику на 10%).

Можна виділити основні переваги і недоліки застосування моделі функціональної інтеграції. До перспектив належать: прозорість витрат у логістичних ланках та можливість точного контролю та оптимізації окремих функцій. До основних обмежень застосування даної

моделі відносять: фрагментований характер обліку та слабку взаємодію між функціями за відсутності процесного підходу.

2. Модель бізнес-процесної орієнтації націлена в основному на облік логістичних процесів, а не функцій компанії. Наприклад: «від замовлення до доставки» (Order-to-Delivery) або «від постачання до виробництва» (Supply-to-Production). Відповідно основними інструментами даної моделі є: BPM (Business Process Management), який дозволяє моделювати, моніторити й оптимізувати логістичні процеси; наскрізна аналітика для аналізу даних в динаміці по всьому ланцюжку процесу, а не в окремих точках та цифрові дашборди, що показують в реальному часі статус процесу.

На відміну від попередньої моделі основними перевагами моделі бізнес-процесної орієнтації є висока гнучкість системи обліку, орієнтація на кінцеву цінність для клієнта та покращена координація між підрозділами. Проте, необхідність значних організаційних і цифрових змін, а також перебудови внутрішніх процесів і системи звітності, тягне за собою певні обмеження, що роблять впровадження даної моделі не достатньо зручним для підприємства.

3. Інституціональна модель передбачає створення окремої інституції (наприклад, відділу стратегічного логістичного управління або контролінгу логістики), яка координує весь процес управлінського обліку в логістиці. Основними інструментами і підходами даної моделі виступають:

- Стратегічне планування для побудови довгострокових сценаріїв розвитку логістики.
- Прогнозування попиту, транспортних витрат, логістичних ризиків.
- Оцінка стратегічних ризиків і моделювання альтернативних варіантів дій.

Високий рівень інституційної відповідальності та можливість координувати логістику як стратегічну функцію підприємства, за використання поглибленого аналітичного підходу щодо прийняття рішень роблять дану модель досить привабливою для підприємств. Проте, необхідність значних інвестицій у структуру та кваліфікований персонал, стає тією перешкодою, що обмежує використання даної моделі невеликими компаніями.

Порівняльні характеристики моделей стратегічного управлінського обліку представлені в табл. 1.

Відповідно, на основі розглянутих сучасних тенденцій можна виділити основні вектор і розвитку стратегічний управлінський облік у логістиці на майбутнє. Їх можна класифікувати за п'ятьма основними напрямками: цифрова трансформація, екологічна стратегія, клієнтоорієнтована аналітика, інституціональний розвиток, а також синергія логістики і фінансів.

Таблиця 1

Порівняльні характеристики моделей стратегічного управлінського обліку

Критерій	Функціональна інтеграція	Процесна орієнтація	Інституціональна модель
Орієнтація	На функції	На процеси	На організаційні структури
Основні інструменти	KPI, ABC, бюджети	BPM, наскрізна аналітика	Прогнозування, сценарії
Гнучкість	Середня	Висока	Низька
Рівень витрат	Помірний	Високий	Високий
Підходить для	Середніх підприємств	Динамічного середнього /великого бізнесу	Великих корпорацій

1. Цифрова трансформація обліку передбачає здійснення автоматизації аналітики за допомогою Big Data, штучного інтелекту та машинного навчання, зокрема прогнозування затримок або аналіз «вузьких місць» у реальному часі. Крім того, інтеграція СУО з IoT-пристроями (сенсори транспорту, складські RFID-мітки) дозволить здійснювати більш оперативний збір аналітики.

2. Екологічна стратегія та облік ESG-показників зосереджена на формуванні «зелених» КРІ: частка електротранспорту, енергоефективність складів, в умовах, коли зростає роль екологічного управлінського обліку, що дає можливість здійснювати розрахунок вуглецевого сліду логістики, оцінка впливу транспорту на довкілля.

3. Клієнтоорієнтована аналітика дозволяє використання СУО для розрахунку собівартості обслуговування різних клієнтів/сегментів, а також здійснення оцінки ефективності персоналізованих логістичних послуг (наприклад, доставок в той же день, гнучких вікон часу).

4. Інституціональний розвиток сприяє підвищенню ролі СУО в стратегічних комітетах підприємств, що працюють у сфері логістики або транспорту за допомогою створення центрів логістичного контролінгу на великих підприємствах.

5. Синергія логістики та фінансів дозволяє здійснювати фінансове оцінювання ризиків у логістичних ланцюгах (наприклад, геополітичні ризики, енергетичні коливання), що сприяє збільшенню впливу СУО на фінансові рішення: наприклад, вибір логістичних партнерів, лізинг транспорту, інвестиції у нові хаби.

Отже, стратегічний управлінський облік поступово стає нерозривною частиною логістичної стратегії. Він не тільки відображає стан підприємства, а й формує напрямки його розвитку. Його майбутнє — за цифровою адаптацією, інтеграцією екологічних та соціальних факторів, а також поглибленим впливом на прийняття рішень на найвищому рівні.

Список використаних джерел

1. Beamon B. M. Measuring supply chain performance. International Journal of Operations & Production Management. 2020. Vol. 40, No. 1. P. 78–95.

2. Brewer P., Speh T. Using the Balanced Scorecard to measure supply chain performance. Journal of Business Logistics. 2020. Vol. 41, No. 1. P. 75–92.

3. Langfield-Smith K. Management Accounting: Information for Creating and Managing Value 7th ed. North Ryde : McGraw-Hill Education, 2018. 864 p.

4. Weisz E., Herold D. M., Kummer S. Revisiting the bullwhip effect: how can AI smoothen the bullwhip phenomenon? International Journal of Logistics Management. 2023. Vol. 34, No. 1. P. 1–20.

5. Костюченко Н. М. Сучасний стан і перспективи розвитку стратегічного управлінського обліку на логістичних підприємствах. Вісник ЖДТУ. Серія: Економічні науки. 2020. №1 (91). С. 62–70.

6. Морозов І. В. Особливості використання стратегічного управлінського обліку в логістичних системах підприємства. Економічний форум. 2021. № 2. С. 73–79.

Грищенко Ірина

*викладач кафедри правознавства і гуманітарних дисциплін
Вінницький навчально-науковий інститут економіки ЗУНУ
м. Вінниця, Україна*

МЕТОДИКА АНАЛІЗУ ВИРОБНИЧИХ ЗАПАСІВ НА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Своєчасне забезпечення сільськогосподарських підприємств сировиною та матеріалами необхідного складу та якості є важливою умовою нарощування обсягів вирощування продукції, зниження її собівартості, максимізації прибутку та рентабельності. Для управління процесом вирощування продукції на сільськогосподарських підприємствах необхідна інформація, що сприяє задоволенню потреб вирощування продукції у необхідній сировині та матеріалах, здійснення своєчасного відвантаження готової продукції, планування безперервності її виготовлення. Джерелом такої інформації являється система аналізу, метою

якого є комплексна оцінка виробничих запасів на стадіях постачання, виробництва та розподілу, оцінка формування на підприємствах матеріальних резервів, безперервного виготовлення продукції в умовах безперервності попиту та дискретності постачання.

Розвитку теорії та практики економічного аналізу виробничих запасів присвятили свої праці такі відомі вітчизняні економісти, як Сисоєва І., Буреннікова Н.В., Ярмоленко В.О., Кавецький В.В. Разом з тим при дослідженні проблем економічного аналізу виробничих запасів як головної складової діяльності підприємств недостатньо уваги приділяється витратам, які виникають у процесі управління ними та не береться до уваги специфіка функціонування сільськогосподарських підприємств.

Оцінка складу та структури виробничих запасів вважається необхідною складовою у дослідженні господарської діяльності сільськогосподарських підприємств, оскільки дає можливість оцінити результативність їх застосування та запропонувати рекомендації щодо вдосконалення механізму управління.

Виробничі запаси є основним видом активів вирощуванням продукції на сільськогосподарських підприємствах. Запаси грають значної ролі у діяльності будь-якого підприємства, тому результати їх господарської діяльності залежать від ефективного управління виробничими запасами і залежать від якісного економічного аналізу результативності діяльності [2, 6, 7, 9].

Як показує практика останніх років, внаслідок нераціонального та некоректного управління виробничими запасами, підприємства можуть зазнати значних втрат. Так, у випадку, якщо в підприємства немає достатньої кількості виробничих запасів, це призводить до порушення ритмічності вирощування продукції, зміни строків виконання робіт або надання послуг за укладеними договорами, зростання собівартості, зменшення прибутку.

Щоб розглянути вплив вибору методу оцінки виробничих запасів сільськогосподарських підприємств на фінансовий результат, необхідно здійснити їх оцінку. Оцінка виробничих запасів на сільськогосподарських підприємствах це характеристика об'єкта, що дозволяє виділити його із сукупності інших об'єктів чи впорядкувати їх.

Також, оцінкою являється поєднання об'єкта або події, які є об'єктами управління виробничими запасами на сільськогосподарських підприємствах, а також, характеристики об'єкта, що підлягає кількісній оцінці.

До оцінки виробничих запасів на сільськогосподарських підприємствах слід пред'являти такі вимоги:

1. Реальність оцінки виробничих запасів. Під реальністю оцінки виробничих запасів слід розуміти відображення дійсної величини окремих видів та джерел їх освіти. Щодо статей фінансової звітності, то їх реальність забезпечується достовірністю даних обліку та принципами оцінки. Реальність оцінки має на увазі точне обчислення фактичної собівартості всіх виробничих запасів;

2. Єдність оцінки виробничих запасів. Під єдністю оцінки мається на увазі її однаковість і незмінність, що означає те, що одні й самі об'єкти виробничих запасів оцінюються однаково на всіх підприємствах протягом усього терміну перебування їх на одній стадії кругообігу. Дану одноманітність можна досягти шляхом розроблення та впровадження обов'язкових інструкцій, методів управління [1, 4, 8, 9].

На сучасному етапі управління виробничими запасами на сільськогосподарських підприємствах, ми можемо відмітити, що вони являються складовою системи управління, яка свідчить про те, що менеджери приймають участь у плануванні та прогнозуванні, а також аналізі.

Основна мета управління виробничими запасами на сільськогосподарських підприємствах - це отримання прибутку. Проте, прибуток найчастіше носить суб'єктивний характер, оскільки формується з судження керівництва. Саме від судження керівництва залежить вибір методу оцінки виробничих запасів, та реєстрації фактів господарської діяльності [5, 7, 9].

За допомогою вибору того чи іншого методу оцінки виробничих запасів можна з прибуткового підприємства зробити збиткове, або навпаки.

Тим не менш, даний вибір вплине тільки на методи управління, оскільки загалом фінансовий стан підприємства залишиться незмінним.

Метод ФІФО оцінки виробничих запасів на сільськогосподарських підприємствах передбачає, що запаси при списанні оцінюються за першою вартістю за часом закупівлі.

Даний метод має на увазі, що виробничі запаси на сільськогосподарських підприємствах повинні вибувати в такій ж послідовності, в якій надходили. Це означає, що залишок виробничих запасів наприкінці періоду може бути оцінений, з останніх по хронології цін їх придбання. Можна порівняти даний метод оцінки з конвеєром, з якого запаси надходять точно в тій послідовності, в якій вони були завантажені на нього [1, 4, 6, 7].

Використання методу ФІФО призведе до зниження собівартості, а, отже, і збільшення прибутку, а також відображення залишку за вищими цінами, якщо перші за часом придбані партії коштують дешевше, а наступні дорожчі. І навпаки, зниження ціни на виробничі запаси на сільськогосподарських підприємствах призведе до зменшення прибутку.

При використанні даного методу собівартість реалізованої продукції на сільськогосподарських підприємствах може не відповідати тій собівартості продукції, яка знаходиться для продажу. Це насамперед, пов'язано з тим, що собівартість першої партії виробничих запасів впливає на відображення у фінансовій звітності, а саме на собівартість продукції підприємства [2, 4, 5, 8].

За умови інфляції, що постійно зростає, метод ФІФО оцінки виробничих запасів не вигідний для підприємства. Це пов'язано з тим, що величина прибутку відображає перебільшені можливості власників із вилучення коштів з обороту підприємства. Застосування цього відображає перебільшену рентабельність і занижену собівартість, що у своє чергу призводить до збільшення прибутку.

Метод суцільної ідентифікації являється єдиним методом, при якому собівартість окремого виробничого запасу відноситься на собівартість інших виробничих запасів. Найчастіше даний метод оцінки виробничих запасів використовують підприємства, що займаються виробництвом дорогих товарів. Метод суцільної ідентифікації повністю виправдовує себе в даному випадку, оскільки такі виробничі запаси в силу своєї високої вартості та особливих споживчих якостей вимагають детального та поштучного обліку. Тим не менш, даний метод не раціональний у разі виробництва або реалізації великої кількості одиниць виробничих запасів, які є взаємозамінними [3, 6, 8].

Оскільки на сільськогосподарських підприємствах здійснюють операції з однорідними виробничими запасами, то вони залишають у себе право вибору продати запас із вищою чи нижчою собівартістю. Відповідно, у підприємства з'являється можливість маніпулювати прибутком і впливати на величину свого доходу.

Відповідно до методу середньозваженої вартості, вартість кожного виробничого запасу визначається за середньозваженою вартістю аналогічних запасів, наявних з початку періоду і придбаних чи вироблених протягом всього періоду. Середньозважена вартість має бути перерахована після кожного нового постачання. При використанні даного методу оцінки виробничих запасів проводиться перерахунок середньозваженої вартості кожної одиниці запасу на складі при кожному надходженні матеріальних цінностей складу. Потім, відпуск запасів зі складу в експлуатацію здійснюється за цією ж вартістю до моменту надходження нових запасів [2, 3, 6, 7, 9].

Середньозважена вартість одиниці виробничих запасів на сільськогосподарських підприємствах визначається шляхом складання вартості наявних і отриманих запасів, поділених на кількість одиниць запасу цінностей. Метод середньозваженої вартості прагне вирівнювання впливи зростання та зниження вартості. Це пов'язано з тим, що оскільки на вартість запасів на кінець періоду, що розраховується за даним методом, впливають усі ціни, за якими здійснювалися закупівлі протягом року, а також вартість запасів початку періоду. За

зростаючих цін метод середньозваженої вартості покаже значення собівартості реалізованої продукції менше, ніж метод ФІФО. У період падіння цін результат буде зворотним [2, 7, 8].

Отже, вибір методу оцінки виробничих запасів на сільськогосподарських підприємствах впливає на фінансовий результат, оскільки у кожному методі списання запасів у витрати включається різна сума запасів, що вибули. І тому, проаналізуючи всі визначені методи та ухваливши обґрунтоване рішення, слід обрати такий метод оцінки виробничих запасів, який би дозволив підприємству оптимізувати величину прибутку.

Список використаних джерел

1. Буреннікова Н.В. & Ярмоленко В.О. & Кавецький В.В. (2020) Теоретикоприкладні аспекти управління ефективністю інвестицій промислових підприємств з позицій стейкхолдерської теорії: сутність, показники, *Бізнес Інформ*, (1), 218-229.
2. Гріщенко І. & Сисоєва І. & Циганчук В. (2024) Методи підвищення конкурентоспроможності торговельних підприємств на основі кластерного підходу. *Економіка та суспільство*, (64). Вилучено з: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-64-135>.
3. Гріщенко І.В. & Білецька Н.В. (2024) Параметри оцінки конкурентоспроможності продукції підприємств в сучасних економічних умовах. «Сучасні пріоритети розвитку науки та суспільства»: зб. матер. Всеукр. наук.-практ. конф., м. Вінниця, 11-12 квітня 2024 р.: у 2-х т. Т.1. Ч.1. / За заг. ред. В.І. Мельник. Тернопіль: Крок, 92-97.
4. Гріщенко І.В. & Білецька Н.В. & Циганчук В.А. (2017) Фактори активізації інвестиційної привабливості підприємств. *Підприємництво і торгівля*, (22), 64-76.
5. Гріщенко І.В. & Гринчук Т.П. & Циганчук В.А. (2022) Методи формування конкурентоспроможності підприємств, *Економіка та суспільство*, (39), Вилучено з: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-39-82>.
6. Гріщенко І.В. & Іванюта П.В. & Білецька Н.В. & Покровщук Л.М. (2023) Обґрунтування функцій управління та бізнес-процесів на сучасному етапі бюджетування та менеджменту, *Вісник Львівського торговельно-економічного університету*, (72), 41-47. Вилучено з: <https://doi.org/10.36477/2522-1205-2023-72-05>.
7. Гріщенко І.В. & Одінцова О.О. (2024) Основні методи управління конкурентоспроможністю продукції підприємства. «Сучасні пріоритети розвитку науки та суспільства»: зб. матер. Всеукр. наук.-практ. конф., м. Вінниця, 11-12 квітня 2024 р.: у 2-х т. Т.1. Ч.1. / За заг. ред. В.І. Мельник. Тернопіль: Крок, 97-101.
8. Кавецький В.В. (2021) Сучасні системи управління плануванням та організацією виробництва, *Ефективна економіка*, (12). Вилучено з: http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/12_2021/96.pdf.
9. Сисоєва І. (2020) Аналіз потенційних загроз діяльності суб'єктів господарювання, *Економіка та суспільство*, (22). Вилучено з: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2020-22-19>.

*Грунковська А.В.,
здобувачка вищої освіти
Одеський національний економічний університет
м. Одеса, Україна*

*Чернишова Людмила
канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри економічного аналізу
Одеський національний економічний університет
м. Одеса, Україна*

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО АНАЛІЗУ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Сучасні умови функціонування підприємств в Україні зумовлюють потребу у використанні новітніх підходів до аналізу їх фінансової стійкості. Це особливо актуально в умовах воєнного стану, економічної турбулентності та швидкоплинних змін ринкового середовища. Традиційні методи аналізу фінансової стійкості, зокрема коефіцієнтний аналіз або порівняльний аналіз за звітністю, виявляються недостатньо адаптивними до динамічних змін зовнішнього середовища. Тому для забезпечення довгострокової ефективності діяльності необхідно впроваджувати інноваційні підходи, що враховують специфіку сучасного економічного контексту [1].

У науковій роботі Л. В. Чернишової підкреслюється, що під час воєнного стану банківське кредитування стало одним із ключових каналів підтримки малого і середнього бізнесу. Авторка рекомендує адаптувати європейський досвід програм підтримки та стимулювання інноваційної діяльності [2]. Це свідчить про необхідність оновлення фінансових методів з урахуванням воєнних викликів та інноваційних рішень.

Інтеграція сучасних цифрових рішень у фінансовий аналіз стала невід'ємною складовою стійкості підприємств. Насамперед, це стосується використання великих даних (Big Data) для виявлення трендів, закономірностей та відхилень у фінансових потоках. Автоматизація аналітичних процесів, штучний інтелект та машинне навчання дозволяють формувати прогностичні моделі фінансової стабільності [3], що особливо актуально в періоди криз.

Крім того, значного поширення набуває ESG-аналітика – підхід, що включає екологічні, соціальні та управлінські аспекти до фінансової звітності підприємств [7]. У міжнародній практиці інвестори дедалі частіше оцінюють фінансову стійкість компаній через призму їх відповідальності перед суспільством та екосистемою. Для українських підприємств це відкриває додаткові можливості доступу до зовнішнього фінансування та міжнародних програм підтримки.

Інноваційні методи фінансового аналізу включають цифровий аудит у режимі реального часу, використання платформ хмарного зберігання аналітичних даних, впровадження алгоритмів імітаційного моделювання, цифрових дашбордів та KPI-моніторингу [5]. Це дозволяє керівникам оперативно приймати рішення на основі актуальних показників, що особливо важливо в нестабільному середовищі.

Актуальним також є поділ інноваційних підходів на продуктові (розробка нових фінансових послуг та інструментів), функціональні (засоби зниження ризиків та підвищення ліквідності) і процесні (автоматизація та цифровізація процесів аналізу) [5]. Це дозволяє системно інтегрувати інновації в практику підприємства, формуючи стійку фінансову модель.

Поглиблення інноваційного підходу до аналізу фінансової стійкості підприємств вимагає врахування тенденцій цифрової трансформації, що охоплює не лише автоматизацію процесів, а й глибоку зміну аналітичної парадигми [4]. Фінансовий аналіз стає не лише ретроспективною процедурою, а й інструментом прогнозування майбутніх ризиків, з урахуванням сценарного планування. Інтеграція в інформаційні платформи підприємства

засобів штучного інтелекту, машинного навчання, цифрового моніторингу та візуалізації даних дозволяє створювати динамічні карти ризиків, здійснювати автоматичну оцінку фінансових показників у режимі реального часу [6].

Системна оцінка фінансової стійкості вимагає застосування методів бізнес-аналітики (ВІ-систем), які дозволяють інтегрувати внутрішні дані (звітність, транзакції, бюджетування) з зовнішніми факторами (економічна ситуація, курс валют, дії конкурентів) у єдину інформаційну модель [3]. За допомогою дашбордів, heatmap-аналізу та інших сучасних візуалізацій керівники можуть оперативно ідентифікувати зони ризику, а також будувати сценарії адаптації до них.

Водночас важливим є використання таких підходів, як «ранні індикатори» (early warning indicators), що дозволяють за допомогою алгоритмів машинного навчання передбачати потенційні фінансові труднощі ще до того, як вони матеріалізуються в обліковій або фінансовій звітності [4]. Це особливо актуально в умовах постійної зміни регуляторного середовища, воєнних ризиків та нестабільності ринків.

Окремо варто зазначити і зростаючу роль крос-функціонального аналізу, коли фінансова інформація комбінується з показниками з маркетингу, логістики, HR та виробництва для формування цілісної картини фінансової стійкості підприємства [8]. Наприклад, залежність обсягу реалізації від маркетингових витрат або вплив плинності кадрів на витрати може бути враховано в інтегральному показнику ризику.

У післявоєнному відновленні економіки України фінансова стійкість підприємств відіграватиме ключову роль [8]. Для ефективного функціонування бізнесу необхідна наявність гнучких, адаптивних та цифрово орієнтованих моделей аналітики. Інноваційні методи дозволяють не лише ефективно реагувати на зміни, а й формувати довгострокові конкурентні переваги, базовані на прозорості, стійкості та довірі інвесторів.

Отже, сучасні підходи до аналізу фінансової стійкості підприємств мають бути багатовимірними, адаптивними та технологічно підкріпленими. Їхня реалізація дозволяє трансформувати аналітичну функцію з інструменту контролю у драйвер стратегічного розвитку підприємства.

Список використаних джерел

1. Танклевська Н.С., Мірошніченко В.О. Фінансова стійкість підприємств в умовах цифрової економіки // Бізнес-інформ. – 2024. – №3. – С. 249–255.
2. Чернишова Л. В. Аналіз джерел фінансово-інвестиційної підтримки розвитку малого та середнього бізнесу. Modern Economics. 2022. № 35(2022). С. 141-148. DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V35\(2022\)](https://doi.org/10.31521/modecon.V35(2022))
3. Семенов А.Ю., Нейман Є.В. Теоретичні аспекти впливу цифрової трансформації на фінансову стійкість банків // Цифрова економіка. – 2024. – №3(12). – С. 69–76.
4. Фадєєва І.Г., Романишин В.О. Вплив інтеграції ІІІ на підвищення фінансової стійкості підприємств // Актуальні проблеми економіки. – 2024. – №10. – С. 6–13.
5. Тютюнник І.В. Класифікація фінансових інновацій в умовах діджиталізації // Київський економічний журнал. – 2024. – №7. – С. 161–169.
6. BDO Україна. Діджиталізація процесів в аудиті [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://bdo.ua/>
7. Асоціація українських банків. ESG для фінансового сектору України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://aub.org.ua/>
8. Аналітичний центр АНТС. Відбудова України: 7 стратегічних висновків [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://ants.org.ua/>

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДОЛОГІЧНИХ ПІДХОДІВ ДО ОЦІНКИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА ЧЕРЕЗ ЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ В УМОВАХ VUCA-СЕРЕДОВИЩА

Складові акроніму VUCA (Volatility – нестабільність, Uncertainty – невизначеність, Complexity – складність, Ambiguity – неоднозначність) [1] якнайкраще відображають умови, в яких Україна опинилась з 2019 року. Швидкі та непередбачувані коливання ринку, валютних курсів, вартості ресурсів, відсутність чітких довгострокових правил, неможливість достовірного прогнозування майбутнього через обмеженість інформації, наявність великої кількості взаємозалежних чинників, які впливають на результат, – ускладнюють прийняття рішень в управлінні українськими підприємствами. VUCA-парадигма стала основою для аналізу поведінки підприємств в умовах глобальної турбулентності, геополітичної нестабільності, технологічних проривів і кризових явищ, що накладаються одночасно.

Отже, в сучасних умовах, питання конкурентоспроможності підприємства виходять за межі простого порівняння фінансових результатів. Традиційні інструменти економічного аналізу потребують оновлення.

Методологія класичного аналізу конкурентоспроможності включає переважно фінансові коефіцієнти рентабельності активів (ROA) та капіталу (ROE), маржу прибутку (ROS), коефіцієнти оборотності тощо. У сучасних умовах такі підходи необхідно поєднувати з динамічними компонентами – індексами цифрової зрілості, ESG-метриками, показниками гнучкості бізнес-моделі тощо, а отже зростає потреба в інтеграції цифрових індикаторів, нефінансових метрик і методів таксономічного аналізу для комплексного оцінювання конкурентоспроможності.

Таксономічний аналіз у цьому контексті дає змогу провести багатофакторну стандартизовану оцінку рівня розвитку підприємства у порівнянні з еталоном, виявити відставання за групами показників та згенерувати інтегральну оцінку конкурентного стану підприємства [2].

Для удосконалення економічного аналізу запропонуємо комплексну інтегральну модель, яка охоплює як класичні, так і цифрові та нефінансові компоненти [3, 4] та розглянемо методологічний підхід до формування інтегральної моделі конкурентоспроможності підприємства.

Модель, виражена формулою (1) дозволяє отримати цілісну картину конкурентоспроможності:

$$CII = h_1 \times FPI + h_2 \times DPI + h_3 \times NFI + h_4 \times ARI \quad (1),$$

де:

- CII – інтегральний індекс конкурентоспроможності підприємства;
- FPI – індекс фінансової ефективності (середнє значення ROA, ROI, ROS тощо);
- DPI – індекс цифрової ефективності (рівень впровадження ERP, CRM, BI);
- NFI – нефінансовий індекс (рівень задоволеності клієнтів, показники ESG, лояльність персоналу);
- ARI – адаптивний індекс (індекс організаційної гнучкості, стійкості);
- h_1 – h_4 – вагові коефіцієнти, що визначаються експертним шляхом або з урахуванням галузевої специфіки.

Інтегральний індекс конкурентоспроможності підприємства (CII) ґрунтується на

побудові часткових оцінок – індикаторів першого рівня, що характеризують ключові аспекти ефективності бізнесу в умовах сучасної економіки. Для забезпечення узгодженості, всі індекси нормуються в межах шкали від 0 до 1, що дозволяє здійснювати коректне агрегування показників з різною природою та одиницями виміру.

Обґрунтуємо алгоритми розрахунків кожного індексу.

1. FPI – Індекс фінансової ефективності (Financial Performance Index) – агрегований показник, що формується на основі класичних фінансових коефіцієнтів рентабельності. Розраховується за формулою (2), як середньозважене значення таких показників:

$$FPI = \frac{1}{n} \sum_{j=1}^n x \left(\frac{X_j - X_{j \min}}{X_{j \max} - X_{j \min}} \right) \quad (2),$$

де:

- X_j – значення j -го фінансового показника (ROA, ROI, ROS тощо);
- $X_{j \min}$, $X_{j \max}$ – мінімальне і максимальне значення показника в галузі чи досліджуваній вибірці;
- n – кількість фінансових показників у групі.

Таким чином, FPI відображає фінансову ефективність підприємства відносно галузевих еталонів.

2. DPI – Індекс цифрової ефективності (Digitalization Performance Index) – індекс, що відображає комплексну оцінку рівня цифрової зрілості підприємства та формується за формулою (3):

$$DPI = \frac{\sum_{i=1}^m w_i * D_i}{\sum_{i=1}^m w_i} \quad (3),$$

де:

- D_i – індикатор впровадження цифрового рішення (наприклад, наявність CRM = 1, відсутність CRM = 0, або $0,1 - 0,9$ = часткове впровадження CRM);
- w – ваговий коефіцієнт важливості (наприклад, ERP = 0,5, CRM = 0,3, BI = 0,2);
- m – кількість оцінюваних цифрових рішень.

Можливе також використання шкали 0 – 1 (де: 0 = відсутнє, 0,5 = частково реалізовано, 1 = повноцінно функціонує).

4. NFI – Нефінансовий індекс (Non-Financial Index) – індекс, що враховує нематеріальні та нефінансові фактори: репутацію, лояльність клієнтів, соціальну відповідальність, екологічні практики тощо та розраховується за формулою (4):

$$NFI = \frac{1}{k} \sum_{p=1}^k x \left(\frac{Y_p - Y_{p \min}}{Y_{p \max} - Y_{p \min}} \right) \quad (4),$$

де:

- Y_p – значення p -го нефінансового показника (наприклад, ESG-індекс, задоволеність персоналу тощо);
- $Y_{p \min}$, $Y_{p \max}$ – мінімально і максимально можливі значення показника в галузі чи досліджуваній вибірці;
- k – кількість нефінансових показників у групі.

4. ARI – Індекс адаптивності та стійкості (Adaptability Resilience Index) – показник, що

відображає здатність підприємства адаптуватися до умов VUCA-середовища та оцінюється за шкалою або через експертне анкетування (наприклад, метод Делфі), за розрахунком по формулі (5):

$$ARI = \frac{1}{t} \sum_{s=1}^t x \left(\frac{Z_s - Z_{s \min}}{Z_{s \max} - Z_{s \min}} \right) \quad (5),$$

де:

- Z_s – значення s -го адаптивного показника (наявність сценарного планування, швидкість прийняття рішень, гнучкість виробничої системи, стійкість ланцюгів постачання);
- t – кількість таких показників.

Кожен з індексів формується на основі стандартизованих та нормалізованих даних, що дозволяє включати до моделі як кількісні, так і якісні фактори. Такий підхід створює можливість здійснення інтегральної, міжгалузевої та міжрегіональної оцінки конкурентоспроможності підприємств на основі сучасної аналітичної парадигми.

Отже, запропонована інтегральна модель дозволяє порівнювати підприємства в межах галузі, виявляти його слабкі та сильні сторони. Додатково модель може бути використана у таксономічному аналізі для кластеризації підприємств за рівнем конкурентоспроможності. У поєднанні з економетричними методами вона стає ефективним інструментом для стратегічного управління.

Такий підхід забезпечує комплексне розуміння позицій підприємства та формує основу для сталого розвитку у висококонкурентному середовищі.

Таким чином, оцінка конкурентоспроможності підприємства вимагає переосмислення існуючих аналітичних підходів. Інтеграція цифрових технологій, нефінансових метрик та врахування VUCA-реалій дозволяє підвищити точність, адаптивність і релевантність економічного аналізу. Удосконалення методологічних підходів до економічного аналізу в умовах цифровізації та VUCA-середовища дозволяє формувати нову аналітичну парадигму, орієнтовану як на фінансову звітність, так і на фактори стійкості, інноваційності, цифрової трансформації та адаптивності підприємства. Інтеграція таких підходів сприяє підвищенню якості прийняття рішень на стратегічному рівні та підсилює здатність підприємств до ефективної конкуренції в умовах глобальних викликів.

Список використаних джерел

1. Nathan Bennett. G. James Lemoine. What a difference a word makes: Understanding threats to performance in a VUCA world. *Business Horizons*. 2014 № 57(3). pp. 1-7. DOI:10.2139/ssrn.2406676
2. Zhyliakov S. Taxonomic analysis of agribusiness enterprise management indicators and competitiveness assessment. *Scientific Bulletin of the Poltava University of Economics and Trade. Series «Economic Sciences»*. 2025. № 2 (116). pp. 14-22. DOI: <https://doi.org/10.37734/2409-6873-2025-2-2>
3. Dynamic Consultants Group. ROI of CRM. URL: <https://dynamicconsultantsgroup.com/resources/crm/roi-of-crm>
4. Eurostat. E-business integration. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=E-business_integration

Зікул Вероніка
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Наук. рек.: **Семенова Катерина**
канд. екон. наук, доцент кафедри
бухгалтерського обліку, аналізу та аудиту
Одеський національний економічний університет
м. Одеса, Україна

ЕКОНОМІЧНА ОЦІНКА ВИТРАТ НА ОПЛАТУ ПРАЦІ ЯК ЕЛЕМЕНТУ ОПЕРАЦІЙНИХ ВИТРАТ НА ПІДПРИЄМСТВІ

У сучасних умовах ведення господарської діяльності підприємства змушені ефективно використовувати всі наявні ресурси, серед яких особливе значення має трудовий потенціал. Хоч витрати на оплату праці зазвичай не приносять миттєвого результату, вони формують базу для забезпечення стабільної та довготривалої ефективності підприємства, тому важливо не тільки контролювати їхній абсолютний обсяг, а й оцінювати їхню частку в загальних операційних витратах з метою досягнення оптимального балансу між витратами та результативністю праці.

Оплата праці є вагомим складником операційних витрат підприємства, оскільки вона прямо впливає як на рівень собівартості виробництва, так і на зацікавленість працівників у досягненні високих результатів [1, с. 659]. Для наочної оцінки значення цього показника розглянемо його в межах діяльності ТОВ «Аквафрост» – підприємства, що спеціалізується на переробці і реалізації замороженої риби та інших морепродуктів. При цьому, компанія активно працює на українському ринку харчової промисловості, постійно модернізує свої виробничі потужності та дотримується сучасних стандартів якості.

З метою оцінки впливу витрат на оплату праці на загальну структуру витрат доцільно провести аналіз їх динаміки та складу за економічними елементами наведеного підприємства. Такий аналіз дає змогу визначити зміни у питомій вазі витрат на заробітну плату, а також простежити загальні тенденції у використанні трудових ресурсів. Таким чином, у табл. 1 подано структуру операційних витрат ТОВ «Аквафрост» за 2022-2024 рр.

Таблиця 1

Аналіз операційних витрат на виробництво продукції за економічними елементами на
ТОВ «Аквафрост»

Елементи Витрат	2022 рік		2023 рік		2024 рік		Відхилення питомої ваги у 2024 році порівняно з	
	сума, тис. грн.	питома вага, %	сума, тис. грн.	питома вага, %	сума, тис. грн.	питома вага, %	2022 роком	2023 роком
А	1	2	3	4	5	6	7	8
1. Витрати на оплату праці	42332	2,91	80140	3,81	137071	5,31	2,40	1,50
2. Відрахування на соціальні заходи	9558	0,66	17750	0,85	24536	0,95	0,29	0,10
3. Матеріальні витрати	896557	61,73	1106260	52,61	1876538	72,69	10,96	20,08
4. Інші операційні витрати	502665	34,61	897278	42,67	542196	21,00	-13,61	-21,67
5. Амортизація	1344	0,09	1350	0,06	1154	0,05	-0,04	-0,01
Разом	1452456	100,00	2102778	100,00	2581495	100,00	X	X

Джерело: сформовано на підставі даних [2]

На основі аналізу інформації, поданої в табл. 1, можна зробити висновок, що у 2024 році основним фактором збільшення операційних витрат на виробництво продукції ТОВ «Аквафрост» стало зростання матеріальних витрат. Внаслідок цього їх частка в загальній структурі витрат підвищилася на 11,0 в. п. і досягла рівня в 72,7% (рис. 1).

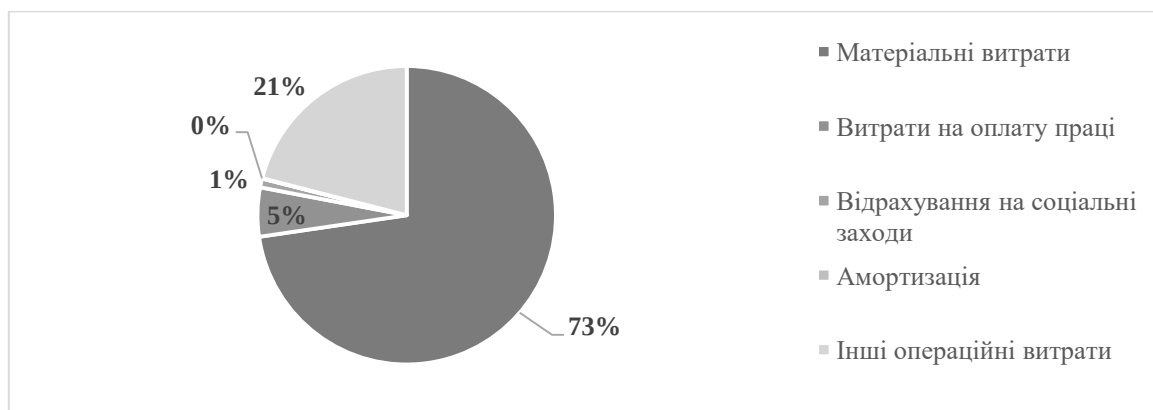

Рис. 1. Структура операційних витрат на виробництво продукції за економічними елементами на ТОВ «Аквафрост» у 2024 році, %

Джерело: сформовано на підставі даних [2]

У 2024 році витрати на оплату праці на ТОВ «Аквафрост» продовжили демонструвати зростання, оскільки їхній обсяг перевищив показник 2022 року на 94,7 млн. грн., а порівняно з 2023 роком – на 56,9 млн. грн. У свою чергу, така динаміка означає стабільне підвищення значущості цього елемента у структурі витрат підприємства. Сума витрат на заробітну плату у 2024 році становила 137,1 млн грн, а їх частка у загальному обсязі операційних витрат – 5,3%. У порівнянні з 2022 роком цей показник зріс на 2,4 в. п., а з 2023 – на 1,5 в. п., що свідчить про поступове посилення ролі трудових витрат у загальній витратній політиці компанії. Витрати на соціальні заходи демонструють схожу динаміку: у 2024 році вони склали 24,5 млн. грн., що на 14,9 млн. грн. перевищує рівень 2022 року і на 6,8 млн. грн. – 2023 року. Частка цього елемента в структурі операційних витрат зросла до 1,0%, що на 0,3 та 0,1 в. п. більше, ніж у 2022 та 2023 роках відповідно.

Таким чином, у процесі зростання загального обсягу витрат на виробничу діяльність простежується також підвищення частки витрат на оплату праці, що може розглядатися як позитивна тенденція, адже воно вказує на збільшення інвестицій у трудовий потенціал, можливе розширення виробничих потужностей і зростання чисельності персоналу. У такій ситуації особливої актуальності набуває вдосконалення системи матеріального стимулювання, впровадження ефективних форм організації праці, а також контроль за відповідністю зростання фонду оплати праці темпам збільшення обсягів виробництва.

Отже, аналіз витрат на заробітну плату у структурі загальних операційних витрат дає змогу оцінити поточний стан управління персоналом і, водночас, слугує основою для формування ефективних підходів до подальшого планування. Зростання цих витрат, за умови відповідного економічного ефекту, можна вважати свідченням стратегічного розвитку підприємства, орієнтованого на підвищення продуктивності та інвестування в людський капітал.

Список використаних джерел

1. Попова В. Д., Добродійчук О. Ю., Якименко В. М. Удосконалення організаційно-методичного забезпечення аналізу витрат на оплату праці в контексті реалізації мотивації. *Економіка і суспільство*. 2018. 656-662 с. URL: <https://salo.li/9ad98F9> (дата звернення: 08.05.2025)
2. Фінансова звітність ТОВ «Аквафрост» за 2023-2024 рр. URL: <https://salo.li/C7E5f98> (дата звернення: 08.05.2025)

Милашко Микола
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
кафедри бухгалтерського обліку, аналізу та аудиту
Одеський національний економічний університет
м. Одеса, Україна

БАЛАНС ПІДПРИЄМСТВА ЯК ОСНОВА АНАЛІЗУ ЙОГО ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ

Бухгалтерський баланс є основною формою фінансової звітності підприємства, яка надає комплексну інформацію про його активи й джерела їх фінансування на певну дату. У сучасних умовах ринкової нестабільності фінансова стійкість підприємства набуває особливого значення для власників, інвесторів та кредиторів. Фінансово стійке підприємство має переваги при залученні кредитів і інвестицій та менше ризикує стати банкрутом. Тому аналіз балансу, як зведеного звіту про фінансовий стан, є критичним інструментом оцінювання платоспроможності та перспектив розвитку підприємства [1].

Фінансова стійкість підприємства – це його здатність функціонувати і розвиватися, зберігаючи рівновагу активів та пасивів і забезпечуючи свою платоспроможність. Удосконалення фінансової стійкості означає, що підприємство здатне самофінансуватися і підтримувати незалежність від зовнішніх джерел. Стійке фінансове становище важливе для власників і інвесторів, адже воно гарантує спроможність підприємства погашати борги та отримувати прибуток у довгостроковій перспективі. Кредитори та контрагенти також звертають увагу на показники стійкості, адже фінансово стійке підприємство краще виконує свої зобов'язання і менше схильне до банкрутства. Отже, фінансова стійкість є узагальнюючою характеристикою підприємства, що визначає його надійність і привабливість для зацікавлених сторін [2].

Для оцінки рівня фінансової стійкості використовують показники, що відображають співвідношення власного капіталу, зобов'язань і активів. Зокрема, коефіцієнт автономії (співвідношення власного капіталу до валюти балансу) свідчить про частку власних коштів у фінансуванні активів. Зазвичай нормативним вважається значення $\geq 0,5$, що означає достатню частку власного капіталу. Фінансова стійкість забезпечується за рахунок відповідності структури джерел та активів: наявність достатньої частки власного капіталу і довгострокових пасивів у пасиві балансу гарантує можливість покривати основні активи і інвестиційні потреби. При цьому короткострокові зобов'язання не повинні перевищувати ліквідні активи підприємства.

Сутність фінансової стійкості полягає в забезпеченості оборотних активів відповідними джерелами їх формування. Тому аналіз співвідношень статей балансу (наприклад, власних і позикових коштів, або запасів і джерел їх фінансування) дає змогу виявити ризики у структурі капіталу та зробити висновок про стійкість фінансового стану підприємства.

Для аналізу фінансової стійкості на основі балансу використовують різні методи: горизонтальний аналіз (порівняння балансу за динамікою), вертикальний аналіз (структурний аналіз складу балансу) та коефіцієнтний аналіз (розрахунок відносних показників).

Горизонтальний аналіз – перший і обов'язковий крок при дослідженні фінансової стійкості. Він дозволяє швидко виявити диспропорції в динаміці активів, капіталу й зобов'язань; оцінити, чи достатньо компанія акумулює власний капітал для фінансування зростання; зрозуміти, наскільки зміни у структурі балансу впливають на ліквідність і торговий ризик; сформулювати гіпотези для поглибленого коефіцієнтного чи факторного аналізу.

Вертикальний аналіз – базовий інструмент «рентгену» фінансової будови підприємства. Він перетворює абсолютні цифри балансу на зрозумілі відсотки, даючи змогу оцінити концентрацію активів і джерел фінансування; побачити дисбаланси, які впливають на ліквідність і платоспроможність; проводити коректні порівняння у динаміці та з конкурентами.

Коефіцієнтний аналіз вважається найефективнішим для оцінювання фінансової стійкості підприємства. Однак рівень показників за окремо взятий період може бути пов'язаний з певними особливостями діяльності підприємства, фазою життєвого циклу, на якому воно знаходиться, тому ми вважаємо доцільним здійснювати такий аналіз у динаміці за більш-менш тривалий період часу.

Всі три види аналізу – горизонтальний, вертикальний та коефіцієнтний – формують цілісну картину фінансової стійкості компанії.

Вважаємо, що під час оцінювання фінансової стійкості підприємства необхідно враховувати його масштаб і галузеву специфіку. Кожен сектор економіки має унікальні ризики, вимоги та особливості фінансової діяльності, що зумовлює потребу в індивідуалізованому підході до діагностики. Наприклад, у виробничій сфері вагомими чинниками є витрати на сировину й матеріали, виробничі потужності, логістика та ланцюги постачання. Для аналізу фінансової стійкості таких підприємств доцільно застосовувати методики, що враховують обсяги виробництва, виробничі витрати, рентабельність та ефективність використання ресурсів. У фінансовому секторі, навпаки, ключовими є показники інвестицій, кредитного ризику, ліквідності та прибутковості капіталу. Відповідно, методи діагностики для фінансових установ мають фокусуватися на аналізі кредитного портфеля, рівня капіталу, ліквідності та дотримання нормативних вимог.

Нормативні значення використовуваних коефіцієнтів також не можуть бути однаковими для підприємств різних секторів економіки, вони повинні враховувати специфіку виду діяльності і відповідно структуру активів і пасивів балансу.

Отже, бухгалтерський баланс є інформаційною основою для висновків щодо подальшої платоспроможності та розвитку підприємства. Зіставлення активів і пасивів балансу дає змогу оцінити ліквідність і збалансованість фінансування; за нормальних умов рівноважне співвідношення активів і зобов'язань забезпечує стабільну платоспроможність компанії. Аналіз фінансової рівноваги балансових статей є основою оцінки фінансової стійкості і платоспроможності підприємства.

На підставі висновків аналізу балансу керівництво може коригувати стратегію: наприклад, вчасно обмежувати залучення дорогого боргу, оптимізувати структуру капіталу або, навпаки, активізувати інвестиції для розвитку, орієнтуючись на збереження критичного рівня власних фінансових ресурсів. Таким чином, баланс є ключовим інструментом при формуванні управлінських рішень і стратегічних напрямів розвитку, оскільки через нього здійснюється обґрунтована оцінка фінансової стійкості та перспектив підприємства.

Баланс підприємства відіграє центральну роль у системі фінансової звітності та є вихідним інструментом для аналізу його фінансової стійкості. Завдяки збалансованому відображенню активів і пасивів баланс дозволяє оцінити структуру капіталу, рівень автономії та достатність ліквідних коштів для покриття зобов'язань. Показники власного капіталу, залучених та довгострокових ресурсів, розраховані за даними балансу, використовуються для розрахунку важливих коефіцієнтів стійкості. Особливо ефективним у такому аналізі є коефіцієнтний метод. На основі результатів аналізу балансу робляться обґрунтовані висновки щодо майбутньої платоспроможності підприємства й корекції стратегії розвитку (акцент на самофінансуванні, зміну структури капіталу тощо). Таким чином, баланс підприємства як відображення фінансового стану на конкретну дату забезпечує необхідні дані для оцінки його стійкості та прийняття управлінських рішень.

Список використаних джерел

1. Мелень О. В., Кирієнко О. М. Фінансова стійкість підприємства як показник його інвестиційної привабливості. *Економіка і суспільство*. 2016. № 5. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/5_ukr/41.pdf. (дата звернення 05.05.2025 р.)
2. Сак Т. В., Шепелюк Н. П. Діагностика фінансової стійкості підприємства: методологія та практика застосування. *Економічний журнал ОПУ*. 2023. № 4 (26). URL: <https://economics.net.ua/ejoru/2023/No4/37.pdf>. (дата звернення 07.05.2025 р.).

Морєва Анастасія
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Одеський національний економічний університет

Чернишова Людмила
канд. екон. наук, доцент кафедри
Одеський національний економічний університет
м. Одеса, Україна

АНАЛІЗ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ НА ПРИКЛАДІ ТОВ «НОВА ПОШТА»

Фінансова стійкість підприємства є однією з ключових характеристик його фінансового стану, яка відображає здатність функціонувати стабільно в умовах змінного зовнішнього та внутрішнього середовища. У сучасних ринкових умовах вона виступає основою платоспроможності, інвестиційної привабливості та довгострокової економічної незалежності підприємства. Стійке підприємство має конкурентні переваги у доступі до фінансування, співпраці з постачальниками та залученні висококваліфікованих кадрів.

Фінансова стійкість підприємства – це найважливіший показник, що відображає ступінь фінансової незалежності підприємства, а також його платоспроможність. Запорукою фінансової стійкості підприємства є безупинне виробництво, успішні продажі, перевага прибутку над витратами та ефективне використання фінансів. Вона забезпечує стабільне функціонування підприємства, своєчасне виконання зобов'язань та підтримку його конкурентоспроможності на ринку. [1, с. 591].

Фінансовий стан виступає ключовим показником результативності діяльності будь-якого підприємства, відображаючи рівень забезпеченості фінансовими ресурсами, ефективність їх розміщення та використання. Він свідчить про здатність підприємства функціонувати в умовах динамічного зовнішнього середовища. Загалом, фінансовий стан є комплексною економічною категорією, що визначає спроможність підприємства вести прибуткову діяльність, своєчасно виконувати фінансові зобов'язання, раціонально використовувати ресурси та забезпечувати подальший розвиток [2, с. 78].

Основною метою аналізу фінансової стійкості є оцінка здатності підприємства ефективно функціонувати в умовах економічної нестабільності. Такий аналіз базується на системі абсолютних і відносних показників, які дозволяють оцінити рівень залежності підприємства від зовнішніх джерел фінансування, а також визначити внутрішні резерви покращення фінансового стану.

Абсолютні показники фінансової стійкості відображають рівень забезпечення запасів підприємства власними й залученими ресурсами. Залежно від рівня такої забезпеченості виокремлюють чотири типи фінансової стійкості підприємства: абсолютну, нормальну, нестійку та кризову [1, с. 591].

Відносні ж коефіцієнти дають змогу визначити ступінь фінансової залежності від зовнішніх кредиторів, що важливо як для власників, так і для потенційних інвесторів та позикодавців. Основою для розрахунку таких показників є дані бухгалтерського балансу, а результати аналізу дозволяють виявити проблемні зони фінансування й прийняти обґрунтовані управлінські рішення щодо підвищення стійкості підприємства.

Проведемо аналіз фінансової стійкості ТОВ «Нова пошта», щоб оцінити, наскільки рівень доходів перевищує витрати компанії, та визначимо тип її фінансової стійкості (табл. 1).

Тип фінансової стійкості підприємства не змінився за рік та залишився кризовим, на що вказує трикомпонентний показник (0,0,0). Це вказує на необхідність ТОВ «Нова пошта» термінового перегляду та коригування фінансової стратегії підприємства. Особливу увагу варто приділити зниженню залежності від позикових коштів та покращенню структури капіталу, що дозволить забезпечити стабільність і підвищити ефективність фінансової діяльності компанії в майбутньому.

Таблиця 1

Аналіз типу фінансової стійкості підприємства (тис. грн.)

Показники	На початок року	На кінець року
1. Запаси	413811	398124
2. Наявність власного оборотного капіталу (ВОК)	-9260946	-12959897
3. Функціонуючий капітал (ФК)	-3923946	-3734095
4. Загальна сума джерел фінансування оборотних активів (ДФ)	-3923946	-3714095
5. Надлишок (+), недостача (-) власного капіталу (ΔВОК)	-9674757	-13358021
6. Надлишок (+), недостача (-) функціонуючого капіталу (ΔФК)	-4337757	-4112219
7. Надлишок (+), недостача (-) загальних джерел фінансування (ΔДФ)	-4337757	-4112219
8. Трикомпонентний показник	0;0;0	0;0;0

Джерело: розраховано авторами на основі [3]

Після проведення аналізу абсолютних показників фінансової стійкості важливо розрахувати відносні коефіцієнти, які дозволяють оцінити структуру капіталу підприємства та співвідношення коштів, що фінансуються різними джерелами. Ці показники є критично важливими для розуміння ступеня залежності підприємства від зовнішніх фінансових ресурсів та можливостей для покращення фінансової стійкості в майбутньому. У подальшому проведемо розрахунки відносних показників для ТОВ «Нова пошта» та проаналізуємо їх з метою виявлення основних фінансових ризиків і шляхів їх мінімізації. Розрахуємо відносні показники фінансової стійкості ТОВ «Нова пошта» на кінець 2023-2024 років (табл. 2).

Таблиця 2

Аналіз фінансової стійкості ТОВ «Нова пошта»

Показники	Нормативне значення	На початок року	На кінець року	Зміна за рік
Коефіцієнт співвідношення залучених і власних коштів	<1,0	1,43	1,726	0,296
Коефіцієнт фінансової незалежності	>1	0,699	0,579	-0,12
Коефіцієнт автономії	>0,5	0,412	0,367	-0,045
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	>0,5	-0,974	-1,118	-0,144
Коефіцієнт покриття боргів	<0,5	0,588	0,633	0,045
Коефіцієнт забезпеченості оборотних активів власними коштами	>0,2	-2,138	-1,184	0,954

Джерело: розраховано авторами на основі [3]

Аналіз відносних показників фінансової стійкості ТОВ «Нова пошта» на кінець 2023-2024 років вказує на зміни в структурі фінансування компанії. Коефіцієнт співвідношення залучених і власних коштів зріс з 1,43 до 1,726, що свідчить про зростання залежності підприємства від позикових коштів. Це зниження фінансової незалежності підвищує ризики, пов'язані з борговим навантаженням, і вимагає коригування фінансової стратегії.

Коефіцієнт фінансової незалежності також знизився з 0,699 до 0,579, що відображає зменшення здатності підприємства покривати свої зобов'язання за рахунок власних ресурсів. Це вказує на підвищену залежність від зовнішніх джерел фінансування. Подібне зниження спостерігається і в коефіцієнті автономії, який зменшився з 0,412 до 0,367, що свідчить про зростаючу залежність від позикових коштів для фінансування діяльності підприємства.

Коефіцієнт маневреності власного капіталу залишився від'ємним і погіршився з -0,974 до -1,118, що є ознакою відсутності достатніх маневрених коштів для покриття короткострокових зобов'язань. Така ситуація є досить критичною для підприємства, оскільки воно не має достатньо власних коштів для оперативних потреб.

Проте коефіцієнт покриття боргів покращився з 0,588 до 0,633, що свідчить про покращення здатності підприємства покривати свої боргові зобов'язання за рахунок активів. Це є позитивною зміною, що вказує на більш ефективне управління борговими зобов'язаннями. Коефіцієнт забезпеченості оборотних активів власними коштами також покращився, зростаючи з -2,138 до -1,184, що свідчить про зменшення залежності від позикових коштів для фінансування оборотних активів.

Загалом, аналіз показує, що ТОВ «Нова пошта» зіштовхується з певними труднощами у фінансовій стійкості, зокрема через зниження фінансової незалежності та зростаючу залежність від позикових коштів. Однак, позитивні зміни в коефіцієнті покриття боргів і коефіцієнті забезпеченості оборотних активів власними коштами дають певні надії на покращення фінансової ситуації. Для подальшої стабілізації фінансової стійкості підприємству необхідно зменшити боргове навантаження та покращити структуру капіталу. Варто враховувати, що ці труднощі частково зумовлені впливом повномасштабного вторгнення Росії в Україну, яке спричинило зростання витрат, порушення логістичних процесів і потребу в адаптації до нестабільного економічного середовища.

Отже, фінансова стійкість ТОВ «Нова пошта» характеризується наявністю внутрішніх дисбалансів та зростаючою залежністю від зовнішнього фінансування. Хоча спостерігаються позитивні зміни у показниках покриття боргів і забезпеченості оборотних активів власними коштами, водночас відбувається погіршення коефіцієнтів автономії та маневреності капіталу. Особливе занепокоєння викликає негативне значення коефіцієнта маневреності, що свідчить про нестачу вільного власного оборотного капіталу для оперативного реагування на фінансові труднощі. Це суттєво обмежує можливості гнучкого управління фінансами та підвищує вразливість до зовнішніх ризиків.

З метою стабілізації та посилення фінансової стійкості підприємству доцільно реалізувати низку заходів. Насамперед, це оптимізація структури капіталу шляхом зменшення частки залучених коштів і збільшення власного капіталу, зокрема за рахунок реінвестування прибутку. Важливим напрямом є покращення управління дебіторською заборгованістю та прискорення її обігу, що дозволить зменшити потребу в зовнішньому фінансуванні. Не менш значущим є раціоналізація витрат, зокрема через оптимізацію логістичних процесів та впровадження енергоефективних рішень.

Крім того, підвищення рентабельності діяльності можна досягти шляхом розширення асортименту послуг з високою доданою вартістю, удосконалення тарифної політики та автоматизації бізнес-процесів. Активізація роботи з обіговими активами також сприятиме підвищенню платоспроможності підприємства. Водночас важливо впровадити сучасні підходи до фінансового планування та бюджетування, що дозволить своєчасно виявляти ризики та приймати обґрунтовані управлінські рішення.

Таким чином, системне впровадження запропонованих заходів дозволить ТОВ «Нова пошта» зміцнити свою фінансову позицію, підвищити інвестиційну привабливість та забезпечити стабільний розвиток у довгостроковій перспективі.

Список використаних джерел

1. Гайдаєнко О.М., Жечева О.І. Індикатори фінансової стійкості. *Модернізація економіки: сучасні реалії, прогнози, сценарії та перспективи розвитку* : матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф., м. Херсон., 28 квіт. 2020 р. / Херсон, 2020. С. 591-593.
2. Семенова К. Д. Аналіз фінансового стану підприємств України та тенденцій розвитку. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*. 2021. № 5-6. С. 77-82.
3. Річна звітність ТОВ «Нова пошта». URL: <https://surl.li/pjutmy> (дата звернення: 29.04.2025)

Наумова Тетяна
канд. екон. наук, доцент кафедри
обліку, аудиту та оподаткування
Державний біотехнологічний університет
м. Харків, Україна

Замятіна Анастасія
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальність 071 «Облік і оподаткування»
Державний біотехнологічний університет
м. Харків, Україна

АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ФІНАНСОВО-ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ІНДИКАТОР СТРАТЕГІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ РОЗДРІБНОЇ ТОРГІВЛІ

Однією з ключових проблем економічної діяльності компанії є зростання ефективності її господарсько-фінансової діяльності. Основними напрямками, на яких базується аналіз ефективності господарсько-фінансової діяльності підприємства, є вивчення його фінансового стану.

Для аналізу показників фінансово-господарської діяльності ми обрали такі великі гіпермаркети та супермаркети України: ТОВ «Сільпо-ФУД», ТОВ «АТБ-МАРКЕТ». Наведемо динаміку вартості активів, чистого доходу від реалізації продукції та чистого прибутку (збитку) найбільших ритейлів України протягом 2021-2023 рр., тис. грн. (рис.1.).

АТБ-маркет утримує лідерські позиції в українському роздрібному сегменті, сформувавши майже 40% загального доходу всіх компаній галузі. У 2023 році виручка компанії склала 181,09 млрд грн, що на 22% більше порівняно з попереднім роком.

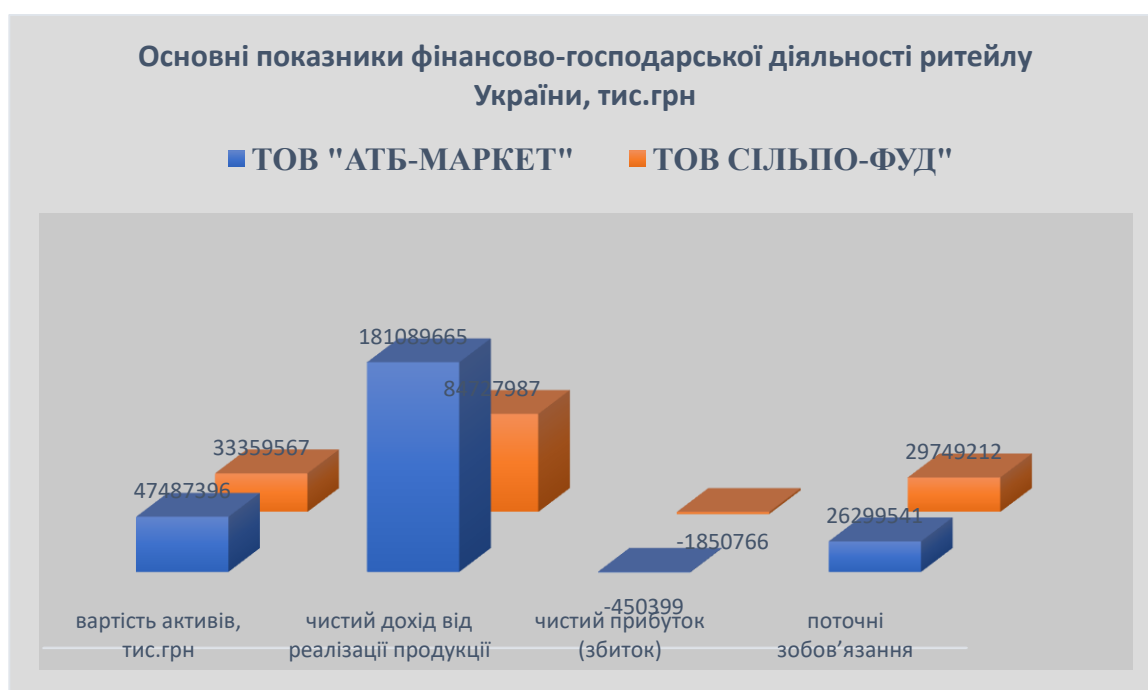

Рис. 1. Аналіз основних показників фінансово-господарської діяльності ТОВ «АТБ-МАРКЕТ» та ТОВ «СІЛЬПО-ФУД» за 2023р.

Джерело: складено за [1-4].

На другій та третій позиціях опинились «Сільпо-Фуд» і «Фора» – обидві компанії є частиною Fozzy Group. Їхні доходи зросли у 1,2 та 1,5 рази відповідно. Сукупний дохід компаній, що входять до складу Fozzy Group, досяг 114,22 млрд грн. Особливо помітне зростання продемонструвала «Фора», збільшивши чистий прибуток у 5,5 раза за рік. Нефінансові показники застосуємо з управлінської звітності мережевих ритейлерів (табл. 1.). У результаті проведеного дослідження встановлено, що компанія ТОВ «Сільпо-Фуд», яка є частиною Fozzy Group та управляє мережею супермаркетів «Сільпо», у 2021–2022 роках зафіксувала зниження доходу від реалізації продукції на 2 793 630 тис. грн. Однак уже у 2022–2023 роках відбулося суттєве зростання обсягу реалізації на 14 737 386 тис. грн.

Таблиця 1

Нефінансові показники мережевих ритейлерів за 2023 р.

№з/п	Мережеві ритейлери	Загальна торговельна площа, м ²	Кількість магазинів, од.	Середня кількість чеків за 1 день, од.	Кількість співробітників, осіб
1	ТОВ «АТБ-Маркет»	670000	1346	4 000 000	56610
2	ТОВ «Сільпо-Фуд»	434790	316	746802	29514
3	ТОВ «Фора»	119686	311	376542	9450

Джерело: складено за матеріалами [1-4]

Щодо собівартості реалізованої продукції: у 2022 році вона зменшилася на 1 367 575 тис. грн у порівнянні з 2021 роком, тоді як у 2023 році зросла на 9 604 097 тис. грн порівняно з 2022 роком. У 2021–2022 роках компанія зазнала скорочення валового прибутку на 1 426 055 тис. грн, однак у наступному періоді (2022–2023 рр.) цей показник зріс на 5 133 289 тис. грн.

Незважаючи на позитивну динаміку окремих фінансових показників у 2023 році, за весь аналізований період (2021–2023 рр.) ТОВ «Сільпо-Фуд» продовжувало працювати зі збитками, хоча до 2020 року підприємство демонструвало стабільні прибутки.

Отже, скорочення показників дохід від реалізації та відповідно зростання збитків продемонстровано у 2022 році. За підсумками 2022 року збільшило чистий збиток у 4,1 рази – до 7,6 млрд грн. Загалом активи "Фоззі Груп" на кінець 2022 року скоротилися на 15,7% і становили 3,09 млрд грн. Обґрунтуванням цього стану є об'єктивні причини і це нестабільна політична ситуація в країні через війну.

Щодо витрат мережі ритейлу «Сільпо», у 2021–2022 роках витрати на збут зменшилися на 1 016 846 тис. грн. Проте вже в період 2022–2023 рр. зафіксовано їх зростання на 2 151 980 тис. грн. Упродовж 2021–2023 років також відбулося поступове збільшення адміністративних витрат. Аналіз активів ТОВ «Сільпо-Фуд» свідчить про зменшення їх обсягу: у 2022 році порівняно з 2021 роком – на 4 991 607 тис. грн, а у 2023 році – ще на 309 349 тис. грн. Водночас упродовж досліджуваного періоду спостерігається зростання поточних зобов'язань підприємства.

Важливим індикатором діяльності компанії є чисельність персоналу, яка суттєво скоротилася: у 2022 році – на 9000 осіб, а в 2023 – ще на 3876. Загалом, у 2021–2023 роках кількість працівників зменшилась майже на 45%. Основними причинами скорочення стали закриття понад 30 супермаркетів у тимчасово окупованих регіонах, висока плинність кадрів та дефіцит робочої сили. На рис. 2. продемонстровані основні результати фінансово-господарської діяльності ТОВ «СІЛЬПО-ФУД» за період 2021-2023р.р.

Наступним етапом є розрахунок основних показників фінансової стійкості підприємства (табл.2.). На основі представлених даних про фінансові показники підприємства Сільпо-Фуд за 2021-2023 роки та розрахунків фінансових коефіцієнтів, можна зробити висновки, що коефіцієнт фінансової стійкості протягом всіх років значно нижчий за рекомендований діапазон (0,6 – 0,7), що свідчить про дуже низький рівень фінансової стійкості підприємства, яке демонструє поступове її зниження, що може вказувати на зростаючі фінансові ризики.

Рис. 2. Основні результати фінансово-господарської діяльності ТОВ «СІЛЬПО-ФУД» за період 2021-2023р.р., тис.грн.

Джерело: складено за [1-4].

Таблиця 2

Показники фінансової стійкості ТОВ «Сільпо-ФУД» за 2021-2023 рр.

Показник/рік	2021	2022	2023	Абсолютне відхилення 2023/2021	Темп росту, % 2023/2021
Коефіцієнт фінансової стійкості	0,314	0,204	0,105	-0,209	-33,4
Коефіцієнт фінансової незалежності(автономії)	-0,077	-0,306	-0,314	-0,237	307,7
Коефіцієнт заборгованості (фінансової напруги)	1,077	1,306	1,314	0,237	22,0
Коефіцієнт забезпеченості Власними оборотними засобами	-1,776	-2,862	-2,364	-0,588	33,11
Коефіцієнт маневрування	3,839	1,497	-1,606	-5,445	-141,83
Коефіцієнт постійного активу	-7,898	-2,163	-1,939	5,959	-75,44

Джерело: складено за [1-4].

ТОВ «СІЛЬПО-ФУД» необхідно провести аналіз своїх фінансових стратегій та розробити план дій для покращення фінансової стійкості, зокрема збільшення оборотних активів, зниження залежності від зовнішнього фінансування, і реструктуризація зобов'язань.

Список використаних джерел

1. Звіт про управління за 2021 рік ТОВ «Сільпо-ФУД» URL: https://content.silpo.ua/uploads/2021/04/30/608bebf3bc36.pdf?_ga=2.260944717.1172266499.1634569250-469902111.161678809
2. Звіт про управління за 2022 рік ТОВ «Сільпо-ФУД» URL: https://content.silpo.ua/uploads/2020/12/28/5fe9a3f979cse.pdf?_ga=2.167769214.1172266499.1634569250-469902111.1616788092
3. Звіт про управління за 2023 рік ТОВ «Сільпо-ФУД» URL: [URL:https://content.silpo.ua/uploads/2022/10/06/633e8b138437a.pdf](https://content.silpo.ua/uploads/2022/10/06/633e8b138437a.pdf)
4. Товариство з обмеженою відповідальністю «АТБ-МАРКЕТ». Консолідована фінансова звітність відповідно до Міжнародних стандартів фінансової звітності та звіт незалежного аудитора. URL: https://src.zakaz.atbmarket.com/files/conso2021.pdf?_t=1679685061

Нужна Оксана
канд. екон. наук, доцент кафедри обліку і аудиту

Маржановський Павло
магістрант спеціальності 071 «Облік і оподаткування»
Луцький національний технічний університет
м. Луцьк, Україна

АНАЛІЗ ДИНАМІКИ ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВ ПОЛІГРАФІЧНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ

Власний капітал підприємства утворюють фінансові ресурси, які є джерелом формування активів і вкладаються для організації та фінансування господарської діяльності.

Сума власного капіталу відображена у першому розділі пасиву бухгалтерського балансу та показує вартість чистих активів, або те, наскільки вартість майна перевищує зобов'язання. Інакше кажучи, згідно НПСБО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», власний капітал – це «різниця між активами і зобов'язаннями підприємства» [2]. Відповідно до НПСБО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», складовими власного капіталу є зареєстрований (пайовий) капітал, капітал у дооцінках, додатковий капітал, резервний капітал, нерозподілений прибуток (непокритий збиток), неоплачений капітал і вилучений капітал.

При проведенні нашого дослідження ставимо собі за мету вивчити, які зміни відбулись у власному капіталі підприємств поліграфічної промисловості України, які здійснюють діяльність з друкування іншої продукції (18.12 за КВЕД-2010), за 2013-2023 роки загалом і в розрізі складових власного капіталу. Інформаційним джерелом для проведення аналізу є дані Державної служби статистики України про власний капітал підприємств за видами економічної діяльності України за 2013-2023 роки.

У таблиці 1 наведено аналіз динаміки власного капіталу підприємств з друкування іншої продукції України за 2013-2023 роки.

Таблиця 1

Аналіз динаміки власного капіталу підприємств поліграфічної промисловості України, які здійснюють діяльність з друкування іншої продукції, за 2013-2023 роки

Рік	Одиниці виміру	Власний капітал	В тому числі				
			Зареєст- рований капітал	Капітал в дооцін- ках і додатковий капітал	Резервний капітал та інші резерви	Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	Неоплачений та вилучений капітал
2013	тис. грн.	1687404,6	1198012,6	511863,2	33411,1	-20136,8	35745,5
2014	тис. грн.	540061,8	1133298,6	767157,6	32923,9	-1361129,0	32189,3
2015	тис. грн.	-351344,1	1103987,7	806223,4	28379,1	-2253104,3	36830,0
2016	тис. грн.	368941,8	1114222,2	1301794,5	20934,5	-2030245,8	37763,6
2017	тис. грн.	150281,9	1364047,1	1396537,2	36013,4	-2538498,8	107817,0
2018	тис. грн.	907845,4	1491505,4	1455297,5	29887,1	-1994390,3	74454,3
2019	тис. грн.	3964380,0	1797759,4	404799,5	29608,0	1795582,3	63369,2
2020	тис. грн.	4998455,3	1941784,7	1011471,9	31548,7	2069109,9	55459,9
2021	тис. грн.	5486323,3	1972353,8	1091826,0	35851,6	2406091,5	19799,6
2022	тис. грн.	6482365,6	1981140,6	1064957,4	41508,4	3422029,9	27270,7
2023	тис. грн.	8082210,0	2754310,4	1354727,1	47840,8	4009480,7	84149,0
2023 до 2013	тис. грн.	6394805,4	1556297,8	842863,9	14429,7	4029617,5	48403,5
	%	379,0	129,9	164,7	43,2	x	135,4
	рази	4,8	2,3	2,6	1,4	x	2,4

Джерело: розрахунки автора за даними [1].

За даними таблиці 1, власний капітал підприємств з друкування іншої продукції, протягом періоду дослідження мав позитивну тенденцію до зростання, за винятком 2014-2015 і 2017 років. Так, у 2023 році відносно 2013 року загальна сума власного капіталу цих підприємств збільшилась на 6394805,4 тис. грн., що складає 379,0%, або у 4,8 рази.

На рис. 1 графічно наведено динаміку власного капіталу підприємств з друкування іншої продукції у розрізі складових за 2013-2023 роки.

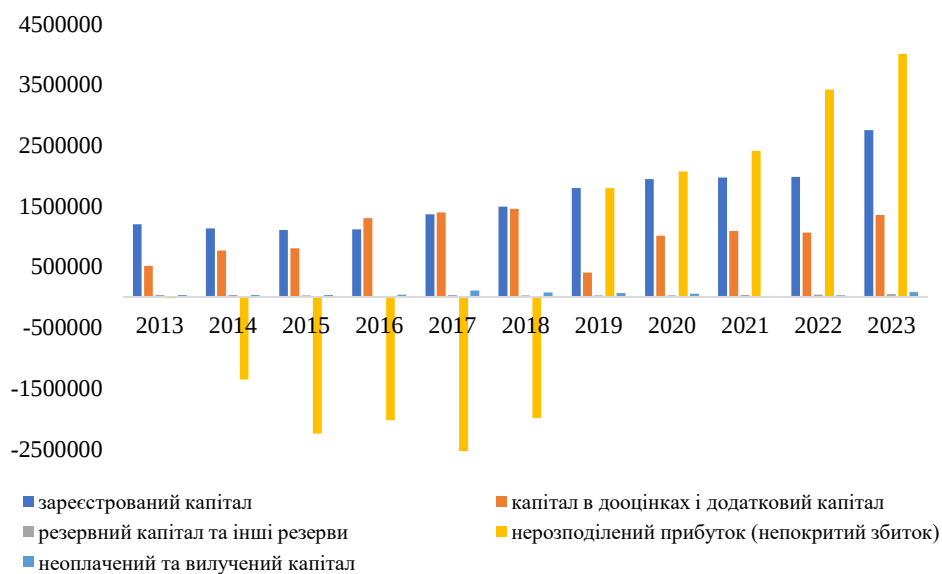

Рис. 1. Динаміка власного капіталу підприємств поліграфічної промисловості України, які здійснюють діяльність з друкування іншої продукції, у 2013-2023 роках
Джерело: побудовано автором за даними [1].

Розглянемо динаміку складових власного капіталу підприємств з друкування іншої продукції у 2013-2021 роках, жодна з яких не мала стійкої динаміки за період дослідження.

Зазначимо, що підприємства з друкування іншої продукції мали у складі власного капіталу непокритий збиток у 2013-2018 роках і нерозподілений прибуток у 2019-2023 роках. У 2021 році відносно 2013 року спостерігаємо збільшення нерозподіленого прибутку підприємства з друкування іншої продукції на 4029617,5 тис. грн.

Зареєстрований капітал підприємства з друкування іншої продукції також протягом періоду дослідження зростає, за винятком 2014-2015 років. У 2023 році відносно 2013 року збільшення становить 1556297,8 тис. грн., що складає 129,9%, або у 2,3 рази.

Капітал в дооцінках і додатковий капітал підприємств з друкування іншої продукції також протягом періоду дослідження зростає, за винятком 2019 і 2022 років. У 2023 році відносно 2013 року збільшення становить 842863,9 тис. грн., що складає 164,7%, або у 2,6 рази.

Резервний капітал та інші резерви підприємств з друкування іншої продукції протягом періоду дослідження зростає, за винятком 2014-2016 і 2018-2019 років. У 2023 році відносно 2013 року збільшення становить 14429,7 тис. грн., що складає 43,2%, або у 1,4 рази.

Неоплачений та вилучений капітал підприємств з друкування іншої продукції зростає, за винятком 2014 і 2018-2021 років. Загалом у 2023 році відносно 2013 року спостерігається зменшення суми неоплаченого та вилученого капіталу на 48403,5 тис. грн., що складає 135,4%, або у 2,4 рази.

Таким чином, аналіз показав позитивну динаміку щодо зростання як загальної суми власного капіталу досліджуваних підприємств, так і основних складових власного капіталу.

Список використаних джерел

1. Власний капітал підприємств за видами економічної діяльності з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства (2013-2023). Державна служба статистики України. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/fin/pok_bal_pidpr/vk_pved_roz_13_20_ue.xlsx (дата звернення 20.01.2025).
2. Національне положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», затв. наказом Міністерства фінансів України №73 від 07.02.2013р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text> (дата звернення 20.01.2025).

Нужна Оксана
канд. екон. наук, доцент кафедри обліку і аудиту
Луцький національний технічний університет
м. Луцьк, Україна

АНАЛІЗ СЕРЕДНЬОМІСЯЧНОЇ ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ ШТАТНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЗА ВИДАМИ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ: ГЕНДЕРНІ АСПЕКТИ

Мета нашого дослідження – вивчити, яка динаміка середньомісячної заробітної плати штатних працівників в Україні, а також яке співвідношення між заробітною платою чоловіків і жінок спостерігається протягом останніх років.

Проаналізуємо дані про середньомісячну заробітну плату штатних працівників в Україні за період 2015-2021 роки (таблиця 1). Зазначимо, що даних за 2022 рік Державною службою статистики України на момент дослідження не опубліковано.

Таблиця 1

Аналіз середньомісячної заробітної плати штатних працівників в Україні у 2015-2021 роках

Рік	Заробітна плата, грн.				Заробітна плата жінок до заробітної плати чоловіків, %	
	Україна		Волинська область		Україна	Волинська область
	жінки	чоловіки	жінки	чоловіки		
2015	3631	4848	н/д	н/д	74,9	н/д
2016	4480	6001	н/д	н/д	74,6	н/д
2017	6321	8021	5418	6431	78,8	84,3
2018	7830	10083	6671	8189	77,7	81,5
2019	9237	11961	7846	9726	77,2	80,7
2020	10369	13031	8644	10074	79,6	85,8
2021	12668	15563	10706	12379	81,4	86,5
2021 до 2017, абс.	6347	7542	5288	5948	2,6	2,2
2021 до 2017, %	100,4	94,0	97,6	92,5	х	х

Джерело: розраховано за даними [1-4].

Як можна спостерігати за даними таблиці 1, середньомісячна заробітна плата штатних працівників в Україні протягом періоду дослідження зростає як для чоловіків, так і для жінок.

Зокрема, якщо порівняти дані за 2021 рік із даними за 2015 рік, то можемо констатувати зростання середньомісячної заробітної плати жінок в Україні на 9037 грн., що складає 248,9%, і відповідно, зростання середньомісячної заробітної плати чоловіків в Україні на 10715 грн., що складає 221,0 %. Таким чином, темпи зростання середньомісячної заробітної плати штатних працівників-жінок також перевищують темпи зростання середньомісячної заробітної плати штатних працівників-чоловіків на 27,9 відсоткових пункти

Якщо порівняти дані за 2021 рік із даними за 2017 рік, то можемо констатувати зростання середньомісячної заробітної плати жінок в Україні на 6347 грн., що складає 100,4%, і відповідно, зростання середньомісячної заробітної плати чоловіків в Україні на 7542 грн., що складає 94,0%. Тобто, за цей період темпи зростання середньомісячної заробітної плати штатних працівників-жінок перевищують темпи зростання середньомісячної заробітної плати штатних працівників-чоловіків на 6,4 відсоткових пункти.

По Волинській області темпи зростання середньомісячної заробітної плати штатних працівників, як жінок, так і чоловіків, є дещо нижчими порівняно з показниками загалом по Україні. Так, якщо порівняти дані за 2021 рік із даними за 2017 рік, то можемо констатувати зростання середньомісячної заробітної плати жінок у Волинській області на 5288 грн., що складає 97,6%, і відповідно, зростання середньомісячної заробітної плати чоловіків у Волинській області на 5948 грн., що складає 92,5%. Тобто, за цей період темпи зростання середньомісячної заробітної плати штатних працівників-жінок перевищують темпи зростання

середньомісячної заробітної плати штатних працівників-чоловіків у Волинській області на 5,1 відсоткових пункти.

Динаміку питомої ваги заробітної плати штатних працівників-жінок у заробітній платі штатних працівників-чоловіків в Україні та у Волинській області у 2015-2021 роках наведено на рисунку 1.

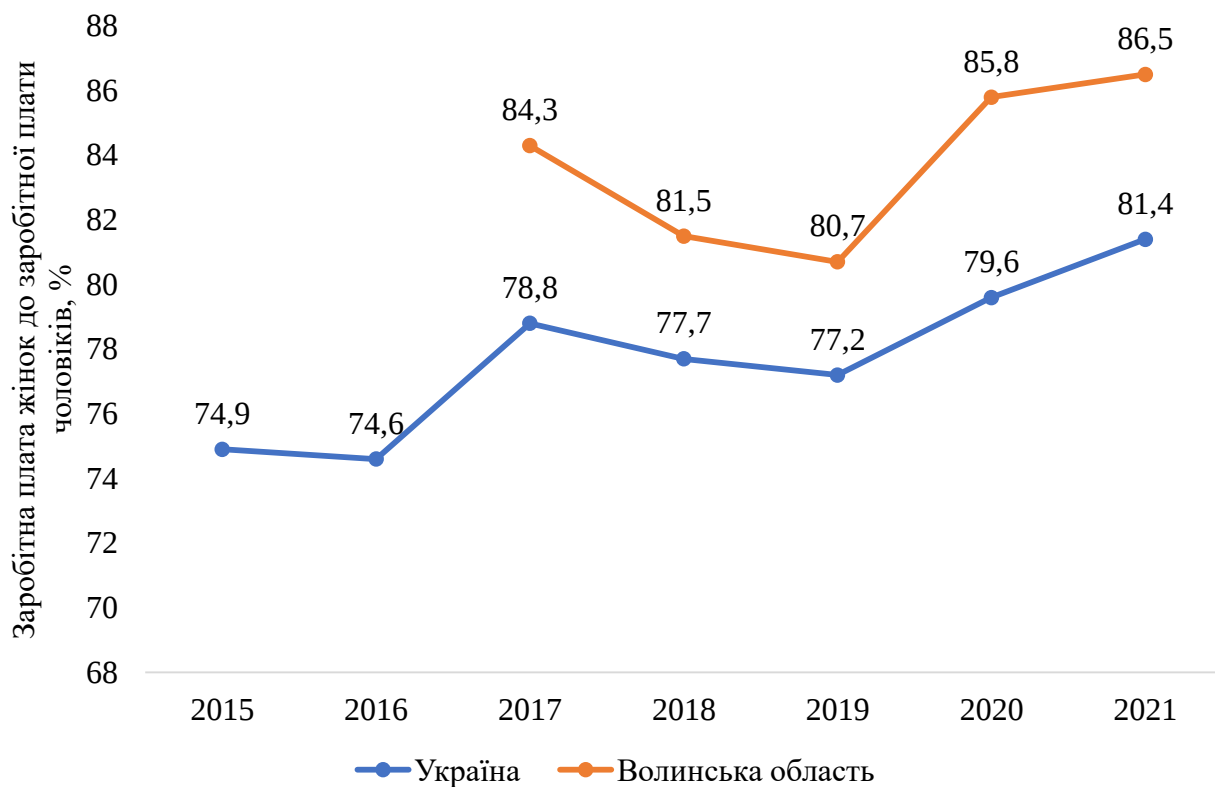

Рис. 1 Динаміка питомої ваги середньомісячної заробітної плати штатних працівників-жінок у заробітній платі штатних працівників-чоловіків в Україні та у Волинській області у 2015-2021 роках, %

Джерело: побудовано за даними [1-4].

Таким чином, різниця між середньомісячної заробітної плати штатних працівників-жінок і штатних працівників-чоловіків у Волинській області є значно меншою порівняно із показниками по Україні загалом. До того ж у 2019-2021 роках спостерігається позитивна динаміка щодо наближення заробітної плати жінок до заробітної плати чоловіків як загалом по Україні, так і по Волинській області зокрема.

Список використаних джерел

1. Жінки і чоловіки в Україні у 2022 році. Державна служба статистики України. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2024/01/W_M.xlsx (дата звернення: 24.03.2025).
2. Жінки і чоловіки в Україні у 2020 році. Державна служба статистики України. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2021/zb/10/zb_gch2020.xls (дата звернення: 24.03.2025).
3. Жінки і чоловіки в Україні у 2018 році. Державна служба статистики України. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2019/zb/09/zb_gch2018.xls (дата звернення: 24.03.2025).
4. Жінки і чоловіки в Україні у 2016 році. Державна служба статистики України. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2017/zb/09/zb_gch2016xl.zip (дата звернення: 24.03.2025).

Парасій-Вергуненко Ірина
д-р екон. наук, професор,
професор кафедри фінансового аналізу та аудиту
Державний торговельно-економічний університет,
м. Київ, Україна

Мельник Катерина
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
Державний торговельно-економічний університет,
м. Київ, Україна

СТРАТЕГІЧНИЙ АНАЛІЗ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ В УМОВАХ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

Підприємства харчової промисловості відіграють критичну роль у забезпеченні продовольчої безпеки та стабільності економіки країни. Однак, вони постійно стикаються з різноманітними викликами, пов'язаними з нестабільністю зовнішнього та внутрішнього середовища. Економічні кризи, воєнні дії, пандемії, коливання цін на сировину, зміни в споживчому попиті – все це створює значні ризики для їх фінансової стійкості. Забезпечення стабільного функціонування таких суб'єктів господарювання є критично важливим не лише для економіки, але й для гарантування продовольчої безпеки населення, особливо в умовах криз та нестабільності. У зв'язку з цим, стратегічний аналіз стає необхідним інструментом для оцінки впливу цих факторів, розробки адаптивних стратегій та забезпечення стабільного функціонування підприємств.

Фінансова стійкість – комплексне поняття, яке характеризує стабільний фінансовий стан на підприємстві, за якого відбувається ефективний розподіл, формування та використання фінансових ресурсів, що забезпечує дохідність, платоспроможність та розвиток діяльності на довгостроковий період [1]. Аналітична діагностика фінансової стійкості підприємств ґрунтується на розрахунку та постійному моніторингу трьох груп показників: ліквідності, платоспроможності, фінансової незалежності.

Більшістю вчених ліквідність трактується як здатність підприємства швидко перетворювати активи на гроші без втрати їх вартості для погашення поточних зобов'язань. Високий рівень ліквідності свідчить про низький ризик неплатоспроможності в короткостроковій перспективі. Аналіз ліквідності включає розрахунок таких коефіцієнтів, як коефіцієнт поточної ліквідності, коефіцієнт швидкої ліквідності та коефіцієнт абсолютної ліквідності. Кожен з цих коефіцієнтів оцінює здатність покривати короткострокові зобов'язання різними видами активів. Крім класичних коефіцієнтів для поглибленої характеристики ліквідності можуть використовуватись показники оборотності різних видів активів. Ліквідність активів можна також досліджувати через виокремлення частки різних видів активів, згрупованих за ступенем ліквідності, в загальних активах підприємства[2].

Під платоспроможністю розуміють здатність підприємства в повному обсязі та вчасно розраховуватися за всіма своїми зобов'язаннями, як короткостроковими, так і довгостроковими. Платоспроможне підприємство має достатньо активів, щоб покрити всі свої борги. Аналіз платоспроможності включає оцінку коефіцієнтів фінансової залежності, коефіцієнта покриття відсотків та інших показників, що характеризують структуру капіталу та здатність обслуговувати боргові зобов'язання.

Показники фінансової незалежності відображають ступінь залежності підприємства від зовнішніх джерел фінансування. Висока частка власного капіталу в загальній структурі фінансування свідчить про більшу фінансову незалежність та менший фінансовий ризик. Для оцінки фінансової незалежності використовується коефіцієнт автономії (концентрації власного капіталу, фінансової незалежності), який аналізується часткою власного капіталу в загальній структурі фінансування діяльності підприємства. Чим вище цей коефіцієнт, тим

більшою є фінансова стійкість підприємства до зовнішніх фінансових потрясінь. Додатковими показниками, що характеризують фінансову незалежність можуть бути коефіцієнт фінансового левериджу, частка зобов'язань, співвідношення власних та залучених коштів,

Підтримка належного рівня фінансової стійкості є стратегічно важливим завданням для підприємства, оскільки вона забезпечує його виживання, розвиток та здатність реагувати на зміни в конкурентному середовищі. Особливої актуальності ці питання набувають в умовах нестабільності та невизначеності зовнішнього середовища.

Підприємства харчової промисловості функціонують у складному та динамічному середовищі, де їх фінансова стійкість постійно зазнає впливу різноманітних факторів. Серед ключових макроекономічних чинників варто відзначити інфляцію, яка збільшує витрати та знижує купівельну спроможність; валютні коливання, що впливають на вартість міжнародних операцій; зміни ВВП, які визначають загальний рівень ринкового попиту; та процентні ставки, що обумовлюють вартість залученого капіталу.

Не менш значущими є мікроекономічні фактори, такі як зростання конкуренції, що тисне на ціни та рентабельність; еволюція споживчих переваг, яка вимагає постійної адаптації асортименту; технологічні інновації, що зумовлюють необхідність інвестицій; а також потенційні труднощі з постачальниками, що можуть призвести до збоїв у виробничому процесі.

Окрім зазначених економічних факторів, значний вплив на діяльність підприємств харчової промисловості можуть мати форс-мажорні обставини, включаючи природні катастрофи, що здатні руйнувати виробничу інфраструктуру; пандемії, які порушують логістичні ланцюги та знижують споживчий попит; та воєнні дії, що спричиняють руйнування, міграцію населення та загальну економічну нестабільність.

Враховуючи складність та мінливість зовнішнього і внутрішнього середовища, а також потенційний негативний вплив різноманітних факторів, таких як макроекономічні коливання, посилення конкуренції, технологічні зміни та форс-мажорні обставини, для забезпечення належного рівня фінансової стійкості, підприємства харчової промисловості повинні активно застосовувати інструменти стратегічного аналізу, що дають змогу оцінити їхній вплив та розробити гнучкі стратегії реагування.

Загалом існує широкий спектр інструментів для виконання стратегічного аналізу. Звісно, на первинному етапі проведення аналізу можна виконати PESTEL-аналіз. Саме завдяки цьому інструменту можна проаналізувати зовнішнє середовище підприємства, виявляючи політичні, економічні, соціальні, технологічні, екологічні та правові фактори, які можуть впливати на його діяльність. Іншим класичним та потужним інструментом є SWOT-аналіз, що дозволяє оцінити внутрішні сильні та слабкі сторони підприємства, а також зовнішні можливості та загрози. Крім того, класичний аналіз 5 сил Портера може бути інтегрований у SWOT-аналіз для глибшого розуміння конкурентного середовища та визначення потенційних загроз і можливостей, пов'язаних із ринковою владою постачальників, покупців, існуючих конкурентів, а також загрозою появи нових гравців та товарів-замінників [3].

Однак, в контексті дослідження стратегічного аналізу фінансової стійкості підприємств харчової промисловості в умовах нестабільності, особливу увагу слід приділити інструментам, які допомагають не лише ідентифікувати фактори впливу, але й оцінити їхній потенційний вплив на фінансові показники підприємства.

До таких інструментів можна віднести:

- сценарне планування, яке дозволяє розробити декілька можливих майбутніх сценаріїв розвитку подій (наприклад, оптимістичний, песимістичний та найбільш вірогідний) та оцінити фінансові наслідки для кожного з них. Наприклад, для підприємства, що експортує продукцію, можна розробити сценарії з різними курсами валют та оцінити вплив на прибутковість;
- аналіз чутливості, що допомагає визначити, як зміни окремих ключових факторів (наприклад, ціни на сировину, обмінні курси) впливають на фінансові результати та стійкість підприємства. Цей інструмент дозволяє зрозуміти, які фактори є найбільш

критичними для фінансової стійкості, і на управління якими слід зосередити найбільше зусиль;

- збалансована система показників (Balanced Scorecard, BSC), що використовується для більш комплексного розуміння стратегічних цілей та їхнього впливу на фінансову стійкість. BSC дозволяє оцінити діяльність підприємства не лише з фінансової точки зору, але й враховувати перспективи клієнтів, внутрішніх бізнес-процесів, а також навчання та зростання. Наприклад, в харчовій промисловості BSC може включати показники, пов'язані з якістю продукції, лояльністю клієнтів, ефективністю ланцюга поставок та інноваціями у виробництві. Такий підхід допомагає виявити стратегічні важелі впливу на фінансову стійкість у довгостроковій перспективі.

Важливо наголосити, що аналіз фінансової стійкості підприємств харчової промисловості вимагає врахування ряду специфічних галузевих особливостей. По-перше, багато підгалузей характеризуються сезонністю виробництва та зберігання, що зумовлює коливання потреби в оборотних коштах та запасах, і це необхідно враховувати при плануванні грошових потоків. По-друге, швидкопсувність продукції робить управління запасами критично важливим для мінімізації втрат та забезпечення фінансової стабільності, вимагаючи ефективної логістики та прогнозування попиту. По-третє, значна залежність від якості та надійності постачальників робить аналіз ризиків постачання та розробку альтернативних сценаріїв ключовими елементами стратегічного аналізу. Крім того, суворі вимоги до якості та безпеки продукції зумовлюють необхідність аналізу витрат на забезпечення відповідності стандартам. Нарешті, зміни споживчих трендів вимагають від підприємств харчової промисловості постійної адаптації асортименту та інвестицій у нові технології для забезпечення довгострокової фінансової стійкості. Врахування цих факторів дозволяє більш повно та точно оцінити вплив нестабільності на фінансовий стан підприємств галузі та розробити ефективні стратегії управління ризиками.

Отже, стратегічний аналіз фінансової стійкості є ключовим інструментом, що дає змогу підприємствам харчової промисловості своєчасно ідентифікувати загрози та формувати ефективні відповіді на виклики зовнішнього середовища, забезпечуючи сталий розвиток навіть в умовах високої нестабільності. Ефективне застосування стратегічних інструментів дозволяє підприємствам не лише ідентифікувати потенційні загрози та можливості, але й розробляти гнучкі стратегії реагування, забезпечуючи тим самим їх стабільне функціонування та розвиток у довгостроковій перспективі. В умовах невизначеності, якісна та своєчасна інформація, отримана в результаті стратегічного аналізу, стає найціннішим активом для прийняття обґрунтованих управлінських рішень. Це дозволяє підприємствам не лише виживати, але й знаходити нові можливості для зростання.

Список використаних джерел

1. Семенов А. Г. Формування стратегії забезпечення фінансової стійкості промислового підприємства. *Держава та регіони. Серія : Економіка та підприємництво*. 2019. № 4 (109). URL: <https://doi.org/10.32840/1814-1161/2019-4-21>.
2. Парасій-Вергуненко І.М. Аналіз господарської діяльності. К. КНЕУ. 2016. 629 с.
3. Красностанова Н. Сучасні технології та інструменти стратегічного аналізу. *Економічний дискурс*. 2021. № 3-4. С. 115–127. URL: <https://doi.org/10.36742/2410-0919-2021-2-12>.

АНАЛІЗ ОБОРОТНИХ АКТИВІВ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

Ефективне управління оборотними активами є однією з головних умов стабільного функціонування підприємства в умовах ринкової економіки. Саме ця частина активів забезпечує безперервність операційного циклу, впливає на платоспроможність, ліквідність і фінансову стійкість компанії. Рациональне використання оборотних активів можливе лише за наявності якісного аналізу, який дозволяє приймати виважені управлінські рішення на основі достовірних та оперативних даних.

У загальному сенсі оборотні активи – це грошові кошти або їх еквіваленти, які вкладені в оборотні засоби та засоби обігу, які обслуговують безперервний виробничий процес і продаж готової продукції [1, с. 158].

До складу оборотних активів входять виробничі запаси (сировина, матеріали, паливо, комплектуючі), незавершене виробництво, готова продукція, товари, дебіторська заборгованість, грошові кошти та їх еквіваленти, а також інші короткострокові фінансові вкладення.

Аналіз оборотних активів передбачає використання різних підходів, які дозволяють оцінити ефективність їх використання. Горизонтальний і вертикальний аналіз допомагають відстежити динаміку змін оборотних активів у часі та їхню структуру відносно загального обсягу активів підприємства. Коефіцієнтний аналіз дозволяє оцінити швидкість обертання активів, середню тривалість одного обороту, рівень ліквідності та платоспроможності підприємства. Факторний аналіз виявляє вплив окремих економічних факторів на зміни в складі чи ефективності використання активів. SWOT-аналіз може бути застосований для визначення сильних і слабких сторін системи управління оборотними активами та виявлення можливостей і загроз у зовнішньому середовищі.

Для обґрунтованого аналізу оборотних активів необхідне повне та достовірне інформаційне забезпечення. Основними джерелами є фінансова звітність підприємства, зокрема Баланс та Звіт про фінансові результати. Важливу роль відіграє також управлінська звітність, внутрішні аналітичні звіти, бюджетні документи, виробничі плани, дані облікових систем. Інформаційні системи, такі як ERP або CRM, значно підвищують оперативність обробки даних і прийняття рішень. Додатково використовуються дані зовнішнього середовища, включаючи ринкову кон'юнктуру, фінансові умови контрагентів, курсову ситуацію.

Управління оборотними активами передбачає планування, організацію, контроль та оптимізацію процесів, пов'язаних з їх використанням. Планування включає встановлення раціонального обсягу запасів, оптимізацію дебіторської заборгованості, визначення необхідного обсягу грошових коштів. Контроль за ефективністю передбачає своєчасне виявлення надлишкових запасів або затримок у розрахунках з дебіторами. Важливим аспектом є оптимізація джерел фінансування оборотних активів – баланс між власними і позиковими ресурсами. Забезпечення ліквідності підприємства залежить від рівня покриття короткострокових зобов'язань та наявності високоліквідних активів. Крім того, управління ризиками у сфері оборотних активів включає заходи зі страхування, хеджування валютних ризиків і моніторинг платоспроможності клієнтів.

Проведемо аналіз складу та динаміки оборотних активів підприємств України (табл. 1).

Згідно з даними Державної служби статистики України, які представлені в табл. 1, оборотні активи підприємств України у 2022-2023 рр. демонструють зростання. Так, на кінець 2023 р. їх сума склала 10193,4 млрд грн, що на 21,2 % більше порівняно з довоєнним 2021 р. і

на 13,0 % порівняно з попереднім роком. Це зростання може бути пов'язане з інфляційними процесами, змінами в обсягах виробництва та адаптацією підприємств до нових економічних умов.

Таблиця 1

Динаміка оборотних активів підприємств України

(млрд грн)

Показник	2021 р.	2022 р.	2023 р.	Темп зростання, %	
				2023 до 2021	2023 до 2022
Оборотні активи усього, у тому числі:	8411,9	9024,3	10193,4	121,2	113,0
- запаси	2096,4	2239,3	2528,2	120,6	112,9
- поточні біологічні активи	36,2	44,8	44,2	122,1	98,7
- дебіторська заборгованість	5097,8	5432,9	5861,6	115,0	107,9
- поточні фінансові інвестиції	196,0	186,8	197,9	101,0	105,9
- грошові кошти та їх еквіваленти	631,1	723,5	1099,2	174,2	151,9
- витрати майбутніх періодів	60,4	63,6	65,6	108,6	103,1
- інші оборотні активи	294	333,5	396,7	134,9	119,0

Джерело: розраховано на підставі даних [2]

Серед складових оборотних активів за досліджуваний період найбільше зростання відбулося грошових коштів та інших оборотних активів відповідно на 74,2 % та 34,9 %. У той же час у 2023 р. порівняно з 2022 р. скоротилася сума поточних біологічних активів на 1,3 %.

Структура оборотних активів підприємств України на кінець 2023 р. представлена на рис. 1.

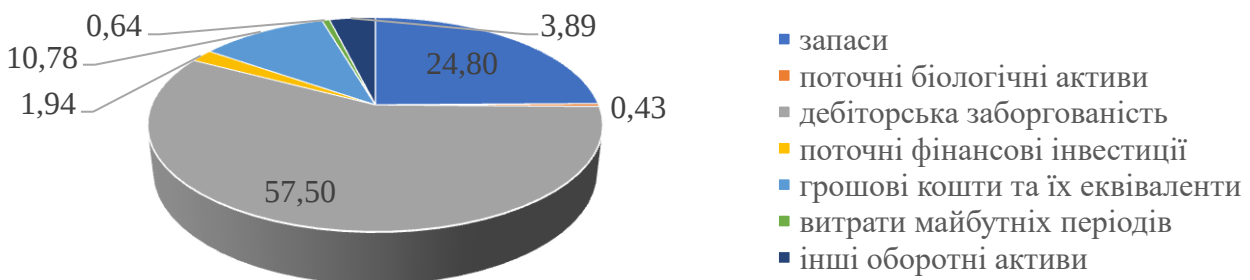

Рис. 1. Структура оборотних активів підприємств України у 2023 р., %

Джерело: розраховано на підставі даних [2]

Аналіз структури оборотних активів підприємств України показав, що у 2023 р. більше 50 % їх загальної суми складає дебіторська заборгованість. Тобто, підприємства відвантажують продукцію (надають послуги), а оплата здійснюється з відстрочкою платежу. Значну питому вагу займають також запаси, грошові кошти та їх еквіваленти. Порівняно з попереднім роком така структура залишилася майже незмінною.

Узагальнюючи можна відмітити, що аналіз оборотних активів є фундаментом для ефективної фінансової політики підприємства. Від якості аналітичної роботи залежить здатність компанії підтримувати ліквідність, уникати дефіциту ресурсів і забезпечувати рентабельність операційної та всієї діяльності.

Список використаних джерел

1. Тютюнник Я. В. Сучасні підходи до визначення економічної сутності оборотних активів підприємства. *Економіка та держава*. 2021. № 4. С. 157–162.
2. Державна служба статистики України. Офіційний сайт. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення 10.05.2025).

Сисоєва Інна
д.е.н., професор, професор
кафедри економіки, обліку та оподаткування
Вінницького навчально-наукового інституту економіки,
Західноукраїнський національний університет,
м. Вінниця, Україна

Погріщук Олег
к.е.н., доцент, доцент кафедри економіки, обліку та оподаткування
Вінницького навчально-наукового інституту економіки,
Західноукраїнський національний університет,
м. Вінниця, Україна

ОБЛІК АГРАРНОЇ РЕАЛЬНОСТІ: АНАЛІТИЧНІ ТА АУДИТОРСЬКІ ДИЛЕМИ ВОЄННОГО ЧАСУ

Сучасна аграрна економіка України функціонує в умовах безпрецедентних викликів, спричинених широкомасштабною війною. Аграрний сектор, який є стратегічно важливим не лише для національної продовольчої безпеки, а й для валютної стабільності, опинився в епіцентрі кризових явищ. Поряд із проблемами фізичного збереження активів, логістики та виробництва, загострилися і системні труднощі, пов'язані з організацією бухгалтерського обліку, фінансового аналізу та проведення аудиту. У мирний час ці функції виступали інструментами контролю, оцінки ефективності, оптимізації витрат та прозорості господарської діяльності. У воєнний період ці ж елементи обліково-аналітичної системи перетворюються на інструменти виживання. Підприємства стикаються з руйнуванням або втратою первинної документації, нестабільністю каналів комунікації з контрагентами, змінами у податковому режимі та тимчасовим зупиненням зовнішніх і внутрішніх перевірок. Водночас зростає потреба в актуальному, оперативному обліковому супроводі рішень, які приймаються в умовах ризику, невизначеності й обмежених ресурсів.

Особливої актуальності набуває проблема адаптації методик аналізу та аудиту до реалій війни, коли класичні підходи втрачають ефективність. Стандарти не враховують системного форс-мажору, а перевірки фактично унеможливлені через ризики для персоналу або обмежений доступ до територій. У таких умовах актуалізується запит на гнучкі, адаптивні, доказово мінімальні підходи до звітності, які залишаються в межах правового поля, але дозволяють зберігати функціональність підприємства.

Аграрний сектор економіки традиційно характеризується високим ступенем регламентованості щодо обліку, звітності та контролю, з огляду на його залежність від сезонності, погодних умов, земельних відносин і державної підтримки. У мирний час це зумовлювало суворі вимоги до ведення бухгалтерського обліку, підтвердження витрат, інвентаризації, податкового обліку біологічних активів тощо. Проте війна радикально змінила контекст обліково-аналітичної діяльності, вимагаючи переосмислення її функцій. Система обліку має трансформуватися з ретроспективного фіксатора у гнучкий механізм оперативного прийняття рішень, спроможний відображати втрати, ризики та переміщення активів в умовах обмеженої документації [3]. Пріоритет формальних стандартів поступається мінімальному доказовому супроводу, що враховує реалії форс-мажору. Зовнішній аудит поступово поступається внутрішньому кризовому контролю, зорієнтованому на оцінку рентабельності та ризиків у нестабільному середовищі. Вітчизняні й зарубіжні науковці (П. Самуельсон [1], Р. Каплан [2], С. Росс [3], Л. Сук [4] та інші) наголошують на адаптаційній функції обліку в екстремальних умовах, що забезпечує здатність системи до обґрунтованих управлінських дій навіть за браку інформації. Аналіз трансформується у кризовий інструмент швидкої оцінки на базі доступних цифрових рішень, тоді як аудит набуває форми конфіденційного моніторингу виживання підприємства. Водночас, воєнні дії спричинили низку практичних викликів у

повсякденному обліковому процесі: знищення чи втрата первинної документації, унеможливлення фізичної інвентаризації, збої у податковому середовищі, відсутність стабільного доступу до цифрової інфраструктури, обмеження у проведенні перевірок і неможливість повноцінного аудитування. Особливо складною є ситуація в малих господарствах, що не мають резервного копіювання або хмарних сервісів. Усі ці чинники супроводжуються зростанням управлінських запитів до облікової системи: керівництво вимагає не лише звітності, а й оперативних сценаріїв виживання, прогнозів витрат і адаптивної підтримки прийняття рішень у критичних умовах. Саме це вимагає створення нового підходу до формування обліково-аналітичної архітектури, здатної працювати в умовах війни.

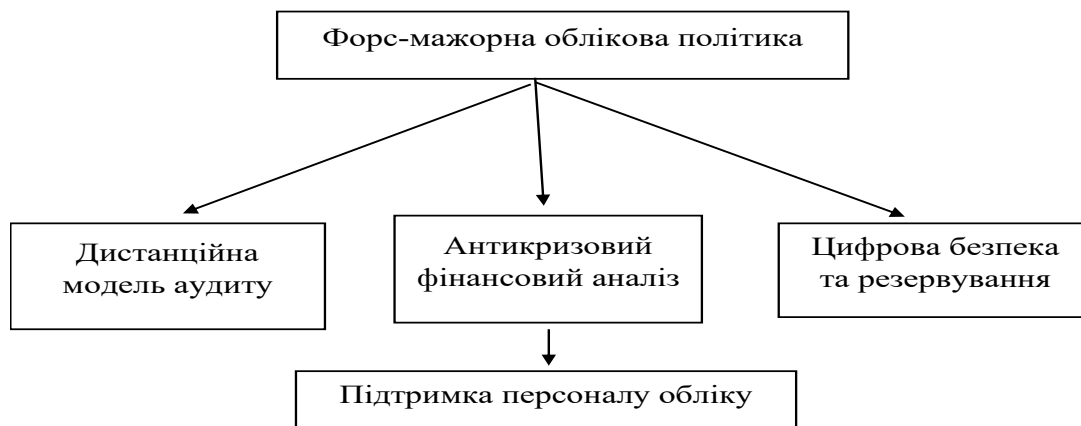

Рис.1. Блок-схема адаптації системи обліку, аналізу та аудиту в аграрному секторі в умовах війни

Представлена блок-схема ілюструє ключові напрямки адаптації обліково-аналітичної функції аграрних підприємств у період воєнного стану. Центральний елемент — блок «Форс-мажорна облікова політика», який виступає ядром трансформації облікової моделі в умовах надзвичайної ситуації.

Від нього відходять чотири стратегічні напрямки адаптації, кожен із яких взаємопов'язаний із загальною метою — збереження функціональності підприємства та забезпечення управлінської й контрольної спроможності. Блок-схема «Адаптація системи обліку, аналізу та аудиту в аграрному секторі в умовах війни» узагальнює ключові напрями трансформації обліково-аналітичної системи агропідприємств у період надзвичайних обставин. Центральним вузлом є «Форс-мажорна облікова політика», яка формує концептуальне ядро реагування на виклики війни, забезпечуючи нормативну гнучкість і обґрунтовану простоту процедур.

Від цього блоку відгалужуються чотири взаємопов'язані вектори: дистанційна модель аудиту, що забезпечує віддалений контроль за допомогою цифрових інструментів; антикризовий фінансовий аналіз, який націлений на оперативне оцінювання платоспроможності та виживаності; цифрова безпека та резервування, що гарантує захищене збереження облікової інформації; а також підтримка персоналу обліку, яка охоплює як технічне, так і етичне підкріплення бухгалтерських функцій. Стрілки між елементами демонструють логічну послідовність і функціональну взаємозалежність усіх підсистем, що формують цілісну адаптивну модель управління обліком та контролем в агросекторі в умовах воєнної нестабільності, а стрілки, що поєднують центральний блок із чотирма підсистемами, відображають взаємозалежність і послідовність процесів. Запропонована блок-схема є моделлю швидкої адаптації, що може бути використана для побудови обліково-аналітичної системи підвищеної стійкості в умовах військової кризи [5].

У зв'язку з тим, що наявні облікові стандарти, методики фінансового аналізу та моделі аудиту не були створені з урахуванням умов воєнного часу, переміщення активів, руйнування інфраструктури та нестачі даних, виникає нагальна потреба в адаптації обліково-аналітичної системи аграрних підприємств. Одним із пріоритетних напрямів є впровадження спеціальної форс-мажорної облікової політики, яка передбачає можливість фіксації втрат і знищення майна на основі свідчень, фото- чи відеофіксації, застосування умовних оцінок у разі неможливості проведення інвентаризації, а також допущення тимчасового ведення обліку без повного первинного пакету з наступною документальною верифікацією. Одночасно доцільним є розвиток дистанційної моделі аудиту, що базується на хмарному доступі до даних, застосуванні засобів відеоспостереження та аналітичних методів без фізичної присутності контролерів на підприємстві. З огляду на високий рівень невизначеності, пропонується впровадження стандартів короткострокового фінансового аналізу, орієнтованого на оцінку ліквідності в короткому горизонті, аналіз логістичних обмежень та оптимізацію витрат у критичних точках [5].

Практична реалізація адаптаційних механізмів у системі обліку, аналізу та аудиту аграрних підприємств передбачає комплексний підхід до трансформації процедур, технологій і управлінських рішень. У таблиці 1 узагальнено основні напрями таких змін із короткою характеристикою змістовного наповнення кожного з них. Запропоновані рішення ґрунтуються на принципах гнучкості, цифрової стійкості, доказової достатності та етичної відповідальності й можуть слугувати базовою структурою для формування оновленої моделі обліково-аналітичного супроводу діяльності аграрних підприємств у період надзвичайних ситуацій.

Таблиця 1

Практичні рішення адаптації системи обліку та контролю

Напрямок адаптації	Зміст/Механізм
Форс-мажорна політика	Фіксація втрат за спрощеними доказами, умовні оцінки, спрощена документація
Дистанційний аудит	Хмарний доступ, аналітичні методи без фізичних перевірок, відеопідтвердження
Антикризовий аналіз	Оцінка виживаності, швидкий аналіз ліквідності, скорочення витрат
Цифрова безпека	Резервне копіювання, мультимедійна база, захист даних у хмарі
Підтримка персоналу	Етичний супровід, делегування завдань, гнучкі графіки

Отже, в умовах воєнного стану аграрний сектор України стикається з безпрецедентними викликами, які вимагають переосмислення традиційних моделей бухгалтерського обліку, фінансового аналізу та аудиту, що були сформовані в умовах стабільного середовища. Така трансформація передбачає впровадження форс-мажорної облікової політики, розвиток дистанційних форм аудиту з використанням цифрових технологій, впровадження експрес-аналізу виживаності, резервне копіювання даних та підтримку професійного персоналу обліку, який працює у стані підвищеного психологічного навантаження. У підсумку, сучасна система обліку в агросекторі має еволюціонувати у стратегічний інструмент гнучкого реагування, що забезпечує стабільність, прозорість і безперервність інформаційних потоків навіть у кризових умовах.

Список використаних джерел

1. Samuelson P., Nordhaus W. Economics. – 19th ed. – New York: McGraw-Hill Education, 2010. – 784 p.
2. Kaplan R. S., Norton D. P. The Balanced Scorecard: Translating Strategy into Action. – Boston: Harvard Business School Press, 1996. – 322 p.
3. Ross S., Westerfield R., Jordan B. Fundamentals of Corporate Finance. – 12th ed. – New York: McGraw-Hill Education, 2019. – 832 p.

4. Сук Л. Кризові трансформації в системі бухгалтерського обліку: реалії та виклики // Бухгалтерський облік і аудит. – 2022. – № 7. – С. 9–14.
5. Кужель О. Інформаційна стійкість облікової системи в умовах війни // Економіка та держава. – 2023. – № 2. – С. 20–24.

Степанюк Ольга

*к.е.н., доцент кафедри фінансів, обліку та оподаткування
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу
м. Івано-Франківськ, Україна*

ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОПТИМІЗАЦІЇ ПОДАТКОВИХ РОЗРАХУНКІВ ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ ВІДПОВІДНО ДО ПКУ

Обліково-аналітичне забезпечення є важливим інструментом для оптимізації податкових розрахунків у фермерських господарств (ФГ) відповідно до вимог Податкового кодексу України (ПКУ). Воно допомагає агропідприємствам вести точний облік фінансових операцій, необхідний для правильного розрахунку податків.

На рисунку 1 встановлено ключові аспекти використання обліково-аналітичного забезпечення для оптимізації податкових розрахунків ФГ:

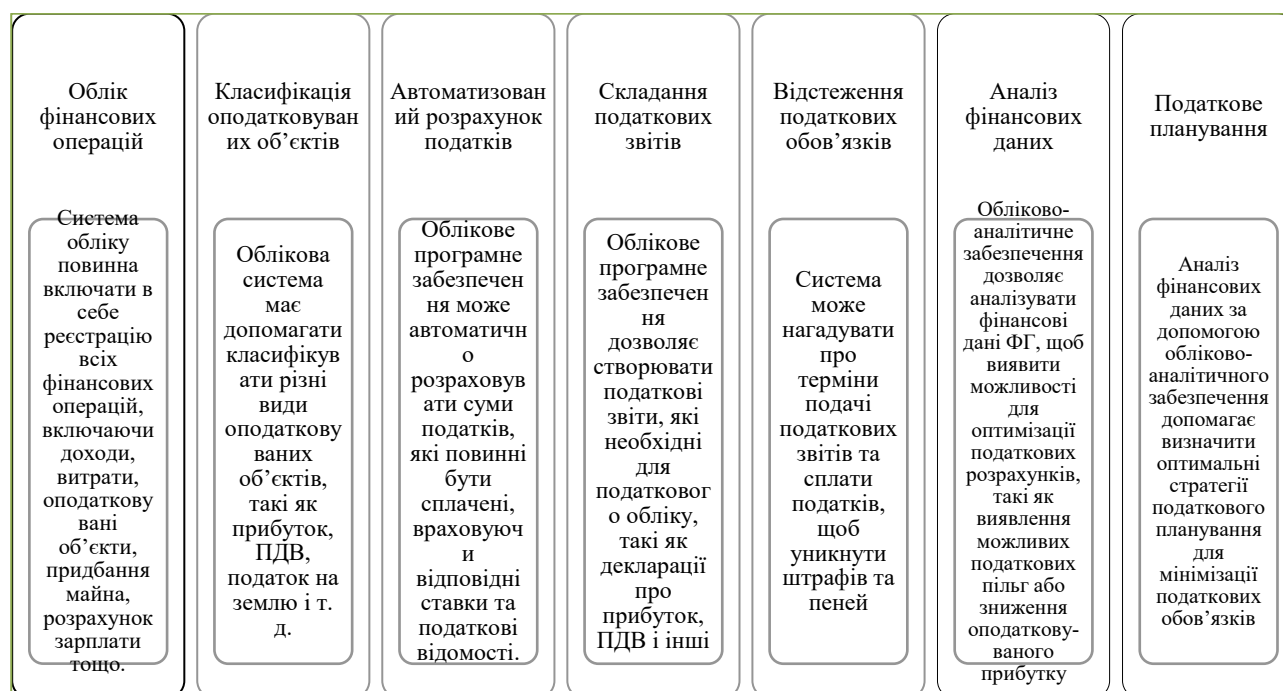

Рис. 1. Ключові аспекти використання обліково-аналітичного забезпечення для оптимізації податкових розрахунків у ФГ

Джерело: складено за матеріалами [1-4]

Система оподаткування сільського господарства в Україні суттєво сприяє великому сільському господарству. Це потрібно змінити, щоб поставити всі групи сільгоспвиробників в однакові умови розвитку. У таблиці 1 визначено необхідні кроки щодо реформування системи податкових платежів [5-7].

З практики роботи фермерських господарств загальна система оподаткування є обтяжливою для українських підприємств і спонукає їх уникати правового поля, а отже – йти в тінь. Спрощена система оподаткування та звітності зменшує навантаження на малий бізнес з

точки зору податку на прибуток підприємств. Агробізнес у рамках 4-ї групи спрощеної податкової системи (більшість сільськогосподарських підприємств) платить у середньому лише близько 10 доларів за 1 га. Розподілений дохід власників підприємств оподатковується у розмірі 9%. Однак залишається навантаження на доходи від зайнятості: 18% ПДФО, 5% військового збору та 22% ЄСВ.

Таблиця 1

Основні напрями реформування податкової системи України у сфері
сільськогосподарської діяльності

Захід	Проблема	Прогнозовані результати
Реформування податкової системи сільського господарства: а) сфокусувати спрощену систему оподаткування лише для малих виробників (наприклад, з річним доходом до 350 000 \$ або 10 млн грн та земельним банком до 150 га); б) Мотивувати середній та великий агробізнес використовувати загальний режим оподаткування.	Наразі спрощений режим оподаткування може використовуватися будь-яким сільськогосподарським підприємством (і великим холдингом, і дрібними фермерами) і є більш вигідним для середніх та великих підприємств. Він ставить дрібних виробників у нерівне становище порівняно з середнім та великим бізнесом та стимулює неформальну діяльність. Одноосібники повинні платити ПДФО (18%), тоді як великі фірми майже 0% ПДФО. Крім того, бюджети сільських громад страждають від спрощеного податкового режиму, а спрощене оподаткування не є економічно ефективним інструментом стимулювання зростання продуктивності сільського господарства.	Зменшення масштабу податкових пільг у сільському господарстві та покращення справедливості оподаткування у сільському господарстві між різними групами виробників, а отже, зменшення мотивації до неформальної роботи. Збільшення доходів сільських громад.
Спрощення системи ПДВ та його адміністрування для дрібних виробників: а) нульова ставка ПДВ для основних виключно сільськогосподарських матеріально-технічних ресурсів виробництва; б) Схема компенсації ПДВ за єдиною ставкою; в) Переглянути постанову № 117 КМУ для спрощення та впорядкування декларування / реєстрації рахунків-фактур ПДВ.	Адміністративний тягар ПДВ для дрібних виробників є занадто обтяжливим і штовхає їх до неофіційної роботи. Цього року проблема блокування рахунків-фактур ПДВ є особливо гострою. Вона вимагає від малого бізнесу великих зусиль та паперової роботи для підтвердження дійсності своїх рахунків. Разом з деякими можливими технічними проблемами з системою, це створює значні касові розриви для бізнесу і часто суттєво збільшує витрати.	Підвищення ефективності адміністрування податків та усунення стимулів до неформальної роботи через проблеми з ПДВ.

Особливим питанням є повернення ПДВ: хоча Міністерство фінансів України запровадило автоматизований механізм відшкодування, все ще існують такі проблеми, як блокування податкових рахунків-фактур. Більш важливою проблемою, ніж питання ставок податків, є обтяжливе податкове адміністрування. Блокування реєстрації ПДВ накладних гостро стоїть і вимагає значних зусиль та роботи малого бізнесу, щоб підтвердити справжність цих рахунків. Разом з деякими технічними проблемами системи це створює значний касовий розрив для бізнесу.

Отже, система оподаткування ФГ варіюється залежно від розміру господарства, видів вирощуваних продуктів та наявності спеціальних програм підтримки і пільг. Урахування цих особливостей є важливим для ефективного управління фінансами та планування податкових зобов'язань фермерського господарства.

Список використаних джерел

1. Марина А., Юр О. Сучасний стан агропромислового комплексу України. XIII International scientific-practical conference «Finance, accounting and taxation: theory and practice». Kyiv, 2022, National Aviation University. (K: NAU, 2022.). С. 131-134 URL: <https://er.nau.edu.ua/handle/NAU/58047> (.).
2. Маркус О. В., Колесник Ю. Ю. Організація обліку та оподаткування фермерських господарств. Young Scientist. № 10 (86). October, 2020. С. 219-222.
3. Садовська І. Б., Бабіч І. І., Нагірська К. Є. Організація обліку і оподаткування у фермерських господарствах в контексті професійного бухгалтерського судження. Accounting and Finance, № 4 (86). 2019. С. 45-53. URL: <http://surl.li/rxsbs>.
4. Скрипник С.В. Удосконалення методичного забезпечення облікового процесу фермерських господарств. Вісник соціально-економічних досліджень. 2014. Вип. 2 (53). С. 264-269. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/147038622.pdf>.
5. Податковий кодекс України: Закон України від 2 грудня 2010 р. № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення 25.02.2024).
6. Агроновини в Україні URL: [agro\business.com.ua](http://agro.business.com.ua)5: веб-сайт.
7. Золотухін О. Податкові пільги для сільгоспідприємств: веб-сайт. URL: <https://news.dtki.ua/taxation/common/55796>

Тлущкевич Наталія

*канд.екон.наук, доцент кафедри обліку і аудиту
Луцький національний технічний університет
м. Луцьк, Україна*

ОЦІНКА ОБСЯГІВ ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКЦІЇ (ТОВАРІВ, ПОСЛУГ) ПІДПРИЄМСТВ З ВИРОБНИЦТВА І РОЗПОДІЛУ ГАЗУ

Вид діяльності з виробництва і розподілу газу відноситься до переробної промисловості КВЕД Д (35) «Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря», 35.2 «Виробництво газу; розподілення газоподібного палива через місцеві (локальні) трубопроводи»: 35.21 «Виробництво газу»; 35.22 «Розподілення газоподібного палива через місцеві (локальні) трубопроводи»; 35.23 «Торгівля газом через місцеві (локальні) трубопроводи» [1].

Виробництвом газу та розподілом газоподібного палива через місцеві (локальні) трубопроводи в Україні займається досить мало економічних суб'єктів (рисунок 1), і їх величина повільно збільшується. По структурі в Україні, підприємства, що займаються виробництвом газу і його розподілом займають 10,4-11,46% (Волинська область – 1,2-1,8%) [2; 3].

Зміна кількості підприємств з виробництва і розподілу газу вплинула і на обсяги виробленої продукції (товарів, послуг) у даній галузі. Так, у 2023 році обсяги виробленої продукції (товарів, послуг) підприємств за КВЕД 35 зменшилися (таблиця 1). По Україні такий вид діяльності як «Виробництво газу; розподілення газоподібного палива через місцеві (локальні) трубопроводи» (КВЕД 35.2) займає 7-23% (рисунок 2), і його частка у 2023 році зменшилася до 7,42% (на 16,01%).

Обсяги виробництва продукції за видом діяльності 35.22 «Виробництво газу; розподілення газоподібного палива через місцеві (локальні) трубопроводи» займають 14-25% у 2021-2022 роках (дані за 2023 рік не оприлюднюються). Найбільшу питому вагу у структурі обсягів виробництва по КВЕД 35 займає КВЕД 35.23 «Торгівля газом через місцеві (локальні) трубопроводи» – 52-74%.

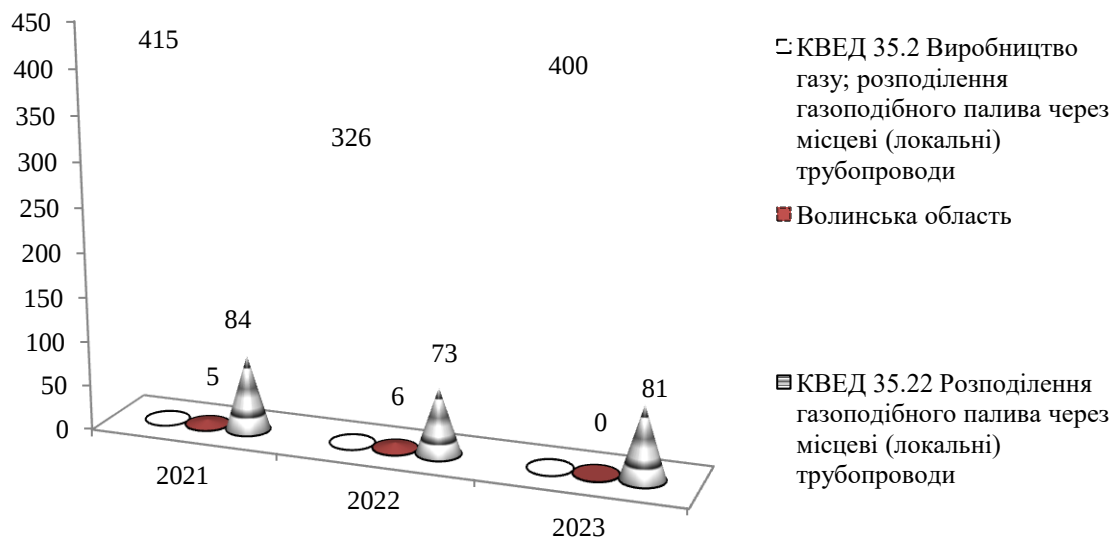

Рис. 1. Кількість підприємств за КВЕД 35.2 «Виробництво газу; розподілення газоподібного палива через місцеві (локальні) трубопроводи» за 2021-2023 роки, од
Джерело: побудовано на основі [2; 3].

Таблиця 1
Обсяг виробленої продукції (товарів, послуг) підприємств за КВЕД 35 «Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря» протягом 2021-2023 років

Вид діяльності	2021		2022		2023		Відхилення, млн.грн.	
	усього, млн.грн.	у %	усього, млн.грн.	у %	усього, млн.грн.	у %	2022/2021	2023/2022
Усього КВЕД Д (35)	747695,86	100,00	956858,39	100,00	791678,34	100,00	209162,53	-165180,05
КВЕД 35.2 Виробництво газу; розподілення газоподібного палива через місцеві (локальні) трубопроводи	111859,21	14,96	224140,88	23,42	58703,37	7,42	112281,67	-165437,51
КВЕД 35.21 Виробництво газу	81,26	0,07	110,24	0,05	к	-	28,98	-
КВЕД 35.22 Розподілення газоподібного палива через місцеві (локальні) трубопроводи	28392,08	25,38	31455,64	14,03	к	-	3063,56	-
КВЕД 35.23 Торгівля газом через місцеві (локальні) трубопроводи	83385,86	74,55	192574,99	85,92	31100,71	52,98	109189,13	-161474,28

(к) – дані не оприлюднюються з метою виконання вимог Закону України «Про офіційну статистику» щодо забезпечення гарантій органів державної статистики щодо статистичної конфіденційності.

Джерело: побудовано на основі [4;5].

У 2022 році обсяги виробленої продукції збільшилися на 209162,53 млн.грн.: КВЕД 35.2 на 112281,67 млн.грн., КВЕД 35.21 на 28,98 млн.грн., КВЕД 35.22 на 3063,56 млн.грн., КВЕД 35.23 на 109189,13 млн.грн. У 2023 році порівняно з 2022 роком в цілому вони зменшилися на 162180,05 млн.грн., а за КВЕД 35.2 зменшилися у 3,82 рази (з 224140,88 до 58703,37 млн.грн., на 165437,51 млн.грн.) (рисунки 3).

Дані за видом діяльності 35.22 «Виробництво газу; розподілення газоподібного палива через місцеві (локальні) трубопроводи» по Волинській області не оприлюднюються.

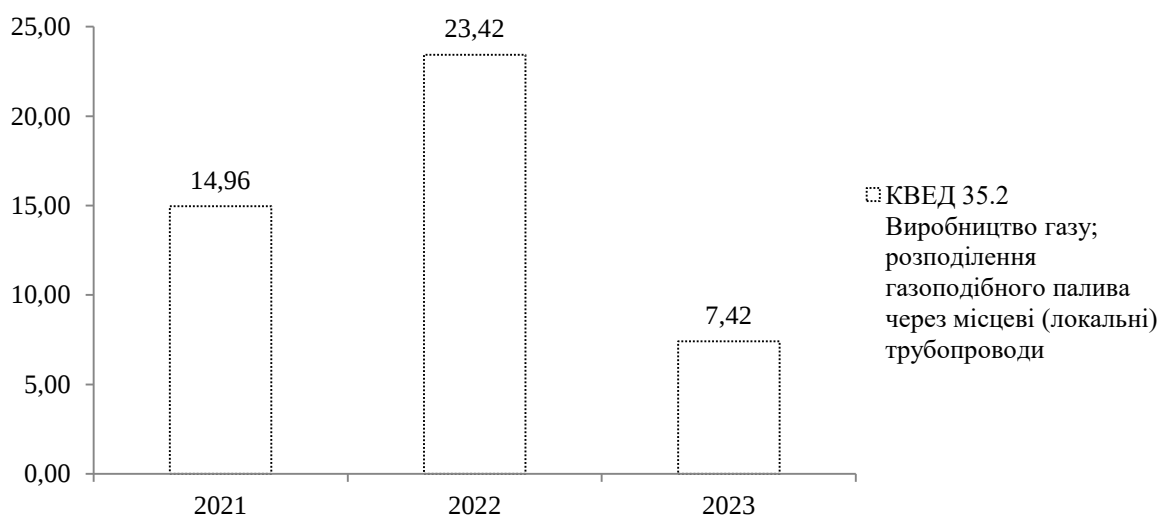

Рис. 2. Обсяги виробленої продукції (товарів, послуг) підприємств з виробництва і розподілу газу за 2021-2023 роки, %

Джерело: побудовано за даними таблиці 1.

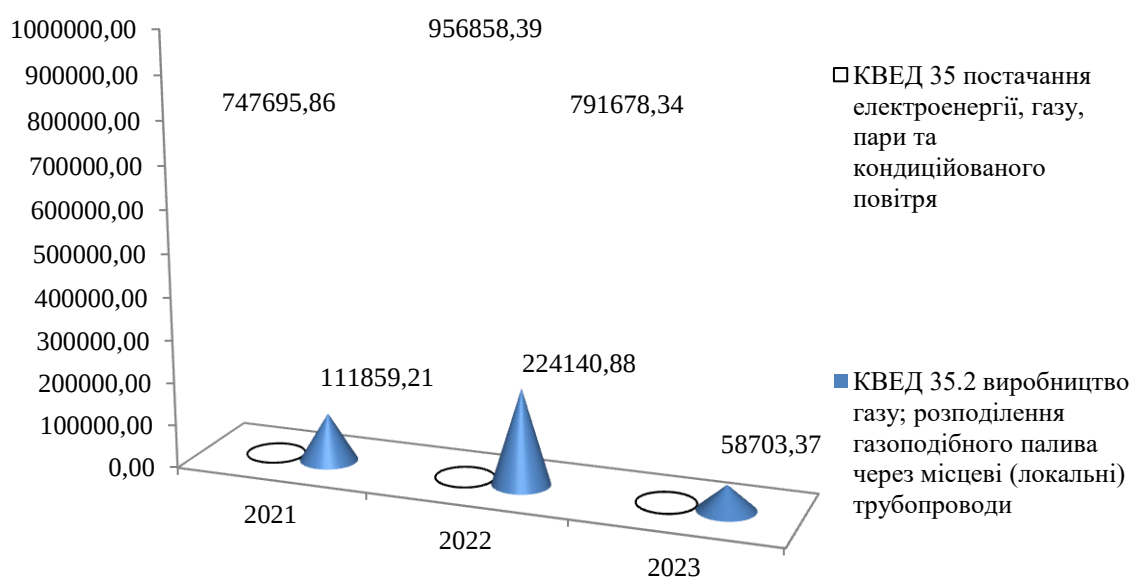

Рис. 3. Обсяги виробленої продукції (товарів, послуг) підприємств з виробництва і розподілу газу за 2021-2023 роки, млн.грн.

Джерело: побудовано за даними таблиці 1.

Отже, в цілому протягом 2022-2023 років в Україні обсяги виробленої продукції (товарів, послуг) підприємств за КВЕД 35.2 «Виробництво газу; розподілення газоподібного палива через місцеві (локальні) трубопроводи» зменшилися.

Список використаних джерел

1. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 24.03.2025).
2. Кількість діючих підприємств за видами економічної діяльності з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства (2010-2023) URL:

https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2022/fin/fin_new/Kp_kved_10_21.xlsx. (дата звернення: 24.03.2025).

3. Кількість діючих суб'єктів господарювання за видами економічної діяльності у розрізі регіонів (2014–2022) URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/fin/pdsg/kdsg_ved_15-20.xlsx. (дата звернення: 25.03.2025).

4. Обсяг виробленої продукції (товарів, послуг) підприємств за видами економічної діяльності з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства (2012–2023). Державна служба статистики України. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/fin/pdp/pdp_ue/ovpp_vsmm_2012-2020_ue.xlsx (дата звернення: 26.03.2025).

5. Обсяг виробленої продукції (товарів, послуг) суб'єктів господарювання за видами економічної діяльності у розрізі регіонів (2014–2022). Державна служба статистики України. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/fin/pdsg/ovpsg_ved_15-20.xlsx (дата звернення: 26.03.2025).

Устиловська Вікторія
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Одеський національний економічний університет

Чернишова Людмила
канд. екон. наук, доцент кафедри
Одеський національний економічний університет
м. Одеса, Україна

АНАЛІЗ БАНКРУТСТВА ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Зважаючи на воєнний стан, спостерігається сплеск банкрутств серед підприємств та фізичних осіб. Це призводить до формування нової судової практики у справах про банкрутство. Цей процес зумовлений як новими законами, прийнятими під час війни, так і проблемами, з якими стикається бізнес.

Кодекс України з процедур банкрутства під банкрутством розуміє визнання судом нездатності боржника (за винятком страхових компаній та кредитних спілок) відновити свою платоспроможність. Це означає, що боржник не може розрахуватися з кредиторами за допомогою санації, реструктуризації чи інших процедур, передбачених законодавством, окрім ліквідації активів або погашення боргів. Для страховиків та кредитних спілок визначення банкрутства залежить від рішення Національного банку України про їхню неплатоспроможність, згідно з відповідними законами [1].

Основними факторами, що призводять до банкрутства, є [2]:

1. Перевищення боргових зобов'язань над активами підприємства;
2. Значний дисбаланс між прибутками та видатками;
3. Нездатність підприємства виконувати свої фінансові зобов'язання через низьку ліквідність його активів.

Тому, раннє виявлення загрози банкрутства дозволяє оцінити вплив негативних факторів на бізнес, спрогнозувати ризики та вжити заходів для забезпечення стабільності підприємства [3].

Воєнний стан в Україні впливає на бізнес через різний рівень ризиків у різних регіонах. Підприємства, особливо ті, що розташовані в зоні бойових дій або на окупованих територіях, часто змушені призупиняти свою діяльність. Дослідження Mastercard показує, що 39% малого та середнього бізнесу були змушені зупинитися. Найбільше український бізнес потребує нових

замовлень та ринків збуту (56%), фінансової підтримки (33%) та допомоги з логістикою (23%) [2].

За перший рік воєнного стану, було року було відкрито 9 725 проваджень у справах про банкрутство, що на 42 % менше, ніж за аналогічний період 2021 року (16 791 проваджень), (табл.1).

Таблиця 1

«Порівняння статистичних даних за 2021-2022 роки»

	2021	2022
Відкрито впровадження	16791	9725
Банкрутство юридичної особи	813	583
Неплатоспроможність фізичної особи (в тому числі ФОП)	514	419
Грошові вимоги кредитора до боржника	4722	2367
Майнові спори, стороною в яких є боржник	2647	1317

Джерело: [4]

Зниження кількості справ про банкрутство у 2022 році, на перший погляд, може виглядати як позитивна тенденція, однак насправді воно переважно зумовлене зовнішніми факторами, обмеженням доступу до судів, зміною економічної активності та законодавчими обмеженнями. Це свідчить не про покращення фінансового стану боржників, а радше про відкладене юридичне вирішення проблем. Тож така динаміка є наслідком кризових умов, ніж ознакою економічної стабільності.

У 2023 році суди, що займаються справами про банкрутство, зіткнулися з низкою складних питань [5]:

1. Розгляд справ про банкрутство, якщо кредитори не можуть отримати виплати через війну.
2. Вирішення питання про задоволення вимог кредиторів, які є громадянами або організаціями рф, або до яких застосовано мораторій.
3. Визначення повноважень таких кредиторів в управлінні компанією-боржником.
4. Розгляд питань відшкодування збитків, завданих російською агресією, у рамках справи про банкрутство.

За актуальної статистикою, у 2023 році до місцевих та апеляційних судів надійшло 2 773 справ і матеріалів про банкрутство (неплатоспроможність), а у 2024 році ця цифра зросла до 3 043 (9,74%). Це свідчить про поступове відновлення активності у сфері судового розгляду фінансової неспроможності після різкого падіння у 2022 році, спричиненого впливом воєнного стану [6].

Зростання кількості справ про банкрутство у 2023–2024 роках свідчить про повернення економіки до більш системної правової взаємодії та поступове подолання наслідків. Водночас це може вказувати на накопичення фінансових проблем у бізнесу та громадян, які з часом потребують офіційного юридичного врегулювання.

Отже, якщо 2022 рік продемонстрував затримку у реалізації банкрутства через шоківні умови воєнного стану, то зростання кількості справ у наступні роки є ознакою адаптації правової системи до нових викликів. Паралельно зростає потреба в оновленні судової практики, адже з'являються нові типи спорів, пов'язаних із санкціями, воєнними втратами та новими джерелами неплатоспроможності. Надалі можна очікувати подальшого збільшення навантаження на суди у справах про банкрутство, що вимагатиме комплексного підходу як з боку держави, так і з боку бізнесу щодо превенції фінансових криз.

Список використаних джерел

1. Кодекс України з процедур банкрутства : Кодекс України від 18.10.2018 № 2597-VIII : станом на 4 квіт. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597-19#Text> (дата звернення: 03.05.2025).

2. Стащук О. В, Шостак Л. В, Булик Д. В. Банкрутство підприємств в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2022. № 44. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/issue/view/44> (дата звернення: 03.05.2025).

3. Мартиненко І. В, Чернишова Л. В. Прогнозування ймовірності настання банкрутства на підприємстві ТОВ «АРСЕЛОРМІТТАЛ ПЕКЕДЖІНГ УКРАЇНА». *Збірник науково-практичних статей*. 2017. С. 148–154.

4. Банкрутство під час війни: практика Верховного Суду. *ВЕРХОВНИЙ СУД*. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2023_present/Prezent_Bankr_war_prakt_VS.pdf (дата звернення: 03.05.2025).

5. Васьковський О. Банкрутство під час війни. *ТОП 50. Дослідження 2025 року*. URL: <https://top50.com.ua/bankrutstvo-pid-chas-vijny/> (дата звернення: 03.05.2025).

6. Аналітичні таблиці щодо стану здійснення правосуддя за 2024 рік. *Судова влада України*. URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/analitchni_tablytsi_2024 (дата звернення: 03.05.2025).

Фіалка Юрій

аспірант кафедри обліку і аудиту
Львівський національний університет імені Івана Франка
м. Львів, Україна

Бандура Звенислава

канд. екон. наук, доцент кафедри обліку і аудиту
Львівський національний університет імені Івана Франка
м. Львів, Україна

ОЦІНКА ДИНАМІКИ ТА СТРУКТУРИ ЗАПАСІВ У ТОРГІВЛІ: ПРАКТИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ ЕКОНОМІЧНОГО АНАЛІЗУ

В умовах сучасної економічної нестабільності, що посилюється впливом воєнних дій, питання ефективного управління товарними запасами у торгівлі набуває особливого значення. Запаси грають фундаментальну роль в забезпеченні безперервності товарних потоків, регулюванні цінової стабільності, управлінні ризиками та фінансовій стійкості підприємств. З огляду на ці обставини, аналіз динаміки та структури запасів стає важливим інструментом як для суб'єктів господарювання, так і для органів державного управління.

Запаси в торгівлі, як складова частина оборотного капіталу, виконують низку стратегічних функцій. Зокрема, вони виступають буфером між виробництвом і споживанням, амортизуючи вплив зовнішніх і внутрішніх потрясінь. Ефективне управління запасами забезпечує підприємствам не лише адаптацію до коливань попиту, але й сприяє зменшенню втрат від інфляції, коливань валютного курсу та порушень у логістиці. Водночас, надмірні або недостатні обсяги запасів можуть свідчити про диспропорції у товарообігу, неефективне планування або загострення ринкових ризиків [3, с. 176]. Оцінка динаміки запасів передбачає дослідження змін у їх обсягах у часовому розрізі, з урахуванням сезонних коливань, економічного циклу та впливу зовнішніх чинників. Структурний аналіз, у свою чергу, зосереджується на якісних характеристиках запасів: їхньому галузевому, товарному, регіональному складі, а також співвідношенні між вітчизняною та імпортною продукцією, швидкопсувними та довготривалими товарами. Для повноцінного дослідження застосовуються методи описової статистики, аналізу часових рядів, кореляційно-регресійного моделювання, а також міжгалузевого балансового аналізу [2, с. 825]. Особливу увагу варто приділяти аналізу показників, які дозволяють кількісно виміряти ефективність управління запасами. Серед них – коефіцієнт обігу запасів, що демонструє, скільки разів за період товарні залишки були реалізовані та поновлені; середній термін зберігання товарів, що визначає час, протягом якого продукція перебуває на складі; а також співвідношення запасів до обсягу продажів, що

свідчить про їхню відповідність рівню комерційної активності підприємства [4, с. 1327]. Інтерпретація цих показників дозволяє визначити слабкі місця в системі управління, оцінити вплив зовнішніх факторів на запаси та спрогнозувати майбутні потреби у поповненні товарних залишків.

Зі зростанням ролі цифрових технологій в управлінні торговельними процесами з'являються нові можливості щодо інтеграції аналітичних даних із практичними рішеннями. Зокрема, бізнес-аналітика дозволяє поєднати фінансові, логістичні та маркетингові дані в єдину систему, що уможливорює своєчасне виявлення відхилень у рівнях запасів, визначення причин дефіциту або надлишку та відповідне коригування стратегій управління. Джерелами інформації для економічного аналізу запасів в Україні є офіційна статистика Державної служби статистики України, фінансова звітність підприємств, податкові дані, дані митниці, а також облікові системи ERP-класу. В останні роки важливу роль відіграють цифрові панелі моніторингу, бізнес-аналітика та інструменти прогнозування з використанням штучного інтелекту [6, с. 9]. Такі інструменти дозволяють оперативно відслідковувати зміни у товарних залишках, виявляти вузькі місця у логістиці та приймати обґрунтовані рішення щодо закупівельної політики.

Поряд із традиційними статистичними методами все більшої ваги набувають інструменти прогнозу аналітики, зокрема алгоритми машинного навчання, які дозволяють моделювати складні залежності між обсягами запасів та впливом зовнішнього середовища. Використання штучного інтелекту для оптимізації обсягів замовлень, управління складськими площами та прогнозування попиту відкриває нові горизонти для цифрової трансформації системи управління торговельними підприємствами. Крім того, впровадження інтернету речей (IoT) у поєднанні з ERP-системами дозволяє в режимі реального часу відслідковувати рух товару, ідентифікувати точки перенакопичення або нестачі, що є критично важливим для регіонів із високим рівнем ризику [5, с. 72]. Важливим напрямом подальшого розвитку інструментарію аналізу запасів є впровадження геоаналітики та просторової візуалізації економічної інформації. Завдяки картографуванню логістичних маршрутів і точок концентрації запасів можливо виявляти найуразливіші регіони, до того ж приймати обґрунтовані рішення що стосується реновації складів, перебудови дистрибуційних каналів або перенесення логістичних вузлів. На основі таких карт можна будувати сценарії реагування на надзвичайні ситуації, включаючи блокування маршрутів постачання або тимчасове закриття торговельних мереж [1].

Окрім того, заслуговують на увагу аналітичні інструменти, що ґрунтуються на інтеграції математичного моделювання з цифровими платформами візуалізації. Зокрема, системи економетричного аналізу, побудовані на панельних даних, дозволяють враховувати одночасно часові та просторові відмінності у формуванні запасів. Це дає змогу більш точно виявляти структурні чинники, які впливають на рівень залишків у різних регіонах або секторах економіки. Методології, засновані на структурному моделюванні, наприклад моделі VAR (векторна авторегресія), дозволяють прогнозувати динаміку запасів на основі комплексу макроекономічних індикаторів, таких як інфляція, валютний курс, облікова ставка та індекси ділової активності [7, с. 12]. Окреме місце займає SWOT-аналіз у контексті внутрішнього управління запасами на підприємствах. Його використання дозволяє оцінити сильні та слабкі сторони логістичних і аналітичних процесів, а також загрози й можливості, пов'язані з ринковим середовищем. Такий підхід сприяє стратегічному плануванню обсягів зберігання, ритмів поставок, необхідності формування страхових запасів або диверсифікації постачальників.

Важливим елементом сучасного інструментарію є також моделювання ризиків, пов'язаних із формуванням і зберіганням запасів. Сценарний аналіз дозволяє прорахувати потенційні варіанти розвитку подій у разі зміни зовнішніх умов, таких як підвищення транспортних витрат, перебої в постачанні або нові регуляторні обмеження. Інтеграція моделей оцінки ризику з фінансовим аналізом забезпечує більш точне планування обігових коштів, необхідних для утримання оптимального рівня запасів [2, с. 827]. Значущим напрямом

інструментарію аналізу є побудова індексів динаміки запасів. Такі індекси можуть формуватися як на основі агрегованих макропоказників, так і на мікрорівні підприємств. Наприклад, індекс швидкості обігу запасів у секторі роздрібної торгівлі або індекс вартості заморожених активів у гуртовій ланці. Ці індикатори можуть бути застосовані як в щоквартальних аналітичних звітах, так і у внутрішніх системах контролю та звітності.

У контексті поглиблення економічного аналізу особливу увагу варто приділяти поєднанню мікроекономічного та макроекономічного рівнів дослідження. На мікрорівні важливо не лише оцінювати абсолютні та відносні показники запасів підприємства, а й аналізувати витрати, пов'язані з їх зберіганням, оновленням і утилізацією. Використання концепції повної вартості володіння товаром (Total Cost of Ownership, TCO) дозволяє враховувати не тільки пряму закупівельну вартість, а й приховані витрати, включаючи витрати на складське обслуговування, облік, амортизацію й утрати від морального старіння. На макрорівні, динаміка товарних запасів може виступати раннім індикатором економічної активності. Підвищення обсягів запасів, що не супроводжується одночасним зростанням споживчого попиту, часто свідчить про накопичення надлишкових товарів у системі, що потенційно створює передумови для зниження цін і уповільнення економічного зростання. У свою чергу, дефіцит запасів у ключових секторах може сигналізувати про ризики інфляційного тиску або порушення логістичних ланцюгів [5, с. 73]. Сучасна практика аналітики запасів також передбачає активне використання візуалізацій, зокрема інтерактивних дашбордів, які інтегрують показники у вигляді графіків, теплових карт і часових ліній. Це дозволяє спростити сприйняття великих масивів даних і швидше реагувати на негативні тренди. У великих торговельних мережах в Україні вже функціонують внутрішні аналітичні центри, які щоденно аналізують обсяги та обіг запасів у розрізі магазинів, регіонів, категорій товару і постачальників. Такий підхід забезпечує гнучкість, адаптивність і конкурентну перевагу в умовах постійної турбулентності ринку [7, с. 13].

Розвиток цифрових інструментів аналізу також відкриває нові перспективи для державного регулювання. Зокрема, системи динамічного моніторингу запасів можуть бути інтегровані у платформи обміну даними між підприємствами і державними органами, що дозволить вчасно виявляти дефіцит критичних товарів, здійснювати превентивне регулювання імпорту або перерозподіл товарних ресурсів. Впровадження таких механізмів можливе завдяки розвитку відкритих даних, автоматизованого збору звітності та інтероперабельності між інформаційними системами [1]. Зважаючи на зростаючу роль екологічної та соціальної відповідальності, в систему економічного аналізу запасів доцільно включати індикатори сталого розвитку. Наприклад, аналіз вуглецевого сліду складських процесів, використання енергоефективного обладнання або обсяги утилізації непридатних товарів. Це дозволяє інтегрувати принципи сталості в логістичну політику підприємств, що є вимогою сучасного ринку.

Завершуючи розгляд інструментарію економічного аналізу, слід акцентувати на необхідності побудови інтегрованої моделі, яка об'єднує фінансові, логістичні, маркетингові та ризик-орієнтовані показники. Вона дозволяє більш повно охопити вплив внутрішніх та зовнішніх факторів на стан запасів, забезпечити оперативне прийняття рішень та стратегічне планування у коротко- й довгостроковій перспективі. За наявності ефективної аналітичної підтримки управлінські рішення щодо обсягів поповнення запасів, перерозподілу товарів між регіонами або виходу на нові ринки стають обґрунтованими, знижуючи ризики та підвищуючи ефективність функціонування торговельної системи загалом.

Практичні інструменти економічного аналізу запасів у торгівлі України повинні відповідати умовам високої динамічності зовнішнього середовища. Вони мають забезпечувати комплексний підхід до оцінки запасів за обсягами, структурою, швидкістю обігу та відповідністю стратегічним цілям підприємства. Поєднання кількісних і якісних методів аналізу дозволяє не лише фіксувати поточний стан, а й моделювати варіанти розвитку ситуації, враховуючи сценарії зміни попиту, цін, валютного курсу та ризиків порушення логістики. Таким чином, ефективний економічний аналіз запасів є ключовим фактором забезпечення

гнучкості торговельних підприємств, підвищення їх конкурентоспроможності та адаптації до кризових викликів. Його значення зростатиме у міру подальшої трансформації торговельної інфраструктури, інтеграції України у європейський економічний простір і формування нових стандартів управління ланцюгами постачання в умовах глобальної нестабільності.

Список використаних джерел

1. Дутчак І., Гордієнко М., Коверза В. Порівняльний аналіз методів оцінки запасів в бухгалтерському обліку та їх вплив на фінансові результати. *Економіка та суспільство*. 2024. № 62. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-62-63>
2. Кудлаєва Н., Меделяєва А. Оцінка та визнання виробничих запасів у системі вартісно-орієнтованого управління підприємством. *Молодий вчений*. 2018. №10 (62). С. 824-829.
3. Кузьмінська О. Е. Напрями аналізу виробничих запасів підприємств. *Вчені записки : зб. наук. пр. / Мін-во освіти і науки України, ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана» ; редкол.: А. Ф. Павленко (відп. ред.) та ін. Київ : КНЕУ, 2014. Вип. 16. С. 174-180.*
4. Полянська О. А., Чабанюк О. М., Кондрич С. В. Управлінський облік товарних запасів: напрями удосконалення методики. *Економіка та суспільство*. 2018. № 19. С. 1325-1333.
5. Buiak L., Hryhorkiv M., Hryhorkiv V., Bashutska O., Pryshliak K. Computer Modeling of the Economy Dynamics of Ukraine, Taking into Account the Socio-Economic Clustering of Society. *Journal of Information Technology Management*. 2023. №15(4). P. 64-79. DOI: 10.22059/jitm.2023.94710
6. Haddad E. A., Araújo I. F., Rocha A., Sass K. S. Input–output analysis of the Ukraine war: A tool for assessing the internal territorial impacts of the conflict. *Regional Science Policy & Practice*. 2023. Vol. 15. Iss. 1. P. 8-56. DOI: <https://doi.org/10.1111/rsp3.12582>
7. Kulynych T., Pustova O. Halkina Yu. Hudoley Inventory management system optimization of the Ukrainian plant. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. Серія: Економічні науки. 2021. №4(2). С. 9-14.

Цибик Н. Р.

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності «Облік і оподаткування»

Наук. кер.: **Чабанюк Одарка**

канд. екон. наук, доцент

Львівський торговельно-економічний університет

м. Львів, Україна

АНАЛІЗ АКТИВІВ ТОВ “КЕТ ЛОДЖИТІК” ТА ДЖЕРЕЛ ЇХ ФОРМУВАННЯ

Аналіз стану активів є важливим для підприємств набирає особливої актуальності. У сучасних умовах стає все більше прихильників поділу фінансового аналізу на швидкий і обмежений в обсягах попередній, або експрес-аналіз та повний і більш поглиблений аналіз фінансової діяльності.

Експрес-аналіз дає швидку оцінку ситуації, яка склалася на підприємстві. Він призначений для пошуку і виділення найбільш важливих і складних проблем в управлінні фінансами. Його основною метою є поточна, нескладна і нетривала за часом виконання оцінка фінансового стану та динаміки розвитку суб'єкта господарювання.

Майновий стан підприємства характеризується використанням засобів (активів) і джерелами їх формування (пасивів). Інформаційною базою при проведенні оцінки майнового стану підприємства слугують наступні джерела інформації: форма №2 “Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)” та форма №1 “Баланс (Звіт про фінансовий стан)”.

Для оцінки майнового стану розглядаються показники, що характеризують виробничий потенціал підприємства, такі як коефіцієнт зносу, коефіцієнти оновлення і вибуття основних засобів. Показники технічного стану основних фондів:

1. Коефіцієнт зносу основних фондів

$K_z = 3 * 100 / \text{ПВ}$, де

3 – сума зносу основних фондів;

ПВ – первісна вартість основних фондів.

2. Коефіцієнт придатності основних фондів – виявляє, яку частку складає їх залишкова вартість від первісної вартості:

$K_{п} = (\text{ПВ} - 3) * 100 / \text{ПВ}$.

Показники руху основних фондів:

1. Коефіцієнт оновлення основних фондів – характеризує частку нових, введених в експлуатацію у звітному періоді основних фондів у складі усіх основних фондів, наявних на кінець звітного періоду:

$K_o = \Phi_n / \Phi_k * 100$, де

Φ_n – сума нових основних фондів за первісною вартістю, що введені в експлуатацію у звітному періоді;

Φ_k – сума основних фондів за первісною вартістю на кінець звітного періоду.

2. Коефіцієнт вибуття основних фондів – показує, яка частка основних фондів, наявних на початок звітного періоду, вибула за цей період унаслідок старіння та зносу:

$K_v = \Phi_v / \Phi_o * 100$, де

Φ_v – сума основних фондів, що вибувають у звітному періоді внаслідок старіння та зносу;

Φ_o – сума основних фондів на початок періоду.

Джерелами формування майна підприємства є:

- грошові та матеріальні внески засновників;
- доходи, одержані від реалізації продукції, а також від інших видів основної діяльності;
- доходи від цінних паперів;
- кредити банків та інших кредиторів;
- капітальні вкладення і дотації з бюджетів;
- надходження від роздержавлення і приватизації власності;
- придбання майна іншого підприємства, організації;
- безоплатні або благодійні внески, пожертвування організацій, підприємств і громадян.

У процесі аналізу джерел формування майна підприємства, у першу чергу, варто вивчити зміни в їхньому складі, структурі і дати їм оцінку.

Таблиця 1

Показники стану і руху основних засобів ТОВ “Кет Лоджистік” за 2022-2023 роки

Показники	Попередній рік		Звітний рік		Відхилення
	на початок року	на кінець року	на початок року	на кінець року	
Основні засоби за первісною вартістю, тис. грн	-	637,5	637,5	966,0	328,5
Надійшло протягом року, тис. грн	637,5		469,6		-167,9
Вибуло за рік, тис. грн	-		141,2		141,2
Знос основних засобів, тис. грн	-	25,4	25,4	202,8	177,4
Коефіцієнт зносу	-	3,98	3,98	20,99	17,01
Коефіцієнт придатності	-	96,32	96,32	79,01	17,31
Коефіцієнт оновлення	100		48,61		-51,39
Коефіцієнт вибуття	-		22,15		22,15

Отже, бачимо динаміку зростання основних засобів за первісною вартістю на 328,5 тис. грн на кінець 2023р. порівняно з 2022р. Водночас надійшло основних засобів у 2023р. менше на 167,9 тис. грн порівняно з 2022р. Коефіцієнт зносу, коефіцієнт придатності та коефіцієнт вибуття збільшились у 2023р. порівняно з 2022р, а коефіцієнт оновлення – зменшився.

Таблиця 2

Аналіз динаміки та структури джерел утворення активів
ТОВ “Кет Лоджистік” за 2023 р.

Показники	На початку року	На кінець року	Відхилення
Джерела утворення активів, всього, тис. грн	945,5	8442	7496,5
Власний капітал, тис. грн	83	3708	3625
- у % до всіх джерел утворення активів	8,78%	43,92%	35,14%
Власний оборотний капітал, тис. грн.	-	-	-
- у % до власного капіталу	-	-	-
Довгострокові зобов'язання і забезпечення, тис. грн.	0	0	0
- у % до всіх джерел утворення активів	0%	0%	0%
Поточні зобов'язання, тис. грн	862,5	4734	3871,5
- у % до всіх джерел утворення активів	91,22%	56,08%	-35,14%
Кредити банків, тис. грн	-	-	-
Кредиторська заборгованість, тис. грн.	862,5	4734	3871,5
- у % до поточних зобов'язань	100%	100%	0%

Отже, бачимо динаміку росту джерел утворення активів. Власний капітал зріс на 7496,5 тис. грн на кінець 2023р. порівняно з початком року. Поточні зобов'язання зросли на 3871,5 тис. грн на кінець 2023р. порівняно з початком року та, в свою чергу, становлять менший % до усіх джерел утворення активів.

Список використаних джерел

1. Чабанюк, О. М., and Н. О. Лобода. “Бухгалтерський облік: у схемах і таблицях: навч. посіб.” Київ: Алерта (2023).
2. Полянська, О. А., О. М. Чабанюк, and С. В. Кондрич. "Управлінський облік товарних запасів: напрями удосконалення методики." Економіка та суспільство 19 (2018).

Чебан Олександр

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Одеський національний економічний університет

Наук. кер. – **Чернишова Людмила**

канд. екон. наук, доцент
доцент кафедри бухгалтерського обліку, аналізу та аудиту
Одеський національний економічний університет
м. Одеса, Україна

АНАЛІЗ ПОКАЗНИКІВ ДІЛОВОЇ АКТИВНОСТІ НА ПРИКЛАДІ ТОВ «САНДОРА»

Господарську діяльність підприємства можна характеризувати різними економічними показниками, однак в умовах браку фінансових ресурсів пріоритетними стають аналітичні показники ділової активності, оскільки саме вони найбільш точно відображають ефективність використання наявних коштів і ресурсів.

Кожен елемент системи показників ділової активності доповнює загальну оцінку функціонування підприємства, однак особливе значення мають відносні показники, зокрема

коефіцієнти. Їхня головна перевага полягає в здатності мінімізувати вплив інфляційних процесів на результати аналізу, що є вкрай важливим в умовах сучасної економіки.

Слід враховувати, що ці коефіцієнти не мають універсальних нормативів і слугують, радше, орієнтиром для виявлення критичних аспектів діяльності підприємства. Вони дають змогу оцінити ефективність управління ресурсами, фінансову стійкість підприємства та його здатність швидко перетворювати вкладений капітал у грошові кошти [1. с. 181].

Особливої актуальності ці показники набувають в умовах обмеженого доступу до зовнішніх джерел фінансування, таких як банківські кредити. У таких ситуаціях фінансові ресурси формуються переважно за рахунок власного капіталу, тому першочергове значення має ефективне використання робочого капіталу.

Серед ключових показників, що характеризують ефективність використання активів підприємства, важливе місце займають коефіцієнт оборотності активів, а також оборотність виробничих запасів. Ці показники дозволяють оцінити, наскільки ефективно підприємство залучає свої оборотні активи для формування поточного та майбутнього доходу від реалізації продукції.

Зокрема, оборотність виробничих запасів дає змогу виявити рівень раціональності використання матеріальних ресурсів, а також сприяє визначенню оптимальної величини запасів, необхідних для стабільної виробничої діяльності без надлишкових витрат. У комплексі ці показники допомагають виявити резерви підвищення прибутковості та забезпечують основу для прийняття стратегічних рішень щодо управління активами [1].

Проведемо аналіз ділової активності підприємства ТОВ «Сандора», яке одне з найбільших і найвідоміших підприємств України у сфері виробництва соків, нектарів та напоїв. (табл. 1).

Таблиця 1

Аналіз показників ділової активності ТОВ «Сандора»

Показники	На початок року	На кінець року	Зміна за рік
А	1	2	3
1.Коефіцієнт оборотності активів	1,747	1,664	-0,083
2.Коефіцієнт оборотності оборотних активів	3,057	2,529	-0,528
3.Коефіцієнт оборотності запасів	15,768	9,787	-5,981
4.Коефіцієнт оборотності власного капіталу	-6,406	4,216	10,622
5.Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	1,333	5,402	4,069
6.Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	2,432	2,768	0,336
7.Строк погашення дебіторської заборгованості	273,818	67,568	-206,25
8.Строк погашення кредиторської заборгованості	150,082	131,864	-18,218

Джерело: розроблено автором на підставі даних [2]

Загальна ділова активність підприємства дещо знизилася – про це свідчить зменшення коефіцієнта оборотності активів (-0,083) та оборотності оборотних активів (-0,528). Це може свідчити про менш ефективне використання ресурсів протягом року.

Найбільш помітне зниження відбулося за коефіцієнтом оборотності запасів (-5,981), що свідчить про уповільнення реалізації товарно-матеріальних цінностей або накопичення запасів.

Позитивна динаміка спостерігається у показниках обігу власного капіталу (+10,622) та дебіторської заборгованості (+4,069), що може свідчити про покращення управління фінансами та збільшення обсягів продажів у кредит.

Кредиторська заборгованість також демонструє зростання коефіцієнта оборотності (+0,336), тобто підприємство швидше розраховується з постачальниками.

Скорочення строку погашення дебіторської заборгованості на 206,25 днів є позитивним фактором, який вказує на покращення платіжної дисципліни покупців.

Продовження строку погашення кредиторської заборгованості на 128,18 днів може свідчити про більш тривале використання кредиторських коштів, що може бути як перевагою, так і ознакою фінансового навантаження.

Попри деяке зниження оборотності активів і запасів, ТОВ «Сандора» демонструє позитивні зрушення в управлінні власним капіталом і дебіторською заборгованістю. Це свідчить про загалом стабільну роботу підприємства з потенціалом для підвищення ефективності ресурсів.

Отже, аналіз показників ділової активності є важливим інструментом оцінки ефективності функціонування підприємства, особливо в умовах обмеженого доступу до зовнішнього фінансування. Ділова активність відображає здатність підприємства ефективно використовувати наявні ресурси, швидко обертати авансований капітал та підтримувати безперервність господарської діяльності.

Своєчасне та комплексне оцінювання ділової активності дає можливість не лише діагностувати поточний стан підприємства, а й сформувати стратегічні підходи до підвищення його фінансової стійкості, конкурентоспроможності та сталого розвитку в довгостроковій перспективі.

Список використаних джерел

1. Волкова Н. А. Економічний аналіз управління діловою активністю підприємства. *Розвиток системи обліку, аналізу та аудиту в Україні: теорія, методологія, організація: зб. тез доп. учасників XI Міжнар. наук. конф.* – Київ: ППНВ, 2013. – С. 181-184
2. ТОВ «Сандора» - фінансова звітність [Електроний ресурс] // Clarity-project.info. – Режим доступу: <https://clarity-project.info/edr/22430008/yearly-finances>

Чередниченко Валерія

*здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Одеський національний економічний університет*

Наук. кер. – Чернишова Людмила

*канд. екон. наук, доцент
доцент кафедри бухгалтерського обліку, аналізу та аудиту
Одеський національний економічний університет
м. Одеса, Україна*

АНАЛІЗ ПОКАЗНИКІВ ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ НА ПРИКЛАДІ АТ «ОДЕСЬКИЙ КОНСЕРВНИЙ ЗАВОД ДИТЯЧОГО ХАРЧУВАННЯ»

Головною метою функціонування будь-якого суб'єкта підприємництва є досягнення прибутковості. Водночас сам факт отримання прибутку ще не гарантує фінансової стабільності підприємства та його спроможності своєчасно виконувати свої зобов'язання перед кредиторами як у короткостроковому, так і в довгостроковому періоді.

У зв'язку з цим особливо важливим стає проведення ґрунтовного аналізу платоспроможності підприємства, який дозволяє оцінити рівень його фінансової незалежності, ефективність управління ресурсами та здатність витримувати зовнішні економічні впливи. Такий аналіз є ключовим елементом у системі фінансового менеджменту і слугує основою для прийняття обґрунтованих управлінських рішень [1].

Ліквідність підприємства — це показник його фінансової спроможності своєчасно та в повному обсязі виконувати свої платіжні зобов'язання шляхом оперативного перетворення активів у грошові кошти [2. с. 85].

Ліквідність підприємства визначається як співвідношення між обсягом його високоліквідних активів, до яких належать грошові кошти, їх еквіваленти, ринкові цінні папери та дебіторська заборгованість і короткострокові зобов'язання. Показник ліквідності дає змогу оцінити, наскільки швидко і в повному обсязі підприємство може виконати свої фінансові зобов'язання в найближчій перспективі. Якщо потреба в грошових ресурсах перевищує їх фактичні надходження, це свідчить про наявність проблем із ліквідністю.

Для оцінки платоспроможності підприємства важливо проаналізувати джерела формування грошових надходжень від основної діяльності, а також розрахувати залишок грошових коштів після виконання зобов'язань перед бюджетом, позабюджетними фондами та здійснення виплат дивідендів [2].

Проведемо аналіз платоспроможності підприємства АТ «Одеський консервний завод дитячого харчування», яке є одним з провідних українських підприємств, що спеціалізується на виробництві високоякісного дитячого харчування та консервованої продукції (табл. 1).

Таблиця 1

Аналіз показників платоспроможності АТ «Одеський консервний завод дитячого харчування»

Показники	Нормативне значення	На початок 2024 року	На кінець 2024 року	Зміна за рік
1. Коефіцієнт загальної ліквідності	>1-2	0,202	0,168	-0,034
2. Коефіцієнт поточної ліквідності	>0,6-1	0,198	0,166	-0,032
3. Коефіцієнт абсолютної ліквідності	>0,2-0,25	0,0005	0,0002	-0,0003

Джерело: розроблено автором на підставі даних [3]

Аналіз динаміки показників платоспроможності підприємства свідчить про погіршення його фінансового стану протягом 2024 року. Усі три основні коефіцієнти ліквідності — загальної, поточної та абсолютної — мають значення, що суттєво не відповідають нормативам, встановленим для фінансово стійких підприємств.

Коефіцієнт загальної ліквідності (який показує, чи може підприємство погасити свої короткострокові зобов'язання всіма оборотними активами) знизився з 0,202 на початку року до 0,168 на кінець року, при нормативному значенні >1–2. Це означає, що активів підприємства недостатньо для повного покриття поточних боргів.

Коефіцієнт поточної ліквідності, який відображає здатність підприємства покрити поточні зобов'язання найбільш ліквідною частиною активів (оборотними активами за вирахуванням найменш ліквідних), знизився з 0,198 до 0,166. Значення також значно нижче нормативного (>0,6–1), що свідчить про низький рівень платоспроможності.

Коефіцієнт абсолютної ліквідності, який враховує лише найбільш ліквідні активи (грошові кошти та короткострокові фінансові інструменти), становить 0,0002 на кінець року, що майже нульове значення при нормі >0,2–0,25. Це свідчить про відсутність реальних грошових резервів для негайного погашення зобов'язань.

Підприємство має серйозні труднощі з платоспроможністю, на це також вплинув військовий стан. Погіршення всіх показників протягом року вказує на недостатню ефективність фінансового управління, можливі перебої у розрахунках із постачальниками, ризики неплатоспроможності та втрату довіри з боку партнерів і кредиторів.

Отже, аналіз платоспроможності є одним із найважливіших інструментів оцінки фінансового стану підприємства, що дозволяє виявити його здатність виконувати свої зобов'язання перед кредиторами у встановлені строки. Платоспроможність прямо пов'язана з

ефективністю управління активами, ліквідністю та фінансовою стабільністю підприємства. Зниження показників ліквідності або їх невідповідність нормативним значенням сигналізує про потенційні ризики втрати довіри з боку партнерів, постачальників та інвесторів. Тому систематичний аналіз платоспроможності повинен бути невід'ємною частиною фінансової політики кожного підприємства. На основі такого аналізу можливе прийняття обґрунтованих управлінських рішень щодо оптимізації структури капіталу.

Список використаних джерел

1. Семенова К. Д. Аналітичні аспекти управління платоспроможністю підприємства. *Наукові проблеми господарювання на макро-, мезо- та мікроекономічному рівнях* : зб. матеріалів XIX Міжнар. наук.-практ. конф., присвяченої 100-річчю Одеського національного економічного університету, 17-18 травня 2021 р. / М-во освіти і науки України, Ін-т модернізації змісту освіти, ОНЕУ. – Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2021. – С. 408-410.
2. Соколова С. Ф., Чернишова Л. В. Підвищення платоспроможності підприємства в контексті покращення його фінансового стану. *Збірник науково-практичних статей. Обліково-економічний факультет (кафедра економічного аналізу)*. – Одеса, 2018 р. – Ч. 2. С. 85–88.
3. АТ «Одеський консервний завод дитячого харчування» - фінансова звітність [Електронний ресурс] // Clarity-project.info. – Режим доступу: https://clarity-project.info/edr/05529030/yearly-finances#google_vignette

Шкроміда Надія

*канд. екон. наук, доцент кафедри обліку і оподаткування,
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
м. Івано-Франківськ, Україна*

Ребрик Наталія

*Здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
м. Івано-Франківськ, Україна*

ШЛЯХИ ОПТИМІЗАЦІЇ ВИТРАТ ПІДПРИЄМСТВА НА ОСНОВІ ДАНИХ МАРЖИНАЛЬНОГО АНАЛІЗУ

Маржинальний аналіз посідає особливе місце серед інструментів управлінського обліку, оскільки він дозволяє глибоко оцінити взаємозв'язок між витратами, доходами та прибутком підприємства. Його застосування надає можливість не лише виявити ефективність окремих напрямів діяльності, а й вчасно реагувати на зміни зовнішніх і внутрішніх умов господарювання.

Важливою складовою маржинального аналізу є вивчення залежності фінансового результату від співвідношення витрат, цін і обсягів реалізації. Цей аналіз дозволяє обчислити оптимальне співвідношення між витратами, цінами та обсягами продажів, що, своєю чергою, дає можливість визначити мінімальний рівень реалізації, необхідний для досягнення беззбитковості. Ключовими показниками маржинального аналізу є: змінні та постійні витрати, маржинальний дохід, критичний обсяг виробництва (пори́г рентабельності, точка беззбитковості), запас фінансової міцності, ефект виробничого (операційного) важеля [1].

Однак практичне застосування маржинального аналізу не обмежується лише розрахунками. Він також дозволяє підприємствам краще орієнтуватися в економічній ситуації, виділяти найбільш прибуткові напрямки діяльності та оптимізувати використання наявних ресурсів. Завдяки цьому керівництво може приймати більш обґрунтовані рішення щодо

доцільності виробництва певних видів продукції, змін у ціноутворенні чи необхідності скорочення витрат.

Одним із основних завдань застосування маржинального аналізу є покращення фінансових результатів підприємства. Завдяки точним розрахункам порогу беззбитковості компанія може визначити необхідний рівень продажу, при якому вона почне отримувати прибуток. Це дозволяє уникати фінансових збитків, знижувати ризики та формувати стратегію сталого розвитку бізнесу.

Важливо відзначити, що маржинальний аналіз також має значний вплив на рентабельність. Оскільки даний підхід дає змогу виявити, які продукти або послуги приносять найбільший внесок у покриття постійних витрат і формування прибутку, підприємство має можливість зосередитися саме на тих напрямках, які мають найвищу маржинальність. Це сприяє підвищенню загального рівня рентабельності підприємства та покращенню ефективності господарської діяльності.

Таким чином, маржинальний аналіз не просто інформує керівництво про стан справ на підприємстві, а й забезпечує дієвий інструментарій для вдосконалення бізнес-процесів, підвищення конкурентоспроможності та досягнення стабільного прибутку. Його значення важко переоцінити у сучасному економічному середовищі, де оперативність, точність і гнучкість управлінських рішень визначають фінансовий успіх.

Маржинальний аналіз є основою для оптимізації витрат, оскільки він дає чітке уявлення про вплив витрат, цін та обсягів реалізації на фінансові результати, що дозволяє ефективно управляти витратами. Отримані дані дозволяють підприємству визначити змінні та постійні витрати, виявити можливості для їх зниження без шкоди для операцій, а також зосередитись на аспектах, що безпосередньо впливають на маржинальний дохід і прибутковість.

Оптимізація витрат – це процес зменшення витрат без втрати ефективності виробничих і управлінських процесів [2]. Завдяки чітким висновкам маржинального аналізу підприємства отримують можливість глибше розуміти структуру своїх витрат, що безпосередньо веде до необхідності оптимізації цих витрат для забезпечення сталого фінансового зростання.

Важливим є визначення практичних шляхів оптимізації витрат, заснованих на результатах маржинального аналізу. Це дозволяє обрати ефективні методи економії ресурсів, що не тільки зберігають, але й підвищують ефективність підприємства, враховуючи співвідношення витрат, обсягів реалізації та прибутку.

У цьому контексті доцільно розглянути ключові підходи до оптимізації витрат, які, спираючись на результати маржинального аналізу, дозволяють підприємству раціонально керувати своїми ресурсами та підвищувати загальну ефективність діяльності, а саме:

- цілеспрямоване скорочення витрат - аналіз співвідношення змінних і постійних витрат дозволяє виявити ресурси, які не створюють доданої вартості. У такий спосіб підприємство може поступово усувати надлишкові витрати, що не впливають критично на виробничий процес або якість продукції;

- інтеграція автоматизованих рішень - за результатами маржинального аналізу можна визначити етапи, де доцільним є запровадження автоматизації. Це дає змогу зменшити витрати праці, прискорити обробку даних та знизити залежність від людського фактору;

- передача другорядних функцій на аутсорсинг - в умовах обмежених ресурсів маржинальний підхід дозволяє ідентифікувати бізнес-процеси, які доцільніше передати стороннім виконавцям. Це стосується, наприклад, обслуговування офісних приміщень, охорони або навіть частини логістики, що допомагає уникати додаткових фіксованих витрат;

- раціоналізація виробничого процесу (Lean-підхід) - маржинальний аналіз чітко показує, де саме відбувається неефективне використання ресурсів або накопичення непродуктивних витрат. Усунення таких моментів забезпечує гнучкість у виробництві та стабільну маржу при зниженні собівартості.

- оптимізація за рахунок ефекту масштабу - підвищення обсягів реалізації продукції зі стабільною структурою витрат може зменшити відносну величину постійних витрат на

одиницю товару. Маржинальний аналіз дає змогу чітко розрахувати, на якому рівні обсягів починає діяти економія на масштабах;

– реформування постачальницьких стратегій - витрати на сировину й матеріали значною мірою формують маржинальний дохід. Через аналіз постачальницьких ланцюгів і структури закупівель підприємство може знайти шляхи економії – укладення довгострокових угод, порівняння альтернатив, централізоване постачання.

Отже, у сучасних умовах постійних змін на ринку та високої конкуренції маржинальний аналіз стає не просто інструментом для оцінки фінансових результатів, а необхідною складовою стратегічного управління. Крім того, маржинальний аналіз допомагає формувати стратегії для зниження витрат без негативного впливу на якість продукції або послуг, а також швидко реагувати на зміни зовнішнього середовища та внутрішні фактори. Це, в свою чергу, підвищує загальну ефективність і конкурентоспроможність підприємства, забезпечуючи сталий розвиток і досягнення значних результатів у довгостроковій перспективі.

Список використаних джерел

1. Миронова Ю. Ю. Маржинальний підхід до аналізу витрат виробництва машинобудівних підприємств. *Економіка і регіон*. 2016. № 3, С. 132-140. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/econrig_2016_3_20
2. Тлучкевич Н. В., Нужна О. А. Застосування маржинального аналізу для прийняття управлінських рішень. *Економічний форум*. 2021. № 1(4), С. 145-151.
3. Рясних Є., Савченко О. Маржинальний підхід до аналізу асортименту продукції підприємства. *Маркетинг в Україні*. 2018. №(6), С. 35-44.

Ясишена Валентина

д-р екон. наук, професор кафедри обліку,
економіки та оподаткування,

Дубова Світлана

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності «Облік і оподаткування»,
Вінницький навчально-науковий інститут економіки
Західноукраїнського національного університету,
м. Вінниця, Україна

ОПТИМІЗАЦІЯ ВИТРАТ МАЛОГО БІЗНЕСУ: УПРАВЛІНСЬКИЙ АСПЕКТ

Малий бізнес часто стикається з проблемами надмірних витрат, недостатньої обізнаності щодо фінансового стану підприємства та труднощами у прийнятті стратегічних рішень. Відсутність системного підходу до контролю фінансів може призвести до втрати конкурентоспроможності та навіть до банкрутства. Саме тому управлінський облік виступає інструментом, який дозволяє підприємцям не лише аналізувати поточну фінансову ситуацію, а й прогнозувати майбутні витрати, оптимізуючи їх для підвищення ефективності діяльності.

Таблиця 1

Динаміка показників діяльності малих та мікропідприємств у 2020-2023 рр.

Рік	Усього*	Підприємства			
		Малі		З них мікропідприємства	
		кількість	%	кількість	%**
1	2	3	4	5	6
Кількість суб'єктів господарювання, одиниць					
2020	373822	355708	95,15	307871	86,55

2021	370834	352722	95,12	304650	86,37
2022	261924	246647	94,17	206213	83,61
2023	307852	293270	95,26	254982	86,94
Кількість найманих працівників, тис. осіб					
2020	6288,4	1626,9	25,87	650,9	40,01
2021	6289,7	1674,5	26,62	681,0	40,67
2022	5335,1	1383,7	25,94	541,9	39,16
2023	4970,4	1311,0	26,38	533,5	40,69
Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг), млн.грн					
2020	10049870,8	2064120,7	20,54	704885,6	34,15
2021	13616793,2	2576371,4	18,92	862346,3	33,47
2022	11033018,1	2101912,0	19,05	672875,8	32,01
2023	13456367,0	2668866,3	19,83	872356,5	32,69

* Усього підприємств великих, середніх, малих.

** % визначався відношенням графі 5 до графі 3.

Джерело: складено за матеріалами [2]

За даними табл. 1, упродовж 2020–2021 рр. спостерігалася відносна стабільність у кількості малих та мікропідприємств. Починаючи з 2022 р., з огляду на початок повномасштабної війни, загальна кількість малих підприємств скоротилася приблизно на 100 тисяч одиниць. Це, своєю чергою, спричинило зменшення кількості найманих працівників та обсягів реалізованої продукції. У 2023 р. відбулося зростання кількості малих підприємств, через те, що частина великих підприємств, зазнавши значних збитків, була змушена перейти до категорії малих. Також більшість суб'єктів господарювання, які у 2022 р. тимчасово призупинили свою діяльність, поновили її. Крім того, удосконалення системи надання грантів та механізмів підтримки розвитку малого бізнесу позитивно вплинуло як на чисельність працівників, так і на обсяг реалізованої продукції. З огляду на ці тенденції, особливої актуальності набуває питання ефективного управління підприємствами. Зокрема, важливим інструментом для покращення фінансових показників є оптимізація витрат за допомогою впровадження управлінського обліку.

«Управлінський облік – це інтегрована система збору, обробки та передачі інформації внутрішнім користувачам з обліку доходів і витрат підприємств з метою забезпечення ефективного управління собівартістю та отримання позитивного фінансового результату» [1, с. 118]. Формування дієвої методології управлінського обліку та відповідних об'єктів на підприємстві має здійснюватися на основі дотримання основних принципів управлінського обліку:

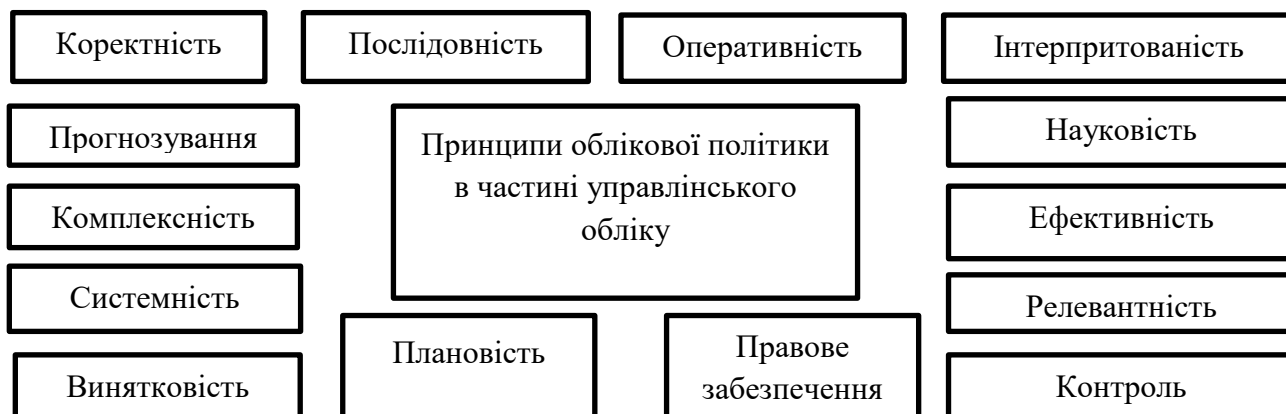

Рис. 1. Основні принципи облікової політики в частині управлінського обліку
Джерело: складено за матеріалами [3, с. 159].

На нашу думку, всі ці принципи є важливими, але особливу увагу під час оптимізації витрат малого бізнесу слід звернути на принципи оперативності, інтерпритованості, ефективності та контролю.

«Оперативність» полягає в швидкості і чіткості проведення обліково-аналітичної роботи, а також своєчасному забезпеченні менеджерів інформацією для управління і прийняття коригуючих заходів.

Інтерпритованість полягає в обґрунтуванні допустимих меж показників, що дозволить швидко і правильно тлумачити результати обліково-аналітичної роботи.

Ефективність полягає у правильно побудованій обліковій політиці, що має забезпечувати найефективніший варіант використання ресурсів.

Контроль полягає у встановленні відхилень, які дозволяють критично оцінити ситуацію і вчасно внести необхідні коригування для ефективної роботи підприємства» [3, с.159-160].

Основні принципи облікової політики в частині управлінського обліку відіграють ключову роль у формуванні ефективної системи управлінського обліку, оскільки забезпечують її узгодженість, прозорість, достовірність та адаптованість до потреб внутрішнього менеджменту. Дотримання цих принципів сприяє підвищенню якості управлінських рішень, оптимізації ресурсного забезпечення та забезпеченню належного контролю за виконанням стратегічних і тактичних цілей підприємства.

Раціональне управління витратами відіграє вирішальну роль у забезпеченні стійкості підприємства, підвищенні його прибутковості та максимальному використанні доступних ресурсів, а також пошуку ефективних способів зменшення витрат, які не порушуватимуть баланс між економією та продуктивністю.

Виокремлено основні заходи оптимізації витрат у малому бізнесі, які сприятимуть ефективній роботі малого підприємства: бюджетування та фінансове планування, стратегічне короткострокове планування, аутсорсинг, автоматизація бізнес-процесів, оптимізація закупівельної діяльності, ефективне управління людськими ресурсами, енергозбереження та оптимізація експлуатаційних витрат.

Тому управлінський облік на малих підприємствах має базуватися на таких основних аспектах, як бюджетування та фінансове планування. Це основа стійкого розвитку компанії. Важливими аспектами бюджетування є ретроспективний аналіз витрат для точного прогнозування майбутніх фінансових потреб, визначення ключових напрямків фінансування та систематичний контроль відповідності фактичних витрат запланованим показникам.

У нинішніх умовах особливої актуальності набуває стратегічне короткострокове планування, з огляду на збройні дії, що відбуваються на території України, які спричиняють суттєві зміни в економічному, соціальному та політичному середовищах. Ці зміни вимагають постійного аналізу ситуації в державі, розгляду альтернативних сценаріїв розвитку подій, оперативної адаптації до нових умов та своєчасного реагування з метою досягнення визначених стратегічних цілей.

Використання аутсорингових послуг – це ефективний спосіб скоротити операційні витрати, який дозволяє підприємству сфокусуватися на розвитку ключових напрямків діяльності, одночасно зменшуючи навантаження на внутрішні ресурси.

Автоматизація бізнес-процесів полягає у впровадженні сучасних технологій, сприяє значному скороченню витрат на персонал і покращенню аналітичної точності. Використання хмарних платформ дозволяє швидко отримувати доступ до ключових бізнес-показників, прискорюючи процеси обробки інформації та підвищуючи ефективність прийняття управлінських рішень.

Оптимізація закупівельної діяльності дозволяє значно зменшити фінансові витрати. Ефективна стратегія закупівель включає аналіз ринку постачальників, переговори щодо кращих умов співпраці, оптимізацію логістичних процесів та впровадження альтернативних матеріалів у виробництво.

Оптимізація витрат на ефективну роботу персоналу можлива завдяки впровадженню гнучких умов праці, дистанційних моделей зайнятості та програм підвищення кваліфікації.

Розвиток працівників сприяє не лише підвищенню продуктивності, а й зменшенню необхідності залучення додаткового персоналу. Системи мотивації також відіграють важливу роль у продуктивності праці працівників: правильний розподіл винагород та бонусних програм сприяє збереженню високої ефективності роботи команди без значного збільшення фінансових витрат.

Енергозбереження та оптимізація експлуатаційних витрат реалізується через впровадження енергоефективних рішень, що дозволяє суттєво скоротити комунальні витрати та зменшити операційне навантаження на бюджет підприємства. Використання світлодіодного освітлення, інтелектуальних систем контролю клімату та альтернативних джерел енергії сприяє довгостроковій економії та екологічній відповідальності бізнесу.

Принципи та заходи оптимізації витрат управлінського обліку суттєво впливають на діяльність підприємства, оскільки забезпечують керівництво релевантною, своєчасною та достовірною інформацією задля прийняття обґрунтованих та своєчасних управлінських рішень.

Завдяки правильно організованому управлінському обліку підприємці можуть не лише контролювати фінансові потоки, а й ухвалювати стратегічні рішення, що сприяють розвитку бізнесу. Він допомагає оперативно реагувати на зміни ринку, підвищувати ефективність виробництва та зберігати конкурентоспроможність. Застосування новітніх технологій та аналіз фінансових процесів дозволяє малим підприємствам працювати більш ефективно, мінімізувати ризики та забезпечити довгострокову стабільність.

Список використаних джерел

1. Задорожний З.-М. В., Аверкин Я. Ф. Управлінський облік: особливості та принципи. Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. 2019. №1. С. 114-120.
2. Офіційний сайт Державної служби статистики. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>
3. Ясишена В. В. Принципи облікової політики нематеріальних активів. Інноваційна економіка. 2019. № 3–4 (79). С. 156–162.

Nederița Alexander

*Doctor of Economics, Professor of
Accounting, Auditing and Economic
Analysis Department,
Academy of Economic Studies of Moldova*

Grabarovschi Ludmila

*PhD in Economics, Associate Professor of
Accounting, Auditing and Economic
Analysis Department,
Academy of Economic Studies of Moldova,
Chisinau, Republic of Moldova*

CONCEPTUAL APPROACHES TO DETERMINING AND APPLYING MATERIALITY

Materiality is a fundamental element in economic decision-making with a direct impact on the recognition and evaluation of accounting components, as well as on information presentation in financial statements. The general rules for setting and using materiality by the Moldovan entities are governed by the National Accounting Standard (NAS) “Accounting Policies, Changes in Accounting Estimates, Errors and Subsequent Events”. Pursuant to this standard, materiality is a criterion prearranged by an entity to identify the need for presenting or correcting the information displayed in

financial statements, taking into account the possible impact of those presentations or corrections on economic decisions taken by users [1, para.4].

Two approaches of materiality determination can be applied in accounting practice:

- *as a unique criterion applicable to all accounting elements*, which provides for setting single materiality value for all accounting elements;
- *as several criteria for separate groups of accounting elements*, where the entity shall set several materiality values for different groups of accounting elements (intangible assets, stocks, current expenses and revenues, etc.).

Regardless of the chosen approach, the entity shall also decide how to measure/quantify materiality. It can be determined either in absolute or relative value, i.e. as a fixed amount or as a share/percentage of an element size (group of elements) included in financial statements (for instance, for the balance sheet elements materiality may be equal to 1-2% of the total value of assets at the date of preparing the financial statements, while for the income statement elements – 3-5% of the sales revenues earned during the reporting period) [2].

The specific way of determining materiality, as well as its value/size, are set independently by each entity depending on its type of activity, and shall be reflected in its accounting policy. Thus, the entity can define distinct materiality values for different categories of accounting elements, in compliance with their importance for financial reporting and decision-making. For instance, the accounting policy may specify the following core values: MDL 12 000 – for fixed assets; MDL 8 500 – for office supplies, cartridges and other items purchased and used on a monthly basis; 1.5% of the overall production costs for the calculation period – applicable to by-products; MDL 2 700 – for the material damage to be recovered by the entity employees; 12% of the real estate area – for delimiting the investment property from the real estate used for own purposes; MDL 15 000 – for the expenses incurred during the reporting period but related to expenses of subsequent reporting periods; 5% of the total expenses – for the expenses related to energy resources; 1.0% of the sales revenues and costs – to identify the significant categories of revenues and expenses.

These examples show that materiality determination is, in fact, a matter of professional judgement. Hence, materiality is not only a numeric value, but also a tool to present relevant information, while accountants shall judge all events and transactions to decide at the end whether to disclose financial information in the Explanatory Notes or not [3]. We shall mention that the national accounting regulations comprise no explicit provisions concerning the entity obligation to set materiality. Nonetheless, through the lens of rigorous accounting management, we are of the opinion that the use of such materiality is timely in the following cases:

- determining the composition of fixed assets, including property, plant and equipment put into operation, which value per unit exceeds the cap amount set forth by the tax legislation (MDL 12 000) or materiality set by accounting policy, which can be either lower or higher than the fiscal cap amount;
- accounting for subsequent costs related to intangible and tangible assets, as well as for their exit costs, which can be recorded: either as current expenses or costs in the period they were incurred; or as deferred expenses with subsequent settlement to current expenses and/or costs as per a standardised template or in other way as outlined by the entity accounting policy;
- delimiting the investment property from the real estate used by the holder if this property includes two components, which cannot be sold or conveyed separately through financial leasing. A component is intended to be conveyed into operational leasing or for the purpose of writing-up the value, while the other component is used for the entity's own needs (manufacturing products, rendering services or for administrative purposes). In such situations materiality shall be set for the part used for own needs in order to decide whether the property will be fully ranked as an investment property or not;
- recognising the material damage, which, depending on materiality and the length of the recovery period, can be accounted for pursuant to one of the following ways: by recording as current revenues in full size; or by initial recognition as deferred revenues with subsequent attribution to current revenues. The second option shall apply when the damage amount is

- significant, and is to be recovered in the course of future reporting periods;
- setting the list of assets holding insignificant share in the stock totals, which can be accounted for pursuant to the following ways: through direct settlement to current costs or expenses at the time of purchase; or through their initial recording in the stock accounts, with their settlement to current costs or expenses at the date of putting the assets into use. The last option is recommended to entities that use a wide and various list of office supplies and other similar items, especially when the purchase date coincides with the date of putting them into use;
 - calculating the cost of by-products, which can be done pursuant to one of the following ways: through the cost attribution to total costs – in case of manufacturing processes where two or more products are obtained simultaneously (either coupled or as main product and by-product), while the costs cannot be identified separately; or through evaluating the by-products at their probable value of completion when their value is insignificant;
 - correcting accounting errors, conditioned by their significance or insignificance. An error is significant if, individually or along with other errors committed during the same reporting period, it can affect the economic decisions of financial statements' users. The entity shall evaluate the error significance by taking into consideration their type and size by reference to materiality defined by accounting policy;
 - appraising financial statement compliance with the NAS provisions. The financial statements do not comply with the NAS if they contain significant or insignificant errors committed deliberately, which affect the true image of financial position, financial performance or cash flows. For instance, if materiality is 3% of the annual sales revenues, and the cumulative errors exceed this level, such errors are treated as significant, while the financial statements are deemed as compliant with the NAS only upon error correction.

It is important to mention that along with the NAS, some categories of entities (for instance, those of public interest, such as banks, listed companies or financial institutions) are required to comply with the provisions of International Financial Reporting Standards (IFRS). These entities shall set and apply materiality on the basis of IAS 8 “Accounting Policies, Changing in Accounting Estimates, and Errors” (hereinafter referred to as IAS 8), which promotes an approach based on professional judgement, information consistency and relevance for the financial statement users. Likewise, IAS 8 places a particular focus on the importance of materiality as a decision-making tool, adaptable to the entity type and size, having underlined that not only the quantitative thresholds shall be taken account of, but also the information qualitative characteristics [4]. To this end, in order to provide the entities with practical guidance on how to exercise professional judgement while determining whether the information displayed in financial statements is material, the International Accounting Standards Board (IASB) published in 2017 IFRS Practice Statement 2: Making Materiality Judgments [5]. This is a non-mandatory guidance that introduces no new requirements, but supplements the standards in place by clarifying how to apply the materiality principle in a consistent and justified manner, depending on the type and context of each entity.

Hence, materiality represents a fundamental matter for quality assurance of financial information and for complying with the conformity requirements. Although the concept of materiality is well defined in the auditing area and, to some extent, in accounting, it still lacks clarity in the tax area as there are variations in its interpretation. When applying the concept for certain accounting elements, it is necessary to take account of Tax Code provisions. According to the latter, NAS and IFRS-based financial recording methods that do not contravene Title II of the Tax Code may be used for taxation purposes [6, Art. 44]. For instance, the expenses incurred for office supplies accounted for on the basis of the version with the use of materiality shall be also recognised for taxation purposes, provided they are documented accordingly and incurred for entrepreneurial activity. At the same time, certain matters concerning materiality are governed by the Tax Code, which requires correlation between accounting and tax treatments. Thus, according to the Tax Code, tax infringements are categorised as insignificant and significant. For instance, a tax infringement is insignificant if the amount of tax, fee, compulsory health insurance premiums and compulsory social

security contributions does not exceed MDL 500 for the taxpayers not carrying out entrepreneurial activity, and MDL 5 000 for the taxpayers who carry out entrepreneurial activity and for legal entities, including for each tax period separately – in case of failure to declare the tax, fee or in case of lowering the tax, fee, etc. [6, Art. 231].

The tax infringement significance level shall be taken into account when fiscal sanctions are levied. Hence, a warning shall apply for insignificant tax infringements [6, Art. 235] and a fine for significant tax infringements [6, Art. 238]. While, in accounting, materiality operates as a tool to streamline the presentation of financial information, in the tax area it plays the role of delimiting the tax liabilities. In practice, such approach differences may lead to substantial difficulties, in particular, in the context of accounting adjustments with tax implications.

Having summarised the matters set out above, we underline that it is important for the accounting professionals to understand and correlate the materiality-related two approaches, with regard to the following:

- materiality shall be seen not only as a pre-defined cap value but also as a tool of professional judgement, which is essential for making accounting decisions;
- standardisation and documentation of the methodology for applying materiality contributes to ensuring coherent and reliable financial reporting;
- practical challenges/issues can be efficiently managed through the implementation of clear accounting policy, interdisciplinary cooperation and through leveraging the digitalisation potential;
- continuous professional education is an indispensable condition for appropriate and flexible implementation adjusted to the constantly changing economic context.

In light of the aforementioned matters, coherent and grounded implementation of materiality is an essential element for quality assurance in financial reporting, which brings substantial contribution to enhanced transparency, comparability and relevance of accounting information both at the national and international levels.

References

1. NAS "Accounting Policies, Changes in Accounting Estimates, Errors and Subsequent Events": approved by MoF Order No. 118 of 06.08.2013 [Online]. – Available at: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=130804&lang=ro
2. Nedeița, A. "Practical recommendations for determining and applying materiality in accordance with the new NASs." – In: *Accounting and Audit / Contabilitate and audit*, 2015 – No 8, pp.11-17. [in Romanian].
3. Dumitrescu, A., Sava, A. "The concept of materiality applied in accounting and audit". – In: *Accounting, Expertise and Business Audit / The Body of Expert and Licensed Accountants of Romania*. – Bucharest, 2019. – No. 3, pp. 61–68. [Online]. [in Romanian]. – Available at: <https://www.ceccarbusinessmagazine.ro/conceptul-de-prag-de-semnificatie-aplicat-in-accounting-si-audit/a/DzQaPsx31WaTbS745XZo>
4. IAS 8. Accounting Policies, Changes in Accounting Estimates and Errors [Online]. – London: IFRS Foundation, 2023. – Available at: <https://www.ifrs.org>
5. IFRS Practice Statement 2: Making Materiality Judgments, 2017 [Online]. – Available at: <https://www.ifrs.org/issued-standards/list-of-standards/materiality-practice-statement/>
6. Tax Code No.1163/1997 [Online]. – Available at: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=146721&lang=ro

Наукове видання

**Перспективи розвитку обліку,
аналізу та аудиту в контексті євроінтеграції**

Матеріали
XIII Міжнародної науково-практичної конференції

Підписано до друку «30» травня 2025 р.
Формат паперу 60X84 1/8 обсяг 24.31 ум. арк.
Тир. 100 прим.
ОНЕУ, м. Одеса, вул. Преображенська, 8